Terran Williams

Cum vede **Dumnezeu femeile**

Sfârșitul patriarhatului

Cum vede Dumnezeu femeile

Sfârșitul patriarhatului

Terran Williams

The Spiritual Bakery Publications

Cape Town, Africa de Sud

Copyright © Terran Williams, 2022

Tradus din limba engleză, 2026, cu permisiunea autorului – descărcare gratuită pe www.hans-joerg-ronsdorf.de

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei publicații nu poate fi reprodusă, stocată într-un sistem de regăsire a datelor sau transmisă, sub nicio formă și prin niciun mijloc – electronic, mecanic, prin fotocopiere, înregistrare sau în alt fel – fără permisiunea prealabilă scrisă a deținătorului drepturilor de autor.

Citatele din Scriptură sunt preluate, dacă nu se specifică altfel, din The Holy Bible, New International Version® NIV®

Copyright © 1973, 1978, 1984, 2011 de Biblica, Inc. TM

Folosite cu permisiune. Toate drepturile rezervate în întreaga lume.

Toate adresele de internet din note, de obicei scurtate în formatul www.bit.ly, au fost verificate în noiembrie 2021 și erau accesibile atunci.

ISBN ediția broșată Amazon (Amazon Paperback): 9798401047878

Ce se spune despre cartea „Cum vede Dumnezeu femeile”

Terran Williams oferă o privire onestă și temeinică asupra a ceea ce spune cu adevărat Dumnezeu, în Biblie, despre femei și despre relația dintre bărbați și femei. Cartea aceasta îi va face pe unii să se simtă inconfortabil – dar poate că așa și trebuie, pentru că Williams construiește o argumentație minuțioasă: busola morală a lui Dumnezeu arată întotdeauna spre unitatea dintre bărbați și femei, în creație, în biserică și în Hristos. O resursă excelentă pentru oricine se frământă cu această temă.

—Dr. Michael Bird, decan academic și lector de Noul Testament la Ridley College, Melbourne, Australia; autor al cărții Evangelical Theology

În loc să-și prezinte și să-și argumenteze pur și simplu poziția despre femei și slujire, Terran Williams ne ia cu el într-o călătorie. El povestește transformarea sa teologică, exegetică, comunitară și personală, iar povestea aceasta oferă observații pătrunzătoare, discernământ și avertismente prudente. Relatarea lui este deosebit de folositoare, pentru că arată cum a evaluat critic și a integrat o cercetare amplă, rămânând totodată ferm angajat față de autoritatea Scripturii. Iar stilul lui, ca de conversație, captivant, face accesibile cercetări și interpretări complexe.

—Dr. Cynthia Westfall, profesor de cercetare la McMaster Divinity College, Ontario, Canada; autoare a cărții Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ

Cu o logică neobosită și onestă și cu o înțelegere din interior a ambelor poziții, Terran Williams oferă o argumentație scrisă captivant și bine organizată în favoarea mutualismului bărbat–femeie. Am descoperit idei noi în timp ce citeam dovezile care, așa cum arată el, l-au obligat să-și schimbe propria concepție.

—Dr. Craig Keener, profesor de studii biblice la Asbury Theological Seminary, Kentucky, SUA; editor al The NIV Cultural Backgrounds Study Bible*; președinte al The Evangelical Theological Society în perioada 2018–2020*

Într-o carte de referință a generației noastre, Terran Williams coboară în adâncurile Scripturii ca să redescopere înălțimile spre care sunt chemate femeile (și bărbații).

—Starla și Daniel Webster, pastori ai City Lights Church, Dubai

Este o carte apărută la momentul potrivit și merită să fie citită pe scară largă. Societatea și-a pierdut în mare măsură capacitatea de a discuta cu vigoare și de a dezbate cu civilizație, mai ales când este vorba de teme sensibile precum genul, incluziunea, egalitatea și etnia. De aceea este înviorător să citești o carte scrisă cu har și demnitate. Capitolele ei îți lasă impresia clară că nu doar un om cu adevărat plăcut le-a scris, ci un gânditor limpede, hotărât să redea bine textul biblic. Terran Williams este acest om – citit, elocvent, atent în formularea fiecărei idei și plin de har. Sper în mod deosebit ca

fraţii să-i primească mesajul şi să trăiască, în comunitatea credinţei, viaţa plină de har pe care Dumnezeu a dorit-o dintotdeauna pentru ei.

—Dr. Paul Alexander, preşedinte al Trinity Bible College and Graduate School, Dakota de Nord, SUA; preşedinte al World Alliance for Pentecostal Theological Education

Cartea aceasta este onestă, smerită, academică şi provocatoare. În timp ce o citeam, nu m-am putut abţine să nu mă gândesc că ceea ce a încercat Lee Strobel să facă ateismului scriind *The Case for Christ* face aici Terran Williams teologiei complementare (concepţia că Dumnezeu le-a dat bărbaţilor şi femeilor roluri diferite, iar conducerea le revine bărbaţilor): o transformă într-o poziţie tot mai greu de apărat pentru oricine doreşte să se lase modelat de dovezi. Îi sunt profund recunoscătoare pentru această carte – ea va modela minunat peisajul bisericilor noastre. Citiţi-o, trăiţi-o, puneţi-o în practică şi vedeţi cum vine Împărăţia prin ea.

—Dr. Katia Adams, pastoriţă a The Table, Boston, SUA; autoare a cărţii Equal

Această lucrare cuprinzătoare despre subiect, cu un bun echilibru între analiza şi critica unor cercetători de seamă, reprezintă efortul sârguincios al unui ucenic devotat al lui Isus de a ajunge la o evaluare onestă a unei probleme care a provocat atât de multă dezbinare şi durere pentru creştini, pentru biserică şi pentru comunitate. Ar fi bine să-i dăm atenţie!

—Dr. Quinton Howitt, cofondator al South African Theological Seminary şi al The School of Leadership

Scrisă cu sensibilitate pastorală şi cu pătrundere teologică, această carte mă inspiră să conduc o organizaţie nu ca un bărbat, ci ca o parteneră deplină în Evanghelie. Vin dintr-o denominaţiune care le excludea pe femei de la predicare şi conducere, aşa că această carte ne oferă mie şi soţului meu un nou început, acum când plantăm o biserică nouă.

—Minah Koela, director executiv (CEO) al Beautiful Gates, Cape Town, Africa de Sud

Această carte trebuie citită de fiecare credincios care doreşte să înţeleagă mai bine cum au fost creaţi bărbaţii şi femeile de Dumnezeu ca să slujească împreună în Împărăţia Lui. Terran Williams a făcut ceea ce sper să facă fiecare creştin (şi cu siguranţă fiecare pastor): să studieze *singur* ce spune Scriptura despre genuri şi despre femeile în conducere, inclusiv înţelegând concepţiile tuturor părţilor. *Cum vede Dumnezeu femeile* este povestea convingătoare a căutării smerite a adevărului de către un teolog devotat şi, totodată, un studiu complet al teologiilor şi practicilor complementare şi egalitare (concepţia că bărbaţii şi femeile sunt egali şi pot sluji în toate slujbele şi formele de conducere).

—Kadi Cole, director executiv (CEO) al Kadi Cole and Company, Florida, SUA; consultant în conducere; coach pentru lideri; autoare a cărţii Developing Female Leaders

Îți dai seama când cineva iubește Scriptura. L-am auzit prima dată pe Terran vorbind unui grup de tineri surferi acum 20 de ani. Ochii i se luminau și devenea tot mai însuflețit în timp ce explica, cu mare claritate, cum Împărăția lui Dumnezeu izbucnea în lumea noastră și le era la îndemână. Citind această carte, singurul lucru care s-a schimbat este că Terran pare și mai îndrăgostit de Cuvântul lui Dumnezeu. Mi-a plăcut fiecare pagină și m-am surprins spunând: Da! Da! Da! Dacă iubiți cu pasiune adevărul, libertatea și tot ce a chemat Dumnezeu biserica să fie, bănuiesc că veți reacționa la fel. Recomand această carte tuturor, indiferent de ce parte a gardului vă aflați acum.

—Paul Van Coller, conducătorul Hope Church, George, al Association of Related Churches in Southern Africa și al Zambia Project

Această carte are o urgență misionară – uneori am redus la tăcere cea mai mare parte a bisericii și am împiedicat-o să-și trăiască pe deplin chemarea de a vedea lumea schimbată. Crescând în Africa de Sud din vremea *apartheidului*, știu din proprie experiență cum o ideologie susținută de o teologie greșită a produs o societate care vorbea de egalitate doar din buze, dar continua să asuprească oamenii de culoare ca mine. La fel, am văzut cum teologia „egali ca persoane, diferiți în roluri" a produs femei *și* bărbați zdrobiți. Cartea lui Terran aduce o argumentație teologică și academică ce m-a ajutat să înțeleg și mai adânc cum trebuie să-mi privesc și să-mi iubesc soția și celelalte femei.

—Julian Adams, pastor la The Table, Boston, SUA; director al Frequentsee; autor al cărții Terra Nova

Este un semnal de alarmă care răsună limpede. Dacă aveți un respect înalt pentru Scriptură, o minte riguroasă și sunteți dispuși să faceți o muncă temeinică, cartea aceasta va găsi ecou în dumneavoastră. Căutarea adevărului de către Terran le este familiară multora, dar locul spre care ne conduc aceste adevăruri biblice poate fi un teritoriu necunoscut. Oricât de tentant ar fi să ne înțepenim în pozițiile noastre, poate că tocmai de aceasta este nevoie ca să ne schimbăm convingerea.

—Jess și Tom Basson, pastori ai Grace Family Church, Durban, Africa de Sud

Ca și în cartea lui anterioară, Terran scrie ușor și accesibil, tratând argumente esențiale fără să recurgă la detalii tehnice. Este bine documentat și explorează întreaga gamă a argumentelor complementare și egalitare. Povestea pe care o împărtășește despre drumul parcurs împreună cu soția lui, Julie, spre o căsnicie și o slujire în care sunt parteneri egali își ancorează argumentația în realitate. Dintre lucrările pe care le-am citit și care îi ajută pe complementari să regândească problema, aceasta este una dintre cele mai convingătoare.

—Dr. Derek Morphew, fondatorul Vineyard Bible Institute internațional; autor al cărții The Kingdom Reformation

Cum vede Dumnezeu femeile este o carte puternică și minunată! Respectă autoritatea Scripturii și oferă o critică esențială a convingerii că bărbații trebuie să conducă. Terran Williams folosește diverse discipline – de exemplu teologia, studiile despre dezvoltare

și științele sociale – pentru a contesta felul în care teologia complementară împiedică înflorirea oamenilor. Lucrarea lui este pe cât de logică, pe atât de cuprinzătoare. Este minunat de accesibilă și tratează probleme complexe cu har și pricepere.

—Dr. Mimi Haddad, președintă și director executiv (CEO) al CBE International; consultant pentru teologie și gen la World Relief și World Vision International

După părerea mea, aceasta este cea mai bună carte despre dezbaterea dintre complementari și egalitariștii evanghelici. Este o carte superbă, de prim rang, care ar trebui citită pe scară largă de evanghelici. Cumpărați exemplare pentru prieteni, împrumutați-o cât mai mult. Ea scoate în evidență adevărul că Evanghelia îi eliberează pe cei asupriți. Biblia, de la un capăt la altul, este o veste bună pentru bărbați și pentru femei.

—Dr. Kevin Giles, autor al cărții What the Bible Actually Teaches on Women

Dedicație

Dedic această carte în primul rând lui Julie, sufletul meu pereche și partenera mea încercată în luptă – în viață, în creșterea copiilor și în schimbarea lumii.

De asemenea, lui Ivy, fiica noastră, feminină și curajoasă, tânără, dar deja pătrunsă de conștiința unei chemări divine. Fie ca tu să alergi alergarea la care ai fost chemată cu bucurie și încredere, fără îndoielile și ezitările pe care atâtea femei dinaintea ta au trebuit să le îndure.

În savanele continentului nostru, leii și leoaicele răcnesc împreună ca să arate puterea familiei lor. Cum este în sălbăticie, așa să fie și în familia noastră, în biserica noastră – și în lumea noastră.

În sfârșit, închin această carte fiecărei persoane care dorește să răspundă din nou la întrebarea pătrunzătoare a lui Isus din Luca 7:44:

„Vezi tu pe femeia aceasta?"

Cuprins

Prefață **11**

Prolog: Cum vede Dumnezeu femeile **14**

1 Mi-am schimbat convingerea **18**

Partea întâi – CĂDEREA ȘI RIDICAREA FEMEILOR **26**

2 Sexul inferior **27**

3 Ascensiunea (și capcanele) complementarismului **48**

4 Un parteneriat făurit în paradis **73**

5 Relațiile dintre bărbat și femeie, răscumpărate **100**

Partea a doua – FEMEI (NE)LIMITATE **119**

6 Femeile din Corint **120**

7 1 Timotei 2:11-15 ..... **149**

8 Soțiilor, fiți supuse **191**

9 Dumnezeul care Se adaptează **226**

Partea a treia – SLUJIREA FEMEILOR **245**

10 Femei puternice în Vechiul Testament **246**

11 Femei puternice în Evanghelii **263**

12 Femei puternice în Biserica primară **280**

13 Darurile (Romani 12) versus genul (1 Timotei 3) **311**

Partea a patra – ELIBERAREA FEMEILOR **329**

14 Feminitatea și masculinitatea după Biblie **330**

15 Eva nedomesticită **347**

16 Implicații practice pentru biserici **358**

17 Poporul împotriva patriarhatului **371**

Epilog: Cum vede Isus femeile **391**

Anexa 1: Este Dumnezeu bărbat? **394**

Anexa 2: Adam și Eva înainte de căderea în păcat (continuare) **403**

Anexa 3: Ce înseamnă kephalē **408**

Anexa 4: Au voie femeile să predea? **415**

Anexa 5: Încă două argumente din 1 Timotei 3 ..... **420**

Anexa 6: De ce faptele s-ar putea să nu ne schimbe convingerile **428**

Mulțumiri din inimă **439**

Bibliografie selectivă **441**

Alte cărți de Terran Williams **444**

Prefață

Cea mai mare parte a vieții mele am fost o ucenică a lui Hristos.

Toată viața mea am fost femeie.

Locul în care se intersectează aceste două descrieri a fost o călătorie în care am lăsat deoparte și am luat asupra mea … am lăsat deoparte așteptările familiei, ale mele, ale societății și chiar ale bisericii cu privire la cine sunt. Și mi-am recâștigat capacitatea de a acționa (uneori uitată), scopul, autoritatea și înțelegerea a cine este Dumnezeu și a cine spune El, la rândul Lui, că sunt eu.

Această carte și, mai precis, bărbatul care a scris-o au jucat un rol decisiv în această călătorie. Ne-am cunoscut când aveam doar 17 ani – eu, o nou-venită cu ochii mari, iar el, un lider cu părul zburlit al bisericii pe care aveam s-o numim amândoi acasă în următoarele două decenii.

Cinci copii, 4 case, 18 ani de căsnicie și 1 epuizare mai târziu, mă simt la fel de uimită ca atunci, iar acum amândoi avem părul zburlit! Totuși, sub aceste trăsături fizice se află două inimi cu cicatrici de luptă, care au învățat și s-au dezvățat să se vadă una pe alta mai mult așa cum o vede Dumnezeu pe cealaltă.

Interesant este că, atunci când soțul meu a pornit pentru prima dată pe drumul schimbării teologiei sale despre femei, am fost criticul lui cel mai aprig. Amândoi studiaserăm teologie și eu mă luptasem personal cu acest subiect cu mulți ani înainte – mărturisisem chiar cum Dumnezeu îmi vorbise în acea perioadă tulbure a credinței mele și îi șoptise cu blândețe inimii mele obosite: „De ce să te lupți pentru o poziție, când stai deja pe genunchii Mei?"

În acel moment m-am văzut așa cum eram cu adevărat.

Nu eram un fel de slujitoare subapreciată care trebuie să-și ceară drepturile. Eram o fiică iubită a Celui Preaînalt. Nu trebuia să mă împing și să-mi fac loc cu coatele ca să ajung lângă frații mei; stăteam deja cu Dumnezeu, aproape de inima Lui, exact acolo unde îmi doream cel mai mult să fiu – indiferent de roluri și restricții.

După acea întâlnire, m-am împăcat bucuroasă cu presupusul meu rol de ajutor, dat de Dumnezeu. Sincer, după ani de frământări cu privire la locul meu în biserică, a fost o ușurare.

Și, departe de a mă simți asuprită, ocaziile de slujire veneau una după alta. Am predicat, am condus întâlniri, am participat la decizii importante de conducere, am fost parteneră cu soțul meu în plantarea de biserici, am fost coorganizatoare la evenimente pentru femei care au ajuns la mii de oameni.

Și totuși, iată-l pe soțul meu – după atâția ani – spunându-mi că el crede că am greșit! Că, într-un fel, prin teologia noastră le nedreptățeam pe femei și mărturia bisericii.

M-am împotrivit. Multă vreme.

Pe de o parte, *eu* nu mă simțeam nedreptățită în mod deosebit. Și, dacă îmi schimbam poziția, n-ar fi arătat asta, în mod ironic, că soțul meu era tot capul casei noastre, cu o soție care pur și simplu urma convingerile soțului ei? Terran nu a insistat prea mult, dar, cu timpul și după mai multă reflecție, am început încet să recunosc că relația noastră (și biserica noastră) nu fusese niciodată, de la bun început, una complementară tipică.

Am crescut într-o casă cu o mamă la fel de capabilă și de harnică precum tatăl meu. Am urmat o școală de fete extraordinară – unde nici nu era nevoie să ni se spună că putem face orice cu viața și potențialul nostru, porneam deja de la această idee! Apoi am avut succes de timpuriu în studiile superioare, în carieră și în slujire – fără să mă simt vreodată inferioară bărbaților alături de care lucram, slujeam și trăiam.

În mod ironic, insistența mea de a mă agăța de teologia mea complementară (care izvora din convingerea mea că trebuie să-mi formez singură părerea) și reacția netulburată a lui Terran la aceasta au dovedit că, de fapt, în parteneriatul nostru eram mult mai egalitari decât voiam să recunosc la început.

Nu doar bărbatul de lângă mine, ci și această carte a fost unul dintre cele mai mari daruri ale lui Dumnezeu pentru mine. Dumnezeu a folosit-o ca să schimbe felul în care mă văd ca femeie și, prin aceasta, și felul în care Îl văd pe Dumnezeu.

Deși nu m-am simțit niciodată marginalizată de alții în fosta noastră biserică complementară, recunosc acum că, în moduri subtile, m-am marginalizat singură, cedând prea mult în fața altora – renunțând să visez vise mai mari și micșorându-mi propria voce și propriul potențial. Poate și mai dureros este că acum văd că, deși mie nu mi s-a refuzat niciodată un loc la masă, multor surori ale mele la fel de înzestrate li s-a refuzat – doar pentru că erau necăsătorite sau pentru că erau căsătorite cu bărbați care nu erau lideri. Gândul că am fost mulțumită atâta vreme de teologia noastră pentru că mie îmi aducea foloase, în timp ce pe atâtea altele le rănea, mă întristează acum. Totuși, avem multe pentru care să fim recunoscători și multe în care să sperăm. Dumnezeu încă n-a terminat lucrarea cu niciunul dintre noi!

Deși mintea și inima mea mai au mult nevoie de înnoire, acea șoaptă de la Dumnezeu de acum câteva decenii este la fel de adevărată astăzi ca atunci. *Chiar* stau pe genunchii lui Dumnezeu și nu trebuie niciodată să mă lupt pentru o poziție. Sunt egală în toate privințele cu frații mei în Împărăție. Doar că acum teologia mea se potrivește cu practica și cu experiența mea de viață.

Mă rog ca această carte să fie un har asemănător și pentru dumneavoastră, dragă cititorule. Asemenea Cuvântului pe care îl iubim cu toții, fie ca rândurile ei să vă lumineze mintea și să vă ajute să vă vedeți nu doar pe dumneavoastră înșivă mai limpede, ci și pe Dumnezeu – în ai cărui ochi chipul dumneavoastră se oglindește arzând de o dragoste aprigă, eliberatoare.

—Julie Williams

Prolog: Cum vede Dumnezeu femeile

În cea mai mare parte a istoriei bisericii, oamenii au crezut că femeile, orice ar fi ele în rest, sunt inferioare bărbaților. Faptul că în Biblie sunt pomenite mult mai puține femei decât bărbați (doar 200 din cele 3.000 de personaje numite în ea) explică în parte presupunerea, necontestată timp de secole, că femeile sunt mai puțin importante decât bărbații. Dar Dumnezeul care alege pântecele unei femei prin care să-Și viziteze lumea nu S-a luat niciodată după statistici sau după mărime. Chiar și în părțile Bibliei unde un bărbat joacă rolul principal, există femei care, deși au roluri mai mici, transmit mult mai mult din viziunea lui Dumnezeu pentru parteneriatul dintre bărbat și femeie decât ne-am da seama la prima vedere.

Să-l luăm, de exemplu, pe Avraam. El este primul evreu – un bărbat, un om liber și o persoană cu poziție socială și mijloace financiare. Dumnezeu îi promite că urmașii urmașilor lui vor avea un impact puternic. Totuși, el rămâne un om al vremii lui: faptul că a fost ales nu anulează purtarea lui cumplită față de sclava lui egipteancă, Agar. La cererea soției lui, care nu putea avea copii, el o folosește pe Agar ca să aibă un copil. Odată ce ea rămâne însărcinată, el îi îngăduie soției lui geloase s-o chinuiască, până când Agar fuge în pustie.

Povestea ei este devastatoare: dacă nu o salvează cineva pe ea și pe copilul nenăscut, vor muri amândoi. Apoi intră în scenă Dumnezeu. El intervine ca s-o salveze și o trimite înapoi cu asigurarea că îi va ocroti și pe ea, și pe fiul ei. Este o promisiune care face ecou celei pe care i-o făcuse mai înainte lui Avraam: „Îți voi înmulți foarte mult sămânța, și ea va fi atât de numeroasă, încât nu va putea fi numărată.”[1]

Să ne gândim la însemnătatea acestui lucru: într-o lume dominată de bărbați, Dumnezeu începe să-Și descopere marele Său plan de răscumpărare lui

1. Geneza 16:10

Avraam, primul dintre patriarhii biblici. Și totuși, chiar în timp ce face aceasta, El vine și alături de o femeie. Și nu de orice femeie, ci de una aflată chiar la baza scării sociale – o sclavă. Rătăcită în pustia deșertului, cu inima frântă, cu duhul fără speranță și cu trupul violat, Agar este văzută de Dumnezeu, iar El cheamă prin ea la viață o măreție viitoare pe care condițiile sociale ale vremii ar fi trebuit s-o facă aproape imposibilă.

Ea răspunde la afirmarea pe care i-o dă Dumnezeu fiind singura persoană din toată Scriptura care Îl numește pe Creatorul ei „Dumnezeu care mă vede".[2] Cotitura din viața ei vine dintr-o teologie mai bună. Pentru prima dată, ea se vede nu așa cum o văd Avraam, Sara sau societatea vremii, ci așa cum o vede Dumnezeu. Ea este o sămânță sădită devreme în lunga poveste a Bibliei, care într-o zi va rodi în Hristos – Cel care va ridica la măreție în Împărăția Lui nu doar pe iudei, ci și pe neamuri, nu doar pe oamenii liberi, ci și pe sclavi, nu doar pe bogați, ci și pe săraci, *și nu doar pe bărbați, ci și pe femei*.

De ce (și pentru cine) scriu

Scriu pentru femei. Doriți să onorați Scriptura și să dați tot ce aveți pentru Dumnezeu și pentru biserica Lui? Atunci haideți să spargem ușile unei doctrine nesănătoase care limitează; să străpungem tavanele de sticlă; și să descuiem cuștile îndoielii de sine în care prea multe femei au trăit prea multă vreme. Să facem acest lucru privind la Scriptură, ca să redescoperim cum vă vede Dumnezeu cu adevărat.

Scriu pentru bărbați. Fie că vă dați seama, fie că nu, aveți deja o teologie a femeilor. Ea determină felul în care priviți jumătate din omenire și mai mult de jumătate din mireasa lui Hristos. Ca atare, ea este inseparabilă de propria dumneavoastră umanitate și ucenicie. Să le vedeți pe femei așa cum le vede Dumnezeu nu va fi doar un dar pentru femeile alături de care lucrați, slujiți și trăiți, ci va fi și o parte esențială din propria dumneavoastră experiență a libertății și a sfințirii. Cel puțin, aceasta a fost experiența mea.

Scriu pentru scepticii sinceri. Aveți îndoieli reale dacă femeile pot și au voie să fie pe deplin la egalitate cu bărbații, mai ales când este vorba de conducerea în biserică? Sper să deschid cu smerenie Scriptura într-un fel care să vă ajute

2. Geneza 16:13

să fiți atenți la prejudecățile și la convingerile pe care le-ați moștenit. Aceasta cere o analiză detaliată, punct cu punct, a numeroaselor interpretări ale Scripturii care au fost răspândite printr-o gamă aparent nesfârșită de site-uri, organizații, cărți și chiar printr-o Biblie de studiu.

Scriu pentru conducătorii de biserici. Dacă sunteți un conducător de biserică complementar, cum am fost eu în cea mai mare parte a vieții mele de adult, trebuie să vă asigurați că ceea ce credeți, practicați și interziceți cu privire la femeile din biserica dumneavoastră se bazează pe o teologie a întregii Biblii, gândită cu atenție. La urma urmei, poziția dumneavoastră teologică nu vă afectează doar pe dumneavoastră – ea îi afectează pe nenumărați alții și, în unele cazuri, schimbă direcția unor vieți întregi.

Deși trebuie să pun sub semnul întrebării multe presupuneri vechi, nu doresc deloc să dezbin biserica. Asemenea lui Pavel, când le scria corintenilor, această carte s-a născut „din mare necaz și cu inima strânsă, cu multe lacrimi – nu ca să vă întristez, ci din cauza dragostei mele adânci pentru biserică".[3] Nădejdea mea este că, citind-o, veți trăi ceva din ceea ce am trăit eu – fiorul și harul nemeritat al solzilor care cad de pe niște ochi obosiți.

Nu sunt nicidecât un revoluționar care se ridică în apărarea femeilor. Ca să spun adevărul, simt cu regret că am ajuns târziu la petrecere – un băiat toboșar care își aduce contribuția aproape de sfârșitul bătăliei –, când libertatea surorilor mele se vede deja la orizont. Și totuși am simțit o constrângere aproape sfântă să-mi ridic glasul, să bat toba, chiar și la ora aceasta. Căci în ultimii ani, deși multe biserici au făcut pași mari înainte, am fost martorul urmărilor profund îngrijorătoare și al „numărului de victime" în creștere (dar despre care nu se vorbește) provocate de biserici bine intenționate care țin la o teologie patriarhală. În urma lor zac multe Agare. Sunt nenumăratele femei care au fost alungate în pustie, cu duhul zdrobit, cu un potențial nenăscut și cu vise pierdute înainte de vreme. Într-un fel, această carte este călătoria mea în aceeași pustie – nu ca victimă, ci ca fost făptaș. A fost un pelerinaj de la o încredere directă și îndrăzneață, prin complexitatea care te dezorientează, până la o reverență smerită, când văd ceea ce a fost în Scriptură tot timpul: ce vede Dumnezeu când vede o femeie.

Deși scriu mai ales cu o privire plină de speranță spre o biserică a viitorului mai eficientă și care Îl onorează mai mult pe Hristos, scriu și cu o privire

3. 2 Corinteni 2:4

înapoi, cu inima grea, recunoscând felurile în care, fără să-mi dau seama, am subminat chiar bisericile pe care am ajutat să le conduc. De aceea, această carte este scuza mea față de toate femeile a căror lume am făcut-o, poate fără intenție, mai mică, și încercarea mea de a îndrepta nedreptățile la care am luat parte.

1

Mi-am schimbat convingerea

„A ne schimba părerea nu înseamnă că ne-am abandonat principiile. Poate însemna că am învățat ceva." Adam Grant

Oxford Dictionary definește patriarhatul drept „orice formă de organizare socială în care bărbații dețin puterea predominantă". După această definiție, eu eram altădată principalul purtător de cuvânt al unei doctrine patriarhale în biserica mea.[4] Ca pastor principal care predă, de mai multe ori pe an stăteam în fața a sute de membri noi și explicam de ce, prin voia lui Dumnezeu, era biblic ca bărbații să aibă mai multă responsabilitate în biserică și în căsnicie. Explicam:

Potrivit Bibliei, Dumnezeu i-a făcut pe Adam și pe Eva ca să se completeze unul pe altul în roluri egale, dar distincte. Mai mult, Dumnezeu a adus această complementaritate în biserică, astfel încât, deși cele mai multe roluri sunt deschise femeilor, Dumnezeu a rânduit numai bărbați să fie prezbiteri și pastori. Deși există o presiune culturală enormă de a revizui acest lucru, noi suntem hotărâți să ne luăm direcția din Biblie, nu din cultură.

Și, pur și simplu, cei mai mulți oameni ne acceptau poziția. Când unii n-o acceptau și alegeau să plece, mă consolam cu gândul că fidelitatea față de Isus era cel mai important lucru.

Apoi, acum câțiva ani, după ce problema a revenit din nou la suprafață și ne-am dat seama că argumentele noastre de până atunci erau cam subțiri, echipa noastră de conducere de bază a hotărât să reexamineze doctrina și să

4. Deși nu am folosit niciodată cuvântul patriarhat pentru a-mi defini poziția de mai înainte, nu găsesc în limba engleză niciun alt cuvânt care să se apropie mai mult de ceea ce am învățat pe alții.

elaboreze o formulare și o apărare temeinică a ei. Deși vorbeam deschis despre problemă, niciunul dintre noi nu avea vreo îndoială reală că am putea greși în interpretarea noastră de până atunci a Scripturii. La urma urmei, aveam conducători creștini respectați, precum John Piper și Timothy Keller, care susținuseră felul nostru de a citi Biblia în tot felul de lucruri – inclusiv în privința genurilor și a conducerii. Iar Dumnezeu binecuvântase biserica noastră din punct de vedere numeric cât timp această doctrină fusese în vigoare.

Ca unul dintre conducătorii cu cea mai bună pregătire teologică, am fost însărcinat, împreună cu alții, să scriu un studiu pe această temă. M-am cufundat în subiect cu entuziasm și fără rezerve, gata să ofer o apărare bine formulată și chibzuită a poziției noastre. În ciuda pregătirii mele teologice, era prima dată când cercetam în profunzime argumentele împotriva *și în favoarea* femeilor care conduc în biserică. Neavând niciodată frică de fapte, am citit tot ce am putut găsi pe această temă.

În timp ce făceam aceasta – și nu mi-am imaginat niciodată că s-ar putea întâmpla așa ceva –, încrederea mea s-a prefăcut în praf. Cu cât înțelegeam mai bine ce credeam și cum și-au apărat poziția mulți dintre cei mai cunoscuți și mai vocali susținători ai acestei convingeri, cu atât îmi dădeam mai mult seama cât de greșit fusese să presupun că convingerile mele erau zidite pe o exegeză biblică solidă ca stânca.[5] Cum era posibil așa ceva? Cum puteau atât de mulți dintre autorii și cercetătorii pe care îi respectam și pe care îi credeam imuni la capcanele culturii să fi fost ei înșiși captivi unei culturi învechite și la fel de nebiblice? Călătoria mea spre răspunsul la această întrebare este desfășurată în această carte.

Nu mi-am schimbat convingerea cu ușurință. Am aplicat în mod deosebit sfatul din Proverbe: „Cel care vorbește întâi în pricina lui pare că are dreptate, dar vine celălalt și-l ia la cercetare."[6] Ca să fiu de două și de trei ori sigur, am întors fiecare piatră – fiecare text și fiecare argument –, privindu-l

5. Această experiență este des întâlnită. De exemplu, Andrew Bartlett spune în „Men and Women in Christ": „Când am început să scriu, nu eram sigur unde voi ajunge. … În privința slujirii femeilor, credeam că voi găsi argumente destul de puternice și fin echilibrate de ambele părți, ceea ce ar fi însemnat că orice concluzie în această problemă nu putea fi decât provizorie. M-am înșelat ..." (p. 15)
6. Proverbe 18:17

din toate părțile, iar și iar și iar. Privind înapoi, s-a dovedit a fi una dintre cele mai eliberatoare călătorii.

Definiții și momente definitorii

Permiteți-mi să definesc câțiva dintre termenii pe care îi folosesc în această carte. Prin *patriarhat* sau *ierarhie de gen* înțeleg presupunerea că în orice sferă ar fi vorba – fie casa, biserica sau societatea – bărbații au mandatul de a deține autoritatea supremă. Spre deosebire de tonul culturii noastre seculare, care îi prezintă pe bărbați ca bătăuși, prădători, oameni care fug de responsabilitate și setoși de putere, atunci când folosesc acești termeni nu vreau să spun că bărbații sunt întotdeauna asupritori sau că masculinitatea lor este inevitabil toxică. Este încurajator că tot mai multe biserici patriarhale descoperă înțelepciunea de a asculta vocile femeilor. Totuși, deși aceste biserici le dau femeilor *un cuvânt de spus*, se înțelege în continuare că bărbații au *ultimul cuvânt*.

În această carte mă voi referi în principal la o formă anume de patriarhat, numită *complementarism*. Aceasta este o variantă recentă și foarte influentă de patriarhat revizuit, inventată în biserica americană în ultimul sfert al secolului trecut. Deși pretinde că pune genurile pe picior de egalitate, ea le exclude pe femei de la predicare și de la conducerea pastorală în biserici; susține supunerea soției în căsnicie; și, într-o măsură mai mică, pune la îndoială conducerea feminină în societate. De asemenea, tinde să prețuiască în primul rând rolul casnic al femeilor, ca sprijin al soțului, gospodine și crescătoare de copii.

Ca să complice puțin tânăra istorie a complementarismului, un mic procent de biserici a încercat mai recent să *îndulcească* implicațiile lui mai dure – permițându-le femeilor să predice (dar nu cu autoritate). Femeile pot, de asemenea, să conducă bărbați în biserică (dar numai la niveluri inferioare de conducere). Pot fi conducătoare de vârf în societate (dar nu conducătoare principale în biserică). Pot lua decizii împreună cu soții lor (dar, acolo unde nu sunt de acord, soțul are ultimul cuvânt). Aceasta se numește *complementarism moderat*.

Timp de două decenii m-aș fi descris ca un complementar moderat. Ca mulți alți conducători care se află în cercuri bisericești asemănătoare, am prețuit multe femei înzestrate și am lucrat alături de ele – recunoscător că fac parte dintr-o biserică sănătoasă, care nu părea să le limiteze, să le reducă la tăcere sau să le înăbușe chemarea ori contribuția.

Totuși, când am studiat din nou Scriptura, a trebuit să recunosc că, dacă metodele complementare originale de interpretare a Scripturii sunt corecte, atunci complementarismul moderat este mult mai greu de apărat decât sperasem. Pur și simplu nu mai are un argument biblic solid pentru practicile lui mai incluzive. Am ajuns la concluzia că fie ar trebui să practicăm ceea ce credem – și să nu le lăsăm pe femei să predice, să conducă sau chiar să conducă împreună cu bărbații –, fie ar trebui să ne uităm mai atent la ceea ce credem și de ce. (La urma urmei, dacă complementarismul este greșit, atunci nici măcar o formă moderată a lui nu este mai acceptabilă decât ar fi o formă doar moderată de rasism.)

După ce am făcut tocmai acest lucru, aplecându-mă mai atent asupra fiecăreia dintre sursele primare și secundare, ce am descoperit m-a tulburat profund. Cercetând mai îndeaproape, am fost uimit să descopăr că teologi respectați (precum Wayne Grudem, Tom Schreiner și Andreas Köstenberger), precum și pastori iubiți (precum John Piper și Timothy Keller) au oferit cu toții analize biblice serios nefondate și argumente dezechilibrate ca să ajungă la concluziile lor despre excluderea femeilor din multe roluri cu mare impact. De fapt, *nu am putut găsi niciun argument biblic fără fisură pentru excluderea femeilor de la conducerea principală*. Oricât de multe argumente s-ar putea aduce, fiecare are defecte serioase. Iar simpla lor adunare la un loc nu le face mai solide, așa cum nici stivuirea multor cărți de joc subțiri nu face din ele altceva decât un castel din cărți de joc.

Dimpotrivă, am fost la fel de uimit să găsesc argumente biblice substanțiale, chiar convingătoare, pentru motivul pentru care femeile *ar trebui* să fie incluse. Angajamentul meu față de o abordare a subiectului din perspectiva întregii Biblii este motivul pentru care m-am oprit în cele din urmă la o teologie a *mutualismului bărbat–femeie*.[7] Apreciez termenul sinonim *egalitarism*

7. La început am optat pentru „gender mutualism" (mutualism de gen), dar apoi mi-am dat seama că în cultura occidentală cuvântul „gender", folosit ca adjectiv, nu se mai referă doar la bărbat și femeie. Nici „sex mutualism" (mutualism al sexelor) nu părea o variantă posibilă, așa că m-am oprit la expresia deloc atrăgătoare „male–female mutualism" (mutualismul bărbat–femeie).

și mă aliez cu cei mai mulți dintre bibliștii care și-au declarat deschis această poziție – ei au dreptate să spună că Scriptura susține ideea că bărbații și femeile sunt egali și merită drepturi și oportunități egale. Totuși, prefer să nu folosesc termenul în această carte, din trei motive: în primul rând, și complementarii pretind că cred în egalitatea genurilor; în al doilea rând, termenul, aplicat la genuri, este uneori asociat cu negarea tuturor deosebirilor dintre bărbați și femei; și, în al treilea rând, egalitatea nu este singura idee esențială – parteneriatul reciproc și unitatea în colaborare sunt la fel de importante. Având în vedere acestea, iată definiția mea de lucru și poziția pe care o voi dezvolta în continuare în această carte:

Mutualismul bărbat–femeie este poziția teologică, întemeiată pe Scriptură, potrivit căreia bărbații și femeile sunt distincți și totuși egali, creați ca să slujească și să fie parteneri unii alături de alții în toate sferele vieții. Autoritatea, darurile și competența date de Dumnezeu fiecărei persoane pot și trebuie să fie recunoscute și prețuite, indiferent de genul ei.

Și, în sfârșit, o notă despre cuvântul *teologie*. În forma ei cea mai simplă și mai curată, teologia noastră ar trebui să fie modelată de un efort continuu de a ne apropia cât mai mult de perspectiva lui Dumnezeu asupra fiecărui lucru, oricare ar fi el. Așadar, *Cum vede Dumnezeu femeile* este *o teologie a femeilor – ceea ce învață Biblia despre femei, luată ca întreg și pusă cap la cap în mod corect*.

Mereu în reformare

Reforma protestantă din anii 1500 a deschis o revizuire mult necesară a învățăturilor bisericii. Totuși, Reforma însăși a susținut principiul „biserica mereu în reformare" (din expresia latină *ecclesia semper reformanda*). Calvin și Luther, de exemplu, nu și-au închipuit că au avut ultimul cuvânt în vreo problemă de importanță biblică, ci au lăsat generațiilor următoare sarcina continuă de a reflecta cu sârguință asupra doctrinelor noastre și asupra acordului lor cu Scripturile. Ei știau prea bine că, într-o biserică veche de secole, este ușor să aduni lucruri ciudate – relicve vechi și irelevante din vremuri apuse – care trebuie abandonate, nu îmbrățișate, dacă biserica vrea să înainteze liber din slavă în slavă.

Cred că aceasta este una dintre reformele esențiale ale generației noastre. Citind istoria bisericii, m-am minunat de felul în care Duhul continuă să conducă biserica spre o tot mai mare claritate cu privire la învățăturile și practicile ei într-o mare varietate de probleme. Dacă prima reformă a căutat să le dea înapoi *Cuvântul lui Dumnezeu* oamenilor obișnuiți, care de multă vreme fuseseră lipsiți de puterea lui de a schimba vieți, reformele următoare au readus încet, dar sigur, *lucrarea lui Dumnezeu* în mâinile *întregului* popor al lui Dumnezeu – indiferent de vârstă, rasă, clasă socială sau gen.

Reformele cer efort. În cea mai mare parte a istoriei bisericii, creștinii le-au lăsat unor puțini învățați aleși sarcina de a stabili ce credem cu toții. De fapt, înainte de Reforma protestantă și de apariția tiparului în 1436, cei mai mulți considerau teologia și o mare parte a Bibliei o vorbărie înaltă și de neînțeles – pe care o puteau pricepe numai preoții care citeau și vorbeau latina și care aveau acces la un exemplar rar al Bibliei. Deși de atunci s-au schimbat foarte multe, mulți credincioși (și chiar mulți conducători de biserici) încă își externalizează evaluarea acestei teme esențiale, bazându-se pe alții să facă pentru ei munca grea a exegezei. Când i-am spus unui coleg pastor despre schimbarea poziției mele, el s-a plâns: „Ca pastor ocupat, nu știu când ar trebui să găsesc timp să reflectez la teologia mea." Are dreptate: este nevoie de timp și de efort! Totuși, este un demers care merită o asemenea investiție.

Reformele nu trebuie să dezonoreze. Dincolo de taberele care dezbină și de caricaturile disprețuitoare pe care ni le facem unii altora, există o cale mai bună. Nu mă refer doar la cele două „tabere" evidente din această dezbatere, ci și la genurile noastre – care sunt prea des puse unul împotriva celuilalt, ca și cum fie toți bărbații ar fi niște gunoaie, fie toate femeile ar fi niște *Izabele*. În acest spirit, sunt foarte mândru de mulți bărbați și multe femei pe care îi cunosc (de ambele părți ale acestei discuții) care fac tot ce pot ca să zidească trupul și să se onoreze unii pe alții. O femeie pastor mi-a spus: „Umblu pe calea lui Isus, care le-a ridicat pe femei fără să-i disprețuiască pe bărbați." În același spirit, doresc să-i onorez și pe acei conducători și teologi (din nou, din ambele tabere) care și-au dedicat viața căutării oneste a adevărului și a dreptății. Chiar dacă nu sunt de acord cu oameni ca Tim Keller și John Piper în această problemă anume, nu-i văd ca pe niște figuri-afiș unidimensionale ale patriarhatului. O mare parte din cine sunt astăzi a fost modelată de ei și continui să învăț de la ei în multe privințe.

Bisericile care își evaluează teologia trebuie să spună nu „războaielor culturale" din ultimele decenii, precum și metodelor de rușinare personală folosite ca să provoace o schimbare de valori. Ascultând cu empatie vocile societății și durerea trăită de femei, principala noastră forță motrice în această discuție trebuie să fie o înțelegere corectă și o aplicare răscumpărătoare a teologiei Scripturii.

Reformele cer smerenie. Este posibil să faci lucrul corect, dar să-l faci într-un fel care produce mai mult rău decât bine. Oriunde ați ajunge, aveți grijă să adăugați la convingerile dumneavoastră bunătate, blândețe și răbdare.

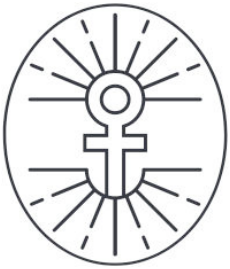
Nu-mi face plăcere controversa și nici dumneavoastră n-ar trebui să vă facă. Chiar dacă acum cred altfel, îi țin în continuare la mare prețuire pe mulți conducători complementari și bisericile lor, ca pe frații și surorile mele în Hristos – oricare ar fi diferențele noastre de înțelegere, ceea ce avem în comun este cu mult mai mare. Fiind eu însumi complementar în cea mai mare parte a timpului petrecut în conducerea creștină, ar fi nepotrivit din partea mea să sugerez că cei care încă susțin această poziție sunt într-un fel deficitari din punct de vedere spiritual sau intelectual.

Așa cum voi arăta mai în detaliu mai târziu, poate că raportarea bisericii la fenomenul cultural relativ nou al egalității femeilor este cel mai important studiu de caz pe care l-am avut vreodată pentru a cerceta temeinic cum biserica istorică a absorbit presupuneri culturale în felul în care și-a citit propriile texte. Tim Keller exprimă magistral acest lucru:

Înțelegerea [noastră] a Bibliei poate fi cu siguranță greșită – de fapt, este întotdeauna parțial greșită – și de aceea trebuie să fie mereu deschisă corectării. … Din cauza ochelarilor noștri culturali, nu trebuie doar să vorbim [unei culturi noi]; trebuie și să-i ascultăm [pe oamenii ei]. Trebuie să ascultăm ce spun ei și să le luăm în serios întrebările, obiecțiile la ceea ce spunem noi, speranțele și aspirațiile lor. De cele mai multe ori, această interacțiune cu o cultură nouă ne arată multe lucruri pe care le învață Biblia – lucruri pe care fie le-am scăpat cu totul din vedere, fie le-am considerat neimportante, poate chiar felurile în care am citit greșit Biblia prin lentila propriilor noastre presupuneri culturale.[8]

8. Timothy Keller, Center Church, cap. 8.

Potrivit apostolului Pavel, în Efeseni 5, Isus lucrează mereu ca să-Și înfrumusețeze biserica prin „spălarea Cuvântului Său" și s-o facă tot mai strălucitoare și fără pată. În lumina harului Lui ofer această carte; deși are, fără îndoială, greșeli în tot felul de locuri de care încă nu sunt conștient, mă rog ca ea să aibă totuși o mică parte în lucrarea de înnoire a Duhului, care înfrumusețează biserica lui Isus.

Partea întâi

CĂDEREA ȘI RIDICAREA FEMEILOR

2

Sexul inferior

„Femeia a fost autoarea căderii omului … cum am putea dori să îmbrățișăm, fie și cu vârful degetelor, un asemenea sac de bălegar?" Odo de Cluny, 936 d.Hr.[9]

Presupunem cu naivitate că ceea ce crede biserica astăzi despre femei este ceea ce a crezut dintotdeauna. Așa cum veți descoperi îndată, nu este așa! În acest capitol, să cercetăm de ce răspunsul nostru contemporan la întrebarea „Cum vede Dumnezeu femeile?" este cu mult superior răspunsului pe care l-ar fi dat cei mai mulți creștini de-a lungul istoriei.

Deși în această carte vom studia mai ales Scriptura, în acest capitol și în următorul vreau să cercetez *situația în care ne aflăm*. Să știm unde am greșit în istoria bisericii, demult și recent, îmbrățișând fără înțelepciune patriarhatul ca „planul cel bun al lui Dumnezeu", este în același timp fascinant și înspăimântător.

Până foarte recent în istorie, ideea că bărbații trebuie să le stăpânească pe femei „spre binele lor" era un principiu acceptat de toți și necontestat. Toate marile religii l-au învățat și cele mai multe încă îl învață. Cu cât interpretarea unei religii este mai conservatoare, cu atât bărbații au fost mai înclinați să le închidă pe femei doar în anumite sfere. Din păcate, în ciuda resurselor ei lăuntrice și a potențialului ei adormit de a răsturna o asemenea asuprire, creștinătatea a ținut în mare parte la ideea superiorității masculine – interpretându-și propriile Scripturi astfel încât să apere ideea unui patriarhat „creștin".

Aceasta pentru că, în cea mai mare parte a istoriei ei, biserica a crezut în inferioritatea înnăscută a femeilor. O carte atât de mare și de complexă precum

9. Citat din Patralogia Latina în Christine Klapish-Zuber (ed), A History of Women, cap. 1.

Biblia poate fi folosită, în linii mari, ca să susțină orice concluzie dinainte stabilită despre realitate. Ca creștin sud-african alb, știu bine acest lucru. În țara mea, acum doar câteva decenii, unii dintre cei mai învățați teologi „biblici" ai noștri și-au citit rasismul în Biblie, în loc să lase Biblia să le demaște rasismul. Ei au mânuit textele astfel încât să le răstălmăcească sensul – creând o concepție despre rase de tip „separați, dar egali", numită *apartheid*. Creștinii americani au susținut ceva asemănător prin politicile lor de segregare de la începutul secolului al XX-lea, în ciuda argumentelor clare și convingătoare aduse de disidenți precum John Marshall Harlan, un fost proprietar de sclavi care își văzuse greșeala. Fiind pe atunci o voce singuratică în cercurile lui teologice, el a insistat: „Separarea arbitrară a cetățenilor pe criterii de rasă este un semn al servituții, incompatibil cu egalitatea."[10] Deși creștinii de atunci poate că recunoșteau formal ideea egalității dintre negri și albi, prin segregarea oamenilor de culoare în zone anume și prin refuzarea dreptului lor de vot, le subminau egalitatea și îi dezumanizau.

Ca creștin de astăzi, pot spune ceva asemănător despre discriminarea de gen din biserică, care a fost poate și mai larg răspândită. Aproape întreaga biserică, pe aproape toate continentele și în toate secolele, a acceptat învățătura conducătorilor ei că femeia este „diferită și inferioară". Oricât de nobile ar fi încercările recente ale bisericii complementare de a revizui aceasta în formula „egali ca persoane, diferiți în roluri", aș vrea să reiau gândurile lui Harlan și să le aplic genurilor: separarea membrilor bisericii pe criterii de sex este un semn al servituții, incompatibil cu egalitatea.

Deși voi dezvolta mai pe larg această idee în capitolul următor, afirmația complementarilor că poziția lor este poziția istorică a bisericii dovedește o amnezie istorică serioasă. Deși toți creștinii și toate bisericile de astăzi vor declara categoric că femeile sunt egale cu bărbații, aproape nimeni nu pare să-și amintească faptul că *abia foarte recent* ideea *egalității* dintre bărbat și femeie a devenit doctrină acceptată în biserică.[11]

10. https://bit.ly/3mzfAEq

11. Recunoștința mea se îndreaptă spre William Witt, care în „Icons of Christ" (cap. 3) m-a ajutat să văd corect acest lucru pentru prima dată – studiul lui despre teologia inferiorității femeii ca doctrină a bisericii în cea mai mare parte a istoriei ei a fost punctul meu de plecare în scrierea acestui capitol.

Poate că acesta este păcatul cel mai răspândit și mai persistent al bisericii istorice: că până în anii 1960 convingerea că femeile sunt în esență inferioare bărbaților a fost în mare parte necontestată. Abia atunci, în urma succesului Mișcării de Eliberare a Femeilor (Women's Liberation Movement), societatea a „descoperit" că femeile au cu adevărat o inteligență egală cu a bărbaților și sunt la fel de capabile să ofere o conducere importantă. *Abia în acel moment a început biserica din întreaga lume să-și revizuiască rapid propriile doctrine despre femei.* Timp de aproape două milenii, aproape toți marii învățători ai bisericii au avut o concepție scăzută și restrictivă despre femei. Așa cum vă voi arăta, ei moșteniseră această concepție de la culturile din jurul lor și, în loc s-o pună la încercare prin Scriptură, au lăsat misoginismul culturii lor să le guverneze citirea Scripturilor.

Motivul pentru care trebuie să insist asupra acestui punct este ca să subliniez că și complementarismul, cu învățătura lui despre „roluri egale, dar diferite", este o îndepărtare de poziția istorică a bisericii, în aceeași măsură ca mutualismul bărbat–femeie.[12] *Niciuna dintre aceste poziții nu exista acum doar 60 de ani! Amândouă sunt niște sugari în istoria interpretării biblice și, prin urmare, complementarismul nu poate pretinde o vechime mai mare decât mutualismul bărbat–femeie.* De fapt, fosta mea poziție, complementarismul moderat, este *mult* mai tânără decât amândouă – și are cel mai mic precedent istoric dintre toate aceste poziții.

Inferioritatea femeii ca învățătură obișnuită a bisericii

Este adevărat că în primele secole ale existenței lui creștinismul a atras mulțimi de femei în bisericile lui. Felul revoluționar în care S-a purtat Isus cu femeile, femeile care au avut roluri de conducere în primele biserici, poziția egală a bărbaților și femeilor în Hristos potrivit epistolelor lui Pavel – toate acestea au pornit biserica într-o direcție care le oferea femeilor un statut nou, pe care nu-l cunoscuseră nicăieri altundeva și în nicio epocă anterioară a civilizației. Totuși, în ciuda concepției înalte a bisericii primare despre femei și a felului în care se purta cu ele, nu totul a fost bine în biserica de după

12. Andrew Bartlett, în „Men and Women in Christ" (p. 6–10), ajunge la aceeași concluzie: „Când complementarii afirmă că poziția lor este «istorică», aceasta este o concepție greșită."

apostoli. Deși le vedea pe femei într-o lumină (puțin) mai pozitivă decât vecinii ei greco-romani, *ideea inferiorității femeii a prins repede rădăcini*.

Ceea ce urmează este o selecție de scrieri ale unora dintre „marii" conducători și gânditori ai bisericii din istorie, care ne arată această concepție larg răspândită.

Părintele bisericesc Origen (184–253 d.Hr.) a aplicat învățătura lui Pavel – „este rușine pentru o femeie să vorbească în biserică"[13] – cerând femeilor tăcere deplină, chiar dacă voiau să spună ceva excelent sau sfânt, doar pentru că cuvintele lor „vin din gura unei femei".[14] La fel, Părintele bisericesc Ioan Gură de Aur (347–407 d.Hr.) le interzicea femeilor să învețe pe alții orice lucru, pentru că „ea l-a învățat o dată pe Adam și l-a învățat rău. … De aceea să coboare de pe catedra profesorului! Acum este supusă bărbatului, din cauza păcatului."[15] El i-a avertizat în mod deosebit pe pastorii bărbați cu privire la capacitatea femeii de a-i ademeni, sfătuindu-i pe acești bărbați să aibă „o grijă mai deosebită, din cauza înclinației femeii spre păcate … căci ochiul nu numai al femeii neînfrânate, ci și al celei cumpătate străpunge și tulbură mintea".[16]

Tertulian, părintele creștinismului latin (160-225 d.Hr.), a fost și mai aspru: „Femeia este un templu zidit deasupra unei canalizări." El li s-a adresat direct femeilor:

Nu știți că (fiecare dintre voi) sunteți o Evă? Sentința lui Dumnezeu asupra acestui sex al vostru trăiește în veacul acesta: trebuie să trăiască, în mod necesar, și vina. Voi sunteți poarta diavolului. Voi sunteți prima dezertoare de la legea divină. Voi sunteți cea care l-a convins pe acela pe care diavolul nu a fost destul de viteaz să-l atace. Voi ați distrus atât de ușor chipul lui Dumnezeu, pe bărbat. Din cauza a ceea ce ați meritat voi, chiar și Fiul lui Dumnezeu a trebuit să moară.[17]

În spatele denunțurilor lui veninoase se aflau femei din bisericile pe care le cunoștea, care îi învățau pe alții și botezau. El nu era deloc mulțumit de aceasta: „Nu i se îngăduie femeii să vorbească în biserică, dar nici să învețe

13. 1 Corinteni 14:35
14. Citat în Patricia Cox Miller (ed), Women in Early Christianity
15. Citat în Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church
16. Citat în Philip Schaff (ed), St. Chrysostom
17. Citat în Alexander Roberts (ed), Tertullian, Minicius Felix, Commodian, Origen

pe alții, nici să boteze, nici să aducă jertfa, nici să-și revendice vreo parte în vreo funcție bărbătească [sau] în vreo slujbă preoțească."[18] Tertulian, introducând metodele politice romane în structurile bisericii, a transformat biserica vremii lui dintr-o comunitate organică într-un corp politic, în care numai bărbații puteau contribui pe deplin în orice fel de conducere. El a cerut, de asemenea, castitatea femeilor. Femeile, spunea el, erau responsabile nu doar pentru propria lor curăție sexuală, ci și pentru a bărbaților. A scris tratate lungi despre femei care trebuie să evite să fie atrăgătoare – nu trebuiau să-și spele trupurile murdare, ci să le acopere din cap până în picioare cu haine întunecate și fără formă și să stea departe de piața publică, ca să nu ispitească vreun bărbat. Deși puteau fi răscumpărate de Hristos, ele erau totuși legate în mod deosebit de păcat și era cel mai bine ca ele să fie separate și subordonate.

La fel, Părintele bisericesc Augustin (354–430 d.Hr.) credea că femeia nu are nicio demnitate proprie în afara bărbatului: „Ca ajutor, funcție care îi aparține numai ei, ea nu este chipul lui Dumnezeu. Însă [bărbatul], singur, este chipul lui Dumnezeu la fel de pe deplin și de complet ca atunci când el și femeia sunt uniți într-unul."[19] Pe măsură ce secolele treceau, această concepție scăzută despre femei nu s-a îmbunătățit. În ciuda faimei lui de următor mare intelectual al bisericii după Augustin, Toma d'Aquino (1225–1274 d.Hr.) nu a fost în stare să descopere o inteligență comparabilă la femeile pe care le cunoștea. El a contribuit la teologia bisericii despre genuri reînviind ideea absurdă a lui Aristotel că femeile sunt ființe umane defecte, rezultatul unui accident al spermei masculine, care în condiții normale ar fi produs un alt bărbat. Implicația este că „femeile sunt în mod natural supuse bărbaților, pentru că la bărbați predomină rațiunea".[20]

Toma d'Aquino a recunoscut că femeia are aceeași natură umană ca bărbatul (ceea ce a fost o inovație binevenită în gândire) și că ea este „ajutorul" bărbatului, dar apoi a nuanțat repede aceasta spunând că, în afara reproducerii sexuale, „un alt bărbat este întotdeauna de mai mare ajutor". Bărbatul răsplătește puținul ajutor pe care îl primește de la femeie conducând-o: „Cel superior se folosește de supușii săi spre folosul și binele lor. … Căci în familia umană ar fi lipsit buna rânduială dacă unii n-ar fi fost

18. Citat în Karen Jo Torjesen, When Women Were Priests
19. Augustine, De Genesis ad litteram, vol. 9.
20. Aquinas, Summa Theologica, 1.92.1. www.bit.ly/3CD8B2V

guvernați de alții mai înțelepți decât ei."[21]

Oricât de mare ar fi fost mintea lui Toma d'Aquino în privința lui Dumnezeu, ea a fost din păcate umplută cu idei îngrozitoare despre femei de învățătorul lui, Albert cel Mare, teologul dominican, care scria:

Femeia este un bărbat nereușit și are o natură greșită și defectă în comparație cu a lui. De aceea este nesigură pe sine. Ce nu poate obține, caută să obțină prin minciună și înșelătorii diavolești. Și astfel, trebuie să fii în gardă cu fiecare femeie, ca și cum ar fi un șarpe veninos și diavolul cu coarne … În faptele rele și perverse, ea poate fi mai isteață, adică mai vicleană, decât bărbatul. Sentimentele ei o împing spre orice rău, așa cum rațiunea îl îndeamnă pe bărbat spre tot binele.[22]

Martin Luther, reformatorul protestant (1483–1546 d.Hr.), mereu polemist, a făcut câțiva pași pozitivi în umanizarea femeilor. Dar ideile vechi au rămas totuși: „Cuvântul și lucrările lui Dumnezeu arată foarte limpede că femeile au fost făcute fie ca să fie soții, fie prostituate." „Nicio haină nu-i stă mai rău unei femei decât dorința de a fi înțeleaptă." „Bărbații au pieptul lat și mare și șoldurile mici și înguste și mai multă pricepere decât femeile, care au pieptul mic și îngust și șoldurile late, ca să rămână acasă, să stea liniștite, să țină casa și să nască și să crească copii." Comentând un verset care avertizează cu privire la femeile adultere, Luther a folosit prilejul ca să-și exprime ideile despre bărbați și femei:

Ea a fost creată ca să fie în preajma bărbatului, să îngrijească de copii și să-i crească … și să fie supusă bărbatului. Bărbaților, pe de altă parte, li se poruncește să guverneze și să stăpânească peste femei și peste restul casei. Dar dacă o femeie își părăsește slujba și își ia autoritate asupra soțului ei, ea face o lucrare care vine din propria ei vină și din rău. Căci Dumnezeu nu a creat acest sex pentru a stăpâni și de aceea ele nu stăpânesc niciodată cu succes.[23]

Oricât de distructive au fost aceste idei ale marilor conducători ai bisericii din istorie, John Knox, reformatorul scoțian și întemeietorul *presbiterianismului*,

21. În altă parte, Toma d'Aquino dă acest motiv pentru care femeia nu primește hirotonia în biserică și nu are un rol important: „Femeia se află în starea de supunere, de aceea nu poate primi taina hirotoniei."
22. Filthaut Ephrem (ed), Albertus Magnus: Quaestiones Super De Animalibus, vol. 15, q. 11.
23. *Luther's Works*, vol. 15, comentariu la Eclesiastul 7:26, p. 130.

câștigă premiul ca principalul misogin al bisericii. În tirada lui împotriva reginelor catolice Maria de Guise a Scoției și Maria Tudor a Angliei, el și-a întemeiat argumentele, spunea el, pe Scriptură: „Dumnezeu a descoperit că este mai mult decât o monstruozitate a naturii ca o femeie să domnească și să aibă stăpânire peste bărbați."[24] Prin natura lor, spunea Knox, femeile sunt slabe, fragile, nerăbdătoare, neputincioase, nestatornice, crude și lipsite de bun sfat. Acesta este motivul pentru care nu trebuie să conducă; ba chiar bărbații care se supun sfatului și conducerii lor ar trebui, prin aceasta, să fie ei înșiși descalificați din funcțiile publice. Făcând referire la Pavel, el spunea că femeia, chiar și în cea mai mare desăvârșire a ei, a fost totuși creată ca să fie supusă bărbatului. Nu se arată nicio milă femeilor care ar putea suferi la naștere și în această supunere față de bărbat – este pedeapsa ei meritată în Eva. Ca atare, ea trebuie să-și predea toate poftele și voința soțului ei și voii lui. Toate acestea, spune Knox, au implicații pentru rolul femeilor nu doar în casă și în biserică, ci și în societate: „O femeie ridicată ca să învețe pe alții, să judece sau să domnească peste bărbat este un lucru cât se poate de respingător față de voia și rânduiala lui Dumnezeu."

Un alt reformator, Calvin, a scris: „Nu este nimic absurd în faptul ca un bărbat să poruncească și să asculte în același timp, în relații diferite cu alți bărbați. Dar aceasta nu se aplică femeilor, care prin natură (adică prin legea obișnuită a lui Dumnezeu) sunt născute numai ca să asculte, căci toți oamenii înțelepți au respins întotdeauna *gynaikokratian*, guvernarea femeilor, ca pe o monstruozitate nefirească."[25]

Puritanul John Dod, în expunerea lui din 1603 asupra celor Zece Porunci, scrie: „Așa cum biserica trebuie să se teamă de Hristos Isus, tot așa soțiile trebuie să se teamă de soții lor. Iar această teamă lăuntrică trebuie arătată printr-o blândețe și o smerenie exterioară. Căci dacă nu există teamă și reverență în cel inferior, nu poate fi dată celui superior nicio cinste sănătoasă și statornică."[26]

Unul dintre cei mai de seamă teologi anglicani, Richard Hooker (1554–1600 d.Hr.), a continuat această tradiție jalnică și persistentă de a le privi de sus pe

24. John Knox, First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women. www.bit.ly/3EG88xc
25. John Calvin, *The Second Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians and the Epistles to Timothy, Titus and Philemon. (În comentariul lui la 1 Timotei 2:12.)*
26. John Dod, A Plaine and Familiar Exposition of the Ten Commandements

femei. În lucrarea sa *The Laws of Ecclesiastical Polity*, el spunea că „judecățile [femeilor] sunt de obicei cele mai slabe din cauza sexului lor".[27] El a explicat de ce la ceremoniile de nuntă tatăl o predă pe mireasă soțului ei: „Însăși neputința naturii și a sexului ei o obligă să fie întotdeauna îndrumată, călăuzită și rânduită de alții."[28]

John Wesley, întemeietorul mișcării metodiste (1703–1791 d.Hr.), a oferit femeilor câteva ocazii importante de a sluji în bisericile lui, dar a considerat totuși că principala slujire a femeii este în casă. Scriindu-i soției lui în timpul unuia dintre turneele lui de slujire amețitoare, a sfătuit-o să-și accepte soarta de femeie legată de casă: „Nu te mai lupta pentru supremație, pentru putere, bani sau laudă. Mulțumește-te să fii o persoană obișnuită, neînsemnată, cunoscută și iubită de Dumnezeu și de mine. … Ce importanță are caracterul tău pentru omenire, dacă ai fi îngropată chiar acum? Sau, dacă n-ai fi trăit deloc, ce pierdere ar fi pentru cauza lui Dumnezeu?"[29]

Ofer toate aceste citate ca să subliniez un lucru: poziția istorică a bisericii – fie că este vorba de Părinții bisericii, de Evul Mediu, de catolici, protestanți, puritani, anglicani sau metodiști – a fost întotdeauna că femeile sunt „diferite și inferioare" și, prin urmare, în cea mai mare parte nepotrivite pentru o contribuție însemnată în afara reproducerii sexuale și a treburilor casei.

Fiecare pasaj biblic care putea fi îndoit în mod plauzibil ca să susțină inferioritatea și subordonarea femeilor a fost folosit în acest scop. În cea mai mare parte a istoriei bisericii, dacă o femeie i-ar fi întrebat pe conducătorii bisericii ei cum o vede Dumnezeu, ar fi primit un răspuns degradant și umilitor. *Subordonarea femeilor față de bărbați era necontestată, pentru că se baza pe o presupunere pe care nimeni n-o punea la îndoială: femeile sunt în mod intrinsec inferioare bărbaților.* Faptul că femeile erau socotite, prin natura și esența lor, mai puțin inteligente, mai păcătoase, mai ușor de ispitit și mai instabile emoțional a dus la concluzia de neclintit că ele sunt, de asemenea, incapabile să exercite conducerea în casă, în biserică și în societate.

De unde au venit oare aceste idei îngrozitoare?

27. Richard Hooker, The Laws of Ecclesiastical Polity, Preface 3.13.
28. Richard Hooker, The Laws of Ecclesiastical Polity, Book 5, 43.5. Cuvântul „imbecility" (din citatul original: „The very imbecility of her nature and sex") se referea în engleza veche la cineva slab sau nedezvoltat.
29. www.bit.ly/3nQszRt

Cultura câștigă în fața Scripturii

Una dintre cele mai frecvente greșeli pe care biserica le face în continuare este să citească Scriptura prin lentila culturii, în loc să citească cultura prin lentila Scripturii. Aceasta explică sexismul și misoginismul din istoria bisericii. În special scrierile lui Aristotel (384–322 î.Hr.) au modelat presupunerile culturale aflate la rădăcina lumii greco-romane, care la rândul ei au fost absorbite în felul în care primii creștini înțelegeau deosebirea dintre genuri. Aristotel a afirmat explicit că femeile sunt bărbați diformi, iar rolurile lor în societate erau astfel dictate. Aristotel le descria pe femei ca fiind „întunecate, tainice, mereu în mișcare, nestăpânite și fără granițe", spre deosebire de bărbați, care erau „luminoși, cinstiți, buni, stabili, stăpâni pe sine și bine delimitați".[30]

Aceste idei au dominat atitudinile și acțiunile culturale din întreaga civilizație greco-romană. Patriarhatul era înscris în ADN-ul Imperiului Roman. Primii Părinți ai bisericii, deși exprimau unele concepții pozitive despre femei, *le-au amestecat totuși cu ideile vechi și urâte*. În timp ce manualele de istorie a bisericii descriu această primă fază a istoriei bisericii ca pe o „căutare a adevărului", mai ales cu privire la identitatea și natura lui Isus, rareori se pomenesc minciunile despre natura femeii care erau absorbite, simultan și subtil, în doctrina bisericii.

În plus, un aspect al filozofiei platonice, numit dualism, a fost o provocare timpurie pentru biserică și a întărit denigrarea femeilor. În această erezie, realitatea este împărțită în trup sau materie (considerată rea în sine) și duh sau minte (bune în sine). Acest mod greșit de a vedea lumea a fost suprapus și peste categoriile de gen: bărbații, considerați mai raționali, erau buni în sine și făcuți după chipul lui Dumnezeu, în timp ce femeile, definite prin trupul lor, nu prin minte, erau privite ca fiind trupești și făcute doar după chipul bărbatului. Pe măsură ce această dihotomie nebiblică și-a croit drum în gândirea creștină, femeile au fost identificate cu iraționalitatea, cu firea pământească și cu poftele ei păcătoase. Această idee eretică a păcătoșeniei inerente a sexualității femeii a pornit biserica pe un drum cumplit. Sexul

30. Kayla Huber, „Everybody's a Little Bit Sexist." Citat în Mathews, „Gender Roles and the People of God," cap. 10.

însuși era acum privit ca o consecință a căderii. Ioan Gură de Aur își îndemna cititorii să-și închipuie grădina Edenului dinainte de cădere ca pe un loc în care „dorința de relații sexuale … fusese îndepărtată din sufletele lor".[31] După cădere însă, sexul a devenit un rău necesar. Necesar ca să se nască copii, el a devenit și calea prin care „păcatul originar" se transmitea acelor copii. Păcatul era un fel de boală cu transmitere sexuală. Această înțelegere tristă a sexului, mai ales la femei, a căror identitate întreagă se învârtea în jurul reproducerii sexuale, a dus la o prețuire exagerată a fecioriei, la evitarea ascetică a relațiilor sexuale în căsnicie, la o fixație pe fecioria Mariei, mama lui Isus, și, mai târziu, la celibatul preoțesc.

Bărbații trebuiau să le evite pe femei, iar femeile trebuiau să se evite pe ele însele. Istoricul antic Paladie (386–430 d.Hr.) vorbește despre 20.000 de femei care trăiau în sărăcie, castitate și singurătate ca pustnice în deșerturile din jurul Egiptului, aparent gemând sub povara sexului lor osândit. Această viață de pustnic, adoptată atât de bărbați, cât și de femei, avea să evolueze mai târziu în comunități monahale separate pe sexe, organizate în jurul voturilor de celibat, sărăcie și slujire în mănăstiri. În această cultură, femeile „cele mai evlavioase" evitau căsătoria; dacă era posibil, evitau relațiile sexuale în căsnicie; și se făceau cât mai neatrăgătoare cu putință. Istoricul Elizabeth Clark spune:

Cuvântul cel mai potrivit pentru a descrie atitudinea Părinților bisericii față de femei este ambivalența. Femeile erau creația lui Dumnezeu, darul Lui bun pentru bărbați – și blestemul lumii. Erau slabe atât la minte, cât și la caracter – și dădeau dovadă de un curaj neînfricat, se angajau în realizări academice uimitoare. Deșarte, înșelătoare, pline de poftă – ele îi duceau pe bărbați la Hristos, fugeau de întâlnirile sexuale, nu se clătinau în fața amenințărilor călăului, se împodobeau cu sac și cenușă.[32]

Pe măsură ce Imperiul Roman se prăbușea încet, aceste idei greco-romane, acum topite în teologia bisericii, au trecut în Biserica medievală. Ca și înainte, ambivalența față de femei a rămas: pe de o parte, femeile erau zugrăvite ca rele și inferioare, iar pe de altă parte, erau lăudate ca modele de virtute și sfințenie (dacă reușeau cumva să-și șteargă sexualitatea).

31. Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church, p. 122–23.
32. Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church, p. 15.

Apoi au venit vânătorile de vrăjitoare. Cu această ambivalență față de femei atât de adânc înrădăcinată, nu este de mirare că societatea și biserica s-au apucat să despartă pleava de grâu. Ca să identifici și să condamni o vrăjitoare, era nevoie doar să găsești o femeie care nu-și recunoștea cu smerenie statutul subordonat; să-i lași pe inchizitori s-o tortureze până când „mărturisea" orice i se punea în seamă; și apoi s-o arzi pe loc pe rug. Un stareț al unei mănăstiri de călugări a arătat puțină compasiune față de femeile atât de ușor demonizate: „Răutatea femeilor este mai mare decât orice altă răutate a lumii. Otrava balaurilor se vindecă mai ușor și este mai puțin periculoasă pentru bărbați decât familiaritatea cu femeile. Pentru siguranța sufletelor noastre, le vom evita ca pe niște animale veninoase."[33]

Până la Reformă, cea mai mare speranță a unei femei de a fi privită ca evlavioasă era să evite cu totul relațiile sexuale și rolurile casnice. Ca maici, femeile puteau primi educație și puteau cunoaște o oarecare independență. Iar câteva aveau să fie ridicate la rangul de stareță a unei mănăstiri de maici. Istoria medievală vorbește despre bărbați care au ascultat, pe plan spiritual, de unele dintre aceste femei. După ce renunțaseră la rolurile casnice de dragul lui Hristos, Hildegard von Bingen și Caterina din Siena, de exemplu, au vorbit pentru Hristos cu o voce care răsuna de autoritatea spirituală pe care până atunci o avuseseră numai bărbații.

În afara acestor roluri spirituale în care femeia își renega sexul, nu exista decât servitute și rușine. Clement, în secolul al II-lea, spunea: „Pentru femei, însăși conștiința propriei lor naturi trebuie să trezească sentimente de rușine"[34] – totul pentru că Părinții bisericii răspunseseră greșit la întrebarea cum vede Dumnezeu femeile, citind în textele biblice presupunerile sexiste ale culturii lor. Totuși, în secolul al XV-lea a apărut o licărire de speranță.

Reforma și Iluminismul

Reforma, făcută posibilă de traducerea și tipărirea Bibliei în limbile vorbite, a oferit bisericii ocazia să se pocăiască de misoginismul ei doctrinar și să o ia de la capăt. Întemeietorului ei, Martin Luther, i s-au deschis ochii nu doar pentru Evanghelia Scripturii, ci și pentru bunătatea căsătoriei și a sexualității.

33. Citat în Karen Jo Torjesen, When Women Were Priests, p. 223.
34. St. Clement, Pedagogues II, 33, 2.

Subminând așa-numita valoare spirituală a celibatului și sărbătorind căsătoria și sexualitatea, Luther și Calvin au întors cu susul în jos învățătura bisericii de 1400 de ani, astfel încât foștii preoți și pastorii s-au căsătorit, iar „soția de pastor" a devenit o nouă chemare, cu demnitate spirituală. Femeilor creștine li s-a dat o nouă cinste, ca soții, mame și conducătoare ale casei. Soția lui Luther, Katharina von Bora, i-a crescut cei șase copii și „conducea curtea cu animale, iazul cu pești, livada, o mulțime de slujitori, copii, vizitatori bolnavi, studenți în gazdă și conducători ai bisericii, în uriașa lor mănăstire augustiniană, cu patruzeci de camere doar la primul etaj".[35]

Totuși, în ciuda tuturor acestor câștiguri, învățăturile sexiste persistente ale lui Luther, Calvin și Knox au făcut ca patriarhatul să rămână necontestat. În mintea lui Luther, păcatul Evei făcea încă din rolul femeii un rol subordonat. Fiecare teritoriu protestant a adoptat o rânduială a căsătoriei care sublinia ascultarea soției.[36] În plus, Luther a legat strâns chemarea femeilor de casă, nu de biserică și nu de societatea mai largă: „Căci, așa cum melcul își poartă casa cu el, tot așa soția trebuie să stea acasă și să se îngrijească de treburile casei, ca una căreia i-a fost luată capacitatea de a administra treburile care sunt în afară și care privesc statul."[37]

„Moștenirea protestantismului pentru femei a fost profund ambiguă", scrie Lyndal Roper. „O parte din rușinea inerentă condiției de femeie se diminuase, dar subordonarea a rămas, iar închiderea lor în sfera casei a crescut. Deși ar fi putut afirma egalitatea spirituală a femeilor cu bărbații, Reforma a adus în schimb un «patriarhalism reînnoit», care le-a pus pe femeile căsătorite ferm sub calitatea de cap a soților lor."[38] În locul Mariei, pe care femeile catolice o prețuiau pentru că stătea la picioarele lui Isus, Luther părea s-o laude pe Marta, care lucra în bucătărie. Odată ce Luther și Calvin au închis mănăstirile, orice independență și orice ocazii de slujire oferiseră odinioară aceste locuri câtorva femei nu mai erau acum la îndemână.

Chiar și după Reformă, ideea inferiorității femeii a rămas intactă: vânătorile brutale de vrăjitoare care au măturat Europa și America între secolele al XV-lea și al XVII-lea dovedesc că biserica nu și-a reformat concepția scăzută despre femei. Un edict al papei Inocențiu al VIII-lea din 1484 privind

35. Barbara MacHaffie, Her Story, p. 63.
36. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, cap. 4.
37. Susan C. Karant-Nunn și Merry E. Wiesner-Hanks, Luther on Women
38. Lyndal Roper, The Holy Household, p. 1–2, citat în Barr, cap. 4.

urmărirea vrăjitoarelor a dus, în deceniile următoare, la executarea a circa 200.000 de femei acuzate pe nedrept. Teologii care au susținut acest ordin au scris un document, *Ciocanul vrăjitoarelor*, ca să explice de ce femeile erau atât de înclinate să se predea diavolului: erau ușor de influențat, aveau limba alunecoasă și fuseseră făcute, la urma urmei, dintr-o „coastă strâmbă". Eva fusese ispitită prima de Satana și, de vreme ce sexualitatea era purtătoarea păcatului originar, se credea că fiecare vrăjitoare făcuse un legământ cu diavolul ca să-i atragă pe cei nevinovați în păcat. „Fiindcă prin acest defect (coasta strâmbă) ea este un animal imperfect, ea înșală întotdeauna … Femeile caută, clocesc și pun la cale diferite răzbunări, fie prin vrăjitorie, fie prin alte mijloace. Nu este de mirare că în acest sex există un număr atât de mare de vrăjitoare … Orice vrăjitorie vine din pofta trupească, ce la femei este nesățioasă."[39] Întrucât doar 6% din aceste execuții au avut loc în țările catolice Spania, Italia, Portugalia și Irlanda, copiii Reformei, încă ferm misogini, i-au întrecut pe catolici la arderea vrăjitoarelor – Germania lui Luther a avut 40% din execuții. Alte țări în principal protestante, precum Elveția, Anglia și Țările de Jos, au avut 35%.

Ar fi fost de sperat că, acolo unde conducătorii reformați nu au reușit să ridice locul femeilor în biserică, gânditorii Iluminismului ar fi putut izbândi în societatea mai largă. Totuși, deși au propus ideea nouă a egalității universale a tuturor oamenilor, intelectualii Iluminismului s-au ținut de sexismul lor.[40] Jean-Jacques Rousseau (1712–1778 d.Hr.), ale cărui idei despre egalitate aveau să contribuie mai târziu la eliberarea sclavilor, nu a fost de niciun ajutor femeilor în situația lor grea: „Întreaga educație a femeilor trebuie planificată în raport cu bărbații. Să le placă bărbaților, să le fie de folos, să le câștige dragostea și respectul … Acestea sunt îndatoririle femeilor în toate vremurile și acestea trebuie să fie învățate încă din copilărie." La fel, concepțiile lui Immanuel Kant (1724–1804 d.Hr.) despre drepturile universale și desființarea ierarhiilor sociale nu le includeau pe femei. El a precizat că soțul are un „drept de a o poseda [pe soția lui], iar datoria soției de a asculta de soțul ei este o cerință a legii naturale, precum și o obligație morală". Chiar și *Encyclopédie* a lui Denis Diderot (1713–1778 d.Hr.), cunoscută pe atunci pentru concepțiile ei progresiste, le descria pe femei ca fiind „slabe, timide,

39. H. Kramer și J. Sprenger, Malleus Maleficarum

40. Pentru această secțiune despre gânditorii Iluminismului îi sunt îndatorat lui Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, cap. 11.

șirete, vicioase, răzbunătoare, superficiale și înșelătoare" – în esență inferioare și existând ca să-i slujească pe partenerii lor bărbați.[41]

Mă doare în timp ce scriu acest capitol. Tot timpul acesta – așa cum va arăta această carte – biserica a stat pe o mină de aur a unei puteri egalizatoare aflate chiar acolo, în propriile ei Scripturi. În sfârșit, după secole de subjugare a femeilor, unele dintre ideile Bibliei care îi pun pe bărbați și pe femei pe picior de egalitate și-au găsit drumul în conștiința culturală mai largă. Totuși, când cultura mai largă a început să aplice implicațiile acestor idei insuflate de Dumnezeu, majoritatea bisericii a ales să se țină de patriarhalism ca și cum mântuirea ei ar fi depins de aceasta – devenind, în mod ironic, ultimul bastion al unui principiu învechit și nebiblic.

Ridicarea femeilor

Așa cum va confirma orice istoric modern, în ultimele două secole femeile din întreaga lume s-au împotrivit inferiorității, subordonării și rolurilor exclusiv casnice care le-au fost partea de la începutul începuturilor. Această rezistență a fost lentă, dar constantă, și nu fără eșecuri. Succesul ei se vede din faptul că cea mai mare parte a societății recunoaște acum că abuzul sexual, violul, violența împotriva femeilor, oportunitățile inegale în educație și în muncă, salarizarea inegală și legile care discriminează pe criterii de sex sunt greșite.

Deși biserica a limitat de-a lungul istoriei ideile Scripturii despre „libertate" la mântuirea personală, dezvoltările teologice din ultimele secole au început să le aplice mai larg la libertatea socială, politică și economică. Înarmați cu o înțelegere nouă a grijii lui Dumnezeu pentru emancipare, mulți creștini au fost în fruntea unora dintre marile mișcări sociale, precum democrația, abolirea sclaviei, drepturile muncitorilor, asistența socială, egalitatea rasială, votul universal și egalitatea femeilor la locul de muncă. Să luăm dreptul de

41. Din fericire, au fost sădite semințele eliberării de mai târziu a femeilor, chiar dacă erau acoperite de vocea majorității: Marchizul de Condorcet (1743–1794) a scris un pamflet în care pleda pentru intrarea deplină a femeilor în sfera publică, inclusiv pentru dreptul de a vota și de a ocupa funcții publice. Iar Olympe de Gouges (1748–1793) a arătat inconsecvența unei ierarhii de gen într-un sistem pretins egalitar și universal: „Libertatea și dreptatea constau în a le da înapoi altora tot ce le aparține; astfel, singurele limite ale exercitării drepturilor naturale ale femeilor sunt tirania perpetuă a bărbaților; aceste limite trebuie reformate prin legile naturii și ale rațiunii."

vot al femeilor ca exemplu al progresului făcut în acordarea demnității femeilor. Primele sufragete au fost în majoritate creștine. Deși nicio țară democratică nu le-a permis femeilor să voteze înainte ca Insulele Pitcairn s-o facă în 1838, de când Arabia Saudită le-a permis în sfârșit femeilor să voteze la alegerile municipale în 2015, fiecare națiune din lume care are alegeri democratice le permite acum femeilor să voteze.

Desigur, deși semințele originale ale acestei revoluții se întorc la felul în care S-a purtat Isus cu femeile și la *Magna Carta for Humanity* (Magna Carta a omenirii) a lui Pavel din Galateni 3:28, multe alte cauze au contribuit la eliberarea progresivă a femeilor. În anii 1800, femeile, în majoritate creștine, au început să formeze și să conducă tot felul de organizații de activism social – un fior pe care înainte îl cunoscuseră doar în mănăstirile și ordinele de maici – ca să combată tot felul de rele sociale. Femeile au început școli duminicale ca să-i învețe pe copii despre Dumnezeu și să-i învețe să citească. Au îngrijit copii orfani și văduve. Le-au învățat pe alte femei să citească, să scrie, aritmetică și despre religie. Au militat pentru pace, pentru cumpătare, pentru reforma închisorilor și pentru închiderea bordelurilor. În toate acestea se petrecea ceva mai adânc: *femeile își descopereau puterea de a schimba lumea*.

De aceea, au început să militeze și pentru drepturile femeilor – o mișcare în care femei de toate crezurile, culturile și rasele s-au unit ca să susțină că libertatea economică, psihologică și socială era necesară pentru ca femeile să înceteze să fie cetățeni de mâna a doua în societățile lor. Ele au căutat să schimbe felul în care erau percepute femeile în culturile lor și, prin aceasta, să redefinească rolurile socio-economice și politice ale femeilor în societate. Mulți conducători și cercetători creștini au fost în fruntea primelor zile ale acestei mișcări – astfel încât se poate spune că „Mișcarea de Eliberare a Femeilor, așa cum a înflorit în anii 1960, avea rădăcini adânci, evanghelice și biblice".[42]

Mai ales în anii 1960 și 1970, într-una dintre cele mai mari revoluții sociale din toate timpurile, a venit în sfârșit rândul femeilor să-și câștige cele mai

42. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, p. 39: „Aceasta a fost o mișcare condusă de evanghelici care credeau că egalitatea bărbaților și femeilor în Hristos este învățată limpede în Scriptură. Ei se opuneau atât sclaviei, cât și subjugării femeilor. Printre conducătorii «feministelor din primul val» s-au numărat evanghelicii William și Catherine Booth, întemeietorii Armatei Salvării, Sojourner Truth, Amanda Berry Smith, Katherine Bushnell, A. J. Gordon și Fredrik Franson."

mari libertăți. Cauza lor a fost ajutată și de alți factori.

Apariția industrializării moderne a făcut ca femeile să găsească de lucru în afara casei. Chiar dacă cele mai bune locuri de muncă și cele mai bune salarii erau rezervate bărbaților, femeile au început să guste din munca din afara casei. În cel de-al Doilea Război Mondial, mulțimi de femei au fost împinse, din necesitate, în locurile de muncă ale bărbaților lor absenți, plecați la luptă: au condus firme, au învățat meserii, au condus fabrici, au condus camioane și au fabricat arme. După război, natura muncii a început și ea să se schimbe. Sectorul muncii de birou a crescut, pe măsură ce mintea a devenit mai importantă decât forța fizică. Femeile, în medie, poate că se descurcau mai greu cu muncile mai solicitante fizic, dar cu siguranță puteau face munca intelectuală. Faptul că astăzi absolvă universitatea mai multe femei decât bărbați este o dovadă a acestui lucru.

De asemenea, inventarea contracepției orale în anii 1950 le-a dat femeilor controlul asupra momentului în care să aibă copii și asupra numărului lor – cu mai puțini copii, aveau mai mult timp. În anii 1960, mișcări de eliberare și proteste publice cuprindeau planeta. Mișcările pentru drepturile civile au obținut mari victorii, deschizând în urma lor momentul ideal pentru ca și mișcarea femeilor să înflorească. În anii 1860, în timp ce sclavia era abolită, femeile, în majoritate evanghelice, au început să-și conteste statutul subordonat. La început nu au fost luate în serios. Ideile care schimbă societatea au nevoie de obicei de timp ca să prindă teren. Dar, în sfârșit, un secol mai târziu, în timp ce drepturile civile erau câștigate pentru rasele nealbe în țările dominate de albi, femeile au folosit avântul social ca să-și răstoarne cu succes statutul de inferioritate. Le datorăm foarte mult acestor femei curajoase care au mers înaintea noastră. În mare parte datorită lor, femeile se bucură astăzi de un statut egal.

Este greu de exagerat cât de profundă este schimbarea care a avut loc. În doar câteva decenii, presupunerile vechi de milenii și nepuse la îndoială despre inferioritatea femeilor au făcut loc unei lumi în care femeile judecătoare, dezvoltatoare de software, chirurgi, politiciene, președinte, profesoare, generali și directoare executive par cu totul normale.

Având în vedere complicitatea ei istorică atât în subjugarea femeilor, cât și în eliberarea lor, cum avea să răspundă acum biserica acestor schimbări sociale

seismice?

Creștinătatea se ciocnește cu eliberarea femeilor

Poziția bisericii fusese de-a lungul istoriei că femeile nu pot conduce în biserică, în casă sau la locul de muncă *pentru că sunt inferioare*. În fiecare secol dinaintea secolelor al XX-lea și al XXI-lea, cultura patriarhală fusese de acord cu biserica în această privință. Acum sosise o cultură nouă care sfida aceste presupuneri. Felul în care a răspuns biserica la început este istorie – deși istorie foarte recentă –, iar mulți dintre principalii ei formatori de opinie și oameni influenți sunt încă în viață și la fel de vocali și astăzi.

Din păcate, răspunsul inițial al bisericii la succesul Mișcării de Eliberare a Femeilor a fost în mare parte o reacție defensivă. Ținându-se de ideea inferiorității femeii, cel mai mare grup bisericesc – romano-catolicii –, precum și bisericile evanghelice conservatoare și reformate au fost cele mai ostile schimbării. Ca răspuns la primele strigăte pentru nesubjugarea și egalitatea femeilor, creștinii au citit și au acceptat răspunsurile oferite de autori precum John Rice. În *Bobbed Hair, Bossy Wives, and Women Preachers* (1942), el a încercat să le liniștească pe femei pretinzând că „le rezolvă întrebările cu Cuvântul lui Dumnezeu":

Bărbatul este făcut după chipul lui Dumnezeu. Dumnezeu este un Dumnezeu masculin. Pronumele masculin este folosit pentru Dumnezeu peste tot în Biblie … Dumnezeu nu este efeminat. Iar bărbatul este făcut după chipul lui Dumnezeu. Pe de altă parte, femeia este după chipul bărbatului și o tovarășă pentru el … Ferice de femeia care își amintește aceasta; slava ei este să fie un ajutor pentru un bărbat și să fie supusă soțului sau tatălui ei.[43]

Mai puțin popular, dar mai academic, încă în 1957, evanghelicul Donald Guthrie, în comentariul lui Tyndale la 1 Timotei, își exprima părerea că „prioritatea creării bărbatului îl așază într-o poziție de superioritate față de femei".[44] Renumitul biblist Charles Ryrie a ajuns la o concluzie asemănătoare

43. John Rice, Bobbed Hair, Bossy Wives, and Women Preachers, p. 68.
44. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, p. 175.

în 1958: „Gândul lui Dumnezeu cu privire la femei … va însemna subordonare și cinste în casă, tăcere și slujire de ajutor în biserică."[45]

Deși erau înarmați cu aceste prime apărări „teologice", o mare parte din rezistența creștinilor față de schimbările din societate a fost alimentată de percepția greșită că „familia creștină" era atacată. Chiar dacă învățăturile feministe de mai târziu ar fi putut fi o amenințare reală pentru familia creștină, în realitate Mișcarea de Eliberare a Femeilor, în forma ei timpurie, amenința doar un fenomen socio-religios în care, din cauza revoluției industriale, bărbații lucrau toată ziua în afara casei, iar de la soții se aștepta să stea acasă și să aibă grijă de casă și de copii. Ceea ce creștinii păreau să fi uitat pe atunci este că în culturile creștine mai vechi și tatăl stătea de cele mai multe ori acasă: gospodăria însăși era o unitate economică în care întreaga familie era forța de muncă, ce îngrijea animalele și câmpurile și practica mici meșteșuguri, precum torsul, țesutul și tâmplăria.

De asemenea, noile căsnicii „egalitare" pe care le adopta societatea – practicate acum în mod obișnuit în Occident chiar și de creștini care se declară complementari – păreau pe atunci o răsturnare a căsătoriei „creștine", în care oamenii credeau că principala învățătură a Bibliei despre căsătorie este autoritate–supunere.

Un acord și o răscruce

Până în anii 1960, spune cercetătorul complementar Daniel Doriani, teologii au presupus o „inferioritate ontologică" a femeii.[46] Teologii, clerul și toți ceilalți, până în acea vreme, le priveau în general pe femei ca „inferioare" și pe bărbați ca „superiori". Ei susțineau că așa spune Biblia.

Dar apoi bisericii i s-a pus în față o întrebare nouă: „Ce are de spus Dumnezeu despre această ridicare fără precedent a femeilor în societate, o

45. Charles Ryrie, The Place of Women in the Church, p. 146. Trecând în revistă textele-cheie, el a ales fără excepție interpretările cele mai conservatoare. De exemplu, în studiul lui despre 1 Corinteni, unde femeile sunt arătate profetizând și rugându-se în capitolul 11, dar primind porunca să tacă în capitolul 14, el a susținut că tăcerea este norma, deși în împrejurări excepționale femeile pot spune sau se pot ruga cu ceva în fața bărbaților. Totuși, spre meritul lui, el a început să dea glas unei învățături noi, care avea să fie în curând acceptată de biserică. În capitolul lui despre atitudinea lui Isus față de femei, el a subliniat că în ochii lui Isus femeile erau capabile spiritual și intelectual și în stare să slujească. Printre primii teologi care au recunoscut că bărbații și femeile sunt „egali" în privilegiile spirituale și în căsătorie, el a precizat repede că ei trebuie să fie implicați în sfere diferite.
46. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, p. 176.

mișcare socială care a revendicat egalitatea deplină a femeilor cu bărbații?" Pentru scurtă vreme, biserica a făcut zid în jurul doctrinei ei istorice. Totuși, în ciuda unei ciocniri inițiale cu cultura în problema egalității genurilor, o conștientizare minunată s-a așezat peste o mare parte a bisericii între anii 1960 și 1990: „Stați, am greșit … femeile *sunt* egale cu bărbații."

Aceasta rămâne una dintre cele mai dramatice schimbări din istoria teologiei creștine. Timp de secole, biserica fusese ecoul unor culturi patriarhale și misogine, citind aceste atitudini și idei în textul biblic. *Dar acum, datorită unei mari schimbări culturale și unor creștini pionieri și perseverenți dintre ei, biserica s-a întors la textul biblic și a descoperit că în Biblie exista de fapt atât de mult care afirma egalitatea esențială a femeilor*.

Tim Keller, așa cum l-am citat mai înainte, spune: „De cele mai multe ori, … interacțiunea cu o cultură nouă ne arată multe lucruri pe care le învață Biblia – lucruri pe care fie le-am scăpat cu totul din vedere, fie le-am considerat neimportante, poate chiar felurile în care am citit greșit Biblia prin lentila propriilor noastre presupuneri culturale."[47] Și astfel, citită mai atent, Biblia nu învăța, de fapt, că femeile sunt mai puțin raționale, sau mai ușor de atras în păcat, sau incapabile de conducere, sau neputincioase să lucreze în afara casei. Deși semințele egalității femeii se aflau în Scripturi și au ieșit la suprafață doar pentru scurte momente în istoria bisericii, *abia recent a început biserica, în sfârșit și în mod oficial, să îmbrățișeze pe scară largă și cu mândrie această egalitate ca doctrină a bisericii*. Oricine pornea de aici făcea acum parte dintr-o zi cu totul nouă a teologiei creștine despre femei – o ruptură de teologia de milenii a bisericii.

Dacă sunteți surprinși să citiți că biserica a ajuns la o claritate nouă asupra a ceea ce învață Biblia la milenii după ce a început, fiți liniștiți: așa a fost întotdeauna. Când cultura credea că pământul este plat, teologii învățau aceasta din Biblie. Când oamenii credeau că soarele se învârte în jurul pământului, textele biblice dovedeau tocmai acest lucru. Până când oamenii de știință au învățat să dateze pământul, oamenii credeau că Dumnezeu l-a creat în șapte zile literale doar cu câteva mii de ani în urmă. La fel, abolirea sclaviei în societate și depășirea antisemitismului au presupus ca biserica să citească textele biblice într-un fel nou (și mai bun). Descoperirile noi din cultură pot arunca o lumină nouă asupra a ceea ce este (și nu este) de fapt în

47. Timothy Keller, Center Church, cap. 8.

Biblie. Același lucru se poate spune despre descoperirea, în societatea mai largă, că femeile sunt în esență egale cu bărbații. Și iată că Biblia *chiar* vorbea despre egalitatea substanțială a celor două sexe în creație și în Hristos! A fost acolo tot timpul.

Biserica Catolică, deși la început s-a coalizat împotriva egalității femeilor, și-a schimbat și ea teologia. În 1987, papa Ioan Paul al II-lea a dat glas principalilor teologi catolici ai vremii, emițând o învățătură obligatorie pentru biserică[48] care respingea concepția susținută timp de secole – că în creație Dumnezeu le-a subordonat pe femei bărbaților –, insistând în schimb asupra „egalității lor esențiale".

Și bisericile evanghelice? Asemenea exemplului catolic, câteva suflete curajoase au ieșit cu îndrăzneală în sprijinul eliberării femeilor, susținând că egalitatea și reciprocitatea deplină a bărbaților și femeilor în biserică, în casă și în societate este ceea ce a avut în vedere Biblia dintotdeauna. *Totuși – și de aceea trebuie scrisă această carte – li s-au opus alți evanghelici care, deși respingeau și ei învățătura istorică a bisericii despre inferioritatea femeii, au căutat totuși să susțină o formă de subordonare a femeii.*

A urmat o dezbatere de decenii între aceste două grupuri, ierarhiștii și mutualiștii, amândouă la fel de devotate Scripturilor, după cum o arată mulțimea de cărți scrise ca răspuns unii altora de autori bărbați și femei de ambele părți. După ce au căzut de acord să scoată ideea inferiorității femeii din doctrinele lor, aceste două grupuri au luat două drumuri diferite, astfel încât astăzi unele denominațiuni adoptă o concepție, iar altele o adoptă pe cealaltă. Iată punctul-cheie: *ambele concepții erau cu totul noi în istoria bisericii*. Patriarhaliștii au înlocuit doctrina de mai înainte, potrivit căreia „femeile sunt inferioare și, prin urmare, subordonate bărbaților", cu „femeile sunt egale, dar totuși subordonate bărbaților", în timp ce mutualiștii au optat în schimb pentru „femeile sunt egale și, prin urmare, nu sunt subordonate bărbaților".

Discuția, uneori aprinsă, alteori cordială, a continuat până în 1987. Apoi s-a întâmplat ceva în SUA care, cred eu, a adus discuția în mod nelegitim la un sfârșit prematur: a fost formulată *Declarația de la Danvers* (Danvers Statement), cu noua ei învățătură numită „complementarism". Această învățătură a devenit atât de populară încât mulți evanghelici au susținut că ea a câștigat dezbaterea. Desigur, această concepție poate că a triumfat

48. John Paul II, Mulieris Dignitatem: On the Dignity and Vocation of Women.

pentru că este corectă. Dar dacă știm ceva despre istoria bisericii, este de asemenea posibil să câștigi din alte motive. Permiteți-mi să vă împărtășesc felul în care înțeleg eu „victoria" complementarismului.

3

Ascensiunea (și capcanele) complementarismului

„Suntem convinși că negarea sau neglijarea [autorității bărbatului și a supunerii femeii] va duce la urmări tot mai distructive în familiile noastre, în bisericile noastre și în cultura în general." John Piper[49]

Ați auzit povestea mamei care frământa aluatul de pâine, îi dădea formă, apoi tăia capetele și le arunca înainte să pună în cuptor ce rămânea din aluat? Când copiii au întrebat-o de ce, ea le-a explicat că așa făcea mama ei și așa făcuse și mama mamei ei înaintea ei. „Așa facem noi pâinea – este tradiția noastră." Nu prea mulțumiți de răspunsul mamei lor, copiii au insistat apoi pe lângă bunica lor să afle motivul. Ea a scormonit în amintiri și și-a adus aminte că bunica ei obișnuia să facă pâinea într-o formă de copt mică – atât de mică încât trebuia să taie capetele aluatului ca să încapă în ea. Copiii au alergat înapoi la mama lor: „Mamă, acum că nu mai folosim aceeași formă de copt mică, nu mai trebuie să tăiem capetele!"[50]

Această mică poveste îmi amintește de diferența dintre complementarism și mutualism. Primul se ține de „argumentul din istoria bisericii" și susține că subordonarea femeii este planul cel bun al lui Dumnezeu – la urma urmei, „așa a învățat biserica dintotdeauna și așa a făcut". Al doilea răspunde că nu există nimic rezonabil sau bun în sine în subordonarea femeilor, pentru că motivele istorice pentru care biserica a îmbrățișat această doctrină nu mai sunt valabile. În mileniile în care inferioritatea femeii era presupusă și nepusă la îndoială în societate și în biserică, subordonarea femeii poate că avea sens.

49. The Danvers Statement, www.bit.ly/2Y6Xhgg
50. Îi mulțumesc lui William Witt, în „Icons of Christ", cap. 3, pentru această ilustrație fermecătoare.

Dar în lumea în care trăim acum și într-o biserică ce nu mai susține ideea inferiorității femeii, ea nu are deloc sens.

Totuși, urmărind biserici care apără complementarismul, am observat cât de multe fac apel la această idee a „istoriei bisericii". Întrucât aceasta este învățătura istorică a bisericii, susțin ele, îndepărtarea de ea trebuie să fie periculoasă și dezbinătoare. Totuși, ceea ce cei mai mulți nu înțeleg este că până în anii 1960 învățătura istorică a bisericii era că femeile sunt subordonate bărbaților *pentru că sunt inferioare bărbaților*.

Succesul de mai târziu al Mișcării de Eliberare a Femeilor a fost un catalizator important care a ajutat biserica, pentru prima dată în istoria ei, să se întoarcă la Scripturile ei și să pună sub semnul întrebării ideea inferiorității femeii. Făcând aceasta, și-a schimbat pe bună dreptate convingerea. *În acel moment, biserica și-a aruncat forma de copt! De atunci, cele mai multe biserici își coc acum doctrina despre gen și conducere pornind de la aceeași presupunere: că femeile sunt egale, nu inferioare bărbaților. Făcând aceasta, aceste biserici au îmbrățișat o învățătură cu totul nouă în această problemă – nu mai veche de 50 sau 60 de ani.*

Teologii, dintre care mulți trăiesc și astăzi, au venit apoi cu două doctrine revizioniste concurente, amândouă presupunând acum egalitatea fundamentală a bărbaților și femeilor. Prima, care avea să fie numită mai târziu *complementarism*, este o formă revizuită de patriarhat. Ea alege să se țină de subordonarea femeii, dar respinge motivul cu adevărat istoric pentru care se făcea aceasta. În schimb, întemeietorii ei au găsit argumente noi din Scriptură ca să-și susțină concepția. A doua poziție, cunoscută de obicei ca *egalitarism*, dar pe care prefer s-o numesc *mutualism*, a aruncat cu totul ierarhia de gen. Odată ce ideea inferiorității femeii era acum respinsă pe scară largă, susțineau ei, nici ideea subordonării femeii nu mai avea o bază credibilă.

Iată o reprezentare grafică a diferitelor concepții:

	Inferioritatea femeii?	*Subordonarea femeii?*
Ierarhismul istoric (100 – anii 1960)	Da	Da, pentru că femeile sunt inferioare
Complementarismul (din anii 1960 încoace)	Nu	Da, din motive noi
Mutualismul (din anii 1960 încoace)	Nu	Nu

În acest capitol voi cerceta ascensiunea (și capcanele) ierarhiei de gen revizuite, creată în anii 1970 și ambalată ca complementarism în anii 1980 în SUA, care a ajuns să domine atât de multe biserici și denominațiuni din întreaga lume.

Ca unul care trăiește la capătul de jos al Africii, pot să confirm că, atunci când America strănută, noi ceilalți răcim. Acest lucru este adevărat în privința politicii și a economiei ei, dar și a doctrinelor ei. Datorită numărului mare de creștini de acolo, resurselor pe care le au la dispoziție și dominației lor în mass-media și pe internet, teologiile născute în America prind repede teren în restul lumii. Având în vedere angajamentul ei față de autoritatea Scripturii, lucrul acesta este de cele mai multe ori bun, dar din când în când se exportă ceva mai îndoielnic. Gândiți-vă la teologia prosperității: pe continentul meu, multe biserici cred că bogăția și sănătatea pot fi revendicate prin credință și prin semănarea de „sămânță financiară" la „omul lui Dumnezeu". Rezultatul: niște pastori foarte bogați conduc biserici în unele dintre cele mai sărace comunități ale Africii. În același fel, America și-a exportat efectiv și teologia complementarismului. Teologia prosperității a apărut când învățători ai Bibliei care urmăreau „creșterea bisericii" au încercat să căsătorească creștinismul cu materialismul. Complementarii, la rândul lor, au apărut când învățători ai Bibliei care urmăreau „puritatea bisericii" au încercat să căsătorească creștinismul cu un patriarhat binevoitor. Prima este destul de ușor de respins biblic; a doua este ținută laolaltă de o rețea sofisticată de argumente biblice – de aici și lungimea acestei cărți.

Ceea ce au în comun ambele teologii este că sunt doctrine relativ noi. Complementarismul este o mișcare socio-religioasă, lansată în America de

John Piper, Wayne Grudem și alții la sfârșitul secolului trecut, care susține un anumit fel de a înșira laolaltă Scripturi alese. Ea respinge învățătura istorică a inferiorității femeii, dar găsește totuși motive noi pentru a susține calitatea de cap a bărbatului și supunerea femeii, mai ales în casă și în biserică. Meșterii ei ai cuvântului au reconstruit, în esență, ierarhia de gen în așa fel încât puțini complementari își dau seama că, de fapt, la aceasta se reduc convingerile lor. Totuși, ca să fim corecți, nu toți susținătorii ei sunt la fel de preocupați să facă complementarismul să sune acceptabil pentru urechea modernă: Russell Moore, de exemplu, fost președinte al Comisiei pentru Etică și Libertate Religioasă a Convenției Baptiste de Sud (Southern Baptist Convention), preferă cuvântul patriarhat în locul cuvântului complementarism.[51]

Creatorii complementarismului

Ca orice doctrină, această formă revizuită de patriarhat are un grup anume de părinți fondatori. La origine, felul specific în care complementarismul înșiră laolaltă anumite Scripturi a fost inventat de George Knight III în scurta lui carte din 1977, *The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women*. În ea, el a abandonat concepția istorică a bisericii despre inferioritatea femeii și a optat pentru formula „egali ca persoane, diferiți în roluri".

În creație, spunea Knight, Dumnezeu i-a atribuit fiecărui sex „roluri" diferite și obligatorii pentru totdeauna. El a recunoscut că Galateni 3:28 vorbește despre egalitatea genurilor în Hristos, dar a insistat că aceasta nu are implicații sociale pentru ierarhiile de gen din societate și din biserică. A omis orice învățătură despre Isus sau de la Isus în această problemă. După ce a susținut că subordonarea exista înainte de cădere, a susținut că trei texte (1 Timotei 2:11-14; 1 Corinteni 11:3; și 1 Corinteni 14:33-35) arată că Pavel aproba în biserici ceea ce el numea „ordinea creației".

El a susținut că afirmația lui Pavel „capul femeii este bărbatul" din 1 Corinteni 11:3 se referă la „rangul superior" al bărbatului și că cuvântul *authentein* (care, spune el, ar trebui tradus prin „a exercita autoritate") din 1 Timotei 2:12 era un cuvânt pozitiv, care se referea la autoritatea pe care o exercită pastorii bărbați. A oferit și o reinterpretare creativă a versetului „nu

51. Vezi www.bit.ly/2ZUrOPf

Adam a fost amăgit, ci femeia" (v. 14), care timp de secole fusese citit ca dovadă a inferiorității morale și intelectuale a femeilor. Eva, spunea el, într-un act de „inversare a rolurilor", a ignorat și a ocolit autoritatea lui Adam, cu urmări dezastruoase. El a numit toate acestea „învățătura clară a Scripturii".

Concepțiile lui Knight au fost contestate de alți teologi, iar dezbaterea a continuat cu aprindere, în timp ce câteva denominațiuni au început să hirotonească femei în conducere, iar cele mai multe au continuat să discute problema.

La sfârșitul anilor 1980, Knight i-a îndemnat pe doi oameni în ascensiune pe scena bisericească și teologică, John Piper și Wayne Grudem, să intre în luptă și să se ocupe de această așa-zisă „învățătură falsă" care se răspândea în biserică. În cursul a două întâlniri din 1987, ei au adunat un mic grup de alți pastori, care s-au întâlnit întâi la Dallas, apoi la Danvers, ca să discute problema și să semneze o declarație doctrinară despre rolurile de gen, pe care au numit-o *Declarația de la Danvers.* Au format și o organizație numită *Council of Biblical Manhood and Womanhood* (Consiliul pentru bărbăția și feminitatea biblică). Un an mai târziu, la un mic dejun, Consiliul a hotărât un nume pentru concepția formulată în Declarația de la Danvers, alegând să nu folosească termenii patriarhat sau ierarhie, ci termenul complementarism, pentru că acesta sublinia „egalitatea și deosebirile reciproc avantajoase".[52]

În 1989 și-au lansat inițiativa organizând o conferință de presă, împărțind broșuri și publicând Declarația de la Danvers în *Christianity Today* – totul în speranța că ea va „câștiga o adeziune largă". Ca să răspândească și mai mult această concepție, Consiliul a hotărât să „publice cărți, articole și broșuri, să țină seminarii pentru cercetători, precum și conferințe mari pentru laici".[53] Prima lucrare majoră rezultată din eforturile lui a fost culegerea de eseuri din 1991 intitulată *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*, editată de John Piper și Wayne Grudem.[54]

Concepția lor a fost primită pe scară largă și a fost folosită de mulți conducători de denominațiuni ca să pună capăt oricărei dezbateri. La sfârșitul mileniului, denominațiuni precum Presbyterian Church of America

52. John Piper și Grudem, Wayne (eds), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, p. 11.
53. Așa cum au afirmat Piper și Grudem într-un anunț publicat în Christianity Today, 13 ianuarie 1989.
54. Christianity Today a declarat-o cartea anului în 1992.

și cea mai mare denominațiune, Convenția Baptistă de Sud, au semnat Declarația de la Danvers, hotărâte să nu se mai joace niciodată cu ideea căsniciilor egalitare, a hirotonirii pastorițelor sau a femeilor la amvon.

Întrucât textul cel mai important pentru complementarism era 1 Timotei 2:12-15, Andreas Köstenberger și Thomas Schreiner, bibliști apreciați din seminariile baptiste din sud, au publicat lucrarea academică *Women in the Church*, ca să respingă orice încercare de a citi acest pasaj altfel decât complementar. Alte lucrări-cheie în sprijinul complementarismului au fost cartea populară a lui Wayne Grudem, *Evangelical Feminism*, în care pretindea că respinge peste o sută de contraargumente aduse de necomplementari. Andreas Köstenberger și-a publicat și el cartea *God's Design for Man and Woman* în 2014.

Cele mai influente creații ale taberei complementare sunt însă traducerea ESV a Bibliei din 2001, *ESV Study Bible* (ale cărei note au fost editate de Wayne Grudem), precum și portalul de conținut online *the Gospel Coalition*, fondat de John Piper, D.A. Carson și Tim Keller. În loc să fie o platformă ecumenică, coaliția are complementarismul înscris în mărturisirea ei de credință. Împreună cu revista ei academică, *Themelios*, ea critică în mod obișnuit aproape fiecare lucrare importantă care contestă complementarismul. Uriașa editură *Crossway* a ajutat și ea – aproape fiecare lucrare complementară importantă provine de la ea.[55]

Într-adevăr, complementarismul a fost o mișcare atât de puternică și de eficientă încât, pentru cele mai multe biserici influențate de ea, chiar și simplul gând de a lua în considerare alte concepții în această problemă pare o nebunie evidentă sau o erezie. Știu bine acest lucru – deși mă credeam bine pregătit teologic, nici nu m-am gândit să supun această poziție unei cercetări încrucișate timp de aproape 20 de ani. Totuși, dacă este o poziție greșită, de ce a cunoscut ea o asemenea ascensiune?

55. Pentru o istorie detaliată, cronologică, și o prezentare de ansamblu a lucrărilor teologice, vezi capitolul 2 din remarcabila teză de doctorat (PhD thesis) a lui Jamin Hübner: www.bit.ly/3BNaSY8

„Roluri" egale, dar diferite

Ingenioasa formulă a lui George Knight, „egali ca persoane, diferiți în roluri", a prins imediat la urechile moderne. Ea este mult mai bună decât străvechea concepție „inferioare, deci subordonate". Cuvântul „inferior" este înlocuit cu „egal" – o îmbunătățire substanțială –, iar ideea de subordonare este înlocuită cu „roluri diferite". Totuși, la o privire mai atentă, această formulă se dovedește a fi un fel de scamatorie. Aceasta pentru că, în cele mai multe cazuri, cei care o răspândesc nici nu trebuie să explice care sunt acele roluri diferite. Simpla rostire a cuvintelor „egali ca persoane, diferiți în roluri" îi mulțumește pe cei mai mulți oameni care aud ideea pentru prima dată, mai ales dacă se adaugă precizarea că bărbații și femeile sunt, la urma urmei, făcuți diferit de Dumnezeu.

Problema este însă că ceea ce scrie *pe* eticheta cutiei complementare nu se află în cutie! Ideea de „roluri" este un construct sociologic modern, care a devenit popular abia în anii 1960, când sferele de activitate așteptate de la femei au început să se schimbe rapid. Termenul se referă la o diviziune a muncii, în care o persoană se ocupă de unele lucruri, iar alta se ocupă de alte lucruri. De exemplu, dacă le-aș spune copiilor mei, în ziua treburilor casnice, că voi împărți roluri diferite, toți s-ar aștepta să le dau responsabilități diferite.

Totuși, în complementarism, dacă ați pune întrebarea (pe care puțini par s-o pună): „Care sunt *exact* rolurile diferite?", răspunsul (redus la esență) va fi că în casă și în biserică bărbații conduc, iar în amândouă femeile se supun și ajută. *Dar vedeți, aceasta nu este o împărțire a rolurilor. Este un simplu lanț de comandă.* O căpetenie de trib care umblă cu ajutorul lui nu se află într-o „interdependență frumoasă" – se află într-o ierarhie de două persoane.

Ideea de „roluri" poartă cu ea ideea de *reversibilitate*. Un copil poate curăța piscina, iar altul sufrageria, iar săptămâna următoare aceste roluri pot fi schimbate între ei. Prin contrast, „rolul" complementar este *o relație de putere permanentă și ireversibilă, bazată pe sexul cuiva*. În complementarism, femeile sunt excluse de la anumite roluri în biserică doar pentru că sunt femei, în timp ce bărbații nu sunt excluși de la niciun rol doar pentru că sunt bărbați. Nu există nimic complementar în această rânduială.

Deși ideea de roluri este compatibilă cu egalitatea, ideea unor relații de putere permanente, atribuite la naștere, este o declarație de inegalitate. Provocarea pentru complementari a fost întotdeauna să arate cum pot două persoane să fie cu adevărat egale, deși, numai pe baza cromozomilor lor, sunt destinate în mod neschimbător fie să conducă, fie să urmeze. Apologeții complementari răspund făcând o paralelă cu relațiile din Trinitate (de care ne vom ocupa în detaliu mai târziu). Ei aleg cu grijă și analogii, cum ar fi un ofițer și un soldat într-o armată, un director și un angajat, un președinte și un cetățean, sau un pastor și un membru al bisericii. Niciuna dintre acestea nu implică o superioritate inerentă, susțin ei, și așa este. Dar ele nu sunt analogii corecte sau potrivite[56] – în toate cazurile, rolurile se pot schimba, iar cel care are autoritate o are pe baza unei competențe sau a unei experiențe deosebite. Conducerea lor nu le este atribuită la naștere pe baza trupului lor. Un pastor, de exemplu, poate conduce datorită caracterului, chemării, pregătirii și darurilor lui deosebite – dar este posibil ca pastorul să se retragă într-o zi, iar membrul bisericii să devină pastor.

N-am găsit nicio analogie acceptabilă care să arate cum autoritatea sau subordonarea ar fi încărcate în cromozomii sau în trupul cuiva. Cele mai apropiate analogii sunt sistemul hindus al castelor, în care statutul de putere al cuiva este determinat de clasa sau familia în care se naște, sau apartheidul, în care culoarea pielii cuiva îi determina drepturile politice. Ambele aceste sisteme de atribuire a rolurilor și a rangului la naștere – lucru cu care toți complementarii ar fi cu siguranță de acord – sunt exemple de *inegalitate*. Totuși, prin ce anume se deosebește complementarismul de sistemul castelor sau de apartheid?

Compromis și capitulare

Complementarii au susținut adesea că mutualiștii fac compromisuri cu Scriptura. Ceea ce ei nu-și dau seama sau nu recunosc este că, deși susțin pe bună dreptate autoritatea divină a Scripturii, își contopesc interpretarea Scripturii cu Scriptura însăși. Cuvântul lui Dumnezeu *este* adevărat, dar avem nevoie de smerenia de a recunoaște că interpretările noastre ale lui nu

56. Îi mulțumesc lui Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 3, pentru contraargumentele care urmează.

sunt întotdeauna corecte. Cuvântul lui Dumnezeu este într-adevăr infailibil. Noi însă nu suntem.

Într-un videoclip[57] în care Piper, Grudem și Keller explică de ce complementarismul face parte din declarația doctrinară a organizației lor, Piper avertizează că a mânui Biblia într-un fel care „ocolește calitatea de cap și supunerea … nu prevestește nimic bun pentru Evanghelie". Carson intervine: „A ocoli ceea ce Scriptura spune fără echivoc, în mod repetat și clar … nu înseamnă a asculta ce spune Dumnezeu. Este un fel de a nu tremura înaintea Cuvântului lui Dumnezeu." Keller, mai cumpătat în formulare, repetă totuși același lucru: egalitarismul „afectează felul în care citim Scriptura. Ne slăbește înțelegerea Scripturii."

Pentru mutualiștii evanghelici, această afirmație este absurdă. Este cu totul nedrept să sugerezi că sute de bibliști care și-au dedicat întreaga viață și a căror chemare este să explice corect Cuvântul lui Dumnezeu an de an au o concepție scăzută despre Biblie. Mulți dintre cei mai buni bibliști conservatori din lume – odinioară complementari, iar acum nu mai sunt – își datorează noile concluzii nu neglijării Cuvântului lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, studierii lui mai atente. Iată-i pe F.F. Bruce, Leon Morris, N.T. Wright, Gordon Fee, Richard Bauckham, Philip Payne, Walter Kaiser, Ben Witherington, Stanley Gundry, Kenneth Bailey, Aida Spencer, Walter Liefeld, Joel Green, Cynthia Westfall, Miriam Adney, Cornelius Plantinga, John Stackhouse, Michael Bird și mulți alții.[58] De fapt, în ultimii ani, nu mai puțin de șapte mutualiști au fost aleși președinți ai Evangelical Theological Society, o societate în care poți intra numai dacă semnezi anual o declarație de credință în ineranța Scripturii (faptul că Scriptura este fără greșeală).[59] Ce vreau să spun este pur și simplu că, spre deosebire de multe afirmații complementare, această dezbatere se învârte în jurul interpretării Scripturii, *nu* al autorității Scripturii.[60]

Complementarii au avut tendința să-i prezinte pe mutualiști ca pe niște oameni care capitulează în fața culturii. După ce au condamnat mișcările

57. www.vimeo.com/44525286

58. Îi mulțumesc lui Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 2, pentru această listă.

59. Nu mai puțin de șapte președinți ai Evangelical Theological Society – Roger Nicole, Kenneth Kantzer, Walter Kaiser, Stanley Gundry, Alan F. Johnson, Millard Erickson și Craig Keener – sunt cu toții mutualiști.

60. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 9.

sociale ale feminismului ca pe o amenințare la adresa familiei creștine, teologii complementari îi acuză în mod obișnuit pe alți teologi că sunt în cârdășie cu feminismul. Iată reacția lui J.I. Packer față de cei care propuneau încetarea subordonării în biserică: „Presiunea de astăzi de a face din femei [pastori] se datorează mai mult unor factori seculari, pragmatici și sociali decât vreunui respect pentru autoritatea biblică. Generațiile viitoare vor vedea probabil agitația lor ca încă o încercare de a boteza cultura seculară în Hristos, așa cum a căutat mereu să facă biserica liberală."[61]

Acestea sunt cuvinte tari și înșelătoare, dar găsesc ecou la cei care s-au săturat de „oamenii compromisului". Andreas Köstenberger îi prezintă pe complementari ca pe eroii zilei în fața unei învățături nebiblice care, avertizează el, va „reduce inevitabil eficiența bisericii și va eroda treptat înaintarea misiunii lui Dumnezeu în lumea noastră. Complementarismul, adevărata învățătură biblică, este profund contracultural, dacă nu chiar inacceptabil din punct de vedere cultural. Dacă negăm această realitate a creației, vom deveni inevitabil complici la subminarea autorității Cuvântului lui Dumnezeu și a Celui care ni l-a dat."[62]

Deși ar trebui să luăm cu toții în seamă îngrijorarea lui privind capitularea în fața culturii, Köstenberger ar face bine să-și aplice propriile cuvinte la propriile concepții. În schimb, el pare cu totul neconștient de faptul că complementarismul este o concepție teologică relativ nouă, care a apărut direct din acordul lui cu respingerea de către cultură a inferiorității femeii. În plus, el pare să nu vadă posibilitatea ca complementarismul să fie el însuși o capitulare în fața unei culturi cu adevărat nebiblice: cultura ultraconservatoare și patriarhală care glorifică stereotipurile de gen ale Americii de după război, din anii 1950 – în care femeile, în cea mai bună formă a lor, erau regine ale căminului, supuse, care creșteau copii și își sprijineau soții care lucrau. Pe scurt, complementarii își acuză pe nedrept contestatarii teologici că fac compromisuri cu Scriptura și capitulează în fața culturii. Din păcate, denaturările lor nu se opresc aici.

61. J. I. Packer, "Let's Stop Making Women Presbyters," Christianity Today, 11 februarie 1991
62. www.bit.ly/3bAU0ZG

Deosebirea „frumoasă”

De câteva ori pe an, timp de aproximativ un deceniu, le explicam sutelor de oameni adunați la cursul de membri al bisericii noastre de ce aveam o teologie complementară. Explicam:

Există patru feluri de a trăi căsnicia. În căsnicia șovină, bărbatul domină, iar soția îl urmează servil. În căsnicia hiperfeministă, soția domină, iar soțul pasiv îi ascultă orice poruncă. Niciuna dintre aceste variante nu reprezintă o egalitate adevărată. În căsnicia egalitară, ei sunt egali, dar nu există deosebiri între bărbat și femeie. În căsnicia complementară însă, ei sunt egali, iar deosebirile lor rânduite de Dumnezeu sunt sărbătorite și onorate.

Aproape toată lumea din sală accepta această poziție, așa cum o acceptam și eu. Totuși, când am început să reflectez mai atent la convingerile și la poziția mea, mi-am dat seama că îi câștigam pe oameni denaturând poziția egalitară. Nu era o luptă cinstită. *În realitate, egalitarismul (sau mutualismul) este pe deplin de acord cu complementarismul că bărbații și femeile sunt făcuți distinct și ca să se completeze unii pe alții.* Încă n-am întâlnit niciun teolog mutualist care să sugereze că bărbații și femeile sunt, prin planul lui Dumnezeu sau în medie, la fel în trup sau în trăsăturile psihologice. Totuși, așa continuă mulți complementari de frunte să-și prezinte greșit oponenții teologici. În cartea lor despre complementarism, soții Köstenberger susțin că mutualiștii țin la ideea unei „egalități nediferențiate”.[63] În realitate, mutualiștii nu consideră sexualitatea masculină și feminină fluidă sau interschimbabilă. Ei nu contestă, de exemplu, înțelegerea că numai bărbații pot fi tați, fii și frați și numai femeile pot fi mame, fiice și surori.

Din punctul de vedere al imaginii publice, dacă geniul lui Knight a fost să creeze formula „egali ca persoane, diferiți în roluri”, atunci geniul lui Piper a fost să găsească numele „complementarism” pentru această concepție – derivat, după propriile lui cuvinte, „din complementaritatea din Geneza 2:18, unde Dumnezeu i-o dă pe Eva lui Adam ca ajutor potrivit pentru el”. Totuși, după ce am studiat adevărata diferență dintre complementarism și mutualism, cred că o definiție mai corectă a primului ar fi

63. Andreas și Margaret Köstenberger afirmă aceasta în „God's Design for Man and Woman”.

„complementaritate *cu* ierarhie", iar a celui de-al doilea „complementaritate *fără* ierarhie".[64] Dacă le-aș fi spus-o așa oamenilor de la cursul nostru pentru membrii noi, îmi închipui că mai mulți dintre ei ar fi stat pe gânduri înainte să intre în biserica noastră.

În discuțiile dintre mutualiști și complementari, propun ca modul mai bun de a vorbi despre deosebirile noastre să fie ca întâi să fim de acord că Dumnezeu i-a făcut pe bărbați și pe femei cu un scop, egali și în chip complementar. Aceasta ne dă un teren comun surprinzător de mare. Adevăratul dezacord constă în a defini care sunt exact aceste deosebiri dintre bărbați și femei voite de Dumnezeu și la ce implicații duc ele. Sunt deosebirile noastre într-adevăr atât de mari încât să ceară sfere complet separate, cu bărbații mereu în poziția de autoritate? Sau putem vedea complementaritatea ca pe o chemare de a lucra împreună, umăr la umăr, în casă, în societate și în biserică?

În slujirea din biserică, învățătura complementarismului despre complementaritate sugerează că genurilor diferite li se atribuie roluri diferite, dar nu aceasta se întâmplă în bisericile complementare, unde femeile sunt excluse de la anumite slujiri, iar bărbații nu sunt excluși de la niciuna! *Orice bărbat poate, în principiu, să facă slujirea oricărei femei, dar nu și invers.* Aceasta nu este complementaritate – este excludere.

Prăbușirea societății

Complementarii nu doar îi prezintă greșit pe mutualiști ca pe niște oameni ai compromisului, ai capitulării și care șterg deosebirile dintre sexe, ci le pun în cârcă și o parte din vina pentru prăbușirea culturii însăși.

Dacă o strategie politică obișnuită este să dai vina pe concepțiile rivale pentru prăbușirea societății, atunci Piper și Grudem folosesc acest procedeu foarte eficient. De exemplu, cu Keller și Carson aprobând din cap lângă el, Piper explică de ce The Gospel Coalition respinge egalitarismul, punând în legătură eșecul de a-i face pe bărbați conducătorii-slujitori în casă și în

64. Ediția din 2005 a lucrării „Discovering Biblical Equality", editată de Groothuis, Pierce și Fee, a folosit drept subtitlu „complementarity without hierarchy" (complementaritate fără ierarhie). Regret să văd că ediția din 2021 renunță la acest termen, evident pentru că complementarismul a reușit atât de eficient, deși în mod înșelător, să prezinte complementaritatea ca pe ceva ce exclude egalitarismul.

societate cu „o societate masculină brutală", „pasivitatea", „o confuzie cu privire la masculinitate", „bărbați care izbucnesc în momente de furie", „toată chestiunea homosexualității", „abuzul asupra femeilor" și „neglijarea copiilor".[65] Desigur, cele mai multe dintre aceste lucruri nu sunt deloc idealurile lui Dumnezeu. Dar poate Piper să dovedească într-adevăr că a le spune bărbaților să fie conducători-slujitori și femeilor să primească conducerea bărbaților este soluția la toate necazurile societății?

La fel, Grudem deplânge catastrofele care se vor petrece dacă biserica va permite egalitatea adevărată a bărbaților și femeilor în casă, în biserică și în societate și ceea ce el numește „desființarea deosebirilor".[66] În căsnicii, spune el, aceasta îi va transforma „pe soți în molâi și pe soții în uzurpatoare". În creșterea copiilor, „copiii vor fi crescuți cu prea puțină disciplină și cu prea puțin respect față de autoritate". În familie, „toate responsabilitățile vor fi împărțite după daruri și interese, nu după roluri precizate de Scriptură". În domeniul sexualității umane, bărbații vor deveni „lipsiți de masculinitate și neatrăgători pentru femei", iar femeile vor deveni „lipsite de feminitate și neatrăgătoare pentru bărbați", și amândoi vor fi „ambivalenți față de sex". În sport, oamenii „se vor opune competiției și o vor socoti un lucru rău, nu unul bun". În economie, „nimeni nu ar avea voie să fie foarte bogat și ar exista o dependență pe scară largă de statul asistențial și de guvern". În educație, ei vor „eradica cu forța orice tipare de preferințe și aptitudini naturale ale băieților pentru unele activități și ale fetelor pentru altele".

Nu inventez nimic. Acestea sunt cuvintele lui Grudem în cea mai populară apărare a lui a complementarismului. Deși societatea noastră modernă se confruntă cu siguranță cu provocări foarte reale, este necinstit și lipsit de onestitate să le pui pe toate pe seama concepțiilor oponentului. Poate cea mai puternică dovadă că Declarația de la Danvers este literatură politică este ultimul ei rând: „Suntem convinși că negarea sau neglijarea acestor principii va duce la urmări tot mai distructive în familiile noastre, în bisericile noastre și în cultura în general."[67]

Analista socio-religioasă Kristin Du Mez, în *Jesus and John Wayne*, arată de ce astfel de afirmații au prins atât de bine în America evanghelică la sfârșitul

65. https://vimeo.com/44525286
66. Acest citat și cele care urmează în paragraf provin din Wayne Grudem, Evangelical Feminism, cap. 1.
67. www.bit.ly/3CFM0CC

unui secol marcat de ascensiunea feminismului, a secularismului și a postmodernismului, de pierderea sensului și a identității și de succesul revoluției sexuale: „Aceste temeri au fost ațâțate activ de conducători evanghelici care aveau un interes direct să ațâțe temerile ca să-și consolideze propria putere, iar acest lucru îl vedem în istoria evanghelismului conservator."[68]

Mai există încă un motiv pentru care atât de mulți creștini chibzuiți și dedicați țin la complementarism fără să-l pună la îndoială. Totul datorită unei analogii magistrale, dar în cele din urmă înșelătoare.

Subordonarea în Trinitate

Cu ani în urmă, soția mea a fost rugată să scrie ceva pentru alte soții de pastori care s-ar fi putut lupta să se împace cu conducerea bărbătească în casă și în biserică. Așa cum am arătat deja, ideea de bază a complementarismului este greu de priceput: cum poate cineva să fie egal și totodată subordonat. Soția mea se lupta să înțeleagă motivul din spatele așa-ziselor noastre roluri diferite, până când a citit analogia magistrală a lui Kathy Keller, pe care a inclus-o apoi ca punct culminant în propriul ei studiu. Potrivit lui Keller, soția de pastor care alege supunerea față de soțul ei atât în casă, cât și în biserică este pusă în lumina subordonării lui Isus față de Tatăl Său:

Isus, în slujirea Lui supusă, luând rolul unui rob ca să ne asigure mântuirea (Filipeni 2:5-11), arată că supunerea Lui față de Tatăl a fost un dar, nu ceva smuls de la El. Niciodată egalitatea Lui cu Tatăl nu este pusă sub semnul întrebării … Egalitatea [esențială] a Fiului cu Tatăl și totuși supunerea Lui [funcțională] în vederea mântuirii, când a luat rolul unui rob, ne conduc în inima tainei Trinității. Cum altfel ar putea fi măcar începută transmiterea acestui lucru, fără actori umani care să joace aceleași adevăruri, aceleași roluri?[69]

Keller susține că Isus este egal cu Tatăl și totuși I Se subordonează. După ce au citit aceasta, soția mea și multe alte soții de pastori au fost bucuroase că au lămurit problema în inimile lor. Ele au hotărât că, luând asupra lor rolul

68. Din episodul 5 (la minutul 13) al podcastului „The Rise and Fall of Mars Hill", disponibil aici: www.bit.ly/3CEBjAm.
69. Kathy Keller, Jesus, Justice, and Gender Roles, cap. 2.

supunerii dat de Dumnezeu față de cineva „egal" cu ele, îi arătau lumii viața frumoasă și tainică a Trinității.

Dar analogia are un defect fatal. *Nicăieri nu ne învață Scriptura să ne modelăm supunerea față de vreun om (fie pastor, rege, soț sau părinte) după supunerea lui Isus față de Tatăl.* Textul la care se referă Keller, Filipeni 2, în care Hristos, deși egal cu Dumnezeu, devine un rob care moare pe cruce, descrie în principal smerenia lui Isus și slujirea Lui *față de alții*, lucru pe care *toți* oamenii îl pot imita în relațiile lor cu *toți* oamenii.[70]

Afirmația lui Keller că Trinitatea ar fi de neînțeles dacă „actori umani nu joacă aceleași roluri" este periculoasă. În ciuda numeroaselor încercări recente ale unor oameni de a-și proiecta în Trinitate relațiile sociale ideale, *nu există nicio relație pământească ce poate înfățișa în mod corect relațiile din Trinitate*. Michael Bird sugerează, nu tocmai în glumă, că, dacă ar trebui să găsim una, aceasta ar fi o căsnicie în trei între un bărbat mai în vârstă, un bărbat mai tânăr și un famen. Ce vrea Bird să spună este că este o greșeală gravă să pui în corespondență rolurile soț–soție cu rolurile Tată–Fiu.[71]

Dacă lovitura de maestru a lui Knight a fost formula *egali, dar diferiți*, iar a lui Piper termenul *complementar*, contribuția lui Grudem a fost această învățătură despre analogia Trinitate–căsnicie. El a fost cel care, în *Systematic Theology* din 1994, a adus pentru prima dată în curentul principal ideea lui Knight din 1977, potrivit căreia Trinitatea reprezintă din veșnicie un exemplu biblic de egalitate reală a persoanelor și de deosebire a rolurilor.[72] Ca reacție față de cei care susțineau că Trinitatea este un exemplu excelent al felului de supunere reciprocă pe care și-o închipuiau între bărbați și femei, Grudem a mers până la capăt în direcția opusă, susținând că rolurile distincte se află de fapt în inima relațiilor *veșnice* din Trinitate. El a introdus termenul *Eternal Functional Subordination* (subordonarea funcțională veșnică) ca să susțină că, cu veacuri înainte ca Fiul să pornească în misiunea Lui pe pământ, El era deja subordonat Tatălui. Pentru Grudem era important să arate că subordonarea

70. Acest lucru este explicit în afirmația de la începutul pasajului, care declară: „… în smerenie fiecare să privească pe altul mai presus de el însuși. Fiecare din voi să se uite nu la foloasele lui, ci și la foloasele altora. Să aveți în voi gândul acesta, care era și în Hristos Isus…" (Filipeni 2:3-5)
71. Vezi acest scurt videoclip pentru mai multe: www.bit.ly/3waFKAs
72. George Knight III, în scurta lui carte din 1977, „The New Testament Teaching on the Role of Women", a venit de fapt primul cu această analogie, dar Grudem a dezvoltat-o și a făcut-o cunoscută ca teologie formalizată în „Systematic Theology", manualul cel mai folosit în colegiile biblice din întreaga lume pentru a rezuma învățătura biblică.

Fiului față de Tatăl nu a fost temporară. El argumenta: „Îi spune Fiul Tatălui: «Nu e drept să conduci Tu doar pentru că ești Tatăl»? Îi spune Fiul Tatălui: «Ai condus cincisprezece miliarde de ani, acum e rândul Meu pentru următoarele cincisprezece miliarde»? Nu! Categoric nu!”[73]

Tim și Kathy Keller par să se oprească înainte de a crede în subordonarea *veșnică* a Fiului, dar au devenit totuși cei mai populari promotori ai ideii că Trinitatea este un model al căsniciei complementare, susținând chiar, într-o carte de mare succes, că „întrucât rolurile noastre atribuite [în căsnicie] își au rădăcina în natura relațiilor din Trinitate, nu avem cu siguranță dreptul să umblăm la [autoritatea–supunerea] pe care o vrea Dumnezeu în căsnicie”.[74] Dar fără argumentul lui Grudem, pus peste acesta, că subordonarea Fiului este *veșnică*, analogia Trinitate–căsnicie a soților Keller nu se susține. În întruparea Fiului, o persoană din Trinitate devine om pentru 33 de ani și, pe durata aceasta, primește de bunăvoie porunci de la Tatăl și de la Duhul. Când punem aceasta pe fundalul egalității și reciprocității lor veșnice, vedem întruparea drept ceea ce este: un eveniment de nerepetat în istoria întregii realități. Nu este nici responsabil, nici potrivit să iei acest moment din existența veșnică a lui Dumnezeu ca normă permanentă și neschimbătoare pentru rolurile de gen dintr-o căsnicie omenească. Spre deosebire de perioada în care Fiul era pe pământ, iar Tatăl Lui în cer, atât soția, cât și soțul au picioarele pe același pământ.

De aceea a întărit Grudem argumentul. După el, cei mai mulți teologi complementari au început să vorbească despre relațiile *veșnice* din Trinitate ca despre relații de egalitate *și de „roluri*”. Alți teologi complementari, precum John Starke, Bruce Ware, Rodrick Durst, Malcolm Yarnell și Michael Ovey, au propus modele ale Trinității care subliniau ierarhia, nu egalitatea, ca trăsătură definitorie a ei. „Tatăl este autoritatea lui Hristos și a fost întotdeauna … Nu există Trinitate fără rânduiala autorității și a supunerii”,[75] spunea Owen Strachan în cartea lui din 2016, *The Grand Design: Male and Female He Made Them*, pe care o dedică „lui Wayne Grudem … care ne-a arătat nouă și atâtor altora marele plan al lui Dumnezeu în Hristos”.

Încrezător în noul lui argument pentru subordonarea femeii, Grudem a pus chiar totul pe această carte, spunând că „o înțelegere corectă a Trinității s-ar

73. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, cap. 1.
74. Timothy și Kathy Keller, The Meaning of Marriage, cap. 6.
75. Owan Strachan și Gavin Peacock, The Grand Design: Male and Female He Made Them

putea dovedi factorul cel mai decisiv pentru a hotărî în cele din urmă" statutul și rolurile femeilor.[76] Totuși, în 2016, alți teologi complementari de încredere și-au unit forțele ca să înfrunte capcanele serioase din versiunea lui Grudem despre Trinitate. Ca să fim corecți, primul teolog care a criticat-o a fost mutualistul Kevin Giles, în lucrarea lui din 2002, *The Trinity and Subordinationism*.[77] Dar abia când destui teologi complementari au contestat erezia printr-o serie de articole pe bloguri și prin dezbaterile online care au urmat, în 2016, doctrina a căzut în sfârșit și în mod decisiv. Aceasta a dus la o pocăință pe scară largă de ideea neortodoxă de care complementarii profitaseră pe nedrept în toți acești ani în apărarea poziției lor despre ierarhia de gen. Și era cu siguranță nevoie de pocăință: *Eternal Functional Subordination* a lui Grudem o ia într-o direcție asemănătoare – deși nu merge atât de departe – cu străvechea erezie a *arianismului*, în care Fiul este *în esența Lui veșnică* mai mic decât Tatăl.[78] Această erezie a fost respinsă pentru prima dată de biserica primară într-un sinod care a afirmat unitatea esențială și egalitatea în relațiile veșnice ale Trinității. Așa cum spunea Liam Goligher într-o postare din timpul dezbaterii: „A spune că există o întâietate reală a Tatălui sau o subordonare a Fiului în Trinitatea veșnică înseamnă a ieși din ortodoxia creștină."[79] Chiar și Gospel Coalition a publicat apoi un articol care

76. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, p. 411, nota 12.

77. Kevin Giles, The Trinity and Subordinationism: The Doctrine of God and the Contemporary Gender Debate

78. „«Eternal Functional Subordination» seamănă cu o specie de semiarianism, numită «homoianism», prin trei lucruri: 1) o bazare excesivă pe Trinitatea economică din Scriptură pentru formularea relațiilor trinitare imanente, 2) care duce la un subordinaționism puternic, caracterizat de o ierarhie în cadrul Dumnezeirii, 3) și, în consecință, la a-L socoti pe Fiul ca având o slavă și o măreție mai mică decât Tatăl." (Michael F. Bird și Scott Harrower, ed, 2009: „Trinity without Hierarchy: Reclaiming Nicene Orthodoxy in Evangelical Theology," ch 1.) Matthew Tinkham numește erezia „neo-subordinationism" (neosubordinaționism) – vezi www.bit.ly/3PXG1jT

79. Sursa: www.bit.ly/3wdix0I Alți cercetători au observat cum Grudem a amestecat limbajul „rolurilor diferite" cu autoritatea și supunerea. Dar de data aceasta el își proiectase doctrina despre „egali ca persoane, diferiți în roluri (de gen)" în Trinitate. Totuși, deși un studiu al Noului Testament îi arată pe Isus, pe Duhul Sfânt și pe Tatăl „făcând lucruri diferite", aceasta nu trebuie pur și simplu amestecată cu ideile de autoritate și supunere. Argumentele lui Grudem că, în afara unei ierarhii veșnice, nu avem nicio cale de a-i deosebi pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul au început să pară foarte subțiri. Este adevărat că Tatăl se află în prim-plan în planificarea răscumpărării, în timp ce Isus se află în prim-plan în înfăptuirea mântuirii, iar Duhul în aplicarea mântuirii. Totuși, aceste „roluri" diferite nu vorbesc despre ierarhie, chiar dacă vorbesc despre o rânduială. Cât timp a fost pe pământ, Isus a primit îndrumări de la Tatăl și de la Duhul. Când Isus S-a întors în cer, Duhul a fost trimis de Tatăl și de Fiul. Dar această „supunere" a unuia față de ceilalți este cerută de colaborarea lor misionară cu totul unică; ea nu este un semn al unei ierarhii veșnice în relațiile dintre Tatăl, Fiul și Duhul. Deși Tatăl conduce lucrările, Tatăl își înfăptuiește în același timp – pentru că Dumnezeu este simultan Tatăl, Fiul și Duhul, care împart o singură voință –

revizita învățătura lui Augustin despre Trinitate și arăta că el nega autoritatea–supunerea ca trăsătură a relațiilor veșnice din Trinitate.[80] Schimbarea de opinie din lumea teologică a fost atât de radicală și de bruscă încât acum este larg acceptat în cercurile complementare conservatoare că anumite relații sociale, inclusiv căsătoria, nu trebuie proiectate în viața lăuntrică a Trinității.[81] După ce fuseseră abătuți de la drum de Knight și Grudem, mulți cercetători evanghelici și-au precizat respingerea „narațiunii complementare [despre Trinitate], altoite de un mic grup de teologi ca să-și sprijine afirmațiile despre rolurile de gen" și și-au reînnoit angajamentul față de „credința apostolică și evanghelică, ce mărturisește un singur Dumnezeu și trei persoane egale, [nu] deosebite … prin grade de autoritate".[82]

Ce descoperire minunată! Într-adevăr, singura aplicare legitimă a relațiilor trinitare la o comunitate umană este cea la care S-a referit Isus în rugăciunea Lui ca ucenicii Lui să fie una unii cu alții, așa cum El și Tatăl sunt una.[83] Când trăim revărsarea bucuriei nemărginite pe care și-o găsesc Tatăl și Fiul unul în altul, a cinstei și a dragostei pe care și-o arată unul altuia,[84] ne dăm seama că *cel mai bun mod de a înfățișa relația dintre Tatăl și Fiul în comunitățile noastre pământești (și în căsniciile noastre) nu sunt lanțurile de comandă, ci legăturile bucuriei, cinstei și dragostei reciproce*.[85]

propriile lucrări în Fiul și în Duhul. Având o singură ființă, Dumnezeirea are o singură voință – un fapt care nu îngăduie nicio vorbire cu sens despre autoritate și supunere într-un sens veșnic. Poate cea mai clară negare a unei subordonări prezente a lui Isus față de Tatăl apare la Pavel, care spune în 1 Corinteni 15:28: „atunci chiar și Fiul Se va supune Celui ce I-a supus toate lucrurile, pentru ca Dumnezeu să fie totul în toate". Potrivit acestui verset, Isus Hristos nu este supus Tatălui în veacul de acum, așa că nu poate fi adevărat că El este veșnic subordonat. Ce anume va fi această „supunere" viitoare, la sfârșitul veacului, îi desparte pe cercetători. Eu sugerez că, dacă luăm în seamă contextul din versetele 24-27, unde este citat Psalmul 8, ea se referă la Isus în rolul Lui unic de adevăratul Adam, nu la natura Lui de Fiu veșnic al lui Dumnezeu. Ca Dumnezeu-om, divinitatea care a luat umanitatea în Sine, El va înfăptui în cele din urmă unitatea eshatologică a tuturor lucrurilor. Atunci, omenirea răscumpărată pe care o reprezintă El își va lua pe deplin locul de regi și regine ai creației înnoite, în supunere față de Dumnezeul lor, și nu în răzvrătire împotriva Lui – un Dumnezeu întreit care, în acel moment, Se va face cunoscut în mod minunat, fără să mai fie împiedicat de păcat, de Satana sau de moarte, în toate treburile omenești și în tot universul.

80. Vezi www.bit.ly/3x2GWX6

81. Vezi rezumatul lui Wyatt Graham despre cele cinci motive pentru care doctrina subordonării veșnice a Fiului (Eternal Subordination of the Son) a fost respinsă în acea perioadă: www.bit.ly/3mCmusv

82. Michael F. Bird și Scott Harrower, ed, 2009: „Trinity without Hierarchy: Reclaiming Nicene Orthodoxy in Evangelical Theology," ch 1, 2.

83. Ioan 17:21-23

84. Matei 3:16-17; Ioan 14:31; Luca 10:21; Romani 5:5

Și totuși, deși îi aplaud pe conducătorii care și-au recunoscut public greșelile, s-a făcut deja atât de mult rău. Mulți oameni obișnuiți, inclusiv mulți conducători pe care îi cunosc, au fost convinși *în mod nelegitim* să adopte complementarismul prin cărțile lui Grudem și ale soților Keller de dinainte de 2016, care susțineau o paralelă dubioasă între Trinitate și căsnicie.[86]

Atracția complementarismului moderat

Unele biserici sunt complementare convinse pentru că înțeleg pe deplin și sunt de acord cu complementarismul original și oficial propus de Piper, Grudem și alții. Poate că documentele de poziție complementare, seminariile teologice și loialitățile denominaționale le-au întărit convingerile. Însă alte biserici, ca aceea pe care am ajutat s-o conduc, s-au identificat la început drept complementare pentru că, ei bine, nu cred că l-am înțeles cu adevărat pe deplin!

Îmi place să cred că n-aș fi acceptat niciodată întregul complementarism ambalat de Grudem, împotriva căruia argumentez în această carte. Înainte să cercetez problema cum trebuie, câtă vreme credeam că complementarismul moderat al bisericii mele era, mai mult sau mai puțin, același lucru cu versiunea originală, eram bucuros să mă numesc complementar.

Dar vedeți, aceasta îi pune pe complementarii moderați într-o poziție precară. Ei au practici mutualiste, dar pretind că sunt complementari în teologie. Nu e de mirare că creatorii complementarismului – precum Piper, Grudem, Schreiner și Köstenberger – continuă să respingă aceste forme mai moderate. De exemplu, într-un articol, Russell Moore deplânge tendințele din comunitățile bisericești complementare, care ar fi fost prinse în capcana culturii feministe, astfel încât „deciziile practice se iau în cele mai multe case evanghelice printr-un proces de negociere, supunere reciprocă și consens". El povestește despre o biserică în care o femeie pe care o cunoaște „nu-și amintește ca pastorul ei să fi predicat vreodată despre calitatea de cap a bărbatului". Se teme că „această teologie feminizată de la firul ierbii ar putea

85. Ioan 13:34

86. Precum „Systematic Theology" a lui Grudem și cărțile soților Keller, „The Meaning of Marriage" și „Jesus, Gender and Justice".

să se ridice până la mediul academic și la conducerea denominațională".[87] La fel, Köstenberger avertizează că același lucru se poate întâmpla în conducerea bisericii:

Dornici să arate că complementarismul nu este ofensator din punct de vedere cultural, ba chiar este relevant, ei ar putea încerca să-și adapteze învățătura și practica la cultură într-o asemenea măsură încât acestea să devină aproape imposibil de deosebit de egalitarism. Complementarii ar putea pune în conducere femei mai puțin militante, ca să evite impresia unei conduceri feminine de tip feminist, gălăgioase, agresive sau poate mai ofensatoare.[88]

Citind aceste afirmații, îmi dau seama acum ce complementar slab eram! De fapt, când mă întreb cum de am acceptat complementarismul atâta vreme în biserica pe care am ajutat s-o conduc, îmi dau seama că a fost în mare parte pentru că eram pur și simplu niște complementari foarte *inconsecvenți*. Nu practicam ceea ce spuneam că credem. Le permiteam femeilor să predice. Nu numeam doar prezbiteri: vorbeam despre *cupluri de prezbiteri* și explicam că, deși tehnic numai soțul este prezbiter, pentru că el și soția lui sunt un singur trup, atunci când Dumnezeu îl cheamă pe un soț, îi dă soției un har corespunzător. Soțiile participau la întâlnirile prezbiterilor, iar vocile lor erau binevenite în o parte din deciziile noastre.

Deși nu pot vorbi pentru alte cupluri, propria mea căsnicie era și ea mult mai egalitară decât ar fi vrut Grudem sau Piper. Teologia noastră despre diaconițe însemna că acceptam liniștiți ca femeile să conducă bărbați în diverse slujiri și grupuri mici. Femeile din conducere au înflorit mai ales în slujirile noastre de dreptate socială. (Dacă sunteți o biserică complementară și nu sunteți gata să abandonați complementarismul, dar știți în adâncul ființei voastre că ceva s-ar putea să nu fie în regulă cu el, vă recomand din toată inima să vă gândiți să faceți și voi unele dintre aceste „compromisuri"!)

Și totuși, când reflectez la propria mea călătorie, a trăi acest fel de dihotomie între poziția declarată și practica reală nu este niciodată ideal. Dacă ceea ce „știm în adâncul ființei noastre" se deosebește de ceea ce spunem că credem, iar aceasta se deosebește la rândul ei de practicile noastre, avem o problemă. Ne datorăm nouă înșine să avem o teologie și o practică ce se potrivesc una cu alta.

87. Sursa: www.bit.ly/3GL5lom
88. Sursa: www.bit.ly/3CIkVyG

Mă îndoiesc că m-aș fi simțit constrâns să-mi reexaminez poziția dacă nu s-ar fi întâmplat trei lucruri. Primul este că mulți dintre pastorii și predicatorii noștri au început să folosească ESV și *ESV Study Bible*. Deși îmi place cea mai mare parte a acestei traduceri, tresăream de fiecare dată când citeau vreunul dintre multele pasaje din Noul Testament în care un apostol vorbea doar „fraților", și nu, ca în NIV, „fraților și surorilor". Când a apărut prima dată ESV, am recomandat Biblia ei de studiu – apoi mulți dintre cititorii ei au început să mă întrebe de ce le permitem femeilor să predice, când notele de studiu contestau aceasta cu înverșunare!

Al doilea este că unii dintre prezbiterii mai tineri și soțiile lor își primeau o mare parte din educația teologică de pe site-ul personal al lui Piper și de la Gospel Coalition. Mulți dintre ei, încercând să le arate respect prezbiterilor mai vârstnici, au avut curajul să recunoască că acum nu mai credeau că femeile ar trebui să predice. De fapt, uneia dintre cele zece congregații ale noastre i s-a dat permisiunea să nu aibă femei care predică în biserica ei.

Al treilea și ultimul: de-a lungul multor ani, ne-am alăturat unei mișcări de biserici în creștere și ne-am implicat tot mai mult în ea. Această mișcare îmbrățișase pe deplin complementarismul încă din primele ei zile. Spre deosebire de biserica noastră însă, cele mai multe biserici din această mișcare *chiar* practicau ceea ce predicau. Nu existau femei care să predice. Numai bărbații erau hirotoniți ca prezbiteri. Nu se vorbea de „cupluri de prezbiteri". Mulți dintre conducătorii acestei mișcări și-au exprimat îngrijorarea față de practicile aparent egalitare ale bisericii noastre – ceea ce era de înțeles: pretinseserăm că suntem complementari.

Cu o ocazie, una dintre cele mai importante soții de pastor din întreaga mișcare a vizitat biserica noastră și le-a încurajat pe soțiile pastorilor noștri să rămână pe culoarul lor; ea și-a explicat abordarea: „El este chemat să conducă biserica, eu sunt chemată să-l slujesc pe el." Deși sunt sigur că unele dintre soțiile de la acea întâlnire s-au simțit foarte încurajate, știu că multe au rămas zguduite. După ce stătuseră umăr la umăr cu noi timp de decenii, soțiile noastre nu fuseseră niciodată privite doar ca un sprijin pentru soț. Fiecare, în felul ei, își dedicase unii dintre cei mai buni ani zidirii și întăririi bisericii noastre, în prima linie a slujirii. În același timp, întâlneam mereu femei rănite care părăsiseră sau își părăseau bisericile din această mișcare pentru că

simțeau că femeile erau îngrădite în slujire sau nu erau ascultate de conducătorii lor bărbați.

Apoi, în mijlocul tuturor acestora, biserica noastră a hotărât să reexamineze temelia doctrinară a înțelegerii noastre despre gen și prezbiteriu, iar eu am început să citesc din nou argumentele teologice și biblice ale lui Piper, Grudem și Schreiner.

Asemenea ucenicei scientologiei, căreia îi place religia ei până în ziua în care este invitată să deschidă plicul secret și află că este de fapt un thetan prins în acest univers, mi-a plăcut complementarismul până când am înțeles cu adevărat unele dintre învățăturile lui lăuntrice. Oricât de mare succes ar fi avut complementarismul în răspândirea lui prin bisericile din întreaga lume, la o privire mai atentă el arată mai puțin a revelație divină și mult mai mult a un construct teologic sofisticat, care ascunde o altă formă de asuprire.

Groaza excluderii

Mai există un motiv pentru care complementarismul a câștigat în atât de multe denominațiuni și biserici ca a mea. Un studiu recent despre *părtinire* în științele comportamentale a arătat că, în cea mai mare parte, *nu credem ceea ce este adevărat; credem ceea ce nu ne va face să ne pierdem alianțele*.[89] Poate suna amenințător, dar în realitate este o părtinire *inconștientă*. Ca oameni, creștini sau necreștini, reacționăm la fiecare idee nouă cu aceeași întrebare instinctivă: „Ce se va întâmpla cu poziția mea socială și cu locul meu în lumea aceasta dacă aș accepta lucrul acesta?" Nu „Este adevărat?", ci „Ce va face aceasta cu viața mea?" (Tratez acest subiect mult mai în profunzime în *Anexa 6: De ce faptele s-ar putea să nu ne schimbe convingerile*.)

Gândiți-vă cum s-ar putea desfășura acest lucru în bisericile care ar hotărî să-și reexamineze doctrina despre subordonarea femeii. Bisericile și denominațiunile de dinainte de anii 1960 erau de obicei conduse de bărbați plătiți – femeile nu erau în stare de această sarcină, credeau ele. Aproape toate bisericile aveau această concepție. Apoi cele mai multe biserici și denominațiuni și-au schimbat destul de brusc convingerea, afirmând că femeile și bărbații sunt egali în capacitate. Acum dezbaterea era despre locul

89. Consacru Anexa 6 subiectului părtinirii cognitive.

în care avea să ajungă fiecare biserică sau denominațiune: să le includă sau să le excludă pe femei de la conducere și de la amvon.

Desigur, în mijlocul acestora a existat și o căutare sinceră a adevărului, dar să nu fim naivi în privința naturii umane. Cei care trebuiau să hotărască în această problemă erau mai ales clericii plătiți, nu oamenii din bănci. Puneți-vă în pielea unui conducător de biserică de atunci, care încearcă să ia o hotărâre. Care este subtextul fiecărui gând al dumneavoastră? Știu bine, am fost toată viața un cleric plătit: „Nu vreau să-mi pierd poziția în această biserică sau slujba." Din nou, nu acuz pe nimeni. Este pur și simplu imposibil să nu te gândești deloc la impactul personal și la implicațiile hotărârilor noastre colective.

Ce se întâmplă apoi, potrivit experților în științele comportamentale, este că apar câțiva *adoptatori timpurii*. În cazul acesta, ei ar fi cei care încep să afirme că s-au convins din Scriptură că și femeile pot conduce. Ce gândesc acum ceilalți conducători? „Ei bine, îți admir curajul, dar eu am să mai aștept până văd unde ajunge majoritatea." Desigur, ei nu spun aceasta – dar înțeleg intuitiv că minoritatea își va pierde locul și, probabil, slujba.

În această nesiguranță, în care cei mai mulți nu-și puteau schimba convingerea până nu știau că majoritatea și-o va schimba, a venit o voce clară, limpede ca cristalul, de la două dintre stelele în ascensiune ale lumii evanghelice: „Nu-i ascultați pe feminiștii evanghelici. Ei fac compromisuri cu Scriptura, capitulează în fața culturii, distrug cultura și șterg deosebirile dintre sexe. Și, pe lângă asta: suntem egali, dar diferiți; afirmăm complementaritatea; autoritatea–supunerea dintre bărbat și femeie se reflectă în Trinitate; poziția noastră este cea istorică; și iată un site, și o traducere a Bibliei, și un Consiliu, și o conferință, și predicatori puternici și captivanți, și lucrări fundamentale, dacă tot mai aveți vreo îndoială."

Incredibil, de la mijlocul anilor 1960 până la sfârșitul anilor 1980 avusese loc o dezbatere sănătoasă și deschisă, în care ambele părți argumentau despre interpretarea cea mai probabilă a celor câteva texte disputate. Apoi au venit cei care, prin *Declarația de la Danvers*, au afirmat că mutualiștii neagă autoritatea biblică și aleg în schimb să răstălmăcească Scriptura ca s-o potrivească agendei lor feministe. Cei care au contestat poziția complementară spun: „Acesta a fost sfârșitul oricărei dezbateri și al oricărui

dialog despre ce spune de fapt Biblia."[90]

Eforturile și mesajele complementare au fost atât de abile și de iscusite din punct de vedere politic încât i-au câștigat ușor pe cei nehotărâți. În dezbatere, cei care se împotriveau cu înverșunare includerii femeilor erau acum cu totul convinși. Cei de la mijloc, dornici să-și păstreze locul în lume, au primit hotărârea gata luată pentru ei. Iar clericii necomplementari, dacă nu aveau norocul să fie într-o biserică sau denominațiune egalitară, au trebuit fie să intre în clandestinitate, fie să plece și s-o ia de la capăt în altă parte – o încercare dureroasă în ambele cazuri.

Atât de puternică este această groază de excludere încât are puterea să asurzească și să orbească. Când îi citesc pe foarte puținii cercetători complementari care au sarcina de a recenza lucrările celor din afara propriei tabere, mă minunez iar și iar cât de disprețuitor este tonul lor, cât de surzi sunt la ceea ce se spune, cât de defectuoase par argumentele lor. Totuși, tocmai acești oameni, însărcinați să critice lucrările care le contestă concepția, sunt de obicei în cea mai înaltă conducere academică a denominațiunilor, seminariilor și organizațiilor lor complementare. Luați toate cele șase seminarii ale baptiștilor din sud din SUA: în fiecare an, *profesorii trebuie să semneze Declarația de la Danvers ca să-și păstreze locul de muncă*. În. Fiecare. An. Nu există loc pentru îndoială în această problemă. Așa a ajuns complementarismul, încă din timpul vieții autorilor lui, să fie socotit adevăr de evanghelie.

Totuși, conducători și teologi continuă să părăsească tabăra complementară. Dacă tăcerea este prețul unui loc la masă, atunci poate că prețul este prea mare. Beth Moore, ea însăși multă vreme principala personalitate feminină din denominațiunea baptistă din sud, a ajuns recent să vadă această amestecare nefericită a complementarismului cu autoritatea biblică în denominațiunea ei și a părăsit-o în mod public. Ea i-a provocat recent pe creatorii lui: „Nu putem contribui la construirea unui sistem și apoi să stăm la birourile noastre fără să vedem ce fac numeroși oameni în numele lui. Dacă ai ajutat la construirea a ceva ce s-a transformat într-un Frankenstein, du-te și ia-ți lasoul, Victor, și prinde monstrul acela."[91] Experți foști complementari continuă să publice, în domeniul lor academic, cărți de succes care susțin

90. Vezi Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 2. Giles, aflat în prima linie a dezbaterii de la mijlocul anilor '70, spune povestea.

91. Vezi postările lui Beth Moore pe Twitter din 8 aprilie 2020.

același lucru.[92] Dacă a existat vreodată un moment pentru a părăsi această teologie căzută și falimentară, momentul este acum.

Lăsând deoparte istoria complementarismului, este timpul să ne cufundăm în textele biblice-cheie. Făcând aceasta în capitolul următor, vom descoperi repede unde greșește complementarismul – începe chiar de la început …

92. Cel mai recent, Beth Allison Barr în „The Making of Biblical Womanhood" și Kristin Du Mez în „Jesus and John Wayne: How White Evangelicals Corrupted a Faith and Fractured a Nation".

4

Un parteneriat făurit în paradis

„Eva nu este nici superioară, nici inferioară, ci egala lui Adam. Ea este o jumătate a unei polarități, un Pol Sud față de un Pol Nord. Ea este cel mai puternic aliat al lui în urmărirea planurilor lui Dumnezeu, prima lui barieră atunci când el se abate de la drum." Victor Hamilton[93]

Când pinguinul Mumble din *Happy Feet* îl întâlnește pe oracolul Lovelace, observă un ambalaj de plastic în jurul gâtului lui. Lovelace insistă că acesta este „talismanul lui sacru", dăruit lui de „ființele mistice",[94] și deci temelia puterilor lui. Desigur, noi știm ceea ce Mumble doar bănuiește: ce are la gât este o bucată de gunoi în care trebuie să se fi încurcat înotând, când era un pinguin mai tânăr. Când Mumble și prietenii lui ciudați îl găsesc din nou, Lovelace abia mai poate respira și vorbi.[95] Mumble trage concluzia: „Lucrul de la gâtul lui e prea strâns. Îl sufocă!" Lovelace își trage la început un fel de putere din bucata de plastic, dar abia când recunoaște cât de distructivă și de îngrăditoare este, poate în sfârșit să scape de ea. Nu este o binecuvântare, ci un blestem.

La fel, patriarhatul „creștin", despre care complementarismul spune că este rezultatul „planului celui bun al lui Dumnezeu" din Geneza 2–3, pretinde că este un talisman al adevărului, un principiu divin al autorității–supunerii dintre bărbat și femeie care, aplicat în casă și în biserică, aduce binecuvântarea lui Dumnezeu. Așa cum vă voi arăta în acest capitol, el nu face deloc parte din cea mai înaltă intenție a lui Dumnezeu pentru relațiile dintre bărbat și femeie – nici în casă, nici în biserică, nici în altă parte.

93. Victor Hamilton, The Book of Genesis: Chapters 1–17, p. 181.
94. Vezi acest fragment video cu scena: www.bit.ly/3BzJGvK
95. Vezi acest fragment video cu scena: www.bit.ly/3mCpcyb

Dimpotrivă, este rezultatul relațiilor dintre bărbat și femeie stricate și sufocate într-o lume căzută.

Firul narativ al Scripturii începe într-o grădină, în care planurile lui Dumnezeu pentru omenire și pentru creație sunt înfățișate în toată slava lor. Apoi urmează haosul. Satana îi ispitește pe Eva și pe Adam să-și piardă demnitatea înaltă de purtători ai chipului lui Dumnezeu. Slavă Domnului, mai târziu vine răscumpărarea în Isus, adevăratul chip al lui Dumnezeu, care înfruntă ispita Satanei, tot într-o grădină, dar de data aceasta rezistă minciunilor lui. Povestea se încheie când ceea ce a început Isus la prima Lui venire desăvârșește la a doua – aducând o minunată grădină-cetate, în care planurile Lui inițiale pentru omenire și pentru creație au triumfat. Teologia creștină nu poate fi despărțită de marea poveste a lumii. Dacă răscumpărarea finală este restaurarea creației originale, trebuie să înțelegem corect începutul lucrurilor. De aceea cercetarea teologică pune atât de mare greutate pe capitolele de deschidere (și de încheiere) ale Bibliei. De aceea Declarația de la Danvers, manifestul complementar, începe acolo unde începe Biblia, oferind aceste afirmații:

Atât Adam, cât și Eva au fost creați după chipul lui Dumnezeu, egali înaintea lui Dumnezeu ca persoane și distincți în bărbăția și feminitatea lor. … Deosebirile dintre rolurile masculine și feminine sunt rânduite de Dumnezeu ca parte a ordinii create și ar trebui să găsească ecou în fiecare inimă omenească. ... Calitatea de cap a lui Adam în căsnicie a fost stabilită de Dumnezeu înainte de cădere și nu a fost un rezultat al păcatului.

După fiecare dintre aceste propoziții, Declarația oferă texte doveditoare, în modul cel mai repetat și mai vizibil versete din Geneza 1–3. De fapt, un singur verset este folosit ca să susțină toate cele trei afirmații – un verset care poartă o greutate doctrinară ca nimeni altul: „Domnul Dumnezeu a zis: «Nu este bine ca omul să fie singur; am să-i fac un ajutor potrivit pentru el.»” (Geneza 2:18).

Pe baza acestei citiri a Genezei 1–3, și în special a versetului 2:18, complementarii au mers mai departe și au susținut „calitatea de cap a bărbatului” în casă, în biserică și, de asemenea, în societatea mai largă,[96] în

96. Nu toți complementarii spun că autoritatea bărbatului se extinde și la societatea mai largă, deși cei de frunte, precum John Piper și Andreas Köstenberger, o spun cu siguranță. Așa cum spune acesta din urmă: „A insista că femeile se pot angaja în orice activitate în afara casei, practic fără

care femeile, deși „egale în demnitate și valoare", *trebuie totuși să se supună bărbaților care au autoritate*.[97] De fapt, nouăsprezece dintre cei douăzeci și doi de autori ai cărții *Recovering Biblical Manhood and Womanhood* își întemeiază argumentul pentru subordonarea femeii pe creație sau pe ordinea creației.

Deși puțini dintre noi ar contesta astăzi că Biblia învață demnitatea egală a bărbaților și femeilor, întrebarea este dacă ar trebui să contestăm ideea că autoritatea–supunerea dintre bărbat și femeie face parte din creația dinainte de cădere. Vom consacra întregul capitol acestei întrebări.

Geneza 1 – Regele și regina creației

Geneza cuprinde două relatări ale creației, una în Geneza 1 și cealaltă în Geneza 2. Fiecare dă o altă ordine a evenimentelor și alte accente tematice, dar ele sunt ținute laolaltă de câteva idei comune. În primul capitol, ființele umane sunt creația lui Dumnezeu din ziua a șasea: „Apoi Dumnezeu a zis: «Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră. …» Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său, l-a făcut după chipul lui Dumnezeu; parte bărbătească și parte femeiască i-a făcut."

În primele cinci zile ale creației, Dumnezeu poruncește: „Să fie …", dar aici El spune: „Să facem … după chipul Nostru." În acest act creator final, oamenii sunt fără îndoială culmea creației Lui. Nici îngerii, nici galaxiile, nici vreuna dintre viețuitoarele simțitoare care cutreieră planeta noastră nu poartă chipul Lui. Ce înseamnă să-l porți?

Înseamnă că suntem făcuți ca să-L reprezentăm pe Dumnezeu. Întrucât avem o relație unică cu Dumnezeu și o relație unică cu lumea minunată în care ne aflăm, stăm între Dumnezeu și creația Lui ca reprezentanți ai amândurora. Reprezentăm creația ca preoți ai creației, dând glas, în numele restului creației, închinării ei nearticulate față de Creatorul ei. Îl reprezentăm pe Dumnezeu ca viceregi ai creației, oglindind caracterul bun al lui Dumnezeu către întreaga creație. Nu doar singur, ci împreună cu omenirea și prin ea,

nicio grijă sau cu o grijă minimă pentru scopul specific al creației lui Dumnezeu pentru fiecare gen. Aceasta este contrar învățăturii biblice și profund problematic." (Sursa: www.bit.ly/3by3zsy)

97. Soții Keller afirmă tocmai acest lucru: „Autoritatea tandră și slujitoare a calității de cap a soțului și darul puternic și plin de har al supunerii soției ne readuc la ceea ce trebuia să fim la creație." (Tim și Kathy Keller, The Meaning of Marriage, cap. 6.)

Dumnezeu plănuiește să poarte de grijă creației și s-o conducă. De aceea „stăpânirea" noastră trebuie să oglindească caracterul lui Dumnezeu. Este mai folositor să ne gândim la chipul pe care îl purtăm ca la o sarcină care ne este dată în mod unic decât ca la un fel de semn inerent, ascuns în adâncul sufletului nostru. N.T. Wright surprinde bine această idee când spune că trebuie să fim o „oglindă înclinată: dacă potrivești bine unghiul, poți vedea lucruri care altfel îți sunt invizibile. Chemarea noastră ca purtători ai chipului este să le oglindim celor din jurul nostru ceva despre Dumnezeu prin felul în care trăim și acționăm".[98]

Observați în mod deosebit egalitatea fundamentală dintre bărbați și femei, dintre parte bărbătească și parte femeiască. Într-o lume în care bărbații le-au devalorizat pe femei, acest pasaj aduce un cuvânt de îndreptare, legând valoarea Dumnezeului după al cărui chip este făcută femeia de valoarea femeii însăși. Nu doar bărbații, ci *amândoi* suntem creați după chipul lui Dumnezeu, ca *amândoi* să reprezentăm dragostea, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu față de tot ce au făcut mâinile Lui.

Apoi Dumnezeu a zis: „Să facem om după chipul Nostru, după asemănarea Noastră; el să stăpânească peste peștii mării, peste păsările cerului, peste vite și peste tot pământul. …" Dumnezeu i-a binecuvântat și Dumnezeu le-a zis: „Creșteți, înmulțiți-vă, umpleți pământul și supuneți-l; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului și peste orice viețuitoare care se mișcă pe pământ." (Geneza 1:26-28)

Două dintre felurile în care binecuvântăm lumea sunt să aducem pe lume copii și să îngrijim pământul ca niște administratori. Împreună, atât bărbatul, cât și femeia, suntem creați ca să oglindim asemănarea lui Dumnezeu, primim autoritate asupra lumii animalelor și ni se încredințează popularea planetei cu mai mulți oameni, care ni se vor alătura ca să facem tot mai mult din creația cea bună a lui Dumnezeu asemenea *Edenului*.

Observați în mod deosebit că, deși bărbații și femeile pot arăta diferit, iar unul poate naște și alăpta copii, iar celălalt nu, *acest pasaj nu creează două seturi diferite de instrucțiuni pentru bărbați și pentru femei*. Nu doar bărbaților, ci și femeilor li se dă autoritate ca viceregi ai lui Dumnezeu, ceea ce este un aspect al umanității noastre depline. *Este nevoie atât de bărbați, cât și de femei împreună ca să se oglindească întregul chip al lui Dumnezeu. Aceasta este binecuvântarea unei*

98. Citat în Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, cap. 13.

alianțe. Orice ar fi unic la fiecare gen din punct de vedere biologic sau psihologic, ideea este că fiecare dintre noi își aduce întreaga ființă în întreaga chemare pe care o are Dumnezeu pentru noi ca neam omenesc. Dumnezeu nu stabilește o stăpânire „masculină" ca standard și plan al Său pentru omenire. Nu, bărbatul și femeia împreună poartă chipul lui Dumnezeu. „Numai acest fel de participare comună la reprezentarea domniei lui Dumnezeu înaintea lumii poate face dreptate Dumnezeului al cărui chip îl purtăm."[99]

De fapt, ideea lui Dumnezeu de a crea o *unire* desăvârșită a bărbatului și a femeii vine ca o surpriză în cursul capitolului. În zilele anterioare ale creației, Dumnezeu imprimă ordine unei lumi haotice *despărțind* întinderea, apele și uscatul. Chiar și stelele marchează vremuri *distincte*, zile și ani, iar soarele cârmuiește ziua, în timp ce luna este straja nopții. Pe măsură ce oamenilor li se dă conducerea restului creației, toată lumea și totul „își cunoaște locul". Dar când este vorba de crearea bărbatului și a femeii, El încetează să mai traseze granițe și, în schimb, îi leagă laolaltă ca parteneri deplini, *fără nici cea mai mică urmă de roluri sau ierarhie bazate pe gen*. Dumnezeu i-ar fi putut spune lui Adam: „Tu supune pământul", iar Evei: „Tu crește copiii." În schimb, El subliniază deplina lor colaborare ca părinți împreună, preoți împreună și stăpânitori împreună. Mai târziu în istorie, noi, oamenii, vom numi doar câțiva aleși ca regi și regine, dar destinația originală pe care a dat-o Dumnezeu fiecărei femei și fiecărui bărbat este să fie o regină și un rege.

Acest capitol de început al Cărții celei Bune a lui Dumnezeu încadrează fiecare capitol de mai târziu și restul poveștii. Cel puțin până aici, nu există roluri de gen descoperite de Dumnezeu. Nu s-a vorbit despre un gen care să aibă autoritate asupra celuilalt. Bărbații și femeile stăpânesc împreună pământul lui Dumnezeu – o alianță pe care C.S. Lewis o înfățișează minunat când Edmund, Susan, Peter și Lucy stau pe cele patru tronuri ale Narniei.

„Până aici totul e foarte bine", spune complementarul. „Așteptați până ajungem la capitolele doi și trei, a doua relatare." În ultimele câteva decenii, complementarii au strâns o listă destul de lungă de argumente pentru presupusa conducere a lui Adam asupra Evei înainte de cădere. Voi formula aceste argumente și voi răspunde pe rând fiecăruia, arătând că niciunul dintre ele nu este explicit în text. Totuși, această listă este atât de

99. Sarah Bessey îl citează pe J. R. Daniel Kirk spunând aceasta în „Jesus Feminist", cap. 5.

convingătoare pentru cel care o aude prima dată încât acesta presupune că problema este închisă. Cunosc puterea acestei liste: inspirat de o serie de predici ținută de Mark Driscoll, pe atunci faimos pastor-teolog și predicator al unei megabiserici, am predicat odată chiar eu câteva dintre punctele de pe această listă. Ca învățător al Bibliei care pretinde că „învață adevărul, tot adevărul și numai adevărul", privesc acum înapoi cu destul regret la faptul că m-am lăsat prins în această abordare forțată a capitolelor de început ale Bibliei.

În acest capitol voi enumera cele cinci deducții cele mai importante pe care diverși predicatori și cercetători complementari le folosesc ca să încerce să dovedească conducerea lui Adam asupra Evei înainte de cădere. În Anexa 2 răspund la alte șase argumente.

Argumentul 1: Adam a fost întocmit întâi, apoi Eva

Complementarul susține că *în Geneza 2 Adam a fost creat întâi, iar Eva mai târziu, și aceasta arată că bărbatul este conducătorul femeii. De fapt, Pavel a atras atenția asupra acestui fapt în 1 Timotei 2:13: „Căci întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva."*

Voi cerceta pe deplin cuvintele lui Pavel către Timotei în capitolul 7. Deocamdată, observați că Pavel nu spune: „Adam era mai mare peste Eva", care este doar o interpretare posibilă a sensului cuvintelor lui Pavel. Pe baza unei citiri atente a lui 1 Timotei 2, voi oferi încă două în capitolul 7. Indiferent ce a vrut să spună Pavel în 1 Timotei 2, Geneza 2 trebuie citită întâi în propria ei lumină. Chiar dacă am presupune că Pavel a folosit Geneza 2 ca să susțină subordonarea femeii (sunt sigur că n-a făcut-o), aceasta n-ar însemna neapărat că Geneza 2 în sine învață acest lucru. Douglas Moo explică faptul că scriitorii Noului Testament folosesc uneori pasaje din Vechiul Testament nu ca interpretări sau dovezi definitive, ci ca argumente ad-hoc sau ca mijloace de exprimare, ca să sprijine ideea pe care o susțin în acel moment.[100]

Dumnezeu ar fi putut crea cele două sexe simultan, dar n-a făcut-o. De ce? Un răspuns se impune: Adam este întocmit întâi și apoi Eva, pentru că *Dumnezeu vrea să-i arate lui Adam (și fiilor lui) cât de disperat de singur, de incomplet și de nepotrivit este fără Eva (și fiicele ei) – creația finală a lui Dumnezeu*. În Geneza 1, după facerea mărilor și a semințelor, a stelelor și a vieții din

100. D.A. Carson (ed) Hermeneutics, Authority and Canon, p. 188

mări, a păsărilor și a fiarelor, vine creația cununa a lui Dumnezeu: „omul … parte bărbătească și parte femeiască". Observați că același sentiment al unei așteptări crescânde apare și în capitolul următor, când actul final de geniu creator al lui Dumnezeu îi dă Edenului – cu toată flora și fauna lui și cu singurul lui bărbat deja la locul lui – o femeie minunată. Odată cu crescendoul tot mai puternic al creațiilor din Geneza 2 crește și dorul tot mai adânc al lui Adam după perechea lui. Niciunul dintre animale (și el le trece pe toate în revistă!) nu se dovedește a fi sufletul lui pereche. Dar când îl întâlnește pe cel mai mare dar al lui Dumnezeu, singura făptură făcută dintr-un material deja viu, el izbucnește într-un cântec de dragoste care începe cu cuvintele culminante: „Iată în sfârșit …!" (*Zōthappa'am … !*)

Așadar, o citire directă a Genezei 2 nu înaintează de la autoritatea bărbatului la supunerea femeii, ci de la neîmplinirea omului la o unire și un parteneriat profund. Totuși, complementarii sunt hotărâți, se pare, să citească în pasaj *mai mult*. Să-l luăm, de exemplu, pe James Hurley, care în 1981 a venit cu argumentul că primii cititori ar fi înțeles întâietatea lui Adam ca autoritate a lui, din cauza vechii idei a *primogeniturii*, în care fiul cel mai mare dintr-o familie moștenea de două ori mai mult decât frații lui și prelua conducerea familiei.[101] Dar Adam nu a fost „născut", iar Eva nu era sora lui. Și nicăieri în Scriptură primogenitura nu este aplicată la ordinea creației sau la relațiile dintre soț și soție.

Culturile puternic patriarhale din jurul lui Israel aveau propriile lor povestiri ale creației, precum povestirea mesopotamiană a creației, Atrahasis, în care Tiamat este descrisă și există înaintea lui Marduk, și totuși în acea cultură patriarhatul era apărat în continuare.[102] Evident, pentru cititorii antici ai diferitelor povestiri ale creației, faptul că bărbatul sau femeia venise primul nu avea nicio legătură cu presupunerile lor despre ierarhie. În plus, restul cărții Geneza Îl arată pe Dumnezeu răsturnând în mod intenționat primogenitura prezentă în cultura antică și binecuvântându-i în schimb cu autoritatea conducerii pe cei născuți mai târziu (pe Iacov mai presus de Esau, pe Iosif mai presus de frații lui).

101. Man and Woman in Biblical Perspective, Zondervan, p. 207
102. Așa cum susține Richard Hess în „Discovering Biblical Equality", cap. 4.

Argumentul 2: Femeia a fost făcută „din bărbat" și „pentru bărbat"

Pavel spune tocmai acest lucru în 1 Corinteni 11:8-9. Deși vom cerceta în profunzime 1 Corinteni 11 în capitolul 6, deocamdată să ne amintim că el nuanțează versetele 8-9 prin versetele 11-12: „Totuși, în Domnul, femeia nu este fără bărbat, nici bărbatul fără femeie. Căci, dacă femeia este din bărbat, tot așa și bărbatul este prin femeie."

În 1 Corinteni 11, deși susține complementaritatea dintre bărbat și femeie, *Pavel nu argumentează pentru subordonarea femeilor față de bărbați. El subliniază mai degrabă cinstea reciprocă pe care și-o datorează femeile și bărbații.* Și pe bună dreptate – faptul că Eva este „din" Adam îl înfățișează pe bărbat ca sursă vrednică de cinste a femeii; faptul că Eva este „pentru" Adam înseamnă că femeia este completarea vrednică de cinste a bărbatului. Lecția pentru cititorul bărbat și pentru cititoarea femeie este aceeași: Dumnezeu a făcut fiecare sex ca să-l prețuiască pe celălalt și să fie interdependent cu el.

Eva a fost făcută „pentru" Adam, care nu se descurca singur. Aceasta nu înseamnă că el are autoritate asupra ei, la fel cum n-ar fi cazul dacă i-aș lua fiului meu un profesor particular „pentru" el – profesorul n-ar deveni prin aceasta subalternul lui.[103]

Creatorul care o face pe Eva „din" Adam are singur autoritate asupra ei. Facerea Evei nu a fost ca facerea unui copil. Un copil poate veni din trupul nostru în sensul că ne „aparține" și se află, la început, sub autoritatea noastră. Geneza Evei este diferită. Primul ei contact este cu Creatorul ei. Ea Îl cunoaște pe Dumnezeu înainte să-și cunoască perechea. Bărbatul nici nu participă, nici nu dă sfaturi la crearea ei. El doarme în timp ce ea este întocmită. Ea îi este adusă pe deplin făcută.

Să-l socotim pe bărbat autoritatea ei pentru că ea a fost făcută dintr-o parte a trupului lui ar însemna că Adam ar trebui să numească țărâna stăpânul lui, căci el a fost făcut din țărână. De asemenea, dacă atât bărbatul, cât și femeia sunt fapte directe, personale și intenționate ale Creatorului, putem întreba ce

103. Îi mulțumesc prietenului meu Andrew Bartlett pentru această analogie – el o folosește într-o critică la adresa lui Mike Winger.

spune Geneza 2 despre *motivul pentru care ea este făcută din el, și nu din țărână*. Mai devreme în capitol, Dumnezeu creează din pământ nu doar pe Adam, ci și fiarele și păsările. Dacă Dumnezeu ar fi creat-o pe Eva în același fel, ce ar fi legat-o anume de Adam? Faptul că ea a fost făcută din el este exact ceea ce îl izbește pe Adam la Eva, când declară că ea este os din oasele lui și carne din carnea lui.

Apropo de partea lui, traducătorii care aleg „coastă" greșesc aproape sigur. Aproape toate celelalte folosiri ale cuvântului ebraic *tsela* se referă la „latura" a ceva, de obicei la o jumătate a lui.[104] Ea este făcută din partea lui. În 1157, chiar înainte să devină arhiepiscop la Paris, Petru Lombardul, un disident extrem de rar față de vechiul patriarhat, a comentat pe bună dreptate acest verset: „Eva n-a fost luată din picioarele lui Adam ca să-i fie subordonată, nici din capul lui ca să-i fie stăpână, ci din partea lui ca să-i fie parteneră."[105]

Argumentul 3: „Ea se va numi femeie"

Grudem susține că, atunci când Adam o întâlnește pe Eva și spune: „ea se va numi «femeie», pentru că a fost luată din om", el îi dă un nume, iar aceasta este important, spune Grudem, pentru că, așa cum Dumnezeu își exercită stăpânirea asupra creației dându-i nume, tot așa Adam își arată conducerea asupra animalelor dându-le nume și, prin urmare, Adam își demonstrează autoritatea asupra femeii dându-i nume.

Nu așa repede. Este adevărat că același cuvânt pentru „a chema" sau „a numi" (*kara*) este folosit pentru faptul că Dumnezeu dă nume lucrurilor în Geneza 1 („zi", „noapte", „cer", „pământ" și „mări") și pentru faptul că Adam dă nume fiarelor și păsărilor (Geneza 2:19-20). Dar activitatea de a clasifica un lucru sau o specie nu este în mod automat o expresie a autorității – decât dacă este deja stabilit că cel care dă numele are autoritate asupra lui.[106] De exemplu, doar 13 capitole mai încolo,[107] Agar, o slujnică, *Îi dă un nume lui*

104. Vezi www.bit.ly/3mH7w4E

105. Peter Lombard, The Sentences

106. „Când Dumnezeu dă un nume unui lucru, o face în calitatea Lui de stăpân suveran, dar *qārā'* nu sugerează prin el însuși superioritate. De aceea este o exagerare să sugerăm că, dând nume animalelor, omul își exercită suveranitatea asupra lor. Pentru ca acest lucru să fie clar, ar fi nevoie de o paralelă la «supuneți-l» și «stăpâniți» din cap. 1. … Acționând ca cel care dă nume, omul arată o calitate de discernământ." (Victor Hamilton, New International Commentary on the Old Testament)

Dumnezeu în timp ce descoperă ceva despre El. Ea nu are cu siguranță autoritate asupra lui Dumnezeu. Așadar, faptul că Adam o numește pe femeie „femeie" nu este neapărat o dovadă de ierarhie.

Ceea ce dovedește este că el îi deosebește categoria unică – cineva ca el. În limbile vechi, numele erau descrieri ale lucrului, persoanei sau speciei care primea numele. Faptul că bărbatul (*ish*) din Geneza 2 o numește „femeie" (*ishsha*) face deosebit de puțin probabil ca el să-și exercite autoritatea. *Observați asemănarea substantivelor* – Adam recunoaște că ea, spre deosebire de animale, este cineva ca el și o tovarășă potrivită. *Este subliniată asemănarea ei, nu supunerea ei.* A spune „Tu ești cea asemenea mie și tu mă completezi" nu este deloc același lucru cu a spune „Eu sunt mai mare peste tine". Este puțin probabil ca noi să fim meniți să observăm în acest pasaj un lanț de comandă între bărbat și femeie, mai ales tocmai în momentul în care Adam este în extaz – după ce a trecut prin lunga paradă de circ a animalelor, a găsit-o acum pe cea potrivită.

În plus, puțini traducători consideră măcar că acest cuvânt, „femeie", este de la bun început un nume propriu. El este mai degrabă un substantiv comun pe care îl cunoșteau toți cititorii antici, o simplă desemnare a genului feminin. Abia în Geneza 3:20 Adam i-a „pus numele" (alt cuvânt: *vaiyokra*) soției sale, Eva. Faptul că această numire are loc după cădere înseamnă că nu putem trage din ea nicio concluzie despre presupusa ierarhie din relațiile dinainte de cădere.

Argumentul 4: „Unde ești?"

După ce perechea a mâncat din rodul oprit, ei se ascund în grădină, iar în acel moment Dumnezeu îl strigă pe bărbat: „Unde ești?" (Geneza 3:9). Dar de ce Se apropie Dumnezeu doar de bărbat, și nu și de femeie? Complementarii deduc că Dumnezeu, cunoscând păcatul, îl trage la răspundere pe Adam. La urma urmei, așa merge argumentul, Dumnezeu îl lăsase la conducere doar pe Adam.

107. Ea a numit Numele Domnului care-i vorbise: „Tu ești Dumnezeu care mă vede!" (Geneza 16:13)

Dar nu așa se desfășoară deloc dialogul. El nu spune: „Ce ai făcut!", ci „Unde ești?" În capitolele al doilea și al treilea din Geneza, autorul Îl prezintă pe Dumnezeu în mod antropomorf. Dumnezeu umblă prin grădină. Îl face pe Adam cu mâinile Lui. Iar aici El este cu adevărat curios de ce nu-i poate găsi. Desigur, teologic putem afirma că Dumnezeu este transcendent și știe toate lucrurile, dar în această relatare este pusă în lumină capacitatea lui Dumnezeu de a avea o relație reală cu noi, iar aceasta cere ca El să pună întrebări cu adevărat iscoditoare. De fapt, după răspunsul lui Adam, El continuă cu încă două întrebări: „Cine ți-a spus că ești gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care îți poruncisem să nu mănânci?" (v. 11). Misiunea Lui de aflare a faptelor continuă când o întreabă ceva pe Eva (v. 13).

Rămâne întrebarea: de ce îi vorbește Dumnezeu întâi lui Adam și numai lui Adam? Răspunsul ar putea veni din aprecierea unui procedeu literar pe care naratorul îl folosește cu măiestrie în toată relatarea grădinii: *Dumnezeu le vorbește lui Adam, Evei și Satanei doar pe rând, câte unuia.* Toate aceste interacțiuni din Geneza 3 au o ordine anume: șarpele o înșală pe femeie, care îl duce în rătăcire pe bărbat. Apoi Dumnezeu i Se adresează bărbatului, care dă vina pe femeie, apoi femeii, care dă vina pe șarpe. În sfârșit, Dumnezeu rostește urmările pentru șarpe, apoi pentru femeie și apoi pentru bărbat. Ordinea este: șarpe, femeie, bărbat; bărbat, femeie, șarpe; și șarpe, femeie, bărbat. Dacă Dumnezeu i-ar fi vorbit întâi femeii sau atât bărbatului, cât și femeii, procedeul literar ar fi fost subminat.

Faptul că Dumnezeu îl întreabă pe Adam și apoi pe Eva permite totodată reacției în lanț a arătării cu degetul să se desfășoare – dând astfel la iveală lipsa lor de căință, precum și efectul distrugător al păcatului asupra relației perechii.

În sfârșit, orice argument potrivit căruia ordinea în care le vorbește Dumnezeu ar arăta că El recunoaște un lanț al autorității se prăbușește atunci când cele două runde ale interacțiunii lui Dumnezeu cu cei trei sunt puse una lângă alta. După primele interogatorii ale lui Dumnezeu – cu bărbatul, care arată spre femeie, apoi cu femeia, care o acuză pe Satana –, El le spune fiecăruia dintre cei trei urmările, dar de data aceasta inversează ordinea și i Se adresează lui Adam ultimul. Cei care susțin că faptul că Dumnezeu i Se adresează lui Adam primul (sau ultimul) înseamnă ceva despre o pretinsă

ierarhie trebuie să explice de ce nu înseamnă nimic de felul acesta faptul că El îi vorbește și ultimul (sau primul).

Argumentul 5: Ezer kenegdo

„Domnul Dumnezeu a zis: «Nu este bine ca omul să fie singur; am să-i fac un ajutor potrivit pentru el.»”[108] Acest verset este argumentul principal pe care mulți îl folosesc ca să susțină că femeile sunt menite să fie sub conducerea bărbaților ca parte a planului bun și original al lui Dumnezeu. Așa cum am spus mai devreme, Declarația de la Danvers, a cărei primă ediție a fost redactată de John Piper, face zece afirmații „doctrinare” despre rolul bărbaților și al femeilor și folosește acest singur verset ca verset doveditor pentru *nu mai puțin de patru* dintre aceste afirmații. John Piper își explică înțelegerea versetului: „Dumnezeu ne învață că femeia este «ajutorul» bărbatului în sensul unei asistente loiale și potrivite în viața din grădină.”[109] La fel, George Knight spune: „Este pur și simplu potrivit … să afirmăm că, dacă o ființă umană este creată ca să fie ajutorul altei ființe umane, cel care primește un asemenea ajutor are o anumită autoritate asupra celui care îi este ajutor.”[110]

Dar Knight și Piper greșesc trăgând această concluzie. Desigur, un ajutor poate fi un inferior, *dar poate fi și un egal sau chiar un superior*. Unde ar fi copiii fără „ajutorul” mamelor lor sau studenții fără „ajutorul” profesorilor lor? Ce este însă deosebit de fascinant este că *în Vechiul Testament cuvântul nu denotă niciodată subordonare.* De fapt, cuvântul tradus prin „ajutor” (în ebraică: *ezer*) este folosit în Biblie mai ales pentru *Dumnezeu* care Își ajută poporul. Din cele 19 apariții ale lui *ezer* în Vechiul Testament în afara Genezei 2, el este folosit de 16 ori pentru Dumnezeu[111] în relația Lui cu Israel ca „ajutor” și de trei ori pentru a desemna sprijin militar, cum ar fi întăririle fără de care o bătălie ar fi pierdută. *În 18 din cele 19 cazuri, cel ajutat nu este conducătorul celui care ajută*.[112]

108. Geneza 2:18
109. John Piper și Wayne Grudem (eds), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, p. 79
110. George Knight, The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women, p. 43
111. Vezi Exodul 18:4; Deuteronomul 33:7, 26, 29; Psalmii 20:2; 33:20; 70:5; 89:19; 115:9, 10, 11; 121:1, 2; 124:8; 146:5; și Osea 13:9.
112. Singura excepție poate fi Ezechiel 12:14, unde se vorbește despre regele Haldeii, care nu are pe nimeni în jurul lui care să-l ajute în luptă. Totuși, ceea ce se subliniază în acel pasaj nu este

În opt dintre aceste folosiri, „ajutorul" este un „mântuitor", „ocrotitor" sau „izbăvitor". În celelalte apariții, natura ajutorului este oferirea de putere, adesea de natură militară. Așadar, a fi *ezer* pentru cineva înseamnă a completa ce îi lipsește, oferindu-i puterea sau intervenția ta.

De aceea, cuvântul englezesc „helper" (ajutor, ajutător) este cu totul nepotrivit pentru sarcina de a transmite adevăratul sens al cuvântului *ezer*. În zilele noastre, ideea de „helper" sugerează de obicei un subordonat mai puțin calificat, ca ucenicul unei electriciene, care îi întinde șurubelnița potrivită. Ea ar putea face lucrarea probabil și singură, dar e de folos să aibă pe cineva care s-o ajute cu sarcinile mai mărunte. Nu! *Ezer* ar trebui tradus prin „ajutor puternic" sau, și mai bine, „partener" – așa cum fac multe traduceri, precum REB, NAB, NRSV și CEV.

În ce fel, atunci, îl ajută Eva pe Adam? Unii complementari folosesc acest verset ca să spună că ea l-a ajutat fiind mamă pentru copiii lui și, de asemenea, gospodină. Dar nici pe departe nu acesta este felul principal în care Eva îl ajută pe Adam în Geneza 2, unde este dat sensul cel dintâi: „Nu este bine ca omul să fie singur; am să-i fac un ajutor potrivit pentru el." *Ea îl ajută salvându-l din singurătatea lui.* Ea este tovarășa lui. În plus, o reflecție puțin mai largă sugerează că ea lucrează ca parteneră împreună cu el la ceea ce știm deja din Geneza 1: amândoi purtătorii chipului au primit însărcinarea să-L oglindească pe Dumnezeu în lume, să populeze planeta și s-o facă asemenea Edenului.[113] Eva trebuie, de asemenea, să fie parteneră cu Adam în sarcina, dată lui, de a îngriji grădina.

În esență, ea nu este creată ca să-l slujească pe el, ci ca să slujească alături de el. Dacă există vreo îndoială, gândiți-vă doar la cuvântul tradus prin „potrivit" (în ebraică: *kenegdo*). Ea nu este doar *ezer*-ul lui, ci este *ezer kenegdo* al lui. Ce înseamnă acest cuvânt? Se dovedește că și cuvântul englezesc „suitable" (potrivit) este o traducere la fel de nepotrivită pentru *kenegdo* cum este „helper" pentru *ezer*. *Kenegdo* este o expresie compusă care înseamnă *asemenea lui, față în față cu el*. „Bărbatul și femeia sunt ca două piese de puzzle

autoritatea regelui asupra acestor ajutoare, ci faptul că fără ele este cu totul pierdut.

113. Unii cercetători arată că acest cuvânt, *ezer*, anticipează ajutorul suprem pe care ea îl va da bărbaților: în capitolul următor ni se spune că „sămânța" Evei va salva neamul omenesc, inclusiv pe toți bărbații. Într-un joc de cuvinte interesant, cuvântul ebraic pentru „sămânță" din Geneza 3:15 sună asemănător cu ezer. În acest sens, ea este mântuitoarea lui, pentru că Îl va naște pe Mântuitorul lumii.

care se potrivesc", spune Kathy Keller, „pentru că nu sunt nici exact la fel, nici diferite la întâmplare, ci sunt diferențiate astfel încât împreună să poată forma un întreg complet."[114]

Ea este partenera și aliata lui de neînlocuit. Ce îi lipsește bărbatului, femeia are și îi dă. Ea nu este un simplu gând venit mai târziu sau o asistentă opțională a unui bărbat independent, care își este de ajuns sieși. Ea este tovarășa lui, completarea lui, perechea lui și colaboratoarea lui.

Dacă el este la război, ea este tovarășa lui de luptă. Dacă el face lumea asemenea *Edenului*, ea este colaboratoarea lui. Dacă el crește copii, ea este împreună-părinte cu el.[115] Această relație dintre primul bărbat și prima femeie este definită de sprijin reciproc, prețuire reciprocă, împărtășirea punctelor tari ale fiecăruia ca să-l completeze pe celălalt și recunoașterea a ceea ce este la fel și a ceea ce este diferit în cel mai apropiat prieten. Dumnezeu știa că nu era bine pentru noi, fiii, frații, soții și prietenii, să fim singuri, așa că ne-a dat cei mai buni aliați, dăruindu-ne fiice, surori, soții, prietene și colege de lucru. Nemaifiind lăsați să facem singuri lucrarea lui Dumnezeu – în casa, biserica sau lumea noastră –, bărbați ca mine pot acum să stea bucuroși, smeriți și recunoscători alături de partenerele și tovarășele lor de luptă. Aceasta înseamnă Geneza 2:18.

Vedeți cum subminează acest lucru complementarismul? Patru dintre afirmațiile „doctrinare" ale Declarației de la Danvers rămân șubrede dacă au fost zidite (așa cum cred eu) pe o interpretare greșită a Genezei 2:18 ca text doveditor folosit mereu. Poate că Geneza 2:18 este un „ajutor nepotrivit" pentru complementarism! Lăsând deoparte glumele exegetice slabe, sper să vedeți de ce căutarea unor semne ale conducerii bărbatului asupra femeii în lumea dinainte de cădere din Geneza se dovedește o goană după cai verzi pe pereți.

114. Tim și Kathy Keller, The Meaning of Marriage, cap. 6.
115. De fapt, a fi *ezer kenegdo* pentru cineva implică faptul că și acela este la fel pentru tine. Cel pe care trebuie să-l ajuți este și el perechea ta asemenea ție, față în față cu tine, cel care face lumea asemenea Edenului împreună cu tine, purtător al chipului împreună cu tine, părinte împreună cu tine și tovarăș de luptă al tău, la fel cum ești tu pentru el, aducând orice puncte tari ar avea el, de care și ea are nevoie pentru completarea ei.

Exemple de eisegeză

Când este vorba de interpretare, *eisegeza* trebuie evitată. Nu trebuie să injectăm într-un pasaj un sens pe care nu l-a pus acolo nici autorul uman, nici cel divin. Mai degrabă trebuie să facem o *exegeză* bună și să-i deosebim sensul corect.

Când am citit prima dată Geneza ca adolescent, n-am observat nimic despre autoritatea lui Adam asupra Evei până la Geneza 3:16. Dar odată ce am auzit câteva dintre cele cinci deducții de care m-am ocupat în acest capitol (și dintre cele șase din Anexa 2), mi s-a părut tot mai evident că Adam era la conducere. Totuși, Walter Brueggemann, în *Genesis: A Bible Commentary for Teachers and Preachers*, spune că „o asemenea exegeză trădează textul și este un bun exemplu al felului în care presupozițiile noastre … ne controlează exegeza".

Ca să ilustrez puterea potențial înșelătoare a deducțiilor, închipuiți-vă că aș fi fost învățat că înainte de cădere Eva era superioara și stăpâna lui Adam, pe baza următoarelor argumente: 1) În Geneza 1, cel creat ultimul stăpânește, deci la fel și Eva, care este creată ultima în Geneza 2. 2) Eva este numită „ajutor" – un termen folosit mai ales pentru Dumnezeu, care vine să-i salveze pe cei slabi. 3) Adam a fost făcut din țărână, Eva din carne. 4) În culturile patrilocale, femeile își părăseau părinții ca să fie altoite în familia soțului, dar Geneza 2:24 spune că bărbatul își lasă familia ca să se lipească de soție. 5) Satana știe că, pentru a risipi oile, trebuie să-l lovească pe păstor – ceea ce și face. 6) Este nevoie de o putere supraomenească ca s-o doboare pe Eva și doar de puțină presiune omenească ca să-l doboare pe Adam. 7) Dumnezeu rostește sentința întâi Evei și apoi lui Adam, căci ea, fiind conducătoarea, este cea mai responsabilă. 8) Urmarea păcatului pentru Eva este că ea nu va mai stăpâni; acum el va stăpâni peste ea.

Dacă aceasta ar fi fost multă vreme învățătura bisericii, poate că denominațiuni întregi ar fi crezut-o. Îngrămădirea argumentelor și repetarea lor iar și iar pare să le dea legitimitate. Totuși, atât lista complementară de argumente, cât și această listă de opt puncte sunt exemple ale aceleiași

greșeli: *eisegeza.* Când unim puncte care nu sunt menite să fie unite, iese la iveală o imagine distorsionată.

„Ordinea creației" se aplică întregii creații

Dacă complementarul folosește „ordinea creației" ca temei pentru a le interzice femeilor să conducă bărbați sau să conducă împreună cu ei în biserică și în casă, atunci aceasta se aplică și întregii societăți. *Creația, din punct de vedere teologic, se extinde la fiecare sferă*. Adam și Eva nu au fost doar prima familie și prima biserică, ci și prima comunitate de oameni, sămânța societății înseși. Cele mai multe cercetări despre 1 Corinteni 11 și 1 Timotei 2 ajung la concluzia că Pavel îi folosește pe Adam și pe Eva dinainte de cădere ca prototip al relațiilor dintre bărbat și femeie *în general.*

Deși nu sunt de acord cu concepția lui John Piper, îl laud pentru că este *consecvent:* creația, crede el, le limitează pe femei în structurile bisericești *și* în cele sociale. El citează cu aprobare un alt teolog: „Geneza 2 … mă convinge că relația dintre bărbat și femeie este în mod intrinsec ireversibilă. … [O] femeie-șef [care] are un secretar bărbat … va pune sub presiune umanitatea ambelor părți … Aceasta face parte din … creație, un fapt dat pe care nimic nu-l va schimba."[116]

Într-un articol, How Should Women Lead?[117] (Cum ar trebui să conducă femeile?), Piper susține că femeile pot conduce bărbați doar „în mod impersonal". Ele pot exercita o influență asupra bărbaților de la distanță – de exemplu ca urbaniste sau arhitecte care proiectează drumurile sau clădirile pe care le străbat bărbații –, dar nu ca instructori militari. Ele pot conduce bărbați „în mod nedirectiv", ca Abigail, care „l-a convins pe David să nu-l omoare pe Nabal" cu „o reținere și o supunere uimitoare". (La fel, o femeie nu are voie să-l învețe doctrină pe un bărbat față în față, ci doar printr-o carte pe care o scrie, caz în care „ea nu se uită la mine și … nu mă îndrumă cu autoritate ca femeie".[118])

116. John Piper, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, p. 37
117. www.bit.ly/3LPBXQV
118. John Piper răspunde la întrebarea „Folosiți comentarii biblice scrise de femei?" spunând: „Există această interpunere a fenomenului numit *carte* și *scriere*, care o scoate pe femeia-autoare din câmpul vizual al cititorului și, într-un sens, îndepărtează dimensiunea persoanei ei feminine."

În același fel, Kevin De Young susține că planul creației sprijină idealul conducerii masculine în societate.[119] Dacă citirea complementară a Genezei 2–3 este corectă, atunci n-avem voie să le încurajăm pe fiicele noastre în aspirația de a ajunge la conducerea directă și personală a bărbaților – nu doar în biserică, ci și la locul de muncă și în guvernare. De Young le sfătuiește chiar pe fiicele lui, care s-ar putea afla la orice nivel în „organigrama unei firme", să accepte că planul lui Dumnezeu este „bărbatul conduce, femeia ajută". Ele trebuie să îmbrățișeze „feminitatea" și să-i lase pe bărbați să „conducă în dragoste", în timp ce ele „ajută cu smerenie".[120]

Ce restricție grea impune această interpretare asupra opțiunilor profesionale ale fiicelor noastre! Cu ușurare, sunt convins că Piper și De Young citesc greșit Geneza 2. Fie și numai de dragul înfloririi profesionale a femeilor, îi îndemn pe prietenii mei complementari să ia măcar în considerare posibilitatea ca ierarhia de gen să nu existe în Geneza 2. Trecerea la Geneza 3 ne ajută să ajungem în cele din urmă la această concluzie.

Geneza patriarhatului

Dacă patriarhatul nu a făcut parte din planul voit de Dumnezeu, de ce l-au practicat aproape toate culturile din istorie? Geneza 3 oferă un răspuns teologic.

În timp ce sucul încă le picură de pe bărbie lui Adam și Evei, Dumnezeu li Se adresează șarpelui, femeii și bărbatului. El îi avertizează cu privire la urmările faptelor lor și îi pregătește pentru ele. Femeii îi spune: „Dorințele

119. Critic articolul lui Kevin De Young *„Death to the Patriarchy?"* (Moarte patriarhatului?) aici: www.bit.ly/3LQLN4W.

120. În „Men and Women in the Church", cap. 9, De Young dezvăluie ce îi învață pe copiii lui: „Bărbatul care conduce și femeia care ajută – iată ce ar trebui bărbații și femeile să caute în mod intenționat și să accepte cu bucurie. Chiar și la locul de muncă, unde organigrama unei firme poate avea bărbați și femei pe fiecare nivel, cred că există totuși o cale pentru creștini de a îmbrățișa masculinitatea și feminitatea în moduri potrivite. … Un bărbat care conduce în dragoste îi face unei femei mult mai ușor să ajute cu smerenie." Este un mesaj amestecat, în care o afirmație este neutralizată de alta: 1) Femeile pot ajunge să conducă bărbați în societate. 2) Dar femeile *de fapt* ar trebui să-i încurajeze pe bărbați să conducă. (Apoi el continuă citind grav greșit povestea Deborei, sugerând că ea încerca să-și predea conducerea lui Barac – voi răspunde acestei interpretări greșite în capitolul 10.)

tale se vor ține după bărbatul tău, iar el va stăpâni peste tine."[121] Ce se întâmplă aici?

Complementarii spun că, din cauza căderii, stăpânirea binevoitoare a bărbatului asupra soției lui de dinainte de cădere se transformă acum în tiranie. În această concepție, cuvântul „a stăpâni" (în ebraică: *mashal*) înseamnă aici *stăpânire asupritoare*. În loc să ofere o conducere evlavioasă, el o va domina. Ce era odinioară bun (conducerea lui iubitoare asupra ei) s-a transformat în ceva brutal și exploatator.

Dar oare asta spune Dumnezeu cu adevărat? Ceea ce se comunică limpede este că Adam, ca urmare a căderii, își va asuma acum conducerea asupra Evei (și, prin extensie, bărbații își vor asuma conducerea asupra femeilor). Geneza 1:26-28 a descoperit idealul lui Dumnezeu ca bărbații să stăpânească *alături de* femei. Cât de întunecat este atunci faptul că, în creația căzută, bărbatul stăpânește *peste* femeie.

Cuvântul ebraic *mashal* nu înseamnă, așa cum susțin unii complementari, a asupri. El înseamnă mai degrabă a domni, a stăpâni, a guverna, a fi stăpân sau a conduce. În cele 81 de apariții ale lui în Vechiul Testament, el înseamnă pur și simplu conducere sau stăpânire: în prima apariție, soarele „stăpânește" noaptea și ziua; în ultima, un preot-rege „stăpânește" peste poporul lui Dumnezeu.[122] Ambele mari dicționare de ebraică biblică ce analizează fiecare apariție a cuvântului în Vechiul Testament nu enumeră pentru el niciun singur sens negativ. Dacă nu este legat de un termen calificativ, cum ar fi „aspru", conceptul lui semantic de bază nu include asuprirea sau tirania. Un semn că lumea a apucat pe un drum greșit, spune Dumnezeu, este că bărbații își vor asuma stăpânirea asupra femeilor doar pentru că ele sunt femei. Deși stăpânirea abuzivă a bărbatului este mai rea decât stăpânirea lui binevoitoare, niciuna nu este idealul lui Dumnezeu. Simplul fapt că relația dintre bărbați și femei a devenit, ca urmare a căderii, inegală și bazată pe putere este în sine destul de îngrozitor.

În cele două versete care urmează, urmarea pe care trebuie s-o înfrunte Adam este că însuși pământul din care a fost luat la început va da acum hrană doar cu prețul sângelui lui înțepat de spini și al sudorii frunții lui. Puse una lângă alta, urmările pentru Eva și pentru Adam sunt paralele: Adam va fi

121. Geneza 3:16
122. Vezi singuri: www.bit.ly/3nVjfvA.

acum supus sursei lui (pământul), iar Eva va fi acum supusă sursei ei (Adam). Aceasta este adevărata geneză a patriarhatului – o setare implicită dezastruoasă, care se manifestă în fiecare societate căzută în care bărbații își asumă controlul asupra femeilor.

Ce este „dorința" Evei?

Ce înseamnă că Eva îl va „dori" (în ebraică: teshuqah) pe Adam? Bibliștii propun trei variante principale. Să le cercetăm pe fiecare.

Dorința firească. Această concepție vede dorința sau devotamentul Evei față de bărbatul ei ca fiind firești, chiar rânduite de Dumnezeu. Contextul din versetele 16-19 sugerează că este vorba de o dorință firească, deși una frustrată: femeia aduce copii pe lume, ceva bun, dar, după cădere, cu dureri cumplite. La fel, bărbatul scoate hrană din pământ, ca înainte, dar acum spinii lui îl împiedică – ba chiar, pământul îl va înghiți acum în moarte. *Fiecare dintre acestea prevestește că o îndeletnicire dată de Dumnezeu va fi deraiată.* Pe aceeași linie, atunci, dorința ei după partenerul ei este firească, dar din păcate este zădărnicită de hotărârea lui de a stăpâni peste ea.

Dorința exagerată. Această concepție o modifică pe cea dinainte, sugerând că dorința sau devotamentul femeii față de bărbatul ei, date de Dumnezeu, devin idolatre după cădere. Ca prințesa Disney care așteaptă să fie salvată de adevărata iubire a inimii ei, această concepție sugerează că de aceea o femeie se leagă atât de des social de un bărbat într-un mod nesănătos, găsindu-și identitatea principală în acceptarea și în brațele lui, și nu ale lui Dumnezeu. Aceasta o va face fie pretențioasă, fie, așa cum sugera Calvin, servilă: predată fără coloană vertebrală fiecărei dorințe a soțului ei.

Dorința răzvrătită. Potrivit acestei interpretări, ea dorește să-l domine, iar el îi răspunde la fel – și începe o luptă între sexe. Necomplementarii care au această concepție spun că „cei doi care odinioară domneau ca unul [acum] încearcă să se stăpânească unul pe altul",[123] deși bărbatul va birui. Complementarii o citesc ca pe răzvrătirea Evei împotriva stăpânirii lui Adam rânduite de Dumnezeu dinainte, care acum devine tiranică. Grudem spune: „Distorsiunea a fost că Eva avea acum să se răzvrătească împotriva autorității

123. Victor Hamilton, New International Commentary on the Old Testament.

soțului ei. Ea are o pornire și un impuls lăuntric de a i se opune lui Adam, de a se împotrivi conducerii lui Adam. Impulsul, dorința și voința ei sunt îndreptate împotriva soțului ei." Având în vedere că Grudem a fost membru al comitetului de traducere al ESV, nu este de mirare că ESV traduce: „Dorința ta va fi *împotriva* bărbatului tău."

Care concepție este corectă? Am oscilat între prima și a doua, însă mă îndoiesc serios de a treia, mai ales de varianta ei complementară. Din șase motive, pe care le ordonez aproximativ după greutatea lor crescândă:

În primul rând, implicațiile acestei interpretări sunt subtil vătămătoare. Ea sugerează că motivul pentru care Adam își exercită controlul asupra Evei este că ea se tot ia la ceartă cu el. Deși stăpânirea lui poate fi aspră, potrivit acestei concepții ea este de înțeles – cum altfel să te descurci cu un subordonat sfidător?

În al doilea rând, în versetul dinainte, unde este descrisă o luptă pentru dominație în ambele sensuri, Dumnezeu spune limpede: „Vrăjmășie voi pune între [șarpe] și femeie." Dacă în Geneza 3:16 ar fi descrisă o „luptă între sexe" paralelă, în ambele sensuri, de ce nu spune Dumnezeu și: „Va fi vrăjmășie între femeie și bărbat"? În acest pasaj, dominația pare să curgă doar într-un singur sens.

În al treilea rând, „dorința de a controla" este o traducere nouă. Puținele traduceri recente (precum NLT) care au optat pentru „dorința de a controla" urmează un articol din 1975 intitulat *What is Woman's Desire?*[124] (Care este dorința femeii?). Articolul observă că același cuvânt rar pentru dorință din Geneza 3:16 este folosit din nou în Geneza 4:7, când lui Cain i se spune că păcatul pândește la ușă și îl *dorește*, dar el trebuie să-l stăpânească. Articolul conchide că în ambele cazuri cuvântul trebuie să însemne „dorința de a controla". Totuși, contextele celor două pasaje sunt destul de diferite.[125] De exemplu, în primul, Eva este avertizată că altcineva o va stăpâni ca urmare a păcatului ei. În al doilea, lui Cain i se poruncește să stăpânească, pentru a împiedica păcatul. Este riscant să folosești contextul ca să citești un sens într-

124. Vezi www.bit.ly/3mHetTi
125. Vezi www.bit.ly/2YguUMU

un cuvânt dintr-un pasaj și apoi să transporți acel sens într-un alt pasaj, cu alt context.[126]

În al patrulea rând, alegerea ESV, „dorința … împotriva", nu este doar ciudată și probabil greșită,[127] ci inversează sensul: împotrivirea există la bărbat față de femeie. Așa cum durerile nașterii îi îngreunează aducerea copiilor pe lume, tot așa rolul lui de stăpân al ei, pe care și-l impune singur, este împotriva dorinței sau devotamentului ei față de el, fie că acestea sunt firești sau idolatre. Chinul, în al doilea caz, nu vine din durerile nașterii, ci din stăpânirea pe care el i-o impune.

În al cincilea rând, deși este posibil, este puțin probabil ca acest cuvânt să însemne un lucru pentru autorul Genezei și cu totul altceva pentru autorul Cântării cântărilor. Dacă încercăm să armonizăm sensul de bază al lui *teshuqah* din Geneza 4:7 și din Cântarea cântărilor 7:10 – „Eu sunt a preaiubitului meu, și dorința [*teshuqah*] lui se ține după mine" –, ajungem la concluzia că probabil se referă fie la o dorință firească puternică, fie la un devotament neîmpărțit, nu la o dorință de a domina (decât dacă credem că Cântarea cântărilor sărbătorește o formă de sexualitate sau de iubire bazată pe putere). De asemenea, deși contextele din Geneza 3:16 și Cântarea cântărilor 7:10 diferă, amândouă se referă la o relație dintre o femeie și un bărbat.

În al șaselea rând, aproape toți interpreții și traducătorii din trecut și de astăzi înțeleg cuvântul *teshuqah* fie ca „întoarcere", fie ca „dorință".[128] Walter Kaiser arată că, înainte ca monahul italian Pagnino să-l traducă în 1528 prin „dorință", *toate* cele douăsprezece versiuni antice cunoscute optaseră pentru sensul „întoarcere".[129] Deși influența lui Pagnino domină traducerile actuale, un cercetător de frunte al ebraicii biblice, Andrew Macintosh, susține că înseamnă „devotat" (ca o întoarcere neîmpărțită a atenției spre cineva).[130] Aceasta completează metafora amenințătoare din Geneza 4:7: păcatul, ca un

126. Totuși Wayne Grudem știe acest lucru: despre un alt pasaj, el scrie că „este o greșeală fundamentală de interpretare" să „importi contextul unui cuvânt folosit într-un loc în folosirea aceluiași cuvânt în alt loc". (Evangelical Feminism, 5.10)
127. Înlocuirea cuvântului „for" (după, spre) cu cuvântul „contrary" (împotriva) traduce greșit în acest caz prepoziția ebraică *el*. Mary Convoy și Matt Lynch critică bine această greșeală – vezi www.bit.ly/3T8fjGz și www.bit.ly/3MNDPdz
128. Vezi două articole de Marg Mowczko: www.bit.ly/3ghuPAZ și www.bit.ly/3yW4kI3
129. Hard Sayings of the Bible, p. 98.
130. „The Meaning of Hebrew תשוקה," *Journal of Semitic Studies* LXI/2 (2016), p. 365-87.

prădător ghemuit, „și-a fixat ținta", iar Cain, acum avertizat, trebuie să preia controlul asupra celui care vrea să-l atace. Se potrivește și cu Cântarea cântărilor: „el îmi este devotat numai mie". În privința Genezei 3:16, sprijină a doua concepție: „te vei întoarce [de la Dumnezeu] spre bărbatul tău".[131] Citite în felul acesta, niciunul dintre aceste pasaje nu implică dominație.

Nu este aceasta adevărata tragedie a puterii păcatului în relațiile dintre bărbat și femeie? Potrivit celei de-a doua concepții – alegerea mea –, a avut loc o răsturnare cumplită a frumuseții primei întâlniri a perechii: bărbatul sărbătorise odinioară găsirea partenerei egale pe care o căutase, ca pe un dar al lui Dumnezeu; acum ea va găsi cu durere un stăpân în bărbatul spre care privește ca spre un înlocuitor al lui Dumnezeu. În loc să stăpânească împreună cu cea care poartă împreună cu el chipul (Geneza 1) și să colaboreze cu perechea lui egală (Geneza 2), bărbatul căzut o va controla acum pe femeia care tânjește după el ca după completarea ei (Geneza 3:16). Stricați de păcat, atât femeia, cât și bărbatul vor pierde ceva din parteneriatul intim pe care l-a voit Dumnezeu la început.

O ultimă întrebare despre Geneza 3:16. Este un blestem, o prescripție sau o descriere? Nu este un blestem. Șarpele și pământul sunt blestemate din cauza păcatului omenirii, dar bărbatul și femeia nu. Nu este nici o prescripție. Dumnezeu nu le poruncește bărbaților să asuprească femeile sau femeilor să aibă dureri la naștere. Este mai degrabă o descriere. Ca urmare a ruperii relației dintre omenire și Dumnezeu în grădină, aceasta este o distorsiune anume care va deveni obișnuită în relațiile omenești.

Oricât de cumplită este relația eșuată dintre sexe, ne putem și trebuie să ne împotrivim ei. Ar trebui să facem tot ce putem ca să îndepărtăm dominația, inferioritatea strivitoare, superioritatea toxică și idolatria din relațiile noastre, întocmai cum căutăm să facem nașterea copiilor mai puțin periculoasă și dureroasă și cum fertilizăm pământul și distrugem buruienile când îl lucrăm.

131. Katharine Bushnell, misionară în China la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, susținea această concepție. În loc de „dorință", ea prefera să traducă acest cuvânt prin „întoarcere". Ea traducea versetul astfel: „Tu te întorci spre bărbatul tău, iar el va stăpâni peste tine." Înainte de cădere, atât Adam, cât și Eva se supuneau autorității lui Dumnezeu. După cădere, din cauza păcatului, femeile aveau să se întoarcă mai întâi spre soțul lor. (Sursa: Kristen Du Mez, A New Gospel for Women, p. 121)

Bărbat și femeie

În cele din urmă, va fi nevoie de „sămânța" Evei ca să restaureze relațiile dintre bărbat și femeie. Vom ajunge la aceasta în capitolul 5. Până atunci, să nu uităm idealul lui Dumnezeu: în lupta noastră împotriva ierarhiei de gen avem un exemplu inspirator spre care să aspirăm: minunata primă întâlnire dintre Adam și Eva. Richard Davidson, în studiul lui monumental despre gen și sexualitate în Vechiul Testament, observă:

Crearea bărbatului la începutul relatării și crearea femeii la sfârșitul relatării se echilibrează perfect una pe alta. Naratorul folosește exact același număr de cuvinte (în ebraică) pentru descrierea creării bărbatului ca și pentru crearea femeii. Mișcarea din Geneza 2 nu este de la superior la inferior sau de la conducere la supunere, ci de la incompletitudine la completitudine. Femeia este creată ca punct culminant, ca încununare a povestirii și ca egala deplină a lui Adam.[132]

Nicăieri în Geneza 2 bărbatului nu i se dă autoritate asupra ei, nici nu i se spune să o conducă, nici ei nu i se spune să-l asculte. Ce este limpede este că, la sfârșitul Genezei 2, el are o parteneră care să-l scape de singurătate și să colaboreze cu el în aceeași chemare pe care o primise mai înainte.

Gândiți-vă la postscriptumul teologic de la sfârșitul Genezei 2. Dacă citirea complementară a capitolului ar fi corectă, ar fi mai probabil să spună: „De aceea omul … va fi mai mare peste nevasta sa." În schimb, încheierea este cea citată la fiecare nuntă creștină: „De aceea … omul … se va lipi de nevasta sa, și se vor face un singur trup." Cuvintele „se va lipi" și „un singur trup" confirmă că acest capitol învață reciprocitatea și completitudinea, nu stăpânirea sau comanda.

Pavel pare să confirme această înțelegere: după ce se referă la Geneza 2:24 în 1 Corinteni 6, doar câteva versete mai încolo, în 1 Corinteni 7, el precizează: „Nevasta nu este stăpână pe trupul ei, ci bărbatul; tot așa, nici bărbatul nu este stăpân pe trupul lui, ci nevasta." Potrivit felului în care citește Pavel

132. Richard Davidson, Flame of Yahweh, cap. 2.

Geneza 2, întrucât cei doi soți sunt un singur trup, amândoi au același acces la acel singur trup și aceeași autoritate asupra lui.[133]

Așadar, Geneza 2 nu învață că masculinității îi este inerentă conducerea, iar feminității supunerea. Ce afirmă în schimb este unitatea, reciprocitatea și egalitatea dintre bărbați și femei – nu ierarhia.

Prima pomenire a vreunei subordonări a femeilor față de bărbați apare în Geneza 3:16, când se spune că bărbatul va „stăpâni" peste femeie *ca urmare a păcatului*. Dacă Dumnezeu ar fi plănuit ca bărbații să le conducă pe femei, n-ar fi inserat El aceasta în aceste texte, cu măcar jumătate din claritatea pe care o dă celorlalte două pomeniri ale autorității: autoritatea binevoitoare a omenirii necăzute asupra creației și autoritatea pe care și-o arogă bărbații căzuți asupra femeilor? Lipsa oricărui alt lucru despre autoritate arată limpede că, potrivit idealului lui Dumnezeu, numai Dumnezeu are autoritate asupra oamenilor; iar bărbații și femeile au o autoritate comună, dată de Dumnezeu, ca să se slujească unii pe alții, nu să se exploateze, și ca să slujească, în parteneriat unii cu alții, restului creației.

Să nu mai vedem, apoi să vedem

Când am început să *vedem* într-un text biblic ceva ce nu există acolo, avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu ca să *nu mai vedem* acel lucru. Având în vedere învățătura istorică a bisericii că „femeile sunt subordonate pentru că sunt inferioare", cei mai mulți comentatori antici au citit inferioritatea femeii în aceste relatări de dinainte de cădere, ca să-și confirme refuzul conducerii feminine în biserică și în societate. Din punctul nostru de observație privilegiat știm însă acum că generațiile anterioare citeau pur și simplu textul prin ochii propriilor lor culturi patriarhale și misogine. Departe de a se împotrivi culturii dominante din jurul lor, ei au capitulat în fața ei.

Totuși, prin harul lui Dumnezeu, nu doar Părintele bisericesc Ioan Gură de Aur,[134] ci și Luther, întemeietorul protestantismului, au văzut destul de limpede Geneza 2–3. În ciuda concepției în general scăzute a lui Luther despre femei, cu timpul el a reușit „să nu mai vadă" ceea ce nu era în Geneza

133. Îi mulțumesc lui Andrew Bartlett, care, într-o comunicare directă cu mine, m-a ajutat să văd această legătură dintre 1 Corinteni 6:16 și 7:4.

134. De exemplu, Ioan Gură de Aur observă în Geneza 2 că „Eva n-a fost supusă îndată ce a fost făcută; nici, când Dumnezeu a adus-o la bărbat, n-a auzit ea vreun asemenea lucru de la Dumnezeu, nici bărbatul nu i-a spus vreun asemenea cuvânt: el a spus, într-adevăr, că ea este os din oasele lui și carne din carnea lui". (1 Corinthians, Homily 26)

2–3 și să prețuiască pe deplin ceea ce era acolo. Încă necăsătorit și tânăr, el a predicat din Geneza în 1523, acceptând fără întrebări concepția veche de multă vreme că Eva a fost creată pentru a fi supusă soțului ei. El a interpretat faptul că Adam i-a pus nume Evei ca pe un semn al dependenței ei de el. A scris despre ea ca despre „o femeiușcă slabă", umbrită de intelectul soțului ei, și a pus căderea lui Adam pe seama vulnerabilității ei față de erezia Satanei.

Dar când a fost mult mai în vârstă și căsătorit, a predicat din nou din același pasaj. De data aceasta l-a văzut altfel. Așa cum rezumă un istoric mesajul lui: „Eva devenise o femeie eroică, un filozof excelent, care avea un rol egal în casă și stăpânea creația într-un parteneriat egal cu soțul ei. Subliniind felurile în care Eva era egală cu Adam înainte de cădere, speculațiile lui Luther au mers dincolo de ale oricăruia dintre predecesorii lui teologici."[135]

Prin harul lui Dumnezeu, ceea ce a reușit să întrezărească în Geneza 2 Luther, care era cufundat până la gât în cultura lui misogină, mi s-a dat și mie să văd. În atâtea dintre călătoriile mele teologice, înțelegerea mea a Scripturii s-a îmbunătățit atunci când am recunoscut că citisem în Scriptură ceva ce pur și simplu nu era acolo.

Îmi amintesc viu noaptea în care am văzut în sfârșit adevărata învățătură a Genezei 2. Fusesem atât de sigur că în grădina necăzută exista conducerea bărbatului, dar (pentru prima dată) eram deschis măcar să aud de ce s-ar putea să nu fie așa. După ce începusem să scriu o parte din studiul bisericii noastre pe această temă, m-am apucat să fac un tabel cu argumentele pentru și împotrivă – cu totul nepregătit pentru ce avea să urmeze. În timp ce reflectam la fiecare argument, o înțelegere a început să prindă contur și am exclamat cu voce tare: „Nu-mi vine să cred – nu e aici. Eva este egala lui Adam în toate privințele!"[136] În acel moment, soția mea a trecut pe lângă mine, puțin nedumerită de izbucnirea mea neașteptată. Voiam să-i explic ce trăiam și ce tocmai (nu mai) văzusem în Scripturi, dar înainte să-mi iasă vreun cuvânt din gură, lacrimile mi-au curs pe obraji. Căci în fața mea stătea cineva pe care o văzusem de nenumărate ori și totuși o *vedeam* ca pentru

135. Mickey Mattox, Defender of the Most Holy Matriarchs: Martin Luther's Interpretation of the Women of Genesis, p. 252-53 (Citat de Davidson în Flame of Yahweh, cap. 2, nota 23.)

136. Cum a putut fi scris un document ca Geneza 1–3 într-o lume atât de radical patriarhală și să fie totuși liber de patriarhat – asta pur și simplu m-a uluit. Comparați-l, de exemplu, cu povestirea despre origini a lui Atrahasis, din aproximativ aceeași perioadă, în care creația ia naștere când zeul masculin Marduk o sfâșie în bucăți pe zeița Tiamat, ale cărei părți ale trupului devin universul nostru fizic.

prima dată. „Tu ești *ezer kenegdo* al meu – ajutorul meu puternic și perechea mea desăvârșită. Tu ești os din oasele mele și carne din carnea mea", i-am spus. „Tu ești tare acolo unde eu sunt slab." Odată ce o bârnă de neînțelegere cu privire la idealul lui Dumnezeu fusese scoasă din ochiul minții mele, am întrezărit-o pe soția mea așa cum o vede Dumnezeu.

Mă aventurez oare aici cu niște interpretări scandaloase ale Genezei 1–2, pe care Ioan Gură de Aur, Luther și acum eu le-am îmbrățișat în mod nelegitim? Deloc – în ceea ce este poate cea mai magistrală carte a unui cercetător conservator din punct de vedere teologic despre gen și sexualitate în Vechiul Testament, Richard Davidson adoptă exact aceeași concepție pe care am propus-o în acest capitol și citează cincizeci de studii academice importante despre Geneza 2 care ajung la aceeași concluzie.[137] De fapt, „cei mai mulți comentatori resping acum ideea că Geneza 1–2 o subordonează pe femeie înainte de cădere".[138] *The Book of Genesis: New International Commentary On The Old Testament,* de exemplu, descrie relația perechii până la Geneza 3:16 ca pe „o domnie a unor egali …", care „stăpânesc ca unul". La fel, *Genesis: NIV Application Commentary* apreciază că „Geneza 2 ... nu oferă nicio stabilire sau formulare a rolurilor de gen. Indiferent ce concluzii se pot trage despre problemă în ansamblu, odată ce sunt luate în considerare textele din Noul Testament, acest text se ocupă de rolurile oamenilor, nu de rolurile de gen. Bărbatul și femeia slujesc împreună."

Chiar și Biserica Romano-Catolică, cea mai mare parte a bisericii din lume, învață acum egalitatea „esențială" și „fundamentală" a sexelor, punând subordonarea femeilor față de bărbați *în întregime pe seama căderii*. Papa Ioan Paul al II-lea spune: „Biruirea acestei moșteniri rele", despre care vorbește Geneza 3:16, „este sarcina fiecărui creștin."[139] Patriarhatul nu este un talisman al adevărului; mai degrabă, s-a strecurat pe gâtul omenirii atunci când cel rău s-a strecurat pentru prima dată în mijlocul nostru. Dar slăvit să fie Dumnezeu, care imediat după cădere promite că o sămânță a Evei[140] va veni într-o zi să scoată jugul de pe poporul lui Dumnezeu, îndepărtând și

137. De când și-a scris cartea „Flame of Yahweh", acest număr a crescut. În afara colegiilor biblice complementare, acesta este consensul acceptat al celor mai mulți cercetători ai Vechiului Testament.
138. Spune Kevin Giles în What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 2.
139. John Paul II, Mulieris Dignitatem, p. 36–41
140. Vezi Geneza 3:15.

desfăcând legăturile asupririi, care distrug relațiile, îi îngrădesc pe atât de mulți și ne desfigurează felul în care ne vedem unii pe alții.

5

Relațiile dintre bărbat și femeie, răscumpărate

„Fără niciun tam-tam și fără publicitate, Isus a pus capăt blestemului căderii, a îmbrăcat-o din nou pe femeie cu noblețea ei parțial pierdută și a revendicat pentru noua comunitate a Împărăției Sale binecuvântarea originală a creației: egalitatea sexelor." John Stott[141]

Locuiesc în Cape Town, un mare oraș-port la capătul sudic al Africii. Închipuiți-vă acum că navele ar trebui să-și stabilească direcția în clipa în care ies din portul orașului – fără voie să-și mai schimbe cursul, ar fi obligate să ajungă oriunde le-ar duce în cele din urmă direcția inițială. O diferență de doar câteva grade ar putea însemna diferența dintre a ajunge la Rio de Janeiro sau la Miami.

În capitolul anterior am comparat citirea complementară și pe cea mutualistă a Genezei 2 și 3 și am descoperit că, în timp ce complementarii susțin că autoritatea–supunerea dintre bărbat și femeie a făcut întotdeauna parte din creația cea bună a lui Dumnezeu, mutualiștii susțin că acest fel de ierarhie a apărut abia după cădere. Așa cum fără îndoială recunoașteți, acestea sunt puncte de plecare *foarte* diferite. În funcție de cel pe care alegeți să-l urmați, întregul dumneavoastră mod de a vedea marea poveste biblică și, de fapt, concluziile la care ajungeți în cele din urmă vor fi puternic influențate de el. Dacă greșiți direcția inițială a relațiilor dintre bărbat și femeie, nu veți ajunge doar la Rio, ci la Polul Sud (metaforic, desigur)! Iată ce este atât de tragic (după părerea mea) în complementarism: *ceea ce Îl întristează pe Dumnezeu, mari părți ale bisericii idealizează*.

141. John Stott, Issues Facing Christians Today, cap. 13.

Cum putem fi siguri că planul cel bun al lui Dumnezeu pentru relațiile dintre bărbat și femeie este să ne îndreptăm spre Nord, spre mutualism, și nu spre Sud, spre complementarism? Slavă Domnului, avem atât de multe altele în povestea biblică, mai ales când răscumpărarea apare în plină lumină, care confirmă această direcție inițială.

Când este vorba de a deriva teologia din Scriptură, esențial nu este în principal câte texte tratează un subiect, ci identificarea părților majore ale Bibliei care poartă greutatea. De exemplu, am descoperit deja cât de esențiale și de bogate în teologie sunt primele trei capitole ale Bibliei. La fel, când este vorba de a deriva o teologie cuprinzătoare a genurilor din Noul Testament, există alte câteva secțiuni majore care au o greutate enormă.

Asemenea secțiuni, propun eu, includ felul în care S-a purtat Isus cu femeile; turnarea Duhului peste femei la Rusalii; viziunea lui Pavel despre omenirea răscumpărată din Galateni 3:28; și locul femeilor în noua creație.

Un prieten al femeilor

În capitolul 11 vom cerceta slujirea femeilor în Evanghelii. Deocamdată, să privim în mod special la felul în care S-a purtat Isus cu femeile. Unul dintre aspectele cele mai uimitoare ale slujirii Lui pământești este felul în care a răsturnat ierarhiile de gen și a subminat sexismul. De fapt, demnitatea radicală pe care a acordat-o femeilor era fără precedent pentru un conducător religios din lumea antică. Am o prietenă care a venit la credință când a descoperit acest lucru despre Isus. Feministă radicală, ea studia patriarhatul în istorie și era curioasă cum a promovat fiecare dintre întemeietorii religiilor dominația masculină – a rămas cu gura căscată când a descoperit în Evanghelii că Isus este primul eliberator al femeilor de mare anvergură din istorie. Cine este Omul acesta? s-a întrebat ea, iar acum Îi cântă lângă mine în biserică, profund îndrăgostită de El.

Comparați felul în care S-a purtat Isus cu femeile cu rabinul Eliezer din secolul I, care avertiza: „Mai bine să fie arse cuvintele Torei decât să fie încredințate unei femei. Oricine își învață fiica Tora este ca unul care o învață desfrânarea.”[142] Ca oameni moderni, am putea crede că Isus a fost doar bun

142. The Mishnah, Sotah 3:4, 19a; 21b

cu femeile, dar El a fost mult mai mult de atât – a fost revoluționar. Din cauza unei citiri greșite a acelor prime capitole din Geneza, la care s-a adăugat patriarhatul care a urmat și a cuprins fiecare colț al lumii cunoscute, cărturarii și fariseii le socoteau în mare parte pe femei responsabile pentru răul din lume și le separau cu strictețe de o mare parte din viața socială și religioasă la care soții, tații și frații lor participau liber. Ben Sirah împărtășea disprețul lui Eliezer: „Nu sta jos cu femeile; căci din haine iese molia și din femeie răutatea femeii. Mai bună este răutatea unui bărbat decât bunătatea unei femei; femeile aduc rușine și ocară."[143]

În Evanghelii însă, femeile se numără printre cei mai apropiați prieteni și ucenici ai lui Isus. Cel puțin într-o călătorie de slujire, alături de cei doisprezece ucenici ai Lui, I se alătură Ioana, Susana și Maria Magdalena. Pe aceasta din urmă o eliberase dintr-o viață de chin. Pomenită de nu mai puțin de 14 ori în Evanghelii, ea este prima persoană care Îl întâlnește pe Isus cel înviat. Când El o întâlnește în ziua învierii Sale, ea aude primul cuvânt care iese din gura Domnului înviat: „Femeie …" La început nu este sigură că este El, dar când El îi rostește numele, așa cum numai El îl poate rosti, își dă seama și că moartea nu este sfârșitul, și că ea trebuie să fie una dintre cele mai apropiate prietene ale Lui.

Isus din Nazaret a fost un deschizător de drumuri în acordarea demnității femeilor. În Evanghelii, așa cum făcuse odinioară profetul Ilie, El îl învie din morți pe singurul fiu al unei văduve, recunoscându-i durerea zdrobitoare la pierderea fiului ei, precum și vulnerabilitatea socială care urma pentru ea.[144] Cu altă ocazie, El întâlnește o femeie care se chinuia de 12 ani cu o scurgere cronică de sânge. Încălcând legile curăției care o socoteau necurată, ea se atinge pe ascuns de poala hainei Lui. Isus nu ține seama de convingerea că aceasta Îl face acum „necurat" și laudă, dimpotrivă, credința curajoasă care a îndrăznit să întindă mâna spre El și să scoată din El putere vindecătoare. Apoi, în acea vineri atât de cumplită, Isus îi cere celui mai bun prieten al Lui să aibă grijă de propria Lui mamă, chiar în clipa în care inima ei este străpunsă de executarea fiului ei.

Spre deosebire de rabini, care evitau chiar și să pomenească femeile, Isus Își populează predicile cu personaje feminine. În mod scandalos, El aseamănă

143. Sirah 42:12-14. În altă parte, Sirah afirmă că o fiică era o pierdere totală și o sursă potențială permanentă de rușine.
144. Luca 7:11-15

bucuria lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră cu bucuria unei văduve care își găsește drahma pierdută.[145] În altă parte, El insistă că îndrăzneala de care avem nevoie în rugăciune este cea a unei văduve care caută dreptate.[146]

De asemenea, El scoate în evidență anumite femei care au fost exemple ale răspunsului potrivit la mesajul Lui. Folosește fapta iubitoare a unei prostituate iertate ca să facă de rușine purtarea neospitalieră a unui fariseu.[147] Atrage atenția asupra dărniciei unei văduve sărace[148] și le afirmă pe mamele care își aduc copiii ca să fie binecuvântați, în ciuda reacției ucenicilor Lui nerăbdători.

Isus contestă chiar și normele și legile nepuse la îndoială care le lăsau pe femei vulnerabile în fața toanelor bărbaților**.** Un grup religios strict încearcă să-L prindă pe Isus în cursă: „Oare este îngăduit unui bărbat să-și lase nevasta pentru orice pricină?" Isus răspunde acestei legi părtinitoare față de un gen citând intenția originală a lui Dumnezeu pentru căsătorie: „omul … se va lipi de nevasta sa, și cei doi vor fi un singur trup". Ei Îl întreabă de ce a poruncit Moise ca un bărbat să-i poată da nevestei o carte de despărțire și s-o lase. Răspunsul lui Isus este electrizant: „Din pricina împietririi inimilor voastre a îngăduit Moise să vă lăsați nevestele; *dar de la început n-a fost așa.*"[149] Într-o situație în care soțiile erau socotite proprietatea unui bărbat, iar bărbații își puteau lăsa soțiile pentru că au stricat cina sau pentru că nu erau destul de frumoase, și în care fostele soții o duceau cumplit în societate, Isus îi provoacă pe bărbați să-și vadă soțiile așa cum le vede El: ca persoane cu o valoare inerentă, de nedespărțit de ele și de neînlocuit. Ce a fost Eva pentru Adam înainte de cădere – o pereche prețuită și o tovarășă egală – asta trebuie să fie soțiile lor pentru ei. În toate acestea, Isus nu îngăduie culturii căzute în care trăiesc să schimbe definiția căsătoriei și nici nu le dă bărbaților privilegii speciale de a se debarasa pur și simplu de *ezer kenegdo*-urile lor.

145. Luca 15:3-10
146. Luca 18:1-8
147. Luca 7:36-50
148. Marcu 12:41-44
149. Matei 19:1-8

Și femeile sunt oameni

Femeile nu sunt în esență „altceva" decât bărbații. Ele au aceeași umanitate deplină ca bărbații. Nu ar trebui să li se acorde un tratament special, ci mai degrabă un tratament omenesc. Fără niciun tam-tam când avea de-a face cu femeile, Isus a dat exemplu în această privință. În Evanghelii, femeile sunt pur și simplu acolo. Uneori sunt numite pe nume, alteori sunt în fundal. Uneori primesc. Alteori dau. Isus le tratează ca egale ale bărbaților. Lucru incredibil pentru vremea Lui, nu există niciun loc în Evanghelii în care Isus să li Se adreseze bărbaților ca bărbați sau femeilor ca femei. Nici nu dă vreo învățătură despre roluri de gen sau despre rămânerea în sfere potrivite genului. Spune autoarea canadiană Sarah Bessey:

În toate relatările Evangheliilor am văzut că Isus nu le trata pe femei altfel decât pe bărbați, și asta mi-a plăcut. Nu eram nespus de prețioase, delicate ca porțelanul fin. Nu primeam nicio scutire și nicio îngrijorare delicată cu privire la capacitatea noastră de a înțelege, de a contribui sau de a lucra. Femeile nu erau nici prea dulci sau prea slabe pentru convingerea Duhului Sfânt, nici prea manipulatoare și prea înclinate spre gelozie, nesiguranță și înșelăciune ca să respingă împărăția întunericului. Isus nu era protector cu aer de superioritate și nu privea de sus.[150]

Bessey reia unele dintre gândurile lui Dorothy Sayers, o cercetătoare de la Oxford:

Poate că nu este de mirare că femeile au fost primele la iesle și ultimele la cruce. Nu cunoscuseră niciodată un bărbat ca Omul acesta – nu mai existase niciodată altul ca El. Un proroc și învățător care nu le cicălea niciodată, care nu le flata, nu le momea și nu le trata de sus … El, care le lua în serios întrebările și argumentele, care nu le trasa niciodată sfera, nu le îndemna niciodată să fie feminine și nu-și bătea joc de ele pentru că erau femei; care nu avea niciun interes personal de urmărit și nicio demnitate bărbătească nesigură de apărat; care le lua așa cum le găsea și era cu totul lipsit de preocuparea de sine.[151]

150. Sarah Bessey, Jesus Feminist, cap. 1.
151. Dorothy Sayers, Are Women Human? Essays on the Role of Women in Society, p. 68.

Autorii Evangheliilor nu doar normalizează prezența femeilor în societate și în slujire, ci le și înfățișează în cea mai pozitivă lumină posibilă. *Să luăm Evanghelia după Ioan.* Când trecem în revistă interacțiunea lui Isus cu femeile în capitolele ei, o femeie (Marta) se dovedește dezamăgită de El, dar El Se poartă cu ea atât de blând și, așa cum vom vedea în capitolul 11, răspunde durerii ei de mai târziu cu cea mai înaltă cinste. Spre deosebire de societatea în care erau cufundați, care le lovea și le învinuia pe femei, nicio femeie nu este arătată împotrivindu-se inițiativei lui Isus, sau necrezând, sau părăsindu-L, sau trădându-L. Comparați aceasta cu felul în care Ioan înfățișează fățărnicia, deșertăciunea, nestatornicia, mărginirea, necredința voită și răutatea profundă din ucenicii bărbați ai lui Isus.[152]

Sau să luăm Evanghelia după Luca. Există 27 de locuri în biografia lui Isus scrisă de Luca în care bărbații și femeile sunt *puși în pereche*, începând cu îngerul care i se arată bărbatului Zaharia *și apoi Mariei*, până la prezența bărbaților *și a femeilor* care sunt martori la moartea și învierea lui Isus și au legătură cu ele. Având în vedere cât de mult se străduiește Luca în structura capodoperei sale, ar fi păcat să-i scăpăm ideea: *odată cu venirea lui Isus vine demnitatea deplină a femeilor*. Poate că această idee este primită cel mai bine dacă observăm felul în care S-a purtat Isus cu trei femei în special:

Femeia de la fântână. Într-o lume în care a preda teologie unei femei era socotit nu doar inutil, ci imoral, în Ioan 4 Îl găsim pe Isus plănuindu-Și anume călătoria astfel încât să se întâlnească cu o femeie disprețuită, la o fântână din Samaria. Întrucât rabinii nu vorbeau în public nici măcar cu femeile din propria familie, darămite cu femei străine, ea este uluită de cererea Lui deschisă de ajutor și de felul în care vorbește cu ea. Aceasta duce repede la o discuție personală și teologică despre istoria relațiilor acestei femei și despre nevoia ei de Dumnezeu. Ca una care a fost abuzată de mulți bărbați, povestea ei arată că niciun bărbat nu se mai purtase vreodată așa cu ea. În conversația lor, cea mai lungă consemnată dintre Isus și vreo persoană, El intră în discuție cu întrebările ei teologice. Când îi spune să se ducă să-și cheme bărbatul, observăm că El pare să nu țină seama, în mod subtil, de concepția vremii că o soție trebuie să-și urmeze soțul, nu să-l conducă. Rezultatul acestei conversații este că ea devine prima persoană din Evanghelia după

152. Vezi Ioan 12:4-5; 13:2, 27-40, 37-38; 9:24-35; și 16:18, 31-32.

Ioan care descoperă că Isus este Mesia și primul Lui evanghelist la scară mare.

Femeia prinsă în adulter. Un grup de bărbați aruncă la picioarele lui Isus o femeie prinsă în pat cu un bărbat care nu era soțul ei. Deși legea lui Moise îl incrimina și pe bărbatul adulter, el lipsește din această povestire – probabil a fost lăsat să scape. Gloata încearcă să folosească rușinea și vina ei evidentă ca să-L prindă pe Isus în cursă. Acolo zace ea, cu fața în țărână, expusă și umilită, așteptând să o lovească prima piatră. Dar Isus trasează un cerc de ocrotire în jurul ei.[153] Se lasă tăcerea, tensiunea ajunge la culme. Și apoi El vorbește. Spre deosebire de toate celelalte voci însă, vocea Lui nu este străbătută de furie și ură. Provocarea Lui – ca cel fără păcat să arunce primul piatra – îi lovește pe bărbați, nu pe femeie, drept între ochi. Unul câte unul, pumnii încleștați lasă să cadă pietrele grele. Femeia se ridică, iar El o așteaptă – acoperind-o cu blândețe cu un har nemaiauzit, care o transformă.

Maria din Betania. În Orientul Mijlociu, bărbații și femeile nu socializau. Iose ben Iohanan din Ierusalim învățase: „Cine vorbește mult cu o femeie își aduce rău asupra lui și în cele din urmă va moșteni Gheena."[154] Dar Isus Își șochează ucenicii îngăduindu-i Mariei să „șadă la picioarele Lui", o expresie tehnică pentru a fi ucenicul cuiva. Fiind primul rabin care a făcut vreodată aceasta, Isus încalcă din nou normele de gen. Rolul femeilor era să facă treburile casei, iar rolul bărbaților era să stea de vorbă cu rabinul oaspete și să-i asculte învățătura. În plus, a fi ucenicul unui rabin te punea pe un drum de pregătire care putea duce la a deveni rabin. Totuși, când Isus este contestat pentru că îi îngăduie Mariei acest loc de cinste, El arată că face mai mult decât să-i tolereze locul la picioarele Lui. O încurajează. O mustră chiar pe Marta, care freca oalele: „Te îngrijorezi și te frămânți pentru multe lucruri, dar un singur lucru trebuie. Maria și-a ales partea cea bună."[155]

O mai întâlnim pe Maria din Betania încă o dată în Evanghelii. Cu doar șase zile înainte de arestarea Lui, cu umbra crucii atârnând deasupra capului Său, Isus este oaspete la o cină, când ea, care stătuse mai înainte la picioarele Lui, intră acum cu un vas de alabastru plin cu mir de mare preț. Ea dă ocol încăperii în liniște până ajunge în spatele lui Isus, sparge vasul și Îi toarnă conținutul fără preț pe cap și pe picioare.

153. Îi mulțumesc lui Sarah Bessey, o scriitoare desăvârșită, pentru această propoziție.
154. Perkei Avot 1:5
155. Luca 10:42

Oaspeții bărbați nu apreciază nici gestul, nici mireasma frumoasă care umple acum încăperea. Dimpotrivă, ei condamnă jertfa Mariei ca pe o risipă nesăbuită: „Lăsați-o în pace!", spune Isus. „De ce-i faceți supărare? Ea a făcut un lucru frumos față de Mine! Mi-a uns trupul mai dinainte, pentru îngropare. … [O]riunde va fi propovăduită Evanghelia în toată lumea, se va spune și ce a făcut ea."[156] În Evanghelia după Marcu, nicio persoană nu primește o cinste mai mare, iar Isus i-o dă cu riscul propriei Lui reputații, nebăgând în seamă indignarea bărbaților de la masă. Și ce moment sfânt trăim fiecare dintre noi chiar acum: citind aceste versete, *noi* devenim împlinirea promisiunii lui Isus – recunoscând și cinstind tocmai femeia pe care a cinstit-o Isus.

Femeile și Duhul misiunii

În ziua Rusaliilor, Petru le explică mulțimilor nedumerite sensul revărsării Duhului peste 120 de bărbați și femei. El afirmă că aceasta împlinește prorocia lui Ioel, rostită cu secole înainte: „«În zilele de pe urmă», zice Dumnezeu, «voi turna din Duhul Meu peste orice făptură; fiii și fiicele voastre vor proroci, tinerii voștri vor avea vedenii și bătrânii voștri vor visa visuri! Chiar și peste robii și peste roabele Mele voi turna din Duhul Meu în zilele acelea, și vor proroci.»"[157]

În întreaga Biblie ebraică nu există nicio consemnare a revărsării Duhului peste un rob, un neevreu sau o femeie – numai peste bărbați evrei liberi. Mai precis, numai regii și prorocii primesc acest fel de binecuvântare. Și totuși prorocia lui Ioel, poate cea mai îndrăzneață prezicere făcută vreodată de un proroc evreu, declară că va veni o vreme când Duhul va fi dat nu doar regilor și profeților evrei, ci „peste orice făptură", inclusiv neamurilor, „robilor" de statut social scăzut și chiar „fiicelor" și „roabelor".

Cartea Faptele apostolilor documentează apoi focul Duhului lui Dumnezeu care se întinde ca un incendiu din camera de sus din Ierusalim, în timp ce El face ce promisese: umple și împuternicește și femei, robi și neamuri. Chiar și Petru, apăsat de etnocentrismul evreiesc în care fusese crescut, este mai târziu șocat în casa lui Corneliu să vadă Duhul turnat peste neamuri. Abia atunci

156. Marcu 14:1-9
157. Faptele apostolilor 2:17-18; Ioel 2:28-29

poate el crede în sfârșit că și neamurile pot fi incluse în poporul lui Dumnezeu.[158] Citind Biblia de la început până la sfârșit, ar trebui să simțim o uimire asemănătoare cu ce a trăit Petru în casa lui Corneliu, când vedem că ceea ce odinioară se dădea numai bărbaților se dă în ziua Rusaliilor și femeilor!

Totuși, tocmai încolo ducea Isus lucrurile. De exemplu, implicarea Lui radicală alături de femei în viața Lui pământească și-a găsit desăvârșirea în moartea Lui pe cruce, care a fost totodată momentul în care perdeaua Templului s-a rupt în două,[159] iar Prezența sfântă a lui Dumnezeu, care locuise odinioară în Locul Preasfânt, s-a revărsat pe străzi. Complexul Templului evreiesc din vremea morții Lui era alcătuit din zone concentrice, care permiteau, dinăuntru spre afară, doar bărbaților evrei să intre în Curtea interioară, neamurilor în Curtea neamurilor și apoi femeilor în Curtea femeilor. Simbolismul este destul de limpede: curțile reprezintă cât de aproape se puteau apropia diferitele categorii de oameni de prezența lui Dumnezeu. Numai bărbaților evrei li se îngăduia intrarea în templul propriu-zis și numai unui singur bărbat evreu, o dată pe an, i se îngăduia intrarea în Locul Preasfânt.

Simțiți atunci minunea faptului că, în timp ce sângele curgea din coasta lui Isus, Duhul lui Dumnezeu s-a revărsat din Sfânta Sfintelor – ieșind din albia Lui, rupând în două perdeaua despărțitoare și aducându-i, în principiu, pe toți chiar în mijlocul lucrurilor! *Nu aveau să mai existe în structurile poporului lui Dumnezeu domenii „numai pentru bărbați" sau „numai pentru evrei".*

Darul Duhului este dat nu doar ca un aspect al mântuirii depline și al includerii cuiva în poporul lui Dumnezeu, ci și în vederea participării depline a cuiva la misiunea lui Dumnezeu. Atât Ioel, în prorocia lui, cât și Petru, în predica lui, leagă Duhul de invitația care pleacă spre lume: „oricine va chema Numele Domnului va fi mântuit".[160] Ideea lui Ioel și a lui Petru este că, atunci când vine Mesia, atât cel liber, cât și robul, atât bătrânul, cât și tânărul, atât bogatul, cât și săracul, atât iudeul, cât și neamul, atât bărbatul, cât și femeia vor fi mântuiți la fel *și trimiși la fel, în puterea Duhului, să facă misiune*. În Hristos, noi toți, atât bărbați, cât și femei, vom fi regi, proroci, preoți, soli și misionari.

158. Faptele apostolilor 10:44-48
159. Matei 27:5
160. Faptele apostolilor 2:21; Ioel 2:32

Prorocia lui Ioel începe să rodească odată cu lansarea primei biserici. În Faptele apostolilor 1, înainte de revărsarea Duhului, ni se spune că „[t]oți aceștia stăruiau cu un cuget în rugăciune, *împreună cu femeile și cu Maria, mama lui Isus*, și cu frații lui Isus. În zilele acelea, Petru s-a sculat în mijlocul credincioșilor (un grup de vreo o sută douăzeci) și a zis: «Fraților și surorilor …»"[161] De ce se pregăteau femeile, și nu doar bărbații? Foarte simplu: și ele fuseseră trimise de Isus cel înviat. Faptele apostolilor 1 urmează imediat după Luca 24, unde, cu câteva zile înainte să Se înalțe la cer, Isus ia masa cu ucenicii Lui – care îi includ pe apostoli „și pe cei ce erau cu ei"[162] – poruncindu-le să-I fie martori la toate neamurile, dar numai după ce vor primi putere de sus. Cine sunt „cei ce erau cu ei"? Printre ei sunt multe femei – în versetul 10, „ele" sunt femei, iar acest „ele" devine „ei" în versetele 33, 50-53 și în Faptele apostolilor 1:14. Ce se întâmplă când „ei" (inclusiv multe femei) primesc Duhul? „Toți" încep să vestească „lucrurile minunate ale lui Dumnezeu"[163] în fața privitorilor – *nu doar bărbați, ci și femei în prima linie a misiunii lui Dumnezeu*.[164]

Dacă cea mai înaltă binecuvântare dată bisericii este Duhul, iar cea mai importantă lucrare a bisericii este vestirea lui Isus unei lumi pierdute și pe moarte, atunci trebuie să luăm aminte că femeile din biserica primară – cu totul contrar tendinței din Vechiul Testament – au participat pe deplin, împreună cu bărbații, la putere și la misiune. Să nu ne scape acest punct esențial: deși evreii, bărbații și stăpânii domină orizontul narațiunii biblice, prorocia lui Ioel și citarea ei de către Petru arată că neamurilor, robilor *și femeilor* li se dă un loc egal în planul lui Dumnezeu. Iată un alt pasaj, mic, dar care poartă multă greutate, ce spune ceva foarte asemănător.

161. Faptele apostolilor 1:15-16
162. Luca 24:33
163. Faptele apostolilor 2:11
164. La fel, în Faptele apostolilor 4, în aceeași biserică din Ierusalim, găsim din nou femei în prima linie a misiunii Evangheliei. După ce Petru și Ioan sunt eliberați din închisoare, se duc la ai lor și îi conduc într-un timp de rugăciune. „După ce s-au rugat ei, s-a cutremurat locul unde erau adunați; toți s-au umplut de Duhul Sfânt și vesteau Cuvântul lui Dumnezeu cu îndrăzneală." (Faptele apostolilor 4:31) Cine sunt „ei" care se roagă și predică? Nu există niciun motiv să presupunem că femeile pomenite în Faptele apostolilor 1 și 2 ar fi fost excluse. Acest lucru devine limpede când vedem rezultatul faptului că bărbați și femei vesteau bunătatea lui Dumnezeu: „Numărul celor ce credeau în Domnul, bărbați și femei, se înmulțea tot mai mult." (Faptele apostolilor 5:14)

Nici iudeu, nici grec

Înainte să-L întâlnească pe Isus, Pavel, ca toți evreii, ar fi rostit probabil rugăciunea de dimineață în care Îl lăuda pe Dumnezeu că nu l-a creat neevreu, rob sau femeie. Când rugăciunea era rostită într-o sinagogă unde erau de față femei, femeile Îi mulțumeau la rândul lor lui Dumnezeu „că m-ai făcut după voia Ta" – și, făcând aceasta, își recunoșteau inferioritatea în ochii lui Dumnezeu și își acceptau privilegiile mai mici în viața evreiască antică.

Ne-am putea gândi la tăierea împrejur, semnul legământului din Vechiul Testament, ca la ceva foarte dureros de îndurat pentru bărbații evrei. În realitate, era un simbol al statutului pe care îl purtau în trupul lor, care îi marca pentru treapta religioasă cea mai înaltă – una din care erau excluși atât neevreii, cât și femeile. Închipuiți-vă acum fiorul egalității adus de semnul legământului din Noul Testament. Nu mai este tăierea împrejur a bărbaților (care, prin însăși natura ei, excludea), ci botezul este ritualul fiecărui credincios, dat pentru iudeu *și* neam, pentru bărbat *și* femeie.

Mulți cercetători ne spun că următoarele cuvinte din Galateni 3:28, care se opun cu precizie rugăciunii de dimineață de dinainte de convertirea lui Pavel, erau folosite ca formulă rostită la botez: „Nu mai este nici iudeu, nici grec; nu mai este nici rob, nici slobod; nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască, fiindcă toți sunteți una în Hristos Isus."[165] Expresia-cheie este „în Hristos Isus". Deși Isus din Nazaret îl reprezintă pe cel care, credeau evreii, avea locul cel mai înalt în poporul lui Dumnezeu – bărbatul evreu liber –, toți cei botezați în Numele Lui moștenesc în El aceeași poziție prețuită. Acest verset nu coboară toată omenirea la același nivel. Mai degrabă, el ridică omenirea răscumpărată la aceeași înălțime. Nu e de mirare că acest verset a fost numit textul cel mai exploziv din punct de vedere social din Biblie și *Magna Carta for Humanity* (Magna Carta a omenirii) a lui Pavel. Dacă citim Galateni 3:28 în contextul întregii epistole, vedem că ideea lui Pavel este că Dumnezeu are o singură familie, nu două. Familia pe care Dumnezeu i-a promis-o lui Avraam este alcătuită din toți cei care cred în Isus

165. Contextul imediat face limpede această legătură: „Toți care ați fost botezați pentru Hristos v-ați îmbrăcat cu Hristos" (Galateni 3:27). Ca noi credincioși, intrând în apa botezului, ei își exprimau noua identitate și unitate în Hristos.

– atât fiii, cât și fiicele lui Avraam, atât cei care i-au moștenit genele, iudeii care cred, cât și cei care i-au imitat credința, neamurile care cred. Pavel scrie aceasta ca să se ocupe de relațiile problematice dintre iudei și neamuri. Iudeii presupuseseră multă vreme că sunt superiori neamurilor și, deși acum aveau același Mântuitor, tot presupuneau că sunt favoriții lui Dumnezeu. Dacă neamurile voiau să stea înaintea lui Dumnezeu ca adevărații lor egali, credeau mulți creștini evrei, ele trebuiau mai întâi să fie tăiate împrejur. Pavel nu vrea să audă de așa ceva. El declară fără importanță deosebirea dintre cei tăiați împrejur și cei netăiați împrejur. Atât iudeii, cât și neamurile au acces deplin în cercul apropiat al lui Avraam: „Nu mai este nici iudeu, nici grec", spune el. Potrivit lui Pavel, orice diferențe etnice și sociale ar exista „acolo, în lume" sunt fără însemnătate „aici, în biserică".

Deși epistola către Galateni se concentrează pe inferioritatea pe care iudeii o atribuiau neamurilor, Pavel pomenește în treacăt că același principiu se aplică ierarhiilor „rob și slobod" și „parte bărbătească și parte femeiască". *Ideea lui principală este că Evanghelia desființează sistemele ierarhice de valoare și privilegii înrădăcinate în etnie, statut social și gen.*

Nici rob, nici slobod

În Galateni, Pavel împărtășește o teologie radicală care declanșează un fel de cutremur cultural, deși la început acesta a fost simțit doar ca un tremur timpuriu. La fel, epistola lui către Filimon îl îndrumă pe un stăpân creștin cum să schimbe felul în care se va purta cu robul lui care se întoarce. Pavel îl încurajează pe acest conducător al unei biserici din casă din Colose să-l primească înapoi pe robul lui fugar, Onisim. De la fuga lui, Onisim venise la credință, așa că acum, împreună cu această epistolă, Pavel îl trimite înapoi la „proprietarul" lui, dar cu înțelegerea că starea de lucruri din relația lor va fi răsturnată. El îl provoacă pe Filimon să-l primească pe Onisim „nu ca pe un rob, ci ca pe unul care este mai presus de un rob, ca pe un frate preaiubit, mai ales de mine, și cu cât mai mult de tine, fie în trup, fie în Domnul!"[166] Punând Galateni și Filimon una lângă alta, observăm că Pavel se ocupă de tensiunile dintre iudeu și neam și dintre liber și rob în același fel: *fără să nege diferențele sociale, el caută să desființeze ierarhia cât mai mult posibil, aplicând puterea*

166. Filimon 1:16

Evangheliei, care unește și face egal.[167]

În toate aceste exemple, *Pavel răstoarnă radical ierarhiile sociale* în felul în care credincioșii se văd și se tratează unii pe alții: pe iudei față de greci în biserica din Galatia și pe stăpân față de rob în biserica din Colose. Poate că Pavel nu le șterge diferențele sociale,[168] dar crucea lui Hristos și darul Duhului au început să desființeze discriminările, dușmăniile, excluderile și normele ierarhice care fuseseră atâta vreme acceptate și prețuite.

În toate epistolele lui, Pavel este preocupat în mod deosebit de diferența pe care o face Evanghelia în mod concret în viața practică a comunității. Biserica nu este menită doar să creadă Evanghelia. Biserica există ca să lucreze, în comunitatea ei și prin ea, la cel mai bun fel în care oamenii să se raporteze unii la alții și să funcționeze unii alături de alții. Ea este singurul loc din lume în care toți sunt meniți să participe pe picior de egalitate.

Scăpând cu totul din vedere acest punct, mulți cercetători complementari citesc Galateni 3:28 doar ca pe o afirmație generală despre statutul cuiva înaintea lui Dumnezeu, negând faptul că Pavel este preocupat în mod deosebit de împlinirea practică și comunitară a acestei teologii esențiale. Totuși, în mintea lui Pavel, statutul nostru înaintea lui Dumnezeu va modela relațiile noastre concrete și forma pe care o ia biserica. Evanghelia lui Hristos deschide nu doar un fel nou de a ne raporta la Dumnezeu, ci și unii la alții. Lumea evreiască, profund ierarhică, în care a crescut Pavel a fost răsturnată în Hristos. Această existență nouă în Hristos trebuie să ducă la o experiență nouă a comunității, spune Galateni 3:28.

Ce înseamnă aceasta pentru genuri?

167. La fel, ocupându-se de tensiunile dintre bogați și săraci din biserica din Corint, în 1 Corinteni 11:17-34, Pavel înfruntă felul păcătos în care bogații din comunitatea lor se purtau cu săracii. El îi mustră pentru că se îndopau și se îmbătau la masa Cinei Domnului, lăsându-i pe săraci să rămână flămânzi. Îi întreabă: „Sau disprețuiți Biserica lui Dumnezeu și faceți de rușine pe cei ce n-au nimic?" În Evanghelie, unde bogații și săracii sunt uniți ca un singur trup al lui Hristos, o cale mai bună este ca „frații și surorile, când (se) adună să mănânce, să se aștepte unii pe alții".
168. De aceea, la nivel pastoral și misionar, Pavel optează totuși pentru o abordare diferită în evanghelizarea iudeilor și a neamurilor și în păstorirea lor cu privire la Legea lui Moise, de care iudeii se țineau. (Vezi 1 Corinteni 9:17-23; Romani 14–15) Iudeii și neamurile pot să fi ajuns „la aceeași destinație, dar au venit pe drumuri foarte diferite și păstrează amintiri și imaginații culturale foarte diferite". (N.T. Wright – sursa: www.bit.ly/3q7vQid)

Nici parte bărbătească, nici parte femeiască

După ce a enumerat unitatea și egalitatea dintre „iudeu și grec" și dintre „slobod și rob", Pavel adaugă o a treia pereche: „parte bărbătească și parte femeiască". Aceasta nu înseamnă că Pavel spune că devenim ființe fără gen și fără sex atunci când suntem botezați. Ce trebuie să dispară sunt relațiile de putere tensionate – „acolo, în lume", ierarhia și starea de fapt dintre bărbat și femeie pot fi aspre, dar „aici, în biserică", o rânduială nouă începe să se arate.

Dar conducerea din biserică? Este un subiect la care vom ajunge mai târziu mai în detaliu, dar deocamdată observați această remarcă pătrunzătoare a cercetătorului Noului Testament F.F. Bruce:

Egalizarea de către Pavel a statutului bărbatului și al femeii în Hristos nu implică mai multe restricții decât egalizarea statutului iudeului și al neamului sau al robului și al omului liber. Dacă în viața obișnuită existența în Hristos se manifestă deschis în părtășia bisericii, atunci, dacă un neevreu poate exercita conducerea spirituală în biserică la fel de liber ca un iudeu, sau un rob la fel de liber ca un cetățean, de ce nu și o femeie la fel de liber ca un bărbat?[169]

Deși unora dintre noi le poate fi greu să accepte ideea lui Bruce, după mine ea se potrivește cu observația pe care o face Pavel – care respinge orice încercare de a susține privilegii, putere sau rang pe temeiul genului, statutului social sau etniei. Bruce încearcă să scoată în evidență o inconsecvență vizibilă la atât de mulți bibliști, care se ocupă bucuros de implicațiile teologiei lui Pavel pentru relațiile etnice (iudeu–neam) și socio-economice (rob–liber), dar neglijează s-o aplice la relațiile dintre bărbat și femeie. Însă în afirmația teologică succintă a lui Pavel, cele trei sunt paralele.

Putem spune cel puțin că, deși Pavel nu dezvoltă în Galateni ce înseamnă toate acestea pentru femei și robi, așa cum o face pentru neamuri, el dărâmă în mod evident barierele care îi privilegiază pe unii și îi pedepsesc pe nedrept pe alții. El își închipuie femeile, robii și neamurile trăind eliberarea de ierarhiile culturale, precum și unitatea și egalitatea în trupul lui Hristos, unde

169. F.F. Bruce. The Epistle to the Galatians

deosebirile, deși nu sunt eliminate pe deplin, trebuie reduse profund. *Aceasta este o idee cu adevărat radicală.*

Dar încotro duc toate acestea? Vom cerceta rolurile de slujire ale femeilor în biserica primară în capitolul 12, dar acum să sărim la sfârșitul poveștii.

Precum în cer

Deocamdată trăim într-o vreme în care se împlinesc prezicerile întunecate din Geneza 3:16, iar bărbații le domină cu ușurință pe femei, dar patriarhatul va fi în cele din urmă înghițit de *Parousia* lui Isus. La sfârșitul epistolei lui Pavel către Galateni, în care a căutat să arate cum desființează Evanghelia dezbinările și ierarhiile din poporul lui Dumnezeu, el spune: „Nici tăierea împrejur, nici netăierea împrejur nu înseamnă nimic; ce contează este noua creație.”[170] Noua creație se referă la promisiunea lui Dumnezeu de a reface neamul omenesc și universul. În refacerea viitoare a lumii de către Dumnezeu, dezbinările și ierarhiile nu vor mai exista, dar acest viitor este adus deja acum în biserică prin lucrarea lui Hristos și prin prezența Duhului, care le dă tuturor darurile conducerii și ale învățăturii, astfel încât bărbații și femeile vor stăpâni din nou unii alături de alții (Luca 22:30).[171]

Totuși, unii cercetători complementari afirmă că și în lumea viitoare vor stăpâni bărbații, nu femeile. Este adevărat că Isus le-a promis apostolilor Lui bărbați douăsprezece scaune de domnie viitoare, răsplătindu-i într-o zi cu o mare cinste pentru jertfele lor,[172] dar când citim pasajele în care sunt făcute aceste promisiuni, Isus extinde o promisiune asemănătoare la *toți ucenicii Lui*,

170. Galateni 6:15
171. Potrivit profeției lui Ioel despre Împărăția care vine, atunci când Duhul va fi turnat ca un potop și mulțimi de oameni din fiecare neam se vor trezi chemând Numele lui Mesia, Domnul, atât bărbații, *cât și femeile* vor fi participanții ei principali.
172. Matei 19:28 și Luca 22:30

nu doar la cei doisprezece.[173] Cât despre cei 24 de bătrâni din viziunea apocaliptică a lui Ioan, nu trebuie să împingem simbolismul apocaliptic prea departe – chiar dacă cei 24 sunt cei 12 fii ai lui Israel și cei 12 apostoli, ceea ce reprezintă ei este *întregul popor al lui Dumnezeu*. În plus, problema afirmației că cea mai înaltă cinste este rezervată pentru toată veșnicia unor 24 de bărbați evrei liberi este că ea are implicații nu doar pentru femei, ci și pentru robi și pentru neamuri: vor fi ei oare la baza grămezii pentru totdeauna? Cu siguranță nu – am ajunge la o asemenea concluzie numai dacă am face greșeala de interpretare, prea des întâlnită, de a citi literal afirmațiile simbolice din Scriptură.

Ce este limpede în învățătura lui Isus este că cei de pe treapta cea mai de jos în lumea căzută vor primi pozițiile cele mai înalte în lumea răscumpărată. În pilda talanților, Isus leagă credincioșia de aici de răsplata cerească și de autoritatea din cer. Martira creștină din secolul al IV-lea Blandina, „o roabă firavă, slabă și disprețuită", a avut dreptate să creadă că credincioșia ei până la moarte ar putea însemna că va „fi așezată printre aleșii cerului, chiar în strălucirea palatului radiant al lui Dumnezeu, înaintea celor care în lumea căzută îi fuseseră nemăsurat de superiori".[174]

De unde știm că, în cerurile noi și pământul nou, atât bărbații, cât și femeile vor fi împreună-moștenitori egali? În Vechiul Testament existau trei funcții de „conducere" deosebite de Dumnezeu printr-o ungere specială: profeții, preoții și regii. Noul Testament preia aceste trei roluri și le proiectează – deși într-o formă dezvoltată – în veșnicie.

Femeile sunt și vor fi profeți. Am văzut deja femeile de la Rusalii profețind împreună cu bărbații. Deși profeția așa cum o cunoaștem va lua sfârșit, este probabil că poporul lui Dumnezeu va continua să vestească oracolele lui Dumnezeu pentru toată veșnicia. *La fel, femeile sunt și vor fi regi și preoți.* Petru le include pe femei în biserica căreia îi scrie când le spune că „sunt o semințe

173. În Matei 19, după promisiunea Lui, în mod evident metaforică, făcută celor doisprezece că vor ședea pe douăsprezece scaune de domnie în schimbul jertfelor lor pentru El, El vorbește imediat despre felul în care „oricine" face jertfe pentru El va fi răsplătit în viața aceasta și în cea viitoare, astfel încât mulți dintre cei din urmă pe pământ vor fi cei dintâi în cer. La fel, în Luca 22, chiar înainte ca Isus să pomenească despre ucenicii Lui care vor ședea pe cele douăsprezece scaune de domnie ca să judece pe Israel (din nou, foarte simbolic), Isus spune că în Împărăția Lui slujitorul tuturor va fi cel mai mare dintre toți – o referire nu doar la cei doisprezece, ci, în principiu, la oricine. În ambele cazuri, cele douăsprezece scaune de domnie sunt simbolice și este prezentă ideea că în cer pot exista oameni răsplătiți cu o cinste și mai înaltă decât apostolii.
174. Tom Holland, Dominion: The Making of the Western Mind, cap. 4

aleasă, o preoție împărătească".[175] Ioan, incluzându-le și el pe femei, Îl laudă pe Dumnezeu pentru felul în care aceste roluri vor continua pentru totdeauna: „Ai făcut din ei o împărăție și preoți pentru Dumnezeul nostru, și ei vor împărăți pe pământ!"[176]

Întindeți-vă imaginația până la orizonturile cele mai îndepărtate ale timpului și veți observa că, atunci când vom vedea împlinirea desăvârșită a lui Galateni 3:28 în cerurile noi și pământul nou, ierarhiile de gen care au dominat până acum istoria omenirii vor face un ultim număr de dispariție. Orice competiție între sexe, orice înjosire a unuia de către celălalt va face loc în cele din urmă unei prețuiri și unei colaborări depline unul cu altul.

Acest lucru nu ar trebui să ne surprindă: noua creație este restaurarea și înflorirea deplină a creației originale. Planul inițial al lui Dumnezeu a fost ca Adam și Eva să fie amândoi păzitorii Cuvântului lui Dumnezeu, ca amândoi să stăpânească pământul ca un rege și o regină și ca amândoi să lucreze grădina-templu ca preoți. *Pentru toată veșnicia, bărbații și femeile răscumpărați vor lucra umăr la umăr în realizarea finală a primei creații, ca împreună-proroci, împreună-stăpânitori și împreună-preoți.* Dacă încolo se îndreaptă totul pentru biserica lui Isus, de ce ne-am mulțumi acum cu ceva mai puțin?

Lucruri mari se întâmplă în versete mici

Dintre miile de oameni numiți în Biblie, marea majoritate sunt bărbați evrei liberi – de fapt, în toată Scriptura sunt numite doar 200 de femei. După un început atât de strălucit pentru femei în povestea Bibliei și în povestea omenirii, căderea primilor noștri părinți ne pornește într-o direcție dezastruoasă. Cele mai multe personaje principale ale Bibliei sunt libere, nu robi; evrei, nu neamuri; și bărbați, nu femei. Ce să credem despre aceasta? Să tragem atunci concluzia, pe baza simplei statistici biblice, că Dumnezeu preferă bărbații evrei liberi?

Nicidecum. Motivul pentru care găsim mai ales povestiri despre evrei este că ei au fost poporul chemat în mod special de Dumnezeu ca să-L aștepte pe Mesia, să-L găzduiască și să-L împărtășească lumii. La fel, bărbații liberi apar

175. 1 Petru 2:9
176. Apocalipsa 5:10

la tot pasul pentru că vechile condiții sociale ale lumii mediteraneene îi țineau pe robi și pe femei practic invizibili, în afara sferei publice – care este locul în care se desfășoară o mare parte a narațiunii biblice.

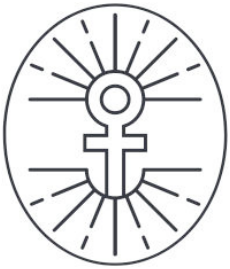
Ca atare, dezechilibrul statistic evident în Scripturi *nu* este rezultatul faptului că Dumnezeu i-ar fi ales în mod preferențial pe bărbați pentru un tratament sau pentru sarcini speciale în Împărăția Lui, ci mai degrabă rezultatul unei lumi căzute, dominate de bărbați (așa cum a prezis Dumnezeu în Geneza 3), la care Dumnezeu Și-a adaptat cu milă și cu răbdare planurile Sale de descoperire și de răscumpărare.

Mai mult, dacă ne uităm la accentul copleșitor pus pe evrei nu doar în Vechiul Testament, ci și în Noul Testament, nu putem trage concluzia că evreii stau mai sus în planul lui Dumnezeu, dacă ținem seama de afirmațiile biblice esențiale care au o însemnătate teologică imensă – precum promisiunea făcută lui Avraam că urmașii lui vor „binecuvânta neamurile lumii" sau declarația făcută asupra bisericii că „în Hristos nu mai este nici iudeu, nici grec". Deși aceste afirmații sunt puține și rare, ele sunt factorii decisivi în interpretarea biblică și în credința și practica acceptate ale bisericii.

Narațiunea biblică, deși este dominată de bărbați evrei liberi, nu este doar despre bărbați evrei liberi. Din punct de vedere teologic, lucruri mari se întâmplă în versete mici. Nu toate textele au aceeași greutate. Deși pietrele prețioase pot fi presărate pe tot pământul, există locuri în care se găsesc în cantități uriașe. Deși toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu, observăm cantități uriașe de doctrină importantă adunându-se în anumite locuri: când este vorba de a descoperi locul femeii în inima lui Dumnezeu, în biserică, în viitorul lumii și în încununarea istoriei, părțile Scripturii care vorbesc cel mai tare tind să fie chiar începutul și chiar sfârșitul poveștii biblice și, între ele, felul în care S-a purtat Isus cu femeile, revărsarea Duhului care nu ține seama de gen, în împlinirea lui Ioel 2, și viziunea radicală a lui Pavel din Galateni 3:28 despre o egalitate spirituală care, încet, dar sigur, începe să se manifeste într-o egalitate socială și funcțională în biserică – un fapt evident mai ales în Romani 16 (pe care îl vom desface în capitolul 12) și în Romani 12 (pe care îl vom cerceta în capitolul 13).

Cu aceste coordonate stabilite, suntem mult mai bine pregătiți să ne îndreptăm spre Nord, nu spre Sud, în prețuirea femeilor și să înțelegem în

special trei pasaje biblice care bat ca un vânt din lateral și care, la o citire superficială, par să implice inferioritatea sau subordonarea femeii. La aceste pasaje aprig contestate ne vom îndrepta în continuare.

Partea a doua

FEMEI (NE)LIMITATE

6

Femeile din Corint

„Totuși, în Domnul, femeia nu este fără bărbat, nici bărbatul fără femeie." 1 Corinteni 11:11

Iată un sfat: *dacă munca tehnică de a înțelege pasaje biblice dificile nu este chiar pe gustul dumneavoastră, săriți peste acest capitol și peste următorul și reveniți la ele la sfârșit*. Soția mea, prima cititoare a primei mele ciorne, mi-a spus: „Fiecare capitol din această carte este o plăcere de citit" – cu excepția acestuia și a următorului, care sunt „o muncă foarte grea". De dragul cititorului, aș vrea ca aceste două capitole să fie mai puțin complexe – totuși, întrucât complementarismul este o rețea foarte sofisticată de argumente „biblice", dacă vrem să vedem oameni și biserici eliberându-se de el, trebuie să desfacem această rețea fir cu fir.

Ca scurtă privire de ansamblu, ideea principală expusă în acest capitol și în următorul este, spus fără ocolișuri, că *complementarii au citit greșit trei pasaje din epistolele lui Pavel (1 Corinteni 11:3-16, 1 Corinteni 14:33-35 și 1 Timotei 2:11-15). Ei ajung la concluzia că Pavel învață subordonarea femeii în toate bisericile și pentru toate timpurile. Dar în aceste pasaje Pavel se ocupă de o situație istorică anume sau de o sensibilitate specifică unei culturi. Deși conțin frânturi de teologie despre gen care ne pot ajuta astăzi, niciunul dintre aceste texte nu susține o ierarhie de gen universală.*

Ne ocupăm de primele două pasaje în acest capitol și de al treilea în următorul, încercând de fiecare dată să înțelegem și să evaluăm critic interpretarea complementară și înaintând apoi spre o interpretare mai bună. Petru remarcă faptul că în epistolele lui Pavel „sunt unele *lucruri grele de înțeles*".[177] Aceste trei pasaje trebuie să fie în fruntea listei. (Încă un lucru

177. 2 Petru 3:16

înainte să ne cufundăm: ca să nu încarc prea mult acest capitol și următorul, pun mult conținut foarte important în note, așa că nu ezitați să scotociți și acolo.)

1 Corinteni 11:3-16

Primul pasaj are de-a face cu *acoperirea capului* – ei bine, puneți-vă pălăria de gânditor pentru acesta. De mai multe ori în viața mea, de fiecare dată timp de câteva zile, am încercat să-i dau de capăt și am plecat cu ceva mai multă înțelegere, dar și cu mai multe întrebări decât avusesem la început. Permiteți-mi să vă spun unde am ajuns cu acest pasaj.

Citiți repede acest pasaj (s-ar putea să trebuiască să reveniți la el pe parcursul capitolului) și nu vă mirați dacă, citindu-l, începe să vi se învârtă capul:

3 Dar vreau să înțelegeți că capul oricărui bărbat este Hristos, capul femeii este bărbatul, iar capul lui Hristos este Dumnezeu. 4 Orice bărbat care se roagă sau proorocește cu capul acoperit își necinstește capul. 5 Dar orice femeie care se roagă sau proorocește cu capul descoperit își necinstește capul – este ca și cum ar avea capul ras. 6 Căci, dacă o femeie nu-și acoperă capul, atunci să-și și taie părul; dar, dacă este o rușine pentru o femeie să-și taie părul sau să-și radă capul, atunci să-și acopere capul.

7 Bărbatul nu trebuie să-și acopere capul, fiindcă el este chipul și slava lui Dumnezeu; dar femeia este slava bărbatului. 8 Căci nu bărbatul a venit din femeie, ci femeia din bărbat; 9 și nici n-a fost creat bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat. 10 Tocmai de aceea femeia trebuie să aibă autoritate asupra propriului ei cap, din pricina îngerilor. 11 Totuși, în Domnul, femeia nu este independentă de bărbat, nici bărbatul independent de femeie. 12 Căci, așa cum femeia a venit din bărbat, tot așa și bărbatul se naște din femeie. Dar totul vine de la Dumnezeu.

13 Judecați voi înșivă: Se cuvine ca o femeie să se roage lui Dumnezeu cu capul descoperit? 14 Nu vă învață chiar firea lucrurilor că, dacă un bărbat are părul lung, este o rușine pentru el, 15 dar că, dacă o femeie are părul lung, este o slavă pentru ea? Căci părul lung i-a fost dat ca acoperământ. 16 Dacă

vrea cineva să se certe pentru aceasta, noi nu avem alt obicei – și nici bisericile lui Dumnezeu.

Permiteți-mi să spun deschis, de la început, punctul meu cel mai controversat: dacă interpretarea complementară a acestui pasaj este adevărată, atunci – deși unii complementari neagă aceasta – înseamnă că, în primul rând, fiecare femeie adultă este menită să trăiască sub autoritatea unui bărbat, de obicei a tatălui sau a soțului ei; în al doilea rând, femeile nu sunt menite să fie conducătoare de cel mai înalt nivel ale bărbaților în biserică *și nici în societate*, și, foarte posibil, nu sunt menite nici să fie conducătoare ale bărbaților la niveluri inferioare; și, în al treilea rând, toate femeile sunt menite, în general vorbind, să fie supuse tuturor bărbaților, fie surorile fraților, fie colegele colegilor lor bărbați. Chiar și când eram complementar nu susțineam aceasta, dar cercetând mai atent mi-am dat seama că, de fapt, acesta este rezultatul unei interpretări complementare *consecvente* a pasajului. Așadar, dacă aceasta *este* ceea ce spune Dumnezeu în acest pasaj, trebuie să știm sigur. Dar dacă *nu* aceasta spune El, sunt sigur că vrem să știm și acest lucru cu certitudine. Să intrăm în subiect.

În singura învățătură despre acoperirea capului din Biblie, Pavel este preocupat de femeile care își lasă părul despletit în timpul închinării publice sau nu poartă un văl,[178] precum și de bărbații care își lasă părul lung. În cultura occidentală modernă, niciunul dintre aceste lucruri n-ar fi o problemă, dar în acea cultură ele transmiteau un mesaj pe care Pavel nu-l socotea înțelept. De aceea îi consacră o secțiune lungă în epistola sa. Ca și în alte locuri din epistolă, în loc să poruncească pur și simplu o purtare mai bună, Pavel adună mai multe motive. Dar tocmai când suntem pe punctul de a ridica avionul interpretării de pe pistă, ne lovim de mai multe denivelări

178. Dezbaterea academică dacă Pavel se referă la un cap acoperit 1) cu o glugă sau un văl, sau 2) cu părul lung sau neprins este obositoare. Magistralul comentariu al lui Anthony Thiselton la 1 Corinteni trece în revistă argumentele ambelor părți și înclină la limită spre ideea unui acoperământ pentru cap, a unui văl sau a unei glugi. Îl urmez în această privință.

care îi despart pe cei mai buni cercetători.[179] Să începem cu situația de care se ocupă Pavel.

Situația și de ce îl îngrijora pe Pavel

Se pare că unele femei nu purtau văl la întâlnirile bisericii, ci își expuneau părul la vederea tuturor, iar unii bărbați își lăsau părul lung. De aceea Pavel le cere femeilor să-și acopere capul cu un văl, iar bărbaților să-și țină părul scurt atunci când participă la rugăciune și profeție în adunările de închinare ale bisericii. Pavel se oprește înainte de a da vreo poruncă – face un apel bazat pe multe argumente, inclusiv pe sensibilitatea culturală.

De ce și-ar fi scos femeile vălul și de ce și-ar fi lăsat bărbații părul lung? S-ar putea ca ei să se fi răzvrătit, deși este mai probabil că presupuseseră că egalitatea creștină dintre sexe pe care o predica Pavel (ca în Galateni 3:28) însemna că nu există deosebiri între bărbați și femei și, de aceea, nu țineau seama de bunele maniere de gen ale culturii lor. Un alt motiv posibil pentru femei este dorința de a-și depăși statutul secundar în societate purtându-se ca bărbații. Cât despre femeile care își scoteau vălurile, bărbații sau femeile erau forța din spatele acestui lucru? Cei mai mulți comentatori spun că femeile își scoteau vălurile din proprie inițiativă. Recent, Cynthia Westfall, pe baza versetului 10, la care vom ajunge îndată, a susținut că, de fapt, femeile erau presate de bărbați să facă aceasta. Indiferent ce concepție adoptăm, Pavel nu combate atitudini păcătoase în acest pasaj – el doar aduce argumente ca să susțină sensibilitățile culturale ale vremii. Oricare ar fi fost motivația lor, Pavel nu crede că este o idee bună ca femeile să-și scoată vălul sau ca bărbații să-și lase părul lung. El are mai multe îngrijorări.

179. William Witt, în Icons of Christ, cap. 8, enumeră întrebările la care cercetătorii dau răspunsuri diferite: Vorbește Pavel despre un fel de acoperământ sau de obiect purtat pe cap (un șal, o glugă, o tunică sau un văl) sau despre coafuri (fie părul lung, fie părul neprins)? Ce înseamnă cuvântul grecesc pentru „cap" (kephalē)? Cum poate Pavel să facă paralele între perechi atât de diferite: Dumnezeu ca și cap al lui Hristos; Hristos ca și cap al bărbatului; și bărbatul ca și cap al femeilor? Se referă „bărbatul" și „femeia" la bărbați și femei în general sau la soți și soții în special? Ce se înțelege prin faptul că bărbații sunt slava lui Dumnezeu, în timp ce femeia este slava bărbatului? Ce vrea să spună Pavel când scrie că o femeie trebuie să aibă „autoritate" asupra capului ei? Care este sensul referirii la îngeri? Ce să credem despre afirmația lui Pavel că „firea ne învață" că bărbații nu trebuie să aibă părul lung? Când Pavel afirmă că „noi nu avem un asemenea obicei", la ce obicei se referă?

Prima este, pe baza relatării din Geneza 1 și 2, că Dumnezeu i-a făcut pe bărbați și pe femei de valoare egală, dar nu i-a făcut identici. Întrucât „i-a făcut parte bărbătească și parte femeiască", Pavel socotește neînțelept ca ei să fie topiți într-o singură unitate amorfă.

O a doua îngrijorare este că, în cultura lor, atunci când o femeie își lăsa părul lung despletit în afara casei, aceasta comunica un statut scăzut și disponibilitate sexuală. Cynthia Westfall documentează faptul că în lumea greco-romană sclavelor și prostituatelor li se interzicea să poarte văl.[180] Femeile căsătorite își acopereau capul ca simbol al statutului lor respectabil de femei căsătorite, al decenței și al castității. Acoperământul capului vorbea despre statutul lor onorat.[181] În mintea lui Pavel, atunci, faptul că toate femeile își acopereau capul la o adunare a bisericii comunica în mod minunat că *toate femeile – necăsătorite sau căsătorite, roabe sau libere – erau cinstite în Hristos și în biserică, chiar și cele care nu primeau cinste în afara bisericii.* Ținând minte că biserica din Corint era alcătuită în mare parte din femei cu statut scăzut în societate – „nu … mulți înțelepți …, nici mulți puternici, nici mulți de neam ales"[182] –, înțelegem cum insistența lui Pavel asupra acoperirii capului transmitea de fapt o concepție înaltă, contraculturală, despre toate femeile în Hristos.

O a treia îngrijorare, legată de cea dinainte, este că în acea cultură era rușinos ca o femeie să-și dezvelească părul în public. De fapt, Pavel folosește de două ori termenul „necinstește" și o dată termenul „rușine" – care pot fi traduse amândouă prin „rușine" – în versetele 4-6. Într-o cultură a rușinii și a onoarei, un cap descoperit atrăgea atenția asupra femeii într-un fel care submina respectul ei de sine, respectul comunității față de ea și – în ochii privitorilor – respectul față de Dumnezeul căruia I se aducea închinare.

O ultimă îngrijorare este că toate cele de mai sus ar submina „rânduiala" bisericii. Această porțiune de învățătură se încadrează într-o secțiune mai mare a epistolei către Corinteni, consacrată în mod special rânduirii unei biserici care căzuse în dezordine,[183] o secțiune care se încheie cu cuvintele: „toate să se facă în chip cuviincios și cu rânduială".[184] În fața aparentei

180. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 25.
181. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 27.
182. 1 Corinteni 1:26
183. 1 Corinteni 11–14
184. 1 Corinteni 14:40

înclinații a bisericii din Corint spre libertate și exprimare de sine, Pavel caută să-i ajute să regândească felul în care fac anumite lucruri (inclusiv acoperământul capului, Cina Domnului și darurile duhovnicești), astfel încât toți credincioșii să fie zidiți; toți vizitatorii să fie câștigați în mod plăcut; și, mai presus de toate, Hristos să fie proslăvit.

Adevăruri atemporale

Astăzi aproape nicio biserică nu mai insistă asupra acoperirii capului. Cercetătorii sunt de acord că sfatul lui Pavel se aplica unei culturi care nu mai există. Există atunci ceva în acest pasaj pe care să-l putem lua ca adevăr atemporal pentru toate bisericile de pretutindeni?

Ca să răspundem, trebuie întâi să recunoaștem că Pavel nu este preocupat în principal, în acest pasaj, să ne ofere o teologie a genurilor foarte dezvoltată. El se concentrează mai degrabă pe o practică specifică unei culturi. *Totuși, se întrevăd licăriri ale unei teologii a genurilor.* Iată o listă scurtă de afirmații adevărate pe care le putem ține și astăzi.

Atât femeile, cât și bărbații trebuie să participe la slujirile vorbite față de Dumnezeu (când „se roagă") și unii față de alții (când „prorocesc"). În acest pasaj, Pavel se bucură că aceasta este practica bisericii, chiar în timp ce avertizează cu privire la prezentarea nepotrivită a femeilor și a bărbaților în timp ce fac aceasta. Dacă vreo biserică de astăzi vrea să devină tot ce poate fi, are nevoie de contribuția vorbită activă și egală atât a femeilor, cât și a bărbaților.

Bărbații și femeile, deși egali în Hristos, sunt totuși diferiți prin creație. Dumnezeu a creat două sexe: parte bărbătească și parte femeiască. Ele nu sunt la fel; sunt menite să fie complementare. E nevoie de amândouă ca să se exprime pe deplin chipul lui Dumnezeu.

Femeilor trebuie să li se dea statutul cel mai înalt cu putință. Dacă societatea are o concepție scăzută sau distorsionată despre femei, biserica trebuie să fie locul în care li se oferă cea mai înaltă demnitate, indiferent de statutul lor trecut sau prezent în societatea mai largă.

Trebuie să fim atenți la mesajul pe care îl transmitem prin faptele noastre. În orice cultură și generație pot exista anumite purtări care, chiar dacă am avea

motivele noastre întemeiate pentru a le ignora sau a le practica, ar transmite altora un mesaj greșit și n-ar ajuta mărturia bisericii.

Poziția complementară

Cum privesc complementarii acest pasaj? Nu toți îl folosesc ca temei pentru doctrina lor. Când teologii complementari din *Village Church* studiază acest pasaj (și pe următorul) ca parte a trecerii lor în revistă a textelor despre gen, ei o fac într-un fel care nu sprijină nicio învățătură despre autoritatea bărbatului.[185] Pe bună dreptate – cele mai apreciate comentarii la 1 Corinteni nu văd autoritatea bărbatului în 1 Corinteni 11.[186]

Totuși, mulți complementari susțin că acest pasaj învață că *femeile, prin planul lui Dumnezeu, sunt sub autoritatea bărbaților*. Deși tocmai am încercat să simplific sensul pasajului, permiteți-mi să repet că acest pasaj este foarte complicat și continuă să-i frustreze pe interpreții moderni. Complexitatea lui crește și mai mult când interpreții devin inseratori – citind în pasaj sensuri suplimentare. Cred că exact aceasta au făcut cercetătorii complementari când afirmă: „Principiul permanent din 1 Corinteni 11:2-16 este supunerea femeii față de autoritatea bărbatului. El învață că o femeie poate participa la rugăciune și profeție în biserică sub conducerea și autoritatea spirituală a bărbaților."[187] Ei își întemeiază aceasta pe unele sau pe toate dintre următoarele patru afirmații: 1) cuvântul *cap* înseamnă *cap peste*, adică autoritate; 2) Pavel a văzut ierarhie în căsnicia lui Adam și a Evei de dinainte de cădere; 3) femeile sunt într-un fel mai puțin după chipul lui Dumnezeu decât bărbații; și 4) femeile din Corint trebuiau să poarte pe cap un simbol al autorității bărbatului. Voi răspunde acum fiecăreia dintre aceste afirmații, zăbovind cel mai mult asupra primei.

185. www.bit.ly/3CFKgJO. Vezi paginile 33–37.
186. www.bestcommentaries.com clasează comentariile la 1 Corinteni ale lui Gordon Fee (NICNT), Anthony Thiselton (NIGTC) și David Garland (BECNT) drept cele mai bune, cu punctajele 4,91, 4,88 și respectiv 4,88 din 5,0. „Metafora din 11:3 este adesea înțeleasă ca stabilind structuri de autoritate. Dar nimic din pasaj nu sugerează aceasta." (Fee) „Spre deosebire de Grudem, nu pare să denote o relație de «subordonare» sau de «autoritate peste»." (Thiselton) „Pavel nu încearcă să stabilească o ierarhie de gen care să le pună pe femei într-un rol subordonat." (Garland)
187. Köstenberger și Köstenberger, God's Design for Man and Woman, p. 160.

Înseamnă „cap" autoritate?

Înseamnă „cap" „cap peste"? În engleza modernă, „head" (cap) este folosit metaforic pentru un șef, pentru cineva care conduce. Dar așa ar fi fost înțeleasă metafora „capului" de vorbitorii nativi de greacă ce au primit epistola lui Pavel? Cei mai mulți complementari spun că da. Dumnezeu vrea ca toate femeile, spun ei, să fie supuse unui cap bărbătesc – și de aceea soțiile trebuie să se supună soților lor, iar femeile nu pot conduce într-o biserică.

Versetul 3 este esențial pentru interpretarea complementară. Ce vrea deci să spună Pavel prin: „Capul oricărui bărbat este Hristos, capul femeii este bărbatul, iar capul lui Hristos este Dumnezeu"?

Mulți complementari, citind „cap" (*kephalē*) în sensul de „cap peste" (adică „autoritate peste"), înțeleg că bărbații (în calitate de „cap") trebuie să exercite autoritate asupra femeilor în același fel în care Dumnezeu (în calitate de „cap") exercită autoritate asupra lui Hristos, iar Hristos (în calitate de „cap") exercită autoritate asupra bărbaților. Citind așa, s-ar părea că Pavel pune semn de egalitate între autoritatea lui Dumnezeu Tatăl asupra lui Hristos și autoritatea unui bărbat asupra femeilor. Legând această analogie de o descriere a vieții lăuntrice a Dumnezeului întreit, ei trag concluzia că ierarhia de gen trebuie să fie universală, nu doar culturală sau o urmare a căderii.

Dar, așa cum vă voi arăta, când este determinat de contextul versetelor care urmează, „cap" nu înseamnă în acest caz *autoritate*, ci ceva de felul *sursă de viață onorată – persoana din care cineva își trage viața sau identitatea*. De fapt, în vremea lui Pavel ideea că *kephalē* înseamnă *autoritate* ar fi fost foarte rară, dacă nu chiar absentă – vă îndemn să citiți Anexa 3: Ce înseamnă *kephalē*, în care argumentez acest lucru.

Cercetătorii complementari fac de obicei trimitere la Efeseni 5 („bărbatul este capul nevestei"), care este singurul alt loc în care Pavel folosește cuvântul *kephalē* pentru relațiile dintre bărbat și femeie. Apoi susțin că, întrucât în Efeseni 5 cap înseamnă autoritate, trebuie să însemne autoritate și în 1

Corinteni 11.[188] Dar, așa cum vom arăta în capitolul 8, probabil că nici acolo nu înseamnă autoritate.[189] Contrar acuzației complementare că a înțelege *kephalē* ca sursă de viață ar fi o inovație recentă în studiile lexicale, Părinții bisericii vorbitori de greacă – Chiril al Alexandriei, Teodor de Mopsuestia, Atanasie și Eusebiu – au înțeles toți *kephalē* aici în sensul de *sursă*.[190] Nu este de mirare, așadar, că atât de mulți cercetători ajung la concluzia că Pavel a vrut să spună *sursă*, și nu *autoritate*, în 1 Corinteni 11:3.[191]

Totuși, oricât de puțin probabil ar fi, Pavel ar fi putut, în principiu, să se refere aici la *autoritate*. Cum putem ști sigur? Calea de a identifica sensul pe care îl are în vedere Pavel în fiecare caz este contextul.[192] Vom privi atent la versetele 4-16, dar mai întâi să înțelegem cele trei afirmații paralele despre „cap" din 1 Corinteni 11:3.

Povestea celor trei capete

Pavel scrie că „capul oricărui bărbat este Hristos, capul femeii este bărbatul, iar capul lui Hristos este Dumnezeu". Cheia pentru înțelegerea corectă a

188. De exemplu, Schreiner spune: „Întrucât Pavel folosește «kephalē» pentru a semnifica autoritatea când vorbește despre soți și soții în Efeseni 5:22-24, probabil că are în minte aceeași idee în 1 Corinteni 11:3." (Sursa: www.bit.ly/31rylBA)

189. Multe dintre argumentele complementare pe care le-am citit și care afirmă că „cap" înseamnă „autoritate" în Efeseni 5 o fac pe baza interpretării lor a sensului din 1 Corinteni 11:3. Într-un caz clasic de „oul sau găina", o interpretare slabă este folosită ca s-o sprijine pe cealaltă, până când nu mai putem fi siguri care a fost prima. Un motiv pentru care trebuie să fim atenți când transportăm sensuri dintr-un loc în altul este că Pavel folosește cuvântul „cap" destul de diferit: în 1 Corinteni 11 vorbește despre Adam ca și cap al Evei, care nu este descrisă ca trupul lui Adam, în timp ce în Efeseni 5 vorbește despre soț ca și cap al soției lui, care este trupul lui.

190. Payne, Man and Woman, One in Christ, cap. 7. De exemplu, Chiril al Alexandriei (mort în 444 d.Hr.) a scris: „Luca [3:38, «Adam, fiul lui Dumnezeu»] … explică sursa omului, pe Dumnezeu Creatorul. Astfel spunem că «capul (kephalē) oricărui bărbat este Hristos», pentru că omul a fost făcut prin El și adus la existență … «Și capul (kephalē) femeii este bărbatul», pentru că ea a fost luată din carnea lui și, prin urmare, îl are pe el ca sursă. La fel, «capul (kephalē) lui Hristos este Dumnezeu», pentru că El este din El după natură: căci Cuvântul a fost născut din Dumnezeu Tatăl."

191. Payne, Man and Woman, One in Christ, cap. 7, nota 7, enumeră patruzeci de lucrări academice care susțin că kephalē înseamnă „sursă" în 1 Corinteni 11:3. Această carte a fost publicată în 2009; lista este acum mult mai lungă.

192. Alan Johnson, de exemplu, face un meta-studiu al celor 17 studii importante, din toate taberele, despre cuvântul kephalē și ajunge la concluzia: „Pare să existe un acord tot mai larg că kephalē, ca metaforă, poate avea un sens diferit într-un context diferit." (Sursa: www.bit.ly/3GJ9Vnc)

acestor trei rânduri stă în ordinea în care le afirmă Pavel. La prima vedere, cineva ar putea crede că Pavel ar fi trebuit să pună ultimul rând primul, ca să sune: „Dumnezeu este capul lui Hristos, care este capul bărbatului, care este capul femeii." Dar el nu face așa. De ce această ordine, atunci? Răspunsul este că *Pavel urmează o cronologie*.

Deși sensul afirmației „*kephalē* oricărui bărbat este Hristos" nu este esențial pentru discuția noastră, ea pare să preia teologia lui Pavel despre Hristos ca mijlocitorul întregii creații. În acest sens, în Geneza 2, Dumnezeu l-a creat pe Adam *prin Hristos* și, într-un sens derivat, pe fiecare bărbat de după el.

Următoarea propoziție, „*kephalē* femeii este bărbatul", se referă la ceea ce s-a întâmplat apoi în grădina Edenului: din partea lui Adam, Dumnezeu a făcut-o pe Eva. Știm că Pavel se referă la Adam și Eva pentru că folosește singularul „femeia", nu „femeile", și „bărbatul", nu „bărbații", și apoi revine, în versetul 8 și în versetul 12a, ca să pomenească faptul că Eva (pe care o numește „femeia") a venit din Adam („bărbatul"). Confirmând interpretarea că versetul 3 vorbește despre Adam ca *sursă* a Evei, Pavel pomenește în cele din urmă că, într-un alt sens, fiecare dintre fiii lui Adam *a venit din* una dintre fiicele Evei – mama lui (v. 12b) – și, într-un alt sens încă, toți *au venit de la* Creatorul lor (v. 12c).

Ultima propoziție, „*kephalē* lui Hristos este Dumnezeu", se referă cel mai probabil la întruparea lui Hristos. În slujirea Lui pământească, El era „chipul Dumnezeului celui nevăzut", reprezentându-L pe Tatăl, sursa Lui, înaintea unei lumi care privea.[193]

193. Coloseni 1:15 și Evrei 1:3. Ca să înțelegem acest al treilea rând, trebuie să înțelegem că cele trei rânduri din v. 3 sunt analogii aproximativ paralele. Ele nu sunt echivalente precise. În Geneza 2, Dumnezeu l-a creat literalmente pe Adam. Despre Adam se poate spune că „vine de la" Dumnezeu. Și Eva „vine din" Adam, dar nu în același fel în care Adam a venit de la Dumnezeu. În sfârșit, Fiul „a venit de la" (sau „vine de la") Tatăl. Așa cum spune Pavel mai devreme în epistola lui către Corinteni: „Hristos a devenit pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu . . . răscumpărarea noastră" (1 Corinteni 1:30). Dar aceasta nu se referă deloc la faptul că ar fi fost creat de Tatăl – mai degrabă se referă probabil la felul în care Își trage viața și identitatea de la Tatăl. Isus a declarat: „după cum Tatăl are viața în Sine, tot așa a dat și Fiului să aibă viața în Sine" (Ioan 5:26 NIV). Cercetătorii care cred că ultimul rând al lui Pavel ar putea fi o referire la relația *veșnică* a Fiului cu Tatăl, nu doar la cea din *întrupare*, s-ar putea să aibă dreptate. Dar, oricum am lua-o, *kephalē* aplicat relației Tată–Fiu nu denotă autoritate. Ca să dau o analogie, fie în veșnicie, fie în întrupare, Tatăl este *kephalē* al Fiului – în același fel în care soarele este *kephalē* al unei raze de soare. N-a existat niciodată un soare fără rază, nici o rază fără soare. Hristos (raza) poate fi diferențiat funcțional de Dumnezeu (soarele), dar aceasta nu înseamnă că El este veșnic subordonat Tatălui.

Am putea întreba de ce nu spune Pavel că Hristos este și *kephalē* fiecărei femei. Răspunsul stă într-o altă întrebare: de ce adună Pavel, de la bun început, aceste afirmații teologice ciudate și aparent fără legătură între ele? Versetele 4-5 oferă câteva răspunsuri convingătoare: *folosind un procedeu didactic creativ, Pavel leagă felul în care o femeie și un bărbat se poartă cu capul lor fizic de felul în care fiecare se poartă cu capul lui metaforic*. Cu alte cuvinte, în versetul 3, Pavel stabilește premisa că fiecare are un cap metaforic, ca să poată susține în versetele 4-5 că ceea ce fac bărbații și femeile cu capul lor fizic în închinare se răsfrânge asupra *kephalē*-ului lor metaforic pomenit în versetul 3 – pentru „orice bărbat" (v. 4) acesta este „Hristos" (v. 3); pentru „orice femeie" (v. 5) este „bărbatul" (v. 3).

Oricât de ciudat ar suna aceasta pentru urechile moderne, Pavel trece de la o folosire literală la una metaforică a cuvântului *kephalē*. Eva l-a cinstit pe Adam ca *kephalē* al ei și, de aceea, fiecare fiică a Evei trebuie să-i cinstească pe fiii lui Adam cinstindu-și capul fizic (lucru arătat prin purtarea unui acoperământ pe cap). La fel, Adam L-a cinstit pe Hristos ca *kephalē* al lui și, de aceea, fiecare fiu al lui Adam trebuie să-L cinstească pe Hristos cinstindu-și capul fizic (lucru arătat prin păstrarea părului scurt).

Oricât de puternice ar fi cele trei afirmații din versetul 3, versetele 4-5 nu sunt, evident, o teologie sofisticată. Este Pavel, ca gânditor original genial, care face legături ca să-și întărească argumentul. El nu încearcă în principal să-i învețe pe ei (și nici pe noi) o teologie dezvoltată a genurilor, ci mai degrabă încearcă să-și sprijine argumentul că femeile trebuie să se acopere în timpul închinării.

Acum, când cugetăm la versetele care urmează după versetul 3, ne vom da seama că Pavel nu poate să se refere la „autoritate" în versetul 3 – știm aceasta pentru că, de la un capăt la altul, ideea care leagă totul este cinstirea sursei tale, nu supunerea față de un conducător: de exemplu, după ce spune că „bărbatul este *kephalē* femeii" (v. 3), Pavel pare să parafrazeze aceeași idee în versetul 8, spunând că „femeia a venit din bărbat" – o referire la Adam ca sursă a Evei, nu ca autoritate a ei.[194] De asemenea, trecând de la a vorbi despre

194. Cynthia Westfall spune în „Paul and Gender" (cap. 1): „Referirile la relatarea creației din pasaj, și în special cea din 11:8, sunt folosite de Pavel ca să reia, să explice și să dezvolte afirmația lui teologică din 11:3. În contextul apropiat, afirmația că femeia a venit din bărbat și că femeia a fost creată de dragul bărbatului sugerează că în 11:3 este avută în vedere originea vieții bărbatului și a femeii."

Hristos ca Creator („*kephalē* oricărui bărbat este Hristos"), Pavel vorbește apoi despre Dumnezeu ca Creator în versetul 12, când spune: „totul [sau toate persoanele] vine de la Dumnezeu". Și aici Pavel Îl pune în centru pe Dumnezeu nu ca autoritate, ci ca sursă a celor pe care îi creează.[195] Aceasta ne ajută să înțelegem și cum se poate spune că Hristos este *kephalē* „oricărui bărbat" în versetul 3 – nu toți bărbații Îl au ca autoritate, dar toți Îl au ca sursă, ca Creator al lor.

Pe lângă aceasta, expresia „Dumnezeu este *kephalē* lui Hristos" nu a fost înțeleasă, în ortodoxia creștină, în sensul că Tatăl este autoritatea lui Hristos. Așa cum am arătat în capitolul 3, teologii complementari au fost cei care au încercat în repetate rânduri să atașeze o pretinsă ierarhie relațiilor trinitare veșnice, ca să-și sprijine ideea unei ierarhii permanente în relațiile dintre bărbat și femeie. Descrierile ortodoxe ale relației Fiu–Tată, chiar și din vremea când El era pe pământ, *nu* Îl descriu pe Tatăl impunându-Și „autoritatea" asupra Fiului, ci vorbesc mai degrabă despre Fiul care, în dragostea Lui ce se dăruiește, Se supune voii Tatălui, care este de fapt propria Lui voie.[196]

Kathy Keller recunoaște că, deși „prima ei întâlnire cu ideile de calitate de cap și supunere [în căsnicie] a fost traumatizantă atât intelectual, cât și moral", după ce niște „învățători înzestrați [au] îndrumat-o să [vadă cum] a doua Persoană a Dumnezeirii [S-a supus] și a luat rolul unui rob", ea a acceptat că poate juca „rolul lui Isus" în căsnicia ei. Ea oferă un sprijin scriptural pentru această legătură: „În 1 Corinteni 11:3, Pavel spune … că relația dintre Tatăl și Fiul este un model pentru relația dintre soț și soție", în

195. Comparația dintre 1 Corinteni 8:6 și 1 Corinteni 11:12 confirmă acest lucru. „Nu este decât un singur Dumnezeu: Tatăl, de la care vin toate lucrurile … și un singur Domn: Isus Hristos, prin care sunt toate lucrurile." (1 Corinteni 8:6). „Căci, așa cum femeia a venit din bărbat … Dar totul vine de la Dumnezeu." (1 Corinteni 11:12) În primul, Dumnezeu este Creatorul suprem, iar Isus este Cel prin care Dumnezeu creează totul. În al doilea, Dumnezeu este Creatorul suprem, iar Adam este cel prin care Dumnezeu o creează pe Eva. În acest sens, atât Dumnezeu, cât și cel prin care creează Dumnezeu pot fi numiți *kephale.* Amândoi acționează ca sursă, deși de un fel diferit: Dumnezeu este sursa supremă, în timp ce Isus sau Adam sunt o sursă mijlocitoare. Ambele feluri de sursă sunt vrednice de cinste.

196. Părintele bisericesc Ioan Gură de Aur a respins concepția subordinaționistă despre Trinitate în acest pasaj spunând: „Tatăl L-a născut pe Fiul nu ca pe un rob aflat sub porunca Lui, ci ca pe unul liber, care dă ascultare. [Fiul] nu este rob, El are aceeași cinste ca Cel care L-a născut." Trinitatea, înțeleasă în mod tradițional, pune accentul pe relații de dragoste reciprocă, nu pe relații de autoritate. Primii teologi răsăriteni vorbesc despre Tatăl ca despre „izvorul dumnezeirii". Tatăl Îl naște din veșnicie pe Fiul, iar Duhul purcede de la Tatăl. Teologii apuseni preferă limbajul Logosului, pe care Îl naște Tatăl, și al Duhului Sfânt ca dragostea reciprocă ce purcede atât de la Tatăl, cât și de la Fiul.

care „bărbatul și femeia sunt invitați să oglindească și să reflecte … autoritatea iubitoare și supunerea iubitoare".[197] Din păcate, oricât de strălucită este o mare parte din cartea de mare succes a soților Keller despre căsnicie, ea a ajutat la răspândirea nu doar a unei interpretări greșite, ci și a unei aplicări greșite a lui 1 Corinteni 11:3, care le face pe soții să creadă că au sarcina specială de a oglindi supunerea Fiului față de Tatăl prin supunerea lor față de soț.

Nu există niciun verset care să înrădăcineze „rolurile noastre atribuite" în Trinitate, și cu siguranță nu 1 Corinteni 11:3. Acest lucru se vede cel mai bine din faptul că Pavel nu dă doar două rânduri paralele, ci și un al treilea. Complementarii cărora le place să compare bărbatul ca și cap al femeii cu Dumnezeu ca și cap al lui Hristos par să uite primul rând: Hristos este capul bărbatului. Ar putea cineva să stoarcă o oarecare asemănare între Dumnezeu și Hristos și între bărbat și femeie („egali în esență, dar subordonați în funcție" este oferta complementară), dar dacă aceasta ar fi încercat Pavel să învețe, n-ar fi adăugat și primul rând despre Hristos și bărbat, căci niciun bărbat nu este egalul lui Hristos.

Mai rămâne o întrebare în acest punct despre capul Evei. În versetul 5, Pavel spune că o femeie care își necinstește capul fizic își necinstește și capul metaforic, care este, potrivit versetului 3, „bărbatul". Întrebarea este deci: la care bărbat sau la care bărbați s-ar putea referi Pavel? Complementarii, precum Köstenberger, tind să răspundă că se referă la *conducerea spirituală masculină*. Mulți pastori complementari vor amplifica aceasta și vor spune că fiecare femeie trebuie să fie sub un cap bărbătesc, fie soțul ei, tatăl ei sau o echipă pastorală de bărbați.

Dar indiciul pentru un răspuns mai solid stă în versetul dinainte: „orice bărbat" trebuie să-și cinstească „capul" (v. 4). Această formulare ne trimite înapoi la versetul 3, unde găsim că răspunsul este deja dat: „Hristos" este capul oricărui bărbat. La fel, „orice femeie" trebuie să-și cinstească capul (v. 5), ceea ce ne trimite tot înapoi la versetul 3, unde găsim că „bărbatul" la care se face referire este Adam, care se referă tipologic la toți bărbații. Cu alte cuvinte, este puțin probabil ca Pavel să se refere la vreun bărbat anume, ci mai degrabă la toți fiii lui Adam.

197. Tim și Kathy Keller, The Meaning of Marriage, cap. 6.

Deși toată această vorbire despre cinste s-ar putea să nu ne spună prea mult nouă, celor care nu mai trăim într-o cultură a rușinii și a onoarei, ea ar fi fost înțeleasă pe deplin de cititorii epistolei lui Pavel. În acest pasaj, el combină conceptele de *kephalē* și de cinste. Cu alte cuvinte, folosirea de către Pavel a lui *kephalē* în versetul 3 pare să adune laolaltă cele două concepte, de sursă și de cinste, care străbat acest pasaj.

Așadar, să răspundem la întrebarea esențială pusă mai devreme: *ce înseamnă versetul 3?* Înseamnă că Hristos este sursa vrednică de cinste a bărbatului (ca și Creator al lui); bărbatul (Adam) este sursa vrednică de cinste a femeii (Eva); iar Dumnezeu este sursa vrednică de cinste a lui Hristos (în întruparea Lui).[198]

Concluzia mea: *versetul 3 nu spune absolut nimic despre subordonarea lui Hristos sau a femeii*.

Vede Pavel ierarhie în grădină?

În capitolul 4 am susținut că un studiu atent al Genezei 1–3 arată că ierarhia de gen a venit din cauza căderii, nu prin planul cel bun al lui Dumnezeu din creație. Spre deosebire de această concepție, complementarii folosesc următoarele versete ca să susțină că Pavel a observat ierarhie înainte de cădere: „Căci nu bărbatul a venit din femeie, ci femeia din bărbat; și nici n-a fost creat bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat" (v. 8-9). Vorbind despre aceste versete, Schreiner spune: „Pavel a interpretat evident Geneza 2 ca descoperind o deosebire de roluri între bărbați și femei" – prin care

198. Un răspuns mai lung ar putea fi că versetul 3 înseamnă: În Geneza 2, Adam (și fiecare bărbat) și-a primit identitatea sau existența de la Hristos, care este deci vrednic de cinstea lui. Mai departe în Geneza 2, Eva (și fiecare femeie) și-a primit identitatea sau existența de la Adam, deci el (și fiecare bărbat) este vrednic de cinstea ei. În sfârșit, în întrupare (sau poate în veșnicie), Hristos Își primea/primește identitatea sau existența de la Tatăl, care este deci vrednic de cinstea Lui. Putem întreba și: dacă persoana A este *kephale* persoanei B, atunci ce este persoana B pentru persoana A? Ei bine, dacă persoana B își primește existența sau identitatea de la persoana A, un alt fel de a spune aceasta este că persoana B este *chipul* persoanei A. Faptul că Pavel spune curând că „bărbatul … este chipul și slava lui Dumnezeu; dar femeia este slava bărbatului" (1 Corinteni 11:7) poate arăta că Pavel a sugerat aceasta. Cu alte cuvinte, un corolar teologic elegant al versetului 3 este să spunem că bărbatul este făcut după chipul și asemănarea lui Hristos; Eva a fost făcută după chipul și asemănarea lui Adam; iar Hristos este chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Din nou, nimic din toate acestea nu implică subordonarea femeii sau a lui Hristos.

înțelege roluri de autoritate și de supunere.[199]

Dar vedeți de ce aceasta nu este deloc evident? Numai dacă presupunem că Pavel vorbește în versetul 3 despre subordonarea femeii, ajungem la concluzia că Pavel a văzut ierarhie înainte de cădere. Dar în aceste versete el doar dezvoltă ce a spus deja în versetul 3 despre Geneza 2: „*Kephalē* [Evei] este [Adam]" – el pomenește cele două puncte cele mai importante. În primul rând, Eva a fost făcută din Adam, creată literalmente din partea lui – de aceea femeile din Corint trebuie să-i cinstească pe bărbații din biserică, care sunt, întorcându-ne la grădină, sursa lor.[200] În al doilea rând, Eva a fost făcută pentru Adam, ca să-i fie ajutor-parteneră, *ezer kenegdo* al lui, ca să-l completeze și să stea alături de el – de aceea femeile din Corint, amintindu-și de grădină, nu trebuie să-i necinstească pe bărbații cu care sunt făcute să fie partenere. (Pe de altă parte, nici bărbații din Corint nu trebuie să le necinstească pe femei, fără de care sunt incompleți.)

Pe scurt, atât Geneza, cât și Pavel scot în evidență atât o deosebire între sexe, cât și nevoia unei interdependențe în care cei doi se cinstesc reciproc – dar niciunul nu spune nimic despre „rolurile" ierarhice pe care Schreiner pretinde că le găsește în acest pasaj.

Sunt femeile în egală măsură purtătoare ale chipului lui Dumnezeu?

Dar afirmația „Bărbatul … este chipul și slava lui Dumnezeu; dar femeia este slava bărbatului" (v. 7)? Ca să fim corecți, aproape niciun complementar nu folosește acest verset ca să-și întărească argumentul. Motivul pentru care Grudem nu folosește acest verset ca să susțină subordonarea femeii este că, luat literal, el pare să contrazică convingerea noastră comună că genurile nu sunt doar diferite, ci și „egale". De fapt, acesta a fost un text doveditor folosit în cea mai mare parte a istoriei bisericii ca să apere învățătura necontestată că femeile sunt prin natura lor inferioare bărbaților.

199. Spune Tom Schreiner în „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", p. 133.
200. „Nu bărbatul a venit din femeie" (v. 8) – din Geneza 2 se poate susține că și Adam trebuie s-o cinstească pe Eva, dar Pavel subliniază că nu se poate spune că ea a fost sursa lui.

Spune Pavel că femeile sunt făcute într-o măsură mai mică după chipul lui Dumnezeu decât bărbații? Nu.[201] A spune, așa cum a făcut biserica atâta vreme în istoria ei, că Eva primește doar o parte din chipul lui Dumnezeu de la Adam contrazice Geneza 1, care recunoaște chipul divin în mod egal în ambele genuri. Ceea ce pare să facă Pavel, care cunoaște bine Geneza 1, este să-și continue argumentul că Dumnezeu/Hristos este sursa cinstită a lui Adam, care este sursa cinstită a Evei. Ea își trage existența și identitatea nu doar de la Dumnezeu, ci și de la Adam. Purtând acel văl pe cap în timpul închinării, femeile îi cinstesc pe bărbați.

Pavel poate sugera și o inversare a direcției cinstei – Adam este slava și chipul (adică chipul slăvit) lui Dumnezeu. La fel, Eva este chipul slăvit al lui Adam. Aceasta se potrivește bine cu cuvintele de încântare ale lui Adam când s-a văzut pentru prima dată oglindit în Eva: „Iată în sfârșit … os din oasele mele și carne din carnea mea!" *Dacă femeile trebuie să-și cinstească sursa în Adam, bărbații trebuie să-și cinstească propriul chip în femei.*

În loc să citim cuvintele lui Pavel ca înfățișând o scădere a valorii (de la Adam la Eva), poate ar trebui să le citim ca pe un crescendo al slavei. Adam este *doar* chipul și slava lui Dumnezeu, în timp ce Eva este chipul și slava *atât a lui Dumnezeu, cât și a lui Adam*. Nu așa se citesc Geneza 1 și 2? În ambele capitole, creația-cunună a lui Dumnezeu vine la sfârșit. În capitolul 1, aceasta este omenirea. În capitolul 2, este femeia. Adam este făcut din țărână, dar Eva este făcută din carne.[202] Într-o lume în care femeile au fost atât de devalorizate, cuvintele Genezei și ale lui Pavel de aici sunt cât se poate de contraculturale.

Trebuie femeile să poarte un „semn" al autorității?

Acum, versetul meu preferat din acest pasaj: „Tocmai de aceea femeia trebuie să aibă autoritate asupra propriului ei cap, din pricina îngerilor" (v. 10). Urmând traducerea nouă din RV din 1881, ESV traduce acest verset: „De

201. Lucy Peppiatt (în „Women and Worship at Corinth") și alți bibliști propun teza că Pavel scrie într-adevăr acest lucru, dar că de fapt citează în acest punct pe învățătorii falși din biserică, așa cum face și în alte locuri din 1 Corinteni. Încercând să păstrez acest capitol la o lungime rezonabilă, am hotărât să nu explic această teză, ci să mă bazez pe interpretarea Cynthiei Westfall, pe care o găsesc mai convingătoare.

202. Urmând cu atenție argumentul lui Pavel aici, am fi mai înclinați să spunem că Adam este inferior Evei decât invers. Desigur, ca să evităm greșeala opusă a bisericii din atât de mult din istoria ei misogină, nu vom face aceasta.

aceea soția trebuie să aibă pe cap *un semn* al autorității, din pricina îngerilor." Întrucât ESV pretinde că este o traducere literală, nu una dinamică precum NIV citată mai înainte, v-ați aștepta ca traducerea ESV să fie cea mai literală dintre cele două. Dar v-ați înșela. *Originalul grecesc nu pomenește niciun fel de semn sau simbol.*

De ce ar face ESV așa ceva? Le convine complementarilor să susțină că acoperământul capului ei este un semn al „autorității" (în greacă: *exousia*) bărbaților sau poate a soțului ei asupra ei. Dar Pavel n-a spus niciodată aceasta. Deși bibliștii dezbat diferite aspecte ale acestui verset, întrebarea esențială pe care trebuie s-o punem este: cine are „autoritatea" despre care vorbește Pavel aici? Dacă ea are doar „un semn al autorității", atunci înseamnă că bărbații în general, sau poate anumiți bărbați, au autoritate asupra ei. Dar textul grecesc afirmă că femeia însăși „are autoritate asupra" propriului ei cap. Aceeași formulare apare atunci când Isus le dă ucenicilor Lui „autoritate asupra" (*exousian … epi*) Satanei. În toate celelalte 102 folosiri ale cuvântului *exousia* din Noul Testament, inclusiv în cele nouă din 1 Corinteni, el se referă la o autoritate pe care o are persoana însăși.[203] Ideea lui Pavel este că, dacă Dumnezeu i-a dat la creație Evei și fiicelor ei un anumit fel de autoritate, nu este treaba niciunui bărbat (și nici a traducătorilor Bibliei) s-o ia de la ea. *Dar aceasta este exact opusul a ceea ce sugerează traducerea ESV.* Aici se află cea mai mare slăbiciune a citirii complementare a lui 1 Corinteni 11: *singurul loc care pomenește de fapt vreun fel de autoritate vorbește despre autoritatea femeii*. Este adevărat că autoritatea ei are ceva de-a face cu acoperământul capului, dar ideea care pare să fie subliniată este dreptul ei neconstrâns de a-l purta, de la bun început. De ce ar adăuga Pavel acest punct despre dreptul ei de a purta un văl pe cap? Cercetătorii nu sunt siguri, deși Cynthia Westfall susține că niște bărbați, nu femeile însele, le presau pe femeile din Corint să-și scoată vălul. Deși nu putem fi siguri, dacă așa stau lucrurile, atunci Pavel le încurajează pe femei să-i *sfideze* pe acei bărbați care încearcă să le pună într-o poziție jenantă.

Pavel dă două motive pentru autoritatea pe care o are femeia însăși. Primul, semnalat de cuvintele de la începutul versetului 10 („tocmai de aceea"), ne trimite înapoi la versetele 8 și 9, în care ea, punctul culminant al creației, vine alături de Adam ca parteneră a lui și deci nu trebuie să-l facă de rușine. Cu

203. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, cap. 10.

siguranță, argumentează el, cea care este culmea creației și egala lui Adam poate sta pe propriile ei picioare? Al doilea este „din pricina îngerilor". Ce înseamnă aceasta? Cercetătorii oferă multe sugestii. Două mi se par cele mai convingătoare: este fie o referire la îngerii care au fost prezenți la creație (care au fost acolo când a apărut Eva în toată slava ei), fie, poate mai plauzibil, are legătură cu afirmația anterioară a lui Pavel din aceeași epistolă despre îngeri, într-o secțiune în care spune că sfinții vor judeca într-o zi pe îngeri[204] – în acest caz, este perfect logic ca femeile să hotărască singure asupra îmbrăcămintei lor, căci *Eva și fiicele ei sunt persoane regale care, alături de bărbați, vor stăpâni într-o zi întregul cosmos*.

Această autoritate dată de Dumnezeu este tocmai motivul pentru care nu doar bărbații, ci și femeile puteau contribui prin rugăciune și profeție, așa cum afirmă în treacăt versetele 4-5.

Totuși, în Domnul

Până aici în acest pasaj, Pavel a spus lucruri care pot fi și au fost interpretate ca sugerând că îi ridică pe bărbați (v. 3-6) și, de asemenea, pe femei (v. 7, 10). La sfârșit însă, el arată foarte limpede că în Evanghelie și în biserică ambele sexe sunt egale și la fel de dependente unul de altul: „Totuși, în Domnul, femeia nu este independentă de bărbat, nici bărbatul independent de femeie" (v. 11). În versetul 3 a afirmat că Adam a fost sursa biologică a Evei (și de aceea toate femeile trebuie să-i cinstească pe toți bărbații), dar acum el subliniază și că fiecare bărbat își are geneza biologică într-o mamă: „Căci, așa cum femeia a venit din bărbat, tot așa și bărbatul se naște din femeie" (v. 12) – și de aceea toți bărbații trebuie să le cinstească pe toate femeile. *Amestecând o observație despre felul în care a luat ființă Eva în Geneza 2 cu o observație despre felul în care vine pe lume fiecare bărbat, Pavel lămurește că cinstea trebuie să curgă în ambele sensuri* – lăsându-ne și mai puțină posibilitate de a pleda pentru o ierarhie de gen bazată pe ordinea creației. Reciprocitate, egalitate, unitate – toate, cu deosebirea genurilor păstrată: aceasta pare să fi avut în vedere Dumnezeu tot timpul.

Unii cercetători susțin că în acest pasaj Pavel se ocupă doar de soți și soții, nu de relațiile dintre bărbați și femei în general. Este posibil, deși puțin probabil.

204. 1 Corinteni 6:1-2

Cuvântul grecesc pentru „bărbat" și „femeie" poate fi tradus și prin „soț" și „soție", dacă despre aceasta vorbește pasajul. Totuși, cei mai mulți cercetători susțin că, dacă citim întregul pasaj, Pavel se referă la felul în care se raportează unii la alții toți bărbații și toate femeile, ceea ce include cuplurile căsătorite și merge dincolo de ele.[205]

Acestea fiind spuse, dacă minoritatea cercetătorilor are dreptate și Pavel le vorbește doar cuplurilor căsătorite, atunci putem trage concluzia că acel cap metaforic al femeii din versetul 5 se referă poate la *paterfamilias*-ul ei, bărbatul care „răspundea" de ea potrivit culturii greco-romane. În acest caz, Pavel îi spune să-l cinstească, dar nu sprijină deloc ideea că ea ar fi subordonată lui – de fapt, întregul pasaj înaintează spre o egalizare a genurilor. În mod izbitor, în celălalt loc în care Pavel vorbește despre soț ca *kephalē* (în Efeseni 5), el încadrează relația dintre soț și soție în conceptul cuprinzător al *supunerii reciproce*. La fel, aici, în 1 Corinteni 11, el încheie cu o învățătură despre *interdependența reciprocă*.

Fie că acest pasaj se referă la relațiile dintre toți bărbații și toate femeile, fie (mai puțin probabil) doar la cele dintre soți și soții, cred că putem respinge cu încredere afirmația complementară că „Pavel vrea ca femeile să poarte un acoperământ pe cap ca să arate că sunt supuse calității de cap a bărbaților".[206] Pentru cei mai mulți dintre noi, aceasta este o veste fantastică! Închipuiți-vă că Dumnezeu ar vrea ca toate femeile să se supună tuturor bărbaților, ceea ce ar implica Pavel, care își înrădăcinează argumentul în creație. Aceasta ar include supunerea unei femei față de bărbați în căsnicie, în relațiile de familie, în grupurile de prieteni, în relațiile de muncă, în societate și în biserică. Mă cutremur când mă gândesc la efectul paralizant pe care l-a avut această învățătură greșită de-a lungul veacurilor asupra femeilor care au interpretat greșit acest pasaj ca învățându-le să aibă o atitudine supusă față de bărbați. Din păcate, aceasta este încă ceea ce învață Piper în capitolul de deschidere al cărții *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*: „Femeia matură … va afirma puterea și conducerea bărbaților într-o anumită formă *în*

205. Afară de cazul în care ne-am închipui că femeile necăsătorite și văduvele își scoteau acum acoperământul capului, tocmai lucrul care le dădea demnitate. Cel mai puternic argument este însă că Pavel spune în versetul 12 că „orice bărbat se naște din femeie" – aceasta n-ar avea niciun sens dacă s-ar citi: „orice soț se naște din soția lui". Thiselton observă că „covârșitoarea majoritate a autorilor susțin în mod convingător că problema privește relațiile dintre sexe în ansamblu, nu doar pe cele din cercul mai restrâns al familiei", în „1 Corinthians (NIGTC)".
206. Spune Schreiner în „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", p. 132, 135.

toate relațiile ei cu bărbați vrednici."[207] Slavă Domnului, Isus și un studiu serios al acestui pasaj pun capăt în mod hotărât schilodirii femeilor prin această interpretare greșită.

Cu cât privim mai mult la fiecare argument pe care îl aduc complementarii pentru o citire a acestui pasaj în termeni de autoritate–supunere, cu atât vedem mai bine de ce fiecare trebuie respins ca o distorsiune jalnică a unui pasaj care, de fapt, le înalță minunat pe femei, în loc să le micșoreze sau să le subordoneze.

Să cercetăm acum al doilea dintre cele trei pasaje ale lui Pavel care, la prima vedere, par să sprijine concluziile complementare.

1 Corinteni 14:33-35

Așa cum tocmai am văzut în 1 Corinteni 11, Pavel le acordă femeilor o mare demnitate. El nu doar laudă participarea femeilor la rugăciune și profeție, ci și observațiile lui despre acoperirea capului sunt înrădăcinate în dorința lui de a le vedea pe toate femeile cinstite cum se cuvine. Mai încolo în aceeași epistolă există un alt pasaj care, la prima citire în orice caz, pare să-l contrazică pe primul:

33 Pentru că Dumnezeu nu este un Dumnezeu al neorânduielii, ci al păcii, ca în toate Bisericile sfinților. 34 Femeile să tacă în adunări, căci lor nu le este îngăduit să vorbească în ele, ci să fie supuse, cum zice și Legea. 35 Dacă voiesc să capete învățătură asupra unui lucru, să întrebe pe bărbații lor acasă, căci este rușine pentru o femeie să vorbească în biserică.

Întrucât cercetătorii dezbat la nesfârșit acest pasaj, voi prezenta cele cinci concepții principale propuse de diferiți cercetători. (De fapt sunt șase concepții, dar voi arăta că una dintre ele este o dezvoltare a alteia, așa că o voi trata ca pe o subvariantă.) Îmi iau, de asemenea, libertatea, pe baza propriei mele cântăriri a argumentelor, să le așez în ordine de la cea pe care o socotesc cea mai slabă la cea mai puternică.

207. Spune John Piper în „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", p. 21.

Poziția 1: Femeile trebuie să tacă în adunările de închinare

Cercetătorii s-au chinuit să înțeleagă cum putea Pavel să le îngăduie femeilor să vorbească în adunările bisericii în capitolul 11, iar apoi să pară că interzice aceeași activitate în capitolul 14. Până în anii 1960, când inferioritatea și subordonarea femeii erau încă în general nepuse la îndoială, cercetătorii – încă de la un Părinte al bisericii precum Origen și până la comentatorul Charles Ryrie – credeau că Pavel voia ca femeile să tacă *ca regulă generală*. Ryrie, în 1958, a adăugat măcar că pot exista excepții, când femeile pot vorbi.

Dar dacă restul Scripturii este întotdeauna cel mai bun interpret al unui loc din Scriptură, atunci această concepție istorică trebuie respinsă. Pavel, în capitolul 11 și în cea mai mare parte a capitolului 14, a afirmat că femeile vorbesc în biserică. De aceea, nu putem înțelege instrucțiunile lui din aceste versete în sensul că toate femeile trebuie să tacă în toate bisericile.

Neverosimilitatea acestei concepții, accentuată după anii 1960 de descoperirea egalității femeilor, a dus la multe alte încercări de a înțelege acest pasaj.

Poziția 2: Femeile nu trebuie să evalueze proorociile

Această concepție leagă reducerea la tăcere a femeilor de către Pavel de instrucțiunea lui de cu câteva versete mai înainte: „Doi sau trei proroci să vorbească, iar ceilalți să cântărească cu atenție ce se spune" (v. 29). Ea susține că Pavel le reduce la tăcere pe femei doar în parte. Deși atât prorocii, cât și proorocițele pot vorbi, această concepție ajunge la concluzia că femeile nu trebuie să *cântărească* mesajele proorocești.[208]

Pe baza referirii la soți (v. 35), această concepție sugerează că ar fi fost jenant din punct de vedere cultural – și deci o încălcare a „rânduielii" la care face

208. Ce a vrut să spună Pavel exact prin „cântărirea" proorociilor este nesigur. Se referă la deosebirea spirituală a sursei unei proorocii, la evaluarea doctrinară a conținutului ei, poate la luarea în considerare a ceea ce spune Dumnezeu printr-o combinație de proorocii sau la hotărârea cu privire la felul în care trebuie aplicat ce se spune?

aluzie Pavel – ca o femeie din lumea antică să evalueze în public prorociile propriului ei soț sau ale altor bărbați.

Această concepție are mai multe slăbiciuni. În primul rând, „ceilalți" pomeniți în versetul 29 se referă la toți cei prezenți care ascultă prorocia cuiva. Acești oameni trebuie să facă cântărirea, iar grupul acesta include și alte femei. În al doilea rând, versetul 29 este la oarecare distanță de versetele 34 și 35. Versetele dintre ele mută subiectul de la cântărirea prorociilor la prorocii care trebuie să se stăpânească, așteptându-și rândul (v. 30-32). Nimic din expresia din versetul 29 nu se repetă în versetele 34-35 și nu există nicio legătură între expresia despre evaluarea prorociei și instrucțiunile lui Pavel ca femeile să tacă. Nici sugestia lui Pavel ca femeile să învețe și să pună întrebări acasă nu are legătură cu cântărirea prorociilor. În sfârșit, cântărirea prorociilor ar cere darul duhovnicesc al deosebirii duhurilor, pe care Dumnezeu îl dă atât bărbaților, cât și femeilor (12:10).

Oricât de puțin probabilă este această concepție, mulți cercetători complementari continuă s-o promoveze și s-o dezvolte.

Poziția 2a: Femeile nu trebuie să uzurpe rolul prezbiterilor bărbați

Am numit această concepție 2a pentru că este o ramificație mai recentă a celei dinainte. Ea este și concepția complementară predominantă, susținută de Grudem, Carson și soții Keller. Această concepție, deși nu le reduce la tăcere pe femei, găsește o cale de a le subordona în mod universal. Este de acord cu Poziția 2 că Pavel interzice cântărirea prorociilor de către femei, *apoi oferă acest motiv suplimentar: singurii oameni care pot cântări prorociile sunt prezbiterii bisericii și de aceea Pavel nu vrea ca femeile să facă aceasta.*

După părerea mea, aceasta este chiar mai slabă decât concepția originală, pentru că face un salt dublu. Nu doar că sare peste versetele 30-32 direct la versetul 29, ci *sare la un motiv care nu este dat nicăieri în toată epistola*. Explicația pe care o oferă Grudem este că femeile pot proroci, împărtășind o descoperire spontană, dar evaluarea prorociilor cere autoritate doctrinară, care este domeniul prezbiterilor, exclusiv bărbați. Această concepție face apoi încă un salt, până la 1 Timotei 2:12, care spune că femeilor nu li se îngăduie

să-i învețe pe bărbați. Punând acest verset în legătură cu cel dinainte, pomenirea faptului că femeile trebuie să fie „supuse, cum zice și Legea" este înțeleasă ca supunere față de prezbiterii bărbați, așa cum ar învăța rolurile de gen din Geneza 2.

Toate slăbiciunile pomenite la Poziția 2 se aplică și aici, dar această concepție a atras și mai multe critici, din mai multe motive. Nicăieri în toată această epistolă nu pomenește Pavel de prezbiteri. Fără niște serioase acrobații complementare, nimic din 1 Corinteni nu implică autoritatea bărbatului și nu face aluzie la învățătură ca la o funcție exclusiv bărbătească.

Deși bisericile carismatice moderne s-ar putea să le îngăduie doar prezbiterilor să cântărească proorociile, în 1 Corinteni 14 Pavel se încrede în maturitatea *întregii biserici* atât pentru a aduce cuvinte proorocești, cât și pentru a le cântări. De fapt, singura pomenire posibilă din epistolă a unei conduceri căreia trebuie să i te supui este față de *întreaga* „casă a lui Ștefana" – căreia corintenii trebuie „să i se supună". Într-adevăr, această casă, ca toate casele, ar fi inclus și câteva femei, așa că ar putea exista un argument mai puternic pentru faptul că bărbații din Corint erau îndemnați să se supună femeilor din casa lui Ștefana decât pentru ideea că numai prezbiterilor li se îngăduia să evalueze proorociile![209]

Cât despre punerea în legătură a lui 1 Corinteni 14 cu 1 Timotei 2:12, acesta din urmă a fost scris mult mai târziu, așa că niciunul dintre cititorii acestei epistole nici nu-l cunoștea. Nu exista pe atunci. În plus, complementarii interpretează greșit 1 Timotei 2:12 (așa cum voi arăta în capitolul următor), ceea ce garantează că orice asemenea trimitere încrucișată nu va aduce decât mai mult întuneric, nu lumină, în interpretarea acestui pasaj.

Cât despre cuvântul „supuse", observați că nu are un obiect personal. A presupune că înseamnă că femeile trebuie să se supună prezbiterilor bărbați înseamnă a citi în text ceva ce nu este acolo. Este mai bine să ne raportăm la pasajul mai larg și să presupunem atunci că supunerea este față de principiul „rânduielii", care călăuzește toate instrucțiunile lui Pavel din capitolele 11–14. Și chiar dacă „Legea" s-ar referi la Geneza 2 (ceea ce este puțin probabil, întrucât Geneza 2 nu învață supunerea femeii), singura lege din Geneza 2

209. Totuși, s-ar putea ca Pavel, în 1 Corinteni 16:15-16, să nu vorbească despre casa lui Ștefana ca despre prezbiteri, ci doar ca despre slujitori (*diakonia*) și lucrători (*sunergeo*) care inspiră și sunt vrednici de slujirea smerită a poporului lui Dumnezeu însuși.

este legea de a nu mânca din rod. Din nou, o interpretare greșită a altui pasaj este folosită ca să distorsioneze citirea acestui pasaj.

Poate cel mai evident defect al Poziției 2 și al Poziției 2a este că versetul 35 nu pomenește nici prorocia, nici cântărirea proroc iilor. El le interzice mai degrabă femeilor să pună întrebări din dorința de a învăța – un subiect cu totul diferit.[210]

Poziția 3: Pavel îi combate pe cei care spun că femeile nu au voie să vorbească

Mulți cercetători susțin că în Corint exista un grup legalist care i se opunea lui Pavel și pe care Pavel, de fapt, îl citează în versetele 34-35 și apoi îl combate în versetele 36-38. Făcând aceasta, Pavel contestă felul în care această biserică le impunea femeilor propriile ei restricții culturale. Cu alte cuvinte, trebuie să ne închipuim ghilimele de o parte și de alta a versetelor 34-35, în care Pavel inserează cuvintele acestui grup legalist.

Ceea ce face plauzibilă această concepție este că Pavel chiar citează în alte locuri din epistolă oameni care se opun concepției lui, pe care apoi îi corectează. De exemplu, în 1 Corinteni 6 el scrie: „«Am dreptul să fac orice», ziceți voi – dar nu toate sunt de folos. «Am dreptul să fac orice» – dar nu mă voi lăsa stăpânit de nimic."[211]

Potrivit acestei concepții, corectarea lui Pavel urmează imediat după ce îi citează pe acești legaliști. Având aceasta în minte, o traducere posibilă a versetului 36 ar putea fi: „Cum? De la voi a ieșit Cuvântul lui Dumnezeu? Sau numai până la voi a ajuns?" După această întrebare de respingere, el arată apoi limpede că nu doar bărbații, ci toți se pot ruga în limbi și pot proroci (de aici „a vorbi"), câtă vreme aceasta se face cu rânduială (v. 37-40).

Faptul că versetele 34-35 seamănă atât de mult cu felul obișnuit în care erau tratate femeile în Imperiul Roman dă și el credibilitate acestei concepții. De exemplu, istoricul roman din secolul I Titus Livius consemnează un discurs al lui Cicero: „M-am înroșit când, cu puțin timp în urmă, am trecut prin

210. Pentru o critică mai temeinică a acestei concepții, vezi J. Greenbury, „1 Corinthians 14:34-35: Evaluation of Prophecy Revisited," Journal of the Evangelical Theological Society 51 (2008): 721–31

211. 1 Corinteni 6:12. Vezi și 1 Corinteni 6:13 și 7:1.

mijlocul unei cete de femei … care alergau în public, blocau străzile și vorbeau cu soții altor femei! N-ați fi putut să le cereți același lucru propriilor voștri soți, acasă? Sunteți mai fermecătoare în public cu soții altora decât acasă cu ai voștri?"[212]

Oricât de posibilă ar fi această concepție, principala ei slăbiciune este că niciunul dintre celelalte citate ale acestor legaliști sau învățători falși din epistolă nu este atât de lung.

Poziția 4: Pavel n-a scris niciodată aceste cuvinte

Mulți cercetători ai textului susțin că aceste versete despre tăcerea impusă femeii nu se aflau în epistola originală a lui Pavel.[213] Mai degrabă, un cititor sau un copist timpuriu – având probabil o concepție care subordona femeia – le-a mâzgălit pe margine. Copiștii de mai târziu le-au introdus apoi în epistola propriu-zisă.

Cercetătorii celor mai vechi copii au identificat de multe ori diferențe între manuscrise care i-au făcut să pună sub semnul întrebării autenticitatea diferitelor texte, numindu-le *interpolări*. Dacă n-ați auzit niciodată de așa ceva, s-ar putea să vă neliniștească. V-ați putea întreba dacă ne putem încrede în Biblie așa cum o avem. Totuși, datorită muncii de secole a criticii textuale, putem ști cu o certitudine de 99,9% că avem formularea originală a 99,9% din textele noastre biblice. Totuși, acest pasaj s-ar putea încadra în acel 0,1% de nesiguranță.

Gândiți-vă la trei dovezi în sprijinul acestei concepții. În primul rând, nimeni nu știe sigur unde îi este de fapt locul acestui pasaj în epistolă – de fapt, versetele 34-35 apar în locul lor actual din capitol doar în manuscrisele răsăritene. Cele mai vechi manuscrise apusene au aceleași versete *după* versetul 40. Gândiți-vă la aceasta: până când Ieronim a schimbat lucrurile în secolul al IV-lea, biserica de limbă latină trecea de la ceea ce este acum versetul 33 direct la versetul 36. Potrivit acestei concepții, după ce un copist timpuriu a scris pe margine ceea ce sunt acum versetele 34-35, doi copiști de

212. Citat în M. Lefkowitz și M. Fant, Women's Life in Greece and Rome, p. 171.
213. Cercetători precum Gordon Fee în „The First Epistle to the Corinthians", Richard Hays în „First Corinthians, Interpretation" și Philip Payne în „Man and Woman: One in Christ" susțin toți această concepție.

mai târziu, care copiau acea copie, le-au introdus în cuvintele lui Pavel – unul într-un loc, iar celălalt în alt loc.

În al doilea rând, aceasta explică contradicțiile. De ce l-ar contrazice Pavel categoric pe ceea ce a spus în pasajul despre acoperirea capului, unde femeile se roagă și prorocesc cu bucurie împreună cu bărbații? De ce ar folosi același cuvânt, „a tăcea", care apare mai devreme în capitol, și apoi l-ar încărca dintr-odată cu un sens foarte diferit? În versetele 28 și 30, tăcerea este de moment și nu împiedică pe nimeni să-și exercite darurile, în timp ce în versetul 34 tăcerea pare categorică și permanentă. Așa cum am pomenit deja, Pavel spune „toți" și „fiecare dintre voi"[214] și, prin aceasta, le invită pe femei să ia cuvântul. De asemenea, firul gândirii capitolului pare să curgă mult mai bine fără versetele 34-35. E drept, nici după versetul 40 nu se potrivesc mai bine.

În al treilea rând, folosirea expresiei „cum zice și Legea" nu seamănă prea mult cu Pavel. Nicio lege din Vechiul Testament nu poruncește tăcerea sau supunerea femeii. Iar Pavel folosește de obicei „este scris" ca să se refere la anumite Scripturi. În cele două cazuri în care folosește „cum zice Legea" ca să se refere la o lege, el folosește un alt verb (legō) și citează legea respectivă.

În ciuda acestor argumente și a altora de greutate,[215] nu toți cercetătorii acceptă această concepție. Cuvintele „a vorbi" și „a tăcea" *sunt* folosite în capitolul 14 (chiar dacă sunt folosite în alt fel), iar aceste versete *apar* în toate manuscrisele timpurii pe care le avem, chiar dacă locul lor este nesigur. Care dintre noi vrea să fie vinovat că a dat la o parte ceva ce Dumnezeu poate a insuflat? Deși înclin spre această concepție, tot trebuie să mă întreb dacă nu există o altă rezolvare a dificultăților pe care le găsim în ea.

214. Vezi versetele 23-24, 36 și 31.

215. De exemplu, Pavel nu citează nicăieri altundeva Legea ca să stabilească o regulă pentru închinarea creștină, care este o expresie a faptului că suntem în Duhul, nu sub Lege. De asemenea, toate celelalte porunci din epistolă se adresează bisericii din Corint. Dar versetul 34 adresează o poruncă „femeilor din adunări", ceea ce, întrucât urmează imediat după „toate Bisericile sfinților", se poate referi la femeile din toate bisericile. Această poruncă este aparent nelalocul ei. De asemenea, nu există niciun alt pasaj lung care să apară în două locuri cu totul diferite în diferite manuscrise timpurii, fără vreun motiv aparent. Toate acestea fac plauzibilă ideea că este o inserare ulterioară.

Poziția 5: Cei care învață deranjând subminează rânduiala

Această concepție presupune că Pavel se ocupă de o problemă unică, foarte specifică bisericii din Corint, și că deci nu este vorba de o poruncă pentru toate bisericile, chiar dacă există câteva lecții permanente pentru toate bisericile.[216]

Cheia acestei concepții este că, în capitolele 11–14, accentul cade pe buna rânduială în închinare. În 11:3-16, Pavel se concentrează pe îmbrăcămintea potrivită. În 11:17-34, Pavel îndreaptă practicile greșite legate de Cina Domnului. În 14:11-32, el se ocupă de folosirea dezordonată a darurilor carismatice – mai precis, corectează trei grupuri de oameni care vorbesc *la momente nepotrivite*: persoana care vorbește public într-o limbă fără să fie de față un tâlmaci (v. 28), persoana cu un cuvânt prorocesc care nu vrea să-și aștepte rândul (v. 30-32) și, în sfârșit, femeile care vorbesc la momentul nepotrivit sau în mod nepotrivit (v. 34-35). În toate cele trei cazuri, preocuparea lui Pavel nu este atât conținutul cuvintelor, cât felul dezordonat în care sunt rostite.

Deși nu putem fi siguri ce purtare anume corecta Pavel la femeile din Corint adunate la întâlnirile de închinare, putem totuși face presupuneri, pe baza cunoașterii culturilor antice, că femeile „sporovăiau în biserică" într-un mod deranjant. Într-o cultură mai largă în care aproape nicio femeie nu era educată, în care învățarea se făcea oral, nu prin citire, și în care femeilor nu li se îngăduia de obicei să participe la adunările religioase, aceste femei creștine, care poate că își avuseseră deja rândul să împărtășească o prorocie, vorbeau acum când nu era rândul lor. În loc să asculte, ele îi întrebau cu înflăcărare pe cei din jurul lor ce se spunea sau ce însemna. De aceea Pavel le spune să înceteze să tulbure întâlnirea și să păstreze discuția pentru soții lor, acasă. Pavel spune: „Dacă voiesc să capete învățătură asupra unui lucru, să întrebe pe bărbații lor acasă" – soții lor, în aproape toate cazurile probabil mai educați decât ele, ar fi putut să le răspundă la numeroasele întrebări.

216. Deși unele traduceri leagă cuvintele „ca în toate Bisericile sfinților" de începutul acestei instrucțiuni care le reduce pe femei la tăcere, această concepție susține că ele se potrivesc mai bine cu sfârșitul afirmației anterioare despre prioritatea rânduielii. Douăzeci și nouă de traduceri englezești se împart aproape exact pe jumătate în această privință. Vezi www.bit.ly/3mGpFPT

Cu alte cuvinte, această instrucțiune de a tăcea nu este zidită pe „ordinea creației" inerentă femeilor sau pe o doctrină a autorității–supunerii dintre bărbat și femeie, ci are rostul de a readuce rânduiala într-o întâlnire a bisericii care altfel ar fi haotică și tulburată. Potrivit acestei concepții, spre deosebire de argumentele complementare, preocuparea lui Pavel nu este că femeile îi învață pe alții, ci că ele învață într-un fel care nu ajută rânduiala întâlnirii.[217] *The Message* a lui Eugene Peterson surprinde acest sens prin parafraza lui: „Soțiile nu trebuie să tulbure închinarea, vorbind când ar trebui să asculte și punând întrebări pe care le-ar putea pune mai potrivit soților lor, acasă."

Pentru Pavel, păstrarea rânduielii în biserică presupune luarea în considerare a sensibilităților culturale locale. Așa cum era „o rușine" (11:6) ca femeile să nu poarte acoperământ pe cap, tot așa s-ar putea să fi fost „rușine" (14:35) în acea cultură ca oamenii, mai ales femeile, să tulbure un mediu de învățare.

Pentru aceia dintre noi care l-ar putea acuza pe Pavel că este sexist aici, să ne amintim că Pavel încerca să planteze biserici care să susțină valorile Evangheliei, „făcându-se" în același timp „tuturor totul", ca să câștige pe unii.[218] Pavel nu idealiza cultura pe care biserica încerca s-o câștige, ci încerca, cu o intenție evanghelistică, să se adapteze la bunele ei maniere sociale fără să facă compromisuri cu valorile esențiale. Și, desigur, știa că, acolo unde învățarea era esențială, cei care învățau deranjând aveau nevoie de câteva îndrumări, spre binele tuturor.

Este interesant că, dacă aplicăm această grijă pentru sensibilitatea culturală într-un context occidental modern, am face bine să ne asigurăm că femeile *contribuie și învață în același fel ca bărbații*. De fapt, ar fi o „rușine" să nu fie așa.

Este aceasta concepția corectă? Cred că s-ar putea să fie.[219] Dar nu putem fi absolut siguri, ceea ce duce la o ultimă observație.

217. Ioan Gură de Aur a împărtășit concepția lui Pavel trei secole mai târziu: „Atunci, într-adevăr, femeile tăceau în urma unei asemenea învățături; dar acum se face de obicei mare zgomot printre ele, multă larmă și vorbărie, și nicăieri atât de mult ca în locul acesta [catedrala] . . . Astfel totul este în confuzie, iar ele par să nu înțeleagă că, dacă nu sunt liniștite, nu pot învăța ce este de folos. Căci, atunci când cuvântarea noastră [predica] se luptă cu vorbăria și nimeni nu ia aminte la ce se spune, ce bine le poate face?" (Citat în Homily IX, Nicene and Post-Nicene Fathers.)
218. 1 Corinteni 9:23
219. Deși trebuie să recunosc, împreună cu cei care preferă Poziția 4, că porunca de a tăcea dată femeilor, pomenită de nu mai puțin de trei ori fără nicio nuanțare, ar putea constitui o interdicție absolută (și nu doar una legată de o situație anume) a oricărei contribuții vorbite a femeilor la întâlniri.

Un pasaj neclar

Deși biserica trebuie să continue să-și cerceteze interpretările Scripturii și să înainteze spre niveluri tot mai înalte de claritate și convingere, este important să recunoaștem că acest pasaj ridică încă mai multe întrebări decât răspunsuri. Chiar și concepțiile mai puternice sunt provizorii. De aceea, este nevoie de smerenie.

Dacă, de teamă să nu încălcăm Cuvântul lui Dumnezeu, optăm pentru interpretarea cea mai conservatoare (Poziția 1), atunci reducerea completă la tăcere a femeilor ar trebui să includă și faptul că ele nu cântă, întrucât cântarea este pomenită de Pavel ca un fel de vorbire.[220] A pretinde conservatorism, dar apoi doar a le opri pe femei să cântărească profețiile sau să predice mi se pare destul de arbitrar și inconsecvent. Și, dacă tot vorbim despre consecvență, dacă adoptăm abordarea conservatoare, să fim cu adevărat consecvenți și să le spunem tuturor femeilor să-și pregătească acoperămintele de cap pentru următoarea întâlnire a bisericii! Întrucât cercetători apreciați ajung în atâtea locuri diferite în studiul acestui pasaj, singurul lucru asupra căruia putem fi cu toții de acord este, cu siguranță, că acest pasaj este un pasaj neclar. În consecință – potrivit oricărei metode bune de interpretare –, el nu trebuie să fie temeiul unei concluzii doctrinare sau al unei porunci universale în practica fiecărei biserici de pretutindeni.

Nici 1 Corinteni 11, nici 1 Corinteni 14 nu exclud posibilitatea ca femeile să conducă în biserică și în societate, să stea alături de soții lor ca partenere sau să le predice bărbaților. Toate acestea, în ciuda faptului că tocmai aceste versete au fost prezentate de complementari ca apărări ale poziției lor. Rămâne încă un pasaj esențial de cercetat.

220. Vezi Coloseni 3:16-17

7

1 Timotei 2:11-15

„Opoziția față de slujirea femeilor se sprijină adesea practic pe un singur text al lui Pavel – 1 Timotei 2:11-12. Orice ar însemna acest text dificil și contextul lui, el trebuie pus în echilibru cu toate celelalte texte biblice care privesc aceeași problemă. Iar aceasta arată, după judecata mea, că textul din 1 Timotei vorbește despre o situație limitată." David Scholer[221]

Spre sfârșitul cărții *Harry Potter și Prințul Semipur*, Dumbledore este înconjurat de dușmani. El îl imploră pe profesorul Plesneală: „Severus … te rog!" Și, spre durerea noastră, Plesneală îl ucide pe Dumbledore. Tragem concluzia că Plesneală a fost tot timpul un agent trădător al lui Cap-de-Mort.

Dar stați puțin. Abia în ultima carte aflăm (împreună cu Harry) că lucrurile nu erau cum păreau. Harry descoperă amintirile lui Plesneală (turnate într-un Pensiv magic). Iese la iveală că Plesneală o iubise pe mama lui Harry când era tânăr. Și, oricât de antipatic va fi fost, le fusese tot timpul devotat lui Dumbledore și lui Harry.

De fapt, Dumbledore știa că moare din cauza unui blestem fără leac. De aceea îl rugase dinainte pe Severus să-i ia viața. Așa Plesneală urma să câștige încrederea lui Cap-de-Mort, pe care apoi o putea folosi în favoarea lui Harry.

Acum, când cunoaștem firul poveștii, cuvintele „Severus … te rog!" capătă cu totul alt sens. Ele nu sunt, cum credeam odată, rugămintea disperată a lui Dumbledore ca Plesneală să-l cruțe, ci rugămintea să-l omoare. Departe de a fi un triumf al răului, momentul acesta va duce de fapt la victoria finală asupra întunericului.

221. https://www.fuller.edu/womeninministry/

Folosesc această comparație[222] ca să arăt cât de important este să fim pătrunși de firul poveștii înainte să încercăm să înțelegem corect un rând sau un verset ici și colo. Scos din context, un asemenea rând poate fi înțeles complet greșit.

Teologii complementari fac greșeala de a lua trei rânduri mici dintr-o poveste foarte lungă (cele trei pasaje biblice pe care le parcurgem acum) și de a le smulge din context. Fiindcă țin la autoritatea Bibliei (ceea ce este un lucru bun), ei sunt gata să se agațe de o interpretare a unui pasaj, chiar dacă Biblia ca întreg nu sprijină acea interpretare. Contrazicând firul principal al planului de restaurare al lui Dumnezeu, ei idealizează și încearcă să facă veșnic patriarhatul pe care, în povestea cea mare, Autorul ei plănuiește să-l elimine.

Într-adevăr, niciun alt pasaj nu este citat mai des și mai apăsat ca dovadă că o rânduială ierarhică este voia lui Dumnezeu decât cuvintele lui Pavel către ucenicul său din 1 Timotei 2:8-15. Când toate celelalte argumente biblice cad, acesta este pasajul de rezervă al complementarilor. Unii teologi complementari îl socotesc chiar *singurul* pasaj credibil care mai stă între femei și hirotonirea lor în conducerea bisericii.[223]

Un scurt avertisment înainte să mergem mai departe: restul acestui capitol este cel mai tehnic și cel mai lung din carte. Dacă nu puteți duce atâta complexitate în interpretare, puteți sări liniștiți la capitolul următor. Dar să știți că voi arăta că *1 Timotei 2:11-15, principalul text-bastion al complementarismului, de fapt nu sprijină complementarismul*.

Iată pasajul, împreună cu versetele vecine, care îi dau un context:

8 Vreau deci ca bărbații să se roage pretutindeni, ridicând mâini sfinte, fără mânie și fără certuri. 9 Vreau, de asemenea, ca femeile să se îmbrace cuviincios, cu decență și bun-simț, și să se împodobească nu cu coafuri complicate sau cu aur, cu perle ori cu haine scumpe, 10 ci cu fapte bune, cum se cuvine femeilor care mărturisesc că se închină lui Dumnezeu.

11 Femeia să învețe în liniște și cu toată supunerea. 12 Nu îngădui femeii să învețe pe alții sau să-și asume autoritatea asupra bărbatului; ea trebuie să stea în liniște. 13 Căci întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva. 14 Și nu Adam a fost

222. Mulțumiri Rebeccăi McLaughlin pentru această ilustrație, din „Confronting Christianity" (cap. 8).

223. „Există un singur argument valid împotriva hirotonirii femeilor … interdicția din 1 Timotei 2:12", spune Susan Foh în „Women in Ministry: Four Views" (1989), cap. 2.

amăgit, ci femeia a fost amăgită și a ajuns păcătoasă. 15 Dar femeile vor fi mântuite prin nașterea de copii, dacă stăruie în credință, în dragoste și în sfințenie, cu bun-simț.

3:1 Adevărat este cuvântul acesta: dacă dorește cineva să fie episcop (supraveghetor), dorește un lucru bun.

Poziția complementară

Versetele principale pe care se sprijină teologia complementară sunt: „Nu îngădui femeii să învețe pe alții sau să [exercite] autoritate asupra bărbatului … Căci întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva." Complementarii interpretează aceste versete ca însemnând, în esență:

Ca apostol, hotărăsc pentru toate bisericile, în toate situațiile, că o femeie nu poate învăța pe un bărbat și nu poate exercita autoritate pastorală asupra unui bărbat, pentru că numai unui bărbat i se cuvine să învețe pe alt bărbat sau să exercite autoritate asupra lui. Motivul este că Adam a fost făcut înaintea Evei și de aceea o conduce pe bună dreptate pe Eva. Această „ordine a creației" se aplică tuturor comunităților evlavioase viitoare – autoritatea spirituală a bărbaților este norma pe care o preferă Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, atunci când o femeie îi învață pe bărbați în biserică sau are autoritate asupra unui bărbat, ea încalcă *atât* o poruncă apostolică permanentă și universală, *cât și* „ordinea creației".

Este important de observat că complementarii sunt împărțiți în trei privințe. Prima: dacă acest principiu ierarhic se aplică doar în casă și în biserică sau și în societate. A doua: dacă „a învăța sau a exercita autoritate" se referă la două activități (a învăța *și* a conduce) sau la una singură (a învăța ca un conducător). A treia: dacă femeile sunt excluse doar de la conducerea de vârf a bisericii sau de la toate nivelurile de conducere unde bărbații sunt cei conduși. În toate cele trei privințe, cei mai mulți dintre teologii complementari de seamă (cum sunt Köstenberger și Schreiner) ajung la interpretările mai stricte. De exemplu, Köstenberger scrie: „Pavel ar fi putut spune ușor: «Nu îngădui unei femei să fie prezbiter», dar el a spus: «Nu îngădui unei femei să învețe pe alții sau să exercite autoritate asupra unui

bărbat». Asta arată că ea nu trebuie să îndeplinească aceste funcții, nu doar că nu trebuie să ocupe slujba în care are loc această învățare și exercitare a autorității."[224]

Ce înseamnă „a învăța" (în greacă: *didaskein*)? Schreiner spune că este „transmiterea unui material cu autoritate". Prin urmare, grija lui Pavel nu este doar ca femeile să nu-i învețe pe bărbați lucruri greșite, ci ca ele să nu-i învețe deloc pe bărbați. Nu se cuvine ca femeile să-i învețe pe bărbați nici măcar adevărul. Femeile din biserică pot învăța alte femei și copii,[225] dar nu bărbați adulți. Un singur verset, Faptele apostolilor 18:26, este interpretat în așa fel încât să permită o excepție: în afara unei întâlniri oficiale a bisericii și între patru ochi, o femeie poate avea voie să învețe un bărbat.

Potrivit argumentului complementar, exercitarea autorității din 1 Timotei 2:12 (în greacă: *authentein*) nu se referă la o folosire negativă a autorității, ci la una pozitivă, pe care ar exercita-o pastorii bărbați într-o biserică.

Pavel își motivează porunca apostolică: „Căci Adam …" Conjuncția „căci" (în greacă: *gar*) înseamnă *pentru că*, spun teologii complementari. Motivul lui Pavel este că „întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva". Cuvintele „întâi" și „apoi" ar implica o ierarhie. Aceasta, spun ei, dovedește că Pavel citește Geneza 2 ca pe o învățătură despre autoritatea lui Adam asupra Evei înainte de cădere.

Pavel continuă: „Și nu Adam a fost amăgit, ci femeia a fost amăgită și a ajuns păcătoasă" (v. 14). Complementarii tind să interpreteze aceasta ca referire la faptul că Eva a cooperat cu încercarea Satanei de a răsturna ordinea creației. Deși Adam era cel care conducea, Satana i-a ocolit autoritatea și a vorbit cu Eva. Iar Eva, ocolind și ea autoritatea lui Adam, s-a ocupat de ispită fără să țină seama de Adam.

Complementarii ne amintesc pe bună dreptate că împărțirea în capitole pe care o avem azi nu există în scrisoarea originală a lui Pavel. De fapt, firul gândirii continuă. Pavel trece imediat la subiectul celor care pot fi episcopi (supraveghetori) într-o biserică (3:1). Complementarii își închipuie că Pavel vrea să spună astfel: „Am spus că femeile nu pot învăța pe bărbați și nu pot

224. Sursa: www.bit.ly/3mG7n13
225. Vezi ca exemple Tit 2:3-4 și 2 Timotei 1:5; 3:15.

exercita autoritate asupra lor, așa că vă întrebați probabil cine poate face lucrul acesta. Răspunsul este … episcopii *bărbați*."

Pe lângă faptul că aceasta este o interpretare aproape cu totul nouă, inventată bucată cu bucată începând cu anii 1970,[226] dați-mi voie să vă arăt câteva îngrijorări pe care le am față de interpretarea complementară (așa cum am descris-o mai sus).

226. Interpretările mutualiste ale lui 1 Timotei 2:11-14 sunt contestate în mod obișnuit de complementari pe motiv că ar fi noi. Dar acuzația taie în ambele direcții. Cei mai mulți învățători ai Bibliei din istoria Bisericii, până în a doua jumătate a secolului al XX-lea, au citit automat textele biblice despre femei prin lentila patriarhatului sau a misoginiei culturii lor. De aceea este de înțeles că au interpretat greșit un pasaj ca acesta. Pe scurt, ei l-au citit ca pe o subordonare universală a femeii în toate domeniile societății, întemeiată pe inferioritatea ei calitativă. Bărbații trebuie să învețe pe alții și să conducă, pentru că femeile nu sunt în stare s-o facă. Așadar, când complementarii pretind că poziția lor este cea istorică, ei arată că nu-și dau seama cât de nouă este interpretarea lor. Iată, luând pasajul expresie cu expresie, diferența dintre poziția complementară și poziția istorică (obișnuită): *„Nu îngădui femeii să învețe pe alții."* Complementarii văd aici interzicerea doar a învățăturii biblice sau a învățării bărbaților creștini. Dar, istoric, aceasta era înțeleasă de obicei ca orice fel de învățătură. Femeile din societate nu trebuiau să învețe pe nimeni, nici chiar pe bărbați. *„sau să-și asume autoritatea asupra bărbatului."* Complementarii spun în general că aceasta se referă la conducerea pastorală, potrivită numai prezbiterilor bărbați. Dar, istoric, aceasta era înțeleasă ca interdicția ca femeile să „uzurpe" (adică să ia cu forța) autoritatea de la bărbați, singurii care ar trebui să conducă pretutindeni în societate, nu doar în biserică. *„femeii să învețe … pe bărbat."* Complementarii încearcă stângaci să-și împace interpretarea acestui pasaj cu faptul că Priscila l-a învățat pe bună dreptate pe Apolo. De aceea ei interpretează aceasta în sensul că o femeie poate învăța în mod informal un bărbat singur, dar nu poate învăța bărbați ca grup sau în mod oficial. Dar, istoric, aceasta era înțeleasă ca interdicția ca o femeie să învețe un grup de bărbați, *dar și* un singur bărbat. *„Căci întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva."* Complementarii văd aici autoritatea lui Adam asupra Evei, aplicată doar la conducerea spirituală a bărbatului în biserică și în căsnicia creștină. Dar, istoric, aceasta era înțeleasă ca stăpânirea universală a bărbaților asupra femeilor, întemeiată pe creație, în toate domeniile societății, inclusiv în biserică, din cauză că femeia nu este potrivită pentru a conduce. *„Și nu Adam a fost amăgit, ci femeia a fost amăgită și a ajuns păcătoasă."* Complementarii spun că aceasta se referă la răsturnarea de către Satana a autorității lui Adam asupra Evei și la faptul că ea a cedat acestei răsturnări. Dar, istoric, aceasta era înțeleasă ca o mai mare vulnerabilitate intelectuală și morală a femeii față de amăgire și ispită. Pentru un studiu mai amănunțit al diferenței dintre interpretările complementare și cele istorice, vezi www.bit.ly/3Q4TWo4 și www.bit.ly/3xlOXIj. Întrebarea pe care ar trebui să ne-o punem este aceasta: dacă nu acceptăm interpretarea istorică, potrivit căreia inferioritatea calitativă a femeii o descalifică de la a învăța pe cineva sau de la a conduce bărbați oriunde în societate, care dintre interpretările mai recente (cea complementară sau cea mutualistă) este mai corectă? Această carte este răspunsul meu la această întrebare.

O biserică grav afectată

Această scrisoare nu a fost scrisă nouă, ci pentru noi. Desigur, ea este Scriptură inspirată și conține adevăruri veșnice pentru toate bisericile. Dar aceste adevăruri trebuie scoase la lumină cu grijă, pornind de la situația unică la care se referea scrisoarea. Când nu ținem seama de această situație istorică anume și presupunem pur și simplu că aceste cuvinte ni se adresează nouă, suntem mai înclinați să le înțelegem greșit sensul și aplicarea. Așadar, ce situație ar putea avea în vedere Pavel în 2:11-15?

Este de ajuns să citim pasajul nostru în lumina tuturor versetelor dinaintea lui. După un salut la început, Pavel intră direct în scrisoare și îi poruncește lui Timotei: „Rămâi în Efes, ca să poruncești unora să nu mai învețe pe oameni învățături false și să nu se mai îndeletnicească cu basme și cu înșirări de neamuri fără sfârșit" (1:3-4). Acești „unii" rămân apoi în vedere în tot restul scrisorii. Pavel scrie că „unii s-au abătut" de la „o inimă curată, un cuget bun și o credință neprefăcută" și „s-au apucat de flecării" (1:5-6). Bărbați ca „Imeneu și Alexandru" au „naufragiat în ce privește credința". Atât de departe au mers acești bărbați, încât Pavel i-a dat „pe mâna Satanei, ca să se învețe să nu mai hulească" (1:19-20).

Imediat după această descriere a învățătorilor falși, Pavel spune: „Vă îndemn *dar* …" (2:1) – „dar" înseamnă aici „prin urmare". Apoi dă îndrumări despre cum să-și recâștige biserica, prin rugăciune, simțul misiunii (2:1-7); despre bărbați, care să se ferească de mânie și de certuri (2:8); despre femei, care să evite o înfățișare ostentativă și seducătoare (2:9-10); și despre o femeie (la singular), care să învețe cu supunere (2:11) și să nu învețe pe alții și să nu-și asume autoritatea asupra unui bărbat (2:12).

Când interpretăm scrisorile lui Pavel, trebuie să ne amintim că auzim doar o parte a unei convorbiri telefonice, în care Pavel vorbește cu altcineva, nu cu noi. Uneori trebuie să facem presupuneri, folosind dovezile din scrisoarea însăși, despre felul în care fiecare îndrumare din 1 Timotei 2 va reface biserica și va trata efectele învățătorilor falși. Făcând așa, înțelegem de exemplu următorul lucru: o biserică sfâșiată de învățătura falsă își poate pierde simțul misiunii; de aceea are sens îndemnul de a-l recâștiga prin rugăciune. Erezia și

dezbinarea i-au putut face pe bărbați să reacționeze cu mânie față de alți bărbați sau față de femei amăgite ori lipsite de respect. De aici îndrumarea lui Pavel ca bărbații să ridice mâini sfinte în rugăciune „fără mânie și fără certuri". La fel, erezia a încurajat poate, într-un fel sau altul, atitudini și purtări ostentative, mândre, refractare la învățătură și independente, mai ales la unele femei bogate și mai ales față de bărbați. De aici îndrumările ca femeile să învețe cu supunere din Cuvântul lui Dumnezeu și să se poarte cu mai mult respect față de bărbați. *Ce vreau să spun este că Pavel dă îndrumări pentru o situație dificilă anume, despre care el știe mai multe decât noi, deși scrisoarea ne oferă unele indicii despre ce ar putea fi.* De ce altfel ar fi încurajați doar bărbații să se roage? Și de ce altfel li s-ar spune doar femeilor să învețe?

În acest punct, din 1 Timotei 1 este clar că unii bărbați se poartă rău. Dar, în afară de 2:9-15, cât de siguri putem fi că și unele femei se abat de la ce se cuvine? 1 Timotei 5 ne dă un răspuns: unele femei și-au părăsit „devotamentul față de Hristos" din cauza „poftelor lor senzuale" (v. 11). Multe dintre ele sunt „fără treabă și umblă din casă în casă", ca niște „bârfitoare care vorbesc prostii și spun lucruri pe care nu ar trebui să le spună" (v. 13). Ele îi dau vrăjmașului „prilej de ocară" (v. 14). „Căci unele s-au și abătut, ca să meargă după Satana" (v. 15) – o aluzie la faptul că s-au predat ereziei.[227] Ultimele cuvinte ale lui Pavel din scrisoare arată că învățătura falsă este problema de fond: „Ferește-te de flecăriile lumești și de împotrivirile științei, pe nedrept numită astfel, pe care au mărturisit-o unii și au rătăcit cu privire la credință" (6:20-21). *Nu știm exact cum a dus învățătura falsă la purtarea rea a unor femei, dar există o legătură clară. Ea se vede cel mai bine în felul în care Pavel le compară pe aceste femei din Efes cu Eva, care ea însăși „a fost amăgită" de Satana.*[228]

Este izbitor, așadar, cât de puțini dintre teologii complementari care scriu despre 1 Timotei 2:11-15 recunosc efectul învățăturii false ca preocupare urgentă a *întregii* scrisori a lui Pavel, *inclusiv a acestui pasaj*. Kathy Keller, de exemplu, citează cuvintele lui Pavel: „Îți scriu aceste lucruri pentru ca, dacă voi zăbovi, să știi cum trebuie să se poarte oamenii în casa lui Dumnezeu". Și trage concluzia: „[î]ntreaga scrisoare … poate fi văzută ca un manual de

227. În cele două scrisori ale lui Pavel către Timotei, referirile la Satana au de-a face mai ales cu învățătura falsă și cu viața stricată pe care o promovează aceasta – vezi 1 Timotei 1:20; 2:14; 4:1; 2 Timotei 2:23-25.
228. 1 Timotei 2:14

înființare a bisericilor – cum să întemeiezi o biserică … după principiile casei lui Dumnezeu".[229] Acest lucru nu este corect, cum observă chiar și Schreiner.[230] Ea pare să treacă cu vederea și o propoziție – „dacă voi zăbovi" – care dezvăluie, împreună cu alte indicii din *fiecare* secțiune importantă a scrisorii, eforturile urgente ale lui Pavel de a reface o biserică jefuită de învățători falși. Köstenberger și Grudem recunosc că Pavel scrie scrisoarea ca să combată erezia și efectele ei. Dar, în mod ciudat, tratează pasajul acesta ca pe o *digresiune* de la această prioritate[231] – ca și cum Pavel ar face o pauză de la sarcina lui principală și de la firul gândirii de până atunci, ca să înfrunte acum niște femei care, în mijlocul învățăturii false, încercaseră să-i învețe pe bărbați adevărul. Însă nu doar pasajele dinainte și de după, ci chiar versetul 12 conține semne că Pavel corectează o situație în care unele femei păcătuiau.

Nu îngădui acum

Să cercetăm cuvântul lui Pavel *epitrepō*, pe care traducerile engleze îl redau prin patru cuvinte („I do not permit" – «nu îngădui»), ca să descrie purtarea care trebuia corectată: „«*Nu îngădui*» [*epitrepō*] femeii să învețe pe alții, nici să-și asume autoritatea …"

Observați mai întâi că verbul este la timpul prezent. Aceasta face foarte plauzibilă teza că Pavel dă această interdicție pentru această situație anume. Totuși, Grudem insistă că „forța limbii grecești" arată că aceasta este una dintre „poruncile care se aplică tuturor creștinilor din toate timpurile".[232]

229. Kathy Keller în „Jesus, Gender and Justice". 1 Timotei 3:15.

230. Comentariile foarte vechi la 1 Timotei, cum sunt cel al lui J.N.D. Kelly din 1963 și cel al lui Donald Guthrie din 1957, au adoptat această abordare. Dar comentariile contemporane pe care le-am citit recunosc că nu numai o treime din 1 Timotei se ocupă direct de învățătorii falși și de învățătura falsă, ci și celelalte două treimi ale scrisorii sunt colorate de aceasta. De aceea Tom Schreiner admite: „A descrie 1 Timotei ca pe un manual de rânduială bisericească … nu se potrivește exact cu scopul scrisorii … Pavel se concentrează asupra femeilor păcălite și amăgite de învățătorii falși (cf. 1 Timotei 2:14; 2 Timotei 3:6-9)" (Sursa: www.bit.ly/3BN3tYQ). Totuși, un contraargument obișnuit față de faptul că 1 Timotei 2 tratează învățătura falsă este că Pavel vrea ca bărbații „pretutindeni" (NIV) sau „în orice loc" (ESV) (v. 8) să se roage într-un anumit fel. Dar, în contextul lui 1 Timotei 1, aceasta se referă probabil la *orice loc* în care se adunau credincioșii din Efes să se roage, mai ales la numeroasele case din Efes în care se adunau biserici.

231. Köstenberger în „Women in The Church", p. 152-155, și Grudem, Evangelical Feminism and the Biblical Truth, p. 280-284. Mulțumiri lui Andrew Bartlett, în „Men and Women in Christ" (p. 390).

232. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and the Biblical Truth, p. 301

Această insistență este exagerată. Cum spune Douglas Moo, și el un teolog complementar: „În ce privește timpul prezent al verbului, acesta ne permite să tragem doar concluzia că Pavel insista asupra acestor interdicții *în momentul în care scria*."[233] Numai această recunoaștere este de ajuns ca să slăbească orice declarație că Pavel ar proclama o hotărâre universală. Formularea engleză „I do not permit" («nu îngădui») creează impresia că se dă o hotărâre universală, valabilă în toate timpurile. De aceea Moo însuși propune ca traducere mai bună „I am not permitting …" («nu îngădui acum …»).[234]

În plus, un studiu al folosirii cuvântului în alte locuri din Biblie confirmă că este probabil o interdicție legată de o situație anume. În toate aparițiile lui *epitrepō* din traducerea greacă a Vechiului Testament, precum și în marea majoritate a celorlalte 17 locuri din Noul Testament unde apare, *cuvântul se referă la o hotărâre luată pentru o situație anume*.[235] Moo recunoaște: „Trebuie admis că verbul nu este folosit des în Scriptură pentru porunci valabile universal."[236] Dacă Pavel ar fi vrut să enunțe un ideal universal pentru toate bisericile de pretutindeni, de ce nu a scris pur și simplu: „Femeile să nu învețe niciodată pe alții"? De exemplu, el nu ar scrie niciodată: „Nu vă îngădui acum să trăiți în curvie." Nu, el ar spune-o mai direct: „Fugiți de curvie!" Atunci de ce folosește aici o formulare atât de neașteptată și de blândă?

Pe scurt, faptul că Pavel introduce interdicția cu cuvântul *epitrepō* ne dă motive să credem că Pavel vorbește poate despre o situație locală.

233. Spune Douglas Moo în „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", cap. 9.
234. „O traducere engleză mai fidelă folosirii grecești a cuvântului este «I am not permitting» («nu îngădui acum»), ceea ce arată o poruncă nouă, legată de un caz anume, ca răspuns la o problemă din Efes, care nu are greutatea tradiției Bisericii." Moo, 202
235. Vezi Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, p. 201-202. Vezi și https://biblehub.com/greek/strongs_2010.htm. Singurele două excepții sunt 1 Corinteni 14:34, „nu le este îngăduit", și Marcu 10:4, „Moise a dat voie". Pe cea dintâi o tratez în capitolul 6 și ajung la concluzia că, foarte probabil, aceste cuvinte sunt o interpolare sau, de fapt, Pavel dădea un sfat pentru o situație foarte anume din biserica din Corint. În cazul celei de-a doua, răspunsul lui Isus din Marcu 10:5-12 arată că El vedea porunca lui Moise ca pe o abatere temporară de la un ideal statornic.
236. Sursa: https://bit.ly/3mExipX (p. 199)

Authentein

Esența interpretării complementare este că Pavel le spune femeilor să nu facă ceea ce numai (unor) bărbați ar trebui să li se îngăduie să facă: să învețe pe alții și să exercite autoritate pastorală asupra altora. Cu alte cuvinte, a învăța și a exercita autoritate, în sensul de aici, sunt activități rânduite de Dumnezeu – atâta timp cât le face persoana potrivită. *Această interpretare se prăbușește însă dacă se poate arăta că Pavel le interzice femeilor ceva ce nu ar vrea să facă nici bărbații.* Altfel spus, dacă se arată că una sau amândouă aceste activități sunt păcătoase, atunci interpretarea complementară este greșită.

Disputa se poartă deci în jurul verbului „a *authentein*". Ea se vede în diversitatea traducerilor engleze: „a exercita autoritate" (ESV) este ceva legitim, pe când „a-și asuma autoritatea" (NIV) poate fi o acțiune negativă. De exemplu, dacă o profesoară îi conduce pe elevi într-o clasă, ea „*exercită* autoritate". Dar dacă un elev încearcă să preia lecția, el își „*asumă*" pe nedrept „autoritatea". Alte traduceri au „a stăpâni" (ASV), „a controla" (CEB), „a domina" (NEB) și „a se purta ca un stăpân peste" (TLB).

Un lucru care face cuvântul mai greu de tradus este că *authentein* este un cuvânt *folosit o singură dată* în toată Biblia.[237] De aceea nu putem vedea cum altfel l-a folosit Pavel sau vreun alt autor biblic. Cuvântul a fost folosit de autori din literatura greacă veche în secolele dinainte și de după ce l-a folosit Pavel aici, în anul 62 d.Hr. Totuși, era un cuvânt *neobișnuit* de rar. De fapt, din cei 100 de ani dinaintea slujirii lui Pavel și din cei 100 de ani de după ea, avem în literatura antică păstrată doar cinci exemple. Cum putem atunci spera să aflăm dacă nuanța lui este pozitivă sau negativă?

Complementarii dau două motive pentru traducerea lor pozitivă. Primul: cuvântul *didaskein* (a învăța pe alții) este pozitiv, susțin ei, și de aceea cere un sens pozitiv și pentru *authentein*. Köstenberger argumentează, pe baza situațiilor în care în literatura greacă veche apar două infinitive unul lângă altul, că cele două verbe *didaskein* și *authentein* sunt fie amândouă pozitive, fie amândouă negative. Complementarii susțin că *didaskein* este întotdeauna un cuvânt pozitiv. De exemplu, Schreiner afirmă că în epistolele pastorale ale lui

237. Termenul tehnic este că acest cuvânt este un hapax legomenon.

Pavel către Timotei și Tit, *didaskein* înseamnă întotdeauna „transmiterea tradiției cu autoritate în [închinarea publică a bisericii adunate], nu o împărtășire informală".[238] Singura excepție, spun ei, este atunci când alte cuvinte negative arată că este vorba de o învățătură falsă. De aceea ei trag concluzia că în 1 Timotei 2:12 sensul pozitiv al lui *authentein* rezultă din legătura lui cu *didaskein*.

Al doilea: lingviști complementari ca Henry Baldwin argumentează că în literatura antică acest cuvânt este folosit foarte des în sens pozitiv, iar Al Wolters argumentează că aproape niciodată nu a fost folosit în sens negativ.

Fiindcă sensul lui s-a dovedit atât de hotărâtor pentru interpretarea lui 1 Timotei 2:12, trebuie să acceptăm că s-ar putea să nu ajungem niciodată la un consens între cercetători asupra sensului lui. Urmărind studiul științific al acestui cuvânt antic din ultimele decenii, observ că cercetători de prim rang continuă să-și combată unii altora afirmațiile. Totuși, după ce am petrecut multe zile citind și recitind lucrări științifice recente despre acest cuvânt, am ajuns la concluzia că în literatura antică el este folosit uneori pozitiv și alteori negativ. *Acestea fiind spuse, iată opt motive pentru care „a exercita autoritate" nu este probabil traducerea potrivită în acest verset, iar o traducere cu nuanță mai negativă este mai exactă:*

Primul: „a învăța pe alții" (*didaskein*) poate foarte bine să însemne în acest pasaj un fel negativ de a învăța și să nu se refere nici la o învățătură pozitivă, nici la una oficială. Schreiner argumentează *dincolo de ce arată Biblia* că în scrisorile lui Pavel către Timotei și Tit este întotdeauna o acțiune pozitivă, și anume una oficială, făcută în adunările de închinare de la o săptămână la alta. În epistolele pastorale cuvântul nu este neapărat limitat la învățătura

238. Women in the Church, 3rd Edition, p. 175

doctrinară cu autoritate din închinarea comună, iar *uneori* este socotit un fel păcătos de *didaskein*.[239]

Oricum, nu este consecvent să susții un sens fix pentru *didaskein* (ca învățătură oficială și pozitivă) și un sens determinat de context pentru *authentein*. De fapt, cel mai elementar principiu al interpretării este să lași contextul să dezvăluie sensul ambelor cuvinte.[240] De exemplu, când unor oameni dintr-o biserică li se *interzice* să facă *didaskein*, putem presupune că este vorba despre o greșeală serioasă a acelor învățători sau a învățăturii lor.[241] Există și alte exemple de forme de învățătură interzise.[242] Dar gândiți-vă la

239. Cuvântul pentru „a învăța pe alții" este folosit diferit în pasaje diferite. Schreiner nu are niciun argument solid ca să susțină că în epistolele pastorale cuvântul *didaskein* trebuie citit *întotdeauna* ca predicare doctrinară oficială a conducătorilor spirituali într-un serviciu divin sau că se referă întotdeauna, în mod necesar, la învățarea unui conținut sănătos. Deși în alte locuri din epistolele pastorale didaskein poate însemna ce spune Schreiner, uneori el are și alte sensuri: *Spre deosebire de ce spune Schreiner, uneori el se referă la o împărtășire informală, în afara închinării comune.* Folosind *didaskein* în 1 Timotei 2:12, Pavel poate să aibă în vedere ceva de felul a le vorbi altora ca să le modeleze ce cred sau cum trăiesc. Aceasta ar include atât împărtășirea informală, cât și predicarea mai oficială. Dacă, după standardele complementare, femeile nu au voie să-i învețe pe bărbați, când și unde ar trebui ele să învețe alte femei, dacă în închinarea săptămânală sunt întotdeauna prezenți și bărbați (Tit 2:3-5)? Și oare se pot învăța și îndruma „împotrivitorii" doar în serviciile de închinare (2 Timotei 2:24-25)? Cum se poate spune că în închinarea comună o singură persoană („o femeie") încearcă să învețe o singură altă persoană („un bărbat") (1 Timotei 2:12)? Cum s-ar putea produce un șir al învățării, în care o persoană învățată îi învață pe alții, care vor învăța la rândul lor pe alții, dacă este avută în vedere doar învățătura din închinarea comună (2 Timotei 2:2)? Și ce se poate spune despre învățătura care afecta familii întregi (Tit 1:10-11)? *De asemenea, spre deosebire de ce spune Schreiner, el se poate referi la un fel păcătos de a învăța.* De exemplu, Pavel folosește chiar cuvântul *didaskein* ca să descrie ce spun cei care nu transmit tradiția apostolică cu autoritate, ci un conținut eretic (Tit 1:11).

240. *Didaskein* în sine nu este nici negativ, nici pozitiv. Sensul lui este determinat de fiecare dată de context – de exemplu, cineva poate învăța pe alții într-un fel arogant sau constrângător ori poate învăța lucruri greșite. Așadar, în loc să presupunem, ca teologii complementari, că el este pozitiv prin natura lui și că trebuie, de aceea, să determine sensul cuvântului pereche *authentein*, are mai mult sens să lăsăm cuvintele pereche și contextul mai larg să-i determine sensul. Teologii complementari care spun că *didaskein* este „întotdeauna pozitiv, dacă nu există un cuvânt care precizează că este vorba despre o învățătură falsă" creează o regulă de interpretare artificială – nu, *contextul determină întotdeauna sensul.*

241. Vezi Matei 5:19a, Tit 1:11 și Apocalipsa 2:14, 20, unde cuvântul este folosit într-un context negativ.

242. Mai ales când este vorba de fapte interzise de Isus sau de apostoli, un verb pereche negativ alături de cuvântul „a învăța" ne poate îndruma să presupunem că este vorba de un fel păcătos de a învăța. De exemplu, în Apocalipsa 2:20 Isus mustră biserica din Tiatira pentru că îngăduie unei femei asemenea Izabelei din biserică să „învețe" (*didaskein*) „și să amăgească" (*kai plana*) pe robii Lui. Dacă cei din Tiatira au tolerat învățătura păcătoasă a unei femei, Pavel nu va face la fel în biserica din Efes – „Nu îngădui acum …" Totuși, este esențial să observăm că în ambele locuri este interzis doar un fel păcătos de a învăța din partea femeilor. Contextul de corectare și verbul pereche „a amăgi" arată că Isus nu-i interzice femeii din Tiatira să învețe lucruri bune, ci să învețe

celălalt loc din epistolele pastorale unde *didaskein* este interzis și care este astfel o paralelă apropiată de 1 Timotei 2:12. Pavel îi spune lui Tit că un grup pe care îl numește „cei tăiați împrejur", pe care îi descrie ca „oameni plini de vorbe goale și de înșelăciune", „trebuie făcuți să tacă, pentru că strică familii întregi, *învățând* lucruri pe care nu trebuie să le învețe".[243] După aprecierea lui Pavel, ceva era în neregulă cu acești învățători și cu învățătura lor – de aceea ei și felul lor de a vorbi trebuiau opriți. La fel, pe măsură ce ne continuăm studiul pasajului din 1 Timotei 2, vom descoperi că era evident ceva nelegiuit la un grup de femei din biserică, mai ales în atitudinea și faptele lor față de bărbați. Aceasta justifica faptul că Pavel corectează *felul* în care vorbeau ele bărbaților despre ce să creadă și cum să trăiască.[244]

Al doilea: nu există un consens între cercetători că în Antichitate cuvântul *authentein* este folosit întotdeauna pentru o acțiune pozitivă. În prima și a doua ediție a principalei cărți complementare despre sensul lui 1 Timotei 2:12, *Women in the Church*, lui Baldwin i s-a dat sarcina să scrie capitolul despre sensul cuvântului. El a ajuns la concluzia că, după context, cuvântul poate însemna „a guverna sau a domni, a controla sau a domina, a acționa independent sau a instiga".[245] Cu privire la 1 Timotei 2:12, el adaugă că „sensurile a controla sau a domina … sunt pe deplin posibile" și că „a-și asuma autoritatea asupra" „ar putea fi potrivit". Este interesant că în a treia ediție capitolul lui a fost scos și înlocuit cu lucrarea lui Wolters, care susține că *authentein* nu are aproape *niciodată* un sens negativ[246] – o concluzie care sprijină mult mai bine preferințele complementare. Totuși, Schreiner admite că acest cuvânt poate fi folosit uneori negativ.[247] Ptolemeu folosește cuvântul în *Tetrabiblos* (127–148 d.Hr.) ca să vorbească despre o planetă care *controlează* o altă planetă – aici nuanța negativă nu poate fi negată. Cei mai mulți cercetători pe care i-am citit, inclusiv Baldwin și Grudem, îl traduc aici prin

într-un fel amăgitor și eretic. La fel, contextul de corectare și verbul pereche *authentein* (care poate însemna „a domina") arată că Pavel nu le interzicea femeilor din Efes să învețe lucruri bune, ci să învețe într-un fel lipsit de respect și agresiv.

243. Tit 1:10-11

244. De fapt, se poate arăta că toate cele trei lucruri care îl îngrijorau pe Pavel la oamenii pe care Tit trebuia să-i facă să tacă (nesupunerea, conținutul nefolositor, înșelăciunea) ar putea avea legătură cu îngrijorările lui față de femeile corectate în 1 Timotei 2:12-14.

245. Grudem, Evangelical Feminism, Appendix 7

246. Albert Wolters, "A Semantic Study of Αὐθέντης and its Derivatives," Journal for Biblical Manhood and Womanhood 1.11 (Spring 2006): pp. 44-65, 45.

247. În „Two Views on Women in Ministry", Schreiner spune: „Este cu siguranță posibil ca, în anumite contexte, termenul să aibă o nuanță negativă."

„a domina".[248]

Este adevărat că Biserica de după Constantin (din secolul al IV-lea încolo) a ajuns adesea să folosească cuvântul *authentein* în sens pozitiv. Dar sensurile lui *authentein* de după atâtea secole nu sunt cu adevărat relevante pentru această discuție.[249] Într-adevăr, o problemă a studiilor lui Baldwin și Wolters (ca și a studiilor de cuvinte ale lui Grudem despre *kephalē*) este că aproape toate exemplele cercetate apar la secole după perioada Noului Testament. De aceea ele sunt de folos limitat pentru a stabili sensul cuvântului în vremea când a fost scrisă 1 Timotei.[250]

Philip Payne rezumă astfel ce a descoperit despre dezvoltarea istorică a cuvântului: „Singurul sens al lui *authentein* care se potrivește cu 1 Timotei 2:12 și despre care se știe sigur că a fost scris înainte de vremea lui Pavel este «a-și asuma autoritatea». Sensul «a domina» apare la scurt timp după vremea lui Pavel, iar «a exercita autoritate» este un sens care poate fi confirmat abia mult mai târziu."[251] Primele exemple confirmate pentru acest din urmă sens, spune Payne, apar în secolul al IV-lea, în epoca de după Constantin. Și totuși folosirea negativă a cuvântului a continuat și ea – Părintele Bisericii Ioan

248. Wolters este singurul care traduce cuvântul de la Ptolemeu prin „a dobândi stăpânirea" sau „a-și asuma autoritatea". Totuși, făcând așa, el admite nuanța negativă pe care o recunosc Baldwin și Grudem când îl traduc prin „a domina". Wolters dă însă prea multă importanță faptului că verbul de la Ptolemeu este la aorist și că, de aceea, ar exprima doar momentul în care începe dominarea. Dar contextul frazei este cel care hotărăște cu adevărat sensul: așa cum arată Wolters, *authentein* este folosit în paralel cu Saturn care „preia controlul … total" asupra sufletului omenesc și le face pe celelalte planete să-i „facă" pe oameni iubitori ai trupului. Aoristul poate surprinde aspectul „ingresiv" (adică începutul unei acțiuni), ca în „a-și asuma autoritatea". Dar aceasta nu înseamnă că acțiunea continuă, exprimată prin prezent – a controla ceea ce subiectul a luat mai înainte sub control – devine acum o acțiune neutră sau pozitivă. În plus, fiindcă avem atât de puține exemple antice ale cuvântului, iar Wolters este gata să primească în studiul cuvântului și sensul formei substantivale a lui authentein, pare arbitrar să nege nuanța unei forme înrudite mult mai apropiate, folosite la o mică distanță în timp de folosirea lui Pavel. Din câte știu, niciun alt cercetător, de nicio orientare, nu încearcă să introducă această distanță de sens între aorist și prezent în interpretarea diferitelor exemple antice ale lui *authentein*.

249. Mai ales când ne gândim că, în primele câteva secole ale existenței ei, Biserica, influențată cum era de misoginia aristotelică, a ajuns să citească 1 Timotei 2:12-14 ca pe o interdicție generală ca femeile să conducă vreodată bărbați, în toate domeniile, pe baza inferiorității Evei. Este deci probabil că mulți în Biserică au ajuns să presupună că authentein înseamnă o exercitare pozitivă a conducerii – aceasta aruncă lumină și asupra celor două locuri din scrierile bisericești din secolul al IV-lea în care se spune că Dumnezeu exercită authentein ca Domn.

250. Wolters este cinstit în privința acestei probleme: „Sensul «a exercita autoritate» se bazează în primul rând pe folosirea de mai târziu a verbului. … Este păcat că nu există mai multe atestări ale lui authentes din jurul începutului erei noastre."

251. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, cap. 20

Gură de Aur le-a interzis soților să exercite *authentein* asupra soțiilor lor.[252]

Fiindcă sensul cuvintelor se schimbă în timp, trebuie să căutăm folosirea lor în perioada cea mai apropiată. De aceea cele două folosiri confirmate ale cuvântului de *dinainte* de vremea lui Pavel sunt cele mai importante pentru studiul nostru. Ele surprind cel mai bine felul în care era înțeles cuvântul pe vremea lui Pavel. Prima folosire cunoscută este într-o scrisoare de justificare (o *apologia*) din anul 27 î.Hr.[253] Textul este cunoscut ca foarte greu de tradus. Se pare că povestește despre un bărbat numit Tryphon, care îi explică într-o scrisoare fratelui său Asklepiades cum a exercitat *authentein* asupra lui Antilochus, care pare să fi fost supusul sau sclavul lui Asklepiades. Tryphon și Antilochus erau pe un bac, iar când Antilochus a refuzat să-i plătească barcagiului călătoria, Tryphon a exercitat *authentein* asupra lui ca s-o facă. Cu alte cuvinte, l-a silit să plătească.[254] Pentru urechile de azi aceasta poate suna ca o purtare civilizată. Dar în cultura aceea era inacceptabil să dai porunci supusului altcuiva, așa cum azi este inacceptabil să dai porunci copilului altcuiva – *de aceea a simțit Tryphon nevoia unei scrisori de explicație*. Singurul lucru pe care *authentein* nu-l poate însemna aici este „a exercita autoritate". Căci scrisoarea încearcă să explice de ce și-a luat asupra lui să facă ceva ce evident nu avea dreptul să facă. Orice afirmație că în Antichitate cuvântul este „folosit întotdeauna pozitiv", cu sensul „a exercita autoritate", este deci înșelătoare.[255]

Al treilea: *authentein* poate fi înțeles ca o acțiune negativă dacă ne uităm la părțile din care este alcătuit. Morfemele unui cuvânt nu sunt cel mai bun mijloc de a-i stabili sensul. Dar când există puțin consens, ca aici, exercițiul

252. John Chrysostom, Hom. Col. P. 27–31.

253. Papyrus BGU 1208. Vezi www.bit.ly/3BKHl0Q. Nu voi menționa a doua folosire cunoscută, pentru că pare să aibă un sens cu totul diferit de cel din 1 Timotei 2:12. Într-o lucrare a gramaticianului Aristonicus, acesta comentează o secțiune din Iliada lui Homer și vorbește despre „authentein" (în sensul de „autor" sau „inițiator") al discursului.

254. Ca răspuns la cercetătorii care susțin că Antilochus era de la început sub autoritatea legitimă a lui Tryphon: este greu de înțeles cum sau de ce Tryphon, într-o cultură a rușinii și a onoarei, și-ar fi dedicat atât de mult din scrisoare apărării faptei lui. Propriile lui fapte ar fi dat la iveală slăbiciune și dezonoare, pentru că nu-și putea stăpâni slujitorul sau sclavul, și ar fi fost personal răspunzător pentru insulta adusă barcagiului.

255. Schreiner, în Two Views of Ministry (p. 108), afirmă: „Studiile recente ale lui H. Scott Baldwin și Al Wolters arată că termenul înseamnă o folosire pozitivă a autorității." Citiți studiul lui Jamin Hübner despre felul în care cercetătorii complementari își interpretează greșit propriile studii de cuvinte: „Cel puțin, toate acestea arată că complementarii sunt vizibil confuzi în privința a ceea ce au arătat studiile complementare (printre altele) despre authenteō." Vezi www.bit.ly/3EKqWM8 (p. 17)

merită totuși făcut.[256] În cazul acesta, prima parte a cuvântului *authentein* („*aut*") înseamnă *sine* și este folosită mai ales în cuvinte biblice care se referă la acțiuni îndreptate spre sine sau centrate pe sine.[257] Chiar dacă s-ar putea arăta că *authentein* descrie o folosire pozitivă a puterii de către conducători necreștini, este mult mai plauzibil următorul lucru: Pavel, care prefera să vorbească despre sine ca despre unul care nu stăpânea peste alții și era robul tuturor de dragul lui Hristos,[258] a ales acest cuvânt, intrat de curând în limba greacă, ca să descrie felurile păcătoase de purtare autoritară. Acestea aveau o nuanță de mândrie (îndreptate spre sine, nu spre Dumnezeu) și/sau de egoism (centrate pe sine, nu pe alții).

Chiar dacă acceptăm afirmația lui Wolters că verbul înseamnă *a fi stăpânul cuiva*, faptul că acțiunea este pozitivă sau negativă depinde de fiecare dată de cine este stăpânul. Dacă Dumnezeu, un rege antic sau un stăpân de sclavi din Antichitate „stăpânește" peste oamenii lui, aceasta poate fi în regulă. Dar, în general, oricărui ucenic al lui Isus, chiar și unui pastor, îi este interzis să încerce să fie domn sau stăpân peste un alt ucenic al lui Isus.

Al patrulea: întregul capitol este unul de corectare. Lingviștii explică următorul lucru: dacă un cuvânt poate fi folosit uneori pozitiv și alteori negativ, contextul hotărăște ce se înțelege. 1 Timotei 1 stabilește clar contextul: trebuie refăcută o biserică pustiită de învățători falși. Este deci probabil ca Pavel să continue în capitolul 2 să corecteze purtări greșite.

În poruncile lui de mai înainte, Pavel corectează fapte păcătoase anume. Pe de o parte, ale bărbaților din Efes care erau mânioși, se certau, nu se rugau și aveau mâini nesfinte (v. 8). Pe de altă parte, ale femeilor din Efes care erau necuviincioase, cu coafuri complicate și haine scumpe, cărora le lipseau bunul-simț și faptele bune și care trebuiau să înceteze să tulbure și să se supună din nou învățăturii (v. 9-11). Faptul că în aceste porunci Pavel se adresează de fiecare dată doar unui sex arată că el scoate în evidență greșelile specifice ale fiecăruia în această situație anume. În acest sens, nu este mai

256. Așa spune D.A. Carson în „Exegetical Fallacies": deși etimologia este o „unealtă oarecum stângace pentru a desluși sensul", ea este totuși utilă, „mai ales în încercările de a înțelege sensurile cuvintelor hapax legomena" (p. 33).
257. De exemplu, authadēs = „mulțumit de sine", authairetos = „de bunăvoie, din proprie inițiativă", autarkeia = „îndestulare de sine", autarkēs = „care își ajunge sieși", autokatakritos = „osândit de sine însuși", autocheir = „cu propria mână", aucheō = „mă laud". Sursa: www.bit.ly/3EKqWM8 (p. 18)
258. Vezi 2 Corinteni 4:5.

acceptabil ca un bărbat să exercite *authentein* asupra unei femei decât să se îmbrace ostentativ, sau ca o femeie să nu se roage, să fie mânioasă ori certăreață.

De asemenea, o înțelegere cu nuanță negativă a lui *authentein* se potrivește bine dacă ne amintim că porunca de dinainte, din versetul 11, este *opusul* a ceea ce interzice Pavel în versetul 12. Pavel vrea ca aceste femei din Efes, asemenea Mariei din Betania, care a stat odinioară la picioarele lui Isus, să învețe în liniște (în greacă *hesychia*, care aici înseamnă *în pace*) și cu supunere (v. 11). Și vrea ca ele *să nu* învețe pe alții într-un fel trufaș sau dominator (v. 12a),[259] ceea ce ar aduce exact opusul „liniștii" (din nou *hesychia*) (v. 12b).[260]

Al cincilea: versetul 12 este o interdicție. Chiar formularea versetului 12 sugerează un sens negativ. Dacă am pune *persoana A* în locul lui „femeia", *persoana B* în locul lui „bărbatul", litera *x* pentru *didaskein* și litera *y* pentru *authentein*, ar suna așa: „Nu îngădui *persoanei A* să facă *x*, nici să facă *y* persoanei B."[261] Citind doar atât, am trage concluzia că *x* și *y* sunt foarte probabil acțiuni negative. Astfel, contextul creează sensul – chiar dacă un cuvânt ar putea fi folosit pozitiv în altă parte, în acest context el ar fi probabil negativ.[262] Studiul lui Wolters, în mod ciudat, nu ia în seamă că, dintre toate primele apariții ale cuvântului în literatura antică, *numai în scrisoarea lui Pavel el este folosit în contextul unei interdicții*.

În plus, Wolters îl traduce pe Pavel ca interzicându-i unei femei să fie *„stăpâna unui bărbat"* – dar aceasta nu se potrivește cu porunca de mai târziu a lui Pavel ca sclavii să-și respecte stăpânii[263] (și știm că mulți sclavi erau

259. Conjuncția „de", deși lipsește în cele mai multe traduceri, leagă cele două propoziții și leagă firul gândirii dintre versetele 11 și 12. Ea înseamnă mai probabil „și" decât „dar" – mai ales pentru că, în același verset, Pavel folosește „alla" atunci când vrea să spună „dar".

260. Având în vedere o formulare paralelă de mai înainte din 1 Timotei, aceasta este citirea firească: „Observați că progresia gândirii lui Pavel în v. 12 (*să nu* învețe pe alții *și să nu* domine un bărbat, *ci* să stea în liniște) nu este foarte diferită de progresia gândirii lui pe aceeași temă a învățăturii din 1:3-4 (*să nu* învețe altfel *și să nu* se îndeletnicească cu basme și cu înșirări de neamuri fără sfârșit, care aduc speculații, *în loc să* ducă la lucrarea lui Dumnezeu prin credință). Primele două sunt văzute negativ, ultima pozitiv." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, p. 340)

261. Mulțumiri lui Jamin Hübner pentru această observație.

262. Altfel spus, dacă Pavel ar fi lăudat o purtare pozitivă, iar învățarea altora ar fi fost unul dintre lucrurile lăudate, atunci nu ar exista posibilitatea ca învățătura în cauză să fie o formă negativă de învățătură. Dar fiindcă Pavel corectează o purtare negativă, se deschide posibilitatea ca aceasta să fie o formă negativă de învățătură.

263. 1 Timotei 6:2

bărbați și mulți stăpâni erau femei). Fiindcă într-o casă erau probabil și sclavi bărbați, Pavel le cere unor femei să fie stăpâne (*oikodespotein*) peste bărbați.[264]

Al șaselea: când ne lărgim căutarea folosirii antice a cuvântului și includem și forma substantivală (*authentein* este forma verbală a substantivului *authentas*), descoperim că asocierile lui negative nu pot fi negate. În folosirea antică a substantivului abundă sensurile negative de cel mai puternic fel – cea mai veche folosire a cuvântului se referă la *crimă*. Wolters documentează patruzeci de folosiri antice ale substantivului cu acest sens. Dar arată apoi că pe vremea lui Pavel acest sens se estompase în mare parte. Fusese eclipsat de alte sensuri, mai ales de „stăpân". Totuși, ideea aceasta continuă până pe vremea lui Pavel și poate chiar în literatura pe care o citea el: *Înțelepciunea lui Solomon*[265] vorbește despre Dumnezeu care îi nimicește pe părinții care își „ucid" (*authentas*) copiii.[266] Deși sensul mai vechi de „crimă" al substantivului aproape dispăruse, este plauzibil, chiar dacă nu sigur, că o nuanță negativă i-a rămas în timp ce sensul lui evolua[267] – la urma urmei, există cel puțin o suprapunere de idei între „a lua viața altuia" și „a lua controlul asupra vieții altuia".[268]

Al șaptelea: dacă Pavel s-ar fi gândit la o exercitare pozitivă a autorității, ar fi putut folosi cuvinte grecești larg cunoscute care spun tocmai lucrul acesta – de pildă cuvântul pe care l-a folosit cu zece versete mai înainte pentru cei care au autoritate (*hyperochē*)? Lexiconul *Louw and Nida's Lexicon for the New Testament* dă 12 cuvinte care înseamnă „a exercita autoritate" și 47 care

264. În 1 Timotei 5:14 el le spune femeilor căsătorite de curând să-și „conducă gospodăria" – cuvântul pentru „a conduce" înseamnă aici literal „despot al casei".
265. Scrisă probabil cu două sau trei decenii înainte de începutul erei noastre și parte din traducerea greacă a Bibliei ebraice, Pavel cunoștea foarte probabil această scriere (vezi www.bit.ly/3EKKrE4 pentru o discuție despre aceasta).
266. Înțelepciunea lui Solomon 12:6. Argumentul lui Wolters că în Înțelepciunea lui Solomon cuvântul înseamnă doar „ucigaș al rudelor", nu „ucigaș", mi se pare fără importanță – în ambele cazuri este vorba de o faptă extrem de negativă.
267. Baldwin încearcă greșit să despartă forma verbală de substantivul ei, spunând că în cele mai multe limbi forma substantivală a unui cuvânt își poate schimba sensul general când este folosită ca verb. Însă cei mai mulți lingviști presupun că poate rămâne un fel de *nuanță* corespunzătoare. De exemplu, în engleză verbul „adulterate" (a falsifica, a altera) are alt sens decât substantivul „adultery" (adulter), dar nuanța negativă trece de la un cuvânt la celălalt.
268. Wolters presupune că cuvântul „authentēs" cu sensul de „ucigaș" și același cuvânt cu sensul de „stăpân" ar putea avea etimologii diferite. Dar s-ar putea și să nu aibă. Tot ce poate spune el este că „cercetătorii au sugerat în repetate rânduri că au etimologii diferite" – dar alți cercetători au sugerat contrariul. Ideea comună pare să fie aceea de a folosi puterea pe care o ai ca să te impui asupra altuia.

înseamnă „a domni" sau „a guverna". Dar Pavel nu a folosit niciunul dintre ele. În 1 Corinteni 7, referindu-se la autoritatea *legitimă* pe care un sex o poate avea asupra celuilalt, el a ales cuvântul *exousia*, pe care l-a folosit de 28 de ori în scrisorile lui.[269] Dacă se referea anume la conducerea *pastorală*, cum insistă teologii complementari, de ce nu a folosit cuvântul pe care l-a folosit mai târziu în scrisoare pentru conducerea pastorală (*proestōtes*) (5:17)? Sau cuvântul pentru păstorirea unei biserici (*poimainō*)?[270] Sau pe cel pe care autorul Epistolei către Evrei l-a folosit pentru conducătorii bisericii (*hegoumenōn*)?[271]

Faptul că a ales în schimb un cuvânt atât de *rar*, cu o nuanță foarte aparte,[272] face probabil că *el a vrut să numească precis și să corecteze o purtare păcătoasă anume, răspândită printre femeile din biserica din Efes*.

Al optulea: alți cercetători contestă serios concluziile cercetătorilor care au dinainte un angajament complementar. În cel puțin șapte lucrări de referință standard pe care le folosesc bibliștii, cele mai multe dau o traducere vădit negativă (de exemplu, a domina, a dicta). Și chiar și cele cu traduceri mai pozitive au totuși, dintr-o perspectivă creștină, tonuri negative (de exemplu, autoritate independentă, centrată pe sine). De exemplu, *Analytical Lexicon of the Greek NT* definește cuvântul astfel: „[D]espre cineva care acționează din propria autoritate; de aici: a avea control asupra, a domina, a stăpâni peste." *Nida and Louw* îl definește ca „a controla, a reține, a domina", în sensul de „a striga ordine la cineva", „a se purta ca o căpetenie față de" sau „a lătra la cineva". La fel, *BDAG*[273] îl traduce prin „a lua o poziție de autoritate independentă, a da ordine cuiva, a-i dicta cuiva".

269. Poate o diferență importantă între exousia și folosirea de către Pavel a lui authentein este următoarea: primul cuvânt înseamnă folosirea unei autorități pe care o ai cu adevărat, cum este exousia femeii de a avea relații intime cu propriul soț (1 Corinteni 7:4). Al doilea (cum vedem în scrisoarea lui Tryphon) poate însemna revendicarea unei autorități pe care nu o ai în mod legitim, cum ar fi o femeie care are relații intime cu soțul alteia.
270. Vezi Ioan 21:16, Faptele apostolilor 20:28 și 1 Petru 5:2.
271. Vezi Evrei 13:7, 17, 24.
272. Ca să înțelegeți ce vreau să spun prin faptul că acest cuvânt are „o nuanță aparte", comparați verbul „a învăța pe alții" cu „a pontifica" sau „a ține predici cuiva". Sau comparați „a conduce" cu „a mâna" sau „a sili". În ambele cazuri, verbele din urmă au aceeași idee de bază ca „a învăța" sau „a conduce", dar adaugă o nuanță în plus. Am încercat să arăt că „authentein", chiar dacă are în el ideea de a „conduce" pe cineva, este un cuvânt cu o nuanță în plus – el provine dintr-un cuvânt mai vechi pentru „crimă" și are morfemul „aut" (sine).
273. Ceea ce înseamnă The Bauer, Danker, Arndt, and Gingrich Greek-English Lexicon of the New Testament.

Nu este deci de mirare că Cynthia Westfall, după ce a făcut propriul studiu al cuvântului,[274] folosește aceeași bază de date[275] ca Wolters și constată că „atunci când *authentein* este folosit cu un actor personal și un [destinatar] personal, aprecierea este negativă, afară de cazul în care actorul are o autoritate divină sau supremă".[276] Deși teologii complementari insistă că cuvântul înseamnă *a exercita autoritate pastorală*, Westfall arată că dintre toate folosirile cuvântului din baza de date *niciuna nu se referă la vreun fel de grijă pastorală binevoitoare a unui pastor sau a unui slujitor al bisericii față de o persoană sau un grup*.[277] Ea își încheie studiul astfel:

Fiindcă cuvântul „authentein" este principala sursă folosită pentru a exclude femeile de la … conducerea în biserică, alegerea sensului lui este hotărâtoare. … [A-l lua] doar ca „a avea autoritate" și apoi a-l interpreta ca și cum ar descrie conducerea prin slujire sau grija pastorală este înșelător în cel mai înalt grad. Ar trebui să fie lucrarea Bisericii să dezvolte o înțelegere a acestui cuvânt pe baza unei lexicografii solide și a unei metodologii lingvistice, ca să poată înainta cu prudență în această discuție. … Biserica a ajuns la vârsta răspunderii; este vremea să-și asume responsabilitatea (sau vina) pentru faptul că exclude femeile de la pozițiile de conducere din biserică pe baza cuvântului authentein.

Ce mă tulbură cel mai mult este următorul lucru: când unor complementari de frunte li se dă sarcina să evalueze lucrarea lingvistică a lui Westfall, ei ocolesc pur și simplu rezultatul studiului ei amplu, afirmând că lucrarea lui Wolters este superioară.[278] Spre deosebire de ei, Jamin Hübner evaluează cu respect lucrarea ei, împreună cu propria lui cercetare despre *authentein*. El

274. www.bit.ly/2prxkqm
275. Baza de date Thesaurus Linguae Graecae are peste 300 de folosiri ale cuvântului, care acoperă o perioadă de 1.200 de ani.
276. Westfall, Paul and Gender, cap. 9
277. Westfall, Paul and Gender, cap. 9
278. Critica lui Tom Schreiner la cartea lui Westfall nu se ocupă cum trebuie de afirmațiile pe care le face ea despre studiul ei asupra lui authentein. Schreiner afirmă doar că „ea nu pare să fi făcut aceeași cantitate de exegeză atentă ca Wolters asupra cuvântului «authentein»". De fapt, ea face o critică foarte solidă, deși respectuoasă, a lucrării lui Wolters. Asemenea lui Schreiner, www.cbmw.org i-a cerut lui Casey Haugh să recenzeze cartea lui Westfall. El îi compară studiul exegetic cu cel al lui Wolters și spune: „Westfall nu arată aceeași grijă pentru înțelegerea ei a lui authentein." Wolters, cel puțin, are un alt ton: „Deși nu sunt de acord cu o mare parte din analiza lui Westfall, o felicit pentru că a adus în discuție problemele lingvisticii teoretice și aștept să văd cum vor fi primite argumentele ei de cei care se pricep mai bine decât mine la lingvistică."

ajunge la concluzia că nuanța negativă a cuvântului, așa cum este folosit în 1 Timotei 2:12, este „aproape o certitudine".[279]

Cât despre sensul cuvântului, după Westfall: „În corpusul grecesc, verbul se referă la o gamă de acțiuni [în care] oamenii vizați de aceste acțiuni sunt vătămați, forțați împotriva voinței lor (constrânși) sau cel puțin interesul lor propriu este călcat în picioare, pentru că acțiunile implică impunerea voinței subiectului, de la dezonoare până la forță ucigașă."

Concluzia ei se potrivește cu faptul că Ieronim, în traducerea latină Vulgata din secolul al IV-lea, a tradus *authentein* din 1 Timotei 2:12 prin *dominari*. Este aceeași familie de cuvinte pe care a folosit-o într-un alt loc. Acolo Pavel, deși avea o autoritate spirituală legitimă, spune că singurul fel de conducere pe care *nu-l* folosește *niciodată* este *a stăpâni peste* cei pe care îi conduce.[280]

Fie că verbul înseamnă *a-și asuma autoritatea asupra* (traducerea lui Payne), *a fi stăpânul cuiva* (traducerea lui Wolters) sau *a se impune asupra cuiva și a-l călca în picioare* (traducerea lui Westfall), nici femeile creștine, *nici bărbații creștini* nu ar trebui să facă așa ceva – *și de aceea interpretarea complementară a lui 1 Timotei 2:12 nu rezistă*.

Numai Dumnezeu știe ce a vrut să spună Pavel exact prin *authentein*. Dar, având în vedere greutatea acestor argumente pentru o nuanță negativă, trag concluzia că interpretarea complementară și traducerea ei obișnuită („a exercita autoritate") sunt probabil greșite. Trebuie preferată traducerea NIV actualizată („a-și asuma autoritatea")[281] și, cel puțin în cazul acesta, vechile

279. www.bit.ly/340JLIS

280. 2 Corinteni 1:24: în engleză: „lord it over"; în Vulgata latină: „dominamur". Deși Ieronim a folosit cuvântul *dominari* în alte locuri din Vulgata pentru domnia absolută a lui Dumnezeu și a lui Isus, el pare conștient că nu este un cuvânt potrivit pentru conducerea pastorală. De fapt, el folosește același cuvânt ca să traducă atât avertismentul lui Isus, cât și pe cel al lui Petru către conducătorii creștini să nu „domnească" (sau să nu „stăpânească") peste alții – vezi Marcu 10:42-43; 1 Petru 5:3. Cu aceste conotații de putere absolută, evidente în felul în care înțelegea Ieronim cuvântul, este foarte puțin probabil că el folosește cuvântul în 1 Timotei 2:12 doar pentru o autoritate pastorală evlavioasă. Este adevărat că Ieronim, într-una din scrisorile lui personale, pune față în față domnia (dominari) unui episcop cu cea a unui rege. Dar comparația arată cum puterea bisericească și cea politică ajunseseră să locuiască în rolul unui episcop în Roma de la sfârșitul secolului al IV-lea.

281. Traducând astfel, NIV îl lasă pe cititor să hotărască dacă se referă pozitiv la afirmarea unei autorități cuvenite sau negativ la una în care autoritatea este luată în mod nelegitim. Sprijinul meu pentru această traducere presupune sensul negativ.

traduceri engleze („a uzurpa autoritatea").[282] Totuși, bănuiesc că „a controla" (CEB), „a domina" (NEB) sau „a se purta ca un stăpân peste" (TLB) ar putea fi mai exacte.

Toate domeniile vieții

Poate cea mai mare slăbiciune a ideii că Pavel limitează interdicția la adunările bisericii este că el își întemeiază argumentul, cum spun toți complementarii, pe „ordinea creației". Însă nu poți spune că Pavel își întemeiază interdicția conducerii feminine în biserică pe „ordinea creației" și apoi să negi consecințele „ordinii creației" *pentru toate relațiile și toate domeniile*. Pur și simplu nu există niciun fel de a interpreta acest pasaj ca interzicând femeilor să conducă bărbați în biserică (argumentând cu ordinea creației), fără să arunci totodată umbra dezaprobării divine și asupra femeilor care conduc bărbați în afara bisericii – în guvernare, în afaceri sau în administrația publică.

Cum scapă unii complementari de consecințele restrictive ale credinței lor în „ordinea creației" pentru viitorul profesional al fiicelor lor? Căci, fiindcă munca este o parte a creației, ele n-ar avea voie să conducă bărbați. Ei argumentează că acest pasaj se aplică doar domeniului bisericesc, și anume adunărilor oficiale ale bisericii. Ei citesc „Vreau ca bărbații să se roage pretutindeni" ca însemnând „Vreau ca bărbații să se roage *în toate adunările bisericii*". Ei subliniază că 1 Timotei 2:1 vorbește despre rugăciune, ca și acest verset. Versetul 11 vorbește despre femei care învață sub Cuvântul predat. La fel, capitolul următor vorbește despre conducătorii bisericii (3:1-12) și despre felul în care scrisoarea îi învață pe oameni să se poarte în casa lui Dumnezeu (3:15). Toate acestea, spun ei, limitează aplicarea interdicției ca femeile să învețe pe alții și să conducă la adunările publice săptămânale ale bisericii, unde sunt prezenți bărbați.

Răspund, mai întâi, că adunările de rugăciune nu se limitau la adunările săptămânale de închinare ale bisericii. Cartea Faptele apostolilor descrie adunări de rugăciune ținute în odăi de sus, cu ușile închise, pe țărmul mării

282. Vezi de exemplu: Geneva (ediția din 1560): „I permit not a woman to … vsurpe authoritie ouer the man." Bishop (1589): „I suffer not a woman to … vsurpe auctoritie ouer ye man." KJV (1611): „I suffer not a woman to … usurp authority over the man."

și în celulele închisorii. Desigur, ce spune Pavel în capitolul 2 include și adunările bisericii. Dar este avută în vedere și viața de zi cu zi a bisericii, atât când este adunată, cât și când este risipită: vorbind despre mâini sfinte, despre a fi liber de mânie și de certuri, despre înfățișarea fizică;[283] despre fapte bune, învățare, nașterea de copii; și despre credință, dragoste și sfințenie, Pavel are în vedere toată viața. Dacă, așa cum spun complementarii, Pavel le interzice femeilor să conducă și să învețe bărbați, atunci aceasta se aplică în toate locurile și pe toate platformele.

Al doilea răspuns al meu este să-l las pe Michael Bird să lovească în miezul problemei:

Cred că merită arătat că înșiși complementarii își nuanțează sau își atenuează consecințele depline ale poziției lor, și tocmai aici stă slăbiciunea poziției lor. De exemplu, unii complementari îi permit unei femei să învețe bărbați indirect, prin cărți, radio și site-uri web, dar nu-i permit să învețe bărbați în persoană. O femeie poate scrie un comentariu la Evrei, pe care să-l citească bărbați, dar nu poate predica sau învăța bărbați despre Evrei. O femeie poate fi președinte, prim-ministru, director general, general sau polițistă, dar nu poate sluji ca pastor. O femeie poate preda bărbaților lecții de franceză sau de pian, dar nu Biblia sau teologia. O femeie poate preda Biblia și doctrina bărbaților necredincioși, dar nu bărbaților creștini.

Problema pe care o am aici este că unii complementari apelează la Geneza și la ordinea creației ca să arate că este în sine greșit ca o femeie să aibă o poziție de autoritate asupra unui bărbat, și totuși aplică această restricție doar la viața bisericii sau la închinarea de duminică. Dar asta e ca și cum ai spune că e în regulă ca cineva să comită adulter, atâta timp cât nu o face duminica sau în sala bisericii. Sau ca și cum ai spune că e în regulă să comiți adulter, atâta timp cât o faci cu un necredincios. Dacă este o încălcare atât de clară a rânduielii creației lui Dumnezeu ca o femeie să aibă autoritate asupra unui bărbat, atunci aceasta ar trebui să se aplice în toate domeniile vieții, fie afaceri, guvernare, politică, administrație publică sau biserică, pentru că Dumnezeu este suveran peste toate instituțiile, iar toată viața se trăiește înaintea lui Dumnezeu și sub Dumnezeu.[284]

283. După ce am studiat 1 Corinteni 11, știm că Pavel prefera ca femeile să-și acopere capul în adunările bisericii. Și totuși, faptul că vorbește aici despre coafuri arată că el vorbește și despre înfățișarea femeilor în viața de zi cu zi.

284. Mike Bird, Bourgeois Babes, Bossy Wives and Bobby Haircuts: A Case for Gender Equality

Dacă ținem la interpretarea complementară, dar nu suntem dispuși să interzicem cu totul și pretutindeni conducerea bărbaților de către femei, atunci, propun eu, trebuie să ne mărturisim inconsecvența de a le îngrădi doar pe femeile creștine care conduc în biserică. O soluție mai bună, propun eu, este să revedem felul în care citim aceste versete.

Căci întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva

După 1 Timotei 2:12, principalul text-dovadă pe care îl dau complementarii pentru „ordinea creației" este versetul care urmează: „Căci întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva." Aceasta, spun ei, dovedește că Pavel a văzut autoritatea bărbatului în relația dintre Adam și Eva înainte de cădere. Este acesta un argument fără fisură?

Să începem cu cuvântul „căci" (*gar*). Teologii complementari spun că aici înseamnă *pentru că*. Cu alte cuvinte, Pavel interzice conducerea feminină „pentru că" Adam a fost întocmit primul. Însă cuvântul *gar* nu înseamnă întotdeauna „pentru că". Ce înseamnă el de fapt este că urmează un material care explică sau susține afirmația de dinainte.[285] Mai ales Pavel aduce în scrierile lui tot felul de materiale de sprijin, inclusiv, cum pare să facă aici, exemple ilustrative. Ținând seama de aceasta, versetul poate fi citit așa: „Nu îngădui acum unei femei să-și asume autoritatea asupra unui bărbat; *la urma urmei*, Adam a fost întocmit întâi …" (Unii traducători aleg pentru *gar* cuvântul englez *indeed* – care înseamnă *la urma urmei* sau *de fapt*.) Deși aceasta

285. „Discuția lui Mounce despre *gar* în Pastoral Epistles, 131–35, unde trece pe scurt în revistă folosirile lui gar la Pavel și conchide: dovezile că în 1 Timotei 2:13 introduce un motiv sunt copleșitoare, pentru că folosirea lui cea mai frecventă este «a exprima o cauză sau un motiv» (131). Însă în fiecare caz relația logică trebuie dedusă din context, iar *gar* însuși nu «exprimă o cauză sau un motiv». Contribuția lui semantică minimă semnalează un material de sprijin, care poate cuprinde exemple, tipuri, citate și alte forme de sprijin, precum și cauza; … Interpretarea unor texte anume nu poate fi stabilită după «folosirea cea mai frecventă»." (Cynthia Westfall, Paul and Gender, cap. 4)

nu este esențială pentru argumentul meu,[286] aici *gar* leagă probabil interdicția lui nu de o cauză, ci de un precedent istoric.[287]

În scrisorile lui, Pavel folosește mai ales relatări și imagini din Vechiul Testament ca ilustrații, ca să sprijine ceea ce susține. El folosește povestea Agarei și a Sarei ca să ilustreze ciocnirea dintre Vechiul Legământ și Noul Legământ. Aceasta era experiența trăită de credincioșii neevrei din Galatia, care erau batjocoriți pentru că nu erau tăiați împrejur ca evreii.[288] În alt loc, el folosește imaginile trecerii Mării Roșii, ale manei, ale norului, ale stâncii și ale urgiei care i-a lovit pe israeliții compromiși în pustie. Le folosește ca exemplu pentru pericolul care amenință biserica din Corint: să fie mântuită și îngrijită de Isus, ca apoi să-și piardă răsplata prin cădere morală și închinare la idoli.[289] Mai târziu, el folosește imaginea ademenirii Evei de către Satana ca precedent pentru pericolul ca aceeași biserică să se abată de la devotamentul ei curat și sincer față de Isus.[290] În toate aceste exemple, Pavel folosește un exemplu din Vechiul Testament ca analogie pentru situația despre care vorbește.

La fel, după ce își formulează interdicția pentru femeile din Efes și pentru toate femeile care se poartă la fel în alte biserici, el o sprijină cu o analogie. Paralela pe care o face este între situația bisericii din Efes și povestea lui Adam și a Evei din Geneza 2–3. Dar ce anume din povestea lui Adam și a Evei încearcă Pavel să scoată în evidență?

Mulți complementari cred că cuvântul „întâi" (în greacă: *protos*) înseamnă *primul în rang*. Dar ce-ar fi dacă Pavel se referă aici la *primul în ordinea timpului, fără nicio idee de rang*? Același cuvânt este folosit pentru Ioan, care a ajuns „întâi" la mormântul gol al lui Isus, și pentru faptul că Dumnezeu ne-a iubit „întâi", iar noi Îl iubim după aceea, ca răspuns.[291] De fapt, o formă a

286. Dar chiar dacă *gar* înseamnă aici „pentru că", ambele interpretări ale versetelor 13-14 pe care le voi propune au în continuare sens. De exemplu, faptul că femeile, după povestea-model din Eden, sunt chemate să-i onoreze pe bărbați (v. 13) și să nu fie independente de ei (v. 14) slujește ca temei teologic pentru interdicția lui Pavel față de felul în care unele femei din Efes îi dezonorau pe bărbați (v. 12).

287. Dar chiar dacă *gar* înseamnă aici „pentru că", ambele interpretări ale versetelor 13-14 pe care le voi propune au în continuare sens. De exemplu, faptul că femeile, după povestea-model din Eden, sunt chemate să-i onoreze pe bărbați (v. 13) și să nu fie independente de ei (v. 14) slujește ca temei teologic pentru interdicția lui Pavel față de felul în care unele femei din Efes îi dezonorau pe bărbați (v. 12).

288. Galateni 4:22-24

289. 1 Corinteni 9:24–10:14

290. 2 Corinteni 11:3-4

291. Ioan 20:8, 1 Ioan 4:18

aceluiași cuvânt este folosită de două ori în pasajul din jur, cu zece versete înainte și cu zece versete după, pentru „întâi" în ordinea timpului: „Vă îndemn dar, *înainte de toate*, să faceți rugăciuni … pentru toți oamenii" și „să fie cercetați *întâi* și *apoi* să slujească ca diaconi".[292]

Chiar și Jean Calvin pune la îndoială logica interpretării ierarhice: „Argumentul că femeia este supusă pentru că a fost creată a doua nu pare foarte puternic, căci Ioan Botezătorul a venit înaintea lui Hristos … și totuși era cu mult mai prejos decât El."[293] (La fel, în Geneza 1 oamenii au fost creați la urmă și totuși se spune că ei stăpânesc peste tot ce a fost creat înaintea lor.) Ar folosi oare geniul care era Pavel un asemenea argument?

Dacă Pavel nu vrea să spună că Adam avea un rang mai înalt decât Eva, de ce se referă atunci doar la ordinea în timp? Un răspuns convingător este că în versetul 13 el pregătește ce va spune în versetul 14. (Și amintiți-vă că Pavel nu folosea numere de versete. Așa că până și obiceiul nostru de a despărți versetul 13 de versetul 14 este greșit de la început.) Nu-mi pot închipui un rezumat mai simplu al capitolului Geneza 2 decât cel pe care îl dă Pavel aici: „Întâi a fost întocmit Adam (cum spune Geneza 2:4-20), și apoi Eva (cum spune Geneza 2:21-25)." Așadar, în versetul 13 Pavel amintește poate un aspect al creării lui Adam și a Evei care trebuie citit împreună cu versetul 14.

Eva a fost amăgită, nu Adam

Am citit mulți teologi complementari și am observat următorul lucru: ei pun greutatea argumentului lor pentru „ordinea creației" pe versetul 13 (pe care, cred eu, l-au citit greșit ca rangul lui Adam deasupra Evei). Dar apoi recunosc de obicei că sunt mai puțin siguri în privința versetului 14.

Ei interpretează acest verset într-unul din două feluri. Primul: Eva (ca și fiicele ei) este mai expusă amăgirii decât Adam (și fiii lui), și de aceea femeile nu sunt potrivite ca lideri și învățători spirituali. Al doilea, susținut pentru prima dată de George Knight în 1977,[294] este că Eva a cooperat cu Satana ocolind autoritatea legitimă a lui Adam asupra ei.

Este oare mai ușor să amăgești o femeie decât un bărbat? Timp de aproape două milenii, până în anii 1960, acesta a fost textul-dovadă al Bisericii pentru

292. 1 Timotei 1:2 și 3:10

293. John Calvin, The Epistles of Timothy, Titus and Philemon. Calvin, care în același pasaj o numește pe Eva „un fel de anexă" și „un ajutor inferior", acceptă totuși interpretarea.

294. George Knight, The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women

inferioritatea femeii, inclusiv pentru lipsa ei de capacitate intelectuală. Dar Mișcarea de Eliberare a Femeilor a răsturnat această presupunere culturală – și aproape toți creștinii care gândesc au părăsit-o și ei. De aceea aproape niciun teolog complementar nu alege această interpretare. Ei au înlocuit, pe bună dreptate, ideea inferiorității femeii cu ideea egalității ei.[295] Totuși, aceasta nu-i oprește pe unii curajoși să încerce să se țină de ea. „Pavel vede în Eva ceva reprezentativ pentru feminitate în general", spune Grudem. Și citează cu aprobare un alt cercetător: „În general, femeile sunt mai orientate spre relații și spre grijă, iar bărbații sunt mai înclinați spre analiza rațională și spre obiectivitate. Numirea femeilor în slujba de învățător este interzisă pentru că e mai puțin probabil ca ele să tragă o linie clară la doctrinele nenegociabile, și astfel amăgirea și învățătura falsă vor intra mai ușor în biserică."[296]

Dar acest citat ajunge, în esență, la concluzia că femeile *sunt* inferioare intelectual. El neagă și faptul că multe femei sunt mai analitice și mai raționale decât mulți bărbați, iar mulți bărbați sunt mai ușor de amăgit decât multe femei. Cel mai problematic este că uită că Scriptura salută fără echivoc femeile care învață alte femei și copii. Dacă o femeie nu poate învăța pe alții pentru că e mai ușor de amăgit, atunci n-ar trebui să învețe pe nimeni, mai ales pe copii!

De aceea cei mai mulți teologi complementari au părăsit pe bună dreptate această poziție istorică.[297] Să evaluăm acum poziția nouă a lui Knight, pe care o formulează Schreiner:

Pavel se concentrează asupra șarpelui, care s-a apropiat de Eva și a amăgit-o pe ea, nu pe Adam. [Făcând așa, el] a subminat modelul conducerii bărbătești și a vorbit numai cu Eva în timpul ispitirii. Eva a luat inițiativa de a-i răspunde șarpelui, iar Adam a lăsat-o s-o facă. Astfel, trimiterea la Geneza 3

295. În „Women in the Church" (cap. 6), Schreiner spune: „această interpretare trebuie respinsă, pentru că implică faptul că femeile sunt inferioare ontologic și intelectual".
296. Wayne Grudem, Evangelical Feminism, cap. 2
297. Complementarii nu se gândesc la consecințele acestui lucru. În prima ediție a cărții Women In The Church, cea mai cuprinzătoare apărare a citirii complementare a lui 1 Timotei 2, Daniel Doriani scrie o anexă despre istoria interpretării. El arată că, până în anii 1960, Biserica presupusese că interdicția pentru femei se baza pe o inferioritate esențială a femeilor. Observați deci că nu numai mutualiștii, ci și complementarii propun ceea ce Doriani numește o „reinterpretare" a pasajului. Niciuna dintre părți nu poate pretinde că poziția ei este cea istorică. Este îngrijorător că a doua ediție a scos anexa lui Doriani, ceea ce pare o recunoaștere tacită că făcuseră prea multe concesii. În mod înșelător, în capitolul 5 poziția complementară este numită „poziția istorică".

ne amintește ce se întâmplă când modelul rânduit de Dumnezeu este subminat.[298]

Problema acestei poziții este că nimic, nici în relatarea din Geneza, nici în argumentul lui Pavel, nu sugerează că amăgirea Evei a avut vreo legătură cu faptul că ar fi ieșit din rang și ar fi subminat „modelul rânduit de Dumnezeu". Dimpotrivă, ambele pasaje arată cum Eva nu s-a încrezut în bunătatea lui Dumnezeu și de aceea n-a ascultat de porunca *lui Dumnezeu*. Complementarii citesc în ambele pasaje lucruri care nu sunt acolo. În Geneza 3, ispita Satanei nu a urmărit să submineze autoritatea lui Adam asupra Evei, ci autoritatea lui Dumnezeu asupra ei. Iar *atât* Eva, *cât și* Adam sunt apoi pedepsiți pentru același păcat. Despre acest păcat nu se spune niciodată că ar fi fost „ieșirea de sub autoritatea lui Adam" sau „renunțarea la conducerea Evei", ci „mâncarea din rod". Da, Adam a „ascultat de glasul nevestei [lui]". Dar păcatul nu a fost faptul că a ascultat-o (ceea ce toți soții ar trebui să facă), ci faptul că a primit propunerea ei păcătoasă de a mânca din rod. La fel, șarpele nu este blestemat pentru că a subminat ordinea creației, ci pentru că a amăgit-o pe Eva (v. 13-14). Urmarea faptului că Eva s-a lăsat amăgită este că a ajuns „păcătoasă" – literal „călcătoare de poruncă". Aceasta nu se referă la inversarea rolurilor dintre soț și soție, ci la porunca pe care Dumnezeu le-o dăduse celor doi, să nu mănânce din pomul oprit. Singura inversare de roluri din Geneza 3 este încercarea lor de a se urca pe tronul lui Dumnezeu și de a fi ei înșiși propriul lor dumnezeu.

Fiindcă cele două interpretări complementare ale versetului 14 sunt serios puse la îndoială, trebuie să ne întrebăm ce altceva poate vrea să spună Pavel prin cuvintele: „[ș]i nu Adam a fost amăgit, ci femeia a fost amăgită și a ajuns păcătoasă". Acesta este probabil unul dintre versetele la care se referă Petru când spune că Pavel scrie unele lucruri „grele de înțeles". Cum spune Westfall: „Pavel dă pur și simplu o scurtă relatare a căderii, fără să-și explice mai departe teologia sau legătura relatării cu interdicțiile."[299] Primii cititori știau poate exact despre ce vorbea Pavel. Dar noi, care luăm aceeași scrisoare în mână după secole, nu știm tot ce știa Pavel despre cititorii lui. De aceea s-ar putea să ne lipsească unele informații importante. Totuși, propun două sensuri posibile. Amândouă se bazează pe ideea că Pavel le mustră pe multe

298. Tom Schreiner. Women in the Church, cap. 6
299. Cynthia Westfall, Paul and Gender, cap. 4

dintre femeile din Efes *asemănând purtarea lor păcătoasă cu cea a mamei lor, Eva*, în lumina felului în care Eva a fost făcută după Adam.

Primul sens posibil este că Pavel face aluzie în versetul 13 la felul în care Dumnezeu l-a învățat pe Adam înainte să existe Eva. A primit oare ea această învățătură prin Adam, și nu direct de la Dumnezeu? Dacă da, de aceea a ochit-o oare Satana pe ea? Aceasta ar explica de ce se spune că Eva a fost amăgită, iar Adam nu. Citit așa, păcatul Evei a venit dintr-un atac asupra convingerii ei relativ superficiale – de aici amăgirea. Păcatul lui Adam, în schimb, a fost făcut cu ochii larg deschiși – de aici răzvrătirea, nu amăgirea.[300] În cazul acesta, Pavel scoate poate în evidență faptul că femeile din Efes aveau nevoie să se prindă mai ferm de Evanghelie și de chemarea ei la evlavie. Bărbați ca „Imeneu și Alexandru" (care erau unelte ale Satanei) aduseseră mai înainte învățătura falsă. Dar multe dintre femeile din Efes (care erau asemenea Evei) căzuseră cel mai tare în ea. De aceea nu erau în situația de a-i învăța pe alții (v. 12), ci aveau nevoie să învețe din nou Cuvântul lui Dumnezeu, cu supunere și în liniște (v. 11). Spre deosebire de ele, bărbații care mai rămăseseră în biserică stăteau tari, așa că nu aveau nevoie de această poruncă.

Cealaltă posibilitate este să luăm „Întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva" ca pe o invitație de a ne gândi la Geneza 2. În alt loc Pavel spune că „Eva a fost făcută din Adam, și Eva a fost făcută pentru Adam"[301] – prin aceasta el vrea să spună că existența și scopul Evei sunt strâns legate de ale lui Adam, ca partener al ei. Pavel corectează poate un mit din Efes, că femeile nu au nevoie de bărbați. Dacă e așa, greșeala Evei a fost agravată de faptul că ea a înfruntat ispita *fără să țină seama de Adam ca partener al ei și fără să se sprijine pe el*. Această înțelegere explică de ce ea era amăgită, deși Adam, care era prin preajmă, nu era amăgit. După această poziție, Pavel le înfruntă pe femeile din Efes care își „învățau" frații într-un fel independent sau lipsit de respect. Ele uitaseră povestea începuturilor, care ar fi trebuit să le amintească, ca model, fiicelor Evei să-i onoreze pe fiii lui Adam și să fie partenere apropiate ale lor.

300. De fapt, este obișnuit ca Pavel să folosească amăgirea Evei în felul acesta, nu ca trimitere la ordinea creației, ci ca exemplu de amăgire de care trebuie să ne ferim. Cum îi spune unei biserici: „Dar mă tem ca, după cum șarpele a amăgit pe Eva cu șiretlicul lui, tot așa și gândurile voastre să nu se strice de la curăția și credincioșia care este față de Hristos." (2 Corinteni 11:3)
301. 1 Corinteni 11:8-9

Care sens este cel corect? Deși îl prefer pe al doilea, nu putem fi siguri. *Ambele sensuri au însă meritul că trag un fir de legătură între femeile păcătoase din Efes, interdicția lui Pavel (v. 12) și materialul de sprijin (v. 13-14), în așa fel încât ideile din versetul 13 și din versetul 14 se potrivesc între ele.*[302]

Păcatul exact al femeilor din Efes

Ce făcuseră multe dintre aceste femei din Efes, încât meritau o asemenea interdicție? Răspunsul se găsește în ceea ce este interzis: „Nu îngădui acum unei femei să învețe pe alții sau să exercite *authentein* asupra unui bărbat."

O întrebare esențială în acest punct este dacă Pavel interzice două acțiuni separate (a învăța pe alții și a exercita *authentein*) sau o singură acțiune cu două aspecte (a învăța pe alții într-un fel *authentein*). Köstenberger susține că sunt acțiuni separate. Dar mulți complementari, între care Craig Blomberg și Kathy Keller, susțin că cuvântul „sau" (în greacă: *oude*), care leagă cele două verbe, de fapt *le unește într-o singură acțiune cu două aspecte legate între ele*.

Studiul lui Philip Payne asupra cuvântului *oude* respinge argumentele lui Köstenberger și susține că așa stau lucrurile.[303] Este interesant că Piper, deși a înțeles greșit sensul lui *authentein*, a adoptat deja această abordare în 1989, când a spus: „Cuvântul «a învăța» … înseamnă probabil un fel de învățătură care are de-a face într-un fel cu autoritatea. A învăța și a exercita autoritate merg împreună."[304] Citit așa, cuvântul „a învăța" nu stă singur, așa cum în engleză „hit" (a lovi) nu stă singur în expresia *hit and run* (a lovi și a fugi de la locul faptei). Sensul și nuanța fiecărui cuvânt sunt transformate de prezența cuvântului pereche, cam așa cum „tare" are în *tare și răspicat* altă nuanță decât în *tare și mândru*.

La urma urmei, în tot acest capitol Pavel tinde să lege cuvinte sau expresii în perechi care formează un singur concept. Pavel vorbește despre „împărați și

302. Niciunul dintre aceste sensuri nu tratează versetul 13 ca pe un motiv și versetul 14 ca pe un al doilea motiv. Amândouă le unesc într-o singură ilustrație coerentă, care sprijină versetul 12, repovestind istoria lui Adam și a Evei într-un fel care se leagă anume de situația din biserica din Efes, așa cum o arată scrisoarea însăși.
303. Vezi www.bit.ly/332TPjf. Vezi și articolul lui Jamin Hübner, în care el nuanțează chestiunea și mai mult, ca să susțină ideea unei singure acțiuni cu două aspecte: www.bit.ly/3EKqWM8
304. Vezi www.bit.ly/3GOjAce. Schreiner ajunge la aceeași concluzie: „1 Timotei 2:11-15 interzice doar învățătura cu autoritate."

toți cei ce sunt înălțați în dregătorii", „o viață pașnică și liniștită", „evlavie și sfințenie", „propovăduitor și apostol", „spun adevărul, nu mint", „mânie sau certuri", „decență și bun-simț", „liniște și supunere". Accept teza lui Payne, a lui Blomberg și a lui Keller: Pavel înțelege adesea un singur lucru (nu două) când folosește două verbe împreună, cum este cazul în versetul 12.[305] Pavel se ocupă deci de o situație în care femeile, sub influența învățăturii false, în mod greșit „îi învață pe bărbați și în același timp exercită *authentein* asupra lor" sau „îi învață pe bărbați într-un fel *authentein*".

Așadar, care este păcatul femeilor din Efes? Asaltul învățăturii false în biserică le-a făcut, într-un fel sau altul, pe multe femei să se poarte urât cu bărbații. În loc să fie *ezer kenegdos* pentru bărbați, ele se îmbracă seducător sau ostentativ (v. 9); tulbură și nu primesc învățătură (v. 11, 12c); îi învață pe bărbați (în loc să fie dispuse să-i asculte sau să învețe de la ei) într-un fel care își asumă controlul asupra lor (v. 12b). În toate acestea, ele nu-i respectă pe bărbați și se expun la și mai multă amăgire (v. 13-14). Soluția lui Pavel este ca aceste femei, ca toți ucenicii buni ai lui Isus, să se întoarcă la atitudinea smerită a unui ucenic care învață cu supunere (v. 11). Ele trebuie să înceteze să le dicteze bărbaților într-un fel atât de apăsat și să ocrotească mai degrabă armonia bisericii (v. 12). Pentru aceasta trebuie să reafirme dependența sfântă și reciprocă de bărbați pe care Dumnezeu a vrut-o de la început pentru femei, după Geneza 2 (v. 13). Și trebuie să evite greșeala Evei, care s-a despărțit de Adam, mai ales atunci când Satana încearcă să amăgească, după Geneza 3 (v. 14).

Pe scurt, eu am susținut că problema era *felul* în care femeile se purtau cu bărbații și îi învățau. Însă alți cercetători, ca Andrew Bartlett în *Men and Women in Christ*, susțin în plus că problema era și *ce* învățau femeile din

305. Dacă tot nu suntem siguri că Pavel are în vedere o singură acțiune cu două aspecte, observați care este opusul lui „a învăța sau a exercita authentein", așa cum este formulat în versetul 11 și la sfârșitul versetului 12: femei care învață în liniște, cu supunere (v. 11) – adică, în esență, multe cuvinte pentru o singură idee. De fapt, sfârșitul versetului 12 repetă ideea încă o dată, dar de data aceasta o reduce la un singur cuvânt: „ea trebuie să stea în liniște".

Efes.[306] Bartlett susține că aceste femei nu numai că fuseseră afectate de învățătura falsă, ci ajunseseră să o răspândească. Ca atare, femeile din Efes trebuiau să înceteze 1) să învețe pe cineva *și* 2) să-i controleze pe bărbați. Aceasta este plauzibil: Pavel îndepărtase mai înainte din biserică doi învățători falși bărbați (1:20), dar aceste femei rămăseseră. Știm că sarcina principală a scrisorii lui Pavel este să se ocupe de învățătura falsă (1:3) și că învățătorii falși din Efes le vizau mai ales pe femei.[307] Multe femei din biserică „umblau acum din casă în casă" ca „bârfitoare care vorbesc prostii și spun lucruri pe care nu ar trebui să le spună" (5:13). (Aceasta este o paralelă la un alt loc dintr-o epistolă pastorală, unde Pavel încearcă să-i facă să tacă pe unii

306. Toți teologii complementari susțin că problema de care se ocupă Pavel în 1 Timotei 2 era *faptul că* femeile îi învățau pe bărbați. Cercetătorii necomplementari resping această poziție, dar se despart apoi în trei abordări: problema era fie *ce* îi învățau femeile pe bărbați, fie *cum* îi învățau, fie o combinație a celor două. În acest capitol adopt a doua abordare: problema era *felul* constrângător, arogant sau lipsit de respect în care femeile, care erau afectate de învățătura falsă, dar nu neapărat o răspândeau, se purtau cu bărbații și îi învățau. Totuși, și prima sau a treia abordare este posibilă, cum spune pe scurt acest paragraf. Andrew Bartlett, în capitolele 11-13 și în anexele 3–6 din „Men and Women in Christ", dă cel mai puternic și mai complet argument pe care l-am citit pentru ea. El acceptă analiza lui Köstenberger, că Pavel interzice poate *două* acțiuni separate, deși suprapuse, pe care Bartlett le citește astfel: „Nu îngădui unei femei să învețe (pe cineva), nici să exercite authentein asupra unui bărbat" (anexa 4). Pe această bază, el argumentează din dovezile din 1 Timotei că învățătorii falși bărbați părăsiseră biserica, dar că totuși „mai multe văduve tinere și bogate, care trăiesc în plăceri, [umblau] din casă în casă, răspândind mituri false și nefolositoare care implicau arte magice și astrologie, făcând paradă de bogăția lor, îmbrăcate necuviincios și căutând fiecare un bărbat care să-i satisfacă dorințele sexuale" (p. 259). „În toată scrisoarea lui, Pavel se referă la învățătorii falși fără să precizeze sexul. Din 1:3 și 5:13 putem deduce că el avea în vedere mai multe femei ca învățătoare false, de care Timotei trebuia să se ocupe în continuare." (p. 261) „Timotei trebuie să le îndrepte și să se asigure că niciuna dintre ele nu ocupă poziția de prezbiter sau de diaconiță până nu și-a dovedit viața schimbată." (p. 263) După această poziție, Eva, asemenea femeilor din Efes, „a fost amăgită de satana [adică prin învățători falși] să primească o cunoaștere interzisă și a învățat în mod fals un bărbat și l-a dominat, cu urmări cumplite" (p. 285). Deși abordarea lui Bartlett este diferită de a mea, amândoi ajungem în același loc: „1 Timotei 2 nu justifică o interdicție generală ca femeile să învețe pe alții în biserică sau să exercite autoritate în biserică." (p. 286) Dacă s-ar putea dovedi (eu nu cred că se poate) că Pavel se referă la două acțiuni separate („a învăța pe alții" și „a exercita *authentein* asupra unui bărbat"), nu, cum cred eu, la două acțiuni legate între ele („a învăța pe alții într-un fel *authentein*"), atunci abordarea lui Bartlett trebuie preferată celei a mele. Căci poziția lui, deși cuprinde mult din a mea, explică și de ce femeilor aflate în această situație li se interzicea (până la refacerea lor) să învețe pe alții în general.
307. Vezi 2 Timotei 3:6-8.

oameni care învățau „lucruri pe care nu trebuie să le învețe".)[308] Aceste femei se întorseseră spre învățătura falsă (5:15)[309] – de aceea Pavel le oprește și să răspândească aceste idei greșite, până când vor fi refăcute în doctrină și în evlavie.

Oricum am lua-o, corectarea femeilor din Efes de către Pavel poate părea aspră pentru sensibilitatea noastră modernă. Dar când înțelegem ce era în joc, putem prețui mai bine înțelepciunea lui în această intervenție. Această purtare păcătoasă, inclusiv ideile eretice care o alimentau, ar fi scandalizat societatea antică din jur, în care trăia biserica. Acolo, după obicei, femeile trebuiau să-i onoreze pe bărbați, nu să-i facă de rușine în public. În alt loc din scrisoare, Pavel se îngrijorează că purtarea rea a femeilor creștine în viața de zi cu zi ar putea strica reputația bisericii, pentru că ele s-ar purta într-un fel care este „vrednic de mustrare" și ar da Satanei „prilej de ocară".[310] Dacă a existat vreodată un motiv întemeiat ca un grup de oameni să fie făcut să tacă pentru o vreme și să fie rugat să stea din nou cu smerenie la picioarele lui Isus, Învățătorul nostru, atunci acesta era.

De ce spune Pavel că *toate* femeile nu trebuie să-i învețe pe bărbați într-un fel *authentein*, dacă doar *unele* femei făceau așa ceva? Din același motiv pentru care, mai înainte în 1 Timotei 2, le spune tuturor bărbaților să se roage fără certuri și tuturor femeilor să nu se îmbrace ostentativ, deși fără îndoială doar unii bărbați se certau și doar unele femei se îmbrăcau pompos.

Cel mai important este că Pavel nu spune nimic împotriva femeilor care încearcă să fie pastori sau învățători evlavioși. Teologii complementari care contestă aceasta, pe motiv că secțiunea următoare vorbește despre prezbiteri și diaconi, merg prea departe. Când Pavel spune: „Adevărat este cuvântul acesta: dacă dorește cineva să fie episcop, dorește un lucru bun. Episcopul deci …", el începe o secțiune nouă. În multe scrisori ale lui Pavel există secțiuni diferite, care nu au neapărat legătură unele cu altele. În 1 Timotei există șase asemenea secțiuni. Ele sunt ținute laolaltă, destul de slab, de încercarea lui Pavel de a reface o biserică afectată de învățătura falsă, dar tratează materiale diferite. Ca atare, în capitolul 2 nu există absolut nimic care

308. Tit 1:11
309. În plus, dacă punem 1 Timotei laolaltă cu celelalte două epistole pastorale, lucrul acesta devine și mai clar. 2 Timotei 3:6-7 vorbește despre femei care sunt duse în rătăcire de învățători falși, iar Tit 1:10-11 vorbește despre „flecari și amăgitori" cărora „trebuie să li se închidă gura".
310. 1 Timotei 5:7, 14

să vorbească despre roluri în slujire, ci numai despre felul în care activitățile creștine (ca rugăciunea, îmbrăcămintea, învățarea) trebuie făcute mai bine (fără ceartă, cuviincios, cu supunere etc.). În plus, de ce ar nimici Pavel, cum susțin complementarii, orice dorință a femeilor de a conduce, ca apoi, câteva versete mai departe, să afirme „dorința de a fi episcop" a lui „cineva" (și folosește aici un cuvânt general, care îi include deci pe ambele sexe)?[311] Într-adevăr, tocmai le chemase pe femeile din Efes la „fapte" (*ergon*) bune în 2:10 – acum, în 3:1, spune că a fi episcop este un asemenea „lucru" (*ergon*) bun.

Soți și soții

Cei mai mulți cercetători ajung la concluzia că Pavel se ocupă de felul greșit în care *femeile în general* se purtau cu *bărbații în general* în biserică. Dar unii (ca Martin Luther) îl citesc pe Pavel ca ocupându-se de *felul greșit în care soțiile se purtau cu soții lor*. Fiindcă „o femeie" și „un bărbat" pot fi traduse și „o soție" și „un soț", CEB traduce versetul 12 prin: „Nu îngădui unei soții să-și învețe soțul sau să-l controleze." Acești traducători observă că Pavel trece de la pluralul pentru bărbați (v. 8) și pentru femei (v. 9) la singular pentru fiecare în versetele 11-12. De ce această trecere de la plural la singular, întreabă ei, dacă nu pentru că arată spre anumite persoane (cupluri) și anumite relații (căsătoria)? Deși eu rămân nehotărât, cred că argumentele împotriva acestui fel de a citi pasajul nu îl infirmă.[312]

311. Noul Testament folosește termenul *tis* atât pentru bărbați, cât și pentru femei. El înseamnă „oricine", „cineva" sau „unul". De exemplu, el este folosit ca adjectiv pentru o „femeie", „Marta", în Luca 10:38.

312. Diferiți complementari argumentează împotriva acestei citiri cu trei motive. Primul: unii spun că, dacă Pavel s-ar fi referit la soți și soții, ar fi adăugat înaintea cuvintelor cuvântul „ei"/„lor". Dar Pavel folosește rar un pronume posesiv în genitiv înainte de „soție" și „soț" în oricare dintre învățăturile lui principale despre căsătorie (vezi Coloseni 3:18-19; Efeseni 5:22-25; 1 Corinteni 7:2-4, 11, 14, 33). Al doilea: unii spun că ar fi ciudat ca Pavel să se adreseze bărbaților ca grup (v. 8) și apoi femeilor ca grup (v. 9-10) și apoi dintr-odată doar femeilor căsătorite și soțiilor căsătorite. De fapt, ar fi foarte firesc ca Pavel să vorbească undeva în scrisoarea lui despre căsniciile care fuseseră fără îndoială afectate de învățătura falsă – iar locul acesta este la fel de potrivit ca oricare altul. Al treilea: unii spun că Pavel trece la întâmplare de la plural la singular în scrisoarea lui, așa că nu trebuie să se facă prea mult caz de aceasta. De exemplu, Pavel vorbește despre un episcop general, la singular (3:2), și despre lucrătorul care este vrednic de plata lui (5:18). Și, după ce vorbește despre prezbiteri la plural (5:17), trece la singular în continuarea pasajului (5:19). Dar Pavel nu folosește niciodată la întâmplare singularul general în restul epistolelor lui. Întotdeauna există un scop. În 3:2 el folosește singularul pentru prezbiter pentru că acum vorbește despre felul de om pe care Timotei trebuie să-l caute într-un prezbiter. Singularul „lucrătorul" (5:18) este folosit pentru că citatul pe care îl folosește este la singular. Cât despre trecerea de la prezbiteri la plural (5:17) la

Există patru motive pentru a crede că pasajul face poate aluzie la căsnicii, nu la relațiile dintre bărbați și femei în general. Primul: singularul general pentru „bărbat" nu are sens. Dacă Pavel ar fi încercat, cum spun complementarii, s-o oprească pe o femeie (la singular) să învețe pe alții în biserică pentru că erau acolo bărbați (la plural), de ce spune „un bărbat", și nu „bărbați"? Ar fi mai firesc să spună: „Nu îngădui acum unei femei (la singular) să învețe … bărbați (la plural)" – afară de cazul în care Pavel vrea să ne închipuim niște adunări ale bisericii din Efes la care era de față un singur bărbat, ceea ce este puțin probabil.

Al doilea: Pavel își întemeiază interdicția pe Adam și Eva, care sunt cuplul căsătorit model al Scripturii (v. 13-14). Și apoi vorbește și despre nașterea de copii (v. 15), care ține tot de viața de familie și se referă deci mai probabil la contextul căsătoriei.

Al treilea: aproape în toate locurile unde Pavel folosește împreună cuvintele grecești *aner* și *gune*, el înțelege soți și soții. De obicei, când vrea să compare persoane după sex (lucru la care, spun complementarii, se referă Pavel aici), el folosește alte cuvinte grecești. De exemplu, în Galateni 3:28 („nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască"), el folosește cuvintele *arsen* și *thely*, pe care le-a folosit și Isus când a vorbit despre crearea persoanelor ca bărbat și femeie (vezi Matei 19:4: „Creatorul, de la început, i-a făcut parte bărbătească și parte femeiască").

Al patrulea: faptul că se vorbește despre „o femeie" care învață „un bărbat" sugerează o interacțiune privată între două persoane de sex diferit. Într-o cultură antică în care buna-cuviință era la mare preț, aceasta se întâmpla de obicei doar în case.

Dacă Pavel *chiar* se referă la căsnicii, atunci poate înseamnă că îl îngrijora următorul lucru: soțiile din Efes, afectate de învățătura falsă, se obișnuiseră să-și învețe soții în mod informal, într-un fel dominator și apăsat. Și erau, ca Eva, periculos de expuse la și mai multă amăgire, pentru că se desprindeau independent de parteneriatul smerit cu soții lor. Interpretat așa, Pavel intervine cu înțelepciune și le îndeamnă pe aceste soții să se întoarcă sub Cuvântul lui Dumnezeu ca ucenice smerite, gata să învețe, și alături de soții lor ca partenere.

singular (5:19), în 5:17 se vorbește despre conducerea lor colectivă, iar 5:19 se referă la acuzațiile aduse unor prezbiteri luați fiecare în parte.

Este interesant că biserica de frunte din Mișcarea Acts 29, care este hotărât complementară, a scris o analiză biblică lungă ca să justifice excluderea femeilor de la învățarea altora și de la conducere. Și totuși a găsit pentru aceasta un singur argument: o citire complementară a lui 1 Timotei 2:12. Dar în acel studiu ei recunosc (pe bună dreptate) că Pavel se poate referi doar la căsnicii.[313] Însă, iată: dacă Pavel se referă anume la căsnicii, atunci singurul lor argument pentru a exclude femeile *în general* de la conducerea bărbaților *în general* și de la predicarea pentru ei se prăbușește.

Pasaje neclare și pasaje clare

Sunt convins că în 1 Timotei 2:11-14 Pavel se ocupă de o situație anume din Efes, în care unele femei păcătuiau. Ca atare, versetul 12 nu trebuie citit ca o poruncă universală pentru toate bisericile de pretutindeni, afară de cazul în care într-o biserică anume există și femei care îi învață pe bărbați într-un fel *authentein*.

Totuși, adaug acum un gând important: *oricum, pasajul este atât de neclar, încât nu justifică să fie temelia unei doctrine sau a unei practici a bisericii.*

O regulă a hermeneuticii este că textele neclare trebuie interpretate în lumina celor mai clare.[314] Textele periferice, de obicei cu o singură mențiune a ceea ce par să spună, nu trebuie să primească atâta greutate cât textele clare și centrale. Exemple sunt îndrumările despre acoperirea capului „din pricina îngerilor",[315] despre cei „botezați pentru cei morți",[316] despre propovăduirea lui Hristos către „duhurile din închisoare"[317] sau despre faptul că „femeile vor fi mântuite prin nașterea de copii".[318] În loc să fie dogmatice sau să clădească doctrine ori practici importante pe aceste pasaje mai neclare, bisericile ar trebui să-și țină interpretările lor cu mai multă smerenie și mai ușor în mână, chiar dacă țin cu încredere și cu putere la autoritatea Scripturii.

313. Vezi nota de subsol 160 din „The Role of Women in the Village Church": www.bit.ly/3CFKgJO
314. De exemplu, Tertulian, Părintele Bisericii din secolul al II-lea, a scris că „afirmațiile nesigure trebuie lămurite prin cele sigure, iar cele obscure prin cele clare și limpezi". (Citat în Gregg Allison, *Historical Theology,* p. 122).
315. 1 Corinteni 11:10
316. 1 Corinteni 15:29
317. 1 Petru 3:19
318. 1 Timotei 2:15

Textele neclare ale Scripturii *nu* sunt o temelie valabilă pentru o doctrină determinantă. Învățăturile clare trebuie să aibă întâietate. Din fericire, cele mai multe texte ale Bibliei sunt clare; doar unele sunt neclare.[319] Ce face ca anumite texte să fie neclare? Ele au de obicei un număr neobișnuit de termeni obscuri; sau par să spună opusul a ceea ce spun alte pasaje; sau sunt deosebit de greu de aplicat în situații concrete; sau nu pare să existe niciun alt pasaj biblic care să spună același lucru; sau situația antică la care se referă pasajul este greu de lămurit. De aceea ele dau naștere multor interpretări diferite și sunt intens dezbătute de cercetători de frunte.[320] Ei bine, nu cunosc în ultima sută de ani din istoria Bisericii un pasaj mai dezbătut și nici un text mai neclar decât acesta. *În toate aceste privințe, 1 Timotei 2:12-15 este un text foarte neclar*.

Verbul lui determinant, *authentein*, este un termen nebulos, care apare o singură dată în Noul Testament și foarte rar în literatura extrabiblică din vremea vieții lui Pavel. Wolters este (prea) sigur că este „foarte probabil" că acest cuvânt nu are un sens negativ. Și totuși, el studiază cele opt folosiri antice ale cuvântului cele mai apropiate de vremea lui Pavel și constată că „raritatea și obscuritatea folosirii cuvântului în aceste surse grecești au contribuit mult la lipsa unui consens între cercetători" și că „dintre aceste opt, cele mai multe sunt discutabile într-un fel sau altul, fie pentru că textul este îndoielnic, fie pentru că contextul nu este clar, fie pentru că data este contestată". De fapt, Wolters traduce chiar el cinci dintre aceste opt folosiri cu sensurile „a-și asuma autoritatea", „a fi mai priceput decât", „a fi inițiatorul", „a acționa de unul singur" și „a comite o crimă". Explicația lui pentru această varietate sălbatică de sensuri: „*authentein* a dus înainte de secolul al IV-lea o existență în mare parte subterană (adică orală), pentru că ținea de un registru al limbii aflat sub nivelul literar."[321] De aceea s-au vărsat râuri de cerneală, iar adevăratul lui sens în 1 Timotei 2:12 continuă să fie dezbătut.[322] (Și nu este vorba doar de *authentein* – Schreiner spune: „Fiecare cuvânt din versetul 12

319. Ne amintim că Petru a recunoscut că în scrierile lui Pavel sunt lucruri „grele de înțeles" (2 Petru 3:16). Termenul lui Petru era folosit în lumea antică și pentru oracole, care erau cunoscute pentru faptul că puteau fi interpretate în mai multe feluri.
320. De exemplu, Evrei 6:4-6 are cel puțin 18 linii de interpretare, iar 1 Timotei 2:12 are 12.
321. Al Wolters în „Women In The Church", cap. 2.
322. Studiile științifice ale cuvântului authentein în literatura extrabiblică antică continuă să ridice probleme lexicale și de interpretare. Vezi www.bit.ly/3EHxZ8a

este dezbătut de cercetători."[323]) Jamin Hübner, în teza lui de doctorat, evaluează cu grijă cele mai recente studii despre folosirile antice ale cuvântului și îi critică pe bună dreptate pe cercetătorii complementari:

Una este să spui: „nu știm exact ce însemna «authentein» în secolul I sau în 1 Timotei 2:12". Și cu totul altceva este să spui: „nu știm exact ce însemna termenul în secolul I sau în 1 Timotei 2:12, așa că vom presupune că nu există niciun motiv anume pentru care Pavel l-a ales, că nu are niciun fel de nuanță și că înseamnă deci exercitarea generală a autorității" – și apoi să interzici jumătății Bisericii din toată lumea să fie pastori. Acesta nu este un raționament sănătos.[324]

Dacă luăm *authentein* cu sensul „a exercita autoritate", versetul devine și deosebit de greu, dacă nu imposibil, de aplicat consecvent în situații practice. Este acceptabil, de exemplu, ca o misionară să se ridice și să le predice Evanghelia unor bărbați necredincioși? Pasajul acesta nu spune nimic despre faptul dacă „bărbatul" este sau nu convertit. Dacă o femeie nu poate învăța un bărbat, de la ce vârstă nu mai are voie o mamă sau o conducătoare de tineret să-l învețe pe un băiat? Pot femeile să-i învețe pe bărbați la seminarii teologice, în grupuri mixte de studiu biblic sau la conferințe creștine? Pot bărbații să citească o carte despre doctrină sau un comentariu biblic scris de o femeie? Poate o femeie să conducă o organizație creștină din afara bisericii sau o lucrare în care are bărbați în subordine? Până la ce nivel de conducere se poate ridica o femeie într-o biserică? (Fiindcă Köstenberger le amintește complementarilor că interdicția privește conducerea de către femei, nu doar păstorirea,[325] este inconsecvent să le refuzi femeilor conducerea de vârf, dar să le permiți să aibă conducere la niveluri mai joase asupra bărbaților, cum ar fi conducerea unui grup mic sau a unei echipe de voluntari.) Și nu numai femeile înzestrate sunt puse pe raft de o interpretare complementară a lui 1 Timotei 2:12. Citit în felul complementar, versetul devine singura temelie „biblică" pentru a deosebi între o învățătură presupus fără autoritate, informală, și una oficială, cu autoritate, potrivită pe cât se pare numai pentru

323. În alt loc, el contrazice aceasta și totodată exagerează când spune: „1 Timotei 2:12 este învățătura clară a lui Pavel și trebuie să fie călăuza pentru înțelegerea rolului femeilor." Trebuie să recunoaștem cu toții că nu este deloc clar.

324. Vezi www.bit.ly/3BNaSY8 p. 245

325. „A reduce problema doar la «nicio femeie prezbiter/episcop» poate fi excesiv de minimalist. … 1 Timotei 2:12 este întemeiat pe realități mai fundamentale decât o simplă interdicție de suprafață ca femeile să ocupe o anumită slujbă." Sursa: www.bit.ly/3wsFsFr

pastori. Câți predicatori bărbați înzestrați din bisericile complementare, care nu sunt pastori, nu au avut voie să predice din cauza acestei despărțiri artificiale în interpretare? Dacă această interpretare a unui singur verset ține cu adevărat de „adevărul care ne face slobozi", care dintre celelalte îndrumări din Noul Testament produce atâta nesiguranță, neliniște, speculație, cazuistică, durere și dezbinare în trupul lui Hristos?

Acesta este singurul pasaj care pare să spună ce spune. Niciun alt text biblic nu afirmă că o femeie nu trebuie să învețe un bărbat. Dacă Dumnezeu ar fi vrut ca toate bisericile să aibă pentru totdeauna doar predicatori și pastori bărbați, nu ne-ar fi dat oare un al doilea verset care să spună același lucru? Textul este și mai greu de interpretat din cauza cunoștințelor noastre limitate despre situația la care se referă Pavel. Toate încercările de a înțelege aceste versete trebuie să completeze prin presupuneri detaliile. Cum anume păcătuiau unele sau toate femeile din Efes față de bărbați/soții lor? Și ce legătură avea purtarea lor rea cu repovestirea ciudat de scurtată a istoriei lui Adam și a Evei?[326]

În sfârșit, dacă traducem *authentein* prin „a exercita autoritate", pasajul intră în conflict cu numeroase exemple biblice în care femeile *chiar* conduc și/sau învață bărbați, aparent cu aprobarea lui Dumnezeu. Așa cum vom descoperi în capitolele 10–12, interpretarea complementară nu se potrivește cu femeile din Biblie care îi învață sau îi conduc pe bărbați.[327] Nu este un fel sănătos, cuminte sau solid de a mânui Scripturile să încerci să interpretezi un text biblic – ba chiar să scrii o carte științifică despre el – fără să te lași călăuzit de ce mai spune Biblia despre subiect, și apoi să declari: „Cuvântul lui Dumnezeu spune clar …". Dacă vrem să „împărțim drept Cuvântul", cum îi spune Pavel lui Timotei, pasajele mai clare trebuie să ne călăuzească înțelegerea pasajelor mai neclare despre același subiect.

Mântuite prin nașterea de copii

326. Complementarul Douglas Moo este sincer în privința aceasta: „Aceste versete (v. 13-14) fac afirmații despre creație și despre cădere, dar nu este clar cum sprijină ele poruncile din versetele 11-12." (1 Timothy 2:11–15: Meaning and Significance. P. 68.)

327. Cel mai izbitor exemplu din Scriptură este Priscila, care a învățat un bărbat anume în privința doctrinei (vezi „Exemple de femei care îi învață pe alții" în Anexa 4) și a făcut-o cu autoritate pastorală (vezi dovezile în capitolul 12). Fiindcă noi credem în unitatea Scripturilor, sub inspirația Duhului, a argumenta, cum fac cercetătorii complementari, că 1 Timotei 2:12 îi interzice unei femei să facă ce a făcut Priscila scoate la iveală greșeala interpretării lor a lui 1 Timotei 2:12.

Poate semnul cel mai clar că acesta este un pasaj neclar este felul în care se încheie, în versetele 14-15: „[Eva] a fost amăgită și a ajuns păcătoasă. Dar femeile vor fi mântuite prin nașterea de copii, dacă stăruie în credință, în dragoste și în sfințenie, cu bun-simț." Grudem interpretează acest verset ca pe un fel în care Pavel le îndreaptă pe femei înapoi spre rolul lor casnic, de creștere a copiilor, în timp ce bărbații rămân în rolurile publice de învățare a altora și de conducere.[328] Pe lângă faptul că versetul 12 foarte probabil nu vorbește despre rolurile publice de învățare și conducere, principala slăbiciune a acestei interpretări este că „nașterea de copii" (o funcție biologică de moment) nu este același lucru cu „creșterea copiilor" (un rol social de lungă durată).

Ce înseamnă atunci versetul 15? Cheia, sugerează mulți cercetători, este să ne amintim că păcatul Evei, relatat în Geneza 3, duce imediat la urmarea „nașterii de copii" cu durere. Pavel preia această legătură, dar încearcă s-o spună într-un fel care să le zidească pe femei. Cercetătorii se împart între trei interpretări posibile. O posibilitate este că Pavel face aluzie la promisiunea lui Dumnezeu din Geneza 3, că urmașul Evei va zdrobi într-o zi capul Satanei. Cu alte cuvinte, femeile vor fi mântuite prin nașterea de copii a Mariei, mama Domnului, fiica Evei, și vor primi mântuirea care duce la o viață sfântă.

A doua posibilitate este că rădăcina grecească *sōzō*, care se referă adesea la mântuirea spirituală, se poate referi și la păstrarea fizică.[329] Cu alte cuvinte, Dumnezeu le face acestor femei din biserica din Efes o promisiune deosebită, că va fi cu ele în momentul primejdios al nașterii.[330]

A treia posibilitate este că Pavel se opune felului în care învățătura falsă dusese la respingerea căsătoriei.[331] Poate că unele femei căsătorite din biserica din Efes, rătăcite, nu numai că începuseră să se retragă din parteneriatul

328. Ca să fim drepți, alți complementari, cum este Craig Blomberg, nu sunt de acord cu el.
329. Cum este folosit în Faptele apostolilor 27:20 și 2 Timotei 4:18. Fiindcă restul Scripturii spune că femeile sunt mântuite spiritual prin credința în Isus, nu printr-o funcție biologică, cum este nașterea de urmași, această înțelegere a cuvântului se potrivește mai bine cu învățătura Bibliei despre mântuirea spirituală.
330. În lumea antică, nașterea era principala cauză de moarte și de infirmitate pentru femei. Zeița Artemis din Efes, la scurt timp după ce se născuse, își ajutase propria mamă să nască. De aceea femeile din Efes se rugau de obicei la ea să le păzească în timpul nașterii. Aceasta dă mai multă greutate acestei citiri – pe lângă o viață sfântă, ele trebuie să se roage lui Dumnezeu, spune Pavel.
331. Cum spune el în 1 Timotei 4:3.

căsniciei, ci, asemenea femeilor „super-spirituale" din biserica din Corint,[332] încetaseră să mai aibă relații intime cu soții lor. De aceea Pavel repetă că (relațiile intime și) nașterea de copii sunt o dimensiune a sfințeniei și a sfințirii.[333]

Poate fi oricare dintre acestea sau altceva. Dar ideea este că versetul 15, unul dintre cele mai încurcate versete din Biblie, *confirmă cât de obscure sunt versetele de dinainte, pe care le încheie*. Aceasta subliniază cu atât mai mult că versetele 11-15 sunt, după toate criteriile, o temelie nepotrivită pentru orice fel de doctrină. Cu atât mai puțin pentru una care, pe baza ideii de „ordine a creației", ar putea interzice unei jumătăți a lumii să o învețe și să o conducă pe cealaltă jumătate.

Istoria se repetă când nimeni nu ascultă. În istoria interpretării biblice, Biserica a fost ispitită mereu să-și întemeieze doctrinele pe pasaje izolate. La începutul secolului al III-lea, Arie a susținut că Fiul lui Dumnezeu a fost prima creatură a lui Dumnezeu, pe baza textului din Proverbe 8:22: „Domnul m-a făcut [pe mine, Înțelepciunea] cea dintâi dintre lucrările Lui." La începutul anilor 1500, Biserica Catolică a respins doctrina lui Luther despre mântuirea numai prin har, sprijinindu-se pe Iacov 2:24: „[O]mul este socotit neprihănit prin fapte, și nu numai prin credință." Iar la sfârșitul anilor 1900, complementarii au susținut că femeile nu pot conduce sau învăța bărbați, ținându-se de 1 Timotei 2:12. *Greșeala, în toate cazurile, este că o interpretare greșită a unui singur pasaj neclar este folosită ca să submineze învățătura mai clară despre subiect din alte locuri.* Scriptura este atât de vastă și de complexă, încât aproape la toate doctrinele importante ale Bisericii există câteva versete care pot *părea* să spună ceva contrar învățăturii ortodoxe (dreptei credințe). Calea de urmat este să lăsăm învățătura clară a unei părți atât de mari din Biblie să limiteze interpretarea noastră a celor relativ puține pasaje mai neclare.

De fapt, înțelepciunea de a lăsa pasajele mai clare să lumineze acest pasaj neclar se vede mai ales când răspundem la întrebarea: „Pot femeile să-i învețe

332. Gordon Fee, în comentariul lui de referință la 1 Corinteni, spune că aceasta este situația din fundal care îl face pe Pavel să scrie 1 Corinteni 7, unde îi sfătuiește pe soți și pe soții să aibă în mod regulat relații intime unul cu altul. Mai târziu în scrisoare, el le sfătuiește „pe văduvele tinere să se mărite, să nască copii", să-și conducă gospodăria și să nu dea vrăjmașului niciun prilej de ocară (1 Timotei 5:14).

333. Complementarul Craig Blomberg, în „Two Views on Women in Ministry", propune această citire: „Versetul 15 este un verset enorm de greu de tradus, dar este probabil cel mai bine înțeles ca o luptă împotriva ereziei și a atitudinii ei potrivnice căsătoriei." (cap. 2)

pe bărbați?" – o întrebare la care răspund în Anexa 4.

8

Soțiilor, fiți supuse

„Partenerii căsătoriei nu sunt așezați nici într-o relație ierarhică, unul deasupra celuilalt, nici separat, ca unități autonome care fac fiecare ce le place. Dimpotrivă, relația căsătoriei este una de supunere reciprocă." Richard Hays[334]

„Trebuie să ne pregătim fiicele ca într-o zi să li se supună soților lor." Când am auzit de curând o mamă spunându-i asta soției mele, m-am aprins de-a binelea. Chiar ar trebui s-o învăț pe Ivy cum să i se supună într-o zi soțului ei? Subiectul conducerii și al supunerii în propria căsnicie este destul de personal. Dar când sunt silit să mă gândesc la învățăturile despre căsătorie pe care ar trebui să le transmit copiilor mei, simt și mai mult datoria să fie corecte.

Complementarismul într-un singur punct

Abia în timp ce cercetam și scriam acest capitol și pe următorul am părăsit în sfârșit și pe deplin ideea că idealul lui Dumnezeu pentru toate căsniciile include chiar și cea mai blândă formă de autoritate și supunere între soț și soție. Înainte, pe baza felului în care citeam Efeseni 5, susținusem multă vreme ideea că un soț care își conduce soția cu sacrificiu trebuie să arate ceva din felul în care Hristos Își conduce Biserica cu sacrificiu.

Complementarismul într-un singur punct susține că femeile au voie să conducă bărbați în biserică și în societate, chiar dacă soțiile trebuie să practice un fel de supunere unilaterală față de soții lor.[335] Aceasta este diferit de

334. Richard Hays, First Corinthians, p. 116

335. Chiar dacă într-o căsnicie există autoritate și supunere, aceasta nu înseamnă că soția nu poate avea autoritate chiar și asupra soțului ei într-un alt domeniu. De exemplu, Debora, soția lui

complementarismul în două puncte, care cere supunerea femeii în căsnicie și în biserică. Este interesant că mulți bibliști și multe biserici din toată lumea susțin complementarismul într-un singur punct.[336]

Bănuiesc că mulți complementari „în două puncte" vor citi această carte și se vor convinge să renunțe la excluderea femeilor din conducerea bisericii, dar poate vor păstra totuși un fel de autoritate și supunere în căsnicie. Și fiindcă și eu am susținut această poziție câțiva ani, o înțeleg pe deplin.

Este interesant că *atunci când studiul meu continuu al lui Efeseni 5 m-a făcut să părăsesc chiar și complementarismul într-un singur punct, căsnicia mea nu s-a schimbat prea mult*. Așa cum voi explica, mi-am dat seama că eram deja, mai mult sau mai puțin, un mutualist chiar și în căsnicie. Căci dacă m-au învățat ceva cei aproape douăzeci de ani de căsnicie, atunci m-au învățat că o căsnicie între egali este mult mai de dorit decât o căsnicie între un conducător și o persoană care îl urmează. Și aceasta în ciuda multor formule frumos șlefuite despre căsnicia „creștină", pe care eu și alții le-am predicat atât de des, ca de pildă: „El se jertfește, ea se supune; el conduce, ea urmează; el ia inițiativa, ea confirmă."[337]

Lapidot, în cultura patriarhală în care trăia, poate că primea (sau poate că nu primea) porunci de la soțul ei acasă. Și totuși a înflorit ca o conducătoare în țară, unde chiar și soțul ei trebuia să primească porunci de la ea. Complicat, da, dar nu inconsecvent, căci niciun pasaj din Scriptură nu folosește supunerea femeii în căsnicie ca temei pentru a o împiedica să conducă bărbați în biserică și în societate.

336. Ca un mic eșantion, am întâlnit poziții complementare „într-un singur punct" la N.T. Wright din Europa de Vest, la Hayk HovHannisyan din Europa de Est și, la un moment dat, la Michael Bird din Australia. Cei cufundați în „războaiele" dintre egalitariști și complementari din SUA s-ar putea să nu înțeleagă această posibilitate. N.T. Wright explică: „O parte a problemei, mai ales în Statele Unite, este că culturile devin atât de polarizate, încât dacă bifezi o căsuță, mulți presupun că trebuie să bifezi alte douăsprezece căsuțe pe aceeași parte a paginii – fără să-și dea seama că pagina însăși este foarte arbitrară și legată de o cultură." Când ni se spune ceva de destule ori, avem tendința să credem. Dacă arăt spre două stele de pe cerul nopții și spun: „aceste două stele sunt legate între ele; ele sunt o constelație numită Indicatoarele", ascultătorul meu începe să-și închipuie un fir nevăzut care leagă aceste stele. De fiecare dată când se uită apoi la cer, observă că sunt „împreună". În realitate, ele sunt la milioane de ani-lumină una de alta și sunt stele separate. Numai dintr-un anumit punct de vedere din galaxia noastră par atât de apropiate. La fel este cu rolul de cap al soțului și cu slujba de prezbiter – ele sunt stele separate. Ele nu sunt neapărat legate între ele în mintea lui Dumnezeu și cu siguranță nu sunt legate între ele în Scripturi.

337. Beth Allison Barr, în „The Making of Biblical Womanhood" (cap. 6), citează „Happily Ever After".

Deși Isus nu spune niciun cuvânt despre faptul că soțul își conduce soția,[338] Pavel pare să aibă multe de spus, mai ales în Efeseni 5, pe care se concentrează acest capitol. Iată pasajul:

21 Supuneți-vă unii altora din respect față de Hristos.

22 Soțiilor, supuneți-vă soților voștri ca Domnului. 23 Căci soțul este capul soției, după cum Hristos este capul Bisericii, trupul Său, al cărui Mântuitor este. 24 Și după cum Biserica se supune lui Hristos, tot așa și soțiile trebuie să se supună soților lor în toate.

25 Soților, iubiți-vă soțiile, cum a iubit și Hristos Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea, 26 ca s-o sfințească, curățind-o prin spălarea cu apă prin Cuvânt, 27 și ca s-o înfățișeze înaintea Lui ca o Biserică strălucitoare, fără pată, fără zbârcitură sau alt cusur, ci sfântă și fără vină. 28 La fel trebuie să-și iubească și soții soțiile, ca pe propriile lor trupuri. Cine își iubește soția se iubește pe sine însuși. 29 La urma urmei, nimeni nu și-a urât vreodată trupul, ci îl hrănește și îl îngrijește, cum face și Hristos cu Biserica – 30 căci noi suntem mădulare ale trupului Său. 31 „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu soția sa, și cei doi vor fi un singur trup.” 32 Taina aceasta este mare – dar eu vorbesc despre Hristos și despre Biserică. 33 Totuși, fiecare dintre voi trebuie să-și iubească soția ca pe sine însuși, iar soția trebuie să-și respecte soțul.

În timp ce am cercetat pentru acest capitol, am descoperit că este adevărat ce a scris C.S. Lewis: „Mulți … descoperă că inima cântă nechemată în timp ce își croiesc drum printr-o bucată grea de teologie, cu pipa între dinți și cu creionul în mână.” În cazul acesta, Efeseni 5 este un pasaj greu, încărcat de teologie, pe care îl mestec de mulți ani. Sunt trei motive pentru care m-am luptat atât de mult cu el.

Primul este că relația mea pământească cea mai importantă este cea cu soția mea. Vreau să ascult de Cuvântul lui Dumnezeu și să aplic înțelepciunea lui Dumnezeu în căsnicia mea. Iar pasajul acesta este unul dintre principalele texte biblice despre căsătorie, așa că ar fi bine să-l înțeleg corect.

338. Și totuși, mari cercetători complementari pretind greșit că o face! De exemplu, Andreas Köstenberger scrie în „God, Marriage, Family” (p. 250): „Isus a afirmat planul inițial al lui Dumnezeu Creatorul pentru căsătorie, citând atât Geneza 1:27, cât și 2:24 (Matei 19:4-6 și paralelele). Prin aceasta, Domnul nostru a confirmat cu putere și cu insistență că planul inițial al lui Dumnezeu pentru căsătorie [este cel] în care soțul este capul, iar soția partenera supusă care îl sprijină.”

Al doilea este că citirea „soțul conduce, iar soția urmează" a acestui pasaj merge împotriva propriei mele experiențe și a sensibilității mele culturale. Să vă explic: sunt căsătorit cu o femeie care este la fel de educată și de pricepută ca mine, iar în multe privințe chiar mai mult. Ea se pricepe mai bine decât mine să administreze banii și în prezent câștigă mai mult decât mine. Înțelege mai bine decât mine nevoile emoționale și practice ale copiilor noștri. Și este, din fire, un conducător de grupuri mai bun decât mine. De asemenea, Dumnezeu pare să-i vorbească ei despre familia noastră și despre lucrarea noastră la fel de mult cât îmi vorbește mie. Dacă mi-aș impune conducerea asupra ei, aceasta mi s-ar părea nu doar arbitrar, ci și o încălcare a relației noastre și a capacității ei. Ca să fiu sincer, mi se pare mult mai bine să-i fiu partener *ca unei persoane egale cu mine* decât să-i ofer conducerea mea.

Al treilea motiv pentru care m-am luptat cu acest pasaj este că excelenți comentatori ai Bibliei ajung la concluzii diferite despre ce spune el, iar pastorii ajung la concluzii diferite despre cum să-și aplice convingerile într-o căsnicie reală. Oricât de simple ar fi cuvintele la prima citire, după mai multă gândire, Efeseni 5 ridică mai multe întrebări decât oferă răspunsuri. Gândiți-vă doar la primele câteva versete. De ce încadrează Pavel relația din căsnicie cu versetul de dinainte, despre supunerea reciprocă? Ce înseamnă „cap"? Ce înseamnă „a se supune"? Înseamnă „a se supune" același lucru în versetul 21 („supuneți-vă unii altora"), în versetul 22 (soțiile se supun soților lor) și în versetul 24 (Biserica se supune lui Hristos)? Și, practic, ce înseamnă ca soțiile să se supună soților lor „în toate"?

Voi aborda aceste întrebări propunând patru interpretări diferite – sau „poziții". Fiindcă trei sferturi din pasajul din Efeseni 5 i se adresează soțului, voi defini fiecare poziție după ce i se cere soțului creștin. Aceste poziții îl văd pe soț ca factor de decizie (Poziția 1), ca arbitru final (Poziția 2), ca slujitor al unei partenere egale (Poziția 3) și ca *paterfamilias* (cap al familiei) răscumpărat (Poziția 4).

Poziția 1: Soțul ca factor de decizie (obișnuit)

Aceasta este poziția lui Wayne Grudem. El argumentează că atunci când Pavel spune „supuneți-vă unii altora" în Efeseni 5:21, nu înțelege că toți

credincioșii se supun tuturor credincioșilor. El înțelege doar că toți credincioșii se supun numai celor care au în mod legitim autoritate asupra lor. Cu alte cuvinte, supunerea merge de la soție la soț, dar categoric nu și invers.

El spune că „cap" în „soțul este capul soției" înseamnă *autoritate asupra*. Pavel îi îndeamnă pe bărbați să-și asume conducerea soțiilor lor, iar pe soții să primească această conducere. Când textul vorbește despre soțul care își dă viața pentru soția lui, cum a făcut Isus pentru Biserică, aceasta înseamnă că Pavel îl îndeamnă pe soț nu doar să-și iubească soția, ci să-și conducă soția cu dragoste. Iar când Pavel citează apoi la sfârșit Geneza 2:24, Grudem argumentează că Pavel întemeiază această autoritate a soțului asupra soției pe relatarea de dinainte de cădere, despre autoritatea lui Adam asupra Evei.

Cât despre consecințele practice ale tuturor acestor lucruri, Grudem ne spune cum le aplică în propria căsnicie:

În orice hotărâre, mare sau mică, și fie că am ajuns la un acord, fie că nu, răspunderea de a lua hotărârea rămâne tot a mea. (Vorbesc aici despre hotărârile care ne privesc pe amândoi, nu despre hotărârile individuale pe care le ia fiecare dintre noi în domeniile noastre personale de răspundere.) Nu sunt de acord cu cei care spun că rolul de cap al bărbatului contează doar o dată la zece ani sau cam așa ceva, când un soț și o soție nu pot ajunge la un acord. Cred că rolul de cap al bărbatului contează în fiecare hotărâre pe care o ia cuplul în fiecare zi a vieții lor de căsătorie. Dacă există un rol de cap al bărbatului autentic, există o recunoaștere liniștită, subtilă, că centrul procesului de luare a hotărârilor este soțul, nu soția. Și chiar dacă de multe ori va fi multă discuție, și chiar dacă trebuie să existe mult respect reciproc și multă considerație unul față de altul, totuși, în cele din urmă, răspunderea de a lua hotărârea îi revine soțului.[339]

John Piper împărtășește ceva din această poziție când își amintește cu drag de căsnicia părinților lui, în care tatăl lui era factorul de decizie obișnuit:

Când tatăl meu venea acasă, el era clar capul casei. El conducea rugăciunea la masă. El aduna familia pentru momentele de devoțiune. El ne ducea la școala duminicală și la serviciul de închinare. El conducea mașina. El îndruma familia spre locul unde ne așezam. El lua hotărârea să mergem la prânz la

339. Wayne Grudem, Evangelical Feminism, cap. 1

Howard Johnson's. El ne conducea la masă. El o chema pe chelneriță. El plătea nota. El era cel cu care știam că vom avea de-a face dacă încălcam o regulă a familiei sau dacă eram lipsiți de respect față de mama. Acestea erau momentele cele mai fericite pentru mama. O, cât se bucura ea să-l aibă pe tata acasă! Îi iubea conducerea. Mai târziu am aflat că Biblia numește aceasta „supunere".[340]

Cele mai multe cărți creștine populare despre căsătorie susțin această poziție. Una spune: „Soțul … este răspunzător de hotărârile importante din casă. … O soție receptivă și deschisă … își predă de bunăvoie libertatea în schimbul dragostei, admirației, ocrotirii și purtării lui de grijă."[341] O alta exprimă același sentiment: „Un bărbat poate avea mulți șefi în afara casei, dar în casă are ocazia să ofere cu bunătate autoritate și să primească respectul cuvenit lui."[342]

Acum, înainte să trec la celelalte poziții, să spun următorul lucru: până în anii 1980, aproape toți bibliștii și toți creștinii au citit acest pasaj exact în același fel. De aceea aceasta este o poziție de care trebuie să se țină seama.

Dar dați-mi voie să fiu sincer: abordarea aceasta ar fi moartea căsniciei mele! Și ca pastor nu am recomandat niciodată această poziție. Fără îndoială, experiența de viață a lui Grudem și a lui Piper este diferită de a mea. Dar nu-mi pot închipui o relație intimă care să înflorească acolo unde o singură persoană ia toate sau cele mai multe hotărâri care îi privesc pe amândoi. Nu pot să nu trag concluzia că, dacă unor cupluri această poziție le merge în căsnicie, ele sunt fie cupluri care, din educație sau din cultură, preferă „căsnicia tradițională" de odinioară, fie cupluri în care soțul este un conducător din fire, iar soția este din fire o persoană care urmează. Însă nu orice căsnicie este construită așa, și cu siguranță nu cea dintre Julie și mine. Mă bucur că în ultimele decenii pastorii și teologii au început să propună o modificare a acestei poziții, pe care unii o numesc „complementarism moderat" și pe care eu o numesc „soțul ca arbitru final".

340. John Piper, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, cap. 1
341. Ed and Gaye Wheat, Intended for Pleasure, fourth edition, p. 30–31
342. Kevin Leman, Sheet Music, p. 54.

Poziția 2: Soțul ca arbitru final (RAR)

Timothy și Kathy Keller, în cartea lor de mare succes *The Meaning of Marriage*, propun o poziție mai blândă despre căsnicia complementară. Ei scriu un capitol întreg despre faptul că, spre deosebire de poziția lui Grudem, Pavel încadrează rolurile de gen din căsnicie ca o expresie a supunerii reciproce din versetul 21. Ei o definesc ca alegerea de a-l sluji pe celălalt cu smerenie și de a-i fi plăcut:

În Filipeni 2:2-3, Pavel spune deschis că creștinii trebuie ca „în smerenie fiecare să privească pe altul mai presus de el însuși". … Trebuie să socotim interesele altora mai importante decât ale noastre. În alt loc el spune că nu trebuie „să ne plăcem nouă înșine", ci trebuie „să placem aproapelui în ce este bine, în vederea zidirii lui. Căci și Hristos nu Și-a plăcut Lui Însuși" (Romani 15:1-3). Pavel merge până acolo încât le spune creștinilor să fie „douloi" unii altora (Galateni 5:13) – literal, robi. … Fie că suntem soț sau soție, nu trebuie să trăim pentru noi înșine, ci pentru celălalt. Și aceasta este cea mai grea, dar și cea mai importantă funcție a faptului de a fi soț sau soție în căsnicie.[343]

După această poziție, supunerea reciprocă merge în ambele sensuri: în versetele 22-24 Pavel le spune soțiilor să se supună soților lor, iar în versetele 25-29 le spune soților cum să se supună soțiilor lor (sub forma iubirii care se jertfește).

Lăsând deoparte supunerea reciprocă, soții Keller argumentează totuși pentru soțul ca un conducător. Ei fac aceasta trecând de la limbajul unui soț aflat în supunere reciprocă cu soția lui la cel al unui soț care se supune „rolului de conducător-slujitor".[344] (Trebuie să observ că aceasta este o folosire discutabilă a cuvântului „a se supune". Căci acum înseamnă altceva decât în ideea de supunere reciprocă: a te supune unui rol nu este deloc același lucru cu a te supune unei persoane.)

Din fericire, soții Keller propun un fel de conducere mult mai blând decât s-a înțeles supunerea soției în secolele trecute: „[A]colo unde amândouă părțile

343. Tim and Kathy Keller, The Meaning of Marriage, cap. 2
344. Tim and Kathy Keller, The Meaning of Marriage, cap. 6

nu pot ajunge la un acord, dar trebuie luată o hotărâre de un fel sau altul, [soțul are] dreptul de a da votul decisiv și (astfel) de a lua asupra lui o răspundere mai mare pentru hotărâre."[345] În alt loc, Timothy Keller numește aceasta dreptul soțului de a „anula" decizia soției, având „ultimul cuvânt".[346] Cu alte cuvinte, soțul trebuie să ia o hotărâre *doar acolo unde există dezacord, nu în hotărârile de zi cu zi*.

Fiind multă vreme un complementar moderat, eu și mulți alți învățători din aceeași tabără am aplicat această învățătură spunând lucruri ca: „Din când în când, în ocazii foarte rare, trebuie făcută o alegere și voi doi nu puteți ajunge la un acord. Atunci soția trebuie să-i ceară soțului să ia o hotărâre în această chestiune." De exemplu, prietenul meu Alan Frow, un pastor complementar influent din sudul Californiei, spune că aproape toate hotărârile din căsnicia lui se iau prin colaborare: „Sunt căsătorit de 25 de ani", spune el, „și în tot acest timp soția mea mi-a spus doar de cinci ori: «Nu putem ajunge la un acord. Tu ești conducătorul, așa că du-te și caută-L pe Dumnezeu.»"[347]

În propria mea căsnicie treceau ani fără să fie nevoie să-mi folosesc „autoritatea de arbitru final", pentru că reușeam întotdeauna să ajungem la un consens. *Dar, iată, aceasta înseamnă că în experiența noastră trăită, „conducerea" mea asupra lui Julie și nevoia ei de a mi se „supune" practic nu existau*.

Îndoieli față de modelul arbitrului final

Pentru mulți complementari moderați, cum am fost și eu mulți ani, munca grea de a-și aduce la zi poziția din punct de vedere teologic nu pare să merite efortul. Aproape în orice zi a anului, căsnicia lor este exact la fel ca una mutualistă. De fapt, poate că aș fi rămas la poziția soților Keller mai mult decât am rămas (și îi înțeleg pe alții care încă rămân). Numai că am ajuns să mă întreb dacă *chiar și o formă blândă de autoritate și supunere este cu adevărat idealul lui Dumnezeu pentru toate căsniciile*. De fapt, am cinci îndoieli serioase.

Prima: dacă idealizăm supunerea soției față de autoritatea soțului ei, atunci este cu atât mai ușor să trecem cu vederea contribuțiile ei vitale în biserică și

345. Tim and Kathy Keller, The Meaning of Marriage, Appendix
346. Timothy Keller, The Timothy Keller Sermon Archive, 2012–2013
347. Ascultați aici: www.bit.ly/2ZPRZGH

în societate. Complementarii moderați insistă că supunerea soției se îndreaptă *numai* spre soțul ei, nu spre toți bărbații. Și totuși complementarii folosesc acest lucru ca argument: dacă o soție trebuie să fie condusă acasă, ea nu trebuie să conducă în biserică.[348] Frow, de exemplu, spune pe bună dreptate că rolurile din căsnicie într-o familie omenească sunt o „oglindă tainică"[349] a relației lui Hristos cu Biserica. Și deși afirmă apoi că femeile pot conduce în societate, el trage concluzia că „în familia lui Dumnezeu ar trebui să existe și o oglindire tainică".

Dar este corect să facem acest salt? În Efeseni 5, Pavel spune că unirea dintre soț și soție este o „taină" care arată spre unirea dintre Hristos și Biserică. De ce s-ar simți atunci complementarii liberi să suprapună această „taină" în general peste o întreagă comunitate? În felul acesta, prezbiterii bărbați L-ar reprezenta cumva pe Isus ca soț (și, după acest argument, trebuie să fie bărbați), iar restul bisericii ar reprezenta mireasa (abătându-se acum în mod ciudat de la analogie, căci include femei *și bărbați*). În plus, ideea că prezbiterii îl reprezintă pe soțul Bisericii este periculoasă și nebiblică – mai ales când Isus, și numai El, deține hotărât acest rol în Biserică. Dacă rămânem la analogia căsnicie–Biserică, cel mai mult la care pot ajunge conducătorii bisericii este să fie prietenul mirelui, Isus, ca Ioan Botezătorul în Ioan 3:29.

A doua: m-am trezit întrebându-mă de ce, după poziția complementară despre căsnicie, ar idealiza Pavel tocmai rânduiala ierarhică pe care a adus-o căderea. Căci Dumnezeu i-a anunțat urmarea nu ca pe o promisiune, ci ca pe o prevestire sumbră: „[E]l va stăpâni peste tine."[350]

A treia: sunt în continuare îngrozit de nivelul abuzului dintre parteneri care s-a dovedit că există atât de des în căsniciile creștine. Sociologi ca Elaine Storkey argumentează că situația nu este deloc ajutată când supunerea femeii este predată ca o normă rânduită de Dumnezeu. Deși aud învățături despre autoritatea lor „binevoitoare", soții sunt uneori încurajați chiar de ideea unei autorități bărbătești rânduite de Dumnezeu. Ei ajung să aibă „o convingere

348. John Piper formulează argumentul așa: „În relațiile dintre bărbați și femei în biserică, bărbații trebuie să conducă, după analogia felului în care un soț conduce acasă (Efeseni 5:22-33)." Este interesant că una dintre cele mai mari biserici de pe continentul meu le permite femeilor să predice și să conducă biserica. Totuși, din cauza accentului pe supunerea soției, a apărut o cultură ciudată: aceste predicatoare și pastorițe refuză să se căsătorească, pentru că, din clipa în care o fac, membrii bisericii tind să le ia conducerea mai puțin în serios.
349. Ascultați aici: www.bit.ly/2ZPRZGH
350. Geneza 3:16

declarată sau subconștientă în privilegiul și îndreptățirea bărbatului, prin care bărbații își asumă drepturi la libertate, statut și opinii care nu se aplică și partenerei lor".[351] Dacă nu sunt soți dintre cei mai sfinți, fiindcă nu-și văd partenerele ca adevărat egale cu ei, rămân mai înclinați, chiar și foarte puțin, să le trateze ca pe niște ființe inferioare.[352]

În Africa, unde trăiesc, nivelul violenței de gen este cu adevărat îngrozitor. Am auzit povești despre soți creștini care își bat soțiile pentru nesupunere (și chiar despre un pastor care a bătut o femeie din biserica lui pentru că nu se supunea soțului ei). De asemenea, unele cercetări[353] arată că doctrina supunerii femeii mărește probabilitatea ca o soție abuzată să rămână într-o căsnicie abuzivă. Și mărește probabilitatea ca bisericile la care cer ajutor să *nu* le sfătuiască să se îndepărteze de agresor. Dacă aceasta este învățătura ideală a lui Dumnezeu, m-am întrebat, de ce, odată ce ajunge la urechi creștine, face rău atât de des?

A patra: oricât de mult aș prefera complementarismul moderat unei forme mai dure, a trebuit să recunosc că era o creație cu totul nouă. Dacă interpretarea din care se naște căsnicia complementară moderată are doar vreo jumătate de secol, ea este chiar mai tânără decât interpretarea din care se naște căsnicia mutualistă. Deși sunt recunoscător pentru acest nou complementarism moderat, în stilul soților Keller, trebuie să fiu de acord cu cercetători complementari ca Grudem și Russell Moore. Ei sugerează că această abordare mai blândă este de fapt mai apropiată de o căsnicie mutualistă decât de una complementară. Dacă o citire simplă a textului cere ca eu să iau în mod obișnuit hotărârile, iar soția mea să se supună în mod obișnuit, atunci, de fapt, noi nu am avut niciodată o căsnicie „biblică". În schimb am avut o căsnicie care „afirmă supunerea reciprocă într-un parteneriat conjugal între egali", în care hotărârile se iau „printr-un proces de consens negociat" – așa definește Moore o căsnicie „feministă", și categoric nu una „biblică" sau complementară.[354] Dacă Grudem (și poziția istorică) are

351. Elaine Storkey, Scars across humanity: Understanding and Overcoming Violence Against Women, p. 210

352. Ideile se răspândesc dincolo de biserică. De aceea trebuie să ne întrebăm și ce efecte în lanț au ideile creștine în cultura mai largă. Când o biserică învață că supunerea femeii față de soț este idealul lui Dumnezeu, ea nu face nimic ca să scadă probabilitatea violenței de gen. Însă când biserica subliniază că idealul lui Dumnezeu pentru căsnicii este cel mutualist, aceasta ajută cu siguranță la subminarea violenței domestice.

353. Vezi www.ab.co/3bHZF05 și www.bit.ly/3GNbrVt

354. www.bit.ly/3nVy1CK

dreptate, atunci fie Dumnezeu vrea să-mi schimb practica și să încep să iau mai multe hotărâri în locul soției mele, fie trebuie să-mi schimb teologia. Să continuăm să trăim nepotrivit cu ce credem este pur și simplu inconsecvență.

A cincea: așa cum văd eu lucrurile, nu există un răspuns mulțumitor la întrebarea: „*De ce* trebuie să se supună soția?" Poziția 1 poate să ne zgârie azi pe mulți dintre noi, dar timp de secole a avut perfect sens. Cultura și doctrina Bisericii credeau că femeile sunt inferioare bărbaților și că trebuie de aceea conduse spre binele lor. Dar din anii 1960 aceste idei au fost părăsite în cultură *și* în Biserică. Toți cunoaștem multe femei care sunt mai inteligente și mai hotărâte decât soții lor. Deci nu se poate spune că ele sunt mai slabe în luarea hotărârilor. Atunci de ce?

Soții Keller îndrăznesc un răspuns: „[R]ăspunsul la această întrebare este o altă întrebare: «De ce a fost Hristos Cel care a renunțat la autoritate în fața Tatălui?»" Ideea lor este că supunerea soției față de autoritatea soțului trebuie să oglindească relația lui Hristos cu Tatăl. Așa cum am explicat însă în capitolele 3 și 6, aceasta prezintă greșit relația din Trinitate. Și trece cu vederea faptul că Scriptura nu compară *nicăieri* renunțarea Fiului la autoritate în fața Tatălui cu renunțarea soției la autoritate în fața soțului.

John Piper dă un alt răspuns: supunerea unei soții creștine față de soțul ei îi arată unei lumi care privește supunerea Bisericii față de Hristos. Sună frumos la predică, dar uitați-vă mai atent: aceasta merge doar în Poziția 1, unde soțul își conduce soția în fiecare zi a vieții ei. Poziția 2 este o imagine jalnică a felului în care Hristos conduce Biserica. Dacă Isus este Domnul nostru, ne angajăm să-L lăsăm să ne conducă zilnic. Nu este vorba de o luare a hotărârilor moderată, prin colaborare, în care doar din când în când, când nu putem ajunge la un acord, Îl lăsăm pe Isus să-Și joace atuul.

Teologi ca Keller și Piper încearcă să dea motive teologice șubrede. Dar mulți pastori, care sunt adesea mai orientați spre partea practică, dau această justificare pentru autoritatea soțului: orice are două capete este un monstru, spun ei, așa că este important să știi cine poartă răspunderea finală. Dar tocmai acesta este motivul pe care nu-l pot accepta. Dați-mi voie să vă explic de ce.

„Dar cine poartă răspunderea finală?"

Într-o unire a două persoane, trebuie oare răspunderea finală să stea neapărat la o singură persoană, altfel căsnicia o ia razna? Înțeleg nevoia unui căpitan într-o echipă sportivă, a unui general peste o armată sau a unui director general într-o companie. Dar două persoane într-o unire în care sunt „un singur trup" și care ideal, cum spune Geneza 2:24, sunt „goi", adică vulnerabili de bunăvoie unul față de altul, nu par să aibă nevoie de un conducător atât de mult cât au nevoie ca amândoi să se angajeze pe deplin să se iubească și să se slujească unul pe altul ca parteneri egali.

Love and Respect, cea mai influentă carte creștină populară despre căsnicie, formulează argumentul așa: „A întemeia o căsnicie cu doi egali la cârmă înseamnă a o sorti eșecului. Acesta este unul dintre marile motive pentru care oamenii divorțează în stânga și în dreapta azi."[355] Dar m-am întrebat: unde sunt dovezile pentru această afirmație extravagantă? Sper să citesc și alte studii despre această chestiune. Dar un studiu recent asupra a 21.000 de femei creștine căsătorite și divorțate, care merg la biserică, a ajuns la concluzia opusă: „Cuplurile în care unul dintre soți ia hotărârile, chiar dacă discută mai întâi hotărârile cu partenerul și îi cer părerea, au o probabilitate de 7,4 ori mai mare să divorțeze decât cuplurile care împart puterea de decizie."[356]

Mulți creștini știu aceasta intuitiv (fie că pretind că o cred teologic, fie că nu). Dintre miile de persoane chestionate, aproximativ 40% credeau că soțul are autoritatea de arbitru final, iar aproximativ 60% credeau că soția trebuie să-și iubească soțul supunându-i-se – și totuși, „numai 17,3% dintre cupluri trăiesc efectiv în practică faptul că bărbatul are ultimul cuvânt. Dimpotrivă, 78,9% dintre căsnicii funcționează fără un arbitru final – adică cuplurile fie iau hotărârile împreună, fie renunță să ia o hotărâre dacă nu sunt de acord."

355. Eggerichs, Love & Respect, p. 221. El a făcut această afirmație fără să se refere la vreun studiu sau la vreo confirmare externă.
356. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, cap. 2. Un studiu secular al Institutului Gottman este de acord – John Gottman scrie în „The Seven Principles for Making Marriage Work" că „statistic vorbind, când un bărbat nu este dispus să împartă puterea cu partenera lui, există o șansă de 81% ca acea căsnicie să se autodistrugă".

Avem aici două dileme pe care pastori ca mine au preferat să nu le recunoască. Prima: există o nepotrivire între convingerile și purtarea oamenilor pe care îi conducem. Deși majoritatea creștinilor cred că soțul este cel care ia hotărârile sau arbitrul final, cei mai mulți nu practică așa ceva! A doua: „deși multe cupluri creștine cred că soții au autoritatea de decizie, *această convingere nu le-a făcut rău cuplurilor până nu a fost pusă în practică*". Ar trebui pastori ca mine să *insiste* ca poporul lui Dumnezeu să înceapă să practice ce crede? Sau trebuie să punem la îndoială ce i-am învățat să creadă? Dacă eu, ca pastor, vreau cu adevărat binele cuplurilor căsătorite pe care le conduc, trebuie să privesc în față niște date dure:

Când femeile nu se simt ascultate și au în schimb impresia că părerile lor nu sunt la fel de importante ca ale soților lor, căsniciile lor au o probabilitate de 26 de ori mai mare să se încheie prin divorț. … Chiar dacă își consultă soția, în căsniciile în care soțul are puterea de decizie, părerile lui contează, prin definiție, mai mult decât ale ei. Iar când femeile simt că părerilor lor nu li se dă aceeași greutate ca ale soților lor, căsniciile [au mai multe șanse să] se prăbușească.[357]

Dimpotrivă, reciprocitatea în căsnicie aduce foloase izbitoare. Când cuplurile iau hotărârile împreună, soțiile au o probabilitate de peste patru ori mai mare să se situeze printre cele mai fericite 20% dintre căsnicii decât printre cele mai puțin fericite 20% și o probabilitate cu 67% mai mare să ajungă frecvent la orgasm în timpul relațiilor intime.[358] Aceste statistici confirmă că cel mai bine le merge căsniciilor (și vieții intime) în care cei doi hotărăsc să rezolve lucrurile împreună. Iar când nu sunt de acord, ei dau chestiunii timpul și grija de care are nevoie ca să ajungă la un acord.

Înțeleg că într-o echipă de conducere de, să zicem, zece oameni, conducătorul poate fi nevoit uneori să fie arbitru final. Dar să fim atenți să nu importăm dinamica deciziilor dintr-o organizație într-o căsnicie. Căci căsnicia înseamnă doar două persoane, mult mai mult relație decât funcție, legate printr-o unire la nivelul sufletului.

În plus, cât de des ajung cuplurile într-o situație în care o hotărâre esențială *trebuie* luată fără să aibă timp să ajungă la un consens? De obicei este timp să hotărască sau ca unul dintre ei să se încreadă în cel care are cea mai puternică

357. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, cap. 2.
358. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, cap. 2.

convingere sau cea mai mare competență în domeniul pe care îl privește hotărârea. Dar dacă un cuplu tot nu este de acord, aceasta arată că amândoi țin mult la părerea lor. *Ca soțul să-și impună atunci rangul, tocmai în momentul celei mai mari diferențe, mi se pare cel mai prost rezultat!* Nu există oare o cale pentru ca cei doi să discute lucrurile până la consens? Până vine această claritate, este mai bine să continue conversația, în timp ce și soțul, și soția caută în rugăciune rezultatul cel mai bun, cer sfatul altora și încearcă să se audă cu adevărat unul pe altul.[359]

Experiența mea mă duce la această concluzie: să-mi folosesc autoritatea tocmai în punctul în care soția mea ține destul de mult la ceva încât să nu fie de acord cu mine pare un sabotaj al relației. Spre deosebire de Alan Frow, care își amintește cinci ocazii în care soția lui i-a cerut să-și joace atuul, eu am o singură amintire în care am luat o hotărâre mare trecând peste nesiguranța lui Julie. Dar chiar și atunci ea s-a încrezut mai mult în convingerea mea decât să-mi accepte doar autoritatea. Acum, când mă gândesc la aceasta, am mult mai multe amintiri în care am încercat să iau o hotărâre finală împotriva părerii ei, doar ca ea să mi se împotrivească cu curaj. Din fericire, de fiecare dată am ascultat-o și am amânat hotărârea finală. Privind înapoi, cred că i-aș fi stricat încrederea dacă, în ciuda îngrijorărilor ei legitime, aș fi încercat să-mi impun rangul.

Pe scurt, am ajuns să am îndoieli serioase față de Poziția 2! Cu cât am îmbătrânit și cu cât am însoțit mai multe cupluri, ca pastor și ca prieten, cu atât îmi este mai greu să ascund aceste îngrijorări sub covor. Am ajuns la concluzia că felul în care Julie și cu mine ne trăim căsnicia înaintea lui

359. Într-un interviu pentru un podcast, Alan Frow apără modelul arbitrului final spunând că, atunci când consiliază ca pastor căsnicii egalitare, observă că „este multă tensiune, pentru că nu știu cine va lua hotărârea". Ascultați aici: www.bit.ly/2ZPRZGH – dar este acesta un lucru adevărat în general? Dacă e să mă iau după experiența mea în căsnicie și după toate cuplurile pe care le-am consiliat, atunci, dacă o soție se așteaptă ca autoritatea soțului să decidă atunci când ea și soțul ei nu pot ajunge la un acord, aceasta va adăuga de fapt o tensiune enormă în felul în care trăiește ea căsnicia. Numeroși consilieri creștini insistă că ceea ce ajută cel mai mult la tensiunea din căsniciile creștine aflate în conflict nu este introducerea unei autorități de arbitru final în persoana soțului, ci lipsa ei. Dimpotrivă, cuplul trebuie să învețe cum să se asculte cu adevărat, să se iubească și să-și lase deoparte planurile proprii ca să-l slujească pe celălalt. Am auzit destule povești despre femei care încercau, încercau cu disperare, să se supună autorității de arbitru final a soțului lor, dar erau totuși rănite de ea. Când încerc să-mi închipui rolurile inversate și mă pun în pielea unei soții care ține cu pasiune la o anumită hotărâre, la care soțul ei ține la fel de pasionat, și care știe că el este cel care va hotărî în cele din urmă, îmi dau seama că poziția arbitrului final l-ar putea sili pe soț să treacă peste cuvintele lui Isus: „[Să nu] faceți altora ce [n-]ați vrea să vă facă ei vouă."

Dumnezeu și felul în care ne creștem copiii să se poarte cu partenerii lor și să-i lase pe partenerii lor să se poarte cu ei este un subiect atât de important, încât este mai bine să privesc în față slăbiciunile chiar și ale poziției arbitrului final. Și să fiu deschis față de alte interpretări posibile ale lui Efeseni 5. Când am făcut aceasta, am redescoperit bucuria de a nu citi doar la suprafață pasajele grele ca Efeseni 5, ci de a săpa mai adânc. M-am întrebat nu numai ce spunea pasajul, ci și de ce o spunea și cui o spunea la început.

Poziția 3: Soțul ca slujitor al unei partenere egale

Înainte să cercetez cum trebuie această a treia poziție, presupusesem că este, evident, o încercare de a ocoli învățătura clară din Efeseni 5. Aș fi fost de acord cu Frow, care sugerează că este o încercare de a face cu pasajul „tumbe" de interpretare. *Am fost deci uimit când, în sfârșit, mi-am aplicat mintea cum trebuie la această poziție și am descoperit cât de convingătoare este de fapt* – nu un caz de acrobație exegetică, ci rezultatul muncii grele, atât de necesare, pe care o cere o interpretare sănătoasă. Biblistul Philip Payne face câteva observații despre Efeseni 5 care fac foarte plauzibil că Pavel promovează de fapt egalitatea și reciprocitatea ca temelie a căsniciei, și nu – cum sugerează o citire superficială – conducerea și supunerea.

Mai întâi, Pavel așază căsnicia creștină în cadrul supunerii reciproce. Payne spune că felul în care Pavel unește cuvântul „a se supune" (adică a se așeza sub altul) cu expresia reciprocă „unii altora" (în greacă: *allelous*) este una dintre cele mai revoluționare învățături ale lui Pavel din punct de vedere social și una dintre cele mai creative din punct de vedere lingvistic. De cele mai multe ori în Noul Testament, cuvântul „a se supune" (în greacă: *hypotasso*) înseamnă a te pleca în fața autorității altuia. Dar legându-l de „unii altora", *el face această supunere reciprocă și îi mută astfel sensul de la acceptarea autorității cuiva la punerea de sine în slujba lui.* Aceasta se potrivește perfect cu ce le spusese deja Pavel creștinilor din Efes, care trebuie să fie oameni care „se îngăduie unii pe alții în dragoste" (4:25), care sunt „buni unii cu alții, miloși" și care „se iartă unul pe altul" (4:32). Motivul pe care îl dă Pavel este că ne supunem unii altora „din respect față de Hristos" (5:21). Aceasta trimite înapoi la începutul capitolului, unde se arată că Hristos S-a pus pe Sine în

slujba noastră: „Hristos ne-a iubit și S-a dat pe Sine pentru noi «ca un prinos și ca o jertfă de bun miros» lui Dumnezeu" (5:2).

Complementarii mai duri, care susțin Poziția 1, se opun acestui lucru. Atât Wayne Grudem, cât și Kevin De Young încearcă să respingă implicația reciprocă a supunerii unui soț față de soție, argumentând că expresia „unii altora" poate însemna „unii față de alții", adică doar într-un sens. De exemplu, Grudem se referă la folosirea termenului în „ca oamenii să se înjunghie unii pe alții" (Apocalipsa 6:4) și spune că înseamnă că „unii oameni îi vor înjunghia pe alți oameni". Dar dacă autorul Apocalipsei și-ar fi închipuit doar niște oameni care îi înjunghie pe alții, fără să fie ei înșiși înjunghiați, nu ar fi folosit deloc termenul. De Young arată spre alte texte care folosesc expresia „unii altora"[360] și despre care susține că nu sunt reciproce. Dar, privite de aproape, ele sunt cu siguranță reciproce, cum este și fiecare folosire a lui „unii altora" din restul Epistolei către Efeseni și din tot Noul Testament. Încercările lui Grudem și De Young de a face supunerea „unii altora" să meargă doar într-un sens (de la cel subordonat la cel cu autoritate) eșuează. Chiar și teologi complementari de pionierat ca George Knight și Tom Schreiner nu sunt de acord cu ei în această privință.[361]

În al doilea rând, Pavel precizează la ce fel de supunere a soției se referă. Cum tocmai am spus, există două feluri de supunere. Există o *supunere ca ascultare*, pe care o dă un subordonat unei autorități, cum este un cetățean față de guvernul lui.[362] Și există o *supunere ca slujire* – așa cum am văzut, la aceasta se referă Pavel când vorbește despre supunerea reciprocă.[363] Prima

360. Matei 24:10; Luca 12:1; 1 Corinteni 7:5. 11:33

361. Un alt fel în care se opun complementarii este să spună: dacă supunerea reciprocă (din Efeseni 5:21) trebuie să încadreze toate cele trei perechi (soț–soție, părinți–copii, stăpâni–sclavi), atunci este evident că Pavel nu poate submina ideea de conducere și supunere în căsnicie, pentru că a doua și a treia pereche sunt prin natura lor ierarhice. Eu înțeleg Efeseni 5:21 nu ca pe versetul care încadrează toate cele trei perechi, ci doar ca pe versetul de trecere spre noua secțiune a scrisorii lui Pavel, pe care Pavel o aplică anume la relațiile din căsnicie. Aceasta este o abordare mult mai bună decât cea a complementarilor ca Schreiner și Knight, care acceptă ideea că supunerea reciprocă se aplică atât soților, cât și soțiilor, dar o reformulează în mod ciudat: „soția se supune rolului ei de soție supusă, iar soțul se supune rolului lui de conducător care se jertfește". Dar este clar că Pavel nu le spune să se supună unor roluri, ci unul altuia.

362. Romani 13:1

363. „Fiindcă *hupotassō* conține ideea de a fi așezat mai jos în rang decât altcineva, el este potrivit atât pentru supunerea față de autorități, cât și pentru supunerea în relațiile personale dintre egali. În primul caz există o ierarhie obiectivă: de exemplu, credincioșii sunt sub autoritatea guvernării civile și trebuie de aceea să se poarte cu supunere față de această autoritate. În al doilea caz, ierarhia este subiectivă: credincioșii trebuie să se așeze pe ei înșiși mai jos decât alții, *ca și cum* ar fi

merge într-un singur sens și poate fi pretinsă. A doua poate fi reciprocă și este întotdeauna de bunăvoie.

Când Pavel le spune soțiilor să se supună soților lor, la ce fel de supunere se referă? Capacitatea noastră de a răspunde la această întrebare este influențată de traducerea pe care o avem. Deschideți orice Biblie și veți vedea un punct la sfârșitul versetului 21, după care începe un paragraf cu totul nou. Unele traduceri introduc chiar un titlu între versetele 21 și 22, de exemplu „*Soții și soți*" (ESV). Dar această despărțire de paragraf sau titlul introdus ascunde ceva foarte important: *în limba greacă nu există niciun punct între versetul 21 și versetul 22*.

De fapt – și aceasta m-a lăsat fără cuvinte – cele mai vechi copii grecești pe care le avem nici măcar nu au cuvântul „a se supune" în versetul 22. Nu-l au pentru că versetul 22 împrumută verbul din versetul 21.[364] Textul grec spune literal: „supunându-vă unii altora în frica lui Hristos, soțiile [observați cuvântul care lipsește] soților voștri …" *Cu alte cuvinte, când Pavel le spune aici soțiilor să se supună soților lor, el se referă exact la același fel de supunere pe care toți credincioșii trebuie s-o dea unii altora.* Pavel nu le spune aici soțiilor să fie subordonate în mod deosebit soților lor. Dimpotrivă, el se referă la al doilea fel de supunere, în care soțiile aleg să-și slujească soții cu smerenie și să le fie plăcute. El folosește cuvântul „a se supune" pentru ultima dată în aceeași frază, ca să se refere apoi la supunerea Bisericii față de Hristos. În lumina folosirii cuvântului „a se supune" în versetele 21 și 22, ar trebui să citim aceasta astfel: „După cum Biserica Îl *slujește cu smerenie pe Hristos și Îi este plăcută* în toate, tot așa și soțiile trebuie să-și *slujească cu smerenie soții și să le fie plăcute* în toate" (v. 24).[365]

În al treilea rând, „cap" (în greacă: *kephalē*) foarte probabil nu înseamnă aici *autoritate*, ci *izvor de viață*. În engleza modernă, „cap" folosit la figurat înseamnă autoritate – directorul general este „capul" companiei; comandantul este „capul" plutonului. În plus, când ne închipuim un cap

într-o ierarhie; adică trebuie să-i socotească pe alții mai importanți decât pe ei înșiși, căci aceasta este esența smereniei creștine (Romani 12:10; Filipeni 2:3)." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, p. 36)

364. Cynthia Westfall scrie în „Paul and Gender" (cap. 1): „Efeseni 5:18-23 formează o singură frază în greacă, iar îndrumările pentru soții din v. 22 depind gramatical de supunerea reciprocă din v. 21, din cauza elipsei (omisiunii) verbului «a se supune» în v. 22."

365. Pavel pare să ocrotească acest sens al lui „a se supune" în scrisoarea lui alegând apoi, în versetele următoare, un alt cuvânt – „a asculta" – pentru relația părinte–copil și sclav–stăpân.

propriu-zis al unui trup propriu-zis, noi, oamenii moderni, presupunem că acest cap, care conține creierul, este de aceea centrul de comandă al trupului. Prin sistemul nervos, el trimite porunci trupului.

Întrebarea pe care trebuie s-o punem este ce a vrut să spună Pavel când a ales cuvântul *kephalē* și ce ar fi înțeles primii lui cititori. Teologii complementari argumentează că, fiindcă Pavel Îl compară pe Hristos, care este capul, cu soțul, care este capul, este sigur că e implicată autoritatea soțului. Dar aceasta trece cu vederea faptul că, atunci când Pavel folosește cuvântul ca metaforă, probabil că nu acesta este deloc sensul lui. Da, Pavel înțelegea că Isus Hristos are autoritate asupra Bisericii și asupra creației. Dar când alege să vorbească despre Isus ca *kephalē* al unui trup, el scoate de obicei în evidență ceva legat de autoritate, dar nu chiar același lucru. În Anexa 3: Ce înseamnă *kephalē*, pe care trebuie neapărat s-o citiți, explic că, spre deosebire de ce susține Grudem, pe vremea lui Pavel cuvântul nu însemna de obicei autoritate.

Ce sens are în vedere Pavel aici, în Efeseni 5? Cel mai important indiciu este că îl folosește ca parte a unei analogii pentru căsnicie, ba chiar a unei invenții literare cu totul noi, în care *soțul este capul soției, care este trupul lui*. Cuvântul grecesc pentru „cap" este folosit în legătură cu relația dintre bărbat și femeie doar de două ori (aici și în 1 Corinteni 11:3), iar cercetătorii sunt împărțiți în privința sensului cuvântului în fiecare caz (deși în capitolul 6 susțin că în 1 Corinteni înseamnă *izvor de viață vrednic de cinste*). Numai în Efeseni 5 cuvântul este folosit în metafora cap-*și*-*trup*. Ne dă oare Pavel vreun indiciu despre ce vrea să spună prin „capul soției, care este trupul lui"?

Da, ne dă! Structura reală a frazei grecești din versetul 23, din păcate ascunsă în cele mai multe traduceri, este: „soțul cap al soției, … Hristos cap al Bisericii, *El însuși Mântuitor al trupului*". În greacă vedem ce înțelege Pavel prin „cap". Aceste trei expresii paralele arată că Pavel folosește „cap" ca sinonim pentru „Mântuitor". Dacă Pavel ar fi vrut să sublinieze autoritatea soțului, ar fi putut folosi unul dintre numeroasele cuvinte grecești care spun tocmai lucrul acesta: *kyrios* (domn), *exousia* (autoritate) sau *proestōtes* (a conduce, a administra). În schimb, el alege metafora cap–trup, pe care o compară cu faptul că Hristos S-a dat pe Sine ca Mântuitor (nu, în cazul acesta, ca Domn) al trupului Său. Desigur, din punct de vedere teologic, Hristos este și Mântuitor (ce ne dă El, prin slujire și grijă), și Domn (ce cere El pe drept de la noi). Dar *Pavel pune în această analogie doar sensul lui Hristos ca*

Mântuitor al trupului Său. Dacă avem vreo îndoială că soțul ca „cap" înseamnă aici grija și slujirea soțului, ideea de grijă și slujire continuă în versetele care urmează. Ea este doar puțin ascunsă de felul în care Pavel împletește în text încă o metaforă, a căsătoriei lui Hristos cu mireasa Lui, Biserica:

Hristos S-a dat pe Sine pentru ea [mireasa/trupul Său], ca s-o sfințească [pe mireasa/trupul Său], curățind-o [pe mireasa/trupul Său] prin spălarea cu apă prin Cuvânt, și ca s-o înfățișeze [pe mireasa/trupul Său] înaintea Lui ca o Biserică strălucitoare, fără pată, fără zbârcitură sau alt cusur, ci sfântă și fără vină. La fel trebuie să-și iubească și soții soțiile, ca pe propriile lor trupuri. Cine își iubește soția se iubește pe sine însuși. La urma urmei, nimeni nu și-a urât vreodată trupul, ci îl hrănește și îl îngrijește, cum face și Hristos cu Biserica.

Vedeți? În tot acest pasaj, *Pavel nu subliniază autoritatea, ci slujirea și grija*. Când vorbește despre soț ca fiind capul soției, el nu sugerează că soții trebuie să-și impună autoritatea asupra soțiilor lor, ci că *soții trebuie să-și slujească soțiile așa cum fiecare dintre noi și-ar sluji propriul trup*.

După ce a desfăcut în versetele 21-30 această metaforă în trei straturi (cap–trup, soț–soție și Hristos–Biserică), Pavel mai adaugă încă un strat: unirea dintre Adam și Eva dinainte de cădere. Aceasta complică tabloul pe care îl pictează, dar scoate totuși în evidență un lucru minunat: „«De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu soția sa, și cei doi vor fi un singur trup.» Taina aceasta este mare – dar eu vorbesc despre Hristos și despre Biserică." (v. 31). Analogia lui Pavel, în care soțul este capul, iar soția lui restul trupului, îi permite lui Pavel să ne ducă înapoi la prima căsnicie, dintre Adam și Eva, când ei s-au bucurat pentru prima dată de o unitate de „un singur trup", la figurat. Așa cum am văzut deja în capitolul 4, unirea dintre Adam și Eva nu a fost o chestiune de autoritate și supunere, ci de intimitate și parteneriat sărbătorite cu bucurie. *Folosind metafora cap–trup, Pavel nu scoate deci în evidență în Efeseni 5 un lanț de comandă, ci o legătură de dragoste.*

Să vă mai dau o ultimă observație, care pornește de la citirea lui Efeseni 5 ca pe chemarea lui Dumnezeu ca soțul să-și slujească (nu să-și conducă) soția: *în acest pasaj nu există nicio îndrumare ca soțul să-și conducă soția* – nici aici, *nici*

altundeva în toată Scriptura! Haideți, citiți încă o dată. Aceasta schimbă cu totul interpretarea.

Toate acestea ne aduc la concluzia puternică că s-ar putea ca în Efeseni 5 să nu existe *nimic* despre autoritatea soțului asupra unei soții subordonate. Dimpotrivă, ceea ce scoate în evidență Pavel prin metafore plastice este că soții și soțiile trebuie să se unească în dragoste și să se slujească reciproc și să-și fie plăcuți unul altuia.

Înseamnă aceasta că Pavel le spune soților și soțiilor să se poarte unul cu altul în același fel?

Da și nu. Da, pentru că amândoi sunt chemați să „se supună unul altuia". Și deși aici numai soților li se spune să-și „iubească" soțiile, amândoi trebuie să se iubească unul pe altul – în alt loc, Pavel le spune anume soțiilor „să-și iubească bărbații".[366] Dar și nu, pentru că Pavel avea poate în vedere tiparele pe care le observase în atât de multe căsnicii din bisericile lumii greco-romane. De exemplu, observați că soțul este descris ca *kephalē*, sau izvor de viață, nu i se spune să devină unul. Pavel are probabil în vedere faptul că în lumea antică soțiile erau de cele mai multe ori mai tinere și mai puțin educate, prinse în creșterea copiilor și deci cu totul dependente de grija economică și fizică a soților lor. Ar fi fost fără niciun sens să descrii o soție dependentă ca *kephalē*.

De asemenea, dacă soții din vremea lui Pavel semănau câtuși de puțin cu atât de mulți soți pe care îi cunosc azi, atunci (în medie) era mai puțin probabil decât la soții ca ei să-și dea viața, jertfindu-se, pentru partenerele lor.[367] De aceea Pavel socotește suficient să le spună soțiilor doar să se supună soților lor (adică să-i slujească cu smerenie și să le fie plăcute). Dar apoi continuă să roadă egoismul soțului, spunându-i de trei ori mai mult – îndemnându-l să se jertfească asemenea lui Hristos. Mie mi se potrivește cu siguranță: în propria mea căsnicie, nu Julie, ci eu am avut nevoie de cele mai multe împunsături din partea Scripturii și de lucrarea continuă de transformare a Duhului ca să-mi slujesc partenera cu jertfire de sine și cu smerenie și să-i fiu plăcut. Bănuiesc că prietenul meu, Andrew Bartlett, are dreptate să tragă concluzia: „Pavel îl cheamă pe soț să fie primul în jertfirea de sine. Deși

366. Tit 2:4

367. Există chiar o explicație neurologică pentru faptul că soții tind să fie mai egoiști decât soțiile – vezi www.on.today.com/3CKRlsD

aceasta nu este diferită ca natură de obligația creștină a soției de a-și iubi soțul fără egoism, ea este o intensificare a răspunderii soțului de a iubi."[368]

În versetul 33, Pavel îi roagă stăruitor pe bărbați să-și „iubească" (nu să-și conducă) în mod deosebit soțiile, iar pe soții să-și „respecte" (nu să li se subordoneze) în mod deosebit soții. De ce le spune soțiilor să-și respecte soții, iar soților să-și iubească soțiile? Deși cele mai multe soții, atunci ca și acum, ar vrea să fie respectate, iar cei mai mulți soți ar vrea să fie iubiți, probabil că Pavel știe ceva despre psihologia aparte a multor bărbați și femei din vremea lui.

Chiar în timp ce descriu Poziția 3 – soțul ca slujitor al unei partenere egale – îi simt puterea. Ca să fiu sincer, sper că aceasta este interpretarea corectă, pentru că mi se pare atât de inspiratoare și de provocatoare. Dacă poziția lui Grudem, a soțului ca factor de decizie zilnic, mi se pare o veste proastă, iar poziția soților Keller, a soțului ca arbitru final, mi se pare mai bună, dar tot problematică și inconsecventă, această poziție mi se pare în același timp o veste bună și foarte aplicabilă.

Totuși, ce-ar fi dacă Pavel chiar a vrut să sugereze în acest pasaj, chiar dacă a echilibrat aceasta chemându-i pe soți la jertfire din dragoste, că soțiile din Efes trebuiau să recunoască un fel de autoritate a soților lor? La urma urmei, orice comparație a căsniciei cu căsătoria divină, în care există categoric o diferență de rang între Dumnezeu/Isus și noi, poate cel puțin să ne aducă în minte ierarhia în relația din căsnicie. Așa că, hotărât să înțeleg corect pasajul, l-am mestecat și mai mult. M-am întrebat dacă am aplicat la această sarcină *toate* cele mai importante principii ale interpretării biblice – și mi-am dat seama că nu.

Poziția 4: Soțul ca paterfamilias răscumpărat

Cum am spus mai înainte, una dintre cele mai obișnuite greșeli pe care le facem când încercăm să înțelegem și să aplicăm Scriptura este să ne închipuim că diferitele ei părți ne-au fost scrise direct nouă. Dar nu ne-au fost scrise nouă: *poate au fost scrise pentru noi, dar nu au fost scrise nouă*. Numai când înțelegem situația primilor cititori și ce ar fi înțeles ei prin aceste

368. Men and Women in Christ, p. 64

cuvinte, putem noi, care trăim într-o situație sau o cultură foarte diferită, să începem lucrarea de a scoate din text un sens pentru noi înșine. Din fericire, în multe sau chiar în cele mai multe pasaje, situația noastră modernă se poate compara destul de bine cu situația primilor cititori, așa că sarcina este ușoară. Dar ce facem când situația lor este foarte, foarte diferită de a noastră?

Creștinul de azi este despărțit de destinatarii biblici de un „râu" de diferențe (de exemplu, limba, cultura, împrejurările). Acest râu ne împiedică să trecem direct de la sensul din contextul lor la sensul din contextul nostru. Desigur, facem parte din aceeași poveste mare, dar locul nostru în poveste este adesea diferit de cel al strămoșilor noștri spirituali. Uneori râul este lat și cere un pod lung ca să-l treci. Alteori este un pârâiaș îngust, pe care îl poți trece ușor. Trebuie să știm cât de lat este râul înainte să începem să construim peste el un pod de principii.[369]

Când am aplicat această cheie de interpretare la studiul meu din Efeseni 5, mi-am dat seama de greșeala mea și de greșeala aproape tuturor celor pe care i-am citit despre acest pasaj: presupunem că Efeseni 5 este un pârâiaș îngust, pe care îl putem trece ușor, pe când de fapt este un râu lat, care cere un pod lung ca să-l treci.

Să vă explic. Ne închipuim că cuplurile căsătorite din biserica din Efes erau mai mult sau mai puțin ca cele moderne. Ne închipuim că Pavel ne „vede" pe noi, căsniciile noastre contemporane, și de aceea ne scrie nouă această scrisoare. Dar nu, căsniciile cărora li se adresează el sunt cele din lumea greco-romană a secolului I, atât de diferite de ale noastre. În lumea aceea, o gospodărie nu era formată din doi părinți care lucrează, doi copii, un câine și o pisică. Ea era formată de obicei dintr-un bărbat, *paterfamilias*, care domnea peste soția lui, copiii lui și uneori sclavii lui. Datorită învățăturii lui Aristotel, casele erau rânduite ierarhic – în cultura aceea, acesta era cel mai bun fel de a fi o gospodărie. (Doar când nu exista un bărbat adult, conducătoarea casei era o femeie.) Folosesc cuvântul „a domni" intenționat: Aristotel spunea că „conducerea unei gospodării este o monarhie"[370] – soțul și tatăl era regele.

Fiindcă am pomenit în paragraful de dinainte copiii și sclavii, poate că a început să vi se lumineze ceva, cum mi s-a luminat și mie. Relația soț–soție din Efeseni 5:22-33 este prima dintre cele trei perechi de relații de care se

369. Duvall and Hays, Grasping God's word, cap. 13.
370. Aristotel, Politica, 1255b.

ocupă Pavel. Următoarele două vin imediat: părinte–copii (6:1-4) și stăpân–sclavi (6:5-9). Ce nu văzusem înainte era că *Pavel aplică Evanghelia acestor gospodării antice stratificate*, alcătuite dintr-o ierarhie de bărbați, femei, copii și sclavi. Soții aveau drepturi, privilegii și libertăți refuzate soțiilor,[371] dețineau puterea și aduceau cea mai mare parte a venitului. De cele mai multe ori, femeile nu puteau deține proprietăți, nu puteau conduce afaceri și nu puteau face tranzacții juridice sau financiare fără ca un bărbat să acționeze în numele lor.

În societatea mediteraneeană, vârsta medie a unui bărbat la căsătorie era de treizeci de ani, dar a unei femei era de optsprezece ani sau mai puțin. Când un bărbat se căsătorea, era deja un om umblat prin lume, care știa să trăiască în societate. Era o persoană care putea funcționa social și economic. Când o femeie se căsătorea, era încă o fată căreia nici măcar nu i se îngăduise vreodată să deschidă când cineva bătea la ușa casei. O femeie obișnuită năștea un copil cam la fiecare doi ani sau la fiecare treizeci de luni, în toți anii în care putea avea copii. Era mereu „desculță și însărcinată" și acasă. Năștea un copil de îndată ce cel de dinainte era înțărcat.[372]

Cele mai multe femei nu aveau altă educație decât cea pentru treburile casei. Erau cu totul dependente de un bărbat și așezate toată viața *sub* el – un tată, sau poate un tutore, apoi un soț. Subordonarea era norma pentru copii, pentru sclavi *și pentru soții*. În acest context și în această cultură, *paterfamilias* trebuia să aibă controlul, nu să slujească cu smerenie pe cineva, mai ales pe proprii subordonați, care trebuiau de fapt să-l slujească ei pe *paterfamilias*. Aceasta era ideea lui Aristotel: „[B]ărbatul este din fire mai potrivit pentru a porunci decât femeia … [I]negalitatea este permanentă. … Curajul unui bărbat se arată în a porunci, al unei femei în a asculta."[373]

Acum observați următorul lucru: Pavel nu creează o structură casnică în care bărbatul cel mai în vârstă domnește peste toți ceilalți, după cum nu creează nici structura de guvernare în care Cezarul este Domnul Imperiului Roman. El doar vorbește în cadrul ei, încercând *să lucreze în structurile sociale existente*,

371. Presupun și că „atât în mediul grecesc, cât și în cel roman, sclavii nu aveau capacitatea legală de a se căsători. De aceea, observațiile lui Pavel despre purtarea soțiilor și a soților din Efeseni 5 se adresează în primul rând persoanelor libere, mai ales stratului social care conducea gospodării cu sclavi". (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, p. 66)

372. David Scholer, Journal of the Evangelical Theological Society 30, December 1987, p. 416. www.bit.ly/3bDKpl9

373. Aristotel, Politica, 1259a.

găsind căi de a le răscumpăra, și nu neapărat încercând să le răstoarne. Ca orice misionar bun de azi care intră într-o cultură nouă, Pavel s-a adaptat la ce a putut, chiar dacă nu a aprobat neapărat acele lucruri ca ideale.

Evanghelia întâlnește casa antică

Dacă ați fi fost apostolul Pavel în acel context, cum ați fi păstorit aceste case ierarhice din biserica voastră? Să observăm cele trei feluri în care Pavel păstorește casele din Efes în contextul lor.

Mai întâi, el cufundă toate relațiile din casă în Evanghelie. Pavel îi călăuzește pe soție și pe soț să se poarte unul cu altul „din respect față de Hristos" și botează fiecare îndrumare în cuvinte legate de Hristos: „ca Domnului", „după cum Hristos este", „lui Hristos", „cum a iubit și Hristos" și „eu vorbesc despre Hristos". El continuă în același fel când îi face pe părinți și copii, pe stăpâni și sclavi să-și regândească felul în care se raportează unii la alții. Pare că fiecare al doilea cuvânt este „Hristos" sau „Domnul". Pavel încearcă cu măiestrie să-i ajute pe toți – soții și soți, copii și părinți, sclavi și stăpâni – să-și vadă felul în care se raportează la celălalt ca pe o urmare a relației lor cu Hristos.

În al doilea rând, Pavel subminează în mod deosebit purtarea egoistă și dominatoare atât de obișnuită la *paterfamilias*. În codurile antice care precizau rolurile din casă, lui *paterfamilias* i se spunea să domnească, iar tuturor celorlalți li se spunea să fie subordonați. Cea mai mare parte a atenției din acele coduri cădea pe subordonați, care trebuiau să se pună în ordine. Dar „codul" îmbunătățit al lui Pavel face ceva ce nu se mai făcuse niciodată: în fiecare pereche de relații, el dă cea mai mare atenție îndemnului ca soțul/părinții/stăpânii (același bărbat este cuprins în toate trei!) să se pună *ei* în ordine. Presupunând că *paterfamilias* domnește deja în virtutea culturii lor, el îi spune acum să-și dea viața pentru soția lui, să nu-și mânie copiii și să nu-și amenințe sclavii. În vremea aceea, aceasta ar fi fost o provocare absolut revoluționară. Într-o cultură care le dădea soților putere de viață și de moarte asupra soțiilor lor, Pavel le spune soților să-și lase deoparte puterea, chiar să moară, dacă este nevoie, ca soțiile lor să poată înflori.

În al treilea rând, Pavel folosește Evanghelia ca să înmoaie și să reformuleze subordonarea soției, a copiilor și a sclavilor față de *paterfamilias*. Fără să le sugereze să devină nesupuși, el le sugerează felul de subordonare pe care îl poate aduce Evanghelia *în situația lor*. Așa cum am văzut, pentru o soție aceasta înseamnă că nu trebuie doar să se subordoneze fără tragere de inimă autorității soțului ei, ci să-l slujească cu smerenie și să-i fie plăcută, în același fel în care L-ar sluji cu smerenie pe Hristos și I-ar fi plăcută.

Învățătura lui Pavel a făcut minuni.

Lovind mereu în *paterfamilias* și adresându-se apoi cu atâta duioșie celor mai lipsiți de putere dintr-o societate patriarhală – soțiile, copiii, sclavii –, Pavel a ajutat Biserica primară să-i atragă cu grămada pe cei fără putere. Criticul păgân Celsus a batjocorit Biserica în secolul al II-lea, spunând că „creștinismul este o religie pentru femei, copii și sclavi".[374]

Felul în care Pavel a dat o întorsătură nouă relațiilor din casă era nemaiauzit în acea cultură. *În toate acestea, el nu desființează ierarhia antică – dar nici nu caută s-o susțină ca pe un fel de ideal divin.* Mai degrabă o subminează în așa fel încât nu numai că întreaga structură este botezată în Evanghelie, ci se va dizolva cu timpul în ea, cum s-a întâmplat în zilele noastre.

Totuși, în vremea aceea, niciun păgân din lumea antică care se uita într-o casă creștină nu ar fi crezut probabil că Pavel încerca să răstoarne legea romană sau să introducă gospodării egalitare, fără ierarhie. Ce ar fi observat la *paterfamilias* răscumpărat ar fi fost felul neobișnuit în care îi îngrijea cu duioșie pe cei pe care îi conducea și se jertfea pentru ei, și bucuria soției, a copiilor și a sclavilor lui.

Așadar, spre deosebire de Poziția 3, care sugerează că Pavel învață un egalitarism nediluat, această poziție susține că atunci când Pavel îl numește pe soț cap, el poate să sugereze că soțul are autoritate asupra soției ca normă culturală. Iar când compară relația soț–soție cu relația Hristos–Biserică, poate că preia faptul că unul îl „conduce" pe celălalt. Totuși, *deși presupune că paterfamilias conduce, el cu siguranță nu prescrie aceasta ca pe un fel de „rol" sau statut pe care soțul trebuie să-l aibă asupra soției lui în toate timpurile și în toate*

374. Celsus a fost un critic păgân care a trăit în secolul al II-lea. Citatul este din Ross Shepherd Kraemer, „Her Share of the Blessings" (p. 128).

culturile. Departe de a idealiza puterea culturală a unui bărbat asupra unei femei, el încearcă s-o răscumpere prin Evanghelie.

Răspuns la argumentul lui John Piper

Unii complementari aduc următorul contraargument: dacă acceptăm că Pavel recunoaște autoritatea soțului și o pune în legătură cu relația lui Hristos cu Biserica, atunci el chiar idealizează conducerea și supunerea dintre soț și soție și o face veșnică. Piper spune (și scrie o carte ca s-o spună) că o căsnicie creștină răscumpărată, dar ierarhică, arată lumii Evanghelia. El spune: „Conducerea iubitoare a soțului asupra soției lui supuse și dependente este o imagine a lui Hristos și a Bisericii. Dacă soțul pierde conducerea, atunci nu mai este."[375]

Argumentul lui are trei defecte. Primul: Pavel spune ceva asemănător despre sclavia din casă, când le spune sclavilor să asculte de stăpânii lor așa cum ascultă de Hristos, care este Stăpânul lor. După raționamentul lui Piper, Dumnezeu a creat relația stăpân–sclav ca să arate lumii „frumusețea" supunerii noastre față de Isus, Stăpânul nostru. Nu! În ambele cazuri Pavel aplică Evanghelia la o situație reală, dar nu neapărat ideală.

Al doilea: nu ierarhia unei căsnicii arată Evanghelia, ci răscumpărarea unei asemenea căsnicii. Ce subliniază Pavel în acest pasaj nu este ierarhia, ci slujirea soțului față de soția lui, care i se supune la rândul ei și cu care el se bucură de o relație intimă. Nu se poate vedea aceasta chiar mai bine într-o căsnicie mutualistă decât într-una stratificată? Cum am arătat la Poziția 3, Pavel își precizează folosirea cuvântului *kephalē* subliniind că Isus este Mântuitorul și Cel care susține Biserica, nu Domnul ei.

Al treilea: nicio căsnicie ierarhică nu poate fi vreodată destul de ierarhică dacă presupunem că ce vrea Dumnezeu să arate unei lumi care privește, prin căsnicii, este domnia lui Isus asupra Bisericii Lui. Isus este Domnul Bisericii Lui, pe când un soț cu siguranță nu este domnul soției lui.

Lăsând deoparte slăbiciunile argumentului lui Piper, *sunt de acord cu el că o căsnicie creștină trebuie să arate ceva din Evanghelie*. Ce poate face foarte bine o căsnicie creștină este exact ce poate face o comunitate creștină: îi poate arăta

375. Vezi John Piper, Momentary Marriage, cap. 6–8

lumii că suntem ucenicii lui Isus, iubindu-ne unii pe alții cu jertfire de sine, cum ne-a iubit El. Căsniciile mutualiste pot face aceasta la fel de bine ca cele stratificate, dacă nu chiar mai bine. Celălalt lucru pe care o căsnicie creștină îl poate face bine este să oglindească unirea permanentă și intimă pe care o avem cu Hristos. Analogia cap-și-trup, pe care Pavel o numește apoi „un singur trup", arată o legătură de dragoste profundă, întemeiată pe legământ, și o legătură vitală și organică. Spre deosebire de aceasta, nu este atât de tulburător să-ți închipui un conducător care divorțează de cel care îl urmează. Dar este cu totul tulburător să-ți închipui un cap tăiat de pe trupul lui.

Unde greșim cu Efeseni 5

În cartea lui de 800 de pagini, Grudem argumentează vitejește pentru subordonarea soției în căsnicie, dar nu recunoaște nicăieri distanța uriașă dintre căsniciile secolului I și ale noastre.[376] La fel, nicăieri în studiul lor amănunțit al lui Efeseni 5 soții Keller nu dau atenție acestui lucru și nu cercetează situația căsniciei antice. Nici măcar o dată. Aceasta este o greșeală: ei tratează ca pe un râu îngust ceea ce de fapt este lat.

Pavel nu încearcă să facă veșnică structura casei antice. Dimpotrivă, el aplică Evanghelia unei situații culturale unice, foarte diferite de a noastră. Pavel nu se adresa lumii mele, în care cele mai multe femei adulte sunt la fel de educate ca bărbații, își controlează fertilitatea, sunt independente financiar și nu au nevoie, din punct de vedere social, de un bărbat deasupra lor. Toate acestea dau naștere unui alt fel de căsnicie.

Următoarea întrebare este: acum, când știm că între situația lor și a noastră este un râu foarte lat, cum „construim un pod de principii"? Sau, altfel spus, ce le-ar fi spus Pavel căsniciilor contemporane din societatea noastră, care nu mai sunt stratificate, ci egalitare? Propun următoarele:

Ne-ar spune să-L păstrăm pe Hristos în centrul căsniciei noastre. Felul în care ne „vedem" unul pe altul, ne raportăm, colaborăm și ne cinstim unul pe altul trebuie să fie modelat de relația noastră prioritară cu Hristos. Trebuie să ne

376. Grudem citează cuvântul paterfamilias o singură dată, în nota de subsol 102 din cap. 7, unde un alt autor argumentează pentru importanța membrului celui mai în vârstă al casei.

supunem unul altuia, lăsând deoparte independența și egoismul nostru, și să căutăm o relație intimă de „un singur trup", ca cea arătată ca model în grădina Eden înainte de cădere. Dacă putem presupune că bărbații, în medie, sunt mai independenți și de aceea mai centrați pe ei înșiși decât femeile, care, în medie, sunt mai interdependente și de aceea mai îndreptate spre alții decât bărbații, atunci, desigur, soții ca mine ar trebui să mediteze în mod deosebit la dragostea cu jertfire de sine a lui Hristos pentru Biserică, din care rezultă înflorirea strălucitoare a miresei Lui.

Însă acum, când înțeleg distanța dintre contextul antic și al nostru, pur și simplu nu-mi pot închipui că Pavel ar veni la o căsnicie modernă obișnuită și i-ar spune acestui cuplu: „Bravo pentru tot parteneriatul. Continuați tot așa! Dar aș vrea să insist ca soțul să fie conducătorul, iar soția să-i fie subordonată." Într-o asemenea căsnicie, soțul și soția sunt mai apropiați ca vârstă, au aceeași educație, poate lucrează amândoi și încearcă să-și crească copiii. Cum ar putea Pavel să facă așa ceva, când el învață că idealul creației pentru căsnicie este o relație de „un singur trup", un parteneriat deplin, ca în căsnicia de la început a lui Adam și a Evei?

Aceasta nu este doar părerea mea. Este o poziție larg acceptată, de fapt poziția majorității creștinilor: Papa Ioan Paul al II-lea, în *Mulieris Dignitatem*, o enciclică obligatorie pentru toți catolicii, spune că autoritatea bărbatului asupra soției lui reflectă ceea ce este „vechi". Ea ține de un fel de a gândi „adânc înrădăcinat în obiceiurile și tradiția religioasă a vremii". Ce este „nou" și „o noutate a Evangheliei" este faptul că „supunerea nu este unilaterală, ci reciprocă".[377] Dacă una dintre cele mai inflexibile confesiuni din lume în privința doctrinei poate face această îmbunătățire a doctrinei ei, ceilalți dintre noi ar trebui să ia aminte.

Desigur, există încă în lume culturi în care bărbații domnesc. Pentru ele, învățătura lui Pavel se poate potrivi ca o mănușă. În societățile patriarhale, soții au de obicei mult mai multă putere socială, intelectuală, politică și financiară decât femeile. Ei bine, soțul trebuie să folosească această putere jertfindu-se, în folosul soției lui, cum Își folosește Hristos puterea mai mare pentru Biserică. Însă dacă mii de soți din culturile patriarhale fac cu adevărat acest lucru destulă vreme, în cele din urmă femeile și soțiile vor crește în puterile lor sociale și intelectuale. Și vor fi mai pregătite să fie partenere egale

377. John Paul II, Mulieris Dignitatem, p. 88.

ale soților lor. Exact acolo m-a dus cercetarea mea. Poziția 4 – soțul ca *paterfamilias* răscumpărat –, aplicată în culturile în care căsniciile sunt stratificate, va duce cultura aceea, în cele din urmă, să transforme și să facă posibil un fel de căsnicie ca cel din Poziția 3. Așa s-a întâmplat deja în țările pătrunse de multă vreme de creștinism.

Să știți însă că, dacă am fi lărgit pur și simplu cercul textelor biblice despre căsătorie pe care le alegem de obicei spre studiu, atât în Vechiul, cât și în Noul Testament, preferința lui Dumnezeu pentru o căsnicie mutualistă ar fi trebuit să fie destul de clară de la început.

Soții care își îndrumă soții

Fiindcă fiecare căsnicie pomenită în Vechiul Testament se trăiește într-un cadru patriarhal, putem deduce fără grijă că presupunerea culturală este că soțiile sunt subordonate soților lor. Cu atât mai remarcabil este că, în afară de prevestirea lui Dumnezeu că „Adam va stăpâni peste Eva", *nu există nicio poruncă pentru soții să se supună soților lor*, nici în legile lui Moise, nici în gura profeților.

De fapt, când luăm la rând micile instantanee pe care le avem despre dinamica puterii în cuplurile căsătorite din Vechiul Testament, găsim iar și iar soții care își îndrumă soții! La multe răscruci din viața mea m-am rugat lui Dumnezeu pentru înțelepciune și mi-am ciulit urechea spre cer ca să aud ce mi-ar putea spune. Și de multe ori L-am auzit spunându-mi chiar cuvintele pe care i le-a spus odinioară lui Avraam: „Ascultă tot ce-ți va spune [soția ta]."[378] Ce sfat minunat! *Eu ar trebui să știu: soțiile Îl aud foarte des primele pe Dumnezeu.*

Nu asta se întâmplă cu mama lui Samson? Într-o cultură în care nu se cuvenea ca un bărbat să se apropie direct de o soție, un înger ia chipul unui bărbat și îi vestește unei femei stearpe că va avea un copil uns de Duhul. Soția își cheamă mai târziu soțul: „Femeia a alergat îndată și a dat de știre bărbatului ei și i-a zis: «Iată că mi s-a arătat omul care venise la mine deunăzi!»" Observați cu atenție cuvintele următoare: „[El] s-a sculat și a mers după nevasta sa." Poate nu prea bucuros că un străin încălcase normele

378. Geneza 21:12

patriarhale, el întreabă: „Tu ești omul care a vorbit cu soția mea?”[379] De fapt, această istorie arată înainte spre o naștere și mai plină de urmări, în care, peste mai bine de o mie de ani, un înger se apropie întâi de Maria ca să-i spună același lucru[380] și abia mai târziu îl înștiințează pe soțul ei.[381] În ambele cazuri, soția este prima care Îl aude pe Dumnezeu într-o chestiune, iar soțul abia mai târziu ajunge din urmă (la viteza soției lui, adică). Dacă există vreun fel de „ordine a creației” (nu există), Dumnezeu pare să nu știe nimic de ea.

Apoi este sunamita, care ia inițiativa de a-l găzdui pe profetul Elisei. Ea îi spune soțului ei: „Iată, știu că omul acesta care trece totdeauna pe la noi este un om sfânt al lui Dumnezeu. Să facem o mică odaie sus, pe acoperiș, și să punem în ea pentru el un pat, o masă, un scaun și un sfeșnic, ca să stea în ea când va veni la noi.”[382] Din nou, soțul face imediat ce spune soția lui, încrezându-se din instinct în discernământul ei spiritual în această chestiune.

Se cuvine o scurtă observație: aplicația atât de populară care ia „soțul este *kephalē* al soției” în sensul că „soțul trebuie să fie conducătorul spiritual al casei” nu este, cu părere de rău vă spun, o idee prescrisă de Biblie. S-ar putea să trebuiască să aruncați notițele pe care le-ați luat odată despre faptul că bărbatul (nu soția) trebuie să înceapă rugăciunea, să cheme familia la momentul de devoțiune sau să aleagă la ce biserică să meargă cuplul sau familia. Fără să micșorez cu nimic inițiativa esențială pe care o poate lua un soț sau un tată pentru sănătatea spirituală a familiei lui, totuși este o idee mai bună ca *amândoi*, soțul și soția, să facă tot ce pot: ca echipă și ca persoane, să-L caute pe Dumnezeu; să aleagă o biserică și să se statornicească în ea; și să urmărească înflorirea spirituală a celorlalți din familie. Ca răspuns la învățăturile care spun că soțul trebuie să fie pastorul restului familiei, recomand ca soțul și soția să fie echipa de conducere pastorală a familiei.

Încă o soție care pare să sfideze normele patriarhale (chiar dacă se descurcă în realitatea unei culturi centrate pe bărbat) este Abigail. Nabal, soțul ei foarte bogat, este „aspru și rău în faptele lui”.[383] Când David și oamenii lui înarmați, fugari și flămânzi, cer niște mâncare, Nabal îi ia în râs fără inimă și le refuză cererea. David, simțindu-se foarte jignit și mânios, plănuiește să-l omoare pe

379. Judecători 13:10-11
380. Luca 1:26-38
381. Matei 1:18-21
382. 2 Împărați 4:8-10
383. 1 Samuel 25:3

Nabal și pe toți bărbații de pe moșia lui – nu un răspuns prea asemănător cu al lui Hristos.

Abigail oprește vărsarea de sânge, neascultând de soțul ei și nespunându-i vestea pe care o aude despre intențiile ucigașe ale lui David. Își încarcă măgarul cu mâncare, merge călare la David și se adaptează cu iscusință la orgoliul rănit al lui David, spunând: „Te rog, *domnul meu*, nu lua în seamă pe omul acesta rău, pe Nabal. El este întocmai ca numele lui – numele lui înseamnă Nebun."[384] Chiar în timp ce dă pe față ce om îngrozitor este soțul ei, ea scoate la iveală ce e mai bun în David și cere îndurare. David hotărăște să lase armele.

Când Abigail se întoarce acasă și îi spune lui Nabal că i-a răsturnat hotărârea și că David i-a cruțat viața, inima lui se oprește și el moare după zece zile. Când David trimite niște oameni s-o ia ca a treia lui soție, ea se pleacă și spune: „Iată, roaba ta este gata să slujească și să spele picioarele slujitorilor domnului meu."

Este o istorie nebună, dar observați că nimic din ea nu arată că Dumnezeu aprobă faptul că ea îi numește pe Nabal și pe David „domnul" ei. Deși amândoi bărbații primesc titlul fără să clipească, este clar că avem aici o femeie care a învățat să *supraviețuiască* patriarhatului adaptându-se la el. Uneori aceasta înseamnă chiar să nu asculte de „autoritatea ei bărbătească" – ceva ce pasajul laudă. Mai degrabă găsim aici exemplul unei femei care, într-o altă cultură, mai dreaptă, ar fi înflorit probabil ca o conducătoare. Ce îl atrage pe David la ea nu este doar frumusețea ei, ci și priceperea ei strategică și diplomația ei fermecătoare, prin care oprește repede o vărsare de sânge fără rost.

Pe scurt: *istoriile din Vechiul Testament nu sprijină autoritatea soților asupra soțiilor lor ca normă preferată a lui Dumnezeu*.

Căsnicia mutualistă din 1 Corinteni 7

Cântarea cântărilor este cea mai lungă parte a Scripturii care cercetează dinamica interioară a unirii afectuoase, romantice și sexuale dintre doi soți. În ea nu există absolut niciun semn de autoritate și supunere între bărbat și

384. 1 Samuel 25:25

femeie. În iubire și în relațiile intime, amândoi iau inițiativa și amândoi cedează; amândoi dau și amândoi primesc. Această carte poetică nu numai că ne duce înapoi la bucuria pe care Adam și Eva, înainte de cădere, o aveau goi unul în celălalt, ca egali; ea are și o paralelă în Noul Testament.

1 Corinteni 7 este de departe *cel mai lung pasaj al lui Pavel despre căsătorie.* Și totuși, în îndrumările lui despre relațiile intime, slujire și despărțire în căsnicia creștină, Pavel nu dă nici cel mai mic indiciu că o căsnicie creștină ar fi altceva decât un parteneriat reciproc și iubitor între egali. De fapt, *acesta este singurul capitol din Biblie care se ocupă explicit de întrebarea autorității în căsnicie – autoritate care, apropo, le este dată atât soției, cât și soțului.*

Să scot câteva citate[385] care subliniază dragostea reciprocă și autoritatea reciprocă pe care le are în vedere Dumnezeu pentru căsniciile noastre:

[F]iecare bărbat să aibă relații intime cu propria lui soție și fiecare femeie cu propriul ei soț (v. 2).

Soțul să-și împlinească datoria conjugală față de soția lui, și tot așa soția față de soțul ei (v. 3).

Soția nu are autoritate asupra propriului trup, ci soțul ei; tot așa, nici soțul nu are autoritate asupra propriului trup, ci soția lui (v. 4).

Nu vă lipsiți unul pe altul, decât poate prin înțelegere reciprocă și pentru o vreme (v. 5).

Soția să nu se despartă de soțul ei. … Și soțul să nu-și lase soția (v. 10-11).

Dacă un frate are o soție necredincioasă și ea vrea să trăiască împreună cu el, să n-o lase. Și dacă o femeie are un soț necredincios și el vrea să trăiască împreună cu ea, să nu-l lase (v. 12-13).

[S]oțul necredincios este sfințit prin soția lui, iar soția necredincioasă este sfințită prin soțul credincios (v. 14).

[D]acă cel necredincios vrea să se despartă, să se despartă. În asemenea împrejurări, fratele sau sora nu sunt legați (v. 15).

Căci ce știi tu, soție, dacă îți vei mântui soțul? Sau ce știi tu, soțule, dacă îți vei mântui soția? (v. 16).

385. După NRSV

Dar dacă [un bărbat] te căsătorești, nu păcătuiești; și dacă o fecioară se mărită, nu păcătuiește (v. 28).

Cel necăsătorit se îngrijește de lucrurile Domnului … Femeia necăsătorită și fecioara se îngrijesc de lucrurile Domnului (v. 32, 34b).

[C]el căsătorit se îngrijește de lucrurile lumii. … femeia măritată se îngrijește de lucrurile lumii (v. 33-34a).

Ce învățăm din 1 Corinteni 7 despre planul lui Dumnezeu pentru căsătorie? „Răspunsurile lui Pavel … trebuie să le fi părut ascultătorilor din secolul I extraordinare", spune Richard Hays. „Partenerii căsătoriei nu sunt așezați nici într-o relație ierarhică, unul deasupra celuilalt, nici separat, ca unități autonome care fac fiecare ce le place. Dimpotrivă, relația căsătoriei este una de supunere reciprocă, fiecare partener [aparținându-i] celuilalt."[386]

Când am început să-i învăț pe oameni cum își pot alege un partener de căsătorie, le sugeram să-L lăsăm pe *Dumnezeu* să aleagă pentru noi. Apoi, citind într-o zi 1 Corinteni 7, mi-am dat seama că tocmai citisem singura învățătură clară despre acest subiect din Noul Testament: „ea este liberă să se mărite cu cine vrea, dar el trebuie să fie al Domnului" (v. 39). Lecția? *Noi* trebuie să alegem, și să alegem cu înțelepciune. Ei bine, recitind acum 1 Corinteni 7, am avut tocmai o descoperire asemănătoare: singurul verset din tot Noul Testamentul care vorbește despre felul în care cuplurile trebuie să ia hotărârile importante (de exemplu, când să aibă relații intime și când să-L caute pe Dumnezeu împreună) este: „Nu vă lipsiți unul pe altul, decât prin *înțelegere reciprocă*." (v. 5) Lecția? *Când un cuplu are grijă să hotărască împreună, ca parteneri egali, soțul nu are nevoie să poruncească sau să fie arbitru final.*

Închei. 1 Corinteni 7 este singurul capitol care vorbește explicit despre autoritatea soțului asupra soției lui – *dar, iată, el vorbește și despre autoritatea soției asupra soțului ei.* În căsnicii, el promovează egalitatea dintre bărbat și femeie, supunerea reciprocă și înțelegerea reciprocă drept temelie a hotărârilor.

Fiindcă Scriptura are o unitate dată de Duhul, care este Autorul ei, 1 Corinteni 7 poate și trebuie să ne călăuzească interpretarea lui Efeseni 5. Este deci ciudat că cei mai mulți autori complementari de seamă fie pomenesc 1 Corinteni 7 doar pe scurt, într-un fel care ocolește ciocnirea reală a acestui

386. Richard Hays, First Corinthians, p. 116.

capitol cu interpretarea lor,[387] fie – și mai des – pur și simplu îl ignoră.[388]

Atunci, care poziție?

Să închei acest capitol despre felul în care trebuie să interpretăm Efeseni 5, întrebând care dintre cele patru poziții ar trebui să precumpănească în căsniciile și bisericile noastre.

Propun să respingem Poziția 1 (soțul ca factor de decizie) și s-o numim pe nume: o teologie a asupririi.

Poziția 2 (soțul ca arbitru final) a slujit căsniciei lui Julie și a mea, mulți ani, ca o oprire la jumătatea drumului, și pentru aceasta sunt recunoscător. Însă o analiză a problemelor legate de ea, superioritatea exegetică a Pozițiilor 3 și 4 și o citire mai largă a ce spune Biblia despre căsătorie înseamnă că probabil ar trebui s-o părăsim și pe ea.

Așadar, pe care dintre cele două poziții rămase o alegem?

Poate că nu trebuie să alegem.

Poziția 3 (soțul ca slujitor al unei partenere egale) afirmă o căsnicie mutualistă, iar Poziția 4 (soțul ca *paterfamilias* răscumpărat) nu are nimic de

387. De exemplu, lucrarea principală a lui Grudem, „Evangelical Feminism and Biblical Truth", a fost scrisă ca să combată argumentele egalitare – unul dintre ele fiind că 1 Corinteni 7 învață o căsnicie între egali. Totuși, într-o secțiune foarte scurtă (6.7), care ocupă doar una din cele 800 de pagini ale lui, el doar afirmă că 1 Corinteni 7 reglementează numai conducerea cu autoritate a soțului. Dar nu aduce niciun argument împotriva afirmației că acest capitol nu trebuie doar să reglementeze *aplicarea* interpretării ierarhice a lui Efeseni 5, ci trebuie să călăuzească *interpretarea* lui Efeseni 5. Un pasaj ca 1 Corinteni 7, care afirmă fără echivoc că atât soțul, cât și soția au o autoritate egală unul asupra celuilalt – un fapt asupra căruia sunt de acord toți interpreții –, ar trebui să aibă o oarecare greutate în interpretarea unui pasaj (Efeseni 5) despre care doar unii interpreți susțin că îi dă soțului o autoritate unilaterală.

388. De exemplu, cum a arătat Andrew Bartlett în „Men and Women in Christ" (p. 18-19), ca răspuns la cartea lui Philip Payne din 2009, „Man and Woman: One in Christ", Tom Schreiner scrie un rezumat amănunțit și o încercare de respingere. Deși Payne dedică un capitol întreg lui 1 Corinteni 7, în mod ciudat Schreiner nu pomenește deloc acest capitol. La fel, Claire Smith scrie în 2012 „God's Good Design: What the Bible Really Says about Men and Women". Scopul ei este să se ocupe de „textele biblice cheie" care „ar trebui să stabilească" cel mai bun model pentru căsnicie. Cartea este recomandată cu entuziasm de Don Carson și de alții, mulți dintre ei lăudând-o pentru caracterul ei cuprinzător. Și totuși, în mod bizar, niciunul dintre cele cinci capitole ale ei despre căsnicie nu se uită la 1 Corinteni 7. Nu sugerez că acești autori ar fi necinstiți, ci doar că au un punct orb important și că există dovezi de „bias de confirmare" (tendința de a confirma ce crezi deja): oamenii vin, fără să-și dea seama, la Biblie nu ca să afle tot ce spune ea despre un subiect, ci doar ca să găsească sprijin pentru părerea lor de dinainte.

spus împotriva unei asemenea căsnicii (deși dă îndrumări pentru căsniciile și bisericile care trăiesc încă în culturi puternic patriarhale).

Cu alte cuvinte, Poziția 4 ne poate ajuta cel mai bine să *înțelegem* pasajul așa cum l-ar fi înțeles primii lui cititori. Dar Poziția 3, mai ales pentru cei dintre noi care trăiesc în culturi mai egalitare, este felul corect de a *aplica* Efeseni 5.

Așadar, înțelepciunea lui Dumnezeu pentru un cuplu căsătorit este ca ei să-și recunoască unirea de „un singur trup", așa cum o arată ca model iubirea din Eden. Și să întărească această unitate prin predare și slujire reciprocă deplină și – când iau hotărâri – prin considerație reciprocă și înțelegere reciprocă. Două analogii ne pot inspira pe acest drum: dragostea cu jertfire de sine a lui Hristos pentru Biserica Lui și grija fiecăruia pentru propriul trup.

Ce facem cu îndoielile care mai rămân în privința dorinței lui Dumnezeu pentru o adevărată egalitate între bărbat și femeie? Poate cel mai important motiv pentru a renunța la o presupunere patriarhală în căsnicie (și în biserică și în societate) urmează în continuare.

9

Dumnezeul care Se adaptează

„Vom încerca [noi, soții,] să ne ținem de o autoritate asupra soțiilor noastre pe care ne-o dădea odinioară cultura din jur, dar pe care acum, în mare parte, nu o mai avem? Sau vom renunța bucuroși la putere, precum și la pretenția de putere, ne vom trata soțiile ca egale și vom culege … o relație de căsnicie mai intimă?" Peter Davids[389]

Fundația Gates a sponsorizat de curând un studiu internațional amplu, care a arătat că femeile sunt mult subreprezentate în relatările din presă. „De exemplu, în 2019, în Regatul Unit, femeile erau vocile citate doar în 29% din știrile online analizate. În India erau doar 14%."[390] În ciuda tuturor progreselor minunate făcute în ridicarea femeilor în societate, suntem încă mult mai puțin înclinați să le „vedem" și să le „auzim" pe femei decât pe bărbați.

Cu cât mai mult, în mileniile trecute, când patriarhatul nu era pus în discuție, condițiile sociale subminau posibilitatea femeilor de a se ridica în roluri publice? Arheologul Ian Morris explică de ce există atât de puține dovezi că femeile au existat măcar în Atena antică: „Femeile și sclavii rămân invizibili", din cauza „culturii omniprezente a cetățenilor bărbați", în care bărbații „nu numai că le subjugau pe femei, ci controlau și spațiile în care trăiau femeile". Astfel ele erau practic invizibile în cultura de atunci, ca și în descoperirile arheologice de azi.[391]

389. Citat din „Discovering Biblical Equality", p. 238
390. Sursa: www.gates.ly/3bMqqQZ
391. Sursa: Sandra Joshel and Sheila Murnaghan, Women and Slaves in Greco-Roman Culture, p. 217–20. Citat în Barr, „The Making of Biblical Womanhood" (p. 226)

În lumea greco-romană mai largă, în care s-a răspândit Biserica abia născută, lucrurile nu stăteau cu mult mai bine pentru femei. Deși existau câteva excepții rare,[392] femeile onorabile nu aspirau la roluri de conducere publică. Onoarea lor se găsea în rolurile casnice și în creșterea copiilor, acasă. În piesele de teatru grecești, cele mai obișnuite personaje feminine erau de obicei sclavele și prostituatele, pentru că aceste piese spuneau povești „de afară". Femeile respectabile de la oraș și fetele tinere necăsătorite trebuiau să rămână acasă, nevăzute. Nu este deci de mirare cât de puține femei „de tip conducător" se puteau găsi. La urma urmei, o persoană trebuie să primească o oarecare educație și să fie lăsată să joace un rol în viața publică, ca să-și poată dovedi darul conducerii. Fiindcă femeile erau ascunse, puține femei cu darurile date de Dumnezeu ale învățăturii și conducerii au avut vreodată ocazia ca aceste daruri să fie recunoscute, dezvoltate și folosite în spațiile publice.[393]

De ce, la urma urmei, sunt atât de rar pomenite în Noul Testament soțiile conducătorilor bărbați? Accentul modern pe faptul că soții creștini se bucură de egalitate, parteneriat și statut comun abia exista în prima epocă a Bisericii creștine. Atunci – chiar și în biserică – soțiilor le reveneau rolurile casnice și creșterea copiilor.

La fel, putem întreba de ce există în Biblie atât de puține personaje feminine în comparație cu cele masculine. Unii critici de azi, care neagă inspirația divină a Bibliei, argumentează că aceasta dovedește că Biblia este doar un produs al unei culturi patriarhale. Unii complementari spun că acesta este felul în care Dumnezeu scoate în evidență rolurile unice, de mare vizibilitate, pe care numai bărbații trebuie să le joace în Împărăția lui Dumnezeu. Însă un fel mai bun de a înțelege atât autoritatea ei divină, cât și multele situații istorice la care se referă Biblia este să spunem că *Dumnezeu Și-a adaptat revelația la oameni aflați în situații anume, fără să idealizeze neapărat acele situații*. Când scăpăm din vedere acest principiu esențial de interpretare, sărim naiv de la observația că, în vremurile biblice, femeile erau supuse bărbaților în

392. Vezi Susan Hylen, Women in the World of the New Testament

393. Ca să înțelegem mai bine cum limitează condițiile sociale tipurile de oameni care pot deveni conducători, să ne gândim la o biserică modernă alcătuită mai ales din oameni cu studii superioare, într-un cartier înstărit. Gândiți-vă acum cât de puțin probabil ar fi ca un muncitor fără studii să slujească în acea biserică drept conducător în fața tuturor, pur și simplu pentru că ar fi pusă la îndoială disponibilitatea acestor oameni de a-l urma (și deci conducerea lui). De aceea nu avem în Biblie nici exemple de sclavi care să fi fost prezbiteri.

diferite locuri, la ideea că femeile, ca parte a planului universal al lui Dumnezeu, trebuie să li se supună bărbaților în toate locurile și în toate timpurile.

Să înțelegem cum Se adaptează Dumnezeu

La sfârșitul istoriei, Dumnezeu va domni în sfârșit peste o societate ideală. Dar, de la cădere încoace, El a ales să lucreze ca Răscumpărător în societatea stricată, în loc să o înece pur și simplu toată în judecată, cum a făcut odată. Deocamdată, răscumpărarea lui Dumnezeu se revarsă în așa fel încât „apa vie a Duhului Sfânt se varsă peste peisajul social [existent] și Se potrivește, ca un râu care șerpuiește, după contururile pe care le întâlnește. Dar, făcând așa, asemenea curgerii de neoprit a apei, El remodelează peisajul și, în cele din urmă, face drepte căile strâmbe."[394]

Cele câteva pasaje în care autorii Noului Testament par să-i facă o plecăciune patriarhatului culturii din jur sunt de fapt exemple ale felului în care Dumnezeu Se adaptează. El lucrează cu ce are, iar apostolii urmează exemplul Lui – ei seamănă semințele Împărăției într-un sol încă plin de pietre și de buruieni. Deocamdată trăim într-o suprapunere a veacurilor. Împărăția lui Dumnezeu este aici, în mijlocul unei lumi căzute, pătrunse de sisteme sociale căzute. Într-o zi, Împărăția va eclipsa cu totul aceste sisteme, dar deocamdată își trimite rădăcinile în ele și face să înflorească din ele ceva nou.

Complementarul John MacArthur argumentează că, fiindcă numai bărbații au scris Scriptura, aceasta dovedește că Dumnezeu vrea ca numai bărbații să învețe Cuvântul lui Dumnezeu pe alții. El îi ignoră, evident, pe cercetătorii care argumentează că este plauzibil ca Priscila (cu Acuila alături) să fi scris Epistola către Evrei. Dar mai ales nu observă că în lumea antică *aproape nicio femeie nu ar fi fost învățată să scrie*. Faptul că numai bărbați au scris cărțile Bibliei (sau mai ales bărbați, dacă Priscila a luat condeiul în mână) este o mărturie că Dumnezeu lucrează cu ce există, chiar în timp ce promite să aducă în cele din urmă *shalom*, în care toți bărbații *și toate femeile* vor putea să citească și să scrie.

394. John Stackhouse, Finally Feminist, p. 39

Mai multe despre supunerea soțiilor

Situația socială antică a femeilor, mult mai rea decât acum (mai avem încă drum de făcut), le dădea privilegiul puterii și al rolurilor publice bărbaților, nu femeilor. Ea lua în seamă ce spun și ce fac bărbații, nu femeile, și le limita pe femei la un domeniu casnic minuscul, făcându-le astfel la fel de invizibile ca sclavii și copiii.

Orice femeie care își lua apărarea avea să plătească pentru asta. În Estera 1, de exemplu, împăratul Ahașveroș (Xerxes) dă un ospăț pentru bărbații de vază din împărăție, în același timp în care soția lui, Vasti, își primește prietenele la un ospăț al femeilor. La jumătatea petrecerii, Ahașveroș, „pe când inima lui era veselă de vin", poruncește ca frumoasa lui soție să-și părăsească ospățul ca „să arate frumusețea ei popoarelor și mai marilor, căci era frumoasă la chip". Când Vasti refuză să vină, împăratul, furios și făcut de rușine în public de neascultarea soției lui, cere sfatul înțelepților lui. Ei hotărăsc ca Vasti să fie scoasă din rolul de împărătească și să nu mai dea ochii cu soțul ei niciodată. Motivul pentru care fac aceasta: să înăbușe orice posibilitate ca alte soții din țară să-i urmeze exemplul, să nu împlinească porunca soțului lor. Scopul este ca „toate nevestele să dea cinste bărbaților lor, de la cel mai mare până la cel mai mic".

Această istorie arată că aproape în orice cultură antică, în cazul acesta Persia, nu Israel, presupunerea a fost că bărbații trebuie să conducă în rolurile publice, iar femeile trebuie să fie subordonate soților lor. Scriptura însăși arată astfel că *patriarhatul este produsul căderii, nu o creație deosebită a Dumnezeului lui Israel.*

Apostolii se găsesc într-o lume la fel de dominată de bărbați când propovăduiesc Evanghelia și întemeiază biserici în tot Imperiul Roman. Am cercetat deja Efeseni 5, dar și în afara acelui pasaj sfatul apostolilor pentru soțiile creștine din Biserica secolului I este unanim. Pavel le scrie colosenilor: „Soțiilor, fiți supuse soților voștri …"[395] și lui Tit: „să le învețe pe femeile … tinere … să fie supuse soților lor".[396] Petru spune același lucru: „Soțiilor, … fiți

395. Coloseni 3:18
396. Tit 2:5

supuse soților voștri …"[397] Pentru oricine pretinde că ia Biblia ca autoritate, aceasta pare la prima citire cu totul hotărâtor. *Am putea presupune că idealul lui Dumnezeu pentru toate căsniciile este ca soția să se supună soțului. Dar în restul acestui capitol voi contesta această concluzie, arătând că presupunerea aceasta greșită cere o citire superficială și greșită a acestor texte.*

Ce facem cu Pavel în Coloseni? „Soțiilor, fiți supuse soților voștri, cum se cuvine în Domnul. Soților, iubiți-vă soțiile și nu fiți aspri cu ele." Propun să nu ajungem, din interpretarea acestor versete, la alte concluzii decât cele la care am ajuns în Efeseni 5. Consensul cercetătorilor este că Epistola către Coloseni și Epistola către Efeseni au fost scrise în același timp. Ele arată chiar un procedeu de „copiere și lipire" a materialului principal, care se repetă în ambele scrisori. Versetele de dinainte sunt aproape identice în ambele pasaje. Amândouă folosesc aceste expresii în aceeași ordine: „unii pe alții", „psalmi", „cântări de laudă", „cântări duhovnicești", „cu mulțumire în inima voastră", „în Numele", „Domnul", „Isus", „Hristos", „Dumnezeu Tatăl". Diferența este că pasajul din Coloseni, de doar două versete, este o versiune scurtată a celui mai lung din Efeseni, de treisprezece versete. Efeseni 5 dezvoltă materialul minim din Coloseni și, ca atare, îl luminează.

Dar cum stau lucrurile cu celelalte două pasaje, din Tit 2:3-5 și 1 Petru 3:1? Avem motive bune să ne îndoim că Pavel și Petru dau în aceste pasaje o poruncă universală pentru toate soțiile din toată istoria omenirii, să se

397. 1 Petru 3:1

supună soților lor.[398] Este un sfat pastoral pentru oamenii din lumea mediteraneeană a secolului I, care trăiau după codurile casnice ale lui Aristotel. Ca atare, *el nu este motivat de planul creației, ci de o grijă de înțeles pentru reputație*. Dați-mi voie să vă explic.

398. Ca să nu fie cartea mea prea lungă, am hotărât să nu desfac pe larg 1 Petru 3:1-7. Totuși, pentru aceasta vă recomand capitolul 6 din cartea lui Andrew Bartlett, „Men and Women in Christ". Capitolul se intitulează „Submission and Honour: 1 Peter". Bartlett arată, în mod convingător după părerea mea, că Petru merge în esență pe același drum ca Pavel în Efeseni 5: subminează rânduiala ierarhică a culturii printr-o învățătură despre supunerea reciprocă. Asemenea lui Pavel, Petru, în 3:1-6, nu răstoarnă și nici nu aprobă universal rolul de supunere așteptat cultural de la soție, ci îl revizuiește cu noi motivații ale Evangheliei: nu frica de soțul necreștin, ci nădejdea în Dumnezeu și încercarea de a-și câștiga soțul pentru Hristos. Și, asemenea lui Pavel, Petru nu idealizează și nu condamnă rolul de autoritate așteptat cultural de la soțul creștin, ci îl revizuiește puternic, în trei feluri, în 3:7: 1) Soții trebuie să se poarte cu soțiile lor „tot așa" (aceasta este expresia esențială pe care mulți cercetători complementari par s-o scape din vedere) cum s-a spus mai înainte despre: credincioși față de Dumnezeu și de împărat (2:13); sclavi față de stăpânii lor (2:18-25); Hristos față de cei care L-au executat (2:21); și soții față de soții lor, inclusiv Sara față de Avraam în Geneza 18 (3:1-6) – adică *într-un fel smerit, cu supunere.* 2) Soții trebuie să trăiască cu soțiile lor într-un fel care ține seama că soțiile lor sunt mai puțin puternice decât ei. 3) Soții trebuie să-și cinstească soțiile, care (spre deosebire de ce credea cultura greco-romană) nu sunt într-o poziție subordonată, pentru că sunt împreună-moștenitoare egale ale mântuirii. „A cinsti" este aici același cuvânt folosit mai înainte în scrisoare pentru a descrie supunerea pe care toți credincioșii trebuie s-o dea Cezarului; comparați 2:13 („fiți supuși" autorităților) și 2:17 („dați cinste împăratului"). Cu alte cuvinte, Petru, fără să folosească exact aceste cuvinte, le spune soților să le răspundă soțiilor lor tot cu supunere (adică cu o slujire smerită, plină de cinste). Luat așa, Petru, ca și Pavel în Efeseni 5, pare să revizuiască sensul supunerii în căsnicie: de la simpla plecare în fața autorității altuia, spre angajamentul de a sluji cu smerenie și de a fi plăcut celuilalt. Plecarea în fața autorității poate merge doar într-un singur sens; pe când, cum arată Efeseni 5 și 1 Petru 3, și indiferent de structurile sociale mai largi în care se află, căsniciile creștine trebuie să arate o slujire smerită care merge în ambele sensuri. Observați și că Petru nu dă ca motiv pentru supunerea soției faptul că soțul ar avea asupra ei, prin planul lui Dumnezeu, o autoritate unilaterală. Dacă Petru ar fi crezut aceasta, acesta ar fi fost locul perfect s-o spună. Dar nu o spune, și de fapt nicio Scriptură, nicăieri în Biblie, nu le poruncește soților să exercite o autoritate unilaterală asupra soțiilor lor.

Codurile casnice

Riscăm să folosim versetele „soțiilor, fiți supuse" ca texte-dovadă când le smulgem din context. Să ne uităm la contextul literar, adică la pasajele mai mari în care găsim aceste versete și altele asemănătoare:

	Soții–soți/ Femei–bărbați	*Copii–părinți*	*Sclavi–stăpâni*
Efeseni	5:21-33	6:1-4	6:5-9
Coloseni	3:18-19	3:20-21	3:22–4:1
1 Petru	3:1-7	Nu sunt pomeniți	2:18-25
Tit	2:1-8	Nu sunt pomeniți	2:9-10
1 Timotei	5:1-16	Nu sunt pomeniți	6:1-3

Ce observăm când analizăm contextul literar? Mai întâi, de fiecare dată când este pomenită supunerea unei soții, ea face parte din ceea ce se numește „un cod casnic", în care sunt tratate relațiile din casă, alcătuită din soți, soții, copii și sclavi. După învățătura de mai înainte a lui Aristotel, potrivit legii romane, casele trebuiau stratificate sub domnia bărbatului celui mai în vârstă. Dacă nu exista un bărbat adult, femeia cea mai în vârstă îi lua locul. Codul casnic antic urma o ierarhie, înșirată în ordine descrescătoare: capul casei; apoi soția; apoi copiii și sclavii. *Cu alte cuvinte, Pavel și Petru nu împart o înțelepciune plutitoare, fără legătură cu vreun context, care trebuie aplicată tuturor cuplurilor căsătorite în tot restul istoriei creștine.* Ei se adresează unui context foarte anume – felului în care se trăia Evanghelia în casa antică obișnuită, așa cum era rânduită de societatea romană.

În al doilea rând, în niciunul dintre aceste pasaje soțului nu i se poruncește să conducă. Soției i se spune doar să se supună. Apostolii presupun că conducerea bărbătească există deja. Ce încearcă ei să facă prin poruncile lor este să înmoaie conducerea bărbatului și să dea demnitate statutului mai jos al soției. Petru și Pavel le îndrumă pe femei să primească supunerea ca pe ceva de bunăvoie, întărit de Evanghelie, în loc doar să tolereze conducerea soțului.

În al treilea rând, în toate pasajele – și acesta este lucrul cel mai important pentru argumentul acestui capitol – *supunerea cerută soției față de soțul ei merge în paralel cu supunerea cerută sclavului față de stăpânul lui.* În două dintre locuri, paralela se aplică și ascultării copiilor de părinții lor, dar legătura stăpân–sclav este făcută de fiecare dată.

Voi reveni curând la paralela dintre sclavie și patriarhat, dar ce vreau să spun acum este că Pavel și Petru nu idealizează nici sclavia, nici subordonarea femeii în căsnicie. Dimpotrivă, ei ajută, cum trebuie să facă toți conducătorii spirituali buni, bisericile cu care lucrează *să scoată tot ce se poate mai bun din situații care sunt uneori departe de ideal*. Dumnezeu face ceva asemănător în Geneza 16, când Agar, sclava, fuge de stăpâna ei abuzivă, Sara. După ce o salvează și o liniștește pe Agar, Dumnezeu îi spune: „Întoarce-te la stăpâna ta și supune-te sub mâna ei."[399] Cine dintre noi ar trage concluzia că îndrumarea lui Dumnezeu pentru ea era expresia a ceea ce era mai înalt și mai bun pentru ea? Nu, sfatul Lui părintesc o ajută să scoată tot ce se poate mai bun dintr-o situație care este departe de ideal. Se pare că a se supune Sarei era mai bine pentru ea și pentru copilul ei decât să fugă în pustie.

Și azi este uneori mai bine să scoatem tot ce se poate dintr-o situație departe de ideal în care ne aflăm. De exemplu, tatăl meu, proaspăt căsătorit, a fost încorporat pentru doi ani de serviciu obligatoriu în Armata Sud-Africană. Cu un copil nou-născut și o soție tânără acasă, știa că aceasta era departe de ideal, dar avea mâinile legate. Tot ce putea face era să scoată ce se putea mai bun dintr-o situație rea. Altfel ar fi ajuns la închisoare. Uneori un pastor își poate sfătui biserica să voteze la alegeri democratice, chiar dacă democrația nu este în Biblie și nu este deci neapărat idealul veșnic al lui Dumnezeu pentru societatea omenească. A predica împotriva ei ar provoca o reacție potrivnică inutilă – același lucru se poate spune, în secolul I, despre codul casnic al lui Aristotel.[400]

399. Geneza 16:9

400. În plus, ca și codul casnic al lui Aristotel și guvernarea monarhică de atunci, democrația este poate cel mai bun sistem de guvernare pe care l-a descoperit societatea până acum.

Grija pentru reputație

Pe lângă faptul că îi ajută să scoată tot ce se poate mai bun dintr-o situație departe de ideal, de ce altceva le sfătuiesc Petru și Pavel pe soții și pe sclavi să se supună de bunăvoie soților și stăpânilor lor, cărora, la rândul lor, li se cere să fie blânzi și respectuoși cu soțiile și cu sclavii lor? În cele mai multe texte găsim un răspuns convingător: *Pavel și Petru se îngrijesc să păzească credibilitatea și atractivitatea evanghelistică a bisericilor abia înființate în ochii unei lumi care privește – o lume în care ascultarea femeilor și a sclavilor de paterfamilias este lege romană*.

Iată dovezile din texte:

- Chiar înainte să se adreseze sclavilor și soțiilor, Petru sfătuiește supunerea față de împărat și adaugă: „Căci voia lui Dumnezeu este ca, *prin purtarea voastră bună, să astupați gura oamenilor nepricepuți*."[401]
- Soțiilor, Petru le spune: „Fiți supuse soților voștri, *pentru ca, chiar dacă unii nu cred în Cuvânt, să fie câștigați fără cuvânt, prin purtarea soțiilor lor*."[402]
- Soțiilor din Creta, Pavel le spune: „Să fie supuse soților lor, *pentru ca să nu se vorbească de rău Cuvântul lui Dumnezeu*."[403]
- Sclavilor din Creta, Pavel le spune: „să fie supuși stăpânilor [lor] *ca să facă în toate atrăgătoare învățătura despre Dumnezeu, Mântuitorul nostru.*"[404]
- Sclavilor din Efes, Pavel le spune: „Toți cei ce sunt sub jugul robiei să socotească pe stăpânii lor vrednici de toată cinstea, *pentru ca Numele lui Dumnezeu și învățătura noastră să nu fie vorbite de rău*."[405]
- Despre toate îndrumările lui prin Timotei către biserica din Efes, Pavel scrie: „Dă-le oamenilor aceste îndrumări, *ca nimeni să nu fie vrednic de mustrare. … [S]ă nu dea vrăjmașului niciun prilej de ocară*."[406]

Ce se întâmplă aici? 1 Petru mai ales, dar și Tit și 1 Timotei sunt scrisori adresate unor biserici mici, adesea persecutate, care treceau prin suferință. Strategia Satanei este să atragă o atenție negativă asupra acestor biserici.

401. 1 Petru 2:15
402. 1 Petru 3:1-2
403. Tit 2:5
404. Tit 2:10
405. 1 Timotei 6:1
406. 1 Timotei 5:7, 14

Epistola către Efeseni este un document „intern", adresat în întregime creștinilor, fără grijă pentru cei din afară (de aceea nu pomenește grija pentru reputație). Pe când în aceste trei scrisori motivația este să răspundă unei griji legate de o situație anume, privind felul în care apare biserica în relațiile ei cu cei din afară. Spune Cynthia Westfall:

Era o cultură a onoarei, în care rolurile de gen jucau un rol important. Dacă o femeie „se purta ca stăpânul" soțului ei, controlându-l, aceasta era văzută ca o provocare distructivă la adresa întregii ierarhii a Imperiului Roman și a sistemului de patronaj. Încălcările unor asemenea convenții erau luate în serios și puteau distruge reputația bisericii – purtarea femeilor era hrană pentru atacurile polemice împotriva Bisericii primare și a altor mișcări religioase sectare.[407]

Într-o lume în care sclavii și soțiile erau obligați prin lege să se supună lui *paterfamilias*, aceste soții și acești sclavi erau chemați să meargă mai departe decât li se cerea și să-și predea de bunăvoie viața soților și stăpânilor lor. Din fericire, dacă *paterfamilias* era creștin, apostolii îi dăduseră și lui îndrumările lui, ca să-i îngrijească cu adevărat pe cei din casa lui.

Pe scurt, când Petru și Pavel le spuneau soțiilor să se supună soților lor, ei nu absolutizau o ierarhie de gen în toate căsniciile, ca pe un fel de ideal creștin. Dimpotrivă, ei se adaptau la o situație departe de ideal. Petru, în primul rând al scrisorii lui, nu se adresează unor credincioși care trăiesc în societatea desăvârșită a viitorului, ci „exilaților împrăștiați prin provincii" – noi suntem străini, care fac tot ce pot ca să se potrivească, chiar în timp ce își trăiesc adevărata cetățenie în Împărăția lui Dumnezeu. Când înțelegem normele antice pentru casă, aceste pasaje trebuie înțelese ca o călăuzire a bisericii să submineze normele culturale fără să se răscoale pe față împotriva lor. Petru și Pavel se descurcă în sisteme imperfecte pentru că, fiindcă dregătorii romani căutau orice pretext ca să-i întemnițeze pe creștini, orice provocare ar fi adus asupra acestor biserici mici cercetare și persecuție. Este interesant că, la data când au fost scrise 1 Petru, Tit și 1 Timotei, mai erau doar câțiva ani până ce autorii lor, Petru și Pavel, aveau să fie executați pentru că tulburau ordinea romană.

„Sclavilor, fiți supuși … Tot așa, soțiilor, fiți supuse"

407. Sursa: www.bit.ly/3EL7OgM

Lui Tit i se spune să le îndrume pe soții să fie supuse soților lor (2:3), apoi, puțin după aceea, i se spune și că sclavii trebuie să fie supuși stăpânilor lor (2:9).

Petru inversează ordinea lui Pavel: mai întâi vorbește despre relația sclav–stăpân, apoi despre relația soție–soț. În 1 Petru 2:18, sclavilor li se spune să fie supuși stăpânilor lor cu toată frica, nu numai celor buni și blânzi, ci și celor nedrepți. Apoi, în 3:1, citim că soțiile, tot așa, trebuie să fie supuse soților lor. Formularea lui Petru întărește legătura dintre aceste îndrumări: „Sclavilor, … fiți supuși … tot așa, soțiilor, fiți supuse …".

Și acum argumentul principal al acestui capitol: *deși complementarii interpretează îndrumarea despre supunerea soțiilor ca pe una valabilă în toate timpurile și universală, noi, oamenii moderni, care am lăsat sclavia în urmă, ne dăm seama că îndrumarea paralelă despre supunerea sclavilor era, la urma urmei, una legată de o situație anume!*

Fiindcă istoria se repetă când nimeni nu ascultă, voi desface această observație destul de amănunțit.

Opoziția creștinilor față de abolirea sclaviei

Aboliționiștii creștini, mânați de simțul dreptății lui Dumnezeu, au desființat mai întâi sclavia ca instituție în Regatul Unit, în 1833. Apoi eliberarea sclavilor s-a răspândit, cu timpul, și în alte țări. Oameni ca William Wilberforce, John Wesley, John Newton, Charles Finney, surorile Grimke, Harriet Stowe, Olaudah Equiano și Frederick Douglass au adus în cele din urmă instituția sclaviei la un sfârșit glorios și anevoios. Toți creștinii moderni povestesc cu drag despre acești eroi ai transformării societății.

Mai puțin cunoscut – și poate uităm intenționat, pentru că acum este un motiv de rușine pentru creștini – este faptul că în SUA cei mai mari adversari ai abolirii sclaviei au fost creștinii din Sud. De fapt, cea mai mare confesiune de azi din SUA, baptiștii din Sud, s-a despărțit chiar în 1845 de baptiștii din Nord tocmai din cauza acestei chestiuni.

Până în secolul al XVIII-lea, cei mai mulți creștini credeau că sclavia este biblică, și prin aceasta înțelegeau *aprobată de Dumnezeu*. Bibliști din America,

precum Robert Dabney și J.H. Thornwell, au construit apărări biblice puternice pentru ținerea de sclavi. Charles Hodge, cel mai mare teolog reformat al vremii lui, a scris un eseu, *The Biblical Case for Slavery*, în care a argumentat că:[408]

- *Dumnezeu a întemeiat sclavia.* Blestemându-l pe fiul lui Noe, Ham, să fie rob,[409] Dumnezeu Însuși a instituit sclavia.
- *Dumnezeu a aprobat sclavia.* Chiar și Avraam, David și Iov au avut sclavi.
- *Legea lui Moise a sprijinit sclavia.* De exemplu, porunca a patra și porunca a zecea din cele Zece Porunci presupun că poporul lui Dumnezeu are sclavi. De asemenea, Legea lui Moise îngăduia ca evreii săraci lipiți și cei învinși în război să fie făcuți sclavi.[410]
- *Isus nu a vorbit niciodată împotriva sclaviei.* Ce nu a condamnat, trebuie să fi aprobat.
- *Apostolii le-au poruncit sclavilor să se supună stăpânilor lor.* Ei au reglementat sclavia fără s-o condamne.
- *Apostolii au folosit sclavia ca imagine pentru un aspect pozitiv al Evangheliei* – noi, „robii lui Hristos", trebuie să ascultăm întru totul de Stăpânul care ne are în stăpânire.

Câțiva teologi au încercat să le schimbe convingerea acestor teologi majoritari, dar n-au reușit. De exemplu, într-o dezbatere de patru zile din 1845, abolиționistul Jonathan Blanchard a trecut în revistă „principiile mari ale Bibliei" și „întreaga perspectivă a Scripturii". Pentru el era evident că „principiile Bibliei sunt dreptatea și neprihănirea". El a argumentat că se pot cita texte în sprijinul aproape oricărui lucru și că se poate ajunge la interpretări care se opun adevărurilor generale ale Scripturii.

Din păcate, creștinii din Sud care credeau în Biblie erau atât de convinși că Dumnezeu aprobă sclavia, încât au fost gata să ia armele într-un război civil care a costat peste o jumătate de milion de vieți, ca să-și apere dreptul de a menține sclavia! Războiul civil nu a însemnat sfârșitul rasismului în Sudul american. Dar i-a umilit destul de mult pe creștinii care avuseseră odinioară sclavi, încât până la urmă au recunoscut că sclavia era greșită. Schimbarea culturală de neoprit – mânată de simțul dreptății – i-a făcut să se întoarcă la

408. Mulțumiri lui Kevin Giles, cap. 8 din „What the Bible Actually Teaches on Women", pentru această secțiune.
409. Geneza 9:20-27
410. Leviticul 25:39-41; 25:44-46

Scripturi, unde au văzut încet, dar sigur, greșeala căilor lor. *Acum, practic orice biblist crede că, oricât de numeroase au fost argumentele „biblice" de mai înainte, Biblia, înțeleasă corect, nu sprijină sclavia și că această practică este păcătoasă.*

Sclavia și patriarhatul comparate

Acum să vedem cum merge sclavia în paralel cu patriarhatul, adică cu presupunerea, veche de când există civilizația, că bărbații trebuie să conducă. Să vedem cât de ușor se poate produce un șir asemănător de argumente dacă ai un fel complementar de a interpreta Scriptura:[411]

- *Dumnezeu a întemeiat autoritatea bărbatului.* În grădină, înainte de cădere, Dumnezeu l-a făcut pe Adam conducătorul Evei.
- *Dumnezeu a aprobat autoritatea bărbatului.* Patriarhii, nu matriarhele, au condus poporul lui Dumnezeu. Împărații, nu împărătesele, domină istoria lui Israel.
- *Legea lui Moise a sprijinit autoritatea bărbatului.* Porunca a zecea spune să nu poftim nevasta aproapelui nostru, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru care este al lui. Preoții trebuie să fie bărbați, nu femei.
- *Isus nu a vorbit niciodată împotriva autorității soțului.* Ce nu a condamnat, trebuie să fi aprobat.
- *Apostolii le-au poruncit soțiilor să se supună soților lor.* Ei au reglementat patriarhatul fără să-l condamne.
- *Apostolii au folosit autoritatea soțului ca imagine pentru un aspect pozitiv al Evangheliei*, în care soțul trebuia să-L înfățișeze pe Hristos, Stăpânul, iar soția trebuia să i se supună soțului ei ca lui Hristos.

Vedeți paralelele remarcabile și care dau de gândit între încercarea de a argumenta din Biblie pentru sclavie și pentru patriarhat? Chiar și cea mai mare biserică din lume recunoaște acum paralela dintre textele „soțiilor, fiți supuse" și „sclavilor, fiți supuși": în 1988, Papa Ioan Paul al II-lea a argumentat răspicat că a folosi scrierile lui Pavel din Efeseni 6 ca să justifici sclavia nu este cu nimic diferit de a folosi Efeseni 5 ca să justifici

411. Mulțumiri lui Kevin Giles, cap. 8 din „What the Bible Actually Teaches on Women", pentru această secțiune.

subordonarea femeii în căsnicie.[412]

Mere și pere?

Cum răspund teologii complementari la această asemănare? George Knight spune că textele „soțiilor, fiți supuse" și „sclavilor, fiți supuși" sunt foarte diferite – „mere și pere". Cum așa? Voi lua extrase dintr-un articol[413] scris de un teolog complementar de frunte, Sam Storms, care dă șase motive pentru care crede că putem condamna sclavia și totuși să aprobăm supunerea soțiilor. Îl voi cita bucată cu bucată, punându-i cuvintele cu litere cursive și între ghilimele, și apoi voi răspunde fiecăreia:

Primul: *„Se știe că Scriptura reglementează relații nedorite fără să le aprobe ca idealuri permanente (vezi Matei 19:8, 1 Corinteni 6:1-8). Recomandările lui Pavel despre cum trebuie să se raporteze sclavii și stăpânii unii la alții nu presupun că instituția este bună."*

Așadar, Storms chiar înțelege disponibilitatea lui Dumnezeu de a Se adapta la structurile sociale. Bine! Dar tocmai acesta este argumentul care trebuie adus în privința supunerii soției față de *paterfamilias*, cerută de cultura lumii greco-romane – Biblia o reglementează fără s-o aprobe.

Al doilea: *„Instituția sclaviei nu este întemeiată în creație, ci este o deformare care vine din cădere. Căsătoria și calitatea de cap a bărbatului, pe de altă parte, fac parte din ordinea originală a creației, de dinainte de cădere."*

Aici Storms ia o interpretare greșită a capitolelor Geneza 2 și 3 și apoi idealizează ceva despre care Geneza 3:16 spune că este o urmare directă a căderii, nu a creației.

Al treilea: *„În mai multe ocazii sunt semănate semințele desființării sclaviei. Vezi Filimon 16, Efeseni 6:9. Nimic din NT nu sugerează însă că același lucru era avut în vedere pentru relația dintre soți și soții."*

Aceasta nu este adevărat. Galateni 3:28, 1 Corinteni 7 și o citire corectă a lui Efeseni 5, mai ales învățătura lui despre supunerea reciprocă, sunt într-adevăr „semințe ale desființării" supremației bărbatului în căsnicie.

412. Pope John Paul II, Mulieris Dignitatem, p. 24. Citat în Barr, p. 110.
413. Sursa: www.bit.ly/2ZXK1LY

Al patrulea: *„dacă argumentul din sclavie este folosit ca să invalideze supunerea soției față de soțul ei, nu ar invalida el și supunerea copilului față de părinții lui? Observați că relațiile dintre soți și soții, părinți și copii, sclavi și stăpâni sunt toate tratate de Pavel în Efeseni 5–6."*

Storms folosește cuvântul greșit: copiii trebuie „să asculte", pe când soțiile și sclavii trebuie „să se supună". Aceasta le leagă pe soții și pe sclavi într-un fel aparte. Storms pare să presupună și că părinții și copiii din acea cultură ar fi citit versetele despre părinți și copii la fel cum le citim noi azi în Occident. Dar cine dintre noi ar insista ca copiii noștri să asculte de părinții lor *până adânc în viața de adult*? Un cititor din secolul I ar fi înțeles Efeseni 6 în sensul că Pavel le poruncește chiar și copiilor adulți să asculte de părinții lor, nu doar să-i cinstească.[414]

Dar chiar dacă relația părinte–copil ar fi fost atunci la fel ca acum (și nu era), *o ierarhie de gen în căsnicie este foarte diferită de ierarhia dintre generații în creșterea copiilor*. Faptul că copiii noștri mici știu puțin despre viață și înțelepciune îi pune într-o poziție în care dependența și ascultarea sunt cele mai bune pentru ei, și de aceea sunt respectate chiar și în culturile egalitare. Același lucru nu este adevărat într-o căsnicie dintre doi adulți educați. Scopul creșterii copiilor este să-i ducem dincolo de dependență și ascultare, până când vor sta în cele din urmă drept conducători ai propriei familii. Atunci ei devin egalii noștri (cum sugerează Pavel în Efeseni 5:31). Ar fi deci greșit să încercăm să facem permanentă conducerea unui părinte asupra unui copil cât trăiesc. De ce am fi atunci atât de siguri că este corect să facem aceasta cu partenerul nostru de viață?

Al cincilea: *„Nicio poruncă morală permanentă sau absolut moral nu este folosit cu privire la sclavie în îndrumările lui Pavel pentru sclavi."*

Aici Storms repetă primul punct. Dar uitați-vă la cuvintele din 1 Petru 2–3: „Sclavilor, fiți supuși stăpânilor voștri … tot așa, soțiilor, fiți supuse soților voștri." Pe ce bază este el sigur că prima nu este o poruncă morală permanentă, iar a doua este? Poziția lui este inconsecventă.

414. „Relația dintre copii și părinți era diferită în privințe importante de cultura noastră contemporană. În lumea modernă se presupune că, la un moment dat după maturitate, copiii mari își vor dobândi independența față de părinți și nu mai sunt sub autoritatea lor. Nu așa stăteau lucrurile în lumea antică, unde se aștepta ca și copiii adulți să rămână sub autoritatea părinților lor până adânc în viața de adult." (Howard Marshal, „Discovering Biblical Equality", p. 188.)

Al șaselea: *„Pavel are în vedere explicit și aprobă posibilitatea ca un sclav să-și dobândească libertatea (1 Corinteni 7:21). El nu spune niciodată ceva asemănător despre soții și supunerea lor față de soții lor."*

Aceasta pentru că, spre deosebire de sclavie, căsătoria este, după planul lui Dumnezeu, o relație de „un singur trup".[415] Eliberarea din sclavie era de dorit pentru că este răscumpărarea instituției rânduite de Dumnezeu a *muncii*. La fel, eliberarea din patriarhat este răscumpărarea instituției rânduite de Dumnezeu a *căsătoriei*. Scopul lui Pavel când scrie Efeseni 5 este să aducă, fără să trimită un mesaj de revoltă împotriva codurilor lui Aristotel, o căsnicie atât de egală cât era cu putință în acea cultură.

Pe scurt, și spre deosebire de ce susțin George Knight și Sam Storms, sclavia și patriarhatul *sunt* extrem de asemănătoare. Nu sunt deloc mere și pere, ci *fructe stricate din același pom căzut*. Sclavia este foarte asemănătoare, în principiu, cu presupunerea că soțul își conduce soția. Fie că se exprimă binevoitor, fie brutal, ambele practici sunt o urmare a unei lumi căzute. Nu are niciun sens să denunți chiar și sclavia „binevoitoare" – cum fac azi toți creștinii – și în același timp să fii un bastion al patriarhatului „binevoitor".

De fapt, dacă un efect pe termen lung al Evangheliei asupra societății este răsturnarea sclaviei, o altă pasăre pe care o doboară cu aceeași piatră este patriarhatul. De aceea, într-un articol remarcabil despre interpretarea biblică printre afro-americani, Clarice Martin pune o întrebare grăitoare: „Cum pot predicatorii și teologii negri bărbați să folosească o hermeneutică eliberatoare când predică și fac teologie despre sclavi, dar o hermeneutică literalistă când este vorba despre femei?"[416]

415. Jane Hooker adaugă un alt argument, pe care îl voi adăuga la lista lui Storms: „Există diferențe importante între practica biblică a sclaviei și practica americană mai recentă a sclaviei." (Sursa: www.bit.ly/3GNFnk9) Ce pare să vrea să spună prin aceasta este că mișcarea socială pentru desființarea sclaviei din ultimele secole este de înțeles, dar că sclavia din secolul I nu era chiar atât de rea. Dar și în secolul I sclavii erau tratați îngrozitor. În plus, argumentul ratează esențialul: în ambele situații, sclavia însemna că o persoană era proprietatea alteia, în scopuri economice. Abolirea sclaviei nu s-a luptat doar cu tratamentul rău al sclavilor, ci și cu practica ei binevoitoare.

416. Cain Felder (ed), Stony the Road we Trod, p. 226. Citat de Barr, cap. 6.

Lecții din nedreptatea de mai înainte

Negând asemănările dintre sclavie și patriarhat, cercetătorii complementari repetă greșeala creștinilor din Sudul american care se opuneau abolirii sclaviei. Și trag bisericile care se încred în pătrunderea lor teologică printr-o a doua rușine pentru Biserica lui Isus și printr-o prelungire a felului în care ea își desconsideră unii dintre propriii ei oameni.

Și mai tragic este că cei mai influenți apărători ai calității de cap a bărbatului din lume sunt *baptiștii din Sud*, familia de credincioși căreia îi aparține una din patru biserici americane. Ei continuă să-și răspândească ideile în lume prin cercetătorii lor de frunte și prin mijloacele lor media. Din păcate, cum a avertizat Georg Hegel, se pare că „singurul lucru pe care îl învățăm din istorie este că nu învățăm nimic din istorie".

Așadar, ce anume ar trebui să învețe Biserica de azi din eșecurile creștinilor care s-au opus abolirii sclaviei? Mai întâi, este posibil să fii convins – și chiar confesiuni întregi și școli întregi de bibliști sunt convinse – prin lucrări „științifice" amănunțite, care cuprind texte din toată Biblia, și totuși să greșești.

În al doilea rând, este posibil ca o cultură să meargă într-o direcție pozitivă care este de fapt rezultatul principiilor creștine care au prins rădăcini în acea cultură de-a lungul mileniilor. De exemplu, *Magna Carta a omenirii* a lui Pavel, din Galateni 3:28, este prima dată în istorie când cineva a formulat atât de puternic ideea egalității și a sfârșitului ierarhiilor sociale. Cât de mult datorează de fapt societatea tocmai acestui pasaj răsturnarea sclaviei și a supremației bărbatului? În loc să reacționeze față de influența Evangheliei în societate, Biserica ar trebui să și-o asume și s-o sărbătorească, nu s-o atace.

În al treilea rând, este posibil ca descoperirile și progresele din societate să pună la îndoială o interpretare veche a Scripturii. Când cei mai mulți oameni credeau că lumea este plată sau că pământul este centrul universului, Biserica avea versete biblice care să sprijine aceasta. Când descoperirile științifice au contestat aceste idei, ni s-a dat ocazia să citim Biblia în feluri noi și să vedem ce fusese acolo de la început. Când revoluția industrială și primele valuri ale

ceea ce avea să devină Mișcarea de Eliberare a Femeilor au străbătut Occidentul, pentru prima dată femeilor li s-a dat ocazia să-și arate inteligența și capacitatea, comparabile cu ale bărbaților. În loc să vedem aceasta ca pe o amenințare, ea este de fapt o ocazie să ne întoarcem la Scriptura însăși cu întrebarea: ce ne-a scăpat în tot acest timp?

În al patrulea rând, trebuie evitate greșelile obișnuite de interpretare. Este nevoie de toată Biblia ca să interpretezi fiecare parte a Bibliei. Este mult prea ușor să pui cap la cap texte-dovadă care sunt ele însele înțelese greșit. Nu trebuie să uităm că, deși cărțile Bibliei sunt scrise pentru noi, ele nu au fost scrise nouă. *Trebuie* să ne cufundăm în contextul istoric căruia îi este adresat textul *înainte* să identificăm mesajul veșnic pe care îl putem aplica apoi în vremea și contextul nostru.

În al cincilea rând, interesul propriu și *gândirea de grup* pot duce la o părtinire puternică în citirea Scripturii într-un anumit fel. (Vezi Anexa 6 pentru mai multe despre acest subiect.) Ca regulă generală, oamenii (chiar și cei creștini) se împotrivesc oricărui lucru care le amenință poziția sau privilegiile. Ar fi trebuit lăsați teologii care aveau sclavi să fie vocea cea mai puternică în dezbaterile teologice din anii 1800? Ar trebui lăsați oamenii care și-ar pierde slujba și reputația ca pastori, conducători sau profesori în bisericile, lucrările și colegiile complementare să fie vocile cele mai dominante în această chestiune azi?

În al șaselea rând, este nevoie de toată Biserica pentru a interpreta Biblia. Nu este niciodată înțelept să ignori sau să disprețuiești părți ale Bisericii care văd lucrurile altfel decât tine. Când îi numești pe oamenii care iubesc cu adevărat Scriptura „capitulanți în fața culturii" sau „liberali", aceasta poate fi un fel de a-ți astupa urechile la vocea lui Dumnezeu. Oamenii pe care îi respingi ca având o „părere joasă" despre Scriptură pot avea o înțelegere mult mai bună decât tine a unor părți din ea.

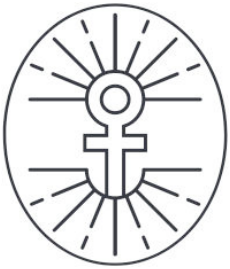
În sfârșit, a te ține de practici culturale stricate chiar în timp ce cultura mai largă le părăsește dăunează în mod deosebit credibilității Bisericii în societate. A continua să fii un bastion al patriarhatului este, după părerea mea, la fel de sinucigaș pentru Biserică ca a continua să folosești Biblia ca să argumentezi pentru sclavie. În secolele în care cultura și Biserica erau mai mult sau mai puțin de acord că sclavia este acceptabilă, chiar dacă Biserica

recomanda forma ei cea mai binevoitoare, faptul că mergea pe același drum nu dăuna prea mult reputației Bisericii. Dar închipuiți-vă cum ar fi primit, dacă o familie creștină modernă din Occident ar alege să „asculte de Dumnezeu" ținând doi sclavi, care ar fi de acord cu această practică pe temeiuri biblice!

La fel, atâta timp cât Biserica era de acord cu convingerea culturală formulată de Jean-Jacques Rousseau, că „[bărbatul] trebuie să fie puternic și activ; [femeia] trebuie să fie slabă și pasivă; unul trebuie să aibă și puterea, și voința; este de ajuns ca celălalt să opună puțină rezistență",[417] faptul că mergea pe drumul patriarhatului nu dăuna prea mult reputației Bisericii. Dar acum, când societatea noastră face din „ororile" subordonării femeii subiectul unui întreg serial TV premiat, *The Handmaid's Tale* (Povestea slujitoarei), noi, Biserica, nu arătăm cu mult diferit de această familie modernă imaginară cu sclavi, dacă ne învățăm fiicele să se supună autorității unilaterale a soțului lor și le interzicem femeilor cu daruri de învățătură și conducere să învețe pe alții și să conducă.[418]

Pe lângă faptul că vom culege o căsnicie mai intimă, dacă noi, credincioșii, extindem egalitatea femeilor dincolo de casă, în biserică și în societate, vom culege și o credibilitate mai mare pentru Evanghelia noastră în cultura noastră. Ce au uitat concetățenii noștri, dar le putem aminti noi, este că ridicarea de azi a femeilor în cultura noastră are rădăcini istorice în influența lentă și pătrunzătoare a propriei noastre Evangheli, care dă demnitate, și în cunoașterea caracterului iubitor și drept al lui Dumnezeu. La urma urmei, de foarte, foarte multă vreme Dumnezeu nu știe, senin, de nicio restricție complementară. El le ridică pe femei la zborul deplin al darurilor lor, inclusiv folosindu-le ca să-i conducă și să-i învețe cu putere pe bărbați.

417. Jean Jacques Rousseau, Emile or On Education (1762). Citat de Barr, cap. 6
418. John Stackhouse, în „Finally Feminist" (p. 56), spune lucrurile mai tăios: „Când societatea era patriarhală, cum era în contextul Noului Testament și cum a fost peste tot în lume, în afară de societatea modernă din zilele noastre, Biserica a evitat scandalul mergând pe același drum cu ea. Acum însă, când societatea modernă este, cel puțin oficial, egalitară, scandalul este că Biserica nu merge pe același drum cu societatea și nu se bucură de libertatea fără precedent de a-i lăsa pe femei și pe bărbați să slujească după darul și chemarea lor, fără o linie arbitrară trasă după sex. Acest scandal împiedică atât evanghelizarea altora, cât și … păstrarea și dezvoltarea celor deja convertiți. … Continuarea patriarhatului de către biserici în această societate pune o piatră de poticnire religioasă în calea [multora]."

Partea a treia

SLUJIREA FEMEILOR

10

Femei puternice în Vechiul Testament

„Voia Domnului a fost să o folosească pe Debora ca pe o conducătoare a poporului lui Dumnezeu … ca să arate că femeile sunt la fel de capabile să conducă precum bărbații." Nijay Gupta[419]

După ce Dumnezeu spune că, după căderea, „Adam va stăpâni peste Eva", omenirea este aruncată din grădină în sălbăticie. Și – exact cum a prevestit sumbru Dumnezeu – oriunde te uiți, numai bărbații conduc. Se vede că poligamia și masculinitatea toxică cresc în același sol ca patriarhatul. Căci la doar câteva pagini după începutul poveștii omenirii, Cain se întrece cu Abel și ar prefera mai degrabă să ucidă decât să nu fie el cel dintâi. Puțin după aceea, Lameh își ia două soții, nu doar una, și se laudă că a omorât un om care doar l-a rănit.

Răsfoiți restul Vechiului Testament și veți vedea că bărbații continuă să domine lumea publică. Soțul femeii din Proverbe 31, ziua, „stă împreună cu bătrânii țării"[420], și probabil tot el conduce și când vine acasă. Aceasta pentru că societatea ebraică antică are în centru familia lărgită, în care un bărbat își conduce urmașii, rudele, sclavii și soția sau soțiile (cum arată istoriile despre rivalitatea dintre soții din Geneza).[421]

Numele patriarhului trăiește apoi mai departe în fiii lui, pe când numele mamei lor este îngropat în ziua în care se mărită. Fiicele, având un statut mai jos, sunt pur și simplu absorbite în familia soțului lor. Rolul principal al unei femei este să fie „roditoare", iar, invers, cel mai jalnic eșec al ei este să nu

419. www.bit.ly/3BFrpwV
420. Proverbe 31:23
421. De exemplu, Avraam, Iacov, Caleb, David, Solomon și Ghedeon au toți mai mult de o soție.

poată avea urmași.[422] În plus, legea și obiceiul strâng femeile ca o folie sufocantă. Chiar și femeile adulte sunt văzute ca minore, care trăiesc sub un tutore bărbat. Între timp, soțul ei are puterea să anuleze după bunul plac atât juruințele ei față de Dumnezeu, cât și juruințele lui față de ea.[423]

Și totuși, pe măsură ce povestea se desfășoară, Dumnezeu ocolește destul de des normele patriarhale ca s-o ridice pe o femeie într-o poziție de importanță strategică sau de conducere în poporul Său de dinainte de venirea lui Mesia. Așa cum vom descoperi în acest capitol, oricare ar fi fost „rolurile" prescrise femeilor de societatea căzută, Dumnezeu, evident, nu S-a simțit obligat să facă la fel. Să facem cunoștință cu câteva asemenea femei despre care am putea spune că au slujit ca *ezer kenegdos* – femei puternice care să conducă, să izbăvească, să învețe pe alții și, dacă era nevoie, să li se împotrivească bărbaților.

Șifra și Pua, care s-au împotrivit regimului

În lumea antică, părinții își omorau adesea fiicele nou-născute, ca să-și asigure viitorul prin fii. Într-o asemenea lume, un faraon egiptean le poruncește moașelor să-i omoare pe fiii poporului lui de sclavi: „Când veți moși pe femeile evreilor și le veți vedea pe scaunul de naștere, dacă este un fiu, să-l omorâți; iar dacă este o fată, s-o lăsați să trăiască."[424] Planul lui este să slăbească viitorul evreilor. Fără bărbați care să se însoare cu fetele evreice când vor crește, ele vor ajunge să se mărite cu egipteni și se vor asimila în cultura egipteană. Acesta este planul, cel puțin. Dar apoi, cu riscul propriei vieți, două moașe evreice, Șifra și Pua, sfidează pe unul dintre cei mai puternici oameni de pe pământ. Ele devin unul dintre cele mai vechi exemple cunoscute de împotrivire față de un regim rău. Și, făcând așa, cruță viața pruncului Moise, care avea să elibereze poporul lui Dumnezeu optzeci de ani mai târziu.

Ce face Dumnezeu pentru aceste două *ezer kenegdos*, pentru străduința lor ca ajutoare puternice, ocrotitoare și partenere ale bărbaților și ca femei care se împotrivesc bărbaților asupritori? Ni se spune că „Dumnezeu a făcut bine

422. Vezi Exodul 23:25-26; 1 Samuel 1:1–2:10; Iov 24:21; Psalmul 113:9.
423. Numeri 30:3-16, Deuteronomul 24:1-4
424. Exodul 1:16

moașelor; și poporul s-a înmulțit și a ajuns foarte numeros. Pentru că moașele se temuseră de Dumnezeu, Dumnezeu le-a făcut case."[425]

Maria (Miriam), conducătoare și vestitoare

La scurt timp după nașterea pruncului Moise, sora lui mai mare, Maria (Miriam), preia de la moașe ștafeta de a fi *ezer kenegdo* pentru el: îi cruță viața împingându-l pe Nil într-un coș. Dumnezeu îi ascultă rugăciunile pentru siguranța lui când fiica lui Faraon, ea însăși un fel de *ezer kenegdo*, îl găsește, îl ia la palat și îl așază astfel în rândul celor care puteau urca pe tronul Egiptului.

Peste câteva decenii, Dumnezeu îl alege pe Moise să-i conducă pe israeliți spre libertate. Dar îl așază într-un fel de mică echipă de conducere: știm aceasta pentru că Dumnezeu îi cheamă și pe Aaron și pe Maria să fie eliberatorii și conducătorii lui Israel alături de Moise. Printr-un proroc de mult mai târziu, Mica, Dumnezeu privește înapoi la ieșirea din Egipt: „Căci te-am scos din țara Egiptului, te-am izbăvit din casa robiei și am trimis înaintea ta pe Moise, *pe Aaron și pe Maria*."[426]

Maria oferă o conducere profetească. Ca Moise, și ea este numită „profeță".[427] Pe celălalt mal, după ce drumul prin Marea Roșie se închisese, ea le conduce pe femeile israelite într-o cântare și un dans de laudă.[428] Cântarea ei biruitoare, ca o predică, ale cărei cuvinte sunt păstrate ca Scriptură, este un prototip al Evangheliei Bisericii, cu peste o mie de ani mai târziu. Atât cuvintele cântării Mariei, cât și Evanghelia noastră vestesc bunătatea și domnia unui Dumnezeu care ne salvează de un dușman prea puternic ca să-l putem învinge singuri și ne duce din robie în Țara Promisă. Vestirea Mariei arată înainte și spre toate femeile care aveau să vestească mai târziu Evanghelia mântuirii împărătești a lui Isus. Știm aceasta pentru că, după câteva secole, un psalmist le privește pe Maria și pe prietenele ei ca pe un semn timpuriu care arată spre toți conducătorii de închinare și

425. Exodul 1:20-21
426. Mica 6:4. Expresia tradusă uneori „înaintea ta" înseamnă literal „în fața ta", în sensul de „ca să te conducă".
427. Exodul 15:20
428. Exodul 15:20-21

evangheliștii de mai târziu: „Domnul zice un cuvânt, și vestitoarele de bine sunt o mare oaste.”[429]

Un cuvânt de avertizare: cei dintre noi care tânjim după ziua în care tot mai multe femei vor fi la cârmă și la amvonul poporului lui Dumnezeu să nu ne închipuim naiv că ele vor birui ușor ispitele obișnuite în care cad mereu conducătorii bărbați. Spun aceasta pentru că, pe culmea influenței ei, Maria este ademenită de un duh de rivalitate. Fiindcă îl critică pe nedrept pe Moise, ea suferă șapte zile de lepră în afara taberei, iar poporul pe care fusese chemată să-l conducă suferă și el, pentru că trebuie să aștepte până se vindecă.[430] În ciuda acestei căderi morale, îndurarea lui Dumnezeu se întinde și peste ea, iar mai târziu, când moare, poporul lui Dumnezeu își amintește de ea cu drag.[431]

Hulda, proroci̦a

Mișna evreiască rezumă istoria profeților din Biblia ebraică: „Patruzeci și opt de profeți și șapte profețe au profețit în Israel.”[432] Atât Maria, cât și Debora (cum vom descoperi curând) au avut slujiri profețești combinate cu roluri de conducere publică. Iar Isaia se căsătorește cu o profețiță.[433] Să facem acum cunoștință cu profețița Hulda.

În vremea împăraților lui Israel, tânărul împărat Iosia se dovedește superior din punct de vedere spiritual multora dintre înaintașii lui. El pune pe primul loc vitalitatea spirituală a poporului lui și smulge din rădăcină ce ar putea dăuna sănătății spirituale a împărăției lui. Era obiceiul ca un împărat să „întrebe pe Domnul” chemând pe unul dintre profeții lui. Așa că, atunci când le spune marelui preot și altor conducători să caute în numele lui gândul lui Dumnezeu, ei se duc la profetul despre care cred că îi poate ajuta cel mai mult.

429. Psalmul 68:11
430. Numeri 12:1-15. Ca să fie clar: textul nu spune nicăieri că Maria a păcătuit ocolind autoritatea bărbătească. Ea și Aaron au rătăcit punând la îndoială statutul lui Moise.
431. Pe lângă privirea înapoi a lui Mica asupra conducerii ei, cărturarii Torei consemnează moartea ei și o includ în genealogii. (Numeri 20:1; 26:59, 1 Cronici 6:3)
432. 6 Meg. 14a Bar. Citat în Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women (p. 75).
433. Isaia 8:3. Au existat și câteva profețe mincinoase. Pentru claritate: păcatul lor nu a fost că au trecut peste granițele autorității bărbătești, ci că au contrazis ce spunea de fapt Dumnezeu. (Ezechiel 13:17-24)

În mod surprinzător, ei nu se duc la Ieremia și la Țefania, amândoi contemporani cu împăratul Iosia, ci o cheamă tocmai pe Hulda. Nu știm ce anume din slujirea ei de până atunci o recomanda, dar putem bănui că era cunoscută pentru legătura ei directă cu cerul. Ea este soția unui om de rang mic, „păzitorul veșmintelor" de la Templu, așa că reputația ei de prorociță nu poate fi susținută de căsătoria cu un bărbat de vază.

Ea Îl caută pe Dumnezeu în numele lui Iosia și apoi vorbește pentru Dumnezeu fără să-și aleagă cuvintele: denunță închinarea la idoli a poporului, vestește o nenorocire apropiată și laudă inima lui Iosia, despre care spune că va fi cruțat de a vedea dezastrul. Cuvintele ei sunt atât de tăioase, încât Iosia îi adună pe toți, „de la cel mai mic până la cel mai mare", le citește Cuvântul lui Dumnezeu, dărâmă altarele dumnezeilor falși și conduce poporul lui Dumnezeu în ceea ce este poate cea mai mare trezire din istoria lui Israel.[434] *Observăm în treacăt că nimic din istorie nu sugerează că Hulda acționează sau este tratată altfel decât prorocii bărbați.*

Împărătesele care slujesc planurilor lui Dumnezeu

Am citit mulți cercetători complementari care scot în evidență faptul că cei mai mulți conducători politici ai lui Israel (sau împărați) au fost bărbați. Ei argumentează că aceasta arată că Dumnezeu aprobă autoritatea bărbatului ca principiu general. Dar aceasta scapă din vedere faptul că, într-o lume patriarhală, se presupunea de la sine că împăratul este bărbat. Doar în împrejurări foarte excepționale se ridica o împărăteasă ca singură conducătoare, de obicei când soțul ei murise și ea nu avea fiu. În privința domniei, Israel a urmat normele neamurilor vecine din Antichitate. La urma urmei, dacă ne amintim, chiar rugămintea lor de dinainte să-și primească primul împărat – o idee despre care Dumnezeu știa că va duce la asuprirea lor – a fost: „Vrem un împărat peste noi … ca toate celelalte neamuri."[435]

Așadar, de cele mai multe ori au domnit monarhi bărbați. Dar au existat și câteva femei. În istoria lui Israel sunt lăudate câteva împărătese puternice. Împărăteasa Estera este cea mai cunoscută dintre împărătesele evreice, deși a slujit în această funcție în Imperiul Persan, nu în poporul Israel. Deși discuta

434. 2 Împărați 22:11–23:25
435. 1 Samuel 8:19-20

chestiunile cu împăratul între patru ochi, nu există nicio îndoială că a exercitat o funcție publică, pe care – dacă citiți istoria – i-o dă Dumnezeu. Îndemnată de o recunoaștere profetească, că Dumnezeu a pus-o în această funcție „pentru o vreme ca aceasta",[436] ea oprește cu iscusință o lege de genocid împotriva propriului ei popor. Face aceasta dând pe față cu curaj gândurile rele ale lui Haman, apoi aducând nimicirea casei lui, împreună cu 75.000 de dușmani ai poporului ei.

Ca să sărbătorească această biruință politică, ea dă o lege pe care o scrie împreună cu unchiul ei, Mardoheu, „cu toată autoritatea" și care este trimisă tuturor iudeilor din cele 127 de provincii ale împărăției lui Ahașveroș. Această lege cere o sărbătoare anuală de două zile, în amintirea răsturnării sorții lor, și este și pentru „urmașii lor".[437]

În toate acestea, Estera exercită conducere în poporul persan, ca și asupra poporului lui Dumnezeu, israeliții. Făcând așa, ea este un exemplu inspirator pentru femeile chemate să exercite conducere în societate, precum și pentru cele care ar putea exercita o conducere practică și spirituală a poporului lui Dumnezeu.

Ea nu este singura împărătească care se întâlnește cu istoria lui Israel. Împărăteasa africană din Seba[438] este lăudată de Isus pentru că a recunoscut și a lăudat măreția dată de Dumnezeu lui Solomon și, astfel, într-o anticipare profetească, propria domnie a lui Isus.[439] Împărăteasa babiloniană a haldeilor își aduce și ea aminte de darul profeției pe care îl avea Daniel și este folosită de Dumnezeu ca să-l aducă înapoi în viața publică după o vreme petrecută în umbră.[440] Împărătesele lui Israel, Izabela și Atalia, au fost rele, cum au fost și cei mai mulți dintre împărații lui Israel. Dar observați că în toate relatările despre împărătese nu se spune niciun cuvânt rău despre faptul că femeile ocupă funcția de conducere, ci doar despre folosirea greșită a acestei funcții.

În mod ciudat, cercetătorii complementari obiectează uneori că aceste împărătese nu au condus ca regente singure, ci doar alături de soțul lor împărat. Dar femeile care domneau singure erau extrem de rare în Orientul Apropiat antic. Într-o perioadă de 500 de ani (de la domnia lui Saul până la

436. Estera 4:14
437. Estera 9:29-32
438. 1 Împărați 10:1-13; 2 Cronici 9:1-12
439. Marcu 12:32
440. Daniel 5:10-12

cea a lui Zedechia), ar fi fost foarte puțin probabil ca vreun imperiu să aibă măcar una. Totuși, după moartea soțului ei, Atalia este un monarh fără soț. Iar în secolul dinaintea venirii lui Isus, în timpul dinastiei hasmoneene, Salome Alexandra domnește nouă ani ca singur monarh al lui Israel, după moartea soțului ei.

Pe lângă aceste femei rânduite de Dumnezeu, care s-au împotrivit regimurilor, conducătoare, vestitoare, proorocițe și conducătoare politice, o conducătoare anume deschide un drum strălucitor pentru toate conducătoarele viitoare din poporul lui Dumnezeu.

Debora, judecătoarea

„Pe vremea aceea, judecător în Israel era Debora, proorocița, nevasta lui Lapidot. Ea ședea sub finicul Deborei, între Rama și Betel, în muntele lui Efraim; și copiii lui Israel se suiau la ea ca să fie judecați."[441] Maria a funcționat poate ca parte a echipei de conducere a poporului lui Dumnezeu (cu Moise drept conducător principal). Dar Debora a slujit o vreme drept cel mai înalt conducător al poporului lui Dumnezeu: ca unul dintre judecătorii lui.

Cine erau judecătorii? În multele secole dintre moartea lui Iosua și încoronarea lui Saul ca primul împărat al lui Israel, israeliții au trăit ca o confederație slabă de seminții care se închinau Domnului. În acea perioadă se repeta mereu un ciclu. Poporul lui Dumnezeu cădea mai întâi în compromisuri morale grave și în închinarea la dumnezei falși. Apoi semințiile vecine îl cucereau cu armele și îl asupreau. Apoi poporul lui Dumnezeu striga la Dumnezeu cu căință. Iar Dumnezeu ridica un judecător ca să „izbăvească pe Israel din mâna vrăjmașilor lui".[442] Deși acești judecători nu erau împărați permanenți, se spunea totuși despre ei că „domneau" sau „cârmuiau" poporul lui Dumnezeu în ținutul lor.[443]

441. Judecători 4:4-5
442. Judecători 2:16, 18; 4:10, 14, 24; 5:1-31
443. Daniel Block, în comentariul lui la Judecători și Rut, scrie: „Rut 1:1 vorbește despre zilele când judecătorii «domneau» (ESV) sau «cârmuiau» (NIV). «Cuvântul ebraic shaphat, a judeca, înseamnă a guverna, a administra, a exercita conducerea.»" (p. 23)

Ce o face pe Debora diferită de ceilalți cinci judecători mari din cartea Judecătorilor este că ea este singura care este și proorociță și care aduce o conducere judecătorească în numeroasele neînțelegeri din poporul lui Dumnezeu. Ceilalți par să se specializeze doar în biruința militară, pe când Debora conduce poporul. De asemenea, ea nu pare să se ridice printr-o „alegere divină pe loc" (gândiți-vă la chemarea lui Ghedeon de către Dumnezeu). Dimpotrivă, fiindcă nu se pomenește chemarea ei de la început, putem doar bănui că darurile ei excepționale de conducere, de profeție și de înțelepciune, date de Dumnezeu, i-au deschis ușile până în vârf. De fapt, ea are cele mai multe în comun cu Samuel, care, ca ea, este profet, judecător și sfătuitor militar.

Ea era cea mai înaltă autoritate judecătorească din țară. Nimic din text nu sugerează că Debora a acționat într-un fel pur privat. Ca mijlocitoare în neînțelegerile publice, ea, ca Moise înaintea ei, a avut un rol public într-un domeniu public. Continuând funcția de judecător a lui Moise,[444] ea împarte dreptatea ca singurul membru al celui mai înalt tribunal al lui Israel. Și, ca Moise,[445] își asumă rolul de judecător al întregului popor, căci oamenii vin la ea din toată țara ca să-și rezolve neînțelegerile.

Ca ceilalți judecători mari din cartea Judecătorilor, Debora conduce poporul lui Dumnezeu la biruință militară. Ca Samuel, care l-a rânduit pe Saul să meargă la luptă fără să meargă el însuși,[446] și Debora a plănuit să nu meargă ea însăși la luptă. În schimb, îi poruncește lui Barac să strângă oastea lui Israel ca să-i învingă pe asupritori.[447] Apoi conduce strategic planurile expediției militare: inclusiv mărimea oștirii, poziția pe care trebuie s-o ocupe și momentul exact al atacului.

Dușmanul pe care îl ochește este Iabin, care nu asuprește tot Israelul, ci doar semințiile din nord. Deși ea locuiește în sud, știe destule despre baza de putere a lui Iabin ca să-l însărcineze pe Barac, el însuși un om din nord, să-l învingă. Barac îi admiră atât de mult geniul strategic, încât o roagă stăruitor să stea alături de el în linia întâi a luptei. Nu-i cere să ia ea însăși armele, ci doar să-l sfătuiască de pe un loc de unde se vede bine lupta, așa cum avea să se desfășoare. Gata de luptă, Barac este comandantul militar, iar ea are rolul

444. Deuteronomul 17:8-13
445. Exodul 18:13
446. 1 Samuel 10:1
447. Judecători 4:6

de comandant suprem. Ea îl asigură proorocește de biruință și dă porunca: „Du-te!", iar el se duce.[448] Minunat este că Dumnezeu le dă o biruință care aduce patruzeci de ani de pace.[449]

Imediat după câștigarea luptei, cu Barac ca partener de duet, ea învață tot poporul lui Dumnezeu o cântare pe care a scris-o. Ca Maria, care cu un secol sau două mai înainte Îl lăudase pe Dumnezeu pentru că Își izbăvise poporul încolțit,[450] cei doi cântă despre felul în care Dumnezeu le-a adus biruința. Cântarea Îl laudă pe Dumnezeu, dar o cinstește și pe Debora ca pe una dintre unealtele lui Dumnezeu în biruință, împreună cu Barac. Ei cântă despre felul în care, „când [conducătorii] din Israel iau conducerea, când poporul se oferă de bunăvoie, [toți să-L] laude pe Domnul".[451] Conducătorii la care se referă sunt, se pare, chiar ei – cântarea spune mai departe: „Locuitorii satelor din Israel nu voiau să lupte; s-au ținut deoparte până m-am sculat eu, Debora, până m-am sculat ca o mamă în Israel."[452] Când ascultăm cum cântă împreună tot poporul, suntem inspirați și azi să-i cinstim pe conducătorii, inclusiv pe femei, care au condus bine.

Fiind căsătorită cu Lapidot, ea nu este o femeie necăsătorită care se poate concentra numai pe slujirea lui Dumnezeu și a poporului. Totuși, observăm ordinea din Scriptură: ea este mai întâi proorociță și abia apoi soție. Chiar într-o cultură patriarhală, în care poate era normal să fii subordonată soțului tău, nici ea, nici altcineva din istorie nu are absolut nicio rezervă față de faptul că ea exercită autoritate asupra bărbaților.

În cântarea ei, ea este numită „o mamă în Israel". Dar firea ei de mamă nu-i scade conducerea publică; mai degrabă îi dă o anumită culoare. Spre deosebire de setea obișnuită de glorie a multor conducători din vreme de război, Debora vrea să-i dea altuia gloria militară. Totuși, nici trăsătura aceasta de mamă nu trebuie exagerată. În urmărirea biruinței militare pentru poporul ei, compasiunea pe care ai aștepta-o de la o femeie nu se vede în cântarea ei, când își bate joc de mamele cu inima frântă ale soldaților dușmani căzuți, care nu se mai întorc acasă.[453]

448. Judecători 4:14
449. Judecători 5:31
450. Exodul 15
451. Judecători 5:1-2. Faptul că NIV folosește „princes" (prinți) în loc de „leaders" (conducători) o exclude pe Debora însăși, deși ea este prezentată ca izbăvitoare în propria ei cântare, în 5:8. Cred că ESV și NLT redau mai bine sensul cuvântului cu „leaders" (conducători).
452. Judecători 5:8

Deși este o persoană foarte competentă în toate privințele, ea dă totuși altora sarcini importante. Ea îi oferă lui Barac sarcina de a merge singur la luptă, poate pentru că socotește că lupta, care cere o putere fizică mai mare, este treaba unui bărbat. Asigurată de Dumnezeu că vor birui, vrea să-i dea lui Barac cinstea de a face aceasta fără ea. Dar Barac preferă s-o aibă alături în luptă. Atunci ea îl înștiințează că acum va ajunge să împartă o parte din gloria luptei, care de obicei era a bărbaților, cu „o femeie" – o referire profocească atât la ea însăși, cât și la o altă femeie, Iael, care avea să-l omoare pe generalul lui Iabin.[454]

Ce istorie uimitoare! Într-o cultură care îi înalță pe bărbați, iată o femeie care este purtătoarea de cuvânt a lui Dumnezeu și pe care o ascultă bucuroși și generalii, și oamenii de rând.

Cercetătorii complementari, hotărâți, se pare, să submineze autoritatea legitimă pe care Dumnezeu i-a dat-o Deborei asupra bărbaților, fac de obicei aceasta cu trei argumente. Ei susțin că conducerea ei este privată, nu publică;[455] că Dumnezeu o alege pe Debora pentru că bărbații din țară sunt pasivi și El vrea astfel să-i facă de rușine;[456] și că Debora îl recunoaște pe Barac

453. Judecători 5:28-30. De fapt, în cântarea tulburătoare a Deborei, o mamă rămasă fără fiu află apoi că și fiicele ei ar putea fi luate curând în robie.

454. Judecători 4:21. Ca Barac și Debora, și ea este cinstită în cântarea Deborei, în Judecători 5:24-26.

455. Ei arată că ea lucrează ca arbitru judecătoresc pentru grupuri mici de oameni care vin la ea acasă și că îi dă porunci lui Barac personal. Dar aceasta nu recunoaște că rolul ei este public, chiar dacă se ocupă de persoane individuale, și că ea dă o poruncă în urma căreia 10.000 de bărbați iau armele. Ea conduce și o comunitate mult mai mare într-o cântare de sărbătoare, în care toți cântă despre conducerea ei rânduită de Dumnezeu. Acești cercetători aduc acest argument pentru că încearcă să împace conducerea bărbaților de către Debora cu interpretarea lor greșită a lui 1 Timotei 2:12, după care, spun ei, o femeie nu poate conduce bărbați în public. Aceste distincții par forțate și arbitrare.

456. Dar nimic din istorie nu arată bărbați care refuză rolurile de proroc, de autoritate judecătorească sau de strateg militar. Împotrivirea lui Barac nu privește niciunul dintre aceste roluri – singura lui neliniște este să conducă marșul spre luptă fără Debora. Pentru aceasta el este penalizat, după normele culturii, trebuind să împartă gloria luptei cu Debora și Iael. Dacă știm ceva despre felul în care Își alege Dumnezeu conducătorii, este că El preferă s-o aleagă pe persoana cea mai puțin probabilă. De exemplu, deși primul judecător, Otniel, este judecătorul-model, fiecare dintre cei trei judecători pe care îi alege Dumnezeu după el arată că Dumnezeu preferă surprizele. Ehud este „stângaci" – ceea ce înseamnă că îl poate surprinde pe luptătorul obișnuit, care a fost antrenat să lupte cu un războinic dreptaci. Ghedeon este fricos și dintr-o familie neînsemnată. Și, desigur, Debora este o femeie, nicidecum prima persoană de la care s-ar aștepta cineva să obțină o biruință militară. De aceea toți cei din poporul lui Dumnezeu de după aceea ar trebui să fie gata să primească alegerile neașteptate ale lui Dumnezeu pentru conducători.

drept adevăratul conducător.[457] Niciunul dintre aceste argumente nu ține cu adevărat. Ce arată acest pasaj este că o femeie, prin alegerea lui Dumnezeu, conduce poporul lui Dumnezeu, inclusiv bărbați, atât în domeniul religios, cât și în cel civil. Făcând așa, ea deschide drumul pentru femeile evlavioase și înzestrate de azi, care pot fi chemate să conducă într-unul sau în ambele domenii.

Unii cercetători recunosc doar rolul ei civil. Grudem, fără să recunoască rolul ei de comandant suprem, asemănă munca ei judecătorească cu cea a unui consilier sau a unui judecător civil de azi. Alți cercetători comentează doar conducerea ei spirituală. Matthew Henry, comentatorul puritan, îi neagă rolul în societate, spunând: „Ea judeca nu ca o prințesă, prin autoritate civilă care i-ar fi fost dată, ci ca o prorociță și ca gura lui Dumnezeu pentru ei, îndreptând abuzurile și reparând nedreptățile, mai ales pe cele legate de închinarea înaintea lui Dumnezeu."[458] Atât Grudem, cât și Henry nu văd că ea umblă în conducere religioasă *și* în conducere în societate (inclusiv în domeniile politic, judecătoresc și militar) asupra poporului Israel.

Această istorie este un precedent puternic. Ce este destul de clar este că nici Dumnezeu, nici evreii din vechime nu socoteau conducerea unei femei ca ceva în sine dezgustător. Avem aici o femeie care conduce cu pricepere o comunitate întreagă, inclusiv pe cei mai puternici bărbați ai ei.

Ce face ca slujirea Deborei să fie deosebit de relevantă pentru situațiile de slujire moderne este că alegerea judecătorilor/izbăvitorilor de către Dumnezeu este unul dintre cele mai bune exemple din Vechiul Testament

Nu ar trebui să respingem femeile conducătoare mai mult decât am respinge conducătorii stângaci sau conducătorii fricoși, dintr-un mediu defavorizat.

457. Grudem, în „Evangelical Feminism" (cap. 4), argumentează astfel: când ea îi spune să strângă oastea, ea afirmă „dreptatea conducerii bărbătești". El adaugă că mustrarea ei, pentru că el insistă s-o ia cu el în luptă, dovedește același lucru. Dar toate acestea sunt deduceri. Mult mai bine se potrivește explicația că ea își dă seama, pe bună dreptate, că a conduce o oaste într-o luptă fizică li se potrivește mai bine bărbaților. Ea este o femeie și de aceea nu este potrivită pentru o operațiune militară în care puterea era esențială. Nu are nicio ambiție să conducă fizic o luptă și crede că lupta fizică este gloria bărbaților. Desigur, Barac chiar conduce, dar chiar și conducerea lui îi este delegată de ea. Strategia ei preferată (ca a lui Samuel) era să fie comandantul suprem, care îi dădea comandantului militar îndrumări să poarte războiul. Dar ea este totuși conducătoarea, prin supraveghere. Ea nu și-a predat conducerea – ea a îndrumat un bărbat să ducă la îndeplinire conducerea pe care i-a dat-o ei Dumnezeu. Chiar dacă s-ar putea arăta că ea îl recunoaște pe Barac drept adevăratul conducător (ceea ce nu se poate), rolul ei de cea mai înaltă autoritate judecătorească din țară este evident chiar înainte să-l întâlnim pe Barac.

458. Sursa: www.bit.ly/3bIr6am

pentru felul de conducători pe care îi poate folosi Dumnezeu azi. Aceasta pentru că, în fiecare caz, Dumnezeu nu este limitat de instituții legate de cultură, cum ar fi dreptul de întâi născut al bărbatului în cazul patriarhilor, legea amănunțită a lui Moise pentru instituția preoților sau instituția geopolitică, obișnuită în Orientul Apropiat antic, a regalității bărbătești. Dimpotrivă, rânduirea fiecărui judecător se bazează pe chemări și daruri date de Duhul, nu pe alegerea cea mai populară sau cea mai probabilă a societății antice. Este minunat că, dintre cei șase izbăvitori principali din cartea Judecătorilor, Debora este, se poate spune, cea mai realizată dintre toți. Ea nu este doar conducătorul politico-militar suprem din țară, ci și prorociță și cel mai înalt conducător judecătoresc.

Cercetătorii complementari care recunosc aceasta susțin totuși că ea este o excepție care confirmă regula că bărbații trebuie să conducă poporul lui Dumnezeu. Dar nimic din text nu ne îndreaptă deloc în această direcție. Nu, ea *nu* este o excepție care confirmă regula. *Dimpotrivă, conducerea ei excepțională dovedește că nu există o asemenea regulă, cu siguranță nu în mintea lui Dumnezeu.* Ea sfidează așa-zisul „tipar" al autorității de conducere bărbătești despre care mulți cercetători complementari susțin că există în mintea lui Dumnezeu. Faptul că Dumnezeu alege o femeie pentru o conducere atât de importantă într-o lume patriarhală este cu totul remarcabil. El este un „novum" (ceva nou și neașteptat într-o poveste sau într-un text), care îi face pe primii cititori ai cărții Judecătorilor (și pe noi) să ne punem cu totul la îndoială presupunerile despre Dumnezeu, despre sexe și despre conducere. Pentru un cititor din vechime al cărții Judecătorilor, era de așteptat, după cultura lui, să citească despre un bărbat care conduce, pe când amănuntul surprinzător era chiar „mesajul". Dacă nu vedem ce au văzut ei în această relatare despre Debora și apoi punem greșit conducerea spirituală în aceeași cutie cu sexul bărbătesc, ajungem doar să încercăm să-L punem pe Dumnezeu într-o cutie.

Dumnezeul care Se adaptează

Lăsând deoparte pe Hulda, Maria, Estera și Debora, întrebarea rămâne: de ce alege Dumnezeu în Vechiul Testament mai ales bărbați drept conducători?

Cercetătorii complementari înșiră adesea bătrânii bărbați, căpeteniile de clan bărbați, patriarhii bărbați, împărații bărbați și așa mai departe din Vechiul

Testament, ca și cum Dumnezeu ar stabili o normă pentru toate timpurile, ca numai bărbații să conducă. Dar această concluzie scapă din vedere ceva esențial despre felul în care lucrează Dumnezeu ca Răscumpărător: Israel nu a inventat în mod deosebit niciunul dintre aceste roluri – toate neamurile din Orientul Apropiat antic aveau bătrâni bărbați, căpetenii de clan bărbați, patriarhi bărbați și împărați bărbați. Nu trebuie să presupunem că, îngăduindu-i lui Israel să facă la fel, Dumnezeu aproba aceasta ca pe un fel de ideal universal. Lungimea Bibliei și perioada uriașă de timp pe care o cuprinde arată că răscumpărarea lumii căzute de către Dumnezeu se petrece *încet*. Când Dumnezeu Se descoperă unor comunități răscumpărate și, prin ele, unei lumi necredincioase, observăm că El Se adaptează adesea la realități culturale departe de ideal și uneori de-a dreptul îngrozitoare. Și în tot acest timp seamănă în ele semințele care vor duce în cele din urmă la răscumpărarea lor.

Orientul Apropiat antic era o cultură la fel de puternic patriarhală ca Orientul Mijlociu de azi. De aceea conducătorii clanurilor și ai semințiilor din Vechiul Testament erau întotdeauna bărbați și nu se pomenește nicio femeie aflată în fruntea unei semințiii sau a unui clan. Poporul lui Dumnezeu din Vechiul Testament este familia lui Avraam, Isaac și Iacov. Când Moise încearcă să împartă autoritatea între capii familiilor și ai semințiilor, el alege 70 de bărbați mai în vârstă, numiți „bătrâni". Fiindcă vorbim despre „bătrâni", ne amintim și că bătrânii bărbați ședeau la porțile cetăților – dar, iată, acesta era mijlocul obișnuit de conducere în lumea mai largă: chiar și Egiptul avea „bătrâni", de exemplu.[459]

Dar faptul că Dumnezeu Se descoperă și lucrează în interiorul unei practici culturale existente, a patriarhatului, nu înseamnă o aprobare universală a ei, la fel cum nu o aprobă, de exemplu, când îi aduce la viață pe cei doisprezece patriarhi, fiii lui Iacov, *prin practica culturală a poligamiei*. Știm că poligamia este greșită. Și totuși, Dumnezeu S-a adaptat la ea într-o asemenea măsură, încât cele douăsprezece semințiii ale lui Israel au ca întemeietori bărbați care au același tată, dar mai multe mame. La fel este cu sclavia, cum am văzut în capitolul 9. Faptul că Dumnezeu a lucrat într-un popor pentru care poligamia, sclavia și patriarhatul erau norma nu înseamnă că Dumnezeu idealizează sau aprobă vreuna dintre aceste practici. În lungul proces în care

459. Geneza 50:7

Dumnezeu Se descoperă treptat pe Sine și planurile Lui de răscumpărare pentru toată lumea, El pare gata să suporte lucruri cărora promite să le pună capăt în cele din urmă.

Totuși, chiar dacă Dumnezeu ar fi ales întotdeauna doar bărbați drept conducători în Vechiul Testament (ceea ce nu a fost cazul), tot nu ar trebui să presupunem că tiparul cultural general trebuie transferat în Biserica lui Isus. Iată de ce: poporul lui Dumnezeu de dinainte de venirea lui Isus era un popor propriu-zis, o națiune. Dar după venirea Lui și mai ales după persecuția primei biserici din Ierusalim, a luat o formă nouă. Planul lui Dumnezeu, descoperit acum, este ca bisericile să nu existe *ca* o națiune, ci ca o comunitate organică *în* națiunile din toată lumea. Fiindcă nu mai este un popor geopolitic, poporul lui Dumnezeu de azi nu are nevoie de roluri de conducere antice ca împărați, căpetenii de clan, mari-preoți sau proroci ai întregului popor. În cele mai multe privințe, Noul Testament subliniază discontinuitatea dintre credința sub Vechiul Legământ și sub Noul Legământ. Trecând cu vederea acest fapt, complementarii mai fac un argument din Vechiul Testament pentru conducerea bărbătească ca normă preferată a lui Dumnezeu.

Preoți bărbați

Cele trei mari slujbe ale Vechiului Testament sunt profetul, preotul și împăratul. Știm de profețite și de împărătese puternice folosite de Dumnezeu. Dar singura slujbă care, fără îndoială, era rezervată bărbaților, fără nicio excepție, era cea de preot.

Unii cercetători complementari fac mare caz de aceasta: „Dacă acceptăm că există excepții la toate rolurile de conducere din Vechiul Testament, în afară de preoți, atunci este sigur că avem un tipar: Dumnezeu deschide femeilor tot felul de roluri de conducere, în afară de unul. În acest sens, preoții sunt excepția în Vechiul Testament, iar prezbiterii în Noul Testament.”[460]

Foarte recent, alți cercetători au întărit acest argument cu încă două argumente, care fac fiecare o legătură anume între preoții din Vechiul Testament și prezbiterii bisericii. Mai întâi, ei arată că preoții de frunte, Aaron și Levi, primesc porunca să învețe poporul Legea lui Moise[461] – ceea ce

460. Craig Blomberg, „Two Views of Women in Ministry”
461. Leviticul 10:11, Maleahi 2:7

corespunde oarecum cu prezbiterii, care trebuie „să fie în stare să învețe pe alții”.[462] Apoi, ei subliniază că preoții erau păzitorii sanctuarului și ai lucrurilor din el. Aceasta ar fi o paralelă cu lucrarea prezbiterilor de azi, care trebuie să fie păzitori spirituali și morali ai bisericii.

Cum se poate răspunde la aceste argumente?

Deși preoții erau bărbați, nu trebuie să tragem concluzia că Dumnezeu aproba patriarhatul, mai ales pentru că Scriptura nu spune aceasta. Poate că au existat motive anume, poate imposibil de cunoscut pentru noi, pentru care numai bărbații erau preoți. Există trei motive plauzibile pentru excluderea femeilor de la slujirea în sanctuar. (Dacă ar trebui să pariez pe unul singur, ar fi primul.)

Primul: Legea lui Moise socotea femeile aflate la ciclu necurate din punct de vedere ritual. De aceea ele nu aveau voie nici măcar să pună piciorul în Templu un sfert din fiecare lună. Poate zâmbim azi la aceasta, dar în imaginația religioasă a israeliților din vechime era un lucru foarte important. Moise a poruncit: „Când o femeie va avea scurgerea ei obișnuită de sânge, necurăția ciclului ei lunar va ține șapte zile, și oricine se va atinge de ea va fi necurat până seara. … Oricine se va atinge de vreun lucru pe care a șezut ea va fi necurat; să-și spele hainele, să se scalde în apă și va fi necurat până seara.”[463] Aceasta ar fi făcut ca femeile să nu fie potrivite să fie preoți cu o funcție rituală, afară de cazul în care s-ar fi alcătuit programe de slujire după ciclurile lor menstruale schimbătoare – ceea ce este, desigur, o idee forțată.[464]

Al doilea: preotesele ar fi putut fi asociate cu preotesele din religiile păgâne, care combinau prostituția cu închinarea.[465] Al treilea: preoții trebuiau să fie puternici fizic. Ei trebuiau să apere fizic Templul și, dacă era nevoie, să-l omoare pe oricine intra în el fără drept;[466] toată ziua tăiau și cărau animale; și în primii 300–400 de ani ai existenței sanctuarului, preoții trebuiau să strângă mereu și să care tot sanctuarul, cu toată mobilierul lui, dintr-un loc în altul. În

462. 1 Timotei 3:2
463. Leviticul 15:19, 22
464. Din fericire, Isus a venit să pună capăt acestor coduri ale curăției: gândiți-vă la cele două minuni care se petrec una după alta, învierea fiicei lui Iair și vindecarea femeii care avea o scurgere de sânge. Potrivit Legii lui Moise, Isus a devenit necurat prin atingerea cu ele. În ambele cazuri, Isus face curat ce este necurat.
465. Lucru pe care îl interzice Deuteronomul 23:17 – Dumnezeu i-a interzis în repetate rânduri lui Israel să dea impresia că urmează practicile imorale ale neamurilor din jur.
466. Numeri 18:7

acest sens, excluderea femeilor de la preoția din Templu era o limitare la fel de firească precum excluderea femeilor din oastea lui Israel.

Dar despre încercarea de a folosi faptul că preoții erau bărbați ca precedent trebuie spus ceva și mai fundamental. Legea ceremonială a lui Moise era cea care cerea ca preoții să fie bărbați. Așa cum a observat Isus Însuși,[467] legile lui Moise nu prescriau o societate ideală, ci erau concesii făcute într-o societate imperfectă. Faptul că numai bărbații erau preoți (și numai dintr-o singură semințe, să observăm) nu are deci nicio greutate pentru întrebarea noastră despre conducerea în biserica de azi. Era o regulă pentru o altă cultură și pentru un alt legământ. Ca credincioși ai Noului Legământ, nu suntem sub Legea lui Moise. A deveni preot nu avea nimic de-a face cu darurile sau cu evlavia cuiva, ci doar cu faptul că se năștea bărbat în seminția lui Levi și avea norocul să nu aibă nicio meteahnă trupească. De aceea slujba lor nu este o premergătoare a conducerii spirituale.

Pe scurt, legătura pretinsă între preotul din Vechiul Testament și pastorul din Noul Testament este foarte șubredă. A apăra fizic o proprietate este foarte diferit de a păzi spiritual și moral un popor.[468] Primul lucru ține de puterea fizică, prezentă la bărbați, pe când al doilea ține de maturitatea spirituală și de adâncimea doctrinară, care nu sunt limitate la bărbați. Și, desigur, preoții, ca pastorii de azi, predau Cuvântul lui Dumnezeu în Vechiul Testament. Dar și prorocii, monarhii și părinții, roluri care le cuprindeau și pe femei, erau răspunzători să-l predea.[469]

467. Matei 19:8

468. De curând, un teolog complementar a încercat să întărească acest argument adăugându-i rolul lui Adam de păzitor al grădinii. Se arată că Adam, ca bărbat, trebuia să fie preotul și păzitorul grădinii-templu, că preoții bărbați trebuiau să păzească templul fizic și că, prin urmare, prezbiterii bărbați trebuie să păzească biserica-templu. Din punct de vedere teologic, există o legătură între grădina-templu, templul fizic și biserica-templu (ele sunt locurile în care locuiește Dumnezeu). Totuși, tiparul pretins eșuează în trei feluri. Primul: Dumnezeu i-o dă pe Eva lui Adam ca un ajutor puternic, ca să fie parteneră cu el în îngrijirea grădinii-templu (Geneza 2:18), așa că faptul că Adam este bărbat nu are importanță. Al doilea: după Noul Testament, Adam nu este un premergător al pastorilor bisericii, ci al lui Isus, Adam cel de pe urmă (1 Corinteni 15:45), și al tuturor celor care sunt în Hristos, bărbați și femei, care trebuie să slujească ca preoți în casa lui Dumnezeu (1 Petru 2:5). Al treilea: Adam este deasupra grădinii pe care o păzește, nu face parte din ea, la fel ca preoții Templului, pe când pastorii nu sunt deasupra bisericii-templu, ci fac parte din ea.

469. În plus, faptul că se vorbește despre Levi și Aaron (nu despre toată preoția) că îi învățau pe alții nu înseamnă că fiecare preot era învățător.

Cel mai important este că, după Petru și după autorul Epistolei către Evrei, preoții nu au fost deloc premergători ai pastorilor. Ei au fost premergătorii lui Isus, Preotul desăvârșit, care Se aduce pe Sine ca jertfă desăvârșită,[470] și ai tuturor credincioșilor, *bărbați și femei*, care sunt „o preoție sfântă, ca să aduceți jertfe duhovnicești, plăcute lui Dumnezeu, prin Isus Hristos".[471] Noul Testament nu leagă nicăieri direct pastorii de preoți. De fapt, una dintre marile descoperiri ale Reformei a fost că preoții din Vechiul Testament nu corespund deloc clerului bisericii, ci tuturor credincioșilor. Încercăm oare să desfacem o piatră din capul unghiului a Reformei?

Înapoi la ideea principală a acestui capitol: aceste exemple strălucite de femei care au condus bărbați, lucrând ca *ezer kenegdos* sau partenere puternice ale lor, în ciuda dominației bărbătești care era norma în Orientul Apropiat antic, sunt sclipiri din viitor ale unei zile în care femeile vor sta alături de bărbați într-un parteneriat deplin în lucrarea lui Dumnezeu. Prorocia lui Ioel despre bărbați *și femei*, despre fii *și fiice* care lucrează în toată puterea Duhului,[472] exprimă frumos această anticipare a unei ridicări viitoare, mai mari, a femeilor, care vor purta mantia conducerii și a predicării. Aceasta nu ar trebui să ne surprindă: nu există nimic în Vechiul Testament care să submineze posibilitatea ca Dumnezeu să aleagă femei pentru funcții puternice de conducere și de învățătură în societate și în biserică. De fapt, multele exemple de femei alese de Dumnezeu în trecutul patriarhal antic ar trebui să ne facă să ne așteptăm ca, în alegerile Lui viitoare de conducători, El să rămână Unul care nu caută la fața omului – și aceasta include dacă cromozomii lor sunt XX sau XY.[473]

În cele din urmă, blestemul va fi răsturnat pe deplin: Adam nu va mai stăpâni peste Eva, ci ei vor stăpâni unul alături de celălalt. Iar aceasta, dacă vrem să fim credincioși învățăturii Vechiului Testament, este idealul lui Dumnezeu, formulat clar chiar în primul lui capitol.

470. Evrei 8–10
471. 1 Petru 2:5
472. Ioel 2:28-29
473. Sau orice alte variații despre care știința ar putea dovedi că sunt prezente la persoanele intersexuale.

11

Femei puternice în Evanghelii

„Toate Evangheliile arată că ucenicele lui Isus au fost primele persoane care au vestit mesajul învierii lui Isus, care era central pentru Evanghelia din Biserica primară." David Scholer[474]

Din fericire, cercetătorii complementari recunosc că Isus le-a ridicat pe femei. La urma urmei, această parte a slujirii lui Isus sprijină principiul complementar că femeile sunt făcute cu aceeași valoare și demnitate ca bărbații. Însă *acești cercetători tind apoi să treacă cu vederea sau să micșoreze felul în care Isus, în Evanghelii, nu numai că descoperă valoarea femeilor, ci și dezlănțuie slujirea femeilor*. Aceasta este o greșeală. Creștinismul este, în esență, învățarea de a vedea toate lucrurile, inclusiv femeile și slujirea, așa cum le vede Isus.

Partea slujirii lui Isus pe care orice complementar abia așteaptă s-o scoată în evidență este faptul că Isus a ales numai apostoli bărbați. Destul de des pare că acesta este singurul lucru pe care îl observă ei despre felul în care vede Isus slujirea femeilor în Evanghelii. Ei trag concluzia că Isus vrea ca femeile să slujească, *dar nu să conducă*. La sfârșitul acestui capitol voi arăta greșeala de a trata grupul celor *Doisprezece* ai lui Isus ca pe un fel de model pentru toată conducerea viitoare din Biserica Lui. Dar în cea mai mare parte a capitolului voi arăta că Isus nu a aprobat deloc ideea unor funcții de slujire rezervate numai bărbaților. Deși Evangheliile sunt în primul rând despre slujirea lui Isus, este destul de remarcabil cât spațiu le acordă autorii Evangheliilor faptului că Isus le eliberează pe femei pentru slujire. El le pune în față, în centrul lucrării lui Dumnezeu, *fără să țină câtuși de puțin seama de vreo „sferă" potrivită pentru sexul lor*. În acest capitol vom trece în revistă câteva dintre

474. www.fuller.edu/womeninministry/

femeile pe care Isus le-a folosit ca agenți de mare putere ai Împărăției Lui. Să începem cu cea mai importantă.

Cine este prima persoană din istorie care aude numele *Isus*? Care aude și crede că El este Fiul lui Dumnezeu, care vine să mântuiască lumea și care va începe o Împărăție în care cei mai mici vor deveni cei mai mari? Cine este primul din epoca Noului Testament care primește mesajul trimis de Dumnezeu și peste care se coboară cu putere Duhul lui Dumnezeu? Cine este primul care ține (de fapt, cântă) o predică despre Isus și despre Împărăția Lui a harului, în care totul este răsturnat? Și primul care suferă, mai exact care este persecutat, pentru credința în Fiul lui Dumnezeu? Încă un indiciu: este și primul în care Isus vine și locuiește.

Desigur, vorbesc despre Maria, mama Domnului nostru.

Maria, mama Domnului

Deși era o adolescentă de condiție joasă, într-o țară primejdioasă și ocupată, cântarea Mariei vestește cât de binecuvântată este ea, pentru că Dumnezeu „a răsturnat pe cei puternici de pe scaunele lor de domnie și a înălțat pe cei smeriți”.[475] Fiindcă ea se încrede în Dumnezeu și ascultă de El (nu de un bărbat sau de o normă culturală), El îi dă o valoare pe care niciun bărbat și nicio cultură nu i-o pot lua vreodată.

Augustin se gândește la însemnătatea teologică a faptului că Maria L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu: „Domnul Isus Hristos, care a venit să-i elibereze pe oameni, bărbați și femei deopotrivă, rânduiți spre mântuire, nu S-a rușinat de natura bărbătească, pentru că a luat-o asupra Sa; nici de natura femeiască, pentru că S-a născut dintr-o femeie.”[476] Lucy Peppiatt comentează citatul lui Augustin: „Când a ales Dumnezeu să vină pe pământ, El a ales ascunzișul pântecelui unei femei. Când a ales Dumnezeu să ia trup, El a ales să ia acest trup de la o femeie. … Printr-un bărbat Dumnezeu ni Se descoperă, iar printr-o femeie Dumnezeu face legătura cu omenirea.”[477]

475. Luca 1:52
476. Citat în Thomas Oden, Classic Christianity: A Systematic Theology, p. 266
477. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture’s Vision for Women, cap. 2.

Mult după ce Isus a devenit adult, Maria rămâne activă în slujirea față de El și în disponibilitatea ei de a suferi pentru El: „Cine altcineva îi spune lui Isus în față că s-a terminat vinul sau că o să dea de necaz dacă tot îi jignește pe conducătorii religioși? Cui altcuiva îi este străpuns sufletul când vede cum soldatul îi străpunge Fiului ei coasta în acea primă Vineri Mare îngrozitoare – ca împlinire a unei profeții pe care o primise când Isus era doar un prunc înfășat în siguranță în scutece?"[478]

Cine, după Isus, a făcut cel mai mult pentru Împărăția lui Dumnezeu? Răspunsul meu nu este Avraam, nici Moise, nici David, nici Pavel. Fără discuție, este Maria. Mă îndoiesc că a existat în istoria omenirii o slujire mai mare decât să-L porți pe Mesia în pântece și să-L ții în viață destulă vreme ca să poată sta pe propriile picioare.

Nu numai Fiul ei, ci și ea este de temut: noi ne gândim de obicei la smerenia și vulnerabilitatea ei, dar uităm că ea este o putere de care trebuie să se țină seama. Ioan, fiul de suflet în grija căruia o lasă Isus, o înfățișează profețește supraviețuind luptei cu un balaur roșu, demonic, în timp ce naște.[479]

Ana, profeția

„Mai era acolo și o profeță, Ana, [care] nu se depărta de Templu și zi și noapte slujea lui Dumnezeu cu post și cu rugăciuni. Venind lângă Maria, Iosif și Copil chiar în ceasul acela, a mulțumit lui Dumnezeu."[480]

Ana este prima persoană numită profet în epoca Noului Testament. De fapt, nu avem în Biblie nicio mărturie despre vreun profet care să fi vestit Cuvântul lui Dumnezeu în toată jumătatea de mileniu dinaintea acestui moment sfânt. Fiindcă și-a pierdut soțul după numai șapte ani de căsnicie, ea își petrece restul vieții la Templu. Pe măsură ce trec anii, dorul după partenerul ei mort face loc dorului după Mântuitorul lumii. Într-o zi, când Maria și Iosif vin la Templu ca să-și închine Pruncul, ei i se dau ochi să-L vadă, să-L vadă cu adevărat. Așteptarea s-a sfârșit în sfârșit. Toate dezamăgirile ei se risipesc, iar ea izbucnește pe loc în laudă și își împlinește

478. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, cap. 2.
479. Apocalipsa 12:1-6
480. Luca 2:36-37

slujirea vorbind „despre Prunc tuturor celor ce așteptau răscumpărarea Ierusalimului”.[481]

În curțile Templului, minunat de neștiutoare de vreo învățătură complementară despre faptul că nu are voie să-i învețe pe bărbații credincioși într-un loc religios, public, ea le amintește femeilor și bărbaților credincioși de promisiunile profocești ale Scripturii. Ea le vestește vestea bună despre Copilul care va fi Împăratul mântuitor – și toate acestea fără un soț care s-o „acopere” sau să stea lângă ea.

Femeia de la fântână

Dacă întrebați pe orice cititor al Bibliei cine a fost primul creștin care L-a vestit pe Isus ca Mesia unei mari mulțimi de oameni, cu mare succes evanghelistic, probabil vă va spune că a fost Petru, în ziua Cincizecimii. Dar a existat cineva care l-a întrecut cu câțiva ani.

În capitolul 5 am vorbit despre faptul că Isus a avut o conversație teologică între patru ochi, cea mai lungă pe care o avem consemnată, cu femeia samariteancă. Vreau să subliniez aici că ea nu numai că ajunge să creadă că El este Mesia, ci *devine și prima evanghelistă care deschide drumul unui fel de trezire publică*.

Aceasta este o întoarcere remarcabilă a unei vieți. Când Isus i Se prezintă cerându-i apă, ea este doar încă un suflet însetat. Ea se află și pe ultima treaptă a scării sociale din cetatea ei. De obicei femeile veneau la fântână dis-de-dimineață și împreună cu alte femei. Dar iat-o – singură-singurică și în arșița zilei – un semn al stigmatului ei în ochii celorlalte femei, care probabil o vorbeau de rău pentru că intrase și ieșise din relații cu prea mulți bărbați.

Isus însă vorbește cu ea. Poartă cu ea un dialog teologic. Pe parcurs, ea trăiește treptat felul în care El Se descoperă, chiar în timp ce ea însăși I se descoperă Lui. Când Isus aduce conversația la punctul culminant, spunând: „Eu sunt Mesia”, ea ia o înghițitură care o curățâ din Apa Vie, își lasă găleata veche și aleargă înapoi în cetate ca să le ofere altora aceeași apă pe care tocmai a primit-o. Ni se spune: „[A]tunci femeia și-a lăsat găleata, s-a dus în cetate și a zis oamenilor: «Veniți de vedeți un om care mi-a spus tot ce am

481. Luca 2:38

făcut. Nu cumva este acesta Mesia?» Ei au ieșit din cetate și au venit la El."[482]

Rezultatul este că „[m]ulți … au crezut în El din pricina mărturiei femeii". După ce L-au întâlnit ei înșiși pe Isus, i-au zis femeii: „Acum nu mai credem din pricina spuselor tale; căci noi înșine L-am auzit și știm că Acesta este cu adevărat Mântuitorul lumii."[483] Nu numai că ea este prima persoană din istorie care aude cuvintele „Eu sunt Mesia", dar este și prima, după Ana, care răspândește această descoperire oricui vrea s-o asculte, fie bărbați, fie femei! Faptul că Isus o alege și o cinstește înseamnă că identitatea ei de om alungat face loc statutului înalt de vestitoare a lui Isus.

Cercetătorii care îi micșorează slujirea evanghelistică – „ea doar și-a spus mărturia" – trec cu vederea faptele: ea s-a dus și a găsit oameni; a folosit cuvinte ca să-i îndrume pe oameni spre Isus; și L-a vestit ca Mesia, iar rezultatul a fost că ei au ajuns să creadă în Isus. Isus folosește chiar exemplul ei, chiar în timp ce se petrece, într-o scurtă învățătură despre evanghelizare pentru ucenicii Lui. După ce compară mulțimile cu un ogor copt pentru seceriș, El se referă la ea spunând: „*Chiar acum* cel ce seceră … strânge rod pentru viața veșnică."[484] Predica Lui se încheie când evanghelista urcă dealul spre Isus cu noii ei prieteni după ea. Poate că mai înainte ucenicii „s-au mirat că vorbea cu o femeie"[485] (v. 27), dar cu cât mai mult trebuie să se fi mirat văzând cum slujirea ei evanghelistică pornește imediat, într-un fel care o întrecea pe oricare dintre a lor din vremea aceea.

Marta, martora

Când auzim numele „Marta", mulți dintre noi ne amintim cum a greșit ea într-o ocazie, când Isus a mustrat-o pentru că a pierdut prilejul de a fi învățată de El. Ea a ales să-I fie ajutor în treburile casei, în loc să-I fie ucenică. Greșeala ei a fost că I-a pregătit o masă pentru trup, pe care El nu o comandase niciodată, în timp ce El îi servea surorii ei o masă pentru suflet.

Însă puțini dintre noi își amintesc cum, într-o altă ocazie, ea a înțeles impresionant de bine și este folosită de Dumnezeu ca să-l învețe pe oricine

482. Ioan 4:28-30
483. Ioan 4:39-42
484. Ioan 4:36
485. Ioan 4:27

are azi o Biblie. Evanghelia după Ioan, mai mult decât celelalte relatări despre Isus, înfățișează întâlnirile între patru ochi ale lui Isus în așa fel încât fiecare persoană își dă seama de ceva esențial despre El. Și această descoperire ni se deschide și nouă, cititorilor. De exemplu, descoperirea femeii de la fântână că Isus este Mesia este acum vestită, prin Evanghelia după Ioan, unor oameni și locuri mult dincolo de concetățenii ei din secolul I. Dar ea nu este singura martoră a lui Isus căreia Ioan îi dă cuvântul în scrierea lui: și Marta mărturisește ceva esențial despre Isus.

O scurtă observație înainte să ajungem la ea: cei mai mulți cititori ai Bibliei știu cât de importante sunt aceste mărturisiri din Evanghelii. Cea mai cunoscută este când Isus îi întreabă pe ucenicii Lui: „Dar voi cine ziceți că sunt Eu?", iar Petru răspunde: „Tu ești Hristosul."[486] De fapt, afirmația lui Petru este o balama care leagă prima jumătate a Evangheliei după Marcu (despre cine este Isus) de a doua (despre hotărârea lui Isus de a muri pe cruce pentru noi). Și, mai important, declarația lui Petru este stânca descoperirii pe care urma să fie zidită Biserica.

Ce își dau seama puțini este că Ioan folosește mărturisirea Martei despre Isus în același fel în care folosește Marcu mărturisirea lui Petru. În Ioan 11 citim cum Isus vine și o găsește pe Marta plângându-și fratele, care murise de curând. Isus îi spune (și acesta este singurul loc din Evanghelii unde avem ceva de felul acesta): „Eu sunt învierea și viața. Cine crede în Mine, chiar dacă ar fi murit, va trăi … Crezi lucrul acesta?"

„Da, Doamne", răspunde ea (și acum vine declarația ei), „*cred că Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, care trebuia să vină în lume*."[487] Ioan îi scrie cuvintele pentru urmași – și astfel ce vede ea în Isus și ce spune ea despre El devine o temelie de stâncă pe care milioane de cititori ai Evangheliei după Ioan își pot clădi viața și destinul veșnic.

Cercul apropiat de femei al lui Isus

Evangheliile numesc 23 de persoane din cercul apropiat al ucenicilor lui Isus. Sunt cei Doisprezece, Iosif Iust, Lazăr, Nicodim și Iosif din Arimateea. Ce își

486. Marcu 8:29
487. Ioan 11:25-27

dau seama puțini este că ceilalți șapte ucenici pomeniți pe nume sunt toți femei: Maria, mama Lui, Maria Magdalena, „cealaltă" Marie, Maria din Betania, Ioana, Suzana și Salomeea. Luați, de exemplu, acest pasaj:

Isus mergea din cetate în cetate și din sat în sat și vestea Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu. Cei doisprezece erau cu El, precum și niște femei care fuseseră vindecate de duhuri rele și de boli: Maria, zisă Magdalena, din care ieșiseră șapte draci; Ioana, nevasta lui Huza, administratorul casei lui Irod; Suzana și multe altele. Aceste femei Îi ajutau cu ce aveau.[488]

Acest pasaj sugerează că Isus avea un cerc apropiat mai larg decât numai cei Doisprezece, din care multe erau femei. După ce au trăit atingerea eliberatoare a lui Isus, aceste femei din Galileea s-au alăturat din când în când lui Isus și celor Doisprezece, făcând drumul greu în jos, spre Ierusalim.

Isus le-a ales pe aceste femei ca ucenice ale Lui, ca tovarășe în misiune și ca susținătoare care finanțau misiunea din averea lor personală. În cultura antică, a primi sprijinul unui patron însemna să te așezi într-o poziție de dependență și de datorie. Ca atare, aceste femei ar fi fost foarte cinstite de Isus.

În Luca 10 ni se spune că „Domnul a mai rânduit alți șaptezeci și doi și i-a trimis doi câte doi înaintea Lui în toate cetățile și în toate locurile pe unde avea să treacă El". Observați că Isus nu i-a adunat pur și simplu pe cei care se aflau la îndemână, ci a ales anume și apoi a pregătit această echipă misionară. Foarte posibil, multe dintre femeile din cercul Lui apropiat, dacă nu toate, au fost printre cele 36 de perechi pe care Isus le-a trimis în această campanie misionară fulger prin țara evreilor.[489] Astfel, aceste femei – ascultând de îndrumările lui Isus – ar fi vestit prezența Împărăției lui Dumnezeu caselor și satelor care le primeau; i-ar fi mustrat cu curaj pe cei care respingeau invitația și domnia lui Isus; și ar fi arătat puterea Lui împărătească scoțând draci.

Totuși, unii cercetători argumentează că echipa de înaintare de 72 a fost alcătuită numai din bărbați, pe motiv că cuvântul „alți" (în greacă: *heterous*) este masculin. Dar aceasta nu înțelege felul în care oamenii din vechime,

488. Luca 8:1-3

489. Este puțin probabil ca Isus să fi găsit un alt grup de 72 dintre ucenicii Lui cei mai devotați, care să nu-i cuprindă pe cei mai mulți sau pe toți ucenicii pomeniți pe nume în Evanghelii. Motivul pentru care nu sunt mai categoric în privința includerii acestor femei este că poate, pentru Isus, care era adesea strategic în felul în care aborda misiunea, un Israel puternic patriarhal ar fi primit mai ușor slujirea publică a bărbaților.

vorbind limbi centrate pe bărbat, foloseau în mod obișnuit forma masculină a unui cuvânt pentru grupuri mixte. (Același cuvânt, de exemplu, este folosit și pentru toți „șchiopii, orbii, ciungii, muții și mulți alții [*heterous*]”[490] care au fost așezați la picioarele lui Isus ca să fie vindecați – și fără îndoială mulți dintre pacienții Vindecătorului erau femei.)

Mai târziu, multe dintre aceste femei din cercul apropiat al lui Isus aveau să devină martorele principale. Aveau să fie ultimele dintre ucenicii Lui care au plecat de la cruce în acea Vineri tragică. Și aveau să fie și primele care au ajuns la mormântul Lui în duminica Paștelui. Una dintre aceste femei este cinstită mai presus de celelalte.

Maria Magdalena

Probabil v-ați dat seama până acum că în inima Evangheliei creștine stă afirmația că Isus, potrivit faptelor istoriei, a fost răstignit, îngropat și înviat din morți. Dacă avem vreo îndoială în privința acestor evenimente istorice, atunci avem îndoieli în privința creștinismului însuși.

Din fericire, Isus a avut grijă ca fiecare dintre aceste evenimente uriașe din istorie – moartea, îngroparea și învierea Lui – să aibă mulți martori. *Ce poate fi însă o surpriză este că El a ales mai ales femei ca martori ai acestor lucruri! De fapt, numai Maria Magdalena și prietenele ei au fost martore la toate trei aceste evenimente.* Ele au fost ultimele la cruce și au rămas acolo mult după ce ucenicii bărbați fugiseră.[491] Unele dintre ele chiar au ajutat la îngroparea Lui.[492] Și ele au fost la mormânt în zorii zilei de duminică – ni se spune că „[î]ngerul a zis femeilor: «Voi nu vă temeți, căci știu că voi căutați pe Isus, care a fost răstignit. Nu este aici, a înviat … [D]uceți-vă repede de spuneți ucenicilor Lui: ‹A înviat dintre cei morți.›»”[493] Gândiți-vă ce înseamnă aceasta: niciun apostol bărbat nu a văzut trupul lui Isus intrând în mormânt *și*, trei zile mai târziu, mormântul gol. În schimb, Dumnezeu le încredințează Mariei și prietenelor ei sarcina de a fi martore la toate aceste evenimente și de a da mai departe ce au văzut. De fapt, în cea mai mare parte a acelei prime duminici a

490. Matei 15:30
491. Matei 27:55-56; Marcu 15:40-41
492. Matei 27:57-61; Marcu 15:42-47; Luca 23:50-56
493. Matei 28:5-6

Paștelui, aceste femei au fost *singurele purtătoare de pe planeta Pământ ale mesajului învierii*. Gândiți-vă la aceasta: în acest moment hotărâtor al desfășurării celei mai mari povești a Universului, întreaga validitate a credinței creștine stă în mâinile acestor câteva femei. Iată cât de mult se încrede Dumnezeu în femei!

Dintre aceste femei, Isus i-a dăruit Mariei Magdalena prima întâlnire propriu-zisă cu El ca Domn înviat: „Ea a crezut că este grădinarul și I-a zis: «Domnule, dacă L-ai luat, spune-mi unde L-ai pus, și mă voi duce să-L iau.»" Când Isus o cheamă apoi pe nume, ea se întoarce spre El și strigă în aramaică: „Rabuni!" (adică: „Învățătorule!"). Apoi Maria se duce la ucenici cu vestea uluitoare: „Am văzut pe Domnul!"[494]

Trebuie să ne întrebăm: de ce a ales Isus femei, deși știa că mărturia unei femei era mai puțin credibilă, dacă nu chiar respinsă pe loc?[495] Și de ce a făcut așa, când știa că probabil nici ucenicii bărbați nu le vor crede? Apropo, exact asta s-a întâmplat – Luca povestește că „cuvintele acestea li s-au părut niște basme și n-au crezut pe femei".[496] Desigur, când mai târziu în aceeași zi bărbații Îl întâlnesc ei înșiși pe Isus, își dau seama cât de nesăbuit a fost să se îndoiască de mesajul femeilor. Faptul că mai târziu Isus îi pune față în față cu eșecul lor de a-și asculta surorile[497] face de netăgăduit lecția pe care încearcă să ne-o dea nouă, bărbaților, chiar la pornirea Bisericii în lume: *învățați să primiți Cuvântul lui Dumnezeu din gura surorilor voastre*. Faptul că Isus coase această învățătură esențială în ziua cea mai importantă a istoriei și că autorii Evangheliilor o consemnează înseamnă că este o lecție de prim rang pe care noi, comunitățile de ucenici ai lui Hristos de mai târziu, nu trebuie s-o uităm niciodată.

În legătură cu acest subiect, care este primul cuvânt care iese din gura Domnului înviat?

Este: „Femeie …"

Nu treceți peste aceasta. Evanghelia după Ioan ne spune că Isus a înviat în „ziua întâi", o referire la noua creație. Isus joacă din nou istoria lui Adam,

494. Ioan 20:15-18
495. De exemplu, legea rabinică evreiască socotea că mărturia a o sută de femei nu este egală cu mărturia unui singur bărbat.
496. Luca 24:11
497. Marcu 16:14

care se trezește din somnul lui adânc din grădină și o găsește imediat pe Eva, în care se bucură și pe care o numește „femeie", iar mai târziu „Eva … mama tuturor celor vii". Astfel, Maria Magdalena, în acest moment de *déjà vu*, le reprezintă pe toate femeile din epoca noii creații, care trebuie sărbătorite ca vestitoare, aducând viață tuturor celor cărora le vestesc că Isus este viu.

Eva poate că a dat greș în grădina primei creații, când i-a dus lui Adam mesajul înrobitor al Satanei. *Dar în grădina mormântului gol și a noii creații, blestemul este răsturnat – fiica Evei le duce acum fiilor lui Adam mesajul eliberator al lui Dumnezeu.* Și astfel, o lume cu totul nouă pătrunde în mijlocul acestei lumi vechi și stricate – aducând cu ea posibilitatea glorioasă ca femeile să stea umăr la umăr alături de bărbați în linia întâi a misiunii lui Dumnezeu. Isus cel înviat nu numai că le dă femeilor prima slujire esențială în noua epocă a realității învierii; El le cinstește cu un nou nivel de egalitate și de posibil impact în slujire. „Ridicarea femeilor la un rol de slujire este un semn al Împărăției care pătrunde în lume, arătând că vechea ordine a încetat și că a început un nou set de relații."[498]

Maria are și un fel de rol apostolic. În primele capitole ale cărții Faptele apostolilor, slujirea de „martor al învierii" a ajuns un fel de a-i desemna pe apostoli.[499] Apostolii erau cei care Îl întâlniseră pe Isus cel înviat și care fuseseră trimiși de El să le spună altora vestea bună. De aceea Părinții Bisericii o numeau cu drag pe Maria Magdalena „apostolul apostolilor". N.T. Wright este de acord: „Dacă un apostol este un martor [trimis] al învierii, au existat femei care meritau acest titlu înaintea oricăruia dintre bărbați."[500] Ca să fie clar: ea nu face parte, strict vorbind, din cei Doisprezece. Dar pare, cel puțin pentru moment, să facă parte dintr-un cerc mai larg de „trimiși", care sunt martori ai învierii lui Isus (acesta este sensul cuvântului „apostol").

Tragem concluzia: din ziua în care a răsărit noua creație, odată cu venirea lui Isus, este evident că dorința lui Dumnezeu este ca nu numai bărbații, ci și femeile să vestească adevărul despre Isus. Nu numai necredincioșilor, nu numai între patru ochi, nu numai femeilor, ci și (spre deosebire de învățătura complementară) oricui are urechi de auzit – femeilor *și bărbaților*, necredincioșilor *și credincioșilor*, în particular *și în public*.

498. Grant Osborne, Women in Jesus' Ministry, p. 289-90.
499. Faptele apostolilor 1:22; 2:32
500. www.bit.ly/3k5tah6

De ce numai apostoli bărbați?

O altă justificare pe care o dau cercetătorii complementari pentru a exclude femeile din echipele de conducere de vârf ale bisericilor contemporane este că Isus, deși a cinstit rolul femeilor în lucrarea lui Dumnezeu, le-a exclus totuși când i-a ales pe cei doisprezece apostoli ai Lui. Ca să fim drepți, nu toți complementarii pun atâta greutate pe aceasta: „Nu am argumenta că, doar pentru că Isus a ales doisprezece bărbați să fie apostolii Lui, Isus trebuie să fi preferat ca în biserică prezbiterii să fie numai bărbați”,[501] scriu Piper și Grudem. Totuși, mulți îl folosesc ca pe un argument important. Cei pe care i-am citit și care aduc acest argument folosesc mai mult sau mai puțin același raționament de bază, pe care voi încerca să-l reduc cu respect la esența lui:

Există două motive posibile pentru care Isus a ales poate numai bărbați ca apostoli, care urmau să conducă mai târziu biserica din Ierusalim. Primul este că El respecta convențiile sociale într-o cultură patriarhală. Celălalt este că El dădea ca model Bisericii viitoare principiul conducerii poporului lui Dumnezeu numai de către bărbați. Știm că Isus nu avea nicio problemă să răstoarne convențiile sociale (gândiți-vă cum a vorbit singur cu o femeie sau cum a slujit în ziua Sabatului), ceea ce înseamnă că trebuie să fie al doilea motiv. Așadar, după practica lui Isus, numai bărbații trebuie să slujească în echipele de conducere pastorală ale bisericilor.

La prima citire, raționamentul pare convingător. Dar la o analiză mai atentă se face praf.

Pentru început, putem întreba de ce cercetătorii complementari se concentrează doar pe faptul că apostolii erau bărbați. Putem spune cu adevărat că tiparul lui Isus pentru apostoli trebuie să stabilească tiparul fiecărei biserici locale pentru felul de pastori sau prezbiteri pe care îi alege? Isus a ales doisprezece. Ar trebui ca toate bisericile să aibă doisprezece? El a ales iudei, nu neamuri; ar trebui ca toate bisericile să facă la fel? Isus a ales oameni liberi, nu sclavi; ar trebui să le refuzăm săracilor rolurile de conducere? Ei erau tineri; ce ar trebui să facă bisericile în privința aceasta? Căci aici ne împiedicăm: cuvântul „prezbiter” înseamnă *om bătrân*. Problema

501. Recovering Biblical Manhood and Womanhood, p. 62

pe care o ridică aceste întrebări este următoarea: dacă luăm alegerea de către Isus a doisprezece bărbați iudei ca pe un model literal pentru toate alegerile ulterioare de pastori sau prezbiteri, atunci trebuie să tragem și concluzia că Isus nu are doar prejudecăți legate de sex, ci și etnice (iudei, nu neamuri) și sociale (oameni liberi, nu sclavi). Mai probabil, alegerea celor doisprezece de către El a slujit unui scop anume și unui moment anume din istoria mântuirii.

Principala slăbiciune a argumentului complementar este că *nu* există doar două motive pentru care Isus ar fi ales bărbați – există de fapt un motiv simbolic foarte clar și poate și câteva motive strategice pentru a exclude femeile din grupul celor Doisprezece.

Gândiți-vă întâi la motivul simbolic. Isus a folosit cu pricepere fapte simbolice ca să împlinească imaginile și promisiunile din Vechiul Testament despre Mesia care avea să vină. De exemplu, Isus urcă pe un munte ca să-i învețe pe urmașii Lui și hrănește mulțimea cu pâine. Făcând așa, El arată că este adevăratul Moise, care primește Legea pe un munte și conduce poporul lui Dumnezeu să primească pâine din cer. Când Isus intră călare pe un măgar în capitală, El împlinește profeția lui Zaharia despre Mesia cel smerit, care vine fără zgomot ca să-și nimicească dușmanii mândri. Când răstoarnă mesele din Templu, El arată în imagini cum amenință Dumnezeu să curețe stricăciunea din închinarea lui Israel. Iar momentul și locul morții Lui sunt și ele bogate în simboluri. El ar fi putut fi răstignit în orice zi și în orice loc, dar moare de Paște, chiar în cetatea în care mii de miei erau jertfiți în amintirea faptului că Dumnezeu Își salvase odinioară poporul din tiranie și din sclavie.

Și acum ideea mea: *alegerea a doisprezece bărbați iudei de către Isus este poate cea mai izbitoare faptă simbolică a Lui* – una pe care cei care cunoșteau Scripturile ebraice ar fi recunoscut-o, chiar dacă noi, oamenii moderni, nu o recunoaștem. Alegând doisprezece bărbați iudei liberi, El le arată iudeilor de atunci că reconstituie, sub conducerea Lui, poporul lui Dumnezeu, rupt și căzut. După explicația Lui explicită,[502] ei simbolizează noul Israel, adică cele douăsprezece seminții ale lui Israel, și anume pe cei doisprezece fii ai lui Iacov, din care se trage tot poporul. Nu este nici o întâmplare că Isus vestește rolul celor Doisprezece ca judecători ai lui Israel în timpul ultimei Lui mese[503] – un eveniment încărcat de simboluri, dacă a existat vreodată unul.

502. În Matei 19:28 și Luca 22:30
503. Luca 22:14-30

Pe scurt, ce voia Isus să înțeleagă Israel era că *mica Lui echipă de doisprezece ucenici bărbați iudei era avangarda poporului lui Dumnezeu în etapa lui mesianică*. Alegerea de către El a unor apostoli *bărbați* corespunde alegerii Lui ca ei să fie *doisprezece* și ca ei să fie *iudei* și *liberi*.[504] El nu spune absolut nimic despre vreo echipă de conducere care va conduce mai târziu orice biserică locală va lua ființă. De fapt, în singura referire a lui Isus la biserica locală, El scoate în evidență autoritatea spirituală dată întregii comunități, nu doar câtorva conducători.[505]

Din perspectiva noastră de mai târziu, poate am fi preferat ca Isus să-Și fi amestecat puțin mai mult echipa. Dar trebuie să acceptăm că însemnătatea simbolică nu era atât pentru neamuri (cum suntem cei mai mulți dintre noi, la care Evanghelia avea să ajungă mai târziu în restul lumii), cât pentru câmpul de misiune inițial al lui Isus – iudeii, a căror viziune despre lume era modelată în întregime de Biblia ebraică. Poate am fi preferat ca Isus să cheme șase bărbați și șase femei, sau șase iudei și șase dintre neamuri, sau șase bătrâni și șase tineri, sau șase sclavi și șase oameni liberi. Dar simbolismul s-ar fi pierdut cu totul pentru cei cărora le era destinat.

Poate cel mai mare indiciu că Isus era preocupat de simbolism și nu doar de pregătirea unor conducători viitori este faptul că cei mai mulți dintre cei Doisprezece dispar din slujirea de mare vizibilitate după doar câțiva ani. Desigur, Petru, Ioan și Iacov continuă să fie conducători de mare vizibilitate în cartea Faptele apostolilor, dar restul apostolilor nu mai sunt pomeniți niciodată pe nume. O altă dovadă a priorității simbolice este că Petru este atât de dornic să găsească un înlocuitor pentru Iuda în Faptele apostolilor 1. Nu pentru că ar crede că 11 oameni nu pot face lucrarea pe care o pot face 12. *Ci pentru că știe că este important ca doisprezece bărbați să stea înaintea Ierusalimului*

504. Michael Bird, în „Evangelical Theology", explică însemnătatea oamenilor la care a țintit la început Isus în misiunea Lui – iudeii din Israel: „Numărul 12 simboliza cele 12 seminții ale lui Israel. Însă toată lumea din Israel știa că liga semințiilor evreiești dispăruse de mult. Cele zece seminții din nord fuseseră duse în robie de asirieni în secolul al VIII-lea, iar cele două seminții rămase fuseseră duse în Babilon în secolul al VI-lea, și numai o rămășiță se întorsese în Iudeea. O mare nădejde era că, atunci când avea să răsară vremea izbăvirii, ea avea să fie însoțită de o reunire a celor 12 seminții într-o împărăție evreiască reînnoită (de exemplu, Isaia 34:10; 43:5; 56:8). Alegând 12 ucenici … Isus spunea de fapt că refacerea lui Israel începuse acum în jurul Lui și al celor 12 urmași ai Lui. Ei erau avangarda noului Israel. De aceea Isus a ales 12 ucenici care să domnească peste un popor reînnoit (Matei 19:28/Luca 22:30), de aceea Și-a concentrat slujirea numai asupra lui Israel (Matei 10:5-6; 15:24) și de aceea a vestit că mulți aveau să vină curând de la răsărit și de la apus ca să ia parte la acest eveniment uriaș (Matei 8:10-12/Luca 13:28-30)."
505. Matei 18:17

ca să-l cheme la Mesia lui. De aceea, în prima predică a Bisericii către cetate, ni se spune că „Petru s-a ridicat împreună cu cei unsprezece"[506] când a vestit Evanghelia. Dacă ar fi fost „Petru s-a ridicat împreună cu cei zece", mesajul simbolic – atât de important pentru Isus – s-ar fi pierdut.

La început, Petru și cei Unsprezece funcționează ca echipa de conducere a bisericii din Ierusalim. Dar ei înțeleg și că lucrarea lor este mai degrabă să vestească Evanghelia iudeilor, ca avangardă a noului Israel, decât să slujească drept pastori ai noii biserici. De aceea, când lucrul lor crește și trebuie să se ocupe și de provocări pastorale, ei lasă biserica să aleagă șapte conducători care să conducă biserica împreună, ca echipă.[507] Această hotărâre de a se elibera de dimensiunile practice ale conducerii pastorale este confirmată de faptul că, după o vreme, biserica din Ierusalim este condusă de prezbiteri, nu de apostoli. Observați că cartea Faptele apostolilor arată clar că cei Doisprezece sunt un grup distinct de acești prezbiteri de mai târziu.[508] Ne întrebăm deci, fiindcă cei Doisprezece se deosebesc atât de clar de prezbiteri, de ce folosesc cercetătorii complementari faptul că apostolii erau bărbați ca argument că prezbiterii trebuie să fie bărbați.[509]

Când Evanghelia începe să se răspândească dincolo de Israel, Dumnezeu ridică un cerc mai larg de apostoli dincolo de cei Doisprezece, inclusiv pe Pavel, Barnaba și Sila. Acest grup mai mare nu mai poartă mesajul simbolic legat de cei Doisprezece. Nu este deci de mirare că o femeie, Iunia, este socotită printre ei.[510] (Mai multe despre ea în capitolul următor.)

Lăsând deoparte simbolismul, *pot exista motive strategice pentru care Isus a ales numai bărbați în echipa Lui de doisprezece.* Deși lui Isus nu-I păsa să încalce uneori convențiile sociale, aceasta nu înseamnă că o făcea la întâmplare. Isus a fost adesea *strategic* în eforturile Lui – de exemplu, când a dat Cezarului ce era al Cezarului;[511] când a ales să nu scoată în evidență recunoașterea publică a faptului că El este Mesia în primele părți ale slujirii Lui; și când a plănuit răspândirea geografică a Bisericii în misiunea ei, etapă cu etapă.[512] Isus Însuși

506. Faptele apostolilor 2:14
507. Faptele apostolilor 6:1-6
508. Vezi Faptele apostolilor 11:30; 15:2
509. De fapt, Isus nu spune absolut nimic despre prezbiterii bisericilor viitoare. Singurii bătrâni despre care vorbește vreodată, și vorbește mult, sunt bătrânii nelegiuiți ai Ierusalimului, care Îl vor răstigni în cele din urmă.
510. Romani 16:7
511. Marcu 12:17

poate a fost fără răutate ca un porumbel, dar, trăind ce predica, a fost și „înțelept ca șerpii", deci nu naiv, ci practic și strategic.

Fiindcă prioritatea misiunii lui Isus era să ajungă mai întâi la Israel,[513] probabil era mai strategic să aleagă ca apostoli iudei, nu oameni dintre neamuri, și exact așa a făcut. Alegerea Lui de a lua numai bărbați iudei se potrivește mai bine cu prioritățile Lui imediate, de a ajunge la Israel. De asemenea, Israelul, puternic patriarhal, era mai înclinat să primească slujirea publică a bărbaților. Dacă femeile ar fi fost conducătoarele de vârf, publice, ale mișcării, aceasta ar fi aruncat probabil o suspiciune inutilă asupra credibilității noii mișcări și a mesajului ei, într-o lume puternic patriarhală. (Gândiți-vă cât de greu au primit ucenicii lui Isus mărturia unei femei în Ziua Învierii – cu cât mai potrivnici ar fi fost cei care nu Îl urmau pe Isus?) De aceea, în cartea Faptele apostolilor, martorii publici principali ai învierii sunt apostolii bărbați.

Nu putem fi siguri, dar există și alte motive practice pentru care Isus a ales poate bărbați. Chemând ucenici, care L-au numit apoi Rabi, Isus folosea intenționat instituția evreiască a formării de ucenici de către rabini, care era o îndeletnicire exclusiv bărbătească. De asemenea, apostolia de la început însemna să-ți părăsești familia pentru misiune și probabilitatea martiriului. Poate că Isus nu a vrut să le ceară aceasta mamelor.[514]

Mai mult, nu trebuie să luăm ca absolut ceva ce, în cel mai bun caz, deducem din practica lui Isus. Isus nu a spus absolut nimic despre sexul oamenilor

512. Faptele apostolilor 1:8

513. Vezi Matei 10:5-6; 15:24.

514. De exemplu, în Luca 14:26 nu se pomenește părăsirea soților, ci doar a soțiilor și a copiilor, iar Isus știa că apostolia avea să ducă probabil la martiriu (după tradiția Bisericii, unsprezece dintre cei doisprezece apostoli au murit ca martiri). Deși femeile au călătorit din când în când cu El în unele călătorii de slujire (Luca 8:1-3), poate Isus a socotit că ar fi prea mult să le ceară mamelor, care în acea cultură erau principalele răspunzătoare de creșterea copiilor, să-și părăsească pentru totdeauna copiii și să călătorească cu El. Isus știa că în cele din urmă unii dintre apostolii Lui aveau să călătorească mult dincolo de Israel. În lumea antică, femeile care umblau prin lume erau mult mai rare. Ele erau în mai mare primejdie și erau mult mai legate de responsabilitățile casnice și de creșterea copiilor, acasă. Nu este deci de mirare că în partea Noului Testament de după înviere există doar patru femei pomenite pe nume despre care știm sigur că au călătorit: soția lui Petru, mai târziu în slujirea lui (crescuseră oare copiii?), Fivi, o patroană bogată care își putea permite fără îndoială gărzi de corp, și Iunia și Priscila, care au călătorit amândouă cu soții lor (nu se pomenesc copii). Este fascinant că Ioan Gură de Aur, în Omilia 73 la Matei 23:14, se referă la foarte puținele femei, între care Priscila, care au pornit la drum „cu un curaj bărbătesc". În acele vremuri, călătoriile misionare, ca lupta într-o armată, li se potriveau mai bine bărbaților, cu puterea lor fizică.

care aveau să conducă mai târziu Biserica pe care o zidea. De fapt, învățătura Lui explicită despre conducerea în Biserică, care a ajuns să stea la baza priorităților conducerii pastorale din biserici, s-a concentrat pe primirea slujirii ca temelie și accent al conducerii lor.[515] El a pus clar pe primul loc și propovăduirea Evangheliei și facerea de ucenici care „să păzească tot ce v-am poruncit"[516] – dar, iată, niciuna dintre aceste funcții de slujire nu este limitată la bărbați, după cum nu este limitată nici la cei Doisprezece de la început.

A citi idei și deduceri în alegerea celor Doisprezece de către Isus nu se potrivește cu felul puternic în care El le-a eliberat pe femei pentru slujire. Se bazează și pe o citire inconsecventă a textului (care alege să ignore toate celelalte trăsături ale celor Doisprezece, în afară de sexul lor). Isus a fost radical de partea femeilor și de partea femeilor ca slujitoare, mult mai mult decât orice personalitate publică dinaintea Lui din istorie. El a dărâmat sistematic patriarhatul care le tăia aripile surorilor Lui și le-a deschis uși ca să intre în roluri rezervate bărbaților, dacă acolo le ducea misiunea. *Ca atare, complementarii greșesc când deduc din tăcere, pentru excluderea femeilor din grupul celor Doisprezece, un motiv pe care Isus nu l-a spus niciodată explicit și la care nici nu a făcut aluzie. A extinde acest fel de excludere ca să le interzici femeilor conducerea pentru toate timpurile contrazice grosolan practica lui Isus, care a sfidat atât de des normele patriarhale, eliberându-le pe femei pentru slujire fără cea mai mică grijă pentru sfere potrivite fiecărui sex.*

Femeile întâi

Faptul că Isus a ales 12 bărbați, luat singur, nu poate fi folosit ca sprijin pentru conducerea femeilor. Dar când descoperim motivul pentru care a ales 12 bărbați iudei și felul în care Isus le-a eliberat pe femei pentru slujire, fără să țină seama de limitările legate de sex din Israelul secolului I, nici nu poate fi folosit ca argument împotriva conducerii femeilor.

Într-o lume care le punea întotdeauna pe femei pe ultimul loc, Isus le-a pus atât de des pe primul loc. O femeie a fost prima care a auzit de întruparea Lui și a predicat Evanghelia;[517] prima samariteancă convertită și prima evanghelistă publică;[518] prima convertită dintre neamuri;[519] prima care a primit

515. Marcu 10:42-45
516. Matei 28:19
517. Luca 1:32-35
518. Ioan 4:7-42
519. Matei 15:21-28

descoperirea lui Isus ca „Învierea și Viața”;[520] prima care a înțeles locul central al crucii în misiunea lui Isus;[521] și prima martoră a învierii lui Isus.[522] Cercetătorii complementari fac mare caz de faptul că „întâi a fost întocmit Adam, și apoi Eva”, confundând greșit faptul de a fi primul cu faptul de a fi conducătorul de drept – dar mă întreb ce fac ei cu toate aceste „întâi”.

Și totuși, Biserica i-a tratat secole de-a rândul pe frații Leului din semința lui Iuda ca pe niște lei, pe când pe surorile Lui le-a domesticit până la starea de pisicuțe. În ciuda unei tradiții lungi și triste, în care numai bărbații erau socotiți potriviți pentru stăpânire, lumea noastră și Biserica noastră au nevoie ca și bărbații, și femeile creștine să exercite autoritate în slujire.

Într-o lume care le asuprea pe femei, felul în care Isus S-a purtat cu femeile și le-a inclus era atât de uimitor de progresist, încât mi se pare fără sens ca Isus să ne cheme *acum* să fim regresivi – într-o vreme din istoria lumii când darurile de conducere și de învățătură ale femeilor sunt *în sfârșit* sărbătorite și eliberate ca egale cu ale bărbaților.

În plus, felul în care Isus a înnobilat identitatea și slujirea femeilor este una dintre rădăcinile principale ale ridicării și emancipării de azi a femeilor în societate. Creștinii, propun eu, ar trebui să revendice aceasta ca efect pe termen lung al Evangheliei lor asupra societății, nu să i se împotrivească pe baza oricâtor argumente greșite ar aduce complementarii. De fapt, a le vedea pe femei prin ochii acestor argumente înseamnă a nu le vedea așa cum le vedea Isus.

Și să știți că înseamnă și a nu le vedea așa cum le vedeau mulți din cele dintâi biserici.

520. Ioan 11:23-27
521. Matei 26:7-11
522. Ioan 20:16

12

Femei puternice în Biserica primară

„În timp ce credincioșii de azi se dezbină în privința hirotonirii femeilor, a femeilor care îi învață pe bărbați și altele asemenea, [Romani 16] sugerează că asemenea obiecții l-ar fi nedumerit pe Pavel … [care] nu are nicio problemă cu femeile ca învățătoare sau conducătoare, vestitoare sau misionare ale Veștii Bune. Au exercitat femeile în perioada Noului Testament slujiri care mai târziu aveau să fie numite slujbe bisericești? Toate dovezile arată că răspunsul este da." William Witt[523]

Patul lui Procust

Ați auzit de *Procust*? Potrivit legendei grecești, el găzduia călători obosiți și îi lăsa să doarmă într-un pat din casa lui. În timp ce dormeau, fie le întindea mădularele, fie le tăia picioarele, până când trupurile lor se potriveau perfect cu patul lui. De aici vine o expresie folosită în domeniul argumentării, *patul lui Procust*. Ea descrie situația în care cineva adoptă o anumită părere despre un lucru și apoi forțează această părere să se potrivească cu alte surse de informație care de fapt o infirmă. O face punând în aceste surse idei care nu sunt acolo – fie întinzându-le, fie tăind din ele anumite aspecte.[524]

Am studiat contraargumentele complementare la relatările biblice despre femeile care au slujit în Vechiul Testament, în Evanghelii și în restul Noului Testament. Și m-a izbit cât de neobosit încearcă cercetătorii complementari să micșoreze rolul și contribuția unor femei ca Maria (Miriam), Hulda, Debora,

523. William Witt, Icons of Christ, p. 99

524. Aceasta se numește mai des „eroarea pledoariei speciale": în loc să recunoască faptul că o convingere de dinainte este pusă în mod legitim la îndoială de date care o contrazic, cineva încearcă să „explice" aceste date, ca să le facă să dispară.

Maria Magdalena, Fivi, Priscila și Iunia. Desigur, ei fac aceasta cu un motiv. *După părerea mea, citirea lor a lui 1 Timotei 2:12 este un pat al lui Procust pentru toate femeile din slujire.* Citindu-l greșit în sensul că „Nu îngădui femeilor creștine să-i învețe cu autoritate pe bărbații creștini sau să exercite autoritate pastorală asupra lor", ei îl folosesc nu numai ca să limiteze slujirea femeilor de azi, *ci și ca să limiteze și să reîncadreze slujirea fiecărei femei din Biblie*. Singurul lucru pe care complementarii nu-l pot accepta este o femeie credincioasă din vremurile biblice care face exact ce interpretarea lor spune că nu are voie să facă: să fie folosită de Dumnezeu ca să conducă sau să învețe spiritual un bărbat. Chiar înainte ca dovezile biblice să fie măcar cercetate cum trebuie, complementarul a hotărât deja că Debora nu putea fi conducătoarea publică a poporului lui Dumnezeu. Sau că (așa cum vom vedea în acest capitol) Priscila nu putea să păstorească și să învețe biserici alături de soțul ei. Sau că Iunia nu putea fi cu adevărat o femeie apostol de pionierat, ba chiar una de seamă.

În propriul meu studiu al acestor femei din Biblie și al altora, am putut cu adevărat „să le văd" abia când mi-am dat seama că problema nu era mărimea slujirii lor, ci mărimea arbitrară a patului, adică a interpretării complementare a lui 1 Timotei 2:12. Aceasta îi face pe cercetătorii complementari să facă tot felul de deduceri care „explică" datele biblice pe care le avem, ca să le facă să dispară. De exemplu, ascultați rezumatul lui Kevin De Young despre slujirea Priscilei: „Poate că era învățată, înțeleaptă și influentă, dar nu există niciun indiciu că a exercitat autoritate de învățătoare asupra bărbaților."[525]

Orice ar spune 1 Timotei 2, trebuie să-l interpretăm în lumina restului Scripturii. Aceasta înseamnă să luăm în serios „arcul răscumpărării din canonul biblic, direcția slujirii lui Isus și portretul vieții Bisericii primare pe care ni-l dă Pavel însuși".[526]

O parte din ce m-a motivat să scriu această carte a fost dorința de a apăra darurile legitime de conducere și de învățătură ale surorilor mele din bisericile de azi și de mâine. Dar în timp ce studiam felul în care cercetătorii complementari taie din darurile de conducere și de învățătură ale femeilor din Biblie, *m-am trezit îndemnat să-mi apăr și surorile din Scriptură*.

525. Sursa: www.bit.ly/3nXd763
526. Așa spune Amy Etikson. Sursa: www.bit.ly/2ZQo0Pj (p. 61)

Trebuie oare să credem că Priscila, când învăța un bărbat, avea grijă să fie sub „acoperirea" soțului ei? Sau că totul se petrecea în particular și în afara unei adunări creștine oficiale? Sau că nu vorbea cu nicio autoritate doctrinară, ci îl îndruma la pastorii bărbați ai bisericii, care știau mai bine? Trebuie oare să credem că Debora a condus în așa fel încât conducerea ei să rămână privată sau că s-a ascuns sub Barac, care ar fi fost adevăratul conducător ales de Dumnezeu? Nu. O citire simplă a pasajelor care descriu slujirile Priscilei, Deborei și ale altora arată că ele fie erau, în mod păcătos, în dezacord cu așa-zisa preferință complementară a lui Dumnezeu, fie, mult mai probabil, *aceste femei din Biblie nu știau absolut nimic de vreo regulă divină după care o femeie nu are voie să învețe sau să conducă spiritual un bărbat*.

Nicio pastoriță?

Citiți cartea Faptele apostolilor și veți observa neapărat cât de des sunt pomenite femei ca persoane convertite importante, în fiecare etapă a răspândirii Evangheliei: în Ierusalim, apoi în Samaria și apoi, una câte una, în cetățile europene Filipi, Tesalonic, Bereea, Atena și Corint.[527] Însă Luca repovestește istoria acestor biserici dintâi în așa fel încât se *concentrează* mai întâi pe slujirea lui Petru, conducătorul celor Doisprezece (în Faptele apostolilor 1–12), apoi pe Pavel, cel mai roditor din cercul mai larg al apostolilor (în Faptele apostolilor 13–28). O atenție secundară le dă, de exemplu, lui Ștefan, Filip și Barnaba. De aceea cei mai mulți cititori grăbiți ai Bibliei nu observă de obicei rolurile puternice de slujire pe care le-au avut alți oameni, inclusiv multe femei.

Cercetătorii complementari știu cel puțin de cele mai multe dintre aceste contribuții ale femeilor – *dar ei se concentrează în schimb pe faptul că niciuna dintre aceste femei nu este numită anume prezbiter sau pastor într-o biserică*. Oricât ar fi făcut aceste femei pentru înaintarea Evangheliei sau pentru creșterea Bisericii, spun ei, aceste femei nu au exercitat autoritate pastorală sau de învățătură de vârf într-o biserică. Sau, cu propriile lor cuvinte – și iată declarația lui Schreiner, croită după patul lui Procust: „Slujirea femeilor în Biserică a fost remarcabilă și importantă, dar nu a înlocuit *niciodată*

527. Faptele apostolilor 5:14; 8:12; 16:13-15; 17:4,12,34 și 18:2.

conducerea bărbaților; dimpotrivă, a funcționat ca un sprijin pentru conducerea bărbaților."[528]

În acest capitol răspund la această afirmație trecând în revistă câteva dintre contribuțiile puternice ale femeilor în Biserica primară. Voi contesta direct și afirmațiile complementare că în Noul Testament nu este pomenită pe nume *nicio* femeie conducătoare a unei biserici și că nicio femeie nu a stat alături de alți bărbați la cele mai înalte niveluri de contribuție la lucrarea Împărăției.

Dar mai întâi, o scurtă lămurire despre termenii „prezbiter" și „pastor". În funcție de forma de conducere pe care o are azi o biserică, avem tendința să citim diferit versetele despre pastori și prezbiteri. Deși unele confesiuni despart rolurile de „pastor" și de „prezbiter", în acest capitol pornesc de la ideea că Noul Testament folosește termenii pentru „prezbiter", „pastor" și „episcop (supraveghetor)" ca sinonime, pentru diferite funcții ale aceleiași persoane.[529]

Atât Vechiul, cât și Noul Testament aplică rolului unui conducător spiritual metafora păstorului care are grijă de oi. Deși în Biblie existau și femei păstorițe,[530] complementarii par cumva siguri că în Biblie nu există femei pastor. Timp de un deceniu le-am dat membrilor noi ai bisericii noastre această explicație pentru faptul că nu hirotoneam păstorițe: „În Noul Testament nu există păstorițe sau femei prezbiter, iar noi nu vrem să trecem dincolo de Scriptură în felul în care facem biserică." Dacă îmi amintesc bine, am preluat-o de la un teolog bine cunoscut, care a spus-o și mai apăsat: „Nicăieri în Noul Testament nu există vreo referire la o femeie prezbiter. Poate vreți să obiectați arătând că acesta este un argument din tăcere. Da, este. Dar este o tăcere asurzitoare."[531]

În timpul cercetării mele, am devenit curios să văd care erau prezbiterii sau pastorii *bărbați* pomeniți pe nume în Biserica primară. Mă așteptam să găsesc cel puțin zece. Ce șoc să găsesc *un singur* prezbiter pomenit pe nume! Apostolul Petru li se adresează celor care sunt „prezbiteri împreună cu el"[532].

528. „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", p. 216.
529. Vezi Faptele apostolilor 20:17, 28; 1 Petru 4:1-2 și Tit 1:5-7.
530. Geneza 29:9; Cântarea cântărilor 1:5-8
531. Sam Storms. Sursa: www.bit.ly/3CL3GNt
532. 1 Petru 5:1-2. Isus este numit „Păstorul și Episcopul sufletelor" noastre (1 Petru 2:25), dar aceasta se referă la conducerea Lui unică asupra întregii Biserici. Ioan se numește pe sine „Prezbiterul" (2 Ioan 1:1) când scrie unei persoane, ceea ce este mai probabil o referire la vârsta și la înțelepciunea lui de apostol încercat.

Prin aceasta pare să sugereze că, mai târziu în slujirea lui, a fost poate și prezbiter, deși era în primul rând apostol. Totuși, unii biblişti sugerează că poate nu se referea la slujba lui, ci doar la vârsta lui.

Ce devine imediat clar este că *Noul Testament nu dă numele niciunui pastor sau prezbiter în afară de Petru, și poate nici el nu este unul!* Și totuși știm că multe biserici pomenite în Noul Testament, sau probabil cele mai multe, aveau să fie conduse în cele din urmă de o echipă de asemenea oameni.[533] De ce nimeni, în afară poate de Petru, nu este numit prezbiter este un mister. Evident, această informație nu intra în aria și în scopul diferiților autori ai Noului Testament. *Totuși, rămânem să ne întrebăm: care dintre numeroșii oameni pomeniți pe nume în bisericile dintâi din Noul Testament erau probabil pastori sau prezbiteri?* Din fericire, există unele dovezi despre cine ar fi putut fi.

Criteriile pentru a-i recunoaște pe posibilii prezbiteri

Nu cred că vreun cercetător complementar poate spune categoric că în Biserica primară nu au existat femei prezbiter. În cel mai bun caz, poate spune că este puțin probabil să fi existat. Spre deosebire de această părere, voi argumenta însă că este extrem de probabil că au existat.

Deși nici Luca în Faptele apostolilor, nici Pavel în scrisorile lui nu numesc pe nume niciun prezbiter sau pastor, ei dau indicii puternice despre cine ar fi putut fi acei prezbiteri. Propun cinci indicatori principali că o persoană pomenită pe nume în Noul Testament ar putea fi un pastor care slujește în echipa de conducere de vârf a unei biserici.

Primul: oamenii arestați erau probabil conducători, învățători sau pastori care stăteau în față. Dacă, în timpul unei persecuții dintr-o anumită perioadă a istoriei Bisericii, cineva dintr-o biserică era arestat, presupunem pe bună dreptate că aceasta se întâmpla cel mai probabil pentru că era văzut ca un cap al grupului sau ca un purtător de cuvânt public al comunității bănuite.

Al doilea: primii convertiți sau membrii care primiseră deja învățătură de la apostoli erau de obicei prima alegere a apostolilor pentru grija și ucenicizarea celor convertiți după ei. Există dovezi în cartea Faptele apostolilor, în scrisoarea lui Pavel către

533. Vezi Faptele apostolilor 14:23, 1 Tesaloniceni 5:12 și 1 Timotei 5:17.

corinteni și în scrierile Părintelui Bisericii Clement că aceasta era o practică obișnuită.

Al treilea: capii caselor care găzduiau biserica erau probabil conducători în acea biserică. Spre deosebire de bisericile moderne, care au propriile clădiri specializate, bisericile dintâi aveau de obicei ca bază case mai mari decât de obicei. Ele erau alcătuite din toată casa și din alții care veneau la adunări. Pavel, în 1 Timotei 3, socotește că este bine ca prezbiterii să fie aleși dintre acești capi de casă. Putem deci presupune că mulți conducători de biserici de casă erau de fapt conducători ai bisericii.

Al patrulea: oamenii care au întemeiat o biserică, în care au adunat convertiți, i-au întărit și i-au învățat, erau probabil conducători ai bisericii. Recunosc că nu e mare filozofie. În unele cazuri, evangheliști ca Filip și apostoli ca Pavel întemeiau o biserică, apoi plecau mai departe și o predau altor conducători. Dar uneori oamenii întemeiau o biserică și apoi continuau să-i conducă și să-i învețe pe oamenii ei.

Al cincilea: mulți din lista lui Pavel din Romani 16 erau probabil conducători ai bisericii din Roma. La sfârșitul epistolei lui, Pavel înșiră vreo 27 de oameni pe nume. Este cea mai lungă listă de nume din Noul Testament. Multora dintre ei Pavel le dă chiar termenii pe care și-i dă sieși și celor cu care a lucrat cel mai îndeaproape în lucrarea de pionierat a misiunii lui printre neamuri. Este foarte plauzibil ca unii dintre acești oameni astfel desemnați să fi făcut parte din echipa de conducere a bisericii din Roma.

Dacă putem accepta că aceste cinci criterii sunt indicatori valabili ai conducerii în Biserica primară, atunci iată ce descoperim când trecem în revistă epistolele și cartea Faptele apostolilor: *pentru fiecare bărbat pomenit pe nume care a fost foarte probabil prezbiter sau pastor, găsim una sau mai multe femei pomenite pe nume care, prin calificare sau prin funcție, se potrivesc cu acești bărbați punct cu punct*. Să vă arăt.

Ținta persecuției

O metodă aproape universală de a persecuta orice grup de oameni este să-i scoți în evidență pe conducătorii lor și să-i intimidezi sau să-i arestezi. În

cartea Faptele apostolilor, de aceea sunt aleși pentru arestare și închisoare Petru și Ioan, apoi Pavel și Sila. Ceea ce are sens: toți erau conducătorii, învățătorii și evangheliștii principali ai bisericilor în care slujeau atunci.

Cât de fascinant este deci că, după uciderea conducătorului bisericii, Ștefan, în Ierusalim, Saul caută să continue persecuția împotriva creștinilor în orașele vecine. Ni se spune: „Saul însă făcea prăpăd în Biserică … târa afară pe bărbați *și pe femei* și-i arunca în temniță."[534] De fapt, aceasta avea să devină o parte a mărturiei lui – fiind el însuși judecat, își amintește mai târziu că a persecutat și „a arestat *și bărbați, și femei*".[535] În mintea lui Pavel, multe femei din bisericile abia înființate pe care le persecuta aveau slujiri destul de importante (nu doar gătit, curățenie și creșterea copiilor), încât a ajuns la concluzia că nu putea opri mișcarea fără să le ia prizoniere. N.T. Wright observă: „Aceasta are sens numai dacă și femeile sunt văzute drept conducătoare, persoane influente în comunitate."[536] Aceasta nu este o dovadă sigură că vreuna dintre aceste femei făcea parte din echipele de conducere de vârf ale bisericilor lor. Dar totuși numai femeile care aveau roluri foarte vizibile de evanghelizare, de învățătură sau de conducere ar fi justificat faptul că erau ținta persecuției.

Femei care au fost „cel dintâi rod" al unei biserici

Pavel și apostolii îi alegeau de obicei drept conducători pe primii convertiți sau pe primii membri ai unei biserici abia înființate. Bisericile mature aveau luxul de a alege conducători care „să nu fie întorși la Dumnezeu de curând". Dar bisericile cu totul noi aveau totuși nevoie de un fel de conducere.

Clement Romanul consemnează în anul 95 d.Hr. că apostolii aveau obiceiul să-și aleagă „cel dintâi rod" drept conducători ai bisericii.[537] Aceasta este confirmat în Faptele apostolilor 14:23, unde Pavel, la a doua lui vizită, rânduiește pastori dintre cei convertiți în călătoria lui de dinainte, cu doar câteva luni mai înainte. De aceea și mulți interpreți îl socotesc pe Ștefana

534. Faptele apostolilor 8:1,3
535. Faptele apostolilor 22:4
536. Vezi www.bit.ly/3BEnYqo
537. „Când apostolii străbăteau ținuturile și orașele propovăduind, i-au rânduit pe cei dintâi convertiți ai lor – după ce i-au încercat prin Duhul – ca episcopi … pentru credincioșii din viitor." (1 Clement 42)

prezbiter în Corint. Pavel îndeamnă biserica de acolo „să se supună unor astfel de oameni", care fuseseră „cei dintâi convertiți" (literal, „cea dintâi roadă") și totodată exemple minunate de oameni care s-au pus „în slujba sfinților".[538] Așadar, un prezbiter nu era neapărat mai în vârstă decât ceilalți oameni, ci mai copt din punct de vedere spiritual (chiar dacă doar puțin mai mult). Prezbiterii fuseseră de față și la prima „descărcare" de învățătură a apostolului care întemeiase biserica.

Ce este remarcabil, așadar, este că de multe ori o femeie a fost primul convertit sau primul membru al bisericii. Lidia, de exemplu, a fost primul convertit al lui Pavel în Europa și primul membru al bisericii din Filipi, care se aduna tot în casa ei.[539]

Femei în fruntea casei și gazde ale bisericii

Cine poate nega că Filimon, capul de casă bogat și respectat, cu o biserică în casa lui, era probabil prezbiter în biserica din Colose? La urma urmei, știm că Pavel îl adusese la Domnul,[540] probabil în Efes,[541] și că, după ce l-a întărit prin învățătura lui, l-a trimis la Colose să slujească în acea biserică. Acolo Pavel îl afirmă ca pe un „tovarăș de lucru" care îi iubește pe sfinți.[542]

Dar stați puțin: dacă putem spune (cum au spus unii Părinți ai Bisericii[543]) că Filimon era prezbiter în Colose, ce spunem despre Nimfa? La urma urmei, știm că ea conducea *cealaltă* biserică de casă din Colose.[544] Cartea Faptele apostolilor se concentrează pe lucrarea de evanghelizare de pionierat și pe misiunea mondială a apostolilor. Dar ne dă și destule indicii despre importanța slujirii în bisericile locale. Este deci izbitor că aceste biserici de casă sunt găzduite și, probabil, conduse nu numai de bărbați, ci și de femei.

Cercetătorii complementari resping de obicei acest argument comparând greșit conducătorul unei biserici de casă cu gazda modernă a unui grup mic,

538. 1 Corinteni 16:16-17
539. Faptele apostolilor 16:13-40
540. Filimon 3, 8-9,19
541. Faptele apostolilor 19:9-10
542. Filimon 1, 5, 7
543. Vezi, de exemplu, paragraful XLVI din www.bit.ly/3CN1tRo
544. Coloseni 4:15. Cercetătorii care argumentează că Nimfa ar fi putut fi bărbat nu folosesc cele mai bune texte grecești păstrate, care spun că „biserica se aduna în casa «ei» (autēs)".

care ar putea întreba: „La cine ne întâlnim săptămâna viitoare?" Dar aceasta arată că nu cunosc natura casei din secolul I. Conducătorul casei, în vremurile greco-romane, era de obicei un bărbat, numit *paterfamilias*. Dar dacă soțul murise și persoana cea mai în vârstă era o femeie, atunci ea conducea casa ca *materfamilias*. Ei îi supravegheau de la sine pe toți cei care locuiau în casa lor, inclusiv copii, rude, sclavi și chiriași. Aveau nevoie de bune abilități de relaționare, de organizare și de administrare,[545] precum și de capacitatea de a învăța pe alții, de a disciplina, de a îngriji și de a administra resursele materiale. De aceea putem presupune că, cel puțin în unele cazuri, faptul de a conduce o casă îl făcea pe cineva un candidat de prim rang pentru conducerea bisericii care se aduna în ea. Nimfa a făcut mai mult decât să-și deschidă ușile. La urma urmei, bisericile de casă erau baza evanghelizării locale și a ucenicizării celor convertiți – și toate acestea cereau conducere, pregătire și asigurarea de resurse. „Felul de găzduire din perioada Noului Testament era întemeierea unei baze de operațiuni strategice, pe termen lung, în care capul casei era esențial pentru reușita sau eșecul scopurilor bisericii."[546]

Dacă aveau o viață dovedită de evlavie și erau înrădăcinați în Evanghelie, ar fi fost candidați ideali pentru conducerea pastorală. Gândiți-vă la cele trei funcții ale pastorilor din 1 Tesaloniceni 5:12: „cei ce se ostenesc" (în greacă: *kopiōntas*), cei „care au grijă de voi" (în greacă: *proistamenous*) și cei „care vă sfătuiesc" (în greacă: *nouthetountas*). „A se osteni" vorbește despre munca fizică necesară ca să susțină slujirea, atât practic, cât și spiritual.[547] „A avea grijă de" înseamnă a da direcție, a administra și a lua răspunderea pentru binele comunității.[548] „A sfătui" înseamnă o învățătură care îndreaptă.[549] Folosirea timpului prezent sugerează că aceste responsabilități nu erau ocazionale, ci continue. Dar, iată – acestea erau exact abilitățile și capacitățile în care ar fi excelat un bun cap de casă. În plus, capii caselor erau și răspunzători față de comunitatea din jur pentru ce se petrecea în casă.[550]

545. De aceea Pavel o îndeamnă pe materfamilias „să-și conducă gospodăria", literal să fie „despot" al casei, în 1 Timotei 5:14.
546. Jamin Hübner. Sursa: www.bit.ly/3BNaSY8
547. Vezi 1 Tesaloniceni 2:9 și 3:5.
548. Același cuvânt este folosit pentru funcția legată de „darul conducerii" din Romani 12:8, precum și pentru ce se aștepta de la toți capii de casă harnici, care își „conduceau" bine casa.
549. Vezi 1 Corinteni 4:14
550. Vezi ca exemplu Faptele apostolilor 17:5-7.

Astfel, ca regulă generală, „capul casei pare să fi dobândit autoritate de conducere în biserică”.[551]

Brian Capper, un specialist în mediul greco-roman timpuriu și în forma bisericilor din secolul I, observă că o biserică dintr-o cetate era alcătuită din una sau mai multe biserici de casă și trage concluzia:

[D]in structura „celulară” a comunităților pauline … reiese motivul pentru pluralitatea conducătorilor locali. Fiecare subgrup se aduna în casa unui conducător din comunitatea creștină; fiecare asemenea conducător este un prezbiter/episcop, iar în fiecare cetate erau mai mulți. … Putem fi siguri că în lumea antică capului casei i se recunoștea controlul suprem asupra oricărei adunări găzduite. Acesta era obiceiul și buna-cuviință obișnuită. Fiindcă primii capi de casă creștini care găzduiau adunările bisericii în casele lor erau întotdeauna mai vechi în credință și susținătorii locali ai Evangheliei, ei au devenit figurile dominante ale comunității la nivel local. Statutul social, maturitatea, generozitatea, carisma și însărcinarea apostolică s-au combinat ca să le dea acestor susținători locali ai Evangheliei autoritate. … Pentru prezbiter, biserica era pur și simplu o prelungire a propriei case, pentru că găzduia biserica în propria locuință.[552]

Aceasta explică de ce cititorii patriarhali de mai târziu, mai apropiați de contextul antic, s-au împotmolit la pomenirea unor femei care găzduiau biserici de casă. De exemplu, copiștii au găsit rolul de conducere evident al Nimfei atât de scandalos, încât unii dintre ei i-au făcut numele masculin, numindu-l pe „el” Nimfas. Pentru ei, să schimbe sexul unui personaj biblic era mai ușor de înghițit decât să recunoască o femeie pastor.

Pe scurt, în ciuda statutului în general scăzut al femeilor în sfera publică, o *materfamilias* cu o casă destul de mare ca să găzduiască oameni ar fi fost la fel de potrivită ca un *paterfamilias* pentru lucrarea de conducere a bisericii, căci avea aceleași abilități. Ce ar trebui să ne trezească interesul este că *Noul Testament pomenește mai multe nume de femei decât de bărbați când vorbește despre casele în care se adunau biserici*. Nu numai Nimfa și Lidia, ci și Maria, mama lui Marcu, a cărei casă era o bază pentru biserica din Ierusalim;[553] Hloe, ai cărei oameni sunt numiți literal „cei din casa Hloei” și care au călătorit la Pavel ca

551. www.bit.ly/3bHJPmo
552. www.rb.gy/cmxtqm
553. Faptele apostolilor 12:12

să-i spună niște îngrijorări despre biserica din Corint;[554] Priscila,[555] la care voi reveni curând; și foarte posibil o femeie nenumită, conducătoare a unei biserici de casă, numită „doamna aleasă".[556]

O femeie care a întemeiat biserici

Un alt pastor probabil este cineva care a întemeiat și a condus o biserică, dar nu este apostol. Să începem cu un exemplu de bărbat – cel mai important exemplu din cartea Faptele apostolilor este Acuila. El a ajutat la întemeierea bisericii din Corint împreună cu Pavel, a găzduit-o în casa lui și i-a finanțat lucrarea.[557] După ce a fost pregătit de Pavel timp de 18 luni, a plecat pe mare cu Pavel. „Au ajuns la Efes, unde Pavel l-a lăsat pe Acuila",[558] pe cât se pare ca să aibă grijă de câțiva convertiți în urma unei singure predici evanghelistice ținute iudeilor în sinagoga locală.[559] În cele șase până la douăsprezece luni în care Pavel a lipsit, Acuila a găzduit în casa lui o biserică, alcătuită dintr-un număr tot mai mare de „frați și surori".[560] El a continuat să meargă la sinagogă, căutând oameni deschiși, cu care să poată vorbi despre Evanghelie. Știm aceasta pentru că într-o zi de Sabat a întâlnit un om remarcabil, numit „Apolo, de neam din Alexandria", care „era un om învățat, care cunoștea temeinic Scripturile. El fusese învățat în calea Domnului … învăța cu de-amănuntul lucrurile privitoare la Isus, măcar că nu cunoștea decât botezul lui Ioan. A început să vorbească fără sfială în sinagogă. Când … Acuila l-a auzit, l-a invitat la [el] acasă …"[561]

Apolo cunoștea Vechiul Testament și, pe cât se pare, auzise destule despre Isus ca să-și dea seama că El este Mesia promis în Vechiul Testament. Totuși, mai erau goluri în teologia lui, pe care le-a observat Acuila. L-a invitat la el acasă și „i-a arătat mai cu de-amănuntul Calea lui Dumnezeu". Cuvântul „a

554. 1 Corinteni 1:11
555. Romani 16:3
556. Complementarii insistă că „doamna aleasă" se referă la biserica însăși. Dar, ca să fim drepți, aceasta nu explică de ce „doamna aleasă" este deosebită de „copiii ei" (2 Ioan 1) și nici de ce „ei" i se adresează în același fel în care Ioan îl salută pe Gaiu, persoana căreia îi scrie 3 Ioan. Vezi Scott McKnight, „The Elect Lady", Patheos (blog), September 18, 2014, www.bit.ly/3CMNSd1
557. Faptele apostolilor 18:1-3
558. Faptele apostolilor 18:18
559. Faptele apostolilor 18:19-21
560. Faptele apostolilor 18:27
561. Faptele apostolilor 18:24-26

arătat" (în greacă: *exethento*) este sinonim cu cuvântul „a învăța pe alții" și este folosit pentru slujirea lui Pavel la Roma, unde „de dimineața până seara" el le „*explica* despre Împărăția lui Dumnezeu".[562] Fiindcă prioritatea lui Acuila nu era doar să adune convertiți, ci să trimită ambasadori ai Evangheliei, el l-a încurajat pe Apolo să meargă în altă cetate. Acolo pregătirea teologică pe care i-o dăduse Acuila a adus mult rod.[563]

Nu era oare Acuila, cu siguranță, prezbiter sau pastor al bisericii din Corint și, cu atât mai sigur, al bisericii din Efes? Deși Noul Testament nu folosește nicăieri expresiile „a întemeia" sau „a conduce o biserică" despre cineva, aceasta este totuși exact lucrarea pe care o face Acuila.

Și acum, întorsătura de situație: deși i-am lăsat intenționat numele afară în paragrafele de mai înainte, Faptele apostolilor 18 îi alătură cu grijă numele lui de numele soției lui, Priscila. *Tot ce a făcut Acuila a făcut și Priscila. Amândoi* au găzduit biserica din Corint și au susținut-o prin munca lor comună de făcători de corturi. *Amândoi* au plecat pe mare cu Pavel. Pavel i-a lăsat pe *amândoi* în Efes ca să întemeieze acolo o prezență a Evangheliei. *Amândoi* i-au adunat pe noii convertiți în casa *lor*. *Amândoi* au mers la cei care încă nu credeau, în sinagoga locală. *Amândoi* l-au învățat pe Apolo.

Pe baza dovezilor din Faptele apostolilor 18 și din alte texte,[564] putem spune aproape cu siguranță că Acuila era prezbiter sau pastor în Efes. El este candidatul cel mai probabil din Noul Testament pe care îl avem! Și totuși, pe baza acelorași dovezi din text, nu avem niciun motiv să bănuim că el avea un nivel mai înalt de conducere spirituală sau bisericească decât soția lui. *Dimpotrivă, ei – asemenea lui Adam și Evei înainte de cădere – au funcționat ca egali și parteneri în chemare și în slujire.*

562. Faptele apostolilor 28:23
563. Faptele apostolilor 18:27-28
564. Deși nu cercetez aici pe larg Faptele apostolilor 18, în alt loc dau mult mai multe dovezi pentru rolurile acestui cuplu de învățători, întemeietori de biserici și conducători ai bisericii din Efes și răspund și la presupusele dovezi contrare – vezi articolul meu „Was Priscilla a pastor?" pe www.terranwilliams.com, la www.rb.gy/ttr2do, în care resping încercarea lui Mark Ellis de a o „dezbrăca pe Priscila de calitatea de pastor".

Tovarășii de lucru din Romani 16

În Romani 16, Pavel salută pe nume 27 de oameni din biserica din Roma. Fiindcă multe dintre aceste biserici dintâi erau atât de mici, desigur că unii dintre acești oameni făceau parte din echipa de conducere a acelei biserici. Dar care? Cel mai bun indiciu sunt expresiile care îi identifică – „cei ce se ostenesc mult în Domnul" (în greacă: *polla ekopiasen en kyriō*) și „tovarăși de lucru" (în greacă: *synergos*) –, pe care Pavel le dă doar unora dintre persoanele din listă. Știm aceasta pentru că în alte locuri Pavel folosește aceiași termeni pentru cei mai importanți membri ai echipei lui. El îi numește pe Timotei, Apolo, Urban, Tit, Epafrodit, Marcu, Epafras și Luca „tovarășii" lui „de lucru"[565] – aceștia sunt partenerii lui principali în întreprinderea lui de a vedea Evanghelia răspândită. Pavel folosește adesea și verbul „a se osteni" pentru a-i desemna pe cei vrednici de conducere și pentru o funcție-cheie a slujbei de prezbiter.[566] Este și un fel preferat de a-și descrie propria slujire.[567]

Evident, Pavel nu avea obiceiul să folosească titluri de slujire ca „pastor" (pentru cei cu baza într-o biserică) sau „misionar" (pentru cei trimiși în ținuturi noi). El vorbește mai degrabă despre ei ca despre „tovarăși de lucru" care „se ostenesc mult în Domnul". De fapt, în scrisoarea lui către corinteni el folosește ambii termeni ca să-i descrie pe cei cărora biserica trebuie să li se supună.[568]

Este fascinant că în lista din Romani 16 sunt zece oameni descriși cu acești termeni și cu alții legați de o contribuție serioasă în slujire. Poate ar trebui să stați jos pentru ce urmează să spun: *șapte dintre acești zece sunt femei!* Să le înșirăm: Priscila este numită „tovarășă de lucru" (v. 3), iar despre Maria (v. 6), Trifena, Trifosa și Persida (v. 12) se spune că „s-au ostenit mult în Domnul". Alte pomeniri importante sunt Iunia, un apostol (v. 7), și Fivi, care este atât diaconiță în biserica din Chencrea (v. 1),[569] cât și binefăcătoarea sau

565. Vezi Romani 16:21, 1 Corinteni 3:9, Romani 16:9, 2 Corinteni 8:23, Filipeni 2:25, Coloseni 4:11, Filimon 24.
566. 1 Tesaloniceni 5:12
567. 1 Corinteni 4:12; 15:10; Galateni 4:11; Filipeni 2:16; Coloseni 1:29; 1 Timotei 4:10
568. 1 Corinteni 16:16.
569. Urmează o scurtă sărbătorire a lui Fivi: ea este prima „diaconiță" consemnată din istoria creștinismului. Totuși, unii cercetători discută dacă a fost cu adevărat diaconiță, pentru că termenul „diakonos" se referă uneori la „slujitori", nu la slujba de diacon pomenită în Filipeni 1:1.

patroana lui Pavel (v. 2). Tot Fivi este cea căreia Pavel îi încredințează călătoria la Roma cu – rog tobele! – Epistola către Romani în grija ei.

Unii dintre acești termeni sunt dați și altor femei din alte biserici. Pavel cinstește două femei, Evodia și Sintichia, pe care le laudă ca „tovarășe de lucru" care „au luptat [alături de el] pentru Evanghelie".[570] Cuvântul grecesc pentru „au luptat" (*synēthlēsan*) folosește imaginea unui atlet sau a unui soldat care își încordează fiecare mușchi ca să obțină biruința. Cu alte cuvinte, Pavel pune devotamentul lor pentru cauza lui Hristos alături de al lui.[571]

N.T. Wright spune: „Credeam odată că Romani 16 este cel mai plictisitor capitol al scrisorii. Acum, când studiez numele și mă gândesc la ele, sunt izbit de cât de puternic era pusă în practică învățătura atât a lui Isus, cât și a lui Pavel."[572] Această listă de femei desemnate astfel arată, fără putință de greșeală, că nu exista nicio deosebire de statut sau de slujire între ele și bărbați.

Nu este oare posibil, chiar probabil, ca cel puțin unele dintre aceste femei din biserica din Roma, pe care Pavel le cinstește cu desemnări de slujire, să fi făcut parte din echipa de conducere de vârf a bisericii lor? Mai ales având în vedere că ele aveau de cele mai multe ori baza în acea biserică și nu erau misionare în mișcare? Spune Cynthia Westfall: „În creștinismul secolului I,

Dar ea este diakonos „a bisericii din Chencrea". Acesta este singurul loc din Noul Testament în care cuvântul este legat anume de o biserică locală. Dacă Pavel ar fi vrut să spună doar „slujitoare", ar fi folosit probabil o formă verbală, ca „una care slujește" (diakoneo) (Romani 15:25), sau termenul general „slujire" (diakonia) (1 Corinteni 16:15). Participiul prezent (fiind diaconiță) pare să se refere la o slujire continuă. Aceasta, împreună cu precizarea „a bisericii din Chencrea", arată spre o slujbă recunoscută în biserică. N.T. Wright spune că încercările de a face termenul să însemne altceva decât „diaconiță" eșuează. A-l traduce prin „slujitoare" doar împinge problema cu o treaptă mai departe, căci aceasta „ar însemna fie că Fivi era o angajată plătită a bisericii (ca să facă ce?), fie că exista o treaptă de slujire, altfel necunoscută, numită «slujitori»". Craig Keener arată: „Cei mai mulți cititori ar presupune probabil acest sens [diacon] aici, dacă pasajul nu s-ar referi la o femeie." Termenul înseamnă în general „slujitor al Cuvântului" – Pavel și-l aplică sieși ca apostol al Evangheliei în șapte locuri (1 Corinteni 3:5; 2 Corinteni 3:6; 6:4; 11:23; Efeseni 3:7; Coloseni 1:23, 25) și îl folosește pentru partenerii lui în lucrarea Evangheliei (Efeseni 6:21; Coloseni 1:7; 4:7; 1 Tesaloniceni 3:2; 1 Timotei 4:6). Toate acestea arată că ea avea o slujire recunoscută sau o poziție de răspundere în biserica ei.

570. Filipeni 4:3

571. Aceste două femei aveau un profil atât de înalt în biserica lor, încât, atunci când au intrat în conflict una cu alta, Pavel a trebuit să scrie o scrisoare întreagă – Epistola către Filipeni – despre importanța unității.

572. www.bit.ly/3URMrTN

acești termeni corespund îndeaproape cu ceea ce avea să devină mai târziu clerul hirotonit. Pavel pare să folosească acești termeni în mod consecvent când îi cinstește pe conducători."[573]

În societatea mediteraneeană antică, femeilor li se dădea puțină putere socială. Și totuși, în acea lume puternic șovină, în care condițiile sociale nu le dădeau aproape niciodată femeilor o voce publică sau un rol însemnat în conducerea comunității, uitați-vă câte femei se ridicau pentru Hristos într-o slujire importantă și erau lăudate pentru aceasta de apostolul Pavel. Dacă într-o asemenea cultură potrivnică femeilor, femeile puteau înflori în slujire, cu cât mai mult se pot ridica femeile azi la contribuții puternice pentru Împărăție, acum, când condițiile sociale din cultura noastră nu se mai împotrivesc acestui lucru?

Dar o iau înaintea argumentului meu. Să recapitulez. Noul Testament nu dă numele pastorilor bisericilor lui. Dar, susțin eu, el oferă cinci indicii majore despre cine ar fi putut fi acești oameni: cei care au suferit cea mai grea persecuție; cei care au fost primii în credință și au putut deci să-i ucenicizeze pe alții; cei care și-au transformat casa într-o bază pentru biserică; cei care au întemeiat o biserică; și/sau cei care au fost desemnați în Romani 16 cu cea mai mare cinste pentru realizările lor în slujire.

Nimic din toate acestea nu este o dovadă de nerespins. Dar fiecare indiciu face destul de convingător faptul că o asemenea persoană făcea parte din echipa de conducere a bisericii ei. Acum, sper că încă stați jos, pentru că *există o femeie al cărei nume iese în față în toate aceste cinci categorii*.

Priscila

A fost Priscila o țintă importantă a persecuției? Da. Pavel ne spune că ea „și-a pus capul în joc"[574] ca parteneră a lui în lucrarea Evangheliei, o referire la faptul că profilul ei în slujirea bisericii era destul de înalt ca să atragă atenția autorităților ostile.

A fost ea „cel dintâi rod", în stare să-i ucenicizeze pe credincioșii mai noi? Da. Împreună cu soțul ei, ea a fost primul membru atât al bisericii din Corint, cât

573. Cynthia Westfall, Paul and Gender, cap. 8.
574. Romani 16:3

și al celei din Efes și una dintre persoanele cele mai coapte spiritual din amândouă. În plus, în Efes ea era în mod deosebit calificată să aibă grijă, în lipsa lui Pavel, de primii câțiva convertiți și să-i ucenicizeze. Aceștia veniseră la credință în timpul scurtei vizite a lui Pavel la sinagoga locală și par să fi devenit mai târziu (alți) pastori din Efes.[575]

A fost ea conducătoare a unei biserici de casă? Da. De fapt, avem dovezi biblice că ea și-a transformat casa într-o bază pentru lucrarea bisericii în nu mai puțin de trei biserici diferite: cea din Corint, cea din Efes și cea din Roma.

A întemeiat ea o biserică? Da. Mai ales în Efes, ea și soțul ei au făcut tot ce ar putea face întemeietorii de biserici de azi: s-au mutat într-o zonă nouă ca să ajute la începerea unei lucrări; au evanghelizat; au adunat convertiți; i-au învățat teologic; i-au crescut în slujire; și i-au trimis în misiune.

Este ea numită „tovarășă de lucru" în lista din Romani 16? Din nou, da. De fapt, dintre toți oamenii salutați în biserica din Roma, *numele ei este primul!* Slujirea ei era atât de cunoscută, încât Pavel nu numai că îi mulțumește pentru ea, ci îi transmite și mulțumirile „tuturor bisericilor neamurilor"![576]

Propun aceasta ca încheiere: *faptul că Priscila se găsește în toate cele cinci categorii este cam cea mai puternică dovadă din text că ea a slujit în echipa de conducere de vârf a uneia sau a mai multor biserici*. Aș merge până acolo încât să spun că este aproape o certitudine.

Fiindcă tot bat cuiul, să spun deschis ce urmează din aceasta: dacă putem găsi măcar o ucenică a lui Isus din secolul I care, în ciuda contextului puternic patriarhal în care a trăit și a lucrat, a fost aproape sigur pastor, atunci este limpede ca lumina zilei că în contextele categoric egalitare în care ne aflăm în secolul al XXI-lea ar trebui să fim gata să eliberăm cu bucurie femeile înzestrate și chemate ca să facă parte din echipele de conducere pastorală.

575. Vezi articolul meu „Was Priscilla a pastor?" la www.rb.gy/ttr2do. Acolo argumentez, pe baza textelor din Faptele apostolilor 18:17-19, 27 și 20:18, că Pavel i-a lăsat pe primii lui convertiți din sinagoga din Efes în grija Priscilei și a lui Acuila, până când au devenit și ei pastori ai bisericii din Efes, alături de Priscila și Acuila.
576. Romani 16:3

Obiecții față de Priscila ca pastor

Dacă am mers prea repede, să mă întorc puțin. Poate aveți rezerve față de concluzia mea că Priscila a fost cu adevărat o conducătoare de vârf a bisericii, ca soțul ei. De fapt, există patru obiecții obișnuite față de presupusul ei rol de conducere de vârf și de învățătură. Prima este că 1 Timotei 3 vorbește despre episcop (supraveghetor) ca despre un om „credincios soției sale". Ne vom uita pe larg la aceasta în capitolul următor, dar să mă ocup acum de celelalte trei obiecții.

Prima obiecție sugerează că Priscila doar l-a sprijinit pe Acuila. În cercurile complementare de azi este obișnuit să se vorbească despre „cupluri în slujire". Oricât de minunat ar fi acest termen, când îl reduci la esența lui, ce vor să spună de fapt prin el este că soțul este pe bună dreptate conducătorul, iar soția este ajutorul lui priceput (în acord cu afirmația lui John Piper că Eva era „asistenta loială" a lui Adam). Fără darurile de conducere ale soțului care deschid ușa pentru cuplu, soția are puține șanse să-și exercite vreodată propriile daruri de conducere. În cazul acesta, așadar, Acuila ar fi fost pastorul, iar Priscila doar asistenta lui minunat de pricepută.

Și totuși, modelul conducător–ajutor este extrem de puțin probabil în cazul Priscilei și al lui Acuila. *Din cele șase ori în care perechea este pomenită în Biblie, de patru ori ea este numită prima.* Pentru urechile moderne poate nu înseamnă mare lucru. Dar în literatura patriarhală antică este rar chiar să-ți fie pomenită soția (gândiți-vă, de exemplu, cât de puține soții sunt numite pe nume în Noul Testament). Și este și mai rar ca numele unei soții să fie pomenit *primul*.

Unii spun că aceasta este doar o coincidență. Dar faptul că *atât* Pavel, *cât și* Luca o numesc prima în scrierile lor și faptul că o fac de patru ori (nu doar o dată sau de două ori) din șase arată că nu este o coincidență. Dimpotrivă, la câteva versete după pomenirea Priscilei și a lui Acuila în Romani 16, Pavel pomenește un alt cuplu și revine la practica obișnuită de a pune întâi numele bărbatului.

Unii cercetători spun că aceasta arată doar că ea avea o poziție socială însemnată. Poate era de neam ales, iar Acuila de neam de jos, sau poate ea era cetățean roman, iar el nu? Dar aceasta ocolește sensul mai evident. Ori de câte ori autorii Noului Testament numesc pe cineva în mod consecvent primul, aceasta arată de obicei importanța lui în slujire (care, la rândul ei, ține de darul lui anume). De aceea Luca și ceilalți autori ai Evangheliilor îl numesc întotdeauna pe Petru primul în lista numelor apostolilor. De aceea Luca îl numește pe Barnaba înaintea lui Pavel când vorbește despre parteneriatul lor în slujire în biserica din Antiohia. Dar când pornesc în sfârșit pe drumul misiunii și predicarea și slujirea miraculoasă a lui Pavel ajung la alt nivel, de atunci încolo îl numește pe Pavel primul.[577]

Când am trecut în revistă cuplurile căsătorite pomenite pe nume în Biblie, am găsit doar trei alte cupluri în care soția este numită înaintea soțului: judecătoarea Debora este numită înaintea lui Lapidot;[578] proorocița Hulda este numită înaintea lui Șalum;[579] și Maria este numită înaintea lui Iosif.[580] În toate aceste locuri, faptul că sunt pomenite primele subliniază clar slujirea lor mai importantă. Atunci de ce nu ne-ar duce aceasta la aceeași concluzie despre Priscila? Putem doar presupune ce daruri avea Priscila, încât să fie mai importantă decât Acuila. Dar un lucru îl putem spune categoric: ea nu era doar un simplu ajutor în slujirea soțului ei. Pe scurt, cel puțin ea era egala lui Acuila, eliberată în darurile ei publice la fel de mult ca el (dacă nu chiar mai mult).

A doua obiecție se concentrează pe faptul că „prezbiter" și „pastor" sunt cuvinte masculine. De aceea, oricât de înzestrată și de cinstită ar fi fost Priscila, singurul lucru pe care nu-l putea fi era bărbat și, prin urmare, prezbiter.

Această obiecție nu înțelege că greaca veche, ca toate limbile antice, era *androcentrică*, adică centrată pe bărbat. Chiar și limba engleză, care acum își părăsește repede androcentrismul, folosește încă substantive masculine

577. În Faptele apostolilor 11:26, 30; 12:25; 13:1-2 este întotdeauna „Barnaba și Saul/Pavel". Însă după slujirea lui spectaculoasă de pe insula Pafos, primul pas al călătoriei misionare a lui și a lui Barnaba, Pavel începe să fie numit primul – vezi, de exemplu, Faptele apostolilor 13:13, 42, 43, 46, 49; 14:1, 3. Când Luca descrie lucrarea de întemeiere a bisericii din Efes de către Acuila și Priscila, trebuie deci să observăm că el pune de trei ori numele ei primul – vezi Faptele apostolilor 18:18, 19, 26.
578. Judecători 4:4
579. 2 Împărați 22:14
580. Matei 1:18

pentru ambele sexe: un „he" (el) general poate sta pentru „he or she" (el sau ea); „mankind" (omenirea) și „manmade" (făcut de om) le includ și pe femei; la fel termeni ca „chairman" (președinte) și „fireman" (pompier).

În greaca veche, acest androcentrism este mult mai pronunțat, *pentru că substantivele care desemnează persoane sunt fie masculine, fie feminine, fără o variantă neutră*. Forma feminină se folosește numai când se referă doar la o femeie sau la un grup de femei. Când se referă doar la un bărbat sau la bărbați *ori la un grup mixt de bărbați și femei*, se folosește forma masculină a substantivului.[581]

Când Petru li se adresează miilor de bărbați *și femei* din mulțimea de la Cincizecime, îi numește cu substantivele masculine „frați" (*adelphoi*) și „bărbați" (*andres*). La fel, când în cartea Faptele apostolilor se vorbește despre „ucenici", se folosește totuși forma masculină, chiar acolo unde sunt clar prezente și femei. Sau, când se face referire la numeroșii proroci care iau parte la adunările bisericii descrise în 1 Corinteni 14, se folosește o formă masculină, deși știm că și femeile proroceau.[582] Sau gândiți-vă că „Pavel și Sila … s-au dus în casa Lidiei, unde i-au întâlnit pe *adelphoi* (literal „frați") și i-au îmbărbătat"[583] – în tot acest timp, Lidia și multe alte femei fac parte din acel grup mixt, care este totuși descris cu un substantiv colectiv masculin. Această folosire androcentrică a limbii era atât de extremă, încât uneori chiar și o singură femeie dintr-o slujbă de conducere putea fi descrisă cu substantivul masculin. De exemplu, cum am arătat deja mai înainte, Fivi, deși femeie, este numită în Romani 16:1 *diakonos* (diacon), *nu* deaconess (forma feminină a lui „deacon").

Aceasta înseamnă că atunci când citim că Pavel a „rânduit prezbiteri în fiecare biserică",[584] poate erau și femei printre ei. Sau cel puțin folosirea cuvântului „prezbiter" nu este în sine un semn că el nu a rânduit femei prezbiter. Desigur, în cultura puternic patriarhală a vremii, ar fi fost destul de probabil ca multe biserici să aibă o echipă alcătuită numai din bărbați. Dar nu era neapărat întotdeauna așa, mai ales dacă Priscila era în acea biserică în vremea aceea.

581. Uneori contextul arată clar că autorul se referă numai la bărbați, alteori la bărbați și femei, iar uneori cititorul nu poate fi sigur dacă sunt incluse sau nu și femeile.
582. Vezi 1 Corinteni 11:2; 14:29.
583. Faptele apostolilor 16:40
584. Faptele apostolilor 14:23

Iată o scenă imaginară care să ilustreze ce vreau să spun: după ce s-a întors la biserica din Efes, Pavel a plecat din nou, iar după o vreme trecea pe lângă Efes și a hotărât să nu intre în oraș, ci să-i cheme doar pe prezbiterii bisericii într-un oraș din apropiere, Milet, ca să petreacă o zi cu ei, povestindu-le cei doi ani de slujire și însuflețindu-i din nou pentru lucrarea pastorală. El a descris întâlnirea aceasta ca fiind ultima dată când „nu-i vor mai vedea fața".[585] Întâlnirea s-a încheiat cu ei strânși în jurul lui, plângând, în timp ce se rugau și își luau rămas-bun de la el. Dar observați: nu toată biserica a fost chemată, ci doar prezbiterii.[586] Vă puteți imagina acum pe Acuila spunându-i Priscilei, care încearcă să meargă cu el la Milet: „Draga mea, Pavel a zis doar prezbiterii. Va trebui să rămâi aici"? Eu nu-mi pot imagina. Și vă spun de ce: Priscila slujise ca pastor în biserica aceea întru totul la fel ca soțul ei.

O ultimă obiecție este să se sublinieze că biserica originală, cea din Ierusalim, a fost condusă numai de bărbați. Este adevărat că apostolii bărbați conduc biserica din Ierusalim (în Faptele apostolilor 1–5) și că apoi au numit șapte bărbați ca să-i ajute la conducere (în Faptele apostolilor 6–8), dar niciunul dintre aceste fapte nu este un tipar universal pentru toate bisericile. Lăsând deoparte importanța simbolică a faptului că cei Doisprezece erau bărbați (am tratat aceasta în capitolul anterior), trebuie să ne amintim că, la fel ca orice biserică, biserica din Ierusalim *a fost modelată de situația ei locală*. În Faptele apostolilor 6, de exemplu, biserica, nu apostolii, alege șapte bărbați care să rezolve conflictele mari dintre văduvele vulnerabile care erau iudeice de limbă greacă și cele care erau evreice. În acea cultură din Iudeea era de așteptat ca femeile marginalizate, care aveau nevoie de cineva care să le ocrotească și să le apere cauza, să aleagă pentru aceasta bărbați liberi (nu alte femei și nu sclavi).

Se mai pot spune și alte lucruri despre caracterul aparent centrat pe bărbați al bisericii din Ierusalim. Noile realități teologice, declanșate de învierea lui Isus și de darul Duhului, au avut totuși nevoie, se pare, de câțiva ani ca să pătrundă în tânăra biserică din secolul întâi. Când citim cartea Faptele apostolilor de la început până la sfârșit, observăm o anumită evoluție în practici, pentru că biserica primară are nevoie de timp ca să aplice Evanghelia pe care abia o primise. Cu riscul de a simplifica prea mult, epoca „bisericii primare" descrisă în Noul Testament se împarte în două faze. În primul deceniu, biserica este în primul rând o grupare iudaică din Ierusalim. Apoi se

585. Faptele apostolilor 20:38
586. Faptele apostolilor 20:17

răspândește repede dincolo de baza ei iudaică, în Asia Mică și în Europa, unde devine în primul rând o comunitate dintre Neamuri. Odată cu această evoluție în biserica primară, există o mișcare clară de la o conducere *numai* iudaică la o conducere iudaică *și* dintre Neamuri, un proces care a durat, deși de la început, din punct de vedere teologic, „nu mai este nici Iudeu, nici Grec". *Ei bine, se poate presupune ceva asemănător despre progresul lent pe care îl face biserica în a le implica pe deplin pe femei, deși de la început, din punct de vedere teologic, „nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască".* Care dintre aceste două faze ale bisericii din Noul Testament se potrivește cel mai bine cu bisericile de azi? Deși ne putem inspira din biserica din Ierusalim din anul 35 d.Hr., probabil ne-ar călăuzi mai bine biserica din Roma din anul 57 d.Hr. – nu mai era o grupare iudaică (ideea mare din Romani 1–15) și nu mai era dominată de bărbați (ideea mare din Romani 16).

În concluzie: există multe motive bune să credem că Priscila a fost pastoriță și niciun motiv solid să nu credem aceasta. Dar poate că ne-am fixat prea mult pe Priscila. Mai este o femeie amintită în Romani 16 ale cărei acreditări în slujire mustră cu putere minimalizarea slujirii femeilor în biserica de ieri și de azi.

Iunia, apostolul

După ce îi salută pe Priscila și Acuila, Pavel laudă o altă pereche din biserica din Roma: „Salutați-i pe Andronic și pe Iunia, iudei ca și mine, care au fost în închisoare împreună cu mine. Ei sunt de seamă între apostoli și au fost în Hristos înaintea mea."[587]

Uneori presupunem că toată slujirea însemnată din primele decenii ale Bisericii din toată lumea este descrisă în cartea Faptele apostolilor. Dar versetul acesta spulberă această impresie. Iată o pereche pe care cartea Faptele apostolilor nu o pomenește deloc și care totuși, se pare, a făcut o slujire extrem de importantă și de deschizătoare de drumuri, și cu un preț mare: au fost întemnițați pentru ea.

Când Pavel scrie bisericii din Roma, el nu fusese încă în orașul acela și nici în biserica de acolo. Aceasta este una dintre puținele biserici din Europa pe care

587. Romani 16:7

nu le întemeiase el. Rămâne să ghicim cine a întemeiat-o, iar această pereche, cred mulți cercetători, este cea mai probabilă candidată. Iunia și Andronic, iudei ca Pavel, au fost credincioși înaintea lui Pavel, ceea ce înseamnă că ajunseseră să-L urmeze pe Isus în biserica din Ierusalim. Poate că făceau parte din cercul restrâns de credincioși din Ierusalim care Îl văzuseră pe Isus înviat și care au fost împinși în lumea largă când a fost ucis Ștefan.

Ca și în cazul Priscilei și al lui Acuila, Pavel nu ne dă nicio șansă să citim în căsnicia lor un „tipar conducător–ajutor" complementar, ci îi tratează ca pe o adevărată pereche în slujire, atribuindu-le amândurora deodată aceeași laudă – *amândoi* sunt apostoli; *amândoi* s-au remarcat în slujirea lor de pionierat; și *amândoi* au fost întemnițați. Din nefericire, interpreții ierarhiști încearcă de multă vreme să-i minimalizeze slujirea, în unul din trei feluri.

În primul rând, unii susțin că Iunia nu era femeie. Deși a fost recunoscută ca femeie până la sfârșitul Evului Mediu,[588] Egidius Romanus (Giles of Rome) a identificat-o în secolul al XIV-lea ca bărbat, pentru că era numită apostol. Dar această „schimbare de sex" a fost, cum spune un cercetător, „un produs al imaginației șovine".[589] Numele *Iunia* (Junia) era un nume feminin obișnuit în Imperiul Roman, derivat din latină. În schimb, o căutare exhaustivă în baza de date a numelor antice arată că nu s-a găsit nici măcar un singur exemplu al presupusului nume masculin *Iunias* (Junias).[590] După o nouă rundă, în secolul al XX-lea, în care a fost considerată bărbat, de aproape patru decenii consensul cercetătorilor a confirmat din nou că era femeie[591] (chiar dacă unii cercetători complementari continuă să susțină altceva[592]).

În al doilea rând, unii spun că nu era apostol. În 2001, doi cercetători complementari[593] au scris un articol care a fost folosit pentru a justifica traducerea ESV, care a optat pentru: „Iunia era foarte apreciată de apostoli", deci nu făcea parte dintre apostoli. Dar afirmația acestor cercetători (și, prin

588. Vezi Paul Jewett, Romans, p. 961–62. Excepția este Epifanie (315-403), care vorbește despre un bărbat Junias, dar care crede și că Priscila din Romani 16:3 este bărbat, ceea ce știm că nu este adevărat. De aceea pare sigur să-l eliminăm ca martor de încredere. Vezi Eldon Epp, *Junia*, p. 34.
589. Paul Jewett, Romans, p. 962.
590. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, p. 276
591. De exemplu, comentatori recenți ai Epistolei către Romani precum M.J. Lagrange, Leon Morris, John Ziesler, J. A. Fitzmyer, C. E. B. Cranfield și James Dunn susțin această concepție.
592. Totuși, cei mai mulți dintre cercetătorii complementari de frunte și practic toți comentatorii actuali, precum Andreas Köstenberger și Douglas Moo, recunosc că era femeie.
593. Michael Burer și Daniel Wallace în „Was Junia Really an Apostle? A Re-examination of Romans 16:7" NTS 47 (2001), p. 76–91.

urmare, traducerea versetului în ESV) nu a rezistat principiului evaluării colegiale. După ce au examinat baza de date și au analizat vocabularul și gramatica, specialiști în textul biblic precum Linda Belleville, Eldon Epp și Richard Bauckham au respins repede această afirmație, arătând că este mult mai convingător să înțelegem versetul în sensul că Iunia era și femeie, și apostol, în acord cu felul în care l-a înțeles biserica primară.[594]

Argumentele lor sunt atât de convingătoare, încât până și Tom Schreiner a recunoscut în cele din urmă că era femeie și apostol,[595] deși în același timp a ridicat încă o obiecție.

Nu era un apostol propriu-zis. Schreiner spune că „probabil cuvântul «apostoli» se referă aici la «întemeietori de biserici» sau la «misionari» și astfel nu îi pune pe Iunia și Andronic la același nivel cu cei Doisprezece sau cu Pavel".[596]

Dar se pare că Schreiner are o înțelegere nepotrivită a apostoliei. Deși cuvântul „apostol" înseamnă *trimis*, în Noul Testament există trei tipuri de „apostoli". Există apostolul de tipul unu, cei Doisprezece pe care i-a ales Isus pe când era încă pe pământ. Apoi există apostolul de tipul doi. Aceasta se referă la cercul mai larg de apostoli, între care Pavel, Barnaba și Iacov, pe care Isus îi poate ridica și trimite acum, când este în cer.[597] Aproape toate referirile la apostoli din Noul Testament se încadrează în aceste două sensuri, deși în vremea când este scrisă Epistola către Romani, la câteva decenii după începutul istoriei Bisericii, „apostolii" nu se mai referă la cei Doisprezece, ci la grupul mai larg. Acesta era felul în care Pavel folosea de obicei termenul.

În sfârșit, există apostolul de tipul trei, cei aleși și trimiși de o anumită biserică într-o misiune importantă, mai ales aceea de a duce un dar în bani. În doar două locuri din Noul Testament cuvântul este folosit pentru a descrie o

594. Vezi Linda Belleville, „A Re-examination of Romans 16:7 in Light of Primary Source Materials," NTS 51 (2005): p. 231–49; Eldon Epp, Junia: The First Woman Apostle; Richard Bauckham, Gospel Women, p. 165–85.
595. În „Recovering Biblical Manhood and Womanhood" din 1995 (p221) el contestă orice certitudine că Iunia este apostol, pe când în „Two Views of Women in Ministry" din 2005 (cap. 1) ajunge să fie de acord cu majoritatea cercetătorilor. La fel, în recenzia sa la cartea lui Philip Payne „One in Christ" este de acord cu Payne: „Iunia era aproape sigur femeie, iar Pavel o identifică drept apostol." (Sursa: www.bit.ly/3qaJctI) Nu este singurul – alți cercetători complementari de frunte care sunt de acord sunt Douglas Moo în comentariul său Romans (p. 923) și Köstenberger în „God's Design for Man and Woman" (p. 153).
596. Spune Schreiner în „Two Views of Ministry", p. 105. Douglas Moo aduce un argument asemănător în comentariul său la Romani, p. 922.
597. Vezi Faptele apostolilor 14:14, 1 Corinteni 9:5-6 și Galateni 1:19.

persoană pe care o biserică locală o poate trimite cu sarcina specială de a reprezenta biserica înaintea cuiva sau înaintea altei biserici: biserica din Filipi îl trimite pe Epafrodit ca „trimis" ca să-l mângâie pe Pavel și să-i poarte de grijă,[598] iar mai multe biserici aleg și trimit fiecare pe cineva care să ajute la ducerea unui dar mare în bani pentru biserica din Ierusalim[599] – NIV traduce aici cuvântul prin „representatives" („reprezentanți").

Așadar, la care se referă Pavel când spune că Iunia este una dintre „apostoli"? Evident, nu poate fi vorba de apostolii de tipul unu, pe care Pavel îi numește în altă parte „cei doisprezece".[600] Și aproape sigur nu sunt simpli reprezentanți de tipul trei ai unor biserici într-o misiune specială. Știm aceasta pentru că în cele două locuri în care Pavel folosește termenul în sensul de reprezentant trimis, el îl precizează prin pronume posesive: Epafrodit este „apostolul *vostru*", iar cei care duc banii sunt „apostoli *ai* bisericilor". În schimb, un apostol de tipul doi nu este doar reprezentantul unei biserici locale – el este trimis de Hristos Însuși. Faptul că Pavel îi numește pe cei doi pur și simplu „apostoli" arată că nu sunt doar trimiși de o biserică într-o misiune. Nici Epafrodit, nici cei care duceau banii nu riscau închisoarea făcând acele lucruri, pe când Iunia și soțul ei fuseseră întemnițați – cel mai probabil pentru că făceau lucrarea unui apostol de tipul doi. Ca Pavel, ei sunt însărcinați direct de Isus Hristos să facă o slujire de pionierat cu un preț mare, inclusiv să predice Evanghelia, să întemeieze și să întărească biserici, să stabilească învățătura acestor biserici și să ridice și să rânduiască pastori.

Deși apostolia lui Pavel este unică în cercul mai larg de apostoli, pentru că el scrie și Scriptură, la fel ca unii dintre cei Doisprezece, totuși el folosește un limbaj care identifică perechea apostolică cu el însuși. Ei sunt „iudei ca și mine". Au fost în închisoare „împreună cu" el.

Ne întrebăm cum ar face-o pe Iunia mai prejos decât Pavel faptul că Schreiner o numește doar „întemeietoare de biserici" sau „misionară", când Pavel era exact aceasta. De fapt, Pavel folosește un limbaj care exprimă că, în ochii lui, Iunia îi este egală. Ce altceva poate să însemne că ea este „de seamă [adică, printre cei mai buni] între apostoli", un grup din care făcea parte și el? Cel puțin o parte din ceea ce îl impresionează atât de mult pe Pavel la Iunia este

598. Filipeni 2:25
599. 2 Corinteni 8:23
600. 1 Corinteni 15:5

că ea pare să fi făcut lucrare apostolică de mai multă vreme decât el. Cum spune el, ea a fost „în Hristos înainte" de el.

Aici stă greșeala lui Schreiner: încercarea lui de a o face pe Iunia ceva mai puțin decât Pavel merge împotriva încercării lui Pavel de a o face ceva asemănător cu el însuși, *ba chiar mai mult decât* el. Poate că Schreiner ar face bine să ia aminte la cuvintele Părintelui Bisericii Ioan Gură de Aur din vechiul său comentariu la Romani 16: „A fi apostol este un lucru mare. Dar a fi de seamă între apostoli – gândiți-vă ce cântare de laudă minunată este aceasta! Ei erau de seamă pe temeiul lucrărilor și faptelor lor virtuoase. Într-adevăr, cât de mare trebuie să fi fost înțelepciunea acestei femei, încât a fost socotită vrednică chiar și de titlul de apostol."[601]

Concluzionăm: Iunia era femeie și era apostol – și încă un apostol de tipul doi. Dar vedeți ce înseamnă toate acestea?

Deși cele mai multe denominații moderne nu recunosc slujirea de apostol, Noul Testament spune în două locuri că este cea mai importantă slujire care există. De fapt, Pavel folosește chiar cuvântul „întâi" când descrie felul în care Duhul Sfânt întemeiază mai multe biserici în lume. El spune: „Și Dumnezeu a rânduit în Biserică, *întâi*, apostoli; al doilea, proroci; al treilea, învățători; apoi, pe cei ce au darul minunilor; apoi, pe cei ce au darul tămăduirilor, ajutorărilor, cârmuirilor și vorbirii în felurite limbi."[602]

Aceasta ridică o întrebare simplă: dacă Romani 16:7 numește o femeie care era apostol, deci făcea parte din slujirea cea mai înaltă, mai importantă, mai fundamentală și cu cea mai mare autoritate din lume, ar fi o problemă ca o femeie să conducă la orice nivel mai de jos al slujirii, inclusiv ca lider al unei biserici locale? Răspunsul contrazice atât de mult convingerea complementară că femeile nu pot exercita o autoritate înaltă în biserică, încât acum înțelegem cât de departe par dispuși să meargă cercetătorii acesteia ca să pună la îndoială sexul Iuniei și apostolia ei.[603]

601. Ioan Gură de Aur, Omilia 31 la Romani
602. 1 Corinteni 12:28-29. Vezi și Efeseni 4:11.
603. Cealaltă implicație a tuturor acestora este că avem încă un motiv s-o acceptăm pe Priscila ca pastoriță, căci dacă Iunia a împărțit cu soțul ei slujba de apostol, atunci putem presupune că ar fi fost normal ca Priscila să împartă cu soțul ei, Acuila, slujba de conducere pastorală.

Proroc**i**țele

În Noul Testament avem o femeie apostol (Iunia), o evanghelistă (femeia samariteancă) și o pastoriță-învățătoare (Priscila). Aceasta ne amintește de cele cinci slujiri de conducere amintite în Efeseni 4:11 („Și El a dat pe unii apostoli; pe alții, proroci; pe alții, evangheliști; pe alții, păstori și învățători, pentru desăvârșirea sfinților”[604]), care la rândul lor ne îndreaptă spre încă o slujire foarte importantă de care nu ne-am ocupat până acum în acest capitol: prorocii.

Continuând tradiția proorocițelor din Biblia ebraică (între care Maria, Debora și Hulda) și împlinind prorocia lui Ioel despre femeile și fiicele care vor proroci, în Noul Testament există mai multe proorocițe numite pe nume: Ana, Maria, mama lui Isus, și cele patru fiice ale lui Filip.[605] Pavel laudă și femei nenumite care prorocesc în biserica din Corint.[606] În Apocalipsa, Isus Se confruntă cu o femeie proorociță-învățătoare, poate și lider în biserica din Tiatira, ba chiar îi dă timp să se pocăiască, nu pentru că încerca să învețe pe alții și să prorocească *ca femeie*, ci pentru că era o persoană imorală care promova imoralitatea.[607]

Deși în Noul Testament pare să existe o diferență între *slujba de conducere* de proroc, mai rară (amintită în Efeseni 4:11), și *darul* prorociei, mai obișnuit, nu există absolut nimic în text care să sugereze că femeile puteau avea doar darul, nu și slujba, mai ales în lumina femeilor care au deținut în mod clar slujba de proroc în Vechiul Testament. Gândiți-vă acum cât de importantă este această constatare.

Prorocii erau și ei învățători – altfel de ce ar spune Pavel în 1 Corinteni 14 că ei pot aduce „o învățătură”[608]? Analizând 1 Corinteni 14, Derek Morphew conchide: „Pentru Pavel, prorocia este un termen care cuprinde anumite feluri de învățătură inspirată. Învățătura proorocului se suprapune cu cea a

604. Deși 1 Corinteni 12 și Romani 12 vorbesc despre daruri ca despre funcții date diferitelor persoane (inclusiv femeilor), Efeseni 4:11 vorbește despre anumiți lideri care sunt ei înșiși darurile lui Isus pentru biserică.
605. Luca 2:36; Faptele apostolilor 1:14 și 2:17; Faptele apostolilor 21:9
606. 1 Corinteni 11:4
607. Apocalipsa 2:20-24
608. 1 Corinteni 14:26

învățătorului și se poate deosebi doar prin felul în care este dată sau prin statutul recunoscut de proroc al celui care învață."[609]

Denominațiile moderne care tind să tragă o linie clară de despărțire între învățători și proroci și, în plus, îi așază pe învățători mai presus de proroci, încearcă să-și proiecteze convingerile înapoi în Noul Testament, spunând că învățătura este de încredere și deci are autoritate, pe când prorocia poate fi mai spontană și deci nu are. În realitate, se așteaptă ca atât învățăturile învățătorilor, cât și învățăturile profeților să fie adevărate și călăuzite de Duhul, dar și unele, și altele sunt în pericol de a nu fi adevărate și de aceea trebuie cercetate de biserici.[610] Petru chiar pune laolaltă învățătura falsă cu prorocia falsă, deci învățătura cu prorocia: „În norod s-au ridicat și proroci mincinoși, cum și între voi vor fi învățători mincinoși."[611] Cu această suprapunere conceptuală dintre învățătură și prorocie, „teologii și comentatorii protestanți dinainte de apariția complementarilor au susținut că prorocia este o formă de predicare [biblică], [care era] una dintre cele mai importante slujiri din biserica primară. Până și Jean Calvin vedea prorocia ca «interpretarea Scripturii aplicată la nevoia prezentă»."[612]

Noul Testament pur și simplu nu susține felul în care cercetătorii complementari spun că învățătura este o slujire „oficială", iar prorocia o slujire „neoficială".[613] În afara celor cinci slujiri de conducere pe care Pavel le amintește în Efeseni 4:11, cel mai aproape de a formula ceva ce s-ar putea numi slujire „oficială" ajunge Pavel în Efeseni 2:20, unde spune că bisericile trebuie să fie zidite pe slujirile „apostolilor și profeților" (fără să-i pomenească pe pastori sau pe învățători), și în 1 Corinteni 12:28, unde Pavel așază slujbele de la cea mai importantă și strategică la cea mai puțin importantă: „Și Dumnezeu a rânduit în Biserică, întâi, apostoli; al doilea, proroci; al treilea, învățători." Nu avem nicio justificare biblică pentru a da învățăturii un rang mai înalt decât profeției – dacă e ceva, putem susține că

609. Derek Morphew în „Equal but Different" îl citează pe E.E. Ellis din „Prophecy and Hermeneutics in Early Christianty" (p. 141).
610. 1 Corinteni 14:29; Apocalipsa 2:20, 24
611. 2 Petru 2:1
612. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 6.
613. Kevin Giles citează un cercetător complementar care spune: „funcția de autoritate a profeției nu se sprijină pe o slujbă instituționalizată, ci pe rostirea însăși ca Cuvânt al lui Dumnezeu." (cap. 6) Dar argumentul acesta merge în ambele sensuri. Se poate spune la fel de bine: „Învățătorul și învățătura nu au autoritate în sine; ceea ce are autoritate, ca și în cazul profeției, este «rostirea însăși ca Cuvânt al lui Dumnezeu»."

prorocii sunt mai presus de învățători. Învățătura și profeția au amândouă autoritate în măsura în care mesajul pe care îl aduc este adevărat și de la Dumnezeu. Toate acestea pentru a spune că argumentul complementar că femeile pot fi prorocițe, dar nu pastori sau învățători, care au o autoritate mai înaltă în slujirea lor „oficială", poate avea sens în multe contexte bisericești moderne, dar contrazice teologia lui Pavel.

Argumentul din istoria Bisericii

Un alt mod în care cercetătorii complementari încearcă să combată atât ideea că Priscila a fost pastoriță, cât și ideea că Iunia a fost apostol este să arate că, din câte știm, Părinții Bisericii nu au numit femei ca lideri sau învățători începând din secolul al doilea. De fapt, pe măsură ce timpul a trecut, au restrâns tot mai mult acest lucru.[614] Ce să spunem despre aceasta?

În capitolul 2 am revăzut atitudinile misogine evidente la atât de mulți dintre Părinții Bisericii. Cum am văzut, ei au pierdut din păcate din vedere felul în care Isus vede femeile și au citit Scriptura prin lentila culturii lor patriarhale, în loc să-și citească propria cultură prin lentila Scripturii. Și astfel, înainte să se fi uscat cerneala Noului Testament, care le cinstește pe femei, misoginismul a pătruns în biserică. Nici nu mai vorbim de hirotonirea femeilor ca pastori: biserica a devenit atât de sigură de inferioritatea și subordonarea femeii, încât abia dacă a mai hirotonit vreo biserică, în secolele trecute, măcar diaconițe.

Deși avem atât de multe de învățat din istoria Bisericii, trebuie și s-o evaluăm critic cu ajutorul unei mai bune înțelegeri a Scripturii și a învățăturii biblice despre tot felul de subiecte. De exemplu, deși biserica a făcut în primele ei secole progrese mari în definirea învățăturilor despre Treime și despre Isus Hristos, se pare că s-a abătut repede de la învățătura Noului Testament despre conducerea bisericii. Până la sfârșitul primului secol, conducerea plurală subliniată în Noul Testament a fost abandonată. Părintele Bisericii Ignatie a îndrumat ca fiecare biserică să fie condusă de un episcopat monarhic – un singur pastor, o idee încă larg răspândită.

614. Că existau cel puțin câteva femei hirotonite ca prezbiteri ai bisericilor în epoca patristică se vede din interzicerea acestei practici la sinoade precum Sinodul de la Laodiceea din anul 370 d.Hr.

Abia după Reformă au revendicat din nou unele grupări, precum presbiterienii, ideea unei conduceri plurale. Deși astăzi denominații întregi o îmbrățișează din nou, observăm că aceasta s-a abătut de la peste un mileniu de „istorie a Bisericii", o abatere bazată pe redescoperirea a ceea ce Noul Testament învățase dintotdeauna. *La fel, respingerea atât a inferiorității, cât și a subordonării femeii, atât de răspândite în istoria Bisericii, este justificată de redescoperirea a ceea ce Noul Testament a învățat dintotdeauna.*

Deși istoria omenirii a îngăduit, în cea mai mare parte, în ultimul secol tot mai multor femei să li se alăture bărbaților la cârma societății, ironia este că multe biserici cu conducere plurală au mers în direcția opusă. În secolele episcopatului monarhic, un singur bărbat conducea o biserică, ceea ce însemna că cel puțin multe femei puteau, în principiu, să stea alături de el în slujirile de nivelul al doilea. *Dar când cei care au redescoperit conducerea plurală au presupus și că toți cei din echipa de conducere trebuie să fie bărbați, aceste biserici au ajuns mai dominate de bărbați decât oricând!*

Sunt foarte recunoscător că trăiesc într-o vreme în care tot mai mulți cercetători au redescoperit învățătura de ansamblu a Scripturii – dacă Priscila a fost pastoriță și Iunia a fost apostol și au existat proorocițe, atunci nu există niciun motiv bun să le ținem pe femei departe de vreo parte a lucrării Împărăției. Deși nu trebuie să tratăm tradiția cu dispreț, Isus ne învață să ne înnoim tradițiile pe baza înțelegerii noastre înnoite a Scripturii și ne avertizează să nu folosim tradițiile ca să ocolim trăirea în acord cu implicațiile Evangheliei.[615]

Biblic versus biblicist

Chiar și după tot ce am spus, unii tot se încăpățânează, spunând că, dacă nu avem o certitudine de sută la sută că Priscila sau o altă femeie a fost pastor, ar trebui să fim prudenți și să nu hirotonim astăzi femei ca pastori.

Prima problemă cu aceasta este că nu avem nicio certitudine absolută că vreun om dintre Neamuri sau vreun sclav a fost rânduit ca prezbiter în Noul Testament. Știm doar de un singur bărbat care poate să fi fost pastor – Petru, un bărbat iudeu liber. Le vom interzice acum, în numele certitudinii, celor

615. Matei 15:2-6

dintre Neamuri și oamenilor cu statut social scăzut să facă parte din conducerea de vârf a bisericilor?[616] Trebuie să fim consecvenți. Dacă suntem neliniștiți să avem femei prezbiter pentru că nu se pot cita exemple explicite, atunci ar trebui să fim la fel de neliniștiți în privința prezbiterilor dintre Neamuri.

Dar problema mai mare este că nu acesta este deloc felul în care trebuie să aplicăm Scripturile! Este o abordare biblicistă, nu una biblică. Prima nu îngăduie nimic dacă nu se găsește un verset pentru acel lucru, pe când a doua caută să acționeze în acord cu principiile Scripturii, chiar dacă nu se poate găsi un text care să prescrie exact acea practică. Propun ca, atunci când este vorba despre misiunea bisericii, mânată de Duhul și atentă la context, în loc să adoptăm o atitudine biblicistă temătoare, care nu face nimic dacă nu se găsește un verset-dovadă, să adoptăm mai degrabă poziția celui care este liber să acționeze în acord cu principiile Scripturii.

616. De ce ne simțim atât de liniștiți hirotonind oameni dintre Neamuri în biserica de azi? Nu vreau să pun prea mare greutate pe acest argument că nu există nicio dovadă pentru prezbiteri dintre Neamuri, dar îl iau în considerare ca să arăt că ajungem în același loc al neconcludenței pe care îl avem când argumentăm pentru sau împotriva femeilor prezbiter. Cine sunt liderii greci din biserica primară? Grecul Tit nu era prezbiter, ci un delegat apostolic. Timotei, care fusese învățat Scriptura de o mamă și o bunică iudaice, era mai degrabă iudeu decât nu. Dar chiar dacă era dintre Neamuri, era tot un delegat apostolic, nu un prezbiter. Este îndoielnic că Luca era dintre Neamuri, dar chiar dacă era, el era un tovarăș de călătorie și un scriitor, nu un prezbiter. Este cel puțin plauzibil că, de vreme ce strategia lui Pavel era să meargă întâi la iudei în fiecare oraș și abia după aceea la Neamuri, el își alegea prezbiterii din grupul iudeilor care cunoșteau bine Scripturile. Totuși, cine dintre noi, auzind toate acestea, i-ar opri pe cei dintre Neamuri să fie prezbiteri? Eu nu, și probabil nici dumneavoastră. Atunci de ce sunt atât de mulți dispuși să le împiedice pe femei să slujească ca prezbiter pe motiv că nu se poate cita în mod concludent un exemplu din Scriptură? Dacă cineva ar încerca să apere ideea că cei dintre Neamuri pot fi prezbiteri, cum ar face-o? Presupun că ar aduce unul din patru argumente: 1) Galateni 3:28 spune că în Hristos „nu mai este nici Iudeu, nici Grec". Dar atunci trebuie să ne amintim că același verset spune același lucru și despre sexe: „nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască". 2) Vedenia lui Petru pe acoperiș și revărsarea Duhului peste Corneliu care a urmat i-au arătat că Neamurile nu erau necurate, cum își închipuiau iudeii, ci vrednice de a fi membri cu drepturi depline ai bisericii. Dar atunci trebuie să ne amintim că, așa cum dovedește revărsarea Duhului peste ele la Cincizecime, și femeile erau membre cu drepturi depline. 3) Arătând spre un delegat apostolic grec precum Tit și arătând astfel că și oameni cu o autoritate mai mică, precum prezbiterii, puteau fi greci. Dar atunci trebuie să ne amintim că o avem pe Iunia, apostolul, care este cu o treaptă mai sus decât Tit pe scara autorității. 4) Subliniind faptul că dincolo de Imperiul Roman și de secolul întâi ar fi existat probabil culturi formate numai din Neamuri, spre deosebire de orașele din Noul Testament, unde se găseau întotdeauna iudei (6 milioane dintre ei trăiau în afara Palestinei). Dar atunci trebuie să ne amintim că aceasta seamănă cu argumentul egalitar că ne aflăm acum într-o cultură egalitară, spre deosebire de culturile patriarhale din secolul întâi.

De fapt, acesta este deja felul nostru de a lucra în cele o sută de lucruri pe care le fac astăzi bisericile moderne preocupate de misiune: putem folosi instrumente muzicale și instalații de sonorizare, organiza echipe specializate de mijlocire, împărți broșuri de evanghelizare, crea programe de formare a liderilor, angaja mai mulți salariați, tipări și împărți Biblii, face site-uri web, cumpăra clădiri sau îi putem separa pe copii și pe adolescenți unii de alții și de adulți. Și totuși niciunul dintre aceste lucruri nu este prescris și nici măcar descris în Noul Testament.

Libertatea de a hirotoni femei ca pastori este o direcție care are în Biblie accente paralele: dat fiind că în biserică au existat cu siguranță femei evangheliste, femei care conduceau case, învățătoare, proorocițe, diaconițe și femei apostol, și în lipsa unei interdicții biblice clare, este rezonabil, nu nerezonabil, să afirmăm femei prezbiter în acele situații în care Dumnezeu le ridică și în care acest lucru este avantajos pentru misiune – ceea ce este cazul în cele mai multe culturi egalitare de azi. Cum spune Jamin Hübner, nu are niciun sens să „trecem slujba de prezbiter sau slujba pastorală într-o categorie separată, specială, față de aceste alte funcții – astfel încât un sex să poată fi exclus automat, universal și permanent dintr-un rol și totuși să îndeplinească *toate* celelalte funcții".[617] Aceasta este cu atât mai adevărat când *nu* putem fi siguri că în epoca Noului Testament numai bărbații erau prezbiteri; când *nu* există nicio interdicție explicită a slujbei de prezbiter pentru femei; și când putem fi *aproape siguri* că Priscila, ca și soțul ei, a fost pastor.

În plus, motivul pentru care biserica din Roma era gata să lase femei lideri și învățătoare să slujească în mijlocul ei era că înțelegea bine principiul călăuzitor al recunoașterii darurilor duhovnicești.

617. Spune Jamin Hübner în teza sa de doctorat (PhD thesis), „A New Case for Female Elders." (Sursa: www.bit.ly/3BNaSY8 p.171)

13

Darurile (Romani 12) versus genul (1 Timotei 3)

„Când genul este folosit pentru prima triere, orice daruri și abilități le-a dat Dumnezeu … femeilor pot ajunge pe raftul unui dulap. Sentimentul de frustrare pe care îl poate produce negarea acestor daruri este una dintre urmări, dar și mai mult este mânia sau tristețea trăită atunci când o parte esențială a persoanei noastre a fost desconsiderată." Alice Mathews[618]

Un preț al patriarhatului în societate nu este doar faptul că înăbușă contribuția unei jumătăți a populației, ci și contribuția mediocră pe care o face mai probabilă la cei din cealaltă jumătate, care prea des se simt îndreptățiți să fie promovați, chiar dacă alții ar putea fi mai calificați pentru postul respectiv. În cartea ei din 2019 despre femeile în conducere, Melinda Gates își explică punctul de vedere despre echilibrarea balanței egalității dintre sexe, spunând:

Nu am susținut niciodată că femeile sunt mai bune decât bărbații sau că cea mai bună cale de a îmbunătăți lumea este ca femeile să câștige mai multă putere decât bărbații. Cred că dominația masculină este dăunătoare societății pentru că orice dominație este dăunătoare: înseamnă că societatea este guvernată de o ierarhie falsă, în care puterea și oportunitățile sunt acordate după gen, vârstă, avere și privilegii – nu după pricepere, efort, talent sau realizări.[619]

Ceva asemănător se poate spune despre biserică atunci când își alege liderii și învățătorii după gen. Desigur, într-un context foarte patriarhal (cum ar fi o națiune strict islamică), unde ar putea fi văzut ca o mare piatră de poticnire pentru cei din afară care primesc Evanghelia, poate fi avantajos pentru

618. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, cap. 13
619. Melinda Gates, The Moment of Lift: How Empowering Women Changes the World

misiune să fie aleși doar bărbați ca lideri în biserică. Dar când nu mai există o asemenea piatră de poticnire, mi se pare limpede că darurile trebuie să aibă ultimul cuvânt.

Parcurgeți numeroasele liste de daruri duhovnicești ale lui Pavel[620] din epistolele lui către bisericile din Roma, Efes și Corint (întâmplător, tocmai cele pe care Priscila le-a ajutat în anumite momente să le conducă) și veți vedea că *Duhul împarte aceste daruri fără să-L preocupe genul sau statutul cuiva în societate*. Duhul care dă daruri pare să nu țină seama de gen.

Motivul pentru care biserica din Roma era atât de liniștită să lase femeile să slujească în roluri de contribuție însemnată, cum se vede în Romani 16, este că avea o înțelegere solidă a darurilor ca temei pentru împărțirea rolurilor, cum se vede în Romani 12:

Avem daruri diferite, după harul care ne-a fost dat fiecăruia. Dacă darul vostru este prorocia, proroci după măsura credinței voastre; dacă este slujirea, slujiți; dacă este învățătura, învățați-i pe alții; dacă este îmbărbătarea, îmbărbătați; dacă este dărnicia, dați cu inimă largă; dacă este conducerea, conduceți cu râvnă; dacă este milostenia, faceți-o cu bucurie.[621]

Dacă Pavel ar fi crezut că anumite roluri sunt limitate de gen, acesta ar fi fost locul perfect să o spună. Dar nu o spune. Nu există absolut nimic în acest pasaj care să sugereze că Pavel le-ar exclude pe femei de la vreunul dintre aceste daruri.[622] Când citim până la sfârșitul epistolei lui și găsim, de exemplu, pomenirea Priscilei, care, după dovezi, a și condus, și a învățat bărbați, avem o explicație: Priscila trebuie să fi avut darurile duhovnicești ale învățăturii și conducerii.

Darurile duhovnicești ne fac egali

Când îi lăsăm pe oameni să ocupe slujbe și funcții pe baza statutului, a etniei sau a genului, îi dezbinăm fără să ne dăm seama, pe când dacă facem aceasta pe baza darurilor duhovnicești, îi unim. Primul mod se bazează pe preferințe omenești, al doilea pe alegerea divină. Gândiți-vă la angajamentul lui Pavel

620. Vezi Efeseni 4:11, 1 Corinteni 12, 14 și Romani 12:6-8.
621. Romani 12:6-8
622. Nu există nici măcar un singur pronume masculin, ca în „dacă este învățătura, atunci el să învețe".

pentru unitatea practică dintre iudei și Neamuri în capodoperele sale, epistolele către Efeseni și către Romani. În Efeseni 1–3 și Romani 1–11 el începe cu temeiul teologic al unității, iar apoi, în Efeseni 4–6 și Romani 12–15, arată în amănunt evlavia necesară pentru a trăi practic această unitate. Dar observați că *o învățătură despre darurile duhovnicești, care fac vizibilă egalitatea*, în Romani 12:3-8 și Efeseni 4:11-16, este liantul care ține laolaltă partea de început și partea de sfârșit. Pavel pare să spună că, de vreme ce Duhul împarte darurile, inclusiv darurile de a conduce și de a învăța pe alții, *indiferent de etnia cuiva*, acesta este încă un mod în care El unește oameni de etnii diferite. La fel, în 1 Corinteni, deși epistola nu este împărțită la fel de ordonat în aceleași părți, observăm cum tratarea teologică pe care o face Pavel deosebirilor dintre bărbat și femeie și dintre bogat și sărac este întărită de învățătura lui despre felul în care Duhul împarte darurile în mod suveran (și deci fără să țină seama de statutul social sau de genul cuiva).

În toate acestea, Pavel dă trei motive catalizatoare pentru unitatea pe care se așteaptă s-o vadă între iudei și Neamuri (și putem adăuga: între bogați și săraci, robi și oameni liberi, *bărbați și femei*): înțelegerea Evangheliei care unește și dărâmă barierele societății; un angajament care zidește unitatea, de a-i iubi și sluji pe cei diferiți de tine; *și recunoașterea darurilor pe care Dumnezeu le dă oricui hotărăște El*. Spre deosebire de „războiul sexelor", soluția lui Dumnezeu, care unește sexele, este ca noi, ca biserică, să ne alăturăm Lui în a nu fi „părtinitori" și să-i lăsăm să conducă și să-i învețe pe alții pe acei oameni pe care Dumnezeu, în suveranitatea Lui, îi înzestrează și îi cheamă la aceasta.

Pericolul înăbușirii darurilor

Tragedia de a înțelege greșit 1 Timotei 2:12 ca pe o interdicție universală pentru orice femeie de a învăța sau de a conduce vreun bărbat este că devine o cămașă de forță pentru femeile pe care Duhul le înzestrează cu aceste daruri. A le spune acestor femei să-și folosească darurile doar pentru copii și pentru alte femei nu numai că le jignește, ci – și aceasta este adevărata mea îngrijorare – lipsește biserica, care are atâta nevoie de ele, de toate căile harului pe care i le dă Dumnezeu.

Și totuși, o femeie care a fost printre fondatorii complementarismului le sfătuiește, de fapt, pe femei să-și acopere darurile cu un văl atunci când în încăpere se află un bărbat: „O femeie înțeleaptă ar renunța mai degrabă la ocazia de a-și arăta și folosi darurile, dacă, folosindu-le, ar risca să aducă dezonoare Cuvântului lui Dumnezeu și, prin urmare, Lui.”[623] La fel, Kevin De Young, după ce recunoaște că „femeile au daruri duhovnicești vitale, inclusiv daruri de învățătură și de conducere”, îndepărtează totuși aceste daruri de bărbați: „Desigur că a-i învăța pe copii și pe alte femei nu este o risipire a darurilor unei femei?”[624] Dar învățătura lui Pavel despre primirea cu smerenie a contribuțiilor altor credincioși ne avertizează împotriva acestor atitudini dăunătoare: „Ochiul nu poate zice mâinii: «N-am trebuință de tine»; nici capul nu poate zice picioarelor: «N-am trebuință de voi.»”[625]

Tocmai am stat la o cafea cu o femeie lider extraordinar de înzestrată, care a părăsit slujirea plătită în biserică. Ea îmi povestește durerea de a-i fi fost contribuția în biserică dată la o parte, privită cu neîncredere și, în unele cazuri, redusă la tăcere de bărbații din biserică. La fel, Alice Mathews, teolog și fost decan academic, trecută de optzeci de ani, povestește chinul de a-și fi văzut darurile puse pe raft cea mai mare parte a vieții:

Cu mulți ani în urmă, pe când soțul meu și cu mine slujeam ca misionari în Europa, ședeam într-o dimineață pe pat și citeam Matei 25. Când am ajuns la sfârșitul pildei talanților, m-am trezit plângând. Și m-am rugat: „Doamne, vei fi mai îngăduitor cu mine pentru că nu folosesc ce mi-ai dat, de vreme ce cei care au puterea nu mă lasă?” Genul învinsese darurile, iar eu mă simțeam neputincioasă să fac ceva în privința aceasta. Nu este o experiență neobișnuită pentru multe femei creștine.[626]

O biserică complementară nu doar riscă să rănească persoane, ci împiedică și întreaga eficiență misionară a acelei biserici. În orașul meu am avut privilegiul să văd o biserică din apropiere crescând repede la mii de oameni, pentru că îi lasă pe bărbați și pe femei să slujească după darurile lor, fără să țină seama de gen. Și bărbații, și femeile conduc. Și femeile, și bărbații predică.

623. Spune Dorothy Patterson în „Women in the Church” (ediția a 2-a), cap. 6
624. Sursa: www.bit.ly/3k2AA4x
625. 1 Corinteni 12:21
626. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, cap. 13

John Piper și Tom Schreiner poate găsesc „frumos" ca numai bărbații să conducă, iar femeile să-i sprijine pe acești bărbați, dar eu găsesc mult mai frumos să văd bărbați și femei conducând și învățându-i pe alții unii alături de alții.

De câteva ori în ultima vreme cred că Duhul lui Dumnezeu mi-a împărtășit ceva din propria Lui durere față de înăbușirea contribuției femeilor. Odată, la o conferință pentru lideri a unei mișcări complementare, o femeie a vorbit 15 minute despre tot ce învățase despre felul în care își poate câștiga prietenii pentru Isus. Am luat notițe febril și m-am inspirat mult din ce a spus. Dar după aceea un prieten, un bărbat avansat în teologie, mi-a spus – și aceasta deși ea se ținuse de cerința de a nu preda nicio teologie: „Mi se face pielea de găină când o femeie stă în spatele amvonului." Remarca lui m-a întristat – pentru că nu reușea s-o vadă așa cum o vede Dumnezeu, nu putea nici măcar să audă cuvintele lui Dumnezeu prin ea.

A impune unei biserici o interpretare greșită a unui singur text nu înseamnă oare un risc spiritual incalculabil pentru oamenii care altfel ar beneficia de slujirile mixte de evanghelizare, ucenicizare, păstorire, conducere și întemeiere de biserici? Într-o biserică locală avem nevoie ca fiecare dar să lucreze într-un fel care poate fi de folos fiecărei alte persoane, pentru ca biserica „să-și primească creșterea potrivit cu lucrarea fiecărei părți în măsura ei și să se zidească în dragoste".[627] Cineva trebuie să fie absolut sigur de interpretarea sa la 1 Timotei 2:12 ca să justifice limitarea folosirii depline a darurilor pe care Duhul Sfânt le împarte femeilor. Dar, cum am propus în capitolul 7, nicio persoană deschisă și cu adevărat sinceră nu ar trebui să fie atât de sigură.

Limitarea darurilor pune o cămașă de forță nu numai femeilor, ci și lui Dumnezeu Însuși. A găsi o justificare teologică denaturată pentru faptul că ți se face pielea de găină când Duhul lui Dumnezeu folosește o femeie ca să-ți slujească Îl întristează pe Duhul Sfânt, care „suflă încotro vrea"[628] și obișnuiește să rânduiască drept purtător de cuvânt pe oricine găsește El potrivit.[629] Gordon Fee spune:

627. Efeseni 4:16
628. Ioan 3:8
629. Exodul 15:20; Judecători 2:16; 4:4; Estera 4:14

Dovezile Noului Testament arată că Duhul Sfânt îi include pe ambele sexe, înzestrându-i și pe bărbați, și pe femei, și astfel eliberând, potențial, întregul trup, pentru ca toate mădularele să slujească și să le ofere celorlalți conducere în diverse feluri. Așadar, în cele din urmă, preocuparea mea nu este o agendă a femeilor în slujire. Este mai degrabă o agendă a Duhului, o pledoarie pentru eliberarea Duhului din constrângerile și structurile noastre, pentru ca biserica să se poată sluji pe ea însăși și să poată sluji lumii mai eficient.[630]

Există două feluri în care înăbușim de obicei darurile pe care Dumnezeu le dă femeilor pentru înaintarea Împărăției: putem să le punem o limită; sau condițiile sociale pot împiedica să fie măcar descoperite.

Când burdufurile vechi irosesc vinul nou

Deși în istoria Bisericii au existat izbucniri trecătoare de slujire însemnată a femeilor, există foarte puține exemple în istoria Bisericii de dinainte de 1900 în care femeile să fi condus în biserici *pe o perioadă îndelungată*. De ce? Isus a avertizat despre pericolul ca burdufurile vechi să strice vinul nou. Unul dintre felurile în care se întâmplă aceasta este când Duhul lucrează cu putere, aducând în față tot felul de oameni înzestrați, dar mai târziu forțele instituționalismului instaurează politici și proceduri definite prea strict, care înlocuiesc ceea ce fusese născut de Dumnezeu. Conformarea la fișele de post înlocuiește ceea ce odinioară era condus de daruri.

Când cercetăm, de exemplu, secole de treziri spirituale, găsim în fazele de început o revărsare de vin nou – în care tot felul de oameni „neacreditați", între care și femei, apar pe scenă în puterea Duhului, conducând, predicând, evanghelizând și întemeind sau păstorind biserici. Gândiți-vă la mișcarea penticostală de la începutul secolului trecut, în care mulțimi de femei erau înzestrate cu putere de Duhul pentru evanghelizare, predicare și conducere de pionierat. Dar apoi, după un timp suficient, instituționalismul se strecoară înăuntru, iar biserica se întoarce la burdufurile ei vechi ale slujitorilor „profesioniști" (câțiva aleși care fac cea mai mare parte din lucrarea lui Dumnezeu) și ale subordonării femeilor (față de bărbați uneori mai puțin înzestrați). Maria Boccia, în *Hidden History of Women Leaders of the Church*, rezumă acest tipar trist, care se repetă în istoria Bisericii: „Când conducerea

630. Sursa: Discovering Biblical Equality, 2005, p. 254.

presupunea alegerea carismatică a liderilor de către Dumnezeu prin darurile Duhului Sfânt, femeile erau incluse. Pe măsură ce trecea timpul, conducerea era instituționalizată, cultura patriarhală seculară se infiltra în Biserică, iar femeile erau excluse."[631]

Aceasta merge înapoi până în secolul al doilea. Din câte știm, după cea descrisă în Romani 16 nu a mai existat niciodată în biserică o echipă de conducere mixtă. La câteva decenii după ce Pavel și-a scris epistola către biserica din Roma, un patriarhalism și un instituționalism puternic s-au încolăcit strâns în jurul bisericii. Tertulian, de exemplu, și-a închipuit din nou biserica drept un microcosmos al societății romane, cu treptele ei de funcționari ierarhizați, astfel încât pastorii au devenit conducători. S-a dus folosirea dinamică a darurilor, iar în locul ei s-a născut despărțirea dintre cler și laici, cu drepturi speciale pentru cler și cu presupunerea că numai bărbații pot face parte din cler.

Când o biserică hotărăște că nicio femeie nu va conduce sau nu va predica, ea își pierde o parte din potențialul răscumpărător. Slavă Domnului, Dumnezeu continuă să lucreze în ea (căci El nu a avut niciodată o biserică perfectă). Dar dacă o biserică (sau o mișcare de biserici) nu vrea să piardă o parte din ajutorul Duhului, *trebuie* să scape de burdufurile vechi care se concentrează pe o ierarhie a guvernării sau care întemeiază conducerea și învățătura pe gen. Dacă biserica primară și numeroasele treziri de mai târziu ne spun ceva, atunci burduful mai bun descoperă și folosește darurile pe care Duhul le dă *tuturor* oamenilor: tineri și bătrâni, bogați și săraci, negri și albi, bărbați și femei. Totuși, există ceva și mai grav decât a pune o limită darurilor femeilor. Este a nu fi în stare nici măcar să le observi.

Condițiile sociale pot împiedica dezvoltarea darurilor

Mă bucur de succesul Mișcării de Eliberare a Femeilor, mai ales în măsura în care a militat pentru oportunități egale în educație și în profesie. Din perspectiva de ansamblu a istoriei, lumea abia începe să descopere cât de capabile sunt femeile atunci când li se dă frâu liber în toate domeniile societății. De fapt, până în anii 1960 se accepta aproape unanim că femeile nu pot face ceea ce astăzi fac milioane de femei! Lui Dumnezeu să-I fie slava

631. Sursa: Journal of Biblical Equality, septembrie 1990, p. 58.

pentru talentele, darurile și oportunitățile pe care le-a dat bărbaților *și femeilor*!

Aceasta trebuie să ne facă să ne oprim și să ne gândim la toate talentele și darurile care s-au irosit în istoria lumii pentru că condițiile sociale erau de așa natură, încât femeilor aproape niciodată nu li s-a dat educația sau oportunitățile de a-și împlini potențialul. Aceasta se aplică și istoriei Bisericii – câți apostoli, proroci și învățători n-au văzut niciodată lumina zilei? Câte dintre darurile bune ale lui Dumnezeu pentru biserica Lui n-au fost niciodată nici măcar desfăcute? Din păcate, nu doar bisericile din trecut au pierdut atât de mult. Este vorba și de bisericile de azi care au o teologie ce limitează după gen și care fie le orbește față de femeile înzestrate din mijlocul lor, fie, dacă aceste daruri sunt observate și dezvoltate, le limitează la încăperi în care nu sunt bărbați.

Îi mulțumesc lui Dumnezeu că trăiesc într-o cultură egalitară, în care condițiile sociale sunt de așa natură, încât fiica mea are mai multe șanse să aducă în societate contribuția profesională pentru care a înzestrat-o Dumnezeu. Sper din toată inima că la fel va fi și cu slujirea ei în biserică.

Totuși, trebuie să recunosc că nu am răspuns încă la o obiecție obișnuită ridicată de cercetătorii ierarhiști: dacă conducerea bisericii nu trebuie să se bazeze pe gen, atunci de ce spune 1 Timotei 3:2 că un pastor trebuie să fie „credincios soției sale" (așa în NIV; Cornilescu: „bărbatul unei singure neveste")? Este o întrebare care ne face să privim atent nu doar la versetul însuși, ci și la propria noastră metodă de interpretare.

Romani versus 1 Timotei – normativ versus corectiv

Iată pasajul în care apare:

Dacă dorește cineva să fie episcop (supraveghetor), dorește un lucru bun. Episcopul trebuie să fie fără vină, **credincios soției sale**, cumpătat, stăpân pe sine, vrednic de cinste, primitor de oaspeți, în stare să învețe pe alții, să nu fie dedat la băutură, să nu fie violent, ci blând, să nu fie certăreț, să nu fie iubitor de bani. Trebuie să-și conducă bine propria casă și să aibă grijă ca ai lui copii să-l asculte, și să facă aceasta într-un fel vrednic de tot respectul. (Dacă cineva

nu știe să-și conducă propria familie [literal, „casă"], cum va putea să poarte de grijă Bisericii lui Dumnezeu?) Să nu fie întors la credință de curând, ca nu cumva să se îngâmfe și să cadă sub aceeași osândă ca diavolul. Trebuie să aibă și o bună mărturie din partea celor din afară, ca să nu cadă în ocară și în cursa diavolului.[632]

Pasajul acesta este destul de asemănător cu o listă de cerințe pentru prezbiteri dată lui Tit în slujirea lui apostolică pe insula Creta.[633] Diferența dintre cele două este că pasajul din Timotei adaugă apoi o listă asemănătoare, dar mai scurtă, de cerințe pentru diaconi.[634] Toate cele trei secțiuni, cea din Tit despre prezbiteri și cele două din Timotei despre prezbiteri și diaconi, includ expresia „credincios soției sale" ca cerință.

La prima vedere, aceasta pare să se ciocnească de Romani 12 și 16, unde darurile și chemarea, nu faptul de a fi bărbat sau starea civilă, sunt singurul criteriu. *Așa că ne întrebăm: „Trebuie să interpretăm Romani 12 și 16 în lumina lui 1 Timotei 3 sau invers?"*

Dacă i-aș scrie copilului meu o scrisoare în care mi-aș arăta dragostea pentru el și i-aș împărtăși cea mai bună înțelepciune a mea pentru viața lui, iar apoi aș scrie o altă scrisoare în care mi-aș arăta îngrijorarea față de felul în care a gestionat prost o anumită situație și l-aș sfătui cum s-o îndrepte, aș spera ca, pe măsură ce trec anii, copilul meu să lase prima scrisoare, cea pozitivă, să dea cadrul pentru cea corectivă de mai târziu. La fel, ar trebui să lăsăm Romani 12 și 16 să dea cadrul pentru 1 Timotei 3. Cum am arătat în capitolul 7, întreaga Epistolă 1 Timotei are în principal un ton corectiv, căutând să repare o biserică ce fusese rănită de învățători mincinoși. Deși în pasajele ei există o înțelepciune atemporală, aceste adevăruri trebuie scoase la lumină cu grijă de bisericile de azi, care se pot afla în situații cu totul diferite.

Înapoi la comparația mea: dacă fiica mea, aflată într-o situație cu totul diferită, ar citi scrisoarea pe care i-am scris-o fratelui ei despre cum să pună ordine în încurcătura din viața lui, aș spera să nu aplice fără să gândească tot ce am spus în acea scrisoare. Aplicând comparația aceasta, Epistola către Romani seamănă mai mult cu o scrisoare circulară pe care le-o scriu tuturor celor cinci copii ai mei, indiferent de situația lor. Deși tratează o situație

632. 2 Timotei 3:1-7
633. Tit 1:6-9
634. 1 Timotei 3:8-12

unică, integrarea iudeilor și a Neamurilor, ea nu este în primul rând corectivă – Pavel învață mai degrabă în așa fel încât aproape tot ce spune poate fi aplicat direct oricărei biserici, oriunde. Aceasta pentru că el nici nu fusese în biserica aceea și de aceea scrie în mare parte așa cum ar scrie oricărei biserici în general.

Spre deosebire de aceasta, 1 Timotei, ca și Epistola către Tit, este adresată în principal unei singure persoane. Deși o anumită comunitate poate să fi cunoscut conținutul ei, faptul că este scrisă unui anumit lider care se confrunta cu provocări foarte specifice înseamnă că trebuie să avem o grijă deosebită când aplicăm conținutul ei tuturor bisericilor.

În sfârșit, trebuie să ținem minte că pasajele clare trebuie folosite pentru a le interpreta pe cele mai neclare. Deși 1 Timotei 3 poate părea destul de simplu la prima citire, puțină reflecție arată cum pare să contrazică ceea ce atâtea alte pasaje din Biblie învață limpede. Voi da exemple în curând. De vreme ce Scriptura interpretează Scriptura, iar pasajele clare au rolul de a lumina pasajele mai neclare, *încercarea noastră de a scoate din 1 Timotei 3 un adevăr aplicabil universal trebuie să fie călăuzită de Romani 12 și 16*.[635]

Două feluri de a citi 1 Timotei 3 și Tit 1

Există două feluri de a interpreta 1 Timotei 3 (și Tit 1) în privința genului și a conducerii bisericii. Un prim fel este să-l citim ca pe o *poruncă* a lui Pavel ca prezbiterii din bisericile din Efes (și din Creta) să fie bărbați, deci și în toate bisericile de pretutindeni. *Un al doilea fel este să-l citim ca pe o presupunere a lui Pavel că prezbiterul cel mai probabil și poate cel mai potrivit în acele biserici greco-romane va fi un paterfamilias, un bărbat aflat în fruntea unei case, deși pot exista și excepții.*[636]

635. Vă rog să nu înțelegeți ce nu spun. Avem nevoie de întregul corpus al Scripturii ca să interpretăm orice secțiune anume, dar totuși poate fi mai bine să citim 1 Timotei, o epistolă corectivă, prin lentila Epistolei către Romani, o epistolă normativă, decât invers.

636. După ce mi-am terminat cartea, am citit „Men and Women in Christ" de Andrew Bartlett și am descoperit la paginile 315–327 un al treilea fel: Pavel folosește intenționat un limbaj general, deci care include ambele sexe, și astfel nici măcar nu presupune că episcopii vor fi bărbați. Dacă n-ar fi pomenirea misterioaselor „femei" din versetul 11, pe care încerc să le înțeleg în Anexa 5, aș trece de partea concepției lui. Așa cum stau lucrurile, sunt nehotărât între al doilea și al treilea fel. Oricum l-am lua, pasajul nu trebuie citit ca și cum le-ar exclude pe femei de la rolul pastoral.

Propun că al doilea fel de a-l citi este cel mai bun. Cum spune N.T. Wright: „[Deși] Pavel vorbește despre [episcop] ca despre un bărbat … aceasta este pentru că gramatica greacă se referă de obicei la ambele genuri împreună și pentru că în primele zile ale bisericii liderii celor mai multe comunități erau probabil bărbați. Nu văd în aceasta o excludere a femeilor de la această slujire și chemare anume."[637]

Wright are dreptate când spune că „gramatica greacă se referă de obicei la ambele genuri". Spre deosebire de traducerile noastre englezești, formularea pe care o folosește Pavel este în primul rând incluzivă în privința genului. În originalul grecesc, cuvântul lui Pavel pentru „cineva" (*tis*) în „dacă dorește cineva să fie episcop"[638] îi include pe ambele sexe. Dar, și mai la obiect, *în niciuna dintre listele din 1 Timotei 3 sau din Tit nu există pronume masculine*. Comparați aceasta cu traducerile noastre englezești ale listei despre episcopi din 1 Timotei – „his … He … his … his … him …he … his … he … He … he … He … he …" („al lui … el … al lui … al lui … pe el … el …") – care ne induc în eroare, făcându-ne să ne închipuim un bărbat aproape în fiecare rând, în felul în care primii cititori nu și l-ar fi închipuit.

Această posibilitate a incluziunii ambelor sexe este întărită când înțelegem că expresia „credincios soției sale" (literal „bărbatul unei singure neveste") este singura parte a listei care, la o citire superficială, implică faptul de a fi bărbat. Totuși, ea este de fapt o expresie folosită în acest context pentru orice persoană, *în general*, bărbat sau femeie. Este adevărat, dacă *numai* femeile ar fi fost vizate, atunci Pavel ar fi folosit „nevasta unui singur bărbat" (cum face în 1 Timotei 5:9). Totuși, de vreme ce Pavel, ca orice scriitor grec antic androcentric, folosea forma masculină a unei expresii atunci când într-un grup erau incluse ambele sexe, putem înțelege cum ar fi putut fi așa și aici. Isus face ceva asemănător când citează legea formulată androcentric despre a nu pofti „nevasta aproapelui tău"[639] – o lege care se aplică și soțiilor, care nu trebuie să poftească soțul aproapelui lor.

Dacă faptul de a fi bărbat nu este miezul expresiei „credincios soției sale", atunci care este? Expresia înseamnă *monogam în căsnicie și în viața sexuală*. Ea

637. Tom Wright, Paul for Everyone: The Pastoral Letters, p. 29
638. Același cuvânt „cineva" sau „oricine" (*tis*) apare din nou în versetul 5 și în Tit 1:6. El nu înseamnă „orice bărbat", ci „orice persoană" – de exemplu, Isus spune: „Dacă voiește cineva (*tis*) să vină după Mine, … să-și ia crucea." (Matei 16:24)
639. Marcu 10:12

îi exclude pe cei care au mai mulți soți sau mai multe soții, precum și pe cei care sunt infideli sexual față de soțul sau soția lor.[640] Chiar și cercetători complementari ca Schreiner (și alții) recunosc această posibilitate: „Cerințele pentru prezbiteri din 1 Timotei 3:1-7 și Tit 1:6-9, inclusiv afirmația că ei trebuie să fie bărbați ai unei singure femei, nu le exclud neapărat, prin ele însele, pe femei de la slujirea de prezbiter."[641]

Dar să presupunem (deși s-ar putea să nu existe niciun motiv serios s-o facem) că Pavel *se referea* în mod specific numai la bărbați în această listă. Ei bine, tot avem un motiv bun să conchidem că Pavel cel mult *presupune* că prezbiterii din acel context vor fi probabil bărbați, fără să facă neapărat din aceasta o regulă fixă pentru toate bisericile din toate timpurile.

Acesta nu este deloc un gând nou. Timp de decenii am slujit în biserici „conduse de prezbiteri", care pretindeau că aplică 1 Timotei 3 când își aleg pastorii. Totuși, niciunul dintre noi, liderii de biserică, nu a luat cerințele mai legate de împrejurări ale lui Pavel ca pe o legislație strictă despre cine poate conduce. Acele calități legate de caracter („blând, să nu fie certăreț, să nu fie iubitor de bani"), de competența de a conduce relațiile („să știe să-și conducă") și de cunoașterea învățăturii („în stare să învețe pe alții") sunt universale – în aceasta eram cu toții de acord. Totuși, *factorii mai legați de împrejurări, amintiți în versetele 4 și 5, nu sunt*. De fapt, dacă i-am lua ca pe o poruncă obligatorie, bisericile ar fi limitate să hirotonească numai oameni în vârstă (cuvântul „prezbiter" presupune vechime), căsătoriți și care au doi sau mai mulți copii mari, fiecare dintre ei slujindu-I cu entuziasm lui Hristos și ascultând de fiecare poruncă a părinților. Desigur că Pavel nu interzice universal posibilitatea de a hirotoni pastori care s-ar putea să *nu* fie în vârstă, să *nu* fie căsătoriți, să *nu* aibă mai mult de un copil, să *nu* aibă copii ascultători sau credincioși, să *nu* aibă propria lor casă (de obicei cu sclavi, rude și chiriași) *și, prin extinderea acestui argument, să nu fie bărbați*?

640. „Bărbatul unei singure neveste" este o expresie idiomatică ce trebuie înțeleasă ca întreg, nu din părțile ei. La fel, am avut în engleză titluri care conțin cuvântul „man" (bărbat), precum „mailman" (poștaș) și „chairman" (președinte), care nu arătau că persoana respectivă este bărbat, ci că genul masculin era genul implicit. Vezi discuția din Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, cap. 24.

641. Sursa: www. bit.ly/31ls4qR p. 36. La fel, Douglas Moo, un susținător al conducerii exclusiv masculine, spune totuși: „Ar fi prea mult să susținem că expresia [bărbatul unei singure femei] le exclude în mod clar pe femei." (The Interpretation of 1 Timothy 2: 11-15: A Rejoinder.) La fel și Craig Blomberg: „1 Timotei 3:1-7 și Tit 1:5-9 nu sunt prea relevante." (Two Views on Women in Ministry, cap. 1).

Chiar să credem că Pavel socotea că Isus, Timotei și el însuși – toți necăsătoriți – n-ar trebui să aibă voie să facă parte din echipa de conducere de vârf a unei biserici? Folosind puțin bun-simț, ne dăm seama că ceea ce avem în această listă este presupunerea lui Pavel cu privire la cei mai probabili și/sau mai potriviți prezbiteri pentru biserica din Efes de atunci – nu prescripția lui universală cu privire la felul de oameni care pot conduce biserici până la sfârșitul vremurilor.

Cum am spus, trăsăturile de caracter din 1 Timotei 3 și Tit 1 sunt un material biblic foarte important ca să ne ajute să alegem prezbiteri, *dar chiar și această listă de trăsături de caracter este modelată de situație*: de ce, ne putem întreba, este lista atât de preocupată de calitățile exterioare – de felul în care este perceput omul neprihănit – și nu de cele interioare? De ce nu este pomenită nici măcar o singură trăsătură legată de dragostea cuiva pentru Dumnezeu și pentru oameni? De ce are această listă paralele atât de izbitoare în literatura greacă a vremii, încât, în afară de „să nu fie întors la credință de curând" (v. 6), fiecare dintre calitățile enumerate s-ar fi așteptat de la un funcționar public necreștin din lumea greco-romană? De ce ar duce lipsa acestor trăsături la „ocară" (v. 7)?[642] De ce nu aplică Pavel toate propriile lui instrucțiuni când rânduia prezbiteri – de exemplu, deși aici spune că creștinii noi nu trebuie să fie numiți prezbiteri (v. 6), totuși el și Barnaba au rânduit uneori prezbiteri dintr-o recoltă de convertiți noi?[643]

Răspunsul la fiecare întrebare pare să fie că biserica din Efes trecuse deja printr-o ocară din cauza învățătorilor mincinoși și a liderilor căzuți, care sfâșiaseră reputația bisericii. *În spatele acestei liste stă preocuparea care îl mână pe Pavel: ca biserica, prin credibilitatea liderilor ei, să-și recâștige propria credibilitate și mărturie în contextul ei.*[644] În acea cultură, o biserică condusă de oameni mai în vârstă ar fi transmis un mesaj mai bun decât una condusă de tineri – în plus,

642. Preocuparea lui Pavel pentru credibilitatea culturală este un motor important al întregii sale epistole către Timotei. Pavel vrea ca liderii din biserică „să aibă o bună mărturie din partea celor din afară, ca să nu cadă în ocară". La fel, 1 Timotei 2:10, 15; 3:4, 8, 11; 5:10 și 6:1 arată o preocupare omniprezentă pentru reputația bisericii în ochii celor din afară.

643. Faptele apostolilor 14:8-23

644. William Mounce, în comentariul său la 1-2 Timotei și Tit, arată că, atunci când punem laolaltă listele din 1 Timotei 3 și Tit 1 și alcătuim o listă cu ce știm din aceste două epistole despre adversarii lui Pavel, despre învățătorii mincinoși și despre efectele lor asupra bisericii, aproape fiecare trăsătură din listele lui Pavel are un opus exact la adversari. Cu alte cuvinte, Pavel îi îndeamnă pe Timotei și pe Tit să caute lideri care să nu semene deloc cu adversarii care au pustiit biserica (bisericile).

faptul de a fi bărbat, căsătoria și faptul de a avea în casă membri supuși erau toate trăsături de preferat, vizibile, la liderii oricărei entități noi din vremea aceea. Dar nu trebuie să presupunem că toți acești factori legați de împrejurări vor fi întotdeauna valabili în alte culturi și contexte. De fapt, în propria noastră cultură, liderii fără copii, necăsătoriți, mai tineri sau femeile lider nu subminează credibilitatea bisericii. Eu am devenit pastor ca bărbat proaspăt căsătorit, cu foarte puțină „vechime" (aveam încă sub 30 de ani) și fără copii, iar cei care m-au hirotonit nu au crezut că încalcă învățătura Bibliei, nici oamenii din biserică, care mi-au acceptat conducerea spirituală.

Dacă e să învățăm ceva despre citirea corectă a lui 1 Timotei, este cât de legate de situație sunt multe dintre instrucțiunile ei. Nu toată epistola este legislație universală. De exemplu, n-am făcut niciodată parte dintr-o biserică ce ținea o „listă a văduvelor", totuși 1 Timotei 5:3-9 spune că numai văduvele (nu și văduvii) care au peste 60 de ani (nu 59 sau mai puțin) trebuie să primească sprijin bănesc de la biserică. Și totuși multe biserici sunt dispuse să-i sprijine și pe văduvii mai tineri de 60 de ani! Când îi întrebăm de ce ignoră „învățătura clară" din 1 Timotei 5, ei răspund pe bună dreptate că în situația lor – diferită de cea din Efes – este corect să facă așa. La fel, dacă întrebăm de ce o biserică de azi ar putea adăuga în echipa de conducere de vârf un bărbat necăsătorit înzestrat și evlavios sau o femeie căsătorită, în ciuda „învățăturii clare" din 1 Timotei 3, ei răspund pe bună dreptate că în situația lor – atât de diferită de cea a bisericii rănite din Efes – este corect să facă așa.

„Există ceva ce ea nu poate face?"

Adesea mă minunez de priceperea remarcabilă a soției mele, ca persoană completă și ca profesionistă cu experiență, și îmi pun această întrebare. Dar când e vorba de păstorire, ea merită pusă și cu privire la femeile evlavioase și înzestrate potrivit.

Noul Testament descrie în amănunt atât calitățile, cât și funcțiile cerute prezbiterilor sau pastorilor. Ce mă frapează când cercetez aceste amănunte este că fiecare dintre ele se află și la îndemâna femeilor.

Să începem cu lista calităților de caracter din 1 Timotei 3 (care are ecou în Tit 1). În afară de expresia „bărbatul unei singure neveste" (despre care am susținut mai devreme că trebuie citită în general, ca „monogam în căsnicie și în viața sexuală"), nu există nimic în listă pe care un cititor modern l-ar putea socoti accesibil exclusiv bărbaților. Dar ne putem întreba totuși: așa credea Pavel? Nu trebuie să speculăm ca să răspundem: în alte locuri din epistolele lui către Timotei și Tit, el își închipuie în mod explicit femei evlavioase care întruchipează aceleași calități:

Slujba de prezbiter este un lucru bun (3:1); femeile trebuie să facă fapte bune (5:10). Prezbiterii și, cum se spune în altă parte, femeile trebuie să fie: fără vină (3:2; 5:7); cumpătați/cumpătate (3:2; 3:11); stăpâni/stăpâne pe sine (3:2; 2:9, 15); vrednici/vrednice de cinste (3:2; 2:9); primitori/primitoare de oaspeți (3:2; 5:10); treji/treze (3:3; Tit 2:3); buni gospodari/bune gospodine ai/ale casei lor (3:4; 5:14); și să aibă o bună mărturie de la cei din afară (3:7; 5:7, 10). Prezbiterii trebuie să fie în stare să învețe pe alții (3:2), femeile trebuie să învețe pe alții ce este bine (Tit 2:3). Prezbiterii nu trebuie să fie iubitori de bani (3:3); femeile nu trebuie să poarte aur, mărgăritare și haine scumpe (2:9). Prezbiterii trebuie să-și arate demnitatea în felul în care își țin copiii în supunere (3:4); și femeile trebuie să-și arate demnitatea (3:11). Prezbiterii nu trebuie să fie convertiți noi, care cad în osândă din mândrie (3:6); femeile trebuie să fie smerite și să nu fie sub osândă (5:10, 12).[645]

Lăsând deoparte trăsăturile de caracter, ce putem spune despre competența cerută unui pastor sau prezbiter? Pe scurt, ei trebuie „să păstorească, să călăuzească, să învețe, să mustre și să vegheze asupra turmei. Aceasta include paza împotriva învățătorilor mincinoși. Ei trebuie, de asemenea, să dea un exemplu bun și să se roage pentru vindecarea bolnavilor. Pot fi implicați în profeție și în punerea mâinilor pentru împărtășirea darurilor duhovnicești."[646] Este vreuna dintre aceste funcții, oricare ar fi, dincolo de capacitățile femeilor suficient de înzestrate, de pregătite și de experimentate ca s-o îndeplinească?

645. Andrew Bartlett, în „Men and Women in Christ" (p. 318–319), mi-a atras atenția asupra acestor puncte. El adaugă: „Pavel include încă trei cerințe: blând, nu violent (comparați 1:13) și nu certăreț (3:3). Nu este controversat că acestea se pot găsi la femei."

646. Faptele apostolilor 20:28; 1 Timotei 3:5; 5:17; 1 Petru 5:2-3; Faptele apostolilor 20:28-31, Iacov 5:14-15, 1 Timotei 4:14. Mulțumiri lui Andrew Bartlett din „Men and Women in Christ" (p. 294) pentru această listă de funcții, pe care o citez aproape cuvânt cu cuvânt.

În lipsa unui pasaj biblic care să interzică limpede femeilor să fie pastori (am arătat până acum în această carte că nu există un asemenea pasaj), ar fi rezonabil să presupunem că nu există absolut nimic, nici în lista cerințelor, nici în lista funcțiilor, care să excludă o femeie de la urmarea exact a chemării la care Pavel invită pe „cineva" s-o urmeze, când scrie: „Dacă dorește cineva să fie episcop, dorește un lucru bun" (3:1). Toate acestea pentru a spune că, mai ales în cultura egalitară în care mă aflu, este corect și înțelept să rânduim în conducerea bisericii și femei cu caracter, chemate și competente.

(În afară de cuvintele lui Pavel „credincios soției sale", există încă două argumente din 1 Timotei 3 pe care complementarii le folosesc ca să susțină că prezbiterii trebuie să fie numai bărbați. Le tratez în Anexa 5: Încă două argumente din 1 Timotei 3.)

Darurile ca temei al învățăturii și al conducerii

Ca să repet: în Romani, o epistolă normativă, Pavel subliniază darurile ca temei pentru conducere și învățătură în biserică, pe când în 1 Timotei, o epistolă corectivă, el este mai preocupat să îndrepte o situație din biserica din Efes.

Totuși, aceasta nu înseamnă că 1 Timotei renunță cu totul la importanța recunoașterii darurilor când se aleg lideri și învățători. Un verset esențial aflat spre sfârșitul epistolei arată aceasta: „Prezbiterii care cârmuiesc bine să fie învredniciți de îndoită cinste, mai ales cei ce se ostenesc cu propovăduirea și cu învățătura pe care o dau altora."[647] Observați în acest verset două referiri tacite la daruri. Prima este darul conducerii. Unii prezbiteri sunt deosebit de buni, spune Pavel, la „cârmuirea bisericii". Cuvântul grecesc pentru a cârmui (*proestōtes*) este cuvântul cel mai des folosit pentru conducerea unei biserici.[648] Și totuși – și aceasta ar trebui să ne zguduie – Pavel folosește același cuvânt pentru „darul conducerii", fără referire la gen, din Romani 12. Ce vreau să spun este că semnul cel mai sigur că Dumnezeu ar putea dori ca cineva să fie episcop este că acea persoană dă dovadă de un dar al conducerii primit de la Dumnezeu.

647. 1 Timotei 5:17
648. Apare în 1 Timotei 5:12, unde se folosește un cuvânt înrudit cu verbul pentru a descrie conducerea bisericii.

A doua este darul învățăturii. Mai devreme în epistolă, Pavel spune că toți prezbiterii trebuie să fie „în stare să învețe pe alții", dar scriind „mai ales cei ce se ostenesc cu propovăduirea și cu învățătura", el precizează că unii prezbiteri ar trebui probabil să facă aceasta mult mai mult decât alții. Experiența mea din viața bisericii mă face să fiu de acord: unii predicatori sunt pur și simplu mai înzestrați pentru aceasta decât alții. Potrivit lui 1 Timotei, știm că echipele de conducere pastorală trebuie să fie profund conștiente de darurile date de Dumnezeu (între membrii lor și la alții), pentru că Pavel îi amintește lui Timotei: „Nu fi nepăsător față de darul care este în tine și care ți-a fost dat prin prorocie, cu punerea mâinilor de către ceata prezbiterilor."[649]

Să încheiem acest capitol acolo de unde am început: „burduful Duhului" pe care ar trebui să căutăm să-l aplicăm este recunoașterea darurilor, și nicidecum exclusivitatea pe criterii de gen. Bisericile ar trebui să caute oameni evlavioși și înzestrați pe care să-i pregătească și să-i elibereze pentru slujirile cu mare impact ale învățăturii și conducerii. La urma urmei, Pavel poruncește direct aceasta: „Dacă darul vostru … este învățătura, învățați-i pe alții; … dacă este conducerea, conduceți cu râvnă."[650] În loc să ne simțim amenințați de femeile înzestrate, ar trebui să-I aducem laudă lui Dumnezeu pentru ele. S-ar putea să fie mai mult adevăr decât ne place în această concluzie a lui Ben Witherington, un cercetător al Noului Testament care și-a scris doctoratul despre slujirea femeilor în biserica primară: „Problema în biserică nu sunt femeile puternice, ci mai degrabă … bărbații care se simt amenințați de femeile puternice și au încercat felurite mijloace, chiar și printr-o exegeză îndoielnică, să le împiedice să-și exercite darurile și harurile în biserică."[651]

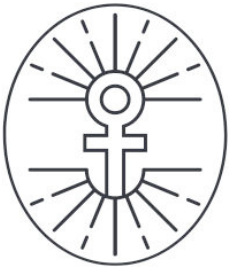
Loren Cunningham de la YWAM povestește ceva ce i-a spus odată regretatul David Yonggi Cho: „Toate bisericile [din Coreea] sunt mici [pentru că] își țin femeile pe loc și nu le lasă să facă ce le cheamă Dumnezeu să facă. Le-am spus să-și elibereze femeile, dar ei insistă că nu aceasta este problema. Mă întreabă: «Care este cheia bisericii tale?» Le spun din nou: «Eliberați-vă femeile», dar ei pur și simplu nu mă aud!"[652]

649. 1 Timotei 4:14
650. Romani 12:6-8
651. Sursa: www.bit.ly/3BJj5wh
652. Loren Cunningham, Why Not Women? A Biblical Study of Women in Missions, Ministry, and Leadership

Chiar de curând vorbeam cu un prieten care, împreună cu soția lui, a reînființat o biserică cu cincizeci de adulți și a văzut-o crescând la mii de oameni. Pentru că ei conduc și o familie mare de biserici din Africa de Sud, precum și o familie de biserici în continuă multiplicare pe care au întemeiat-o mai înainte în Zambia, l-am întrebat cum face față poverii. El răspunde într-un fel care arată că îmbrățișează recunoașterea darurilor, indiferent de gen, atât în căsnicia sa, cât și în slujirea sa, ca burduful în care să se toarne binecuvântarea lui Dumnezeu pentru lume:

Soția mea și cu mine conducem împreună. Pentru noi, aceasta are un efect multiplicator asupra a tot ce facem. Amândoi conducem și lucrăm ca o echipă, conducând și supunându-ne unul altuia în diferite domenii, după punctele noastre forte. Încercăm să scoatem ce e mai bun din celălalt și să ne sprijinim unul pe altul. Când întemeiem biserici în Zambia, avem mai multe ocazii decât lideri de biserică bărbați. Adesea femeile sunt cele mai înzestrate și au cel mai bun caracter. Când punem biserici în grija lor, vedem iar și iar că ele și bisericile pe care le conduc înfloresc.

Pierdem atât de mult din harul lui Dumnezeu când le dăm la o parte pe femeile înzestrate sau le minimalizăm. Nu le lipsim doar pe femeile înzestrate, ci și bisericile pe care le conducem, lumea căreia îi slujim și pe bărbați de parteneriatul de care au atâta nevoie.

Partea a patra

ELIBERAREA FEMEILOR

14

Feminitatea și masculinitatea după Biblie

„Lăsați deoparte vechea noțiune tradițională a femeii ca ocrotitoare și a bărbatului ca lider. Lăsați deoparte și noile noțiuni ale femeii ca superfemeie și ale bărbatului ca asupritor. Începeți cu cel mai înfricoșător lucru dintre toate: o foaie albă." **Anna Quindlen**[653]

John Piper spune: „Biserica are nevoie de un răspuns la ce îi spui unui băiat sau unei fete de opt ani care întreabă: «Mami, ce înseamnă să crești și să fii bărbat, și nu femeie?» … Nu-mi vorbiți despre virtuți omenești generale. Spuneți-mi ce înseamnă să fii bărbat, și nu femeie."[654] Dar l-aș putea întreba și eu același lucru. Ce le-ar spune copiilor mei, care au cam vârsta aceea? Iertați-mă că îi pun cuvinte în gură prin ce urmează, dar sunt propriile lui cuvinte.

Declarația de la Danvers, pe care a scris-o el, afirmă că Dumnezeu îi cheamă pe toți bărbații să le conducă pe femei, să le poarte de grijă și să le ocrotească. Femeile, la rândul lor, trebuie să se supună acestei conduceri, purtări de grijă și ocrotiri și s-o primească și să se concentreze mai ales pe cămin și pe copii. Dacă copiii mei ar întreba ce înseamnă să fii un bărbat cu adevărat *masculin* și o femeie cu adevărat *feminină*, Piper se încumetă să dea un răspuns:

În inima masculinității mature se află un simț al responsabilității binevoitoare de a le conduce pe femei, de a le purta de grijă și de a le ocroti în moduri potrivite cu diferitele relații ale unui bărbat … și … în inima feminității mature se află o dispoziție eliberatoare de a afirma, de a primi și de a încuraja tăria și conducerea unor bărbați vrednici, în moduri potrivite cu diferitele relații ale unei femei.[655]

653. Discursul de absolvire de la Mount Holyoke, 1999
654. Vezi www.vimeo.com/44525286.
655. Sursa: Recovering Biblical Manhood and Womanhood, cap. 1.

Dar vedeți, Piper își proiectează acum înțelegerea despre rolurile din căsnicie asupra *tuturor* relațiilor dintre bărbați și femei. Dacă are dreptate, atunci ar trebui s-o îndrum pe fiica mea de opt ani să înceapă să „primească conducerea" celor patru frați ai ei. Chiar aceasta așteaptă Dumnezeu de la fiii mei și de la fiica mea? Să abordăm cât de temeinic putem întrebarea despre ce învață Biblia cu privire la masculinitate și feminitate.

Complementaritatea ca învățătură

Chiar primul verset despre omenire din Biblie, din primul ei capitol, ne spune că „*parte bărbătească și parte femeiască i-a făcut*". Biologic, Dumnezeu a făcut neamul omenesc dimorf din punct de vedere sexual, adică în două forme, bărbătească și femeiască. Mai devreme în Geneza 1, limbajul despre noapte și zi, despre soare și lună, poate oferi un tipar pentru complementaritatea dintre bărbat și femeie. Suntem unul pentru altul corespondentul celuilalt. Ca două piese ale unui puzzle, umplem golurile unul altuia. Isus a subliniat deosebirea dintre sexe făcând referire la Geneza 1: „N-ați citit că Ziditorul, de la început, «i-a făcut parte bărbătească și parte femeiască»?"[656]

Al doilea capitol al Bibliei arată și el *complementaritatea sexelor*. Dacă îi luăm pe Adam și Eva ca prototipuri ale bărbaților și femeilor în general, atunci suntem „asemănători-și-opuși" (*kenegdo*) – ne completăm unul pe altul ca perechi corespondente *și* lucrăm împreună ca parteneri ca să scoatem ce e mai bun din celălalt. (Punând aceste idei laolaltă, suntem „parteneri-corespondenți" – „counterpartners".)

Complementaritatea este deci ideea lui Dumnezeu! Până aici, totul e bine. *Dar când întrebăm aceste capitole de început ale Bibliei care este exact diferența dintre bărbați și femei, în afară de evidentele lor diferențe biologice, ne e greu să găsim răspunsuri.* Desigur, bărbatul nu poate purta în pântece, naște și alăpta copii, dar ce altceva nu poate face sau n-ar trebui să facă? Și, în afară de a lăsa o femeie însărcinată, ce nu poate face o femeie? Cred că în capitolele de început ale Scripturii se dau puține răspunsuri clare.

656. Matei 19:4. Este interesant că numai Isus cel fals, gnostic, șterge diferența: „Când îi veți face pe cei doi unul … astfel încât bărbatul să nu mai fie bărbat și femeia să nu mai fie femeie … atunci veți intra [în Împărăție]" (Evanghelia după Toma 22).

Cel mai aproape de vreun fel de „identificare a rolurilor" putem ajunge în felul în care Dumnezeu împarte pedepsele în Geneza 3. Femeia va avea dureri la naștere – este acesta felul în care Dumnezeu recunoaște că orientarea vieții ei va fi creșterea copiilor? Iar bărbatul va fi frustrat de ogor – este acesta felul în care Dumnezeu afirmă că el va fi cel care asigură cele materiale?

Ar trebui oare să ne încumetăm să tragem atâtea concluzii despre rolurile noastre din aceste pedepse? La urma urmei, descrie acest pasaj sau prescrie? Când ne gândim la primii cititori ai Genezei, ne dăm seama că probabil ceva este descris, nu prescris. Este scris pentru o cultură agrară, în care bărbații făceau partea grea, fizică, a muncii la fermă, pe când soțiile își alăptau al șaselea copil.

De fapt, nu există nimic în aceste pedepse care să prescrie sfere exclusive după gen pentru toți bărbații și toate femeile, fie necăsătoriți, fie căsătoriți, în toate culturile. Geneza 1 subliniază mai degrabă că bărbatul și femeia sunt implicați *amândoi* în creșterea copiilor („creșteți"). Eva poate naște copii, dar și Adam le poartă de grijă copiilor lor și îi crește. (În Geneza 2, naratorul lasă să se înțeleagă că planul lui Dumnezeu este ca un copil să fie crescut *atât* de un tată, *cât și* de o mamă.[657])

Și *amândoi* sunt implicați în lucrarea ogoarelor („supuneți-la"). Poate fi adevărat că, înainte să apară Eva, Adam este pus în grădină ca s-o lucreze, dar ni se spune că Eva îi este dată ca ajutor potrivit și parteneră, ceea ce implică faptul că ea împarte cu el munca.[658] Nu că ar fi ceva greșit în aceste roluri de cel care asigură cele materiale și de cea care îngrijește, dar când complementarii le impun *tuturor* bărbaților și femeilor, ei trec dincolo de învățătura clară a acestui pasaj.

657. Vezi Geneza 2:24

658. Alastair Roberts a propus recent să citim în text mai mult despre diferențele de gen: dacă citim Geneza 2 în lumina Genezei 1, chemarea bărbatului, așa cum este descrisă în Geneza 2, corespunde în primul rând sarcinilor din primele trei zile ale creației: a numi, a îmblânzi, a despărți și a stăpâni. Chemarea femeii implică în principal a umple, a slăvi, a da naștere, a crea comuniune și a aduce viață nouă – sarcini asociate cu celelalte trei zile ale creației. Oricât de captivant ar fi acest fel de a citi textul, el este o abordare nouă și poate fi un exemplu de eisegeză plină de imaginație (adică de a citi în text ce nu este acolo). Dacă ar fi să fie acceptat (și mă îndoiesc că ar trebui), aș îmbunătăți propunerea lui Roberts incluzând și „stăpânirea" în chemarea femeilor: la urma urmei, ziua a șasea este în mod apăsat despre stăpânire și supunerea pământului.

Pe scurt, dimorfismul sexual și ideea complementarității pot fi evidente în Geneza 1–3, dar prescripțiile despre rolurile și sferele bărbatului și ale femeii sau definițiile masculinității și feminității nu sunt.

Masculinitate și feminitate: un construct social?

Întrebările despre ce înseamnă să fii un „bărbat adevărat" sau o „femeie adevărată" sunt complicate în cultura noastră modernă de faptul că ideea postmodernă despre gen ca „construct social" a câștigat teren. Lăsând deoparte sexul biologic, se afirmă acum pe scară largă că idei precum masculinitatea și feminitatea sunt mult mai mult rezultatul educației și culturii cuiva decât al geneticii.

O parte din forța argumentului culturii noastre este că multe meta-analize ale studiilor despre bărbați și femei arată aceleași concluzii: în afară de diferențele biologice, bărbatul și femeia obișnuiți sunt remarcabil de asemănători. Mulți cercetători conchid că, dacă se iau în considerare influențele culturale, diferențele sunt atât de mici, încât nu merită aplicate ca generalizare.

Înainte să fim tentați să aruncăm această concluzie ca pe o agendă feministă care deformează rezultatele științelor sociale, să ne amintim că ea corespunde într-o oarecare măsură cu învățătura din Geneza 1 și 2: bărbații și femeile sunt făcuți pe aceeași planetă (nu unul de pe Marte și celălalt de pe Venus); sunt făcuți din aceeași materie („os" și „carne"); și sunt făcuți după aceeași asemănare și același chip (al lui Dumnezeu). „Asemănarea" pe care o au bărbatul și femeia cu Dumnezeu în Geneza 1 își găsește o analogie în „asemănarea" dintre bărbat și soția lui în Geneza 2. De asemenea, cuvântul *kenegdo* poate să nu sublinieze atât deosebirea, cât asemănarea, de unde și traducerea „potrivit". Există o corespondență între bărbat și femeie, o „asemănare" omenească, pe care Adam, oricât s-a străduit, n-a putut s-o găsească la niciuna dintre fiarele grădinii. Toate acestea ne ajută să nu exagerăm diferențele dintre bărbați și femei.

Tikva Frymer-Kensky le-a studiat pe femeile din Vechiul Testament și a observat că ceea ce se subliniază este umanitatea lor, nu faptul că sunt femei:

Când cercetăm relatarea biblică despre scopurile și strategiile femeilor, iese la iveală un fapt surprinzător. Nu există nimic specific „feminin" în felul în care sunt înfățișate femeile în Biblie, nimic deosebit de feminin nici în scopurile, nici în strategiile lor. Scopurile femeilor sunt aceleași scopuri pe care le au personajele biblice masculine și autorii istorisirilor.[659]

Totuși, după părerea mea, există destule studii care susțin ideea că bărbații și femeile au, în medie, diferențe cognitive, psihologice și emoționale, oricât de mici ar fi ele. Ca să folosesc o expresie pe care am auzit-o de la vânzătorii ambulanți din Orient: bărbații și femeile sunt „same, same, but different" („la fel, la fel, dar altfel").

Diferențele

Gândiți-vă la diferențele dintre creierele noastre. Creierul nostru este făcut să lucreze alternând între emisfera dreaptă, intuitivă și creativă, și emisfera stângă, factuală și analitică. În creierul masculin, conexiunile neuronale merg, în medie, din față în spate în fiecare emisferă, ceea ce îi avantajează pe bărbați în percepție și în acțiunile coordonate. Creierul feminin, în schimb, are mult mai multe căi de legătură între cele două emisfere, ceea ce le echipează pe femei mai firesc pentru comunicare și percepție. Se pare că de aceea bărbații se orientează adesea mai bine și duc la capăt mai bine sarcini individuale, iar femeile excelează în a face mai multe lucruri deodată și în rezolvarea problemelor în grup. Și de aceea, în medie, bărbații gândesc mai liniar, iar femeile mai cuprinzător, bilateral și contextual.[660] Poate că aceasta explică o descriere populară potrivit căreia bărbații, în medie, caută să se maturizeze desprinzându-se, pe când femeile fac aceasta legându-se de alții.[661]

De asemenea, imagistica creierului arată diferențe în cantitatea de substanță cenușie (unde se prelucrează informația) și de substanță albă (prin care informația este transmisă electric spre alte părți ale corpului). Bărbații, cu mai multă substanță albă, excelează ușor în coordonarea fizică, pe când femeile

659. Tikva Frymer-Kensky, In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth, cap. 11
660. Vezi două articole despre subiect: www.bit.ly/2ZR6n12 și www.cbsn.ws/2YaJ7L6
661. Carol Gilligan, In a Different Voice. Citată de Tim și Kathy Keller: „The Meaning of Marriage", cap. 6.

prelucrează mai repede informația și recunosc semnalele sociale.[662]

Cel mai fascinant mi se pare felul în care cercetătorii din științele sociale au identificat zece spectre ale tipurilor de personalitate – fiecare măsurând cât de scăzut sau de ridicat este cineva la compasiune, politețe, imaginație, hărnicie, entuziasm, stabilitate a dispoziției, ordine, fermitate, gândire analitică și capacitatea de a rămâne calm – și au descoperit că, în medie, bărbații și femeile se situează în locuri diferite pe multe dintre aceste spectre, cum arată tabelul următor.[663]

	Percentila femeilor	Percentila bărbaților
Plin de compasiune	61	39
Politicos	59	41
Imaginativ	56,5	44,5
Entuziast	55	45
Ordonat	54,5	45,5
Harnic	50	50
Ferm (asertiv)	48	52
Cu gândire analitică	45	55
Cu dispoziție stabilă	42,5	57,5
Rămâne calm	40	60

Ca să înțelegeți tabelul, închipuiți-vă că din o sută de bărbați și o sută de femei aleși la întâmplare se formează o sută de perechi bărbat–femeie. În privința hărniciei, probabilitatea statistică este ca în jumătate dintre perechi femeia să fie mai harnică decât bărbatul, iar în cealaltă jumătate bărbatul să fie mai harnic – aceasta arată că sunt la fel de înclinați spre hărnicie. În privința compasiunii însă, în 61 dintre perechi femeia va avea mai multă compasiune decât bărbatul, iar în celelalte 39 de perechi va fi invers.

Deși sunt la egalitate în privința hărniciei, observați că femeile obțin, în medie, scoruri puțin mai mari la compasiune, politețe, imaginație, entuziasm și ordine, pe când bărbații obțin scoruri mai mari la fermitate, gândire analitică, stabilitate a dispoziției și capacitatea de a rămâne calm.[664]

662. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, cap. 13
663. Sursa: www.bit.ly/3pZn7OU

Foarte interesant! Dar totuși ar trebui să ne întrebăm: ce facem cu aceste medii? Cu siguranță nu ar trebui să le proiectăm ca pe o așteptare față de fiecare persoană sau pereche. Ca părinte, s-ar putea să ai o fiică cu o gândire mai analitică decât fratele ei, care are mai multă compasiune decât ea. La fel, când împărțim sarcini, nu ar trebui să-i limităm automat pe candidați după gen. Dorothy Sayers spunea:

Puține femei se nasc mecanici; dar dacă există una, este inutil să încerci s-o convingi să fie altceva. … Dacă [ea] poate fi un avocat, un medic, un arhitect sau un inginer de primă clasă, atunci trebuie să i se îngăduie să încerce. Regula [ar trebui să fie] ca slujba să fie pe primul loc și apoi să fie deschisă oricărei persoane, bărbat sau femeie, gras sau slab, înalt sau scund, urât sau frumos, care poate face acea slujbă mai bine decât restul lumii.[665]

Aceasta este o problemă majoră a argumentului complementar care prescrie roluri de gen. Este corect să susținem că Dumnezeu i-a creat pe bărbați și pe femei distincți. În medie, bărbații pot fi mai capabili de la natură să preia comanda datorită fermității lor, pe când femeile, în medie, pot fi mai bine echipate să organizeze o casă și să aibă grijă de copii mici datorită simțului lor de ordine și compasiunii. Dar pentru acei bărbați și acele femei ale căror daruri îi fac excepții, impunerea acestor roluri ar fi extrem de dăunătoare.

De fapt, mă îndoiesc că se poate folosi Biblia ca să susțină stereotipurile de gen.

Bărbați din Biblie care sfidează stereotipurile de gen

Studiați personajele Bibliei și s-ar putea să descoperiți că cele mai multe dintre presupunerile noastre culturale actuale despre masculinitate și feminitate nu se găsesc nicăieri.

Când bărbații Betaleel și Oholiab sunt unși de Dumnezeu „să sape pietre" și „să lucreze în lemn", am putea crede că aceasta confirmă o muncă specifică genului, în care bărbații fac munca grea. Dar ce facem cu faptul că ei erau înzestrați și să facă „lucrări artistice" și să coasă „haine țesute"?[666] Sau când

664. Vezi www.bit.ly/3q6HGJh. Ca să fim corecți, științele sociale nu au stabilit încă cu certitudine în ce măsură aceste medii sunt rezultatul naturii sau al educației.

665. Dorothy Sayers, Are Women Human? Essays on the Role of Women in Society, p. 19, 29. Citată în William Witt, Icons of Christ, cap. 17

împăratul David se avântă în război ori își aruncă piatra în capul unui uriaș, putem aplauda alegerea de către Dumnezeu a unui bărbat pentru această sarcină, dar ce facem cu faptul că el cânta la harpă și scria poezie plină de emoție? Sau când Isus răstoarnă mesele în Templu, ne place să comentăm curajul Lui bărbătesc, dar ce înțelegem din faptul că El voia să-Și strângă poporul sub aripile Lui, cum își strânge găina puii?[667] Bărbații adevărați nu plâng? Ei bine, Isus a plâns. Bărbații adevărați mânuiesc arme? Isus i-a spus lui Petru să-și pună sabia la loc. Bărbații adevărați nu-și arată afecțiunea? Isus l-a lăsat pe Ioan să-și culce capul pe pieptul Lui. Bărbații adevărați nu fac treburi casnice? Isus a gătit și a pregătit mâncare pentru ucenicii Săi și le-a spălat picioarele.[668]

Despre Pavel ne place adesea să credem că întruchipează trăsături „masculine" precum o tenacitate de neoprit, o ambiție neobosită și înfruntarea a tot felul de primejdii. Totuși, când caută metaforele care îi mână și îi modelează slujirea, el se agață adesea de metafore feminine. Unei biserici îi spune: „Copilașii mei, pentru care iarăși simt durerile nașterii până ce va lua Hristos chip în voi!"[669] Iar alteia îi spune: „Cum își îngrijește o mamă care alăptează copiii, 8 așa ne-am îngrijit și noi de voi."[670]

Sau citiți de câteva ori cuvintele lui Pavel despre căsnicie din Efeseni 5 și observați ce face Isus, soțul ideal, pentru mireasa Lui: El își spală soția, o îmbracă, o hrănește, o îngrijește și îi spală hainele – în acea cultură, acestea erau treburi casnice.[671] Să nu uităm că fiecare cititor bărbat din comparațiile lui Pavel, Hristos/soț și Biserica/soție, este asemănat cu mireasa lui Isus. Bărbații, care adesea urmăresc independența și izolarea din cauza „masculinității" lor, ar trebui să învețe să caute intimitatea cu Hristos, soțul lor, primind cu vulnerabilitate grija Lui. Iată o sfidare a stereotipurilor masculine!

666. Exodul 31:1-10
667. Matei 21:12-17; 23:27
668. Mulțumiri prietenei mele Margo Davies pentru aceste observații din blogul ei: www.bit.ly/3mLLnlK
669. Galateni 4:19
670. 1 Tesaloniceni 2:7-8
671. Versetul 27 s-ar putea chiar referi la faptul că El îi procură soției Sale rochia de mireasă și o întreține.

Femei din Biblie care sfidează stereotipurile de gen

Confundăm, de asemenea, feminitatea „tradițională" cu feminitatea „biblică". Nu doar bărbații ucid ca să-și ocrotească poporul. Am văzut multe Biblii pentru copii care includ istoria lui David și Goliat, dar niciuna nu spune istoria lui Iael și Sisera, în care femeia Iael înfige fără teamă un țăruș de cort în capul unui general dușman aflat pe fugă – asigurând o biruință mai sigură poporului lui Dumnezeu.[672] Sau ce spunem despre femeia care își salvează cetatea asediată, organizând tăierea capului unui bărbat și aruncarea lui peste zid, potolindu-i astfel pe dușmanii care își așezaseră tabăra în jurul ei?[673]

Cât de diferite sunt aceste femei de cele „feminine" clasice dintr-un roman de Jane Austen, care își scriu „mereu în jurnal despre sentimentele lor, fac planuri despre cele mai bune perspective de căsătorie, leșină la aproape orice tulburare emoțională, poartă straturi peste straturi de haine, inclusiv un corset strâmt, și nu se așteaptă de la ele să muncească".[674] Ele nu sunt deloc femeile la care se gândea Elisabeth Elliot când idealiza greșit feminitatea biblică: „Femeile se predau, ajută și răspund, pe când soții asigură cele necesare, ocrotesc și iau inițiativa. O femeie biblică este o femeie supusă."[675]

Desigur, în lumea patriarhală antică (și în culturile tradiționale de azi), femeile trebuiau să se îngrijească de copii, să-i lase supuse pe bărbați să conducă și să le asigure confortul hranei și al sexului bărbaților a căror viață era prinsă în sfera publică. Dar deși Biblia se adaptează la o asemenea lume, ea nu o aprobă ca idealul cel mai înalt al lui Dumnezeu – lucru întărit de toate femeile din Biblie care au sfidat aceste roluri clasice. Uneori nu putem accepta aceasta. De exemplu, o părtinire în traducere apare în trei pasaje[676] despre femei: Bibliile noastre ne spun că Rut era o femeie „cinstită"; că „o femeie cinstită este cununa bărbatului ei"; și că femeia din Proverbe 31 le întrece pe celelalte femei care au „o purtare cinstită" (NIV: „noble", „nobil").

672. Judecători 4. La fel, Iudita din cărțile apocrife, al cărei nume înseamnă pur și simplu „femeie iudeică", își folosește viclenia ca să-i taie capul unui general dușman, Holofern.
673. 2 Samuel 2:22
674. Nu mai găsesc unde am dat prima dată de acest citat, dar nu este al meu.
675. Elisabeth Elliot, Let Me Be A Woman, p. 50. Citată în Barr, Introduction
676. Rut 3:11, Proverbe 31:29, Proverbe 12:4

Totuși, cuvântul ebraic *nayil* este tradus astfel în fiecare dintre aceste pasaje, *deși în celelalte 95 de apariții biblice ale lui, când este folosit despre bărbați, este tradus prin «viteaz», «războinic» sau «putere»*.

Și femeile din Biblie sunt neînfricate! Dacă Pavel, în Efeseni 5, îi cheamă nu doar pe femei, ci și pe bărbați să se identifice cu mireasa lui Hristos (și să facă și treburi casnice, ca soțul cel bun al Bisericii, Isus), atunci n-ar trebui să ne surprindă că în Efeseni 6 el îi cheamă nu doar pe bărbați, ci și pe femei să fie luptători în oastea lui Hristos, luându-și scutul și sabia și împingând înapoi întunericul.

Sunt întru totul pentru bărbați tari în Hristos, dar nu văd de ce am avea nevoie de altceva decât de femei care sunt și ele tari în Hristos – stând în picioare alături de noi, bărbații. Cu tot ce este dominat de întuneric în lumea noastră, trebuie să eliberăm cealaltă jumătate a oștirii, ca să ni se alăture nouă, bărbaților, ca răzbunători împotriva nedreptății și înșelăciunii, ca luptători pentru libertate care caută să-i salveze pe cei asupriți și traumatizați și ca purtători de torță și apărători ai cauzei lui Hristos. Nu vorbesc aici doar despre un viitor sperat. Iar și iar, femei luptătoare pentru Hristos au avut deja un impact uriaș pentru Isus. William Booth, fondatorul Armatei Salvării, obișnuia să spună că „cei mai buni oameni ai lui erau femei". La fel, cartea *Life and Work on the Mission Field* consemnează că „cu cât lucrarea era mai grea și mai periculoasă, cu atât era mai mare proporția femeilor față de bărbați".[677]

Să lăsăm deoparte stereotipurile

Faptul că Biblia nu oferă definiții ale feminității și masculinității îmi spune că poate ne-am fixat în mod nejustificat pe aceste idei. Da, oamenii sunt bărbați și femei și trebuie să trăim în acord cu identitatea noastră sexuală întrupată, dar Biblia nu are aproape nimic de spus despre natura feminității sau a masculinității. Studiul lui Tikva Frymer-Kensky asupra personajelor Bibliei arată că:

677. Herbert Kane, Life and Work on the Mission Field, p. 143. Citat în Bessey, Jesus Feminist, cap. 8.

[Scriptura] nu prezintă nicio caracteristică a comportamentului omenesc ca fiind „feminină" sau „masculină", nicio împărțire a însușirilor între polii «feminin» și «masculin», nicio urmă de deosebiri polare precum agresivitate masculină – receptivitate feminină, inovație masculină – conservare feminină, avânt masculin spre exterior – cuprindere feminină … sau oricare dintre celelalte polarități prin care suntem obișnuiți să ne gândim la deosebirea dintre sexe.[678]

Pe când scriu aceasta, deschid Twitter și citesc ce scrie un profesor de la un seminar baptist. Zilele trecute, pregătindu-se pentru Ziua Mamei, când unele biserici obișnuiesc să invite o femeie ca vorbitoare, el scrie: „Ascultați-mă bine. Dacă biserica voastră are chiar și ocazional o femeie predicatoare, trebuie să plecați din biserica aceea."[679] Apoi pare să anticipeze întrebarea noastră despre ce activități ar trebui atunci să facă femeile, pentru că în tweetul următor le laudă pe femeile care spală rufe, cos și tricotează și se îngrijesc de copii – toate activități care, spune el, atunci când sunt făcute bine de femei, vor fi răsplătite de Hristos.[680] Pe când mă uit la fluxul lui, apare un alt tweet despre faptul că „domniile și stăpânirile urăsc ordinea creației, urăsc masculinitatea și feminitatea biblică, Îl urăsc pe Dumnezeu".[681] Convingerile lui sunt greșite: ce-ar fi dacă strategia lui Satana a fost să facă o jumătate a oștirii să o „domesticească" pe cealaltă jumătate, închizând-o în casă? Ceea ce urăște Satana *de fapt* sunt bărbații și femeile uniți în putere, stând umăr la umăr în lupta spirituală și în vestirea Evangheliei.

Declarația de la Danvers spune că „deosebirile dintre rolurile masculine și feminine sunt rânduite de Dumnezeu și ar trebui să-și găsească ecoul în orice inimă omenească". Dar gândiți-vă cât de nefolositoare este această afirmație. De vreme ce autorul ei definește în altă parte „masculin" ca „tărie și conducere", iar „feminin" ca „afirmarea tăriei și conducerii masculine", ce înseamnă aceasta dacă sunteți bărbat și totuși puteți afirma tăria și conducerea unei femei, sau dacă sunteți o femeie puternică ce dorește să conducă? Înseamnă că în dumneavoastră lucrează ceva care nu este de la Dumnezeu.

678. Frymer-Kensky, In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth, p. 141.
679. www.bit.ly/2ZNt9ai
680. www.bit.ly/3nQAwpC
681. www.bit.ly/2ZS465M

Adevăratul semn al lucrării lui Dumnezeu atât în bărbați, cât și în femei este că amândoi urmăresc asemănarea cu Hristos. Nu e niciun secret cum este Isus. Poate că Apocalipsa 5 rezumă cel mai bine felul în care Isus sfidează stereotipurile. Acolo, lui Ioan i se spune să privească la „Leul din semința lui Iuda", care a biruit, dar când își ridică privirea să-L vadă, este surprins să vadă „un Miel care părea junghiat". Isus este și leul neînfricat, și mielul junghiat. El poartă un sceptru al autorității, dar poartă și cicatricile țintuirii pe cruce. El este și maiestuos, și blând. El este și împărat, și slujitor. Stă drept, înălțat până la ceruri, dar și îngenunchează ca să ne ia la pieptul Lui. Este puternic, și totuși vulnerabil; are autoritate, și totuși este accesibil; este ferm, și totuși se lasă înduplecat; răcnește, și totuși plânge; este de nezdrobit, și totuși a fost zdrobit.

Bărbaților fermi, dar uneori agresivi (și femeilor la fel), care pot înclina de la natură spre însușirile de leu ale lui Isus, le este adresată invitația lui Isus: „Învățați de la Mine, căci Eu sunt blând și smerit cu inima."[682] Femeilor blânde, dar ușor de descurajat (și bărbaților la fel), care pot înclina de la natură spre însușirile de miel ale lui Isus, le este adresată invitația lui Isus: „Împărăția cerurilor se ia cu năvală, și cei ce dau năvală pun mâna pe ea."[683] Ca să fie clar: Biblia nu ne poruncește niciodată să ne străduim să atingem niveluri mai înalte de masculinitate sau de feminitate. În schimb, suntem chemați la niveluri mai înalte de asemănare cu Hristos. Nu ne întrebăm: „Îmi împlinesc însărcinarea de a deveni o femeie sau un bărbat «biblic»?", ci: „Îl imit eu pe Hristos?"

De aceea scrie Pavel: „Când m-am făcut om mare, am lepădat ce era copilăresc", și nu: „Am lepădat ce era femeiesc." În loc să punem feminitatea în contrast cu masculinitatea, cum facem adesea, poate că suntem chemați să le punem pe amândouă în contrast cu copilăria. Copiii au tendința să aștepte instrucțiuni, să fie centrați pe ei înșiși, temători și extrem de dependenți de alții. În schimb, știm că am ajuns la maturitate ca femei și ca bărbați când am învățat să-i slujim pe alții, să fim interdependenți și să ne asumăm mai multă inițiativă și responsabilitate.

Dar există oare *vreo* poruncă specifică unui gen? Cred că există una pentru femei și una pentru bărbați.

682. Matei 11:29
683. Matei 11:12

Să administrăm bine frumusețea și puterea

Să începem cu o instrucțiune pentru femei care are legătură cu frumusețea lor: „Vreau, de asemenea, ca femeile să se îmbrace în chip cuviincios, cu rușine și sfială; nu cu împletituri de păr, nici cu aur, nici cu mărgăritare, nici cu haine scumpe, ci cu fapte bune, cum se cuvine femeilor care spun că sunt evlavioase."[684]

Observați că Pavel nu critică, ci afirmă dorința unei femei de a fi frumoasă. De fapt, în altă parte, el sugerează că frumusețea unei femei este culmea creației.[685] Îngrijorarea lui Pavel este însă că multe femei se mulțumesc prea ușor cu o frumusețe superficială. Femeia din Proverbe 31 este lăudată nu pentru frumusețea ei de suprafață, care este trecătoare, ci pentru dragostea ei strălucitoare de Dumnezeu. În biserica din Efes par să fi existat femei bogate care căutau să atragă atenția asupra lor prin podoabele lor luxoase. Pavel spune că ar trebui mai degrabă să se concentreze asupra Celui care nu le judecă după înfățișarea exterioară, ci după faptele lor izvorâte din dragoste. Poate că Pavel le provoacă și pe femeile creștine care se îmbrăcau provocator, ca să-și folosească frumusețea în mod manipulator. Nu sugerez nicidecum că felul în care se îmbracă o femeie ar trebui să determine felul în care o tratează bărbații sau că femeile ar trebui vreodată să se simtă răspunzătoare de curăția sexuală a bărbaților. Fiecare femeie este liberă să se îmbrace cum dorește, dar femeile evlavioase ar trebui să se îmbrace, mai întâi, cu dragoste. Iar dragostea aceasta ar trebui îndreptată *mai întâi* spre ele însele. În ciuda presupusei celebrări a exprimării de sine în cultura noastră, femeile și fetele tinere n-au fost niciodată atât de chinuite de tirania idealului fizic. Nu în mică măsură din cauza influenței rețelelor sociale, nivelurile de depresie, anxietate și tulburări de alimentație la tineri cresc vertiginos.[686] În căutarea nesfârșită a perfecțiunii și a tot mai multor „like-uri", dorința noastră firească de frumusețe a fost desfigurată. Înfățișarea noastră fizică nu a fost niciodată menită să aibă o asemenea putere asupra noastră sau asupra altora.

Îngăduiți-mi acum să spun ceva despre aceasta din perspectiva unui bărbat. În Predica de pe Munte, Isus le poruncește *bărbaților* să nu se uite la femei ca să le poftească – El nu le poruncește femeilor să se ferească de a fi obiecte ale poftei. Ca bărbat, știu că pot să mă uit cu poftă chiar și la o femeie îmbrăcată

684. 1 Timotei 2:9-10
685. 1 Corinteni 11:15
686. www.bit.ly/3bIo4mc

cuviincios. Și ca bărbat creștin am ajuns să-mi dau seama că soluția pentru poftă nu este să evit să mă uit la femei. La urma urmei, Isus Se uita tot timpul la femei. Mai degrabă, cea mai bună strategie de luptă pentru curăția mea este să le *văd cu adevărat* pe femei așa cum le vede Dumnezeu – nu ca pe niște obiecte ale satisfacției sexuale, ci ca pe semenele mele, purtătoare ale chipului lui Dumnezeu.

Să ne gândim acum la o poruncă dată bărbaților care poate avea legătură cu puterea lor fizică. Petru cere ca bărbatul să-și folosească în mod corect puterea fizică în prezența femeilor: „Bărbaților, … purtați-vă … cu înțelepciune cu nevestele voastre, ca cu niște vase mai slabe; dați-le cinste, ca unora care vor moșteni împreună cu voi harul vieții, ca să nu fie nimic care să vă împiedice rugăciunile.”[687] Oricât de mult s-ar putea împotrivi femeile acestor cuvinte ale lui Petru, ele nu sunt menite ca o jignire. El doar constată un fapt universal: bărbații adulți sunt aproape întotdeauna mai puternici fizic decât femeile. Bărbații ar trebui să-și folosească puterea mai ales ca să ocrotească, și niciodată ca să rănească.

În mod îngrozitor, violența domestică a fost considerată inacceptabilă și infracțiune abia la jumătatea secolului trecut. Cum am subliniat mai devreme, în capitolul 2, abia în anii 1960 femeile au început să fie văzute ca egale și, în consecință, subordonarea femeilor a fost pusă sub semnul întrebării. De fapt, am găsit un articol din anii 1960 din ziarul *New York Daily Mirror* cu titlul „Dacă o femeie are nevoie, ar trebui bătută la fund?”[688] Pe baza celor patru bărbați care au scris, răspunsul unanim este: da! „Îi învață cine e șeful”, scrie un oarecare Teddy Gallel. „Multe femei tind să uite că aceasta e o lume a bărbaților, iar mulți bărbați care au renunțat să fie șefii familiei regretă.” Trăiesc într-o țară în care un procent uluitor de 50% dintre femei vor fi violate sau abuzate sexual în cursul vieții lor. Fiecare poveste tragică este un exemplu de bărbat care își folosește puterea ca să le vâneze pe femei, în loc să le ocrotească. Ce folosire greșită a puterii fizice masculine!

În războaiele și bătăliile din Vechiul Testament, când era nevoie de forță fizică brută, bărbații erau cei trimiși în prima linie.[689] Când viața le era în primejdie, Maria și pruncul Isus se puteau încrede în Iosif ca scut fizic al lor.[690] De fapt,

687. 1 Petru 3:7
688. www.bit.ly/3EI1Tcr
689. Deuteronomul 20:7-8, Iosua 1:14
690. Matei 2:13-14

Pavel se așteaptă ca toți soții să fie gata să-și dea viața pentru soțiile lor.[691] Din nou, nu vreau să creez o generalizare. Pot exista situații în care o femeie în vârstă de pe o barcă ce se scufundă socotește că e mai bine să-i dea ultima vestă de salvare unui tânăr, sau în care o soție mai puternică fizic își apără trupește de primejdie soțul cu dizabilități, sau în care o femeie ca Rahav își arată credința în Dumnezeu ascunzând în locuința ei fugari bărbați nevinovați.[692]

Foarte important, Petru nu extinde, cum fac mulți cercetători complementari, slăbiciunea fizică a femeii la o slăbiciune emoțională sau spirituală – de-a lungul istoriei Bisericii femeile au fost considerate pe nedrept mai slabe decât bărbații din punct de vedere emoțional, intelectual, moral și spiritual. Dar nu aceasta spune Petru și cu siguranță nu trebuie folosit ca să le excludem pe femei din rolurile de slujire. Am citit de curând un argument adus de teologul de frunte al unei mișcări complementare de mii de biserici, în care observă pe bună dreptate că bărbații sunt făcuți să fie ocrotitorii fizici și apoi spune tot pe bună dreptate că o sarcină principală a pastorilor este să ocrotească spiritual turma. Dar apoi deduce greșit că, prin urmare, bărbații sunt mai potriviți pentru sarcina de a conduce biserici.[693] În realitate, când este vorba de aspectele nefizice ale vieții, o femeie este la fel de capabilă ca un bărbat să-i ocrotească pe alții, inclusiv pe bărbați.

Recuperarea complementarității fără ierarhie

Complementarii pornesc din locul corect, afirmând faptul că bărbații și femeile sunt făcuți diferit și au nevoie unii de alții. Dar apoi merg mai departe decât textul și susțin că deosebirile „rânduite de Dumnezeu" se reduc în esență la autoritate–supunere. Pentru ei, complementaritatea este ierarhică și duce astfel la pierderea complementarității, pentru că creează zone exclusiv masculine în biserică, precum conducerea bisericii și predicarea de la amvon, unde se aude doar vocea bărbătească. Procedând astfel, ei

691. Efeseni 5:25 și urm.
692. Iosua 2
693. La fel, Owen Strachan, în „The Grand Design", susține că curajul și combativitatea necesare pentru a sta împotriva întunericului spiritual sunt însușiri propriu-zis masculine. De aceea, bărbații ar trebui să conducă. Totuși, textele pe care le folosește ca să susțină aceasta – 1 Corinteni 16:13-14, Isaia 19:16, 1 Împărați 2:2 și Ezechiel 22:30 – nu-i susțin afirmația. Desigur, pentru luptele fizice este nevoie de putere fizică, dar luptele spirituale nu cer putere fizică, și de aceea și femeile pot sluji cu curaj în prima linie a lucrării lui Dumnezeu.

subminează complementaritatea sexelor, care ar reflecta mai deplin chipul lui Dumnezeu.

În acest capitol am încercat să smulg complementaritatea din mâinile complementarismului și s-o unesc nu cu ierarhia, ci cu reciprocitatea. Planul lui Dumnezeu nu este ca, în general, bărbații să le conducă pe femei, ci ca, în general, bărbații să conducă alături de femei. Nu există nimic în Scriptură care să lege capacitățile intelectuale sau de conducere de vreun gen anume. Cel mult putem spune că *în medie* femeile vor gândi sau vor conduce într-un fel, iar bărbații în altul.

Dacă ne gândim la structurile diferite ale creierului bărbaților și femeilor sau la cele zece puncte din tabelul de mai devreme din acest capitol, unde femeile au, în medie, mai multă compasiune și creativitate, iar bărbații, în medie, mai multă fermitate și gândire analitică, n-ar fi oare căsniciile, slujirile și locurile noastre de muncă mult mai bogate dacă ne-am pune punctele forte laolaltă? Avem nevoie de noi toți ca să devenim tot ce suntem meniți să fim. Dacă femeile și bărbații sunt, în medie, făcuți diferit, atunci o echipă de conducere formată din bărbați și femei va aduce, în medie, o conducere mult mai echilibrată oricărei entități sau comunități pe care o conduce.

Este cu adevărat trist că societatea este înaintea bisericii în această privință, dar beneficiul includerii femeilor la cele mai înalte niveluri de conducere, deși acceptat greu în multe țări, produce rezultate remarcabile. Un studiu cuprinzător[694] a arătat că atunci când echipele de conducere de vârf din companii sunt formate numai din bărbați, ele iau decizii bune în 58% din cazuri. Dacă însă în aceste echipe sunt adăugate femei, probabilitatea de a lua decizii bune sare la 73%![695]

Când încercăm să alergăm cu un picior în ghips, vom șchiopăta și vom țopăi. Cu două picioare care funcționează, putem face pași mult mai mari și putem ajunge mult mai departe. La fel este cu contribuțiile complementare unice ale bărbaților și femeilor. După ce descrie cum i-a creat Dumnezeu pe bărbatul și pe femeia purtători ai chipului Său, naratorul din Geneza 1 spune că Dumnezeu „S-a uitat la tot ce făcuse; și iată că erau foarte bune". Nu cu mult timp în urmă, în Occident putea părea să aibă sens să folosim doar un picior

694. www.bit.ly/3BKuImw

695. Dacă echipa era formată din persoane diverse ca gen, vârstă și loc în care au crescut și au făcut studii superioare, cifra urcă la 87%.

(celălalt era socotit, la urma urmei, inferior: înclinat spre irațională, instabilitate și frică). Acum, când cultura noastră a descoperit că lucrurile stau altfel, iar sensul și intenția originală a Scripturii au fost recuperate, putem și trebuie să alergăm cu amândouă picioarele.

Avem atât de multe lucruri bune înainte, pe măsură ce lucrăm tot mai mult împreună ca parteneri, dar faptul că suntem diferiți înseamnă că nu va merge întotdeauna ca pe roate. Diversitatea duce la o creștere și o productivitate mai mari, dar duce și la mai multă complexitate și la neînțelegeri. Vechile noastre prejudecăți sunt deosebit de încăpățânate. Acesta este cel puțin în parte motivul pentru care căsnicia poate fi atât de grea. Totuși, greu nu înseamnă greșit – foarte adesea este tocmai ocazia de care avem nevoie ca să creștem în asemănarea cu Hristos.

La urma urmei, scopul vieții, așa cum îl definește Biblia, nu este să devenim mai masculini sau mai feminini, ci să devenim mai asemenea lui Isus, care este și Leu, și Miel.

15

Eva nedomesticită

„Este de-a dreptul stupid să le iei femeilor ocupațiile tradiționale și apoi să te plângi că își caută altele noi. Fiecare femeie este o ființă omenească – lucrul acesta nu se poate repeta prea des –, iar o ființă omenească trebuie să aibă o ocupație, dacă nu vrea să devină o pacoste pentru lume." Dorothy Sayers[696]

De curând, când un învățător biblic de frunte a fost întrebat ce două cuvinte i-ar spune celei mai populare predicatoare din Convenția Baptistă de Sud (Southern Baptist Convention), el a răspuns: „Du-te acasă." Nu era doar o umilire personală a lui Beth Moore, ci și un sfat fidel teologiei lui complementare.

În 1998, baptiștii din sud, după ani de discuții, au aprobat „domesticirea" femeilor – adică închiderea lor în sfera casei – ca destin rânduit de Dumnezeu: „O soție … are responsabilitatea dată de Dumnezeu de a-și respecta soțul și de a-i sluji ca ajutor în administrarea casei și în creșterea generației următoare."[697] Potrivit complementarilor, Adam se poate înălța ca lider în societate, în biserică *și* acasă. Eva însă este menită să ajungă la deplina ei înălțime de zbor înăuntrul casei – dar chiar și aici ea doar îl ajută pe Adam, „capul casei", ținând casa și îngrijindu-i copiii. Cum am observat deja, acest fel de șovinism nu este nimic nou. În secolul al V-lea, un Părinte al Bisericii le explica acest concept celorlalți soți:

O soție are o singură datorie: să păstreze ce am strâns, să ne ocrotească venitul, să aibă grijă de casa noastră. … [V]iața noastră este alcătuită din două sfere de activitate, cea publică și cea privată. Când Dumnezeu le-a despărțit pe acestea două, i-a încredințat femeii administrarea casei … [E]a

696. Dorothy Sayers, Are Women Human? p. 32.
697. Barry Hankins, Uneasy in Babylon, p. 214–215. Citat în Barr, cap. 1.

nu-și poate spune părerea în sfatul public, dar își poate spune părerea în casă.[698]

Acest fel de învățătură micșorează contribuția deplină a unei femei în societate, în biserică și – într-o măsură mai mică – în casă. Desigur, mamele (și tații) trebuie să-și iubească copiii din toată inima, crescându-i într-un cămin sigur, dar ce spunem despre femeile necăsătorite? Sau despre cele fără copii? Chiar și în multele decenii din viața unei mame, anii intenși ai creșterii copiilor (dacă alege să se dedice cu totul acestui lucru) nu durează la nesfârșit. Prin glorificarea rolului casnic, complementarismul subminează greutatea oricărui alt rol, în orice altă etapă a vieții, pe care l-ar putea avea o femeie.

Sarah Bessey povestește că a crescut într-o biserică unde a fost învățată o teologie largă despre felul în care Îi poate sluji lui Isus și de aceea tânjea după „o viață de făuritoare de pace răscumpărătoare și de căutătoare a dreptății". Când s-a mutat însă în sudul Americii, unde slujirea femeilor se concentra în primul rând pe rolul de mamă casnică, a trăit „o înțelegere a urmării lui Isus care se micșora de la o zi la alta".[699] Într-adevăr, această învățătură despre domesticirea femeii, care nu reușește să vadă tot ce vede Dumnezeu într-o femeie, le face pe multe femei să trăiască, de-a lungul timpului, vieți mai mici, restrânse, neîmplinite, nu vieți mai mari, largi.

Spre lauda mamelor

Vă rog să nu înțelegeți ce *nu* spun. Sugerând că femeile au fost micșorate de o învățătură care spune că principala lor contribuție se găsește în rolul de mamă, nu vreau nicidecum să micșorez nici rolul mamelor. Ele sunt temelia familiei și a societăților sănătoase. Trebuie să cinstim acest rol și să-l ținem la cel mai mare preț. Sunt mereu smerit și recunoscător pentru felul în care Julie își dăruiește viața pentru cei cinci copii ai noștri. Dintre toate rolurile ei din viață, acesta este cel pe care îl prețuiește cel mai mult, iar copiii noștri și lumea sunt mai bogați datorită lui.

698. Sfântul Ioan Gură de Aur, On Marriage and Family Life
699. Sarah Bessey, Jesus Feminist, cap. 3.

Totuși, Declarația de la Danvers, care le cheamă pe mame să se concentreze în primul rând pe cămin și pe copii, este mai mult un produs cultural decât unul biblic. Prea des și prea ușor biserica a confundat ce este tradițional – un tată care câștigă pâinea și o mamă casnică – cu ce este biblic. Familia tradițională este o invenție culturală recentă. Abia de la Revoluția Industrială tații au plecat în masă de acasă la muncă. Fenomenul a fost deosebit de răspândit în perioada de avânt economic de după al Doilea Război Mondial, când un tată putea câștiga la o linie de asamblare un venit suficient ca să acopere toate cheltuielile familiei. În afara celor mai bogate regiuni, o asemenea familie a dispărut din peisajul economic global. De fapt, în propria mea țară, unde 60% dintre copii sunt crescuți de mame singure și unde un procent și mai mare sunt crescuți de mame care trebuie să-și găsească de lucru în afara casei, accentul exagerat și așteptarea ca mamele evlavioase să se dedice ideal pe deplin rolului casnic sunt depășite și chiar crude. Mamele care se zbat nu au nevoie de vină în plus. De altfel, chiar și mama din Proverbe 31 „se gândește la o țarină și o cumpără", iar cu acești bani „dă hrană casei sale".[700]

Poruncă să stea acasă?

Köstenberger oferă așa-zisul „temei biblic" pentru domesticirea complementară a femeilor:

În epistola lui Pavel către Tit, femeile sunt chemate să fie „lucrătoare acasă" și să-și „iubească bărbații și copiii". Bucuria și munca vieții femeilor vor fi cel mai bine trăite atunci când femeia se centrează în primul rând pe familia ei și pe casa ei. În același timp, complementarismul nu exclude ca femeile să lucreze vreodată în afara casei. [Totuși], nu e nevoie să ne îndepărtăm de planul lui Dumnezeu pentru femei, centrat pe familie și pe casă, cu excepția unor factori atenuanți, precum boala soțului etc.[701]

Cu alte cuvinte, femeile pot lucra în afara casei, dar, dacă este cu putință, n-ar trebui. Învață oare Tit 1 cu adevărat aceasta? Köstenberger nu ține seama de contextul greco-roman al bisericii căreia i-a fost scrisă epistola. Scoțând textul din context, el ne oferă un pretext.

700. Proverbe 31:15-16
701. www.bit.ly/3SHnecQ

Platon spunea că bărbatul trebuie „să administreze cetatea" (aceasta este sfera publică), iar femeia trebuie „să-și orânduiască casa, să păstreze ce este înăuntru și să asculte de soțul ei".[702] Filon era și mai restrictiv:

O femeie nu trebuie să fie iscoditoare, amestecându-se în treburi din afara grijilor casei ei, ci trebuie să caute o viață retrasă. Nu trebuie să se arate ca o vagaboandă pe străzi înaintea ochilor altor bărbați, decât atunci când trebuie să meargă la templu, și chiar atunci trebuie să aibă grijă să meargă nu când piața e plină, ci când cei mai mulți oameni au plecat acasă.[703]

În acest fel de lume le-a îndemnat Pavel pe femeile din biserică să fie „lucrătoare acasă".[704] În treacăt fie spus, aceasta este singura instrucțiune de acest fel din Biblie. Pavel era preocupat să păstreze credibilitatea bisericii în ochii locuitorilor Cretei, unde se aștepta ca femeile „cuviincioase" să stea acasă. Dacă n-ar fi făcut aceasta, explică Pavel imediat, s-ar fi „vorbit de rău Cuvântul lui Dumnezeu"[705] în ochii privitorilor, care încercau să-și facă o părere despre această tânără grupare creștină. În alt loc Pavel spune că statul acasă ar împiedica impresia că femeile creștine „umblă fără niciun lucru din casă în casă" și sunt „limbute și iscoditoare și vorbesc ce nu trebuie vorbit".[706] Această instrucțiune de a fi „ocupate acasă" nu este un ideal sau un decret universal. Este o înțelepciune legată de o situație anume, spre binele Evangheliei.[707]

Celălalt text-dovadă pe care îl oferă complementarii pentru centrarea femeilor (și nu a bărbaților) pe casă și pe creșterea copiilor este 1 Timotei 5. Din nou, contextul situației este trecut cu vederea. Desigur, văduvele fără niciun ban la care se referă acel capitol, cele care depindeau de ajutorul bisericii, trebuiau să-și folosească timpul și puterea ca să le poarte de grijă

702. Platon, Menon, secțiunea 71e–f
703. Filon. Sursa:www.bit.ly/3kqueeP
704. Tit 2:5. Traducerea NIV „busy at home" („ocupate acasă") nu redă sensul că femeile puteau face mai mult decât simple treburi casnice și creșterea copiilor. Casa greco-romană era locul unde se putea face cea mai mare parte a muncii productive din punct de vedere economic.
705. Tit 2:5
706. 1 Timotei 5:13
707. Este adevărat că un număr foarte mic de femei din clasa de sus erau implicate în roluri publice, ca patroane, proprietare de afaceri și funcționari publici. Dar acest fel de comportament era acceptabil doar la femeile din elită – marea majoritate a femeilor ar fi fost criticate dacă se purtau ca bărbații în afara casei. De exemplu, aceste femei bogate erau atât de rare în primele biserici, încât atunci când una se întorcea la credință, Luca socotea că merită pomenit (Faptele apostolilor 13:50, 17:12, 34).

copiilor și nepoților.[708] Iar văduvele tinere care se recăsătoresc și de care, prin urmare, se îngrijește *paterfamilias*-ul lor trebuiau, la rândul lor, să-și administreze casa, inclusiv sclavii și copiii.[709] În plus, complementarii ignoră posibilitatea ca unele femei să câștige un venit: Pavel îi spune lui „cineva" (ceea ce le include și pe femei) care poate lucra să o facă, pentru ca să poată „purta grijă de ai lui".[710]

Pe scurt, Tit 1 și 1 Timotei 5 nu sunt nicidecum un temei biblic suficient pentru o învățătură formulată atât de apăsat, valabilă pentru toți la fel. Nu tuturor femeilor de pretutindeni li se poruncește să se orienteze în primul rând spre casă.

Femei care lucrează

Nu numai că cele mai multe mame din lume *trebuie* să lucreze, ci multe și *vor* să lucreze. În culturile preindustriale, ca în mare parte din Africa rurală de azi, femeile erau limitate în ce muncă puteau face de faptul că aveau mulți copii, care să devină brațe de muncă. Cea mai mare parte a vieții, aceste femei erau de obicei însărcinate sau alăptau copii mici, ceea ce însemna că nu puteau face munci grele și nici nu puteau călători departe de casă. Munca pe care o puteau face aproape de casă cuprindea confecționarea hainelor și hrănirea și îngrijirea celor mici, a bolnavilor și a bătrânilor. Bărbații, fiind mai puternici și liberi să plece de acasă, puteau face orice alt fel de muncă, inclusiv să joace roluri publice în societate.[711]

În celebrul ei eseu din 1971, *Are Women Human?*, Dorothy Sayers vorbește despre felurile de muncă aducătoare de bani pe care le puteau face femeile din epoca preindustrială, precum torsul, vopsitul, țesutul, pregătirea mâncării, fabricarea berii, conservarea, murăturile și administrarea moșiilor. Apoi vine Revoluția Industrială și …

E foarte frumos să spui că locul femeii este acasă – dar civilizația modernă a scos toate aceste activități plăcute și profitabile din casă, unde se îngrijeau de

708. 1 Timotei 5:3-4
709. 1 Timotei 5:14
710. 1 Timotei 5:8
711. Carrie Miles, The Redemption of Love: Rescuing Marriage and Sexuality from the Economics of a Fallen World, p. 43-46. Citată în Witt, Icons of Christ, cap. 7.

ele femeile, și le-a predat marii industrii, ca să fie conduse și organizate de bărbați aflați în fruntea unor fabrici mari. Este de-a dreptul stupid să le iei femeilor ocupațiile tradiționale și apoi să te plângi că își caută altele noi. Fiecare femeie este o ființă omenească – lucrul acesta nu se poate repeta prea des –, iar o ființă omenească trebuie să aibă o ocupație. … Munca nu este, în primul rând, un lucru pe care îl faci ca să trăiești, ci lucrul pentru care trăiești. … {F}iecare creator și lucrător este chemat să-I slujească lui Dumnezeu în profesia sau meseria lui – nu în afara ei.[712]

În această afirmație, Sayers dă în vileag interpretarea greșită a complementarilor, potrivit căreia „a sta acasă" însemna că o femeie evlavioasă din Creta sau Efesul antic nu își câștiga existența: în secolul întâi, „acasă" este locul *unde* femeile lucrau ca să câștige un venit – „torsul, vopsitul, țesutul, pregătirea mâncării, fabricarea berii, conservarea, murăturile și administrarea moșiilor". Totuși, chiar și în vremurile biblice unele femei făceau o muncă în afara casei: Debora era judecătoare și strateg militar; Estera, împărătească și legiuitoare.

În Noul Testament o întâlnim pe Lidia, femeie de afaceri din Tiatira, un oraș din Turcia de azi cunoscut pentru fabricarea și vânzarea vopselei purpurii. Acolo cumpăra vopseaua și o transporta la cealaltă casă a ei, în Grecia, care probabil îi servea și ca sediu al afacerii. În vis, Pavel l-a auzit pe „omul din Macedonia" chemându-l. Ce surpriză să descoperim că acest „om" era de fapt Lidia, o femeie, și încă una necăsătorită. Și nu o femeie oarecare: ea a fost primul om din Europa care s-a întors la credință prin Pavel. După ce și-a deschis inima pentru Evanghelie, și-a deschis apoi casa și locul de afaceri, care acum aveau o a treia întrebuințare, ca loc de întâlnire al noii biserici din oraș.[713] Orice femeie, mai ales cele necăsătorite, se poate inspira din atitudinea întreprinzătoare a Lidiei, din succesul ei profesional și din rodnicia slujirii ei (și poate refuza să fie înăbușită de orice convingere complementară că o căsătorie este scopul cu adevărat nobil al femeilor).

Apoi, în cartea Faptele apostolilor o întâlnim pe Tabita, sau Dorca, specializată în strângerea de fonduri, ca să poată face haine pentru văduvele din orașul Iope. Când Petru a înviat-o din morți, primele care au venit să sărbătorească minunea au fost aceste văduve pe care le îmbrăcase cu

712. Dorothy Sayers, Are Women Human? p. 32; și Dorothy Sayers, Why Work? (Sursa: www.bit.ly/31wL85K)
713. Faptele apostolilor 16:11-16, 40

haine.[714] Exemplul ei, întrecut doar de cel al bunului samaritean, a inspirat biserici să slujească nevoilor celor mai vulnerabili și să înființeze organizații de caritate, lucrări de ajutorare și organizații nonprofit.

Toate aceste femei din Biblie au făcut o diferență prin viața lor în afara casei. Și totuși, creștinii evanghelici din America sunt, statistic, grupul „cel mai ezitant" în privința muncii femeilor în afara casei[715] și, de asemenea, cel mai puțin împăcat cu ideea unei femei director general sau președinte. Această neliniște larg răspândită se datorează fără îndoială sentimentului omniprezent printre mulți complementari care cred că motivul autorității masculine este faptul că Adam a fost întocmit primul, înaintea Evei. Dacă ierarhia bărbat–femeie este cu adevărat un principiu al creației, atunci ea nu poate fi aplicată doar în biserică, fără să fie aplicată și în societate – de aici ezitarea larg răspândită a evanghelicilor de a fi conduși de o femeie în orice domeniu al vieții.

Minunat este însă că Pavel pare să nu fi primit această circulară! Deși ar fi fost cel care a formulat această „ordine a creației", el pare să nu știe nimic de ea când le spune robilor, dintre care jumătate erau bărbați, să se supună stăpânilor lor,[716] dintre care mulți erau femei aflate în fruntea casei, *materfamilias*. Văduvele aveau o autoritate deplină asupra robilor lor, pe când soțiile aveau o autoritate delegată. La fel, Pavel pare să nu știe nimic de îngrijorarea lui Piper că „atunci când influența unei femei asupra unui bărbat este personală și directivă, ea … va contrazice ordinea creată de Dumnezeu". Faptul că Pavel se aștepta ca o *materfamilias* să exercite autoritate asupra robilor bărbați, la fel ca stăpânii bărbați, dovedește că el n-ar fi avut nicio problemă cu bărbații care se supun șefelor lor, cum a făcut odinioară Barac față de Debora.

Pe lângă aceste piedici subtile, dar de netăgăduit, femeile care lucrează au trebuit să înfrunte și umilința și nedreptatea diferenței de salarizare dintre sexe. Deși Revoluția Industrială a adus multe femei pe piața muncii, unde puteau câștiga un venit în afara casei, ea a întărit și devalorizarea acelorași

714. Faptele apostolilor 9:32-43
715. Un studiu Barna din 2017 a constatat că evanghelicii sunt grupul „cel mai ezitant" în a susține munca femeilor în afara casei: doar 52% „sunt de acord cu posibilitatea ca în viitor să lucreze mai multe femei decât bărbați" (cu 20% mai puțin decât populația americană în general). Sursa: www.bit.ly/3CNBtoX
716. Efeseni 6:9, Coloseni 4:1

femei, plătindu-le mai puțin decât pe colegii lor bărbați. În 1833, James Mitchell, un inspector britanic de fabrici, a oferit o justificare: „Salariul ei mic nu o ispitește să renunțe la grija pentru propriii copii. Natura are deci grijă ca planurile ei să nu fie zădărnicite.”[717]

Un mod în care complementarismul perpetuează această nedreptate în multe biserici este angajarea personalului de conducere în slujire. Bărbații tind să fie răsplătiți financiar pentru natura „de guvernare” a muncii lor, pe când femeile, care pot avea responsabilități de conducere la fel de grele, sunt adesea plătite mai puțin pentru că, din convingere teologică, munca lor este socotită mai degrabă de sprijin decât de autoritate.

Isus și Pavel nu laudă niciodată rolul casnic

Este fascinant că Isus și Pavel sunt cele două personaje biblice care pun cel mai mult sub semnul întrebării accentul complementar actual pe domesticirea femeii. *Observați, de exemplu, cum răstoarnă Isus identitatea maternă a femeii.* În acea cultură, scopul principal al unei femei era să nască copii, de preferință fii. Un pântece sterp era luat drept semn al nemulțumirii lui Dumnezeu. Dar Isus nu era de acord. Ni se spune că odată, pe când Isus învăța norodul, „o femeie din norod și-a ridicat glasul și I-a zis: «Ferice de pântecele care Te-a purtat și de țâțele pe care le-ai supt!»”. În loc să primească complimentul în numele Mariei, El a răspuns: „Ferice mai degrabă de cei ce ascultă Cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc!”[718] De ce această aparentă nepolitețe a lui Isus? *Pentru că voia să mute centrul valorii principale a unei femei de pe rolul ei casnic și de creștere a copiilor pe relația ei cu Dumnezeu.* Potrivit lui Isus, nici relația cu un soț sau o soție, nici relația cu un copil nu este lucrul cel mai central pentru persoana cuiva. Lucrul acesta este a fi ucenicul lui Isus. Nu procrearea, ci noua creație prin Cuvântul lui Dumnezeu contează cel mai mult. Nu a avea un fiu sau o fiică, ci a fi fiu sau fiică a lui Dumnezeu – acesta este adevăratul premiu al vieții.

Fiind eu însumi tată de familie, prețuiesc orice inspirație pe care o pot primi despre cum să-mi dăruiesc viața pentru familia mea – dar trebuie să recunoaștem că Isus a pus mereu sub semnul întrebării idolul concentrării unei părți prea mari din viața noastră asupra familiei noastre biologice. Deși El este Fiul preaiubit, spune și: „Cine iubește pe tată ori pe mamă mai mult

717. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, p, 164
718. Luca 11:27-28

decât pe Mine nu este vrednic de Mine; și cine iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine.”[719]

În același sens, Pavel spune că faptul de a fi căsătorit poate împiedica prioritatea și mai înaltă a slujirii lui Dumnezeu:

Femeia necăsătorită sau fecioara se îngrijește de lucrurile Domnului: ținta ei este să fie dedicată Domnului și cu trupul, și cu duhul. Dar femeia căsătorită se îngrijește de lucrurile lumii – cum să-i placă bărbatului ei. Vă spun lucrul acesta spre folosul vostru, nu ca să vă îngrădesc, ci ca să puteți trăi cum se cuvine, slujind Domnului fără împărțire.[720]

Afirmația lui Pavel nu este absolută, pentru că el pomenește ceea ce numește „strâmtorarea de acum”,[721] dar, având în vedere ce simțea el, mi se pare extrem de puțin probabil că ar fi semnat, la fel de puțin ca Isus, Declarația de la Danvers – care ar trebui văzută drept ceea ce este: o încercare sincretistă de a uni învățătura Scripturii cu idolul familiei tradiționale, inventată de curând.

Când cercetez scrierile ample ale lui Pavel, găsesc o singură laudă la adresa unei mame. În Romani 16 o salută pe mama lui Ruf, „care este și a mea” (care i-a fost și lui ca o mamă). Și eu Îl laud pe Dumnezeu pentru acele mame din biserică ce m-au luat uneori sub aripa lor! Dar chiar și aici Pavel nu o laudă ca mamă biologică, ci ca pe cineva care slujește poporului lui Dumnezeu într-un fel matern.

Scenariile pe care Duhul nu le-a scris niciodată

Deși dezvoltarea evolutivă a oricărei culturi poate pune creștinismului noi provocări, tendințele recente din societatea occidentală contemporană, în care vedem mai multe femei la locul de muncă și mai mulți tați implicați mai direct în creșterea copiilor, nu ar trebui, cred eu, respinse ca ceva rău.

Nici casa greco-romană antică, nici familia tradițională din anii 1950 nu sunt scenarii pe care Duhul le-a scris pentru toate femeile și toți bărbații. Duhul pur și simplu nu-i călăuzește pe toți bărbații să fie cei care câștigă pâinea și iau deciziile, la fel cum nu le călăuzește pe toate femeile să fie gospodine și să crească copiii. Bărbații și femeile pot juca unele sau toate aceste roluri, dar să nu unim, cum fac complementarii, familia tradițională cu chemarea

719. Matei 10:37-38
720. 1 Corinteni 7:34-35
721. 1 Corinteni 7:26

spirituală. Aceasta nu face decât să înăbușe contribuția deplină a femeilor și să submineze disponibilitatea și capacitatea unui bărbat de a face loc contribuției și vocii femeilor în biserică și în societate.

Deși multe femei pot înflori în rolurile tradiționale și își pot găsi chemarea în ele, a presupune că toate femeile vor face sau trebuie să facă aceasta nu este doar greșit, ci și nebiblic. Pentru unele femei, aceste roluri tradiționale se dovedesc a fi „un jug al robiei" dacă presupun că Dumnezeu a scris scenariul care învață că „cea mai înaltă chemare a unei femei [este] să îmbogățească viața soțului și a copiilor ei, … că femeile trebuie să practice lepădarea de sine și ascultarea; [și] să-și înăbușe dorințele și visurile personale de dragul familiilor lor".[722]

Unul dintre aspectele captivante ale faptului că o văd pe soția mea ca parteneră a mea, și nu doar ca pe cea care mă sprijină în creșterea copiilor și în slujire, precum și în muncă și în câștigarea banilor, este că ne lasă loc pentru multă varietate în călătoria noastră împreună. În cei mai mulți dintre anii noștri de până acum ca părinți, eu am câștigat partea leului din venitul fiecărei luni. Acum ne aflăm într-o situație în care soția mea câștigă mai mult, și, deși aceasta îmi dă posibilitatea să scriu cărți și să studiez pentru încă o diplomă, am avut și privilegiul de a prelua mai multe dintre sarcinile legate de casă și de copii. Chiar a fost un privilegiu (deși copiii mei s-ar putea să nu fie întru totul de acord – mâncarea mamei lor e întotdeauna mai populară decât a mea). Totuși, aș alege cu siguranță acest parteneriat mai dinamic decât să fiu limitat la roluri statice deceniu după deceniu.

În același timp, nu e nimic greșit cu perechile care aleg abordarea mai tradițională. Mulți oameni găsesc o anumită fericire alegând pur și simplu un scenariu mai conservator. Dar nu trebuie să idealizăm acest aranjament ca voia universală a lui Dumnezeu pentru fiecare pereche. O teologie bazată pe întreaga Biblie nu îngăduie această concluzie. Oricare ar fi generalizările posibile, există destule excepții ca să respingem ideea că toate mamele sunt mai potrivite să facă pâinea, pe când toți tații sunt mai potriviți să câștige pâinea. Ce învață totuși Biblia *cu adevărat* este importanța ca o pereche să lucreze ca o echipă spre binele lor reciproc și spre slujirea cât mai deplină a altora.

722. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, cap. 7.

Când mă gândesc la perechile căsătorite pe care le cunosc, unele soții tânjesc să stea acasă, pe când altele se îngrozesc la acest gând. Unele își doresc mai mult timp cu copiii, altele se roagă pentru mai mult timp în afara casei. Unele renunță bucuroase la aspirațiile lor profesionale; altele sunt hotărâte să continue să progreseze în domeniul lor. Nu există un model ideal. Acestea fiind spuse, oricare ar fi modelul pe care îl alege cineva, Pavel pare totuși să lase să se înțeleagă că, dacă nu este vorba de un părinte singur, *atât* soțiile, *cât și* soții trebuie să fie implicați în viața casei și în creșterea copiilor[723] – formarea generației următoare este o sarcină atât de importantă, încât merită puterile și sacrificiile noastre puse laolaltă.

723. 1 Timotei 5:14 se referă la soții care cresc copii și își administrează casa, pe când 1 Timotei 3:4, 12 se referă la soți care își administrează casa și își cresc copiii.

16

Implicații practice pentru biserici

„Întrebarea teologică, deși importantă, nu este de fapt indicatorul principal al faptului că femeile își folosesc sau nu pe deplin darurile de conducere și alte daruri în slujire. Totul se reduce la cultura pe care o creăm. Suntem o cultură care vede darurile mai presus de gen? Suntem dispuși să-i invităm pe toți la oportunități sau nu ne-am gândit la aceasta?" Kadi Cole[724]

Unul dintre lucrurile care m-au trezit la eroarea doctrinară a ierarhiei de gen în propria mea biserică a fost disonanța cognitivă tot mai mare pe care o trăiam. În ciuda darurilor duhovnicești considerabile, și uneori superioare, evidente la atât de multe femei pe care le cunoșteam, numai bărbații erau hirotoniți în conducerea de vârf și aveau deci voie să contribuie cu adevărată autoritate spirituală.

Pe măsură ce cercetam mai adânc presupusul temei biblic al acestei interdicții generale, am început să văd liniile de falie ale argumentelor folosite pentru a apăra excluderea femeilor. Cernând cu grijă fiecare text, am descoperit și multe alte texte și argumente care păreau să fi fost ignorate convenabil de cercul meu complementar. În locul citirii relației bărbat–femeie ca autoritate–supunere drept interpretare unificatoare a Scripturii, am descoperit ceva mult mai bun: o hermeneutică armonizatoare și eliberatoare a reciprocității dintre bărbat și femeie în slujirea din biserică, în căsnicie, în casă și, de asemenea, în societate.

Din experiența mea, multe biserici au început să vadă aceleași linii de falie în teologia lor a excluderii femeilor, dar se simt totuși paralizate și nu-și

724. www.bit.ly/2ZRzaCO

schimbă poziția din cauza implicațiilor practice. Foarte adesea pragmatismul s-a dovedit o forță mai puternică decât exegeza pură.

De aceea, în acest capitol, să fim cât se poate de practici, abordând îngrijorări mai puțin teologice, dar foarte reale și practice, legate de trăirea unei teologii a conducerii bisericii care să-i includă pe ambele sexe.

Renunțați la presupunerile voastre

Din experiența mea, cele mai multe biserici, indiferent de poziția lor față de conducerea femeilor, pot avea greutăți în a ajunge la bărbați și a-i ridica în conducere. Este de înțeles, așadar, că unii se tem că, dacă (mai multe) femei vor fi puse să conducă și să predice, biserica își va pierde și mai mult capacitatea de a atrage și de a păstra bărbații.

Totuși, așa cum bisericile cu echipe de conducere îmbătrânite trebuie să caute să adauge lideri mai tineri, fără să-i îndepărteze pur și simplu pe toți cei mai în vârstă, tot așa echipele formate numai din bărbați ar trebui să caute să adauge femei înzestrate, fără să-i îndepărteze pe bărbații la fel de înzestrați.

În plus, femeile lider nu trebuie să aibă întotdeauna o personalitate „blândă și sensibilă" – deși multe femei sunt blânde (ca Isus), multe altele sunt puternice și directive (ca Isus). Nu ar trebui să presupunem că orice femeie lider adăugată va aduce doar un aspect mai emoțional și mai colaborativ în mesajele și deciziile bisericii (deși foarte bine se poate să o facă).

În același timp, trebuie să-i învățăm pe bărbați că, pe măsură ce tot mai multe femei se ridică să conducă alături de ei, aceasta nu este deloc o chemare ca ei să se retragă. Cum spune colega mea prezbiter Jen Pedersen: „Când bărbații sunt pasivi, ne este mult prea ușor nouă, femeilor, să ne ridicăm – dar idealul lui Dumnezeu este ca bărbați puternici și femei puternice să stea împreună."

Chiar și după ce o biserică își schimbă teologia ca să includă femeile la niveluri mai înalte ale slujirii, poate dura ceva timp până ce femeile se vor ridica spre aceste noi oportunități. În loc să lăsăm pur și simplu totul pe seama femeilor, putem face pași spre schimbarea culturii bisericii cu privire la conducerea femeilor.

În această privință, poate va trebui să recunoaștem standardele duble, sexiste, și să renunțăm la ele. Aceasta este adevărat nu doar în biserică, ci în toate sectoarele societății. Mă gândesc la încercarea lui Taylor Swift de a pune sub semnul întrebării același lucru în domeniul ei: „În industria muzicală există un vocabular diferit pentru bărbați și pentru femei. Un bărbat face ceva – e strategic. O femeie face același lucru – e calculat. Un bărbat are voie să reacționeze. O femeie poate doar să reacționeze exagerat."[725]

Kadi Cole, în *Developing Female Leaders*, spune că, intervievând femei aflate în roluri de conducere în biserici, acestea au observat în bisericile lor că „pasiunea unui bărbat, mai ales în probleme de conducere încărcate emoțional, este percepută ca puternică, de ajutor și pozitivă. Dar aceeași pasiune la o femeie poate părea mânioasă, insistentă, încăpățânată și negativă. La fel, bărbații care dau instrucțiuni și așteptări clare sunt socotiți lideri buni, pe când femeile care fac același lucru sunt adesea socotite autoritare."[726]

Poate că primul mod de a îmbunătăți cultura bisericii noastre este să aflăm care este cu adevărat cultura actuală – punându-le femeilor înzestrate și chemate câteva întrebări pătrunzătoare, precum: *Cum e să fii femeie lider în această biserică? Ce anume, dacă există ceva, te împiedică să fii implicată mai deplin? Cum am putea îmbunătăți toate acestea?* Bărbații care conduc pot presupune greșit că știu deja răspunsurile la aceste întrebări, dar tocmai această presupunere implicită face parte din problemă. Dacă vrem să lucrăm mai bine în echipă și să zidim culturi bisericești mai sănătoase, primul pas este să nu presupunem nimic, ci să punem întrebări mai grele.[727]

Din propria mea experiență, am descoperit adesea că femeile cu daruri strategice sunt surprinzător de tăcute în întâlnirile de conducere. George Surrat povestește o experiență asemănătoare. Deși experiența lui s-ar putea să nu fie valabilă în cultura dumneavoastră, o împărtășesc pentru că are cu siguranță ecou în propria mea experiență. Când a întrebat de ce noua membră a echipei era atât de tăcută, ea a spus: „Adesea era greu să apuc să spun un cuvânt, cu bărbații care se întrerupeau mereu și vorbeau unii peste alții. «În plus», a spus ea, «nu sunt sigură că părerea mea e cu adevărat

725. www.cbsn.ws/3wNUpSk
726. Kadi Cole, Developing Female Leaders, cap. 3.
727. Această parodie plină de umor arată greșeala pe care o fac bărbații când vorbesc în locul femeilor, în loc să le lase pe femei să vorbească ele însele: www.bit.ly/3bKamzu

necesară».” Ca răspuns, Surrat i-a împărtășit acestei lideri prea politicoase două observații: „În primul rând, în încăperi pline de bărbați, dacă aștepți să fii întrebată, probabil nu vei fi întrebată niciodată. Fie că e bine, fie că e rău, trebuie să vorbești. Și în al doilea rând, dacă părerea ta n-ar fi necesară, n-ai fi la masă. Biserica are nevoie de contribuția ta.”[728] Toate acestea pentru a spune că atunci când femeile sunt invitate pentru prima dată în echipe de conducere predominant masculine, ele ar putea avea nevoie de o încurajare personală ca să înceapă să vorbească cu adevărat.

Pregătiți-i pe liderii bărbați să conducă alături de femei

Să mai luăm din înțelepciunea lui Surrat, care are o soție și o fiică, amândouă lideri excelente, dar care cunosc și ele durerea pricinuită de bărbații care nu le acceptă prezența în cercurile de conducere; el dă patru sfaturi bărbaților care abia încep să lucreze cu femei:[729]

Ascultați: Femeile au adesea un stil de comunicare mai nuanțat decât mulți bărbați. Ele sunt mai înclinate să includă în discuție contextul, emoțiile și relațiile. Este o greșeală să dați la o parte această textură mai complexă.

Nu întrerupeți: Bărbații se întrerup adesea unii pe alții, mai ales când conversația devine încărcată emoțional. Deși aceasta este întotdeauna nepoliticos, le face deosebit de greu multor femei lider să se implice în discuție.

Puneți întrebări de clarificare: Este întotdeauna de folos să puneți întrebări ca să înțelegeți, dar este deosebit de folositor când bărbații și femeile conduc împreună. Percepem lumea diferit și ajungem la concluzii pe căi diferite. În loc să dați la o parte o părere pe care nu o înțelegeți, cereți contextul.

Încredere: Femeile care sunt noi la masa conducerii din biserica voastră trebuie să știe că aveți încredere că pot conduce. Nu le tratați ca pe niște parteneri juniori sau ca pe niște copii care trebuie ocrotiți. Aveți încredere că femeile pot conduce ca adulți inteligenți și întăriți această încredere prin cuvintele și faptele voastre.

728. George Surrat, Why Women Don’t Lead in your Church, www.bit.ly/2YgL4FR
729. www.bit.ly/2YgL4FR

Pot exista situații, avertizează Surrat, când bărbații (și poate și femeile) se vor face vinovați de șovinism sau de misoginism. Aceasta nu trebuie tolerată, ci confruntată. Dacă persoana nu se pocăiește, atunci nu ar trebui să conducă. Surrat spune: „Poate suna extrem, dar ați păstra un rasist în conducere? Ați tolera un lider care i-ar trata pe [oamenii de altă rasă] altfel decât pe toți ceilalți, subminându-le conducerea? Dacă nu este acceptabil să discriminezi o rasă, atunci nu este acceptabil nici să discriminezi un gen."

Alteori, problema poate fi că liderilor bărbați le este greu să renunțe la ce sunt obișnuiți. O obiecție frecventă din partea echipelor de conducere formate numai din bărbați cu care am vorbit este că atunci când sunt prezente femei, „se schimbă dinamica din încăpere". Această remarcă implică faptul că discuția este, cum scrie Surrat, „mai autentică și mai rodnică atunci când sunt prezenți numai bărbați". Adevărul este însă că atunci când într-o echipă de conducere se află oameni diverși, discuțiile pot fi ceva mai complexe, dar vor fi întotdeauna mult mai bogate și vor genera mai probabil o perspectivă mai largă și deci și decizii mai bune.

Călăuziți biserica să primească slujirea femeilor

Orice schimbare într-o biserică va cere întotdeauna o anumită pricepere în conducere. Cel mai important mod, cred eu, de a conduce o biserică printr-o schimbare este să o învățăm din Scriptură. Ar fi o greșeală ca numai echipa de conducere să facă o călătorie scripturală și teologică ce o face să înceapă să elibereze femeile pentru conducere și predicare, fără să ducă întreaga biserică printr-o călătorie asemănătoare. Sper ca această carte să ofere material pentru astfel de călătorii, în predici și în grupuri mici.

După învățătura despre valoarea pe care Scripturile, Isus și Duhul o dau împreună femeilor care conduc și învață pe alții, începeți să puneți biserica în contact, poate încet și puțin câte puțin, cu femei care conduc și femei care predică. Nu este destul doar să-i învățați pe oameni despre marile contribuții pe care le pot aduce femeile, fără să le și arătați. Pentru mulți oameni, a vedea înseamnă a crede. Abia când aud o femeie predicând sau văd o femeie conducând încep să accepte aceasta ca normă biblică. De exemplu, Armata Salvării din secolul al XIX-lea se vedea pe sine ca pionier în conducerea

femeilor. În 1929, Bramwell Booth, fiul perechii care a întemeiat-o, spunea tocmai aceasta:

Nu prea încape îndoială că femeile din Armată au jucat un rol în emanciparea generală a femeilor pe care o vedem în desfășurare în națiunile occidentale. Femeile care mărșăluiau în anii trecuți în fruntea micilor grupuri de salvaționiști disprețuiți obișnuiau mintea publicului cu spectacolul unei femei aflate la comandă, al unei femei care ia parte activ și fără să se dea înapoi la datoria publică și care își biruie, prin harul lui Dumnezeu, presupusele inferiorități. Astfel putem spune cu adevărat că deschideam o ușă prin care femeile puteau duce Mesajul Dragostei și al Vieții la mulțimi care nu l-ar fi primit niciodată [decât] de pe buzele unei femei. Ușa aceea nu va mai fi închisă niciodată.[730]

Unul dintre lucrurile pe care le-a făcut Armata Salvării a fost să numească public femei în aceleași slujbe de conducere ca bărbații. Ar fi ceva de spus în favoarea faptului de a face la fel în biserică. Unele biserici complementare ieșite din tipar sunt gata să le dea femeilor funcții comparabile cu ale bărbaților – invitându-le să-și aducă perspectiva în echipele de conducere pastorală sau lăsându-le să predice –, dar totuși nu le recunosc slujba sau chemarea biblică pe care o au bărbații cu aceleași funcții. Dar a lăsa o persoană să conducă sau să învețe pe alții în biserică fără să-i recunoști slujba dată de Dumnezeu îi minimalizează, fără să vrei, contribuția. La urma urmei, unul dintre felurile în care ne învață Isus să primim cât mai mult har de la cei care ne slujesc este să afirmăm atât harul, *cât și slujba* pe care le-a dat-o Dumnezeu: „Cine primește un proroc *în numele unui proroc* va primi răsplata unui proroc."[731] În biserica mea de dinainte, deși era complementară, le lăsam pe femei să aibă roluri pastorale, dar nu le recunoșteam oficial slujba pastorală. Deși aceasta este mult mai bine decât înăbușirea totală a femeilor, am ajuns să cred că avea totuși ca efect minimalizarea harului de pe viața multor femei.

Îngăduiți-mi să dau un exemplu personal despre slujirea soției mele în biserica pe care am întemeiat-o. Când mă gândesc la predicarea ei și la contribuția ei în conducere de-a lungul unui deceniu, îmi dau seama acum că, dacă s-ar fi socotit ea însăși pastoriță rânduită de Dumnezeu (și nu doar

730. Bramwell Booth, Echoes and Memories, p.172
731. Matei 10:41

căsătorită cu un pastor), probabil s-ar fi ridicat la o contribuție mai mare în biserică. Și dacă oamenii care o urmau și o ascultau ar fi gândit la fel, probabil ar fi primit și mai mult din ce le oferea. Așa cum au stat lucrurile, ea a folosit o parte mare, *dar incompletă*, din harul lui Dumnezeu asupra ei, la fel și cei care i-au primit slujirea.[732]

Investiți în femeile lider și predicatoare și îndrumați-le

Dacă vrem să vedem în viitor mai multe femei lider și predicatoare de înalt calibru, trebuie să începem să le pregătim de azi. După decenii în care am ridicat eu însumi lideri și predicatori excelenți, știu că aceștia se formează, nu se nasc. Odată ce liderii existenți, ca mine, observau lideri potențiali, îi treceau printr-un program de formare în care îi pregăteau și îi implicau treptat.

Totuși, când mă gândesc la anii mei de complementar, ochii mei de căutător de talente aveau ochelari de cal: căutam bărbați înzestrați și, fără îndoială, am trecut cu vederea multe femei înzestrate. *Efectul net este că, ani mai târziu, biserica noastră era plină de lideri și predicatori bărbați încercați și verificați, dar de foarte puține femei comparabile.* Aceasta perpetuează un cerc vicios al confirmării într-o biserică complementară. Ne întrebăm: „Dacă Dumnezeu ar vrea să eliberăm femeile înzestrate pentru niveluri mai înalte de contribuție, de ce sunt atât de puține?" Totuși, Duhul Sfânt poate să fi dat daruri de conducere și de comunicare asemănătoare (sau superioare) unei femei din mijlocul nostru, dar numai fratele ei a fost observat, pregătit, a primit oportunități, a fost îndrumat și implicat. Destul de repede, el pare mult mai înzestrat decât ea. În realitate, aceasta este rezultatul discriminării noastre, nu a lui Dumnezeu, și al neputinței noastre de a vedea în ea ce vede Dumnezeu.

Am o prietenă în slujirea printre femei. Ea îmi spune că ani de zile a văzut femei care, pe rând, conduceau sau le predicau altor femei, dar – din câte putea vedea – fără nicio pregătire din partea pastorilor bisericii. Ea îmi spune: „Inevitabil, aceste femei slujeau cu daruri pe jumătate coapte și nu

732. Împărtășesc această istorioară cu permisiunea ei și trebuie să subliniez că, din smerenie, cred, ea nu a întins mâna după mai mult. Dar trebuie să fiu sincer și să spun că, privind în urmă, ea avea mai mult de dat.

ajungeau prea departe, tocmai pentru că nu fuseseră pregătite. Liderii bărbați pregătiți le lăsau pe liderele nepregătite să se târască șchiopătând."

Mă gândesc la o altă prietenă, o comunicatoare excepțională în lumea afacerilor. Totuși, în ciuda dorinței ei de zeci de ani de a predica, pastorii îi invitau numai pe bărbați, inclusiv pe soțul ei, la „pregătirea predicatorilor". Zdrobită că nu fusese invitată, ea i-a cerut soțului să înregistreze audio pregătirea, ca să se poată pregăti singură în secret.

Liderii au nevoie de îndrumare ca să ajungă la nivelul următor. Kadi Cole a intervievat o femeie lider care a spus: „Cel mai important lucru pe care l-a făcut biserica pentru a mă forma ca lider a fost să mă pună în poziții care mă solicitau și, în același timp, să mă îndrume prin toate acestea. N-am fost niciodată lăsată singură în perioadele de creștere mare." Un mentor trebuie să fie accesibil relațional pentru cel pe care îl îndrumă.

Aici se strică adesea lucrurile – mentorii bărbați se tem să petreacă timp față în față cu femeile pe care le îndrumă. Cunoscută ca *Regula lui Billy Graham* (Billy Graham Rule, după unul dintre primii ei susținători), ideea este că liderii creștini bărbați cu integritate nu trebuie să fie niciodată singuri cu o femeie. Deși Billy poate a respectat această regulă, merită observat că Isus nu a ținut o asemenea regulă.[733] Desigur, este încă nevoie de înțelepciune practică: un prânz de îndrumare este probabil mai înțelept decât o cină de îndrumare; e mai bine să iei două persoane într-o călătorie de slujire decât una singură; și a îndruma două persoane deodată poate fi mai sigur decât a investi doar într-una. Dar să recunoaștem și că respectarea regulilor nu înăbușă dorința păcătoasă – cine vrea să aibă o aventură extraconjugală își va găsi o cale să o aibă! În cele din urmă, ar trebui să ridicăm lideri cu acel fel de caracter, înțelepciune, adâncime spirituală și limite relaționale potrivite care să-i ajute să reducă și/sau să biruie ispita. La un moment dat trebuie să ajungi la maturitatea de a face față ispitelor cu înțelepciune, fără să le eviți cu totul.[734]

733. De exemplu, Ioan 4:8 arată clar că Isus și femeia samariteancă erau singuri. În loc să evite această situație (cum ar face mulți bărbați complementari), Isus pare să fi căutat intenționat acest moment și folosește ocazia nu doar ca să stea de vorbă cu ea superficial, ci ca să intre în legătură cu ea la cel mai adânc nivel.

734. Recomand insistent capitolul lui Kadi Cole „Create a safe environment" din „Developing Female Leaders" pentru un răspuns mai cuprinzător la această problemă. Ea tratează și problema hărțuirii sexuale și a relațiilor nepotrivite la locul de muncă și în biserică.

Regândiți slujirea perechilor căsătorite

Una dintre slăbiciunile complementarismului este abordarea lui unică, valabilă pentru toți, a perechilor căsătorite care Îi slujesc lui Dumnezeu. Tiparul principal, în unele cazuri singurul, este ceea ce eu numesc *modelul „Petru și soția"*.[735] În acest model, soțul este liderul, iar soția este ajutorul. Bărbatul, ca apostolul Petru, este lider și/sau predicator în față, pe când soția lui (care în acest caz rămâne fără nume) este bucuroasă să-l sprijine în culise în slujirea lui. Nu e nimic greșit în aceasta! Pentru atât de multe perechi, poate pentru cele mai multe, aceasta merge minunat. Problema este că în mod sigur nu merge pentru toate perechile aflate în slujire. Cred că există încă trei modele posibile.

Există modelul „Debora și Lapidot".[736] În acest caz, soția este liderul din față, pe când soțul ei este principalul ei sprijin. Chiar și în cercurile complementare există multe femei care au fost chemate la slujiri publice de mare anvergură, în timp ce soții lor, poate mai înzestrați pentru lucrurile din culise, sunt mândri să-și sprijine soțiile în lucrarea lor pentru Dumnezeu.

Mai există modelul „Priscila și Acuila". În acest caz, soția și soțul își unesc darurile de conducere lucrând împreună – cam în același fel în care această pereche biblică a lucrat ca parteneri în afaceri, în administrarea casei și în conducerea bisericii. Acesta este modelul care descrie cel mai bine ce am eu în propria căsnicie. Sunt căsătorit cu o persoană care preferă să facă echipă cu mine în slujire, în loc să urmeze o chemare separată. Ea își unește bucuroasă darurile de conducere cu ale mele. Eu îi răspund cu aceeași bucurie.

735. Soția lui Petru pare doar să-l fi sprijinit pe Petru și să nu fi avut o slujire publică proprie. La începutul slujirii lui Isus, El a vindecat-o pe soacra lui Petru în casa lui Petru. (Luca 4:38-40) Presupunem că mulți dintre ceilalți apostoli, dacă nu toți, erau și ei căsătoriți. Dar soția lui nu mai este pomenită decât decenii mai târziu, când a călătorit cu Petru în Europa în călătoriile lui de slujire (1 Corinteni 9:5) – poate copiii lor erau acum mari și ea era liberă să călătorească mai mult.
736. Vezi Judecători 4:4.

Să nu uităm modelul „Estera și Ahașveroș (Xerxes)".[737] Deși împărăteasa Estera poate a sprijinit unele inițiative de conducere ale soțului ei, ea și-a concentrat capacitatea de conducere asupra altor oportunități și domenii și a cerut și a primit sprijinul lui în aceasta. Ca la Priscila și Acuila, acest fel de căsnicie în slujire include două seturi de daruri de conducere publică, numai că în acest caz ei conduc două entități diferite.

Cum vedem, există multe forme posibile în care perechile căsătorite pot fi implicate în slujire. Din nefericire, o concepție ierarhică despre căsnicie susține doar primul model („modelul Petru și soția") și aruncă o umbră de îndoială și îngrijorare asupra miilor de perechi care sunt făcute altfel. În schimb, o viziune mutualistă face loc fiecărui model și se bucură de fiecare.

Această varietate de modele ale căsniciei în slujire ar putea fi și temelia unor echipe de conducere a bisericii care să-i includă pe ambele sexe.

Echipe mixte

Nu vor exista două echipe de conducere exact la fel într-o biserică ce afirmă mutualismul bărbat–femeie, pentru că fiecare echipă va consta dintr-o altă combinație a darurilor de conducere disponibile în acea biserică. Totuși, putem identifica diferitele feluri de oameni care pot sluji într-o asemenea echipă:

- *Poate exista o Lidia sau un Timotei, sau doi.* Aceștia sunt femei necăsătorite și bărbați necăsătoriți cu daruri de conducere. De vreme ce Noul Testament le dă o chemare egală celor necăsătoriți și celor căsătoriți, starea civilă nu trebuie să descalifice pe nimeni de la conducere. De fapt, Pavel sugerează că cei necăsătoriți pot investi în biserică cu o concentrare unică.[738]

737. Deși Ahașveroș nu este un model de om evlavios, iar căsniciile lui nu erau egale, ce pare totuși să fi făcut, și se poate repeta în căsniciile evlavioase de azi, este că și-a lăsat soțiile (întâi pe Vasti, apoi pe Estera) să-și urmeze propriile inițiative, în timp ce el le urma pe ale lui – Vasti a organizat un ospăț pentru femei, iar Estera a scris legi. Acest aranjament în căsnicie era atât de rar în lumea antică, fiind îngăduit numai celor din elita cea mai înaltă, încât acesta este singurul exemplu din Scriptură. În multe culturi moderne, în care femeile sunt tot mai mult egale cu bărbații intelectual și social, este mai realizabil ca partenerii de căsnicie să urmărească scopuri, cariere sau slujiri diferite, rămânând totuși într-un parteneriat dinamic.
738. 1 Corinteni 7:32-34

- *Poate exista o pereche Priscila-și-Acuila, sau două.* Acestea sunt perechi în care amândoi au aceeași chemare de conducere și amândoi fac parte din echipă.
- *Poate exista un Petru sau un Ahașveroș, sau doi.* Aceștia sunt bărbați căsătoriți cu daruri de conducere, care au soții ce preferă roluri mai degrabă de sprijin sau care au daruri de conducere investite pe deplin în altă parte și de aceea nu sunt disponibile pentru echipa de conducere. Cred că ar fi nedrept să folosim capacitatea limitată de voluntariat a acestor soții punându-le să stea ore întregi în ședințe și cerându-le lucruri pentru care poate nu au dorința, capacitatea sau firea potrivită, când probabil ar găsi mai multă bucurie slujind în biserică sau dincolo de ea în feluri pentru care *au* dorința, capacitatea și firea potrivită.
- La fel, *poate exista o Debora sau o Estera, sau două.* Acestea sunt femei căsătorite cu daruri de conducere, care au soți ce fie preferă roluri mai degrabă de sprijin, fie au daruri de conducere investite pe deplin în altă parte și de aceea nu fac parte din echipa de conducere.

Bisericile mutualiste care formează echipe de conducere mixte pot încerca tot felul de moduri de a combina aceste feluri de oameni. Principala provocare pe care o văd în acest model de conducere care include ambele sexe este grija față de soția lui Petru și soțul Deborei și legătura cu ei. Un mod de a-i păstra incluși pe acești soți, chiar dacă nu li se cere să conducă, este prin aspectele de legătură relațională ale echipei pastorale. Dacă îi luăm cu noi la o zi de distracție, la o cină specială sau la un timp de rugăciune intensă pentru biserică, aceasta va contribui mult la a-i păstra înăuntrul cercului, nu în afara lui.

Desigur, fiecare configurație a echipei de conducere are unele puncte forte, dar și unele slăbiciuni posibile. În loc să optăm pentru o structură simplă, dar posibil sterilă, precum un model complementar format numai din „Petri", este mult mai bine să îmbrățișăm complexitatea diversității și să ne bizuim pe Duhul înțelepciunii, care va călăuzi fiecare echipă de conducere anume să găsească o practică anume în perioada ei anume.

Învățați de la alte biserici

Multe echipe de conducere a bisericii și-au schimbat sau se gândesc să-și schimbe învățătura de la complementarism la mutualism. Dar cum trebuie făcut acest lucru? În anii mei de conducere în biserică am fost implicat de două ori în aducerea unei ajustări formale a teologiei unei biserici. Ce am învățat pe calea grea este că una e să ai o teologie corectă și alta e să aduci o biserică întreagă de partea ei. Aici devine atât de importantă învățarea de la alte biserici care au făcut deja tranziția. Sunt recunoscător Dr. Rob Dixon și April Fiet pentru că au creat un ghid pentru bisericile aflate în tranziție spre mutualismul bărbat–femeie, pe baza unor interviuri țintite pe care le-au făcut cu biserici care au făcut deja această îmbunătățire.[739]

De exemplu, putem învăța de la Bent Tree Bible Fellowship, o biserică importantă din Dallas, Texas. Deși la început s-au opus mutualismului bărbat–femeie, au discernut că Dumnezeu poate le-a trimis doi catalizatori pentru schimbare – un lider-teolog de încredere din mijlocul lor, care a propus o teologie mai bună, și o prețuire de lungă durată a conducerii împărtășite, care părea tot mai disonantă cu excluderea femeilor din echipa de conducere de vârf. Echipa de prezbiteri a bisericii Bent Tree, formată numai din bărbați, a petrecut un an întreg studiind textele relevante și strângându-se periodic ca să-și compare notițele. Făceau referire la cărțile pe care le citiseră. Când s-au strâns în sfârșit ca să-și împărtășească concluziile, grupul a fost unanim în studiul Scripturii și în simțământul călăuzirii Duhului pentru biserică: nu mai trebuia să existe nicio slujbă a bisericii închisă femeilor.

Apoi au implicat comunitatea în această schimbare doctrinară în mod transparent și fără grabă. Au făcut-o în multe feluri: prin declarații ale prezbiterilor; printr-o predică;[740] printr-un studiu teologic pe care l-au alcătuit; și, cel mai important, rămânând disponibili prin multe ocazii de a răspunde la întrebări sau de a trata îngrijorările ridicate de diferite persoane din biserică. Au învățat cât de important este să poarte această conversație cu

739. www.bit.ly/3nECNFR
740. Derulați în jos și ascultați aici această predică: www.bit.ly/3xbsb4h

membrii bisericii care nu sunt de acord sau sunt nesiguri într-un fel accesibil, iubitor, răbdător și pastoral.

Bisericile care fac tranziția spun aceeași poveste: deși marea majoritate a membrilor fac schimbarea, câțiva oameni nu pot accepta această ajustare doctrinară. Este inevitabil, dar noi, liderii de biserică, ar trebui totuși să ne rugăm ca toți cei care sunt cu noi să rămână cu noi; și să facem tot ce putem ca să-i ajutăm.

Această tranziție nu este sfârșitul unei călătorii. Este începutul uneia. După ce faci schimbarea doctrinară, e timpul să-I mulțumești lui Dumnezeu și să respiri adânc; apoi să începi să pui în practică schimbări structurale și culturale, pe măsură ce discernem, ca comunitate și ca lideri, noi moduri în care să lucrăm cu adevărat împreună ca femei și bărbați – totul pentru ca Evanghelia să poată înainta într-o măsură mai mare în biserica noastră și prin ea.

17

Poporul împotriva patriarhatului

„Narațiunea aceasta, că bărbații poartă autoritatea lui Dumnezeu, este înspăimântătoare și nu este creștină." Beth Allison Barr[741]

„Din experiența mea de pastor de patruzeci de ani, atunci când conducerea femeilor în viața bisericii este afirmată, totul merge mai bine." Kevin Giles[742]

Într-o dimineață, de curând, soția mea m-a ajutat să văd că felul în care bărbații le văd pe femei (și felul în care femeile se văd pe ele însele) este cea mai mare idee a acestei cărți. Eu am început conversația: „Bisericile complementare continuă să meargă înainte fără să-și dea seama ce pierd, pentru că există destui bărbați înzestrați cu soții care îi sprijină foarte mult și cărora complementarismul li se potrivește ca o mănușă. Problema este că acesta le limitează sau le exclude adesea pe acele soții și pe acele femei necăsătorite care sunt ele însele lideri, care dau pe dinafară de atâtea lucruri pe care le-ar putea oferi, dincolo de slujirile printre femei și copii, de cele administrative și de consiliere."

Soția mea a clătinat din cap. „Nu, nu aceasta e problema. Mă rog, nu cea principală", mi-a explicat ea:

Problema principală este felul în care teologia și practica complementară îi învață pe bărbați să le vadă pe femei și – poate și mai trist – felul în care le învață pe femei să se vadă pe ele însele. Oricât de subtil ar fi, mesajul este că o femeie este într-un fel mai puțin decât un bărbat și deci are mai puțin de oferit. Cu această mentalitate subconștientă la locul ei, oricât de binevoitori și de „plini de cinste" ar fi bărbații față de femei, ea va garanta un ton de

741. Interviu în The New Yorker, 25 iulie 2021. Sursa: www.bit.ly/2YjaG4Z
742. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, cap. 8

paternalism, în cel mai bun caz, sau de superioritate, în cel mai rău caz, în felul în care bărbații se raportează la femei și în care femeile îi lasă pe bărbați să se raporteze la ele.

Soția mea ar trebui să știe – ea s-a dăruit bisericilor complementare toată viața ei de ucenică a lui Hristos. În mod remarcabil, ea a avut temperamentul, ocaziile și încrederea în sine ca să nu se simtă prea nedreptățită. Totuși, ea pune degetul pe rană: *teologia este problema*. Teologia unei biserici nu este, cum presupunem, un document nedeschis cu argumente biblice, păstrat undeva într-un Google Drive. Este ceva mult mai apropiat: teologia este percepția noastră, viziunea noastră și felul nostru de a vedea realitatea. Așadar, o teologie a femeilor este felul nostru fundamental de a le vedea pe femei.

Într-adevăr, principalul efect al renunțării mele la teologia complementară a fost schimbarea subtilă, dar de netăgăduit, în felul în care le percep pe femei. Pe scurt: *văd la femei mai mult decât vedeam înainte*. Încet, dar sigur, Dumnezeu a scos cu milă bârnele din ochii mei. Acum observ, cu siguranță mai mult ca oricând, cât de multe au de oferit femeile – idei, perspective, discernământ, formulări, direcții – în casă, în biserică și în societate. Și cu cât văd mai mult în ele, cu atât simt mai mult greutatea și puterea de convingere a cuvintelor lui Dumnezeu către Adam (și către fiii lui): „Nu este bine ca [bărbații] să fie singuri."

Tavane de sticlă și colivii aurite

M-am minunat câți oameni continuă să-mi scoată Dumnezeu în cale ca să-mi spună poveștile lor sfâșietoare. N-am mers să caut niciuna dintre ele – se pare că ele vin să mă caute pe mine!

O credincioasă matură și înzestrată îmi povestește cum le-a împărtășit naivă liderilor bisericii ei experiențele spirituale în care s-a simțit chemată de Dumnezeu să se pregătească să conducă și să predice într-o biserică, doar ca să audă că, dacă ar fi fost bărbat, simțământul chemării ei ar fi fost lăudat ca ceva legitim, dar, de vreme ce nu este, trebuie îndreptat în altă parte. De atunci ea a plecat din biserica aceea și a întemeiat cu succes o alta.

O altă femeie, încă o complementară convinsă, după decenii de străduință de a se supune soțului ei, constată că aproape și-a pierdut accesul la propria voce, iar în consecință căsnicia ei este într-o situație precară. Se întreabă cum își va mai putea recâștiga vreodată în ea simțul propriei persoane.

Un prieten pastor îmi spune că soția lui, după ce a ajutat decenii la rând la conducerea bisericii lor, se dăruiește acum cu mare entuziasm lumii profesionale și mai are foarte puțină motivație să slujească bisericii – ea explică faptul că acolo darurile ei sunt respectate, iar bărbații o tratează ca pe o egală.

O altă prietenă, o lideră înzestrată, după ce a lucrat toată viața în biserici, s-a alăturat în sfârșit unei biserici care le vede pe femei ca egale. Ea îmi spune că pentru prima dată în viața ei nu se mai întreabă dacă alții îi ignoră ideile strategice din cauza genului ei și nici nu se mai teme că va fi percepută ca un fel de Izabela din cauza tăriei convingerilor și viziunii ei.

Cu câțiva ani în urmă, după o conferință de trei zile pentru lideri de biserică, o femeie lider cu multe realizări mi se destăinuie că în fiecare zi a conferinței s-a simțit tot mai mică și tot mai puțin ambițioasă pentru Împărăția lui Dumnezeu. La început sunt defensiv, dar apoi ea îmi arată toate felurile subtile și mai puțin subtile în care i s-a comunicat că a conduce în biserică e treabă de bărbați. Încerc doar să ascult și în cele din urmă o aud cu adevărat – nu doar cuvintele ei, ci și dezamăgirea și rana adâncă ascunse sub ele.

Mai de curând, am participat la o conferință de pastori, unde am ales să particip la un atelier despre femeile în slujire. Am ascultat cum o femeie după alta și-a exprimat chinul de a încerca să-și folosească darurile ca să-I slujească lui Dumnezeu în contexte dominate de bărbați. „Sunt chemată de Dumnezeu – dar sunt lăsată să-mi pun la îndoială chemarea iar și iar. Totuși, frații mei nu sunt niciodată încurajați să se îndoiască de chemarea lor." O alta deplânge un standard dublu: „Atât de mulți bărbați din conducere sunt de fapt vinovați de agresivitate, dar pentru că sunt bărbați, toată lumea o tolerează. Pe când dacă o femeie este doar fermă, se presupune că trebuie să păcătuiască."

Adăugați la acestea poveștile femeilor care îmi spun cum s-au apropiat de lideri bărbați din biserică ce, în ciuda întregii lor carisme și a succesului în slujire, par să nu fie în stare să le asculte cu adevărat îngrijorările. Este grăitor

că unele au constatat că e mai eficient să-i roage pe bărbații din viața lor – soți, tați, fii – să vorbească în numele lor. Și astfel un prieten îmi scrie azi un e-mail despre greutatea lui de a-și păstra soția și fiica implicate în biserica lui. Femei înzestrate cum sunt, ele îi spun că nu se simt văzute în biserica lor, iar el pare să nu reușească să le convingă de contrariu.

Țineți minte: aceste povești întâmplătoare ale unor femei destul de curajoase ca să mi le împărtășească s-au petrecut toate în contexte complementare *moderate*.

În orașul meu, vântul de sud-est urlă, uneori săptămâni la rând. Rezultatul este că mulți copaci sunt îndoiți permanent spre nord-vest. În deceniile mele de viață în biserică am observat că „teologia" unei biserici – sistemul ei de credințe și felul ei de a interpreta Scriptura cu privire la un subiect-cheie – modelează atitudinile, presupunerile și practicile unei biserici mai mult decât orice altceva. Complementarismul este un astfel de vânt – după o expunere destul de lungă la el, o femeie care a trăit în acest vânt dominant este mai probabil să fie îndoită: potențialul ei de slujire, frânat, iar bunăstarea ei personală, pusă în pericol. (Nu, nu exagerez – există date concrete care arată aceasta.[743])

Privind în urmă, nu mi-am închipuit niciodată că am făcut sau am spus ceva ca să le limitez pe femei în slujirea lui Hristos – până când m-am surprins gândindu-mă la viitorul slujirii copiilor mei. Deși mă încredeam în Dumnezeu că îi va călăuzi cum găsește El de cuviință, m-am trezit sperând că fiii mei vor fi într-o zi pastori și se vor bucura de entuziasmul lucrului în echipă cu alții, învățând și conducând biserici. Apoi m-am uitat la singura mea fiică, Ivy, care se juca alături de frații ei, și am sperat *să se mărite cu un asemenea bărbat*.

În clipa aceea mi-am dat seama că tavanele de sticlă de care se lovesc atât de multe femei sunt rareori construite de arhitecți vicleni ai patriarhatului, hotărâți să le țină pe femei la locul lor. Nu, aceste tavane sunt construite foarte subtil din teologia noastră despre gen. Iată-mă, un tată plin de dragoste al unei fiice înzestrate, impunând limite invizibile, dar de

743. Un studiu pe 2.234 de femei cu o vârstă medie de 47 de ani, pe baza unor sondaje din ultimii cincisprezece ani, confirmă că mai multe femei suferă de probleme de sănătate atunci când frecventează biserici complementare, în comparație cu bisericile incluzive. (Patricia Holman și Amy Burdette, „When Religion Hurts: Structural Sexism and Health in Religious Congregations," *American Sociological Review*, 2021, Vol. 86 (2): 234–55.)

nepătruns, potențialului ei și contribuției ei la poporul lui Dumnezeu. Totul pentru că credeam că doar căsătorindu-se cu bărbatul potrivit ar putea avea parte de același nivel de contribuție ca frații ei.

„Pune-i capăt!"

În timp ce am scris ultimele capitole ale acestei cărți, m-am alăturat echipei mixte de conducere a unei biserici din orașul meu. Aici încerc să practic disciplina spirituală de a le „vedea" și (la fel de important) de a le „auzi" pe femeile din această echipă. La o întâlnire recentă de conducere, povesteam că scrierea ultimelor părți ale acestei cărți îmi dă senzația că trag un camion la deal: „Merg mai departe", am spus, „pentru că vreau să-i pun capăt!" Prin „capăt" mă gândeam la munca obositoare, consumatoare de timp și emoțională a scrierii unei cărți.

La care una dintre femeile din echipă a spus: „Pune-i capăt!" și a repetat scurta poruncă încă de două ori, cu greutate profetească. Am fost puțin nedumerit, apoi am priceput ce voia să spună: „Pune capăt felului acesta în care creștinii și bisericile le văd și le tratează pe femei!" În rugămintea ei era o seriozitate care părea aproape trimisă din cer. Pe când m-am rugat pentru perseverență ca să termin această carte, Duhul Sfânt mi-a tot adus aminte de cuvintele ei: „Pune-i capăt! Pune-i capăt!" Această carte este mica mea contribuție în această direcție.

Așadar, ce anume trebuie să înceteze?

Chiar dacă complementarismul nu nimerește ținta în privința unei interpretări decente a subiectului pe baza întregii Biblii, ne-am putea întreba: este oare chiar atât de dăunător? Nu cunoaștem cu toții biserici complementare care ajută atât de mulți oameni? Poate chiar facem parte dintr-una. Și ca lider complementar de multă vreme, știu din proprie experiență că aluatul complementarismului nu dospește la fel de mult fiecare pâine (fiecare biserică). Bisericile complementare moderate, ca aceea pe care am ajutat s-o conduc, se străduiesc din răsputeri să îmbine învățătura care le exclude pe femei cu învățătura care le eliberează pe femei în așa fel încât cele mai multe femei să se simtă cu adevărat cinstite. Nicio biserică nu este perfectă, iar Dumnezeu este pe deplin în stare să folosească și biserici imperfecte ca să facă lucruri minunate. Totuși, sunt de destulă vreme pe aici

ca să văd dezavantajele manifestându-se chiar și în cele mai moderate biserici complementare.

Complementarismul ascunde prea ușor atitudini sexiste. Sexismul, fie ostil (și misogin), fie „binevoitor" (și deci paternalist), subminează capacitatea unui bărbat de a asculta cu adevărat o femeie. Rachael Denhollander, prima dintre multele victime care au făcut publice acuzațiile împotriva agresorului lor, Larry Nassar, medicul echipei de gimnastică a SUA, a avut de spus următoarele denominației ei, baptiștii din sud: „Cred că este foarte grăitor faptul că am auzit sute, literalmente sute de predici despre sfera tăcută și supusă pe care ar trebui s-o aibă o femeie. N-am auzit niciuna despre cum să prețuiești vocea unei femei."[744]

Abia după ce bisericile albe din Africa de Sud s-au pocăit de învățătura falsă a apartheidului au putut măcar începe să se pocăiască de atitudinile rasiste. Mi se pare trist că, în timp ce atât de mulți bărbați necreștini din cultura mea își mărturisesc atitudinile șovine păcătoase, atât de mulți bărbați creștini doar se ascund în spatele teologiei lor complementare.

Complementarismul creează o biserică ce gândește cu o singură emisferă a creierului. Excluzând femeile din echipele de conducere de vârf și din echipele de predicare, biserica își garantează propriile unghiuri moarte – incapacitatea de a folosi ambele emisfere ale creierului în luarea deciziilor, în abordarea pastorală, în interpretarea Scripturii și în slujirea atât a bărbaților, cât și a femeilor. „E mai mult decât timpul să echilibrăm dominația masculină în slujirea și conducerea bisericii", spune Alan Hirsch. „Dacă nu o facem, ne putem aștepta la mai multe rezultate de același fel (oarecum unilaterale) ca cele pe care le obținem acum."[745]

Aceasta este marea ironie a bisericilor complementare – deși pretind că promovează complementaritatea bărbaților și a femeilor, ele le încredințează de fapt numai bărbaților cele două roluri principale care conduc și învață biserica – rolurile de predicare și de conducere pastorală – și astfel ne despart de vocea și de perspectivele atât de necesare ale femeilor. Bisericile complementare moderate încearcă cel puțin să atenueze aceasta, invitând femei la întâlnirile de conducere și la amvon – totuși, după cât înțeleg eu, în același timp nu le dau destulă autoritate ca să vorbească cu adevărat.

744. Sursa: www.bit.ly/3COpaJc
745. Alan Hirsch și Dave Ferguson, On the Verge, cap. 3.

Complementarismul creează o durere enormă pentru unele femei înzestrate și chemate, marginalizate. Aud mereu aceeași poveste: femei chemate sau înzestrate trecute cu vederea sau date la o parte fără nicio ceremonie în favoarea bărbaților. Ca lucrurile să fie și mai rele, complementarismul are un mecanism încorporat de manipulare psihologică (gaslighting): o mustră pe femeia care dorește să conducă sau să predice pentru că are această dorință nelalocul ei, dacă nu chiar păcătoasă. Dacă acceptă această acuzație, atunci se învinuiește singură. *Trebuie să fie ceva în neregulă cu mine, dacă doresc ceea ce Dumnezeu, se pare, interzice.* O prietenă înzestrată îmi spune: „Ca tânără, L-am auzit pe Dumnezeu chemându-mă să-I conduc poporul – dar când mi s-a spus că L-am auzit greșit pe Dumnezeu, am ajuns să nu mai am deloc încredere în capacitatea mea de a deosebi glasul lui Dumnezeu."

Dar cum ar trebui să reacționeze acele femei care refuză acest verdict și au acum un simț legitim al nedreptății? Să-și îngroape pur și simplu durerea și să continue să slujească? Să vorbească și să înfrunte o posibilă ridiculizare sau și mai multă manipulare? Sau să plece din biserică și să caute alta? Toate cele trei variante sunt incredibil de dureroase.

Durerea femeii trecute cu vederea – frică, mânie, frustrare – poate fi simțită acut, dar de cele mai multe ori biserica nu are nici cea mai mică idee de prețul pe care îl plătește când darul lui Dumnezeu, o persoană înzestrată, este marginalizat fără niciun alt motiv decât genul ei. Nu doar în lumea profesională, ci și în biserică, mediocritatea este prețul plătit atunci când oameni mai puțin competenți sunt promovați înaintea altora din cauza genului lor.

Complementarismul contribuie la înăbușirea potențialului de conducere al unei femei. O citez în această privință pe consultanta în conducere Kadi Cole:

Când ai femei credincioase și mature, care sunt pregătite și ar trebui să preia elemente de conducere, oricare ar fi ele, fie că e vorba de conducerea unei echipe de voluntari, de predarea unei clase de școală duminicală sau de un rol formalizat de conducere, [bărbații] ar fi poate surprinși să afle câtă energie și câtă străduință pun aceste femei creștine evlavioase în a se întreba dacă nu cumva uzurpă autoritatea. Femeile evlavioase sunt foarte sensibile la faptul că există probabil undeva o linie sub care ar trebui să trăiască. Iar problema este că, dacă linia aceea este, să zicem, la șapte [pe când pentru bărbați este la

zece], cele mai multe femei evlavioase vor trăi pe la patru, ca să nu o [depășească] din greșeală.[746]

Observația lui Cole mi s-a părut extrem de lămuritoare. În bisericile complementare moderate pe care le-am condus mă întrebam de ce atât de mulți bărbați se înălțau, de înțeles, ca lideri, pe când femeile încurajate să conducă într-un anumit domeniu se ridicau adesea doar la un nivel mediocru. Când există un tavan de sticlă, o linie de limitare specifică genului, foarte puține femei se apropie de ea – problema nu este doar că există un tavan de sticlă; problema este că tavanul de sticlă creează o podea lipicioasă.

Complementarismul contribuie la reducerea la tăcere a vocii femeilor. Adam Galinski, în conferința sa TED *How to Speak Up for Yourself*[747] („Cum să-ți spui părerea"), spune că îndrăzneala de a vorbi cere câteva condiții prealabile: convingerea morală că e corect să vorbești, sprijinul comunității, puterea sau platforma de a o face și libertatea de frica pedepsei.

De aceea atât de multe femei din biserică se simt atât de reduse la tăcere sau neauzite în bisericile complementare: învățătura despre supunerea și tăcerea femeii le face să se îndoiască de faptul că e măcar corect să vorbească; prin urmare, comunitatea nu le sprijină când o fac; nu li se dă nicio platformă sau putere ca să vorbească; iar când vorbesc, suportă consecințele de a fi mustrate pentru atitudinea lor nesupusă sau pentru că au trecut linia potrivită genului lor.

În acele puține biserici complementare care le îngăduie femeilor să predice duminica, acestor femei li se spune să învețe pe alții, dar nu să „învețe cu autoritate" (pe baza interpretării lor greșite a lui 1 Timotei 2:12). Dar aceasta bagă groaza în inima multor predicatoare, care se gândesc că în orice moment al predicii ar putea să pună prea multă convingere sau poate să alunece într-un fel oarecare de formulare doctrinară și astfel să păcătuiască.

Un membru fondator al complementarismului, Mary Kassian, a scris pe site-ul lui John Piper un articol cu titlul *Women Teaching Men—How Far Is Too Far?*[748] („Femei care îi învață pe bărbați – cât de departe e prea departe?"). Ea spune că femeile o întreabă adesea dacă pot predica duminică dimineața sau

746. www.bit.ly/3wvNjlD
747. www.bit.ly/3k7dsSF. Îi mulțumesc lui William Witt că mi-a îndreptat atenția spre această conferință.
748. www.bit.ly/3fxTcKC

duminică ori miercuri seara. Și dacă își pot spune mărturia. Sau dacă pot vorbi la un studiu biblic mixt sau înaintea unui public mixt la o conferință religioasă. Sau dacă pot preda la un seminar ori la un seminar teologic unde sunt prezenți bărbați. Sau conduce o întâlnire de rugăciune. Sau îndruma bărbați în particular. Sau predica la televiziune ori la radio. Sau instrui bărbați prin articole și cărți. Ea răspunde: „Întrebarea cum ar trebui eu – ca femeie cu darul duhovnicesc al învățăturii – să cinstesc calitatea de cap a bărbatului în biserică are multe asemănări cu întrebarea cum ar trebui o tânără [cu prietenul ei] să cinstească principiul curăției [sexuale]."

Deși ea recunoaște că în ambele cazuri linia nu este explicit clară în Scriptură, asemănând faptul că o femeie învață un bărbat cu păcatul sexual comis cu el și sugerând astfel că ar trebui să stea cât mai departe de linie, articolul ei, citit pe scară largă, a lipit fără îndoială deja atât de multe femei de podeaua tăcerii. Fie vor evita pur și simplu ocaziile de a vorbi pe care le pomenește Kassian, fie, dacă vorbesc, vor avea mare grijă să nu spună ce nu trebuie sau să nu spună ce trebuie cu vreun grad de fermitate și convingere.

Complementarismul îi îngrădește pe mulți dintre secerătorii pe care i-a dat Dumnezeu. Isus a spus că, deși secerișul este mare, lucrătorii sunt puțini. Trebuie să ne rugăm pentru mai mulți lucrători și apoi să avem grijă să-i punem pe acești lucrători la lucru. Misiunea bisericii de evanghelizare și ucenicizare este prea importantă, iar biserica locală și amvonul de duminică prea esențiale pentru împlinirea acestei misiuni, ca să lăsăm deoparte, eventual, jumătate din darurile ei de conducere și de predicare. Carolyn Custis James spune: „Când jumătate din biserică se ține deoparte – fie din alegere, fie pentru că nu avem de ales –, toată lumea pierde, iar misiunea noastră suferă eșecuri."[749]

Complementarismul ne orbește față de femeile lider aflate la început, din mijlocul nostru. Când m-am gândit prima dată să plec din biserica pe care am ajutat s-o conduc timp de douăzeci de ani, eram conștient de nevoia bisericii de mai multe daruri de conducere catalizatoare – ani de zile, Dumnezeu îmi dăduse harul de a fi unul dintre acestea și mă rugam pentru mai multe daruri asemănătoare cu al meu, care să mă înlocuiască. Odată am stat în spatele celei mai tinere comunități – sute de tineri de douăzeci și ceva de ani – și m-am întrebat care dintre bărbații din această mulțime ar putea fi răspunsul la

749. Carolyn Custis James, Half the Church, p. 162. Citat în Bessey, cap. 10.

rugăciunile mele. Pe neașteptate am simțit că Duhul Sfânt îmi spune: „Și dacă următoarele daruri catalizatoare sunt femei?" Ochii mi s-au deschis brusc spre cealaltă jumătate a mulțimii. Mi-am dat seama în clipa aceea de puterea unei teologii restrictive de a ne condiționa să nu vedem atât de multe dintre darurile aflate chiar în fața noastră.

Complementarismul pune o limită viselor femeilor pentru Împărăție. Nu orice ambiție este rea. Există o ambiție născută din Duhul, de a-L slăvi pe Dumnezeu și de a face isprăvi mari pentru El, care arde în unii dintre noi. Pe la douăzeci și ceva de ani, făceam parte dintr-o mișcare de întemeietori de biserici care creștea repede. Ca bărbat mai tânăr, mă uitam cu uimire la bărbații mai în vârstă care conduceau înaintarea în această mișcare. Va trebui să aștept o veșnicie ca să fac ce fac ei pentru Dumnezeu, îmi spuneam. Asta până când liderul mișcării a explicat că vârsta nu este un criteriu pentru conducere, ci doar evlavia și darurile cuiva. Scoțând factorii legați de împrejurări din ecuație, m-a stârnit să dau totul, și așa am și făcut.

Ei bine, ceva asemănător se întâmplă când le spunem tinerelor femei că nici vârsta, nici genul lor, ci doar evlavia și darurile lor sunt factorii principali care hotărăsc cât de folositoare pot fi lui Dumnezeu în biserică și în lume. Chiar dacă nu ajung predicatoare și pastorițe, este mai probabil că vor excela în oricare alte însărcinări ale Împărăției la care le cheamă Dumnezeu.

Complementarismul poate fi deosebit de aspru cu bărbații mai blânzi și prea plin de laude pentru bărbații fermi sau agresivi de la natură. În cercurile complementare am fost martor la multe conversații despre problema „bărbaților slabi" care nu pot conduce „femei puternice". Dar este aceasta cu adevărat problema principală? Sau ar putea exista o bârnă mult mai mare în propriii noștri ochi:

Unii bărbați sunt lideri înnăscuți. Potrivit teologiei complementare, un bărbat care conduce bine face voia lui Dumnezeu. Dar dacă un bărbat nu conduce bine, el cedează naturii sale păcătoase, căzute. Așa că, dacă sunteți bărbat și vă vine firesc și comod să fiți liderul acasă, e ușor să credeți că sunteți un creștin mai bun decât bărbatul de colo căruia pur și simplu nu-i place să fie lider și nu se pricepe prea bine la aceasta. Dar este aceasta cu adevărat spiritualitate – sau doar personalitate?[750]

750. Kristen Rosser în „The Consequences of Complementarianism for Men." www.bit.ly/3BNNCsL

Invers, complementarismul poate fi deosebit de neprietenos cu femeile ferme și prea plin de laude pentru femeile supuse de la natură. Am observat că femeile care au privilegiul de a sta acasă în timp ce soții lor lucrează sau femeile care sunt docile de la natură adesea nu au deloc o problemă cu starea de fapt. Presupunerile patriarhale antice se confirmau singure: femeile concentrate pe copii și cu totul dependente financiar de soții lor se supuneau firesc soților, care între timp creșteau în încrederea lor de a se implica în societate. Și astăzi în biserică multe mame casnice adoptă ușor aceeași presupunere. Lor supunerea soției li se pare potrivită. Ele sunt, de asemenea, lăudate ca exemple de feminitate evlavioasă.

Mai des, femeile care lucrează, mai ales cele care primesc autoritate la locul de muncă și care au daruri de conducere, sunt cele care încep să se zbârlească la nedreptatea situației. Dacă își exprimă protestul, atât tăria părerii lor, cât și disponibilitatea lor de a vorbi sunt repede percepute ca semne ale unui duh nesupus.

Gândiți-vă cât de nedreaptă este această discriminare de gen: cu mentalitatea complementară la locul ei, un bărbat încrezător, gata să-și exprime părerea despre lucruri, este văzut ca un lider potențial; pe când o femeie încrezătoare care își spune părerea este văzută ca o amenințare potențială.

Complementarismul îi răpește bisericii o parte din capacitatea de a contesta ierarhiile de gen distructive din societate. Ideile au consecințe. În spatele flagelului mondial al violenței împotriva femeilor se află păcatul inegalității dintre sexe. Biserica este chemată să fie sare și lumină într-o societate pustiită de păcat, contestând atitudinile și sistemele nedrepte și păcătoase care pricinuiesc suferință. Totuși, sociologii din Mișcarea de Eliberare a Femeilor au arătat convingător că

[î]n societățile în care bărbații au întâietate, iar femeile le sunt subordonate, găsim: o preferință pentru băieți care duce la zeci de milioane de fetuși de fete avortați; inegalitate în educație, sănătate, venit, proprietate și muncă pentru femei; violență împotriva femeilor larg răspândită și acceptată; [și] traficul de femei, în primul rând pentru prostituție.[751]

Deși niciun complementar nu ar susține deschis vreuna dintre aceste nedreptăți, învățătura despre reciprocitatea dintre sexe – care le ridică pe

751. Giles, 549

femei la un loc de adevărată egalitate cu bărbații – este un dar mult mai bun pentru societate, contribuind la răscumpărarea ei, în loc să ofere semințele unei prejudecăți care ar putea perpetua nedreptatea.

În Africa și Asia, de exemplu, calitatea vieții fetiței obișnuite este, din cauza mentalităților patriarhale, guvernată în întregime de bunăvoința sau răuvoința tatălui, a unchilor și a fraților ei. Culturile în care sexele nu sunt egale, unde femeile au prea puțină putere de a hotărî pentru ele însele, le lasă la mila bărbaților. De vreme ce aceste culturi tind să fie religioase și își trag felul de a le trata pe femei din comunitățile lor de credință, aceste fete sunt, indirect, și la mila a ceea ce se învață acolo. Din păcate, o analiză a 50 de țări a constatat că nivelul egalității dintre sexe are o corelație negativă cu religiozitatea.[752] Învățăturile complementare aplicate în lumea dezvoltată le dăunează femeilor doar uneori, pentru că societatea mai largă le contrabalansează efectele, dar când aceste învățături ajung în lumea în curs de dezvoltare (cele două treimi ale lumii), cum se și întâmplă, impactul lor negativ se înmulțește. Studiile arată că religia „este un factor important care modelează normele și aspirațiile comunităților pentru femei și fete. Ea poate fi un catalizator al acțiunii pentru îmbunătățirea vieții femeilor sau poate fi o sursă de conflict și o frână în calea schimbării".[753] Cât de tragic este, așadar, când ucenicii lui Isus nu fac o chemare clară la egalitatea dintre sexe de dragul milioanelor de femei care suferă, din cauza unei învățături greșite despre subordonarea femeii.

Complementarismul slăbește capacitățile teologice și interpretative ale bisericii. Cum m-am străduit să arăt în această carte, el normalizează o hermeneutică proastă. Construiește învățături majore pe texte neclare și îngăduie interpretări ale textelor neclare care contrazic învățătura textelor mai clare. Ia probleme secundare și le face învățături centrale – altfel de ce ar trebui profesorii seminariilor baptiste din sud să semneze în fiecare an Declarația de la Danvers, sub amenințarea pierderii slujbei? Îi demonizează pe credincioșii care gândesc, cred Biblia și văd lucrurile altfel, acuzându-i că nu iau Biblia în serios și că se predau culturii. Încurajează reacționismul, nu o ortodoxie critică, în raportarea la societate. Până de curând, a tras chiar și Treimea în dezbatere și s-a arătat dispus să reinterpreteze relațiile veșnice din

752. Sursa: www.bit.ly/3xSsK5k

753. Berkeley Center for Religion, Peace and World Affairs; Georgetown University (2008). *Challenges of Change: Faith, Gender and Development,* p.5

Dumnezeire, totul ca să-și susțină angajamentul anterior față de ierarhia de gen.

Complementarismul nu servește bine generația următoare. Când mă hotăram dacă merită cu adevărat să-mi dau osteneala să confrunt complementarismul, grija mea pentru biserica viitorului mi-a dat curaj. Deși structurile de putere și aliațele actuale din cele mai multe biserici sau denominații complementare le pot face, în mod de înțeles, să nu fie dispuse să-și corecteze teologia în această privință – când ne scoatem pe noi înșine din tablou și ne închipuim copiii noștri conducând aceeași biserică peste două decenii, lucrurile devin mai clare. Mi-i închipui pe propriii mei copii făcând parte într-o zi din echipele de conducere ale unor biserici și perspectiva tristă ca *ei* să trebuiască să apere această învățătură tot mai greu de apărat. Cât de lipsit de viziune ar fi din partea noastră să-i lăsăm pe ei să ne descurce încurcătura. Dacă o facem, bănuiesc că ei vor privi înapoi la vremea noastră și vor socoti de neiertat faptul că am fost atât de dispuși să apărăm o teologie ierarhică bazată pe argumente destul de șubrede și pe vagi îngrijorări pragmatice.

Aș putea continua. Complementarismul poate micșora visurile unei fetițe de a schimba lumea pentru Isus. Le dă necreștinilor și creștinilor care se îndoiesc încă un motiv să lepede creștinismul. Le poate face pe femeile necăsătorite să simtă că lipsa unui soț le micșorează vocea, utilitatea și contribuția, atât în biserică, cât și în societate. Duce la practica nedreaptă ca femeile căsătorite cu lideri bărbați din bisericile complementare să primească niveluri mai înalte de contribuție decât femei poate mai înzestrate și mai implicate, care sunt necăsătorite sau nu sunt căsătorite cu un lider. Le face pe femeile care poate sunt cu adevărat chemate de Dumnezeu (și poate eliberate în biserica lor) să conducă și să învețe pe alții să treacă prin durerea inutilă de a fi judecate, în loc să fie încurajate, de alți ucenici ai lui Isus. Poate crea refugii sigure pentru bărbații abuzivi. Crește probabilitatea ca un soț să ia decizii limitate, cu o singură emisferă a creierului, în numele familiei lui. Poate încuraja căsnicii de tip „părinte–copil", care înăbușă dezvoltarea personală, în loc de căsnicii de tip „adult–adult", cu posibilități nesfârșite de creștere. Poate înmulți vina și presiunea asupra unei mame creștine care lucrează: vina, pentru că, în timp ce lucrează, simte că locul unde ar trebui să fie este acasă; și presiunea, pentru că, după o zi întreagă de muncă, îi revine mai mult ei decât soțului să țină casa și să organizeze copiii. Poate face o soție să renunțe la o parte din

capacitatea ei de a hotărî și de a acționa, căci, la urma urmei, înflorirea ei pare să depindă în primul rând de cât de bine o conduce soțul ei.[754]

Isus a spus: „Pomul se cunoaște după roadă."[755] Deși acest principiu se concentra în primul rând asupra oamenilor și faptelor lor, el poate fi aplicat și învățăturilor și efectelor lor. O învățătură sănătoasă și adevărată ar trebui să ducă la experiențe pozitive în biserici și la creștini. Totuși, când mă uit la roadele amare ale complementarismului, mă face să mă îndoiesc de două ori de validitatea lui. Și când te gândești că în tot acest timp există o alternativă biblică viabilă la acest patriarhat „creștin" – una susținută de atât de mulți dintre cei mai buni cercetători biblici din lume.

Ideologie de extremă stângă sau pantă alunecoasă?

Mulți se pot teme că mutualismul face jocul influenței omniprezente a ideologiei de extremă stângă, cu politica ei identitară, care, în mod ironic, pare să-i ia pe cei care au fost victime ale formelor abuzive de patriarhat și să-i așeze ca noii asupritori. *„Bărbații sunt gunoaie", așa că mai bine să conducă femeile!*

Dar cei care încearcă să răstoarne dinamica puterii în favoarea celor lipsiți altădată de putere sunt mai aproape de păzitorii misogini ai puterii decât ar părea la prima vedere. A-i domina pe foștii dominatori înseamnă a răsplăti răul cu rău – și, de fapt, a agrava destrămarea relațiilor dintre bărbați și femei.

În schimb, îmbrățișarea mutualismului bărbat–femeie se sprijină pe convingerea biblică că nici bărbații, nici femeile, nici negrii, nici albii, nici victima, nici agresorul, nici cei privilegiați, nici cei neprivilegiați nu au vreun drept intrinsec de a-i stăpâni pe ceilalți. În loc să-l vadă pe unul ca fiind cumva superior, el caută o interdependență înrădăcinată în recunoașterea smerită a adevăratei valori a celuilalt, precum și în conștiința propriilor noastre slăbiciuni, unghiuri moarte și păcate.

754. Explicat de Julie, soția mea: „În complementarism îmi era mult prea ușor să mă las în seama soțului meu și să iau mai puține inițiative. Destul de des «mă retrăgeam» din a mă simți cu adevărat răspunzătoare pentru viața mea, pentru slujirea mea și pentru direcția amândurora – niciodată pe față, desigur, ci în tot felul de decizii mici, dar cu consecințe mari, pur și simplu pentru că, într-un sens foarte subtil, dar puternic, puteam!"
755. Matei 12:33

Argumentele din această carte în favoarea mutualismului sunt adesea acuzate că sunt argumente de „pantă alunecoasă", mânate de cultura noastră spre o ținere mai lejeră a ortodoxiei creștine fundamentale. Dar nu. Cultura noastră egalitară poate a pus această conversație pe masă, dar Scriptura, nu cultura, este cea care hotărăște *cum* trebuie să aibă loc conversația și unde trebuie să ajungă. Cum am argumentat în această carte, Scriptura oferă de fapt energia catalizatoare pentru a reda demnitatea și contribuția femeilor – ceea ce nu e puțin lucru când ne gândim cum au dominat misoginismul și patriarhatul culturile omenești timp de milenii. Întrebarea este: cum participă credincioșii, fiecare în parte, la această transformare a întregii Biserici?

Să devenim agenți ai schimbării

Dacă vă aflați într-o biserică ce afirmă mutualismul la nivel doctrinar, atunci această carte v-ar putea ajuta să vă adânciți convingerile în această privință.

Dar dacă sunteți într-o biserică complementară și găsiți cele mai multe dintre argumentele din această carte convingătoare și corecte, cum ați putea încuraja în biserica dumneavoastră o trecere de la ierarhia bărbat–femeie la mutualismul bărbat–femeie? Răspunsul este ceva mai complicat.

Vorbiți. Isus a predicat: „Ferice de cei împăciuitori." Uneori singurul mod de a deveni un adevărat împăciuitor este să pari că strici pacea. Va fi nevoie de curaj ca să vorbiți. Și s-ar putea să vă coste. Dar poate vă puteți inspira dintr-o istorie ascunsă în cartea Numeri. Dacă există vreo îndoială cu privire la importanța spirituală a contestării legilor și normelor care perpetuează inegalitatea dintre sexe, le avem pe fetele lui Țelofhad ca să ne asigure de sprijinul lui Dumnezeu. În Orientul Apropiat antic, principala avere a cuiva era pământul lui. Potrivit legilor de moștenire ale lui Israel, proprietatea trecea de la tată la fiu, și niciodată la fiice. Dar cinci femei s-au unit cu curaj ca să înfrunte acest sistem nedrept și, deși nu i-au înlăturat caracterul patriarhal, au reușit să obțină o clauză de excepție.

Când moare tatăl lor, cele cinci fiice ale lui se roagă de Moise: „De ce să se piardă numele tatălui nostru din mijlocul familiei lui, pentru că n-a avut fiu? Dă-ne și nouă o moșie printre frații tatălui nostru." Moise duce cu bunătate problema înaintea lui Dumnezeu, care (în mod minunat) le dă dreptate

femeilor. Se dă o lege mai dreaptă: „Când un om va muri fără să lase fii, să treceți moștenirea lui asupra fetei lui. … Aceasta să fie pentru copiii lui Israel o lege și un drept, cum a poruncit lui Moise Domnul.”[756]

Și astăzi, acolo unde normele sau regulamentele din biserici, legile guvernelor sau procedurile din afaceri subminează tratamentul egal al femeilor, este legitim ca femeile să protesteze împotriva acestei nedreptăți, adresându-se liderilor, care, ca Moise, ar trebui să le ia în serios îngrijorările.

În contextul bisericilor de azi, femeile pot contesta faptul că bărbații tind să domine cele mai însemnate funcții de slujire ale ei – precum conducerea și învățătura. La urma urmei, ideea vechi-testamentală a moștenirii pământului este spiritualizată mai târziu în Biblie, ca să vorbească despre moștenirea spirituală a cuiva sau despre slujirea lui unică în mijlocul poporului lui Dumnezeu.[757] Deși Dumnezeu este Cel care ne aduce în cele din urmă în moștenirea noastră, este foarte posibil să te afli într-un sistem social sau religios care subminează accesul la propriul potențial dat de Dumnezeu în așa fel încât își sărăcește propria biserică și îi limitează capacitatea de a ajunge la mai mulți oameni departe de Dumnezeu.[758] Nu este corect, și avem nevoie de câțiva oameni curajoși care să vorbească într-un fel câștigător și respectuos.

Fiți realiști. Teologul canadian John Stackhouse ne ajută foarte mult în această privință:

Isus ne-a spus să-L iubim pe Dumnezeu și să-l iubim pe aproapele nostru. Dar trebuie să vedem cât putem de clar ce înseamnă să-L iubim pe Dumnezeu și pe aproapele nostru într-o situație dată. Într-un anumit set de împrejurări, ce vrea Dumnezeu să se întâmple? Având în vedere limitările aparente, care sunt prioritățile lui Dumnezeu? Având în vedere cine sunt

756. Numeri 27:4, 8, 11

757. În Psalmul 2:8, întregul pământ, inclusiv tot poporul lui Dumnezeu, este moștenirea unică a lui Isus. În Psalmul 16:6, David se referă la practica împărțirii țării făgăduite și a repartizării, prin tragere la sorți, a bucății de pământ a fiecărei seminții și familii. „Mi-a căzut o moștenire plăcută, o moșie minunată mi-a fost dată!” Pavel le spune unor prezbiteri că Dumnezeu vrea să le dea „moștenirea împreună cu toți cei sfințiți”. (Faptele apostolilor 20:3) Fiecare dintre noi trebuie să călcăm „pe urmele celor ce, prin credință și răbdare, moștenesc făgăduințele”. (Evrei 6:12)

758. Aceasta nu trebuie făcută într-un mod care dezbină. Poți avea dreptate într-o privință, dar să procedezi greșit. Aceste cinci fiice arată cât de important este să te adresezi direct liderilor, în loc să-ți împărtășești, dezbinând, nemulțumirea sau simțământul nedreptății cu oricine vrea să asculte.

semenii mei, în ce feluri îi pot iubi și în ce feluri mă vor lăsa ei să o fac? Un asemenea realism ne va ajuta să luăm deciziile grele necesare într-o lume în care de obicei nu putem reuși în tot ce încercăm, o lume în care adesea trebuie să ne mulțumim cu jumătate de pâine, o lume în care deseori ne confruntăm cu un conflict de valori și trebuie să lucrăm pentru cea mai înaltă cu prețul celei mai joase.

Trebuie să ne gândim ce anume poate realiza o persoană sau un anumit grup sau o anumită categorie de oameni într-o situație dată. Prezbiterii dintr-o anumită biserică nu vor asculta prea mulți tineri, de exemplu, oricât de mare dreptate ar avea aceștia. Mulți bărbați nu vor asculta femeile. Nu e drept și nu e bine, dar așa stau lucrurile. Acești creștini trebuie să hotărască, dintre opțiunile lor reale, cum Îl pot cinsti cel mai bine pe Dumnezeu și cum pot face să înainteze Împărăția Lui. Cât mai repede cu putință, ar trebui să lepede orice iluzie că vor fi ascultați doar pe baza valorii argumentelor lor și fără să se țină seama de realitățile sociale ale situației.

Ca să nu fiu înțeles greșit în această privință, îmi afirm convingerea că Duhul Sfânt poate transforma inimile și o face uneori în feluri surprinzătoare. Dar trebuie să vedem realist că ceea ce discutăm acum este o suspendare a relațiilor omenești normale, ceea ce eu numesc „un miracol sociologic”.[759]

În biserica mea de dinainte, formată din zece comunități pline cu mii de oameni, speram să supun unei critici substanțiale teologia celor care luau deciziile împreună cu mine: echipa de conducere de vârf, de vreo zece persoane. În mod de înțeles, am fost văzut ca o amenințare la adresa unității bisericii. Ce s-ar fi întâmplat dacă doar jumătate dintre acești oameni și-ar fi schimbat convingerea? Aceasta ar fi rupt întreaga biserică în două. Și ce s-ar fi întâmplat dacă doar doi sau trei dintre ei și-ar fi schimbat convingerea? Aceasta ar fi dus poate la pierderea slujbelor lor și a locului lor la masă. Sperasem naiv la „un miracol sociologic”. Ce șanse erau ca toți acești oameni

759. John Stackhouse, Finally Feminist, p. 99–100.

sau cei mai mulți dintre ei nu doar să-și schimbe convingerea, ci să și-o schimbe în același timp? Foarte mici, după cum s-a dovedit.[760]

Totuși, în ciuda neliniștii pe care această problemă a pricinuit-o multora dintre frații mei, cred că a fost corect să ridic problema. Și sunt încă plin de speranță, datorită punctului următor.

Priviți pe termen lung. Stackhouse continuă:

Pot exista unele situații în care a împinge [mutualismul] prea repede și prea departe va provoca ruptura și chiar distrugerea unei căsnicii sau a unei comunități. Aceasta pare, cel puțin în general, să nu fie voia lui Dumnezeu. Ideologul poate avea o satisfacție personală din puritatea și zelul lui, dar lui Dumnezeu Îi pasă de oamenii reali mult mai mult decât de principiile abstracte.[761]

Ce adevărat! Gândiți-vă cât de răbdător a fost Dumnezeu cu fiecare dintre noi, aducându-ne pe calea voii și căilor Lui atât de repede cât putem merge, dar rareori mai repede decât suntem în stare. De aceea, împingerea lentă și constantă a unei biserici să regândească această chestiune trebuie îmbinată cu un sprijin plin de apreciere pentru toată lucrarea autentică pe care o face Duhul în ea.

Cântăriți-vă opțiunile. „Dacă nu avem temeiuri puternice să ne așteptăm la un miracol într-un caz dat, atunci ar trebui să facem alte alegeri – înainte să ne amărâm nu doar împotriva celorlalți membri ai bisericii pentru încăpățânarea lor, ci și împotriva lui Dumnezeu, pentru că nu a făcut miracolul pe care l-am căutat.”[762] Dacă ajungeți să nu fiți de acord cu teologia complementară din

760. Unii se pot întreba de ce unele biserici nu acceptă pur și simplu și complementarismul, și mutualismul. Dar această problemă se încadrează într-un anumit fel de învățătură, numit „convingere definitorie”. Să vă explic. Există trei feluri de învățături. Există învățăturile esențiale – acestea sunt lucrurile cu adevărat nenegociabile ale ortodoxiei creștine. Gândiți-vă la Crezul apostolic, la dumnezeirea lui Isus și la lucrarea mântuitoare a crucii. Apoi există chestiunile discutabile – gândiți-vă la consumul de alcool și la convingerile despre proorociile vremurilor din urmă. Apoi există convingerile definitorii – acestea sunt învățăturile disputate în creștinătate care totuși definesc felul în care trebuie să funcționeze o biserică. O biserică trebuie să hotărască, de exemplu, dacă crede în darurile supranaturale ale Duhului și dacă va fi condusă de prezbiteri și, desigur, de ce gen ar trebui să fie acești prezbiteri. Liderii bisericii trebuie să fie uniți în răspunsurile la aceste întrebări, pentru că ele definesc practicile bisericii.
761. John Stackhouse, Finally Feminist, p. 100.
762. John Stackhouse, Finally Feminist, p. 100.

biserica dumneavoastră, îmbinați disponibilitatea de a vorbi cu ceea ce Stackhouse numește „ezitare profetică".

Recunoaștem prioritatea așteptării atunci când ezităm înainte de a acționa. Ne amintim de mărginirea și de păcătoșenia noastră și ne aducem aminte că inițiativa nu le aparține ființelor omenești. … În mijlocul acțiunii ne oprim și repetăm … ca semn de respect – față de Dumnezeu și față de făpturile cu care împărțim pământul. Și aceasta exprimă smerenie: există valori și realități dincolo de înțelegerea și controlul nostru.[763]

Ar trebui, de asemenea, să cufundăm toate eforturile noastre în rugăciune. Și făcând aceasta, trebuie să ne încredem că truda noastră, ca răbdarea unei femei însărcinate, va aduce în cele din urmă rodul unei biserici mai bune.

Dacă totuși trebuie să hotărâți, pe baza acestei probleme, dacă să rămâneți în biserică sau să plecați, ce este mai bine?

S-ar putea să fie mai bine să rămâneți. Ucenicii dedicați ai lui Isus nu sunt liberi să plece dintr-o biserică ori de câte ori nu sunt de acord cu un aspect al felului în care biserica lor abordează lucrurile. Prea mulți dintre noi, în culturile noastre moderne individualiste, am pierdut ideea de legământ aflată la rădăcina unității comunității noastre. Ne putem alege prietenii, dar nu ne alegem familia. În cele mai multe cazuri ar trebui să presupunem că Dumnezeu a ales pentru noi această familie bisericească – cu toate bubele ei.

În plus, dacă fiecare persoană care spera la o zi mai bună pentru învățătura bisericii ei ar pleca pur și simplu, ce speranță ar mai exista ca acea biserică să-și schimbe vreodată, chibzuit, învățătura? Între timp, în timp ce așteptăm schimbarea cu rugăciune, putem imita cât putem de bine smerenia și îndelunga răbdare a lui Isus și putem învăța disciplina de a ne bucura de tot ce se poate sărbători în biserica noastră.

Procesul sfințirii duce în atâtea căsnicii la un punct în care unul dintre soți găsește la partenerul lui ceva ce chiar nu-i place, și totuși găsește harul și îndurarea de a rămâne în căsnicia aceea și de a găsi în ea un sens și o fericire adevărate. Același principiu se poate aplica bisericii noastre.

Totuși, pentru unii oameni, a rămâne într-o biserică ce nu susține mutualismul bărbat–femeie poate fi de nesuportat sau neînțelept. Când

763. Glenn Tinder, The Political Meaning of Christianity, p.164. Citat în Stackhouse, p. 97.

mutualiștii m-au întrebat dacă ar trebui să rămână în biserica lor sau să plece, le-am pus două întrebări. Prima este: „Există în zona dumneavoastră biserici mutualiste în care v-ați putea imagina mergând?" Pentru cei din orașe mai mici, s-ar putea să nu existe pur și simplu niciuna.

Cealaltă întrebare pe care o pun este: „Dacă ați face o listă, de la cel mai important la cel mai puțin important, cu zece lucruri care contează foarte mult pentru dumneavoastră într-o biserică, unde ați pune mutualismul bărbat–femeie: între primele cinci sau între ultimele cinci?" Regula mea empirică, care nu trebuie deloc luată drept călăuzire a Duhului, este că, dacă această valoare este între primele cinci, atunci s-ar putea să nu puteți rămâne pe termen lung în acea biserică. Dacă însă este între ultimele cinci, atunci probabil nu este destul de importantă ca să fie un factor decisiv în alegerea bisericii pe care o frecventați.

Dacă nu putem rămâne și nu există biserici potrivite în zona noastră la care să ne alăturăm, atunci o altă opțiune ar putea fi să întemeiem una nouă – desigur, numai dacă Dumnezeu ne călăuzește astfel. Uneori poate fi mai bine să puneți vin nou într-un burduf nou, decât să puneți presiune pe un burduf vechi cusut de la un capăt la altul cu un fir complementar.

Epilog: Cum vede Isus femeile

Isus este teologia desăvârșită. El este descoperirea de Sine a lui Dumnezeu. Dacă vrem să știm cum vede Dumnezeu femeile, nu trebuie să mergem mai departe decât la citirea Evangheliilor, ca să aflăm cum vede Isus femeile.

În Luca 13, Isus învață norodul într-o sinagogă, în ziua Sabatului, când întâlnește o femeie pe care Satana o legase de optsprezece ani. Ni se spune: „era gârbovă și nu putea nicidecum să-și îndrepte trupul. Când a văzut-o Isus …"

Acum încet …

Isus …

a văzut-o …

pe ea.

Mai devreme în Evanghelia după Luca îl găsim pe Isus încercând să ajute un bărbat să vadă într-o femeie ce vede El: „Apoi S-a întors spre femeie și i-a zis [bărbatului]: «Vezi tu pe femeia aceasta?»"[764] Întrebarea Lui răsună și astăzi pentru fiecare dintre noi.

Felul în care o vede Isus pe femeia gârbovă ne amintește de felul în care a văzut-o Dumnezeu pe Agar în Geneza. Ce a făcut Dumnezeu pentru Agar face Isus aici. El nu doar o vede. O eliberează. Îi cheamă la lumină măreția. Apoi „a chemat-o și i-a zis: «Femeie, ești dezlegată de neputința ta.»"[765] Își pune mâinile peste ea; ea se îndreaptă îndată, mai înaltă decât a fost vreodată, și Îl slăvește pe Dumnezeu!

Îi vedeți pe cei de față bucurându-se împreună cu ea?

764. Luca 7:44
765. Luca 13:11-13

Nu așa de repede: fruntașul sinagogii este mâniat că Isus a vindecat-o în ziua Sabatului. Aceasta Îl mânie pe Isus, iar El îl acuză pe omul acela că îi pasă mai mult de animalele lui decât de această femeie.

Opriți-vă aici.

Iată o femeie care, aproape două decenii, a venit în această comunitate de credință, desfigurată și încovoiată de durere. Conducătorul spiritual, a cărui sarcină este să-i vadă pe oamenii din comunitatea lui așa cum îi vede Dumnezeu, nu pare tulburat de starea ei jalnică.

Abia când ea stă dreaptă se simte el jignit.

Isus trimite apoi și alte unde de șoc prin adunare, dându-i acestei femei un titlu care nu mai fusese dat niciodată: „această [femeie, care este] fiică a lui Avraam". Sarah Bessey comentează acest moment: „Oamenii auziseră până atunci doar de «fiii lui Avraam» – niciodată de fiice. Dar prin cuvintele lui Isus «fiică a lui Avraam», El i-a dat un loc în care să stea alături de fii, mai ales alături de cei care mârâiau, cu sentimentul lor de proprietate și de exclusivitate asupra a toate."[766]

Nu doar noul ei nume îi redă locul în lumea lui Dumnezeu. Ci și statura ei înnoită. Isus este un maestru al acțiunii simbolice. Gândiți-vă la umilința ei, la chinul ei sufletesc și la durerea ei fizică. Într-o lume patriarhală, toate femeile sunt într-un fel gârbove, chinuindu-se sub concepția greșită că uneori sunt mai prejos decât bărbații sau sub bărbați. Și chiar dacă se văd cu adevărat egale cu bărbații, prea des nu se simt libere să se întindă până la deplinătatea darurilor și contribuției lor.

Un pastor norvegian din a treia generație mi-a povestit de curând conversația lui cu bunicul lui de optzeci de ani. „Am un singur regret și ce n-aș da să mă pot întoarce și să-l schimb", a spus bătrânul aflat pe moarte, cu lacrimi în ochi. „Soția mea n-a fost niciodată eliberată pe deplin în darurile ei. Aș fi putut schimba aceasta. Aș fi putut confrunta cultura bisericii care o ținea în umbră."

Atât creația, cât și răscumpărarea ar trebui să ne trezească să ne împotrivim vicleniilor patriarhilor care le dau stăpânirea doar bărbaților și le domesticesc pe femei. Potrivit Genezei 1, toți cei ca Peter, Susan, Edmund și Lucy trebuie

766. Sarah Bessey, Jesus Feminist, cap. 1.

să domnească unul lângă altul. Iar femeile răscumpărate poartă aceeași natură ca Leul înviat din semința lui Iuda. Deși mulți dintre noi iau aminte la pericolul de a-L îmblânzi pe Isus până la un animal de casă, le supunem totuși pe surorile Lui împărătești, în care curge sângele unui Leu.

Ce a făcut Isus pentru această fiică a lui Avraam cu atâtea secole în urmă, face și astăzi: îi confruntă pe cei care preferă ca femeile să fie gârbove; aduce alifie vindecătoare trestiilor frânte; și preface lăstarii încovoiați în terebinți înalți ai neprihănirii. Este privilegiul și responsabilitatea noastră să ne alăturăm Lui în această lucrare sfântă – invitând fiecare femeie să se întindă și să se înalțe, alături de bărbați, spre tot ce a plănuit Dumnezeu pentru ea.

Anexa 1: Este Dumnezeu bărbat?

În Scriptură Dumnezeu Se descoperă în mare parte în moduri masculine. Dacă Isus este cea mai înaltă descoperire de Sine a lui Dumnezeu, atunci faptul că El este bărbat accentuează și mai mult această impresie. Multe feministe resping Scripturile doar pe această bază – un Dumnezeu bărbat este, spun ele, în mod clar o creație patriarhală a bărbaților și un produs care favorizează întâietatea și puterea bărbaților asupra femeilor. Este adevărat că bărbații creștini au folosit aceasta de-a lungul istoriei ca argument pentru dreptul lor de a rămâne la putere. La urma urmei, Scriptura poate fi folosită ca să susțină această concluzie (cum poate fi folosită pentru aproape orice altă formă de asuprire). Există oare un mod de a accepta Biblia drept Cuvântul lui Dumnezeu, inclusiv înfățișarea „masculinității" lui Dumnezeu, fără să subliniem patriarhatul ca ideal?

Absolut! Dar numai dacă citim Scriptura *cu atenție*.

Cei mai mulți teologi serioși din toate epocile au respins ideea că Dumnezeu ar avea organe genitale sau alte semne ale masculinității omenești. Într-un sens, Dumnezeu nu este nici bărbat, nici femeie, totuși *în felul în care alege să Se descopere nouă*, El este și bărbat, și femeie. Cea mai bună dovadă a acestui lucru este primul capitol al Bibliei: „Dumnezeu a făcut pe om după chipul Său, l-a făcut după chipul lui Dumnezeu; parte bărbătească și parte femeiască i-a făcut."[767] Observați că bărbatul *și* femeia *împreună* întruchipează și exprimă cel mai bine ceva din esența lui Dumnezeu. Nu este ca și cum purtătorul bărbat al chipului ar fi la fel ca Dumnezeu, pe când purtătoarea femeie a chipului ar fi altceva decât Dumnezeu. Atât femeile, *cât și* bărbații își trag esența din Dumnezeu și sunt legați într-un fel de asemănarea cu El.

Imagini feminine ale lui Dumnezeu

Cei mai mulți lideri de biserică și predicatori ai Bibliei afirmă că Dumnezeu este și bărbat, și femeie, chiar dacă în Scriptură El este descoperit mai ales în moduri masculine. Totuși, am observat în tradițiile bisericești din care am

767. Geneza 1:27

făcut parte că prea des Îl prezentăm ca fiind *întotdeauna* bărbat și *niciodată* femeie.

Între timp, Biblia oferă numeroase imagini feminine ale lui Dumnezeu. Margo Houts, în *The IVP Women's Bible Commentary*,[768] adună descrieri ale lui Dumnezeu, care este prezentat ca o mamă care îi naște pe israeliți; își alăptează copiii; nu-l uită pe copilul pe care îl alăptează; își mângâie copiii; și își cheamă, își învață, își ține în brațe, își vindecă și își hrănește puii.[769] În diferite locuri din istoria biblică, Dumnezeu este o croitoreasă care face haine pe care să le poarte Israel; o moașă care asistă la o naștere; o femeie cu autoritate „la care slujnica ei privește după milă"; o femeie care frământă aluatul cu plămădeală; și o femeie în durerile nașterii, ale cărei suflări puternice sunt o imagine a puterii dumnezeiești.[770] Când Isus Își aruncă privirea asupra mulțimilor care Îl vor răstigni în curând, strigă: „Ierusalime, Ierusalime, care omori pe proroci și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine! De câte ori am vrut să strâng pe copiii tăi cum își strânge găina puii sub aripi, și n-ați vrut!"[771] Făcând aceasta, El folosește pentru Sine o imagine care revine adesea, a lui Dumnezeu ca pasăre-mamă care își ocrotește puii sub aripi,[772] deseori precizată ca vultur[773]. În alt loc, dragostea neîmblânzită a lui Dumnezeu este asemănată cu o ursoaică înfuriată: „Voi da peste ei ca o ursoaică lipsită de puii ei și le voi sfâșia învelitoarea inimii."[774]

În prezent citesc împreună cu copiii mei pasaje alese din Biblie. Când am citit prima dată Proverbe 8, care personifică Înțelepciunea ca pe o femeie prin care ia naștere creația, i-am întrebat pe fiecare ce parte a capitolului le-a plăcut cel mai mult – fiica mea a spus încântată că îi place faptul că Dumnezeu este femeie. Am corectat-o cu blândețe, explicându-i că pasajul vorbește de fapt despre Înțelepciune ca despre un fel de figură intermediară, nici Dumnezeu, nici creație.

Totuși, după mai multă reflecție, Pavel însuși, urmat de mulți dintre Părinții Bisericii din primele secole și de teologi din vechime, au observat că în acest

768. Margo G. Houts, „Images of God as Female," în The IVP Women's Bible Commentary, p. 356-58. Citat de Peppiatt, cap. 1.
769. Numeri 11:12; Deuteronomul 32:18; Isaia 49:14-15, 66:12-13; Osea 11:1-4
770. Neemia 9:21; Psalmii 22:9-10; 71:6; Isaia 66:9; Psalmul 123:4; Luca 13:20-21; Isaia 42:14
771. Matei 23:37
772. Psalmii 17:8; 36:7; 57:1; 91:1, 4; Isaia 31:5
773. Deuteronomul 32:11-12; Exodul 19:4; Iov 39:27-30
774. Osea 13:8

pasaj se întâmplă mai mult decât tindem să recunoaștem. Pavel învață explicit că Isus este „înțelepciunea lui Dumnezeu", Cel în care „sunt ascunse toate comorile înțelepciunii"[775] Hristos, întruparea însăși a înțelepciunii, este atât Dumnezeu Însuși, cât și Cel prin care a fost făcută creația. La fel, Părintele Bisericii Irineu a interpretat această femeie tainică drept un aspect al ființei lui Dumnezeu, referindu-se fie la Duhul Sfânt, fie la Isus ca Cuvânt (o referire la Isus în Ioan 1:1-3 și Evrei 1:1-2). Nu putem fi siguri, dar faptul că autorii Noului Testament și Irineu o identifică pe „ea" cu Fiul și cu Duhul pune sub semnul întrebării încercările noastre de a șterge tainele lui Dumnezeu, înfățișate aici într-un mod feminin.

Dumnezeu gângurește

Teologul Reformei Jean Calvin s-a frământat cu felul în care Scriptura Îi atribuie lui Dumnezeu „gură, urechi, ochi, mâini și picioare". El a explicat că acestea nu trebuie luate literal: „Cum fac doicile cu pruncii, Dumnezeu «gângurește» când ne vorbește. Asemenea moduri de exprimare nu arată atât de limpede cum este Dumnezeu, cât *adaptează* cunoașterea Lui la capacitatea noastră mică. Ca să facă aceasta, El trebuie să coboare mult sub înălțimea Lui."[776]

Termenul teologic pentru disponibilitatea lui Dumnezeu de a Se înfățișa minții noastre în moduri omenești este *antropomorfism,* care înseamnă *luarea unui chip omenesc*. Prin cuvântul „a adapta" Calvin vrea să spună că Dumnezeu Se apleacă din înălțimea Lui de nepătruns și „gângurește", ca noi, făpturi mărginite, să putem începe să-L înțelegem mai mult. Dumnezeu are atât de multe să ne arate, dar trebuie să Se descurce cu limbajul nostru, cu formele noastre de gândire și cu gama experiențelor omenești. Aceste adaptări, deși descoperă mult, nu cuprind tot ce se poate ști despre un Dumnezeu infinit și sfânt, care este, prin definiție, prea mare ca să fie închis în limitele minții unei făpturi. Este adevărat că Dumnezeu este proprietar de vie, stâncă adăpostitoare, războinic aprig, soț, mamă, tată, olar, păstor, ziditor și împărat – fiecare dintre acestea ne spune ceva *real* despre Dumnezeu, dar

775. 1 Corinteni 1:30 și Coloseni 2:3
776. Jean Calvin, Institutes of the Christian Religion, 1.13.1. Citat de Peppiatt, cap. 1.

nu *totul* despre El. Și nu ar trebui să împingem aceste metafore prea departe – nici cele mai bune analogii nu transmit desăvârșit totul despre Dumnezeu.

La fel, când Dumnezeu Se descoperă ca bărbat, El gângurește. Spre deosebire de zeii hinduși, care au literalmente un gen și sunt în stare să aibă relații sexuale cu alți zei, Iahve nu este literalmente bărbat. Masculinitatea Lui este o analogie. Fiecare analogie pe care o folosește Dumnezeu are o limită. De exemplu, sunt pomenite brațele și ochii lui Dumnezeu, dar analogia masculinității nu ne face să ni-L închipuim și de la brâu în jos. Isus a învățat că Dumnezeu este Duh.[777] Ca atare, El nu are un trup de bărbat, cu toate organele lui. Metaforele omenești vor fi, în cel mai bun caz, o încercare de a descrie o parte a unui Dumnezeu care este, în realitate, de nedescris. Imaginile masculine pentru Dumnezeu, atât de frecvente în Scripturi, nu sugerează de fapt că Dumnezeu are un gen, un trup sau o sexualitate, la fel cum nici biserica nu este de fapt o mireasă fecioară care își așteaptă soțul. Totuși, aceasta duce la o întrebare.

De ce este atât de frecventă imaginea masculină a lui Dumnezeu?

Dacă Dumnezeu nu este de fapt bărbat, de ce a ales atunci să Se descopere în Scriptură mai ales ca bărbat? De ce Se descoperă Dumnezeu nouă ca „El" (și nu ca „Ea")?

Fiecare dintre cărțile care alcătuiesc Biblia a fost scrisă pentru noi, dar nu neapărat către noi. Fiecare autor – Moise, Amos, David, Petru – a scris unor oameni anume, într-o vreme anume, într-o situație anume. Putem înțelege Cuvântul lui Dumnezeu *pentru noi* doar după ce înțelegem cum se cuvine Cuvântul lui Dumnezeu *către ei*. De aceea, ca să înțelegem Cuvântul lui Dumnezeu, trebuie să lăsăm deoparte sensibilitățile și presupunerile culturii noastre și să facem tot ce putem ca să intrăm în cadrul culturii lor. Aceasta duce la o parte a răspunsului nostru: *în cele mai multe locuri din Scriptură, Dumnezeu a socotit că e mai bine să Se adapteze unei culturi patriarhale antice ca bărbat*. Teologul canadian John Stackhouse ne provoacă să ne gândim de ce s-ar putea să fie așa. Iată propunerea lui:

777. Ioan 4:24

În Scriptură, Dumnezeu caută să le transmită oamenilor două lucruri principale despre Sine. Primul este că El este transcendent, atotputernic, existând prin Sine Însuși; Creatorul[778] și Susținătorul tuturor lucrurilor, autorul istoriei, apărătorul neprihănirii, judecătorul pământului, Cel care desăvârșește veacurile. Cum ar putea Dumnezeu să transmită cel mai bine acest lucru oamenilor din culturile Vechiului și Noului Testament? Folosind imaginea domnului, a conducătorului, a monarhului, a judecătorului, a stăpânului – imagini ale unor poziții care, în acele culturi, erau ocupate în general de bărbați.

Al doilea lucru, complementar, pe care Dumnezeu a căutat să ni-l transmită este că Îi pasă profund de ființele omenești, precum și de restul creației. Dumnezeu ne-a făcut, ne poartă de grijă, ne disciplinează și ne atrage într-o părtășie înnoită cu Sine. În special, Dumnezeu alege și îndrăgește un popor, încheie cu el un legământ de purtare de grijă și caută să făurească cu el o legătură veșnică de devotament credincios și reciproc. Cum să transmită aceasta oamenilor din culturile Vechiului și Noului Testament? Folosind imaginea celui care iubește – a părintelui, da, dar și mai mult a pețitorului și a soțului. Ca să combine ideile de domn și de iubit era nevoie, desigur, în cea mai mare parte de imagini masculine. În culturi în care bărbații luau inițiativa în curtare, trebuind să o cucerească și să o câștige pe mireasă (de obicei cu consimțământul părinților ei), imaginea unui pețitor bărbat funcționa cel mai firesc. În culturi în care soții și tații își conduceau casele, le asigurau cele materiale și le apărau, imaginea masculină funcționa cel mai firesc.

Când „gângurești", poți fi înțeles greșit. Adaptarea este riscul pe care și-l asumă Dumnezeu. Faptul că Își adaptează descoperirea de Sine la formele noastre de gândire și la înțelegerile noastre culturale nu înseamnă că le aprobă întru totul. De exemplu, faptul că Dumnezeu Se descoperă ca împărat nu înseamnă că o guvernare monarhică este superioară uneia democratice. Arată doar cât de departe este gata să meargă Dumnezeu ca să ne întâlnească acolo unde suntem.

778. Îngăduiți-mi să dezvolt ideea lui Dumnezeu ca Creator bărbat. De vreme ce Vechiul Testament subliniază ideea că Dumnezeu este diferit de zeii falși și, de asemenea, implicat în creația Lui, dar deosebit de ea, descoperirea adaptată a lui Dumnezeu ca Creator bărbat comunică mai bine decât ar fi fost cazul dacă Dumnezeu ar fi fost o Creatoare femeie. În reproducere, de exemplu, mamele creează viață din lăuntrul lor, așa că această metaforă ar face să se piardă despărțirea categorică dintre Creator și creație.

Același lucru se poate spune despre descoperirea de Sine a lui Dumnezeu ca – din nou imagini masculine – Tată și Fiu. Această relație Tată–Fiu este o metaforă puternică și bogată pentru felurile în care Isus Îl descoperă atât de bine pe Iahve; pentru felul în care Vechiul Testament înfățișează atât pe Israel, cât și pe împăratul făgăduit din neamul lui David ca „Fiul lui Dumnezeu"; și pentru relația strânsă dintre Fiul și Tatăl (și felul în care noi, ca frați și surori adoptați ai lui Isus, suntem primiți în grija Tatălui). Dar aceasta este tot o analogie. Nu fiecare dimensiune a metaforei este adevărată – Tatăl nu este un tată literal al unui fiu zămislit pe cale sexuală.

„Vei naște un fiu"[779]

Acestea sunt cuvintele lui Gabriel către fecioara Maria. Milenii mai târziu, împlinirea acestor cuvinte – faptul că Isus a fost fiu, și nu fiică – poate duce la concluzia că Dumnezeu aprobă patriarhatul. Pentru totdeauna, singurul Mântuitor și Domn pe care Îl avem este bărbat.

Când apostolul Ioan încearcă să descrie cea mai mare faptă de descoperire a lui Dumnezeu, el spune: „Și Cuvântul S-a făcut trup."[780] Darul principal al lui Dumnezeu pentru neamul omenesc este o Persoană. În cei 33 de ani pe pământ, prezența întrupată a lui Isus cu noi, ca iudeu din Nazaret, a întrecut toate celelalte feluri în care Se descoperise Dumnezeu, pentru că Isus este comunicarea directă, nemijlocită, a lui Dumnezeu. Acesta este un *antropomorfism* literal – Dumnezeu a luat cu adevărat ochi, mâini, gură și un trup de bărbat.

De ce a fost atunci Isus bărbat?[781]

Poate pentru că, într-o lume patriarhală, aceasta reflecta mai bine identitatea Lui de Domn și soț al Bisericii și capacitatea Lui de a purta de grijă și de a ocroti. Faptul că Isus a fost bărbat aduce, de asemenea, la punctul culminant teme ale Vechiului Testament care Îl descoperă pe Mesia drept capul unei omeniri noi (noul Adam), al unui nou Exod (noul Moise) și al unei împărății noi (noul David). Faptul că era bărbat întărește impactul alegerii Lui de a fi

779. Cuvintele lui Gabriel către fecioara Maria în Luca 1:31
780. Ioan 1:14
781. Mulțumiri primului capitol al lui Lucy Peppiatt din „Rediscovering Scripture's Vision of Women" pentru ajutorul la răspunsul care urmează la această întrebare.

slujitorul nostru. În cultura onoarei și rușinii în care a intrat Fiul lui Dumnezeu, femeile erau deja supuse bărbaților. Un Mântuitor bărbat putea înfrânge mai bine structurile de putere inerente acestei culturi: El mântuiește lăsând deoparte autoritatea Lui și luând *de bunăvoie* rolul unui slujitor care renunță la puterile Lui ca să ne mântuiască și să ne slujească tuturor.

Dincolo de aceste motive scripturale și realități contextuale, nu ar trebui să exagerăm semnificația faptului că Isus a fost bărbat. Pe de altă parte, nici nu ar trebui să-L tratăm ca pe o ființă androgină. Totuși, când Fiul lui Dumnezeu a devenit unul dintre noi, El nu a luat atât masculinitatea, cât natura omenească. Din punct de vedere teologic, biserica a subliniat întotdeauna că Isus nu a luat atât sexualitatea masculină, cât natura omenească în întregimea ei, fie bărbătească, fie femeiască. De aceea El poate mântui, în trupul Său pământesc răstignit și înviat, atât bărbați, cât și femei. Și de aceea atât bărbații, cât și femeile pot face parte din trupul Său spiritual, Biserica.

Este o greșeală să reducem semnificația Fiului lui Dumnezeu la trupul Său și la viața Lui pământească. Putem citi Evangheliile în zbor, de sus, dar putem rata totuși atât de multe despre El. Isus poate fi cel mai important lucru pe care îl știm despre Dumnezeu, dar cât de mult Îl cunoaștem cu adevărat pe Fiul lui Dumnezeu? Chiar și ucenicii care au umblat și au vorbit cu El au ajuns să-și dea seama că doar zgâriau suprafața Persoanei din fața lor. Luați schimbarea la față: înainte ca Isus să Se schimbe la față înaintea ochilor lor, poate că Îl cunoșteau ca pe un iudeu din Iudeea care făcea minuni. Dar după aceea aveau să spună: „Noi am văzut cu ochii noștri mărirea Lui" și „Nimeni n-a văzut vreodată pe Dumnezeu; singurul Lui Fiu, care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut."[782] Lucy Peppiatt reflectează asupra experienței ucenicilor și a semnificației ei pentru noi: „Am putea spune că la Isus este mai mult decât se vede cu ochiul. … De aceea trebuie să avem grijă să-L înfățișăm pe Isus în așa fel încât Cuvântul care vine în trup să nu fie redus la trup. … Pe scurt, știm că deocamdată cunoaștem în parte și vedem ca într-o oglindă, în chip întunecos."[783] Este adevărat că Isus pe pământ este descoperirea de Sine *principală* a lui Dumnezeu, dar cu siguranță nu este adevărat că trupul pământesc al lui Isus este descoperirea de Sine *exclusivă* a lui Dumnezeu. La Fiul lui Dumnezeu este mult mai mult decât faptul că Isus

782. 2 Petru 1:16 și Ioan 1:18
783. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, cap. 1.

a fost bărbat, lucru care ne ajută să cântărim cu grijă o obiecție obișnuită împotriva conducerii femeilor în biserică.

Îl reprezintă mai bine un lider bărbat pe Hristos, care este bărbat?

Unele biserici protestante și cele mai multe biserici catolice aduc acest argument pentru excluderea femeilor din conducerea de vârf a bisericii sau din preoție: „Un bărbat, prin faptul că este bărbat, Îl reprezintă mai bine pe Isus înaintea bisericii."

Motivul pentru care catolicii îmbrățișează această concepție este că în tradiția lor preotul joacă un rol de intermediar între Dumnezeu și comunitate. Mai ales când oficiază Euharistia, preotul Îl reprezintă pe Hristos.[784]

Chiar dacă aș subscrie la această idee că pastorul/preotul Îl reprezintă în mod special pe Isus (ceea ce nu fac, pentru că nu are niciun temei în Scriptură), argumentul tot nu ar sta în picioare. De ce ar trebui ca *masculinitatea* lui Isus să fie înfățișată în liderul bisericii, și nu și faptul că era iudeu (excluzându-i astfel pe cei dintre Neamuri), faptul că nu avea dizabilități (excluzându-i astfel pe oamenii cu dizabilități) sau faptul că era necăsătorit (excluzându-i astfel pe cei căsătoriți)? (Apropo, ultimul punct de pe listă este tocmai un argument important în catolicism pentru *celibatul* preoților.[785]) Deși catolicismul își trage învățăturile nu doar din Scriptură, ci și de la Părinții Bisericii, această idee nu se găsește nicăieri nici măcar în scrierile Părinților Bisericii.[786]

Cel mai important, afirmația că un lider bărbat Îl reprezintă mai bine pe Hristos, care este bărbat, nu face deosebirea dintre preotul/liderul bisericii ca *reprezentant* al lui Hristos și ca *reprezentare*, adică asemănare fizică, a lui Hristos. Nu există niciun sprijin biblic pentru a spune că liderul sau

784. Învățătura se numește „in persona Christi".
785. Meritul pentru acest argument îi revine lui John Stackhouse în „Finally Feminist".
786. „Există un pasaj (la Ciprian) care a fost invocat ca un exemplu timpuriu al unei teologii a slujirii hirotonite in persona Christi, dar aceasta este aproape sigur o citire greșită." Afirmația cardinalului Ratzinger din „Responsum Ad Propositum Dubiu" că învățătura este „întemeiată pe Cuvântul scris al lui Dumnezeu și păstrată și aplicată constant de la început în Tradiția Bisericii" nu are un sprijin verificabil. Învățătura a fost introdusă abia în Evul Mediu de Toma d'Aquino. (William Witt, Icons of Christ, cap. 10.)

predicatorul trebuie să semene fizic cu Isus – pe când există multe dovezi biblice care arată că orice persoană poate fi un reprezentant al lui Isus, ca purtător de cuvânt al Lui.[787]

787. Vezi de exemplu 1 Petru 4:11, care folosește cuvântul „cineva" – un termen care include ambele sexe.

Anexa 2: Adam și Eva înainte de căderea în păcat (continuare)

Când un cititor a hotărât dinainte că o porțiune narativă a Scripturii învață ceva, chiar dacă nu o face, își poate sprijini concluzia dinainte speculând tot felul de deducții care merg dincolo de învățătura clară a pasajului. În capitolul 4 am formulat și am criticat cinci deducții populare pe care cercetătorii complementari le citesc în Geneza 2–3. În această anexă voi răspunde la încă câteva argumente obișnuite.

„Dumnezeu l-a făcut pe «om» după chipul Său"

Unii complementari susțin că, *de vreme ce neamul omenesc este numit „man" („om", dar și „bărbat", în Geneza 1:27), Dumnezeu trebuie să prefere ca bărbații, nu femeile, să conducă*. Așa argumentează Ray Ortlund: „Faptul că Dumnezeu numește neamul omenesc «man» șoptește calitatea de cap a bărbatului." Totuși, acest argument nu citește în context textul pe care îl folosește ca dovadă. În primul rând, nu ține seama de contextul literar. Este adevărat că Geneza 1:27 spune: „Dumnezeu a făcut pe om (sau omenirea) după chipul Său." Dar același verset precizează că „omul" îi include atât pe bărbat, cât și pe femeie.[788]

În al doilea rând, nu ține seama de contextul androcentric (centrat pe bărbat). Cuvântul lui Dumnezeu ne vine în forma de limbaj a unei culturi tipice din Orientul Apropiat antic, în care substantivele masculine sunt folosite adesea pentru a reprezenta ambele sexe. În ultimele câteva decenii, în engleză, cuvântul „mankind" (omenirea, format cu „man") a fost înlocuit cu cuvântul mai incluziv „humankind". Aceasta pentru că trăim într-o epocă nouă, în care limbajul însuși este curățat de tendințele lui androcentrice. În schimb, primii cititori trăiau într-o cultură în care limbajul androcentric era normal și nimeni nu-l punea la îndoială.

În al treilea rând, este o logică greșită. Cuvântul ebraic *ha'adam* (care nu trebuie confundat cu numele *Adam* sau cu cuvântul pentru bărbat) din

788. Vezi și Geneza 5:2, unde numele „om" (sau „omenire") se referă la ambele sexe.

Geneza 1 înseamnă *omenirea*, nu neamul bărbătesc. Dacă Dumnezeu ar fi vrut ca *ha'adam* să însemne „neamul bărbătesc" (ceea ce nu a vrut), atunci femeile ar fi fost un simplu adaos de după aceea sau ceva mai puțin decât oameni. Totuși, niciun complementar nu mai crede aceasta astăzi – înainte de anii 1960 se credea că femeile sunt inferioare, dar acum nu mai este așa, ceea ce face ciudat, arbitrar și inconsecvent ca ei să susțină apoi, cum face Ortlund, că aceasta nu implică inferioritatea femeii, ci doar statutul ei subordonat.

Adam reprezintă neamul omenesc

În grădina dinainte de cădere există o vreme în care Adam există ca singurul om și, prin urmare, în acea vreme el reprezintă toată omenirea care va urma – pe toți cei care sunt „în Adam". De fapt, se poate scoate din Geneza 2 ideea că până și Eva a fost „în Adam". De exemplu, trupul ei a fost luat din trupul lui (cum este și al nostru). De asemenea, deși Dumnezeu i-a dat porunca bărbatului înainte ca Eva să existe, ea a fost răspunzătoare înaintea lui Dumnezeu pentru că nu a împlinit-o. Și deși doar Adam a fost osândit la moarte și apoi la izgonire în Geneza 3, și Eva a ieșit din grădină în rușine și s-a întors în țărână – evident, și ea a murit „în Adam".

Poate de aceea rolul reprezentativ al lui Adam capătă o semnificație simbolică deosebită în scrierile lui Pavel, unde el subliniază de două ori rolul lui Adam de a reprezenta prin alegerile lui întreaga omenire: „prin neascultarea unui singur om, cei mulți au fost făcuți păcătoși" și „după cum toți mor în Adam …"[789]

Înseamnă aceasta că Pavel îl vede pe Adam ca singurul reprezentant al omenirii în căderea lui? Poate că nu – s-ar putea să nu excludă ideea că Eva a reprezentat și ea, împreună cu el, omenirea care a urmat.[790] Totuși, dacă presupunem că Pavel face într-adevăr aluzie la Adam ca *singurul* reprezentant, ce înțelegem de aici? Este oare Adam – cum susțin unii complementari – conducătorul omenirii și al Evei?

789. Romani 5:9; 1 Corinteni 15:22

790. Poate că Pavel îl alege pur și simplu pe Adam, nu pe Eva, nu pentru că el este reprezentantul întregii omeniri, ci pentru că face o comparație între el și Isus și ar avea mai mult sens să-l aleagă pe cel care este tot bărbat și primul de felul lui. De asemenea, Pavel s-ar putea referi la Adam înainte ca el să se „înmulțească" în Adam și Eva – deși atât Adam, cât și Eva păcătuiesc, „Adam" este o prescurtare pentru „Adam-și-Eva", părinții uniți ai neamului omenesc.

Nu. Rolul reprezentativ al lui Adam nu spune nimic despre o presupusă autoritate funcțională asupra Evei. Dacă în Geneza există indicii ale rolului unic al lui Adam, acestea sunt că el este primul om, prototipul nostru al tuturor – și al bărbaților, și al femeilor, inclusiv al primei femei, Eva.

Faptul că a fost primul nu înseamnă că el este împăratul tuturor oamenilor care au urmat, sau al Evei. A deduce din reprezentarea lui Adam că el era conducătorul omenirii (sau al Evei) amestecă în mod greșit categorii teologice. Reprezentarea nu este deloc același lucru cu conducerea.

Adam poate o reprezenta pe Eva, dar nu este regentul ei sau al nostru. Ca ilustrație: când tânărul David a luptat împotriva lui Goliat ca reprezentant al lui Israel, el nu era încă conducătorul lor. Saul era. (Abia decenii mai târziu avea să devină împărat.) La fel, Adam nu a fost regentul domnitor al Evei (sau al oricui altcuiva), chiar dacă a fost reprezentantul sau prototipul căzut al Evei (și al tuturor celorlalți).

Cel mai important, Adam nu mai este reprezentantul nostru. În ambele pasaje, Pavel îl pune în contrast pe Adam, reprezentantul nostru căzut, cu Hristos, înaintemergătorul nostru înviat. Moartea și patriarhatul își pot avea originea în căderea lui Adam, dar răscumpărarea relațiilor dintre bărbat și femeie își are începutul în învierea lui Isus din morți.

Alte argumente pentru autoritatea lui Adam asupra Evei

Angajamentul teologic de dinainte de a crede că Adam o conducea cumva pe Eva înainte de cădere produce încă patru argumente, toate bazate pe speculații:

Numai Adam vorbește în grădină. El declară că ea este os din oasele lui și carne din carnea lui, iar ea nu spune nimic în schimb. Unii complementari spun că aceasta implică faptul că el o conduce pe Eva. El inițiază relația, pe când ea primește inițiativa lui. Totuși, aceasta ascunde firul narațiunii, în care, înainte ca Eva să fie făcută, Adam își caută partenera potrivită. Nu e de mirare că are ceva de spus când o găsește în sfârșit! Nu există nimic în ce spune el care să implice conducere sau autoritate, ci doar recunoaștere și bucurie. A citi mai mult în aceasta înseamnă tocmai aceasta – a citi în text mai mult decât oferă

el. În plus, faptul că numai Adam vorbește în Geneza 2 (înainte de cădere) nu arată conducerea lui asupra femeii, după cum nici faptul că numai Eva vorbește în Geneza 4 (după cădere) nu arată conducerea ei asupra bărbatului.

Dumnezeu îi dă porunca lui Adam, nu Evei. Complementarii susțin că, deși nu se spune explicit, se pare că Adam are responsabilitatea de a-și învăța soția porunca primită de la Dumnezeu, odată ce ea apare – deci el este conducătorul ei. Chiar dacă ar fi așa, faptul că te afli în poziția de a transmite o informație, chiar și o poruncă pe care ai auzit-o, nu te pune în sine mai presus de persoana pe care o informezi apoi. După acest argument, o soție care aude Evanghelia înaintea soțului ei este conducătoarea lui. Cea mai mare problemă a acestui argument este că nu este adevărat. Dacă citim atent formularea ebraică, Geneza 3:3 implică faptul că Dumnezeu a repetat porunca pe care i-o dăduse mai devreme lui Adam, de data aceasta în prezența Evei, căci ea îi spune șarpelui: „Dumnezeu a zis: «Să nu mâncați [plural] din el și nici să nu vă atingeți [plural] de el, ca să nu muriți [plural].»"

Geneza 2:24 spune că „va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa" ca să se căsătorească. Unii complementari spun că aceasta implică faptul că el iese de sub autoritate ca să devină noul cap al familiei. Dar cât de ciudat este ca *bărbatul* să-și lase mama și tatăl – în culturile patriarhale antice femeile plecau, în recunoașterea autorității soțului. Acest text *răstoarnă* lucrul acesta. Ce este clar este că în familia de dinainte a bărbatului el era sub autoritatea tatălui *și* a mamei lui.

Esența căderii a fost o inversare a rolurilor de gen. Acest argument, propus inițial de fondatorul complementarismului, George Knight, în 1977, este tratat în capitolul 7, sub titlul „Eva a fost amăgită, nu Adam". Ce vreau să spun aici este că tragedia din grădină *nu* a fost că Eva trebuia să stea sub Adam ca subordonată a lui, dar i-a luat în schimb poziția. Citind corect, ceea ce a fost catastrofal este că ea trebuia să stea *alături de Adam ca parteneră și ajutor al lui*, dar în schimb l-a hrănit cu otravă.

Ceea ce este explicit trebuie să limiteze ceea ce se poate deduce

Să privesc acum de la distanță și să observ cele mai importante idei din această anexă și din capitolul 4, „Un parteneriat făurit în paradis".

Narațiunile biblice sunt deosebit de vulnerabile la interpretări greșite. De fapt, *toate* argumentele complementare pentru presupusa conducere a lui Adam asupra Evei în Geneza 2 și 3 sunt *citite în* ceea ce este o narațiune sumară.

Din fericire, autorii narațiunilor biblice introduc adesea în text unele repere de control pentru interpretare. În cazul Genezei 1–3, în istorisire sunt țesute afirmații care servesc drept parametru pentru ce se poate și ce nu trebuie dedus din istorisire despre bărbați și femei.

Gândiți-vă la ce învață *în mod expres* Geneza 1–3 despre relațiile dintre bărbat și femeie:

- *Bărbatul este făcut să stăpânească pământul alături de femeie (1:26-28).*
- *Femeia îi este dată bărbatului ca parteneră și corespondent în stăpânirea Edenului/pământului (2:18, 23-25).*
- *După cădere, bărbatul va stăpâni acum peste femeie (3:16).*

Prin urmare, toate argumentele bazate pe presupuse indicii din narațiunea Genezei care le supun pe femei bărbaților ca pe un fel de ideal al Creatorului ar trebui abandonate.

Vedeți ce înseamnă aceasta? Grudem spune că mutualiștii se pot plânge că „nu este drept ca bărbații să aibă un rol de conducere … doar pentru că sunt bărbați. Dar dacă aceasta se bazează pe împărțirea rolurilor de către Dumnezeu de la început, atunci este drept”.[791]

Dar dacă Dumnezeu *nu* a împărțit niciun asemenea „rol” de autoritate–supunere „de la început”, atunci *este* nedrept. Când biserica, fără motive speciale legate de împrejurări, le exclude pe femei de la conducere *pentru că sunt femei*, aceasta reflectă rău, înaintea unei lumi care privește, asupra Dumnezeului căruia pretindem că Îi slujim, un Dumnezeu înaintea căruia „nu se are în vedere fața omului”.[792]

791. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, cap. 1.
792. Romani 2:11

Anexa 3: Ce înseamnă kephalē

Ce vrea să spună Pavel când folosește cuvântul grecesc *kephalē*? În engleza modernă, „head" (cap) folosit metaforic înseamnă adesea autoritate, cum directorul general este „capul" companiei sau ofițerul comandant este „capul" plutonului. În plus, când noi, oamenii moderni, ne închipuim un cap literal al unui trup literal, presupunem că acel cap, care conține creierul, este deci centrul de comandă al trupului. Prin sistemul nervos, el trimite ordine trupului. Întrebarea pe care trebuie s-o punem este ce a vrut să spună Pavel când a ales cuvântul *kephalē* și ce ar fi înțeles primii lui cititori.

Urmărind anii de dezbateri dus-întors dintre cercetătorii din toate taberele, Grudem susține că acest cuvânt înseamnă aproape *întotdeauna autoritate asupra*, pe când alți cercetători susțin că *rareori sau niciodată* nu înseamnă aceasta. Eu ajung la concluzia că pe vremea lui Pavel, și cu siguranță în

folosirea lui de către Pavel, el implica autoritate doar *în rare ocazii*.[793] Ca toate metaforele, poate avea sensuri diferite în contexte diferite și poate că în unele ideea de autoritate este inclusă. Totuși, îngăduiți-mi să prezint argumentele pentru care acesta ar fi un sens foarte rar.

Pe vremea lui Pavel, cuvântul grecesc pentru capul fizic al cuiva avea un alt sens metaforic decât are cuvântul nostru „head" din engleză. În secolele dinaintea nașterii lui Pavel, capul era uneori înțeles ca izvorul de viață al trupului. Aristotel învăța că, pentru tot trupul, capul era ca un izvor sau o sursă de aprovizionare,[794] o concepție împărtășită de mulți scriitori medicali. Pitagora, de exemplu, învăța că din capul fizic provenea sămânța bărbătească, ce cobora prin măduva spinării spre organele genitale. Filon, un

793. Cum era folosit cuvântul grecesc *kephale* înainte de secolul întâi și în timpul lui în lumea greco-romană? Aproape întotdeauna se referea la un cap fizic, literal, deși uneori era folosit figurat. Cei mai buni cercetători sunt împărțiți în privința folosirii figurate a cuvântului, mai ales pentru că acest cuvânt metaforic pare să fie folosit în multe feluri diferite: 1) Cel mai des în secolul întâi se referea la cel care este cel mai de seamă și joacă un rol reprezentativ (la fel cum capul cuiva este reprezentantul public al întregului trup). În acest sens înseamnă „cel mai de seamă". 2) Mai rar se referea la cineva care are „autoritate" (la fel cum creierul conduce trupul). 3) Tot rar se referea la cel care dă hrană sau existență (la fel cum gura hrănește trupul sau cum un cap fără trup moare). În acest sens înseamnă „sursă". Dar cum l-a folosit Pavel? Până în anii 1970 cei mai mulți cercetători biblici au presupus că Pavel voia să spună „autoritate" – dar aceasta se poate pune pe seama 1) faptului că în latină, germană și engleză (principalele limbi în care s-a făcut teologia istorică) cuvântul pentru cap se referă la cineva care are autoritate și 2) faptului că biserica, la fel ca societatea, a crezut până în anii 1960 în inferioritatea femeii, așa că subordonarea femeii era presupusă fără nicio întrebare. Așa cum ilustrează comentariul de referință al lui Gordon Fee la 1 Corinteni, în ultimul sfert al secolului trecut a avut loc o schimbare majoră a opiniei cercetătorilor spre sensul de „sursă". Dar opinia cercetătorilor s-a schimbat din nou spre sensul de „cel mai de seamă" – cum arată comentariul la 1 Corinteni, la fel de magistral, al lui Anthony Thiselton. Totuși, deși Thiselton este la fel de convins ca Fee că Pavel nu vrea să spună „autoritate", el alege „cel mai de seamă" în locul lui „sursă", dar recunoaște că el și echipa lui de colaboratori au făcut această alegere la o diferență „infimă". După ce am studiat toate argumentele, sunt de acord cu Fee și Thiselton că nu înseamnă „autoritate" și înțeleg observația lui Thiselton că, în afara scrierilor lui Pavel, în secolul întâi cuvântul era rareori folosit cu sensul de „sursă". Totuși, ajutat de lucrarea recentă a Cynthiei Westfall, „Paul and Gender", ajung să fiu de acord cu Fee că Pavel vrea să spună „sursă", în sensul de „cel din care altul își primește existența sau cele necesare". Folosirea metaforică a cuvântului de către Pavel era evident nouă, mai ales pentru că, spre deosebire de toți ceilalți scriitori greci antici, el a aplicat-o în mod unic relației dintre bărbați și femei și dintre un soț și soția lui. De asemenea, „sursă" atât în 1 Corinteni 11:3, cât și în Efeseni 5:23 dă cel mai bine sens pasajelor care urmează. 1 Corinteni 11:3 poate include și nuanța de „cel mai de seamă", pentru că Pavel subliniază în versetele următoare cinstea datorată capetelor literale și figurate ale cuiva. În Efeseni 5:25, Pavel se referă la soțul greco-roman din vechime ca la un *kephale*, și într-adevăr acești soți din vechime își conduceau soțiile, dar nu trebuie să confundăm cuvântul însuși cu persoana la care se referă – vezi „Poziția 4: Soțul ca paterfamilias răscumpărat" în capitolul 8 pentru mai multe.

794. Aristotel, Problems 10 867a

învățător iudeu vorbitor de greacă, susținea că capul trăgea putere din cer și își împărțea forța vitală întregului trup.[795] Așadar, când grecii din vechime vorbeau despre o persoană ca fiind „cap" pentru o alta sau pentru un grup de oameni, nu se refereau neapărat la ea ca autoritate, ci mai probabil la felul în care era un izvor de viață sau un strămoș.

Cuvântul ebraic pentru capul omului este *rosh* și, ca în engleză, în ebraică însemna autoritate atunci când era folosit metaforic. Ceea ce este fascinant este că înainte de vremea lui Pavel, Scripturile ebraice au fost traduse în limba greacă (traducere numită *Septuaginta* sau *LXX*). Cynthia Westfall studiază cele 171 de locuri din *LXX* în care cuvântul *rosh* înseamnă în mod sigur autoritate și observă că traducătorii greci folosesc cuvântul *kephalē* doar de patru ori și aleg aproape întotdeauna alte cuvinte grecești care exprimă mai clar autoritatea.[796]

Gândiți-vă la aceasta. Traducătorii greci citesc cuvântul ebraic *rosh*, iar dacă se referă la un cap fizic, aleg *kephalē.* Dar în 97,7% dintre cazurile în care *rosh* se referă metaforic la cineva care are autoritate, ei aleg în schimb alte cuvinte grecești.[797] Aceasta înseamnă că, în mintea grecilor de dinaintea vremii lui Pavel, *autoritatea nu era un sens metaforic obișnuit al cuvântului kephalē*, altfel ar fi fost cuvântul cel mai firesc de folosit. Acest lucru este larg cunoscut. *The LSJ Greek–English Lexicon*, cel mai cuprinzător dicționar de greacă veche pe care îl avem, enumeră 48 de sensuri metaforice posibile – *și niciunul dintre ele nu este autoritatea*. Recentul *Cambridge Greek Lexicon* face la fel.[798]

795. „Cel virtuos va fi *kephale* al neamului omenesc, iar toți ceilalți vor fi ca mădularele care își trag viața din puterile capului." (Philo Det. Pol. Ins. 85)

796. Cea mai recentă numărătoare a lui Grudem este de 14 locuri. Totuși, Westfall, în corespondența cu mine, a spus următoarele: „Grudem susține că Pavel este influențat de pasaje din LXX în care rosh a fost tradus prin kephalē acolo unde însemna autoritate. Din 171 de cazuri în care rosh pare să se refere la «autoritate» în Biblia ebraică, au fost doar patru pasaje în care a fost tradus prin *kephalē* și care nu au variante (2 Samuel 22:44; Psalmul 18:43 [17:44 LXX]; Ieremia 31:7 [LXX 38:7]; Plângerile lui Ieremia 1:5). Aceste apariții ar putea fi alegeri de traducere nefericite ale traducătorilor Septuagintei (ebraisme) sau unele pot reflecta o relație simbiotică dintre un împărat antic și poporul sau teritoriul lui. Aceste patru pasaje nu au legături intertextuale sau semantice cu folosirea lui *kephalē* de către Pavel, așa că argumentul lui Grudem că pasajele din LXX explică folosirea lui kephalē de către Pavel nu este convingător." Articolul lui R.S. Cervin susține concluzia lui Westfall: „LXX a fost supraevaluată ca dovadă că *kephalē* ar avea sensul de conducător sau autoritate." Vezi www.bit.ly/3GOWjqB

797. Și aceasta în ciuda faptului că traducătorii Septuagintei au arătat o puternică tendință de a prefera redări literale și de a întinde cuvintele grecești dincolo de sensurile lor obișnuite ca să rămână aproape de textul ebraic.

Când studiem diferitele feluri în care Pavel folosește metaforic cuvântul, se vede că el știe aceasta. Crescut ca iudeu din diaspora, în Asia Mică, el ar fi cunoscut bine expresiile și gândirea grecească. El își scrie, de asemenea, epistolele unor oameni vorbitori de greacă. Fiind singurul scriitor biblic care folosește cuvântul metaforic, el îl folosește mai ales ca parte a unei analogii cap–trup, în care Isus este înfățișat ca izvorul de viață de care biserica este legată organic, prin mântuire și prin Duhul. Ascultați cum spune el aceasta în Efeseni 4:15-16: „să creștem în toate privințele, ca să ajungem la Cel ce este Capul, Hristos. Din El tot trupul … își primește creșterea … și se zidește în dragoste." Apoi, în Coloseni 2:19, Pavel spune că avem „legătura cu Capul, din care tot trupul, hrănit și bine închegat prin încheieturi și legături, își primește creșterea pe care i-o dă Dumnezeu". Cu alte cuvinte, când Pavel își dezvoltă metafora cap–trup, Isus, capul, dă trupului Său, Biserica, în mod specific creștere și legătură, dragoste și viață, hrană și putere. Noi, oamenii moderni, cu înțelegerea *noastră* despre funcția de conducere a creierului, presupunem că Pavel ar face și el o referire la faptul că Isus asigură conducerea și direcția. Totuși, Pavel, cu înțelegerea *lui* despre cap, nu face aceasta.

Grudem, deși admite că metafora cap–trup poate implica ideea de „sursă",[799] respinge ideea că *kephalē* însemna rareori autoritate și adună o listă impresionantă de exemple din literatură în care generali și împărați sunt *kephalē* ai armatei sau ai poporului. Dar pentru aceasta apelează în primul rând la literatura de mai târziu. În plus, grecii din vechime probabil înțelegeau că liderul lor era și izvorul lor de viață. Tai capul unei fiare sau al unui om și moare. La fel este cu o armată sau o națiune: ucide-l pe general sau pe împărat și poporul piere. Împărații și generalii sunt capete în sensul că împărăția lor se ține laolaltă sub ei. Așa pare să folosească Pavel un cuvânt înrudit cu *kephalē* în Efeseni 1:10 cu privire la Isus, unde spune că planul lui Dumnezeu este să aducă laolaltă toate lucrurile (adică pe iudei și pe Neamuri), *adunându-le sub un singur cap*, Isus Hristos. Desigur, Isus este Domnul care are autoritate, dar aici Pavel pare să folosească metafora capului

798. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, p. 121. În plus, dicționarele de greacă clasică laică, începând din secolul al XII-lea, dau de obicei pentru kephalē („cap") sensul de „sursă", dar nu citează niciun exemplu dinainte de Noul Testament cu sensul de „autoritate".

799. „Este un fapt elementar al vieții că primim hrană prin gură și deci, într-un sens, prin cap, iar această idee era limpede și pentru lumea antică; prin urmare, ideea că ar exista o metaforă în care «cap» înseamnă «sursă» nu este imposibilă", scrie Grudem în Evangelical Feminism and Biblical Truth (p.567).

ca să sublinieze nu autoritatea Lui, ci rolul Lui de *izvor de viață care unește* poporul Său.[800] La fel și când Pavel spune în Coloseni 1:16-17 că Isus „este mai înainte de toate lucrurile, și toate se țin prin El. El este Capul trupului, al Bisericii. El este începutul". Aceste descrieri nu se concentrează asupra stăpânirii Lui, ci descriu aspecte ale lucrării lui Isus diferite de domnia Lui – totuși, fiecare dintre ele susține capacitatea și vrednicia Lui de a conduce, ceea ce vrea să spună Pavel când adaugă: „*pentru ca* în toate lucrurile să aibă întâietatea". Deși Pavel *alătură* aici ideile lui Isus ca susținător, izvor de viață și început al tuturor cu afirmația întâietății Lui, nu trebuie pur și simplu să *contopim* sensurile. Isus ca *cap* al Bisericii și al lucrurilor care își au originea și se țin în El nu este exact același lucru cu Isus ca *Domn* al poporului Său și al lucrurilor făcute prin El și susținute de El.

Dar ce spunem despre cele două locuri în care Pavel pare totuși să contopească sensurile – Efeseni 1:22 și Coloseni 2:10? Chiar și în aceste pasaje, Pavel poate ține strâns, una lângă alta, ideile lui Isus ca având autoritate și a lui Isus ca *kephalē*, dar nu le contopește neapărat.[801]

Efeseni 1:22 are expresia „*kephalē* peste toate lucrurile". Cuvântul grecesc pentru „peste" (*hyper*) înseamnă de obicei *în folosul*, ca în „Hristos … S-a dat pe Sine *pentru (hyper)* noi ca un prinos" (Efeseni 5:2). Totuși, în Efeseni 1:22 înseamnă *deasupra sau peste*, dar nu *al* – el introduce o imagine spațială a lui Isus pe un tron *deasupra* tuturor lucrurilor. Surpriza, când citim acest verset în contextul lui 1:18–2:6, este că nu doar Isus-capul, ci Isus-*și-Biserica*, adică capul-*și-trupul*, șed pe un tron. Pavel spune că Isus ca *kephalē* peste toate lucrurile este dat „Bisericii, *care este trupul Lui*". Toate lucrurile sunt „sub picioarele Lui" – *dar noi suntem picioarele Lui*. Toate acestea pentru a spune că faptul că Isus este *kephalē* aici nu înseamnă în mod specific că are autoritate asupra noastră, sau chiar asupra tuturor lucrurilor (ceea ce, desigur, are) – ci explică mai degrabă cum Isus, care este Domnul de drept peste toate

800. În ceea ce teologii numesc învățătura lui Pavel despre „conducerea federală" (federal headship), există două „capete" posibile ale omenirii: Adam sau Isus. Ca prim păcătos, Adam nu este conducătorul nostru, dar din nefericire este sursa noastră: moștenim de la el poziția de robi ai păcatului și natura stricată. Slavă Domnului, Isus devine un cap nou al neamului omenesc răscumpărat: de la El moștenim poziția Lui înălțată și asemănarea cu El.

801. Mă sprijin aici pe ajutorul Cynthiei Westfall, care mi-a răspuns la întrebarea despre sensul lui *kephalē* în Efeseni 1:22 și Coloseni 2:10, în corespondența cu mine, trimițându-mi un fragment dintr-un eseu pe care l-a scris pentru ediția a doua a „The IVP Dictionary of Paul and his Letters".

lucrurile, împarte acea autoritate cu noi; la urma urmei, la un împărat nu doar capul, ci întregul trup conduce.

Coloseni 2:10 se referă la Isus ca fiind *kephalē* „al" (nu, cum spun unele traduceri, „peste") oricărei domnii și stăpâniri. Acesta este unul dintre cele două pasaje care vorbesc despre Isus ca fiind *kephalē* al altceva decât Biserica. În 1 Corinteni 11:3 se spune că El este *kephalē* al „oricărui bărbat" – ceea ce înseamnă că Dumnezeu l-a creat prin Hristos pe Adam (și, prin derivare, pe fiii lui). La fel, Isus, capul tuturor domniilor și stăpânirilor din Coloseni 2:10, vine în urma lui 1:16, care spune că aceleași domnii și stăpâniri au fost create prin Hristos și de aceea se țin în El. Ca și cap al lor, Isus este așadar *Creatorul-izvor* al oricărei puteri spirituale – de aceea spune Pavel că colosenii trebuie să privească la Isus, nu la îngeri, pentru desăvârșirea lor, căci Hristos, Creatorul, poate face pentru noi ce nu pot face nici măcar făpturile îngerești.

Fiecare pasaj unic tinde să scoată la iveală un sens nuanțat al cuvântului *kephalē*, specific contextului lui. Alan Johnson, de exemplu, face un meta-studiu a 17 studii majore, din toate taberele, despre cuvântul *kephalē* și conchide: „Pare să existe un acord tot mai larg că *kephalē* ca metaforă poate avea sensuri diferite în contexte diferite."[802] Aceasta ne aduce la problema exemplelor lui Grudem despre generali și împărați ca *kephalē* ai altora: Pavel, când aplică *kephalē* relațiilor omenești, o face doar cu privire la relația dintre un bărbat și o femeie, nu dintre un împărat și supușii lui, nici dintre un general și armata lui, nici dintre un părinte și copiii lui, nici dintre un stăpân și robii lui. Acestea sunt registre cu totul diferite, iar fiecare registru va scoate la iveală o altă nuanță de sens. De fapt, dintre toți scriitorii antici de până la vremea lui, Pavel este singurul despre care știm că a aplicat această metaforă unui bărbat și unei femei – în 1 Corinteni 11:3 se spune că Adam este *kephalē* al Evei, iar în Efeseni 5:25 se spune că soțul este *kephalē* al soției lui.

Dar nici măcar în aceste două cazuri Pavel nu folosește cuvântul exact în același fel. În 1 Corinteni 11:3 el se referă la felul în care Eva a fost făcută din trupul lui Adam și de aceea Adam (și fiii lui) trebuie să-și cinstească propriul chip în Eva, pe când Eva (și fiicele ei) trebuie să-l cinstească pe Adam ca pe cel din care își are originea. Aici, așadar, pare să însemne nu *autoritate*, ci *izvor de viață vrednic de cinste*. (Vezi capitolul 6 pentru mai multe.)

802. Vezi www.bit.ly/3GJ9Vnc

Iar în Efeseni 5:25 Pavel face o paralelă între Isus ca și cap sau izvor de viață al trupului Său și soțul ca izvor de viață al soției sale; de aceea soții trebuie să-și iubească și să-și îngrijească soțiile, cu care sunt „un singur trup", întru totul la fel cum un cap asigură, pe drept, cele necesare propriului trup și îl îngrijește. Până și John Piper recunoaște (fără să-și dea seama) că *kephalē* poate avea aici și acest sens.[803] Aici, așadar, pare să însemne nu *autoritate*, ci *izvor de grijă și slujire legat în mod vital și intim*. (Vezi capitolul 8 pentru mai multe.)

803. Într-un moment de inconsecvență, în nota de subsol 15 a capitolului întâi din „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", John Piper încearcă să ofere un temei biblic pentru afirmația lui extrabiblică potrivit căreia bărbații trebuie în principal să-și întrețină financiar soțiile. El citează felul în care Dumnezeu îl numește pe bărbat „cap" în Efeseni 5:25 și deci el trebuie să-i poarte de grijă soției la fel cum Isus poartă de grijă Bisericii. El scrie: „Imaginea capului implică faptul că Hristos este cel care poartă de grijă … " Ironia este că Piper, fără îndoială fără să-și dea seama, recunoaște că *kephale*, printre altele, poate însemna și sursă sau furnizor, la urma urmei – chiar dacă complementarismul în numele căruia vorbește neagă cu înverșunare aceasta.

Anexa 4: Au voie femeile să predea?

Aplicarea strictă a interpretării complementare a lui 1 Timotei 2:12 nu le îngăduie femeilor să-i învețe pe bărbați în biserică. Din păcate, The Gospel Coalition adoptă această concepție.[804] Multe biserici nu le vor îngădui femeilor să-i învețe pe alții în grupurile mici sau la întâlnirile de rugăciune și cu siguranță nu la întâlnirile săptămânale de închinare. Unele nici măcar nu le îngăduie femeilor să citească Biblia în serviciul divin.[805] John Piper nu susține ca femeile să le țină bărbaților prelegeri în pregătirea pastorală și teologică (deși aprobă ca femeile teolog să scrie, pentru că aceasta „îl scoate pe autorul-femeie din fața ochilor cititorului și, într-un sens, îndepărtează dimensiunea persoanei ei feminine".[806]).[807]

Totuși, unii cercetători complementari *moderați* caută o cale de a le îngădui femeilor să-i învețe pe alții în biserică. Iată cele trei feluri în care o fac: în primul rând, unii le îngăduie femeilor să-i învețe pe bărbați în afara întâlnirilor de închinare. La cursuri și clase speciale, femeile îi pot învăța pe bărbați, dar nu la întâlnirea principală de duminică. Felul în care justifică aceasta este să susțină că Pavel vorbește în 1 Timotei 2 în mod specific despre adunarea bisericii și deci interdicția lui este limitată la acel cadru.

În al doilea rând, unii le îngăduie femeilor să-i învețe pe alții sub autoritatea prezbiterilor sau a pastorilor și în limitele doctrinare pe care aceștia le stabilesc. Ca să folosim o comparație, un dirijor și un violonist îl „interpretează" amândoi pe Beethoven. Violonistul doar redă interpretarea, dar sub supravegherea și îndrumarea altcuiva. La fel, liderii pastorali de vârf definesc învățătura, pe când alții, inclusiv femeile, pot transmite învățătura.

804. Un colaborator de frunte, Kevin De Young, continuă să ia la țintă orice contestare, în lumea evanghelică, a ideii că femeile nu pot predica și caută să o corecteze. Vezi www.bit.ly/3BHFz0N.
805. Vezi www.bit.ly/3ENSkc4.
806. Vezi www.bit.ly/3wqsGXW.
807. Gândiți-vă cât de dureroasă este această convingere a lui Piper, larg răspândită, ascultând cum o învățătoare de talie mondială împărtășește efectul ei asupra sa: „M-am simțit mai mult decât tristă și frustrată. Rămân întotdeauna o clipă fără cuvinte când văd asemenea opinii tipărite. Sunt educatoare teologică și directoarea unui colegiu teologic (specializat în formarea spirituală pentru viață, conducere și slujire). Am avut o slujire de învățătură și de predicare în biserică timp de peste douăzeci de ani." www.bit.ly/31xWCWF

În al treilea rând, unii le îngăduie femeilor să „profeţească" şi să „îndemne" într-o predică, dar nu să „înveţe". Ei definesc „învăţătura" ca „stabilirea învăţăturilor apostolice de bază". Nu toate predicile de azi sunt „învăţătură" în acest sens, spun ei. Pavel însuşi face deosebire între „a îndemna", „a profeţi" şi „a învăţa". Pavel se aşteaptă ca femeile să „profeţească" în adunare şi nu le-a interzis niciodată femeilor să „îndemne" adunarea.

Oricât de mult apreciez aceste trei încercări bine intenţionate de a justifica faptul că femeile îi învaţă pe bărbaţi, ele sunt încercări contorsionate de a ocoli propria lor interpretare greşită a lui 1 Timotei 2:12.[808] *De aceea cercetătorii complementari continuă să le respingă.*[809] Cum am arătat în capitolul 7, odată ce renunţăm la interpretarea complementară a lui 1 Timotei 2:12, putem aborda subiectul într-un fel mult mai bun. Putem atunci să ne întrebăm: *Cine, potrivit Epistolelor pastorale, nu ar trebui să-i înveţe pe alţii?* şi *Ce texte clare din Scriptură despre femeile care îi învaţă pe alţii ne-ar putea ajuta să interpretăm mai bine pasajul neclar din 1 Timotei 2:12?*

Oameni care nu ar trebui să-i înveţe pe alţii

În privinţa primei întrebări, există trei feluri de oameni care *nu* ar trebui să-i înveţe pe alţii. În primul rând, învăţătorii falşi nu ar trebui să-i înveţe pe alţii. Pavel îi spune lui Tit că „trebuie să li se închidă gura", pentru că ei „învaţă pe alţii lucruri pe care nu trebuie să le înveţe".[810] În al doilea rând, oamenii care nu se lasă învăţaţi şi care nu seamănă cu Hristos nu ar trebui să-i înveţe pe alţii. Cum am susţinut în capitolul 7, ar trebui să interpretăm 1 Timotei 2:12 ca interzicând grupurilor de oameni influenţaţi de o învăţătură denaturată să aibă faţă de alţii atitudini mândre, independente, de impunere de sine sau

808. Prima poziţie este greşită pentru că 1 Timotei 2 nu vorbeşte doar despre închinarea în adunare, iar Noul Testament nu face o deosebire strictă între diferitele feluri de întâlniri pe care le poate avea o biserică într-o săptămână. A doua greşeşte pentru că, dacă (aşa cum cred ei) Dumnezeu le spune bisericilor că femeile nu trebuie să-i înveţe pe alţii, atunci prezbiterii nu pot îngădui contrariul. Defectul celei de-a treia, iniţiată de John Dickson în cartea lui, altfel fantastică, „Hearing Her Voice", este că cuvântul „a învăţa", chiar şi în Epistolele pastorale, se referă la transmiterea învăţăturii apostolice, nu – cum spune Dickson – la „stabilirea [învăţăturii]" cu autoritate, iar practic nu-mi pot imagina cum ar putea cineva să ţină o predică de treizeci de minute, oricât de profetească sau de îndemnătoare ar fi, fără să transmită învăţătura apostolică.
809. De Young combate concepţia lui John Dickson: www.bit.ly/3wqsXtW La fel, Schreiner caută să-l combată pe Andrew Wilson: www.bit.ly/2ZTCIoH
810. Tit 1:11

dominatoare. De ce au nevoie acești oameni este o nouă doză de așezare smerită sub Cuvântul lui Dumnezeu, ca să fie învățați.

În al treilea rând, oamenii neînvățați nu ar trebui să-i învețe pe alții. Pavel îi spune lui Timotei: „Și ce ai auzit de la mine în fața multor martori, încredințează la oameni de încredere, care să fie în stare să învețe și pe alții."[811] După ce l-a învățat pe Timotei învățăturile apostolice, Pavel îi cere să-i învețe pe alții, ca aceștia, la rândul lor, să-i poată învăța pe și mai mulți oameni. Observați că acești învățători în formare sunt „oameni", nu bărbați – Pavel folosește termenul general *anthrōpois*, incluzându-i astfel și pe bărbați, și pe femei.[812] Deși Pavel își închipuie că prezbiterii fac o mare parte din învățătură, el nu limitează niciodată slujirea învățăturii doar la ei.[813] La fel, scriitorul Epistolei către Evrei dorește ca întreaga comunitate, bărbați *și* femei, pe baza învățăturii lor sănătoase și a maturității lor spirituale, să fie potrivită pentru slujirea învățăturii, când spune: „Voi, care de mult trebuia să fiți învățători, aveți iarăși nevoie de cineva să vă învețe cele dintâi adevăruri …"[814] (Apropo, aceasta ne dă speranța că și femeile din Efes ar putea fi restabilite în viitor, ca să-i poată învăța pe alții.)

811. 2 Timotei 2:2. NIV traduce corect aceste persoane prin „people" (oameni), nu prin „men" (bărbați), ca ESV, pentru că termenul grecesc „anthropos", deși masculin ca formă, este folosit incluzând și femeile. De exemplu, când Isus ne spune să-i iertăm pe alții care au păcătuit împotriva noastră, El folosește „anthropos" pentru alții (Matei 6:14).
812. De exemplu, cuvântul este folosit explicit despre femei în 1 Petru 3:4.
813. Am citit câțiva cercetători complementari care susțin că epistolele spun că numai prezbiterii trebuie să-i învețe pe alții. Aceasta poate fi o regulă în anumite denominații, dar nu este o regulă a Scripturii. Acești cercetători pun de obicei laolaltă următoarele referințe ca să-și susțină afirmația: 1 Timotei 2:12; 3:2; 4:11-13; 5:17; 2:24-26; 4:1-5; Tit 1:5-6;15 și Iacov 3:1. Dar aceste referințe nu susțin excluderea celor care nu sunt prezbiteri de la învățătură. Pe lângă faptul că 2 Timotei 2:2 sugerează că orice persoană învățată poate, potențial, să-i învețe pe alții, o cercetare atentă a lungii liste de versete-„dovadă" arată că doar trei dintre ele vorbesc în mod specific despre prezbiteri care învață pe alții (1 Timotei 3:2, 5:17 și Tit 1:5-6). Patru dintre ele vorbesc despre delegați apostolici, nu despre prezbiteri, precum Timotei și Tit, care învață pe alții (2 Timotei 4:11-13, 2 Timotei 2:2, 4:1-5, Tit 2:1-6, 15). Și nu este oare posibil ca o femeie să fie delegat apostolic? Gândiți-vă, de exemplu, la Fivi, care a dus personal Epistola către Romani în numele lui Pavel (Romani 16:1-2). Și mai la obiect, gândiți-vă la Iunia, care (împreună cu soțul ei) a fost apostol (cu o treaptă mai sus decât un delegat apostolic). În sfârșit, Iacov 3:1 (unde „frați" înseamnă „frați și surori") lasă ușa deschisă pentru ca, potențial, oricine, nu doar bărbații sau prezbiterii, să fie învățători.
814. Evrei 5:14

Exemple de femei care îi învață pe alții

Ce texte clare din Scriptură despre femeile care îi învață pe alții ne-ar putea ajuta să interpretăm mai bine pasajul neclar din 1 Timotei 2:12? Sunt multe: Pavel le poruncește atât bărbaților, *cât și femeilor* să-și folosească darurile de învățătură;[815] să se învețe și să se sfătuiască unii pe alții când se strâng pentru închinare;[816] și să aducă un cuvânt de învățătură la întâlnirile bisericii.[817] Toate aceste pasaje folosesc cuvântul grecesc *didaskein*, care este folosit și în 1 Timotei 2:12. Toate acestea se potrivesc, de exemplu, cu femeia samariteancă ce le-a vestit Evanghelia bărbaților,[818] cu multe pasaje ale Scripturii bogate în învățătură alcătuite de femei[819] și cu relatarea despre Priscila și Acuila, care, după ce l-au invitat pe Apolo la ei acasă, „i-au explicat mai exact calea lui Dumnezeu".[820]

Cât despre slujirea de învățătură a Priscilei, cuvântul „au explicat" (în greacă: *exethento*) este sinonim cu cuvântul „a învăța"[821] și este folosit pentru a descrie slujirea lui Pavel la Roma, unde „de dimineața până seara" el „le *explica* despre Împărăția lui Dumnezeu".[822] Totuși, cercetătorii complementari întunecă sensul simplu al învățăturii pe care Priscila i-a dat-o lui Apolo, ca să-l potrivească în *patul lui Procust* al interpretării lor greșite a lui 1 Timotei 2:12, despre care cred că nu îi îngăduie unei femei să învețe cu autoritate un bărbat în biserică. Învățătura ei a fost particulară și informală, nu publică și formală, susțin ei. Această afirmație nu ține seama de faptul că întâlnirile bisericii din Efes aveau loc probabil în aceeași casă și (dacă nu încercăm să importăm înapoi, la mijlocul secolului întâi, practici bisericești mult mai târzii) erau intime și informale.[823]

815. Romani 12:7, 1 Corinteni 12:28-30
816. Coloseni 3:16
817. 1 Corinteni 14:26
818. Ioan 4:39
819. Vezi de exemplu Judecători 5:2-31; 1 Samuel 2:1-10; 25:24-31; Luca 1:25, 42-45, 46-55.
820. Faptele apostolilor 18:26
821. www.bit.ly/3q7sZpi
822. Faptele apostolilor 28:23
823. Cercetătorii complementari, observă Kevin Giles în „What the Bible Actually Teaches about Women" (cap. 6), tind să treacă cu vederea faptul că „primii creștini se întâlneau în case, în număr mic. Pentru că nu recunosc aceste fapte, ei citesc în Noul Testament propria lor înțelegere

Cât despre argumentul că felul ei de învățătură nu are nimic de-a face cu învățătura „oficială" sau „cu autoritate" pe care o pomenește Pavel în epistolele lui pastorale către Timotei și Tit, în realitate Priscila este un exemplu perfect al slujirii de învățătură pe care Pavel îi spune lui Timotei s-o înmulțească prin „oameni de încredere, care să fie în stare să *învețe* și pe alții".[824] Priscila nu împărtășea doar gânduri devoționale – fiind învățată de Pavel, ea era implicată într-un fel puternic de învățătură, instruindu-l pe Apolo în doctrină și corectându-i ideile greșite și nepotrivite. Și observați rodul învățăturii ei: Apolo, după ce a primit slujirea ei de învățătură, a fost trimis mai târziu, pe deplin echipat, ca să fie unul dintre marii învățători ai epocii bisericii primare.[825]

Pe scurt, potrivit unei interpretări a Scripturii bazate pe întreaga Biblie, ar trebui să li se îngăduie femeilor să-i învețe pe alții și să predice astăzi în biserici? *Da, absolut.* Dar cu trei condiții, care se aplică și bărbaților: trebuie să fie oameni de încredere care, după ce au fost învățați, sunt acum în stare să-i învețe pe alții; trebuie să aibă darul învățăturii; și (îi datorăm lui 1 Timotei 2:12 această idee scoasă cu grijă la lumină) trebuie să-i învețe pe alții într-un fel care să nu arate mândrie sau ostilitate păcătoasă față de anumiți oameni din biserică. Concluzia că femeile pot predica bărbaților este întărită de faptul că Noul Testament le cinstește pe proorocițele din biserică, o slujire de proclamare care se suprapunea cu funcția învățăturii și căreia i se dădea o importanță strategică și mai mare decât învățăturii.[826] De aceea nu are niciun sens să le excludem astăzi pe femei de la amvon.

culturală modernă despre biserică și conducerea bisericii și apoi apelează la aceasta ca să-și susțină concluziile despre ce ar trebui să fie normativ pentru viața bisericii de azi".

824. 2 Timotei 2:2

825. Vezi www.rb.gy/ttr2do pentru un studiu detaliat al slujirii Priscilei în Efes și al slujirii ei de învățătură față de Apolo.

826. Vezi capitolul 12, „Proorocițele", pentru mai multe despre aceasta.

Anexa 5: Încă două argumente din 1 Timotei 3

În capitolul 12 tratez argumentul complementar bazat pe faptul că Pavel, în 1 Timotei 3, îl descrie pe episcop ca pe cineva „credincios soției sale". În această anexă tratez încă două argumente, tot bazate pe 1 Timotei 3, pe care complementarii le aduc ca să le excludă pe femei de la conducerea bisericii.

Taina „femeilor" din 1 Timotei 3:11

După ce enumeră cerințele pentru prezbiter, Pavel face ceva asemănător pentru diaconi. Fiți atenți la pomenirea „femeilor":

Tot așa, diaconii trebuie să fie vrednici de cinste, sinceri, să nu fie dedați la mult vin, să nu umble după câștig necinstit. Ei trebuie să păstreze adevărurile adânci ale credinței cu un cuget curat. Mai întâi să fie încercați; și apoi, dacă nu se găsește nimic împotriva lor, să slujească ca diaconi.

Tot așa, **femeile** trebuie să fie vrednice de cinste, să nu fie clevetitoare, ci cumpătate și credincioase în toate lucrurile.

Un diacon trebuie să fie credincios soției sale și să-și conducă bine copiii și casa. Cei care au slujit bine își câștigă un loc de cinste și o mare îndrăzneală în credința care este în Hristos Isus.[827]

După 1 Timotei 2:12-15, acesta este al doilea pasaj din această epistolă ca grad de dezbatere. Diferența de opinie dintre cercetători privește identitatea acestor „femei". Se referă la soțiile diaconilor sau la diaconițe? Dintr-un motiv sau altul, Pavel nu precizează. Această lipsă de claritate se vede în munca traducătorilor – din 28 de versiuni englezești, 18 aleg „soțiile diaconilor"; 2 aleg „diaconițele"; iar restul de 8 lasă „femeile" (ca să poată hotărî cititorul). Personal, cred că majoritatea traducătorilor au dreptate să folosească cuvântul „soțiile", pentru că Pavel folosește exact același cuvânt, *gunaikas*, cu sensul de „soție" în expresia „credincios soției sale", care apare cu câteva versete înainte (v. 2), precum și în versetul care urmează imediat (v.

827. 1 Timotei 3:8-13

12). Este puțin probabil, fiind prins atât de strâns între aceste alte folosiri, ca el să aibă aici un alt sens.

Cercetătorii complementari susțin că, oricum ar fi luat, ca soții ale diaconilor sau ca diaconițe, textul arată că Pavel nu admitea femei prezbiter. Dacă se referă la soțiile diaconilor, ei spun că aceasta implică faptul că Pavel își închipuia două grupuri: prezbiteri bărbați și diaconi bărbați cu soțiile lor. Pe de altă parte, dacă se referă la diaconițe, spun unii cercetători complementari, atunci înseamnă că Pavel își închipuia trei grupuri: prezbiteri bărbați, diaconi bărbați și diaconițe (dar nicio femeie prezbiter). Oricare citire exclude posibilitatea femeilor prezbiter.

Mai întâi, chiar dacă admitem a doua posibilitate, rămâne întrebarea: *prescrie* oare Pavel atunci că în fiecare biserică locală trebuie să existe trei slujbe, și anume prezbiteri bărbați, diaconi bărbați și diaconițe? Sau *presupune ori știe* că acestea sunt slujbele prezente în biserica din Efes în vremea când scrie și doar prescrie în 1 Timotei 3 *felul de oameni* cei mai potriviți pentru aceste slujbe? Cred că este o presupunere, nu o prescripție. În plus, dacă Pavel se referă la diaconițe, atunci înseamnă că, în versetul imediat următor, când spune că diaconii (inclusiv diaconițele) trebuie să fie „credincioși soției lor" (v. 12), aceasta nu face decât să confirme folosirea incluzivă din punctul de vedere al genului a expresiei idiomatice pe care o găsim, de exemplu, în cerințele pentru prezbiteri din Tit 1, unde Pavel își închipuie doar prezbiteri, nu și diaconi, ca slujbă rânduită în bisericile din Creta.[828] Aceasta înseamnă că cerințele pentru prezbiteri din Tit 1, lipsite de orice pronume sau expresii exclusiv masculine, ar îngădui rânduirea femeilor prezbiter.

Concepția majoritară este însă că Pavel vrea să spună că aceste femei nu sunt diaconițe, ci soții ale diaconilor. În acest caz, el pare să-și închipuie numai prezbiteri bărbați și diaconi bărbați. Dar slăbiciunea acestei concepții este că avem atunci o dovadă în plus că nu ar trebui să luăm aceste liste din 1 Timotei 3 ca normă legislativă pentru toate bisericile, pentru că Romani 16:2, scrisă cam în aceeași vreme cu această epistolă, pomenește o femeie numită Fivi, pe care Pavel o recomandă ca diaconiță a bisericii din Chencrea.[829]

828. Ioan Gură de Aur a văzut aceasta. În Omilia 11 la 1 Timotei 3, el scrie: „Bărbați ai unei singure femei … se potrivește să se spună și despre femeile diacon."
829. Vezi nota de subsol despre Fivi de sub titlul „Tovarășii de lucru din Romani 16" din capitolul 12, pentru dovada că ea era diaconiță.

Cu alte cuvinte, *oricare concepție despre aceste femei subminează convingerea complementară că pasajul lui Pavel din 1 Timotei 3 exclude posibilitatea femeilor pastor în toate bisericile*.

Există oare un alt fel de a înțelege „femeile" din versetul 11? Mi se pare mai convingătoare concepția că aceste femei includ de fapt nu doar soțiile diaconilor sau diaconițele (oricum ați lua-o), ci și soțiile prezbiterilor sau femeile prezbiter. Să vă explic. Cum explică Michael Eaton în comentariul său la 1 Timotei, și cum era obișnuit în scrierile antice, Pavel alcătuiește două liste asemănătoare (una pentru prezbiteri și una pentru diaconi), dar, *ca să evite repetarea excesivă*, împarte între cele două secțiuni un conținut *care trebuie aplicat ambelor*.[830] Argumentul lui este solid, mai ales în acest pasaj. Observați, de exemplu, că în secțiunea despre prezbiteri versetul 1 vorbește despre dorința cuiva de a face această lucrare, iar versetul 7 vorbește despre nevoia unei bune mărturii din partea celor din afară. Apoi, în secțiunea despre diaconi, versetul 9 vorbește despre nevoia de a păstra adevărurile adânci ale credinței, versetul 10 despre nevoia de a fi încercați înainte de a fi lăsați să slujească în acest rol, iar versetul 13 despre răsplata lui Dumnezeu pentru cei care slujesc bine. *Totuși, toate aceste cinci puncte se aplică atât prezbiterilor, cât și diaconilor.* Cititorii din vechime și-ar fi dat seama de aceasta mai repede decât noi, cei moderni. Folosind acest pasaj decenii la rând ca să pregătesc prezbiteri și diaconi, așa mi-am organizat instinctiv explicarea lui. Nu trebuie oare și diaconii, nu doar prezbiterii, să dorească să-I slujească lui Dumnezeu în acest fel și să aibă o bună mărturie din partea celor din afară? Și nu trebuie oare și prezbiterii, nu doar diaconii, să mediteze adânc la Scriptură, să fie încercați înainte de a fi rânduiți și să aștepte răsplata lui Dumnezeu pentru că au condus bine?[831]

Dar vedeți, acest fel de a citi unele cerințe ca aplicându-se ambelor grupuri ar putea fi singura explicație pentru faptul că Pavel scrie doar „soțiile/femeile",

830. „Unele lucruri care se aplică prezbiterilor se aplică și diaconilor, și invers. În stilul ebraic de a scrie este tipic ca, atunci când vrei să spui lucruri asemănătoare despre două subiecte, să împarți materia în două paragrafe și să spui un lucru despre o parte și altul despre cealaltă parte. Dar stilul ebraic vrea să le aplicăm amândurora." (Michael Eaton, Preaching Through the Bible: Timothy)

831. Ne putem întreba totuși de ce este Pavel dispus să repete mult conținut pentru cele două grupuri. Răspunsul este că face aceasta mai ales în privința trăsăturilor de caracter, care merită o subliniere în plus.

și nu „soțiile *diaconilor*" sau „femeile *diacon*" – el nu vrea să limiteze aplicarea doar la diaconi.

Prin urmare, dacă Pavel se referă la soții în versetul 11, atunci el vorbește despre calitățile de caracter cerute soțiilor atât ale diaconilor, cât și ale prezbiterilor. Dacă ținem minte existența diaconiței Fivi, atunci adevărul atemporal care trebuie scos din acest pasaj este că evlavia soților sau soțiilor (nu doar a soțiilor) prezbiterilor și diaconilor este importantă.

Iar dacă Pavel se referă în versetul 11 la forma feminină a slujbei, atunci el vorbește despre calitățile de caracter cerute atât diaconițelor, cât și femeilor prezbiter. Această interpretare devine cu atât mai plauzibilă prin faptul că Priscila și soțul ei au întemeiat și au condus cândva chiar această biserică.

Oricum l-am lua, cu cât stăruim mai mult asupra acestui pasaj, cu atât devenim mai puțin siguri cine erau aceste femei tainice și cu atât devenim mai siguri că versetul 11 este fie atât de obscur, fie atât de legat de contextul lui, încât, după orice abordare interpretativă sănătoasă, abia dacă poate fi un temei suficient pentru a interzice rânduirea femeilor întotdeauna și pretutindeni.

Sunt prezbiterii tați?

P. J. Smyth, fost lider al unei mișcări, a publicat de curând un argument *nou* în favoarea slujbei de prezbiter rezervate bărbaților, care cred că merită criticat. Îl citez în trei secțiuni, evaluându-le pe rând.

În lumea noastră modernă, modelată de tehnologie, avem tendința să ne gândim la oameni în moduri mecaniciste. Aceasta înseamnă că tindem să citim termenul „prezbiter" ca însemnând același lucru ca „lider" în afaceri, politică sau industrie. În acele domenii are sens ca persoana cea mai competentă – indiferent de sexul ei – să primească poziția de director general, președinte sau manager. Dar când Biblia descrie rolul prezbiterilor, ea nu are de fapt în vedere modelele noastre de conducere corporatistă contemporană. Imaginea este mai degrabă cea a bisericii ca familie supravegheată și ocrotită de tați.

Smyth susține că într-o familie conduce întotdeauna tatăl. De vreme ce biserica este o familie, genul trebuie din nou să fie mai presus de daruri, astfel încât o echipă de bărbați trebuie să conducă, indiferent de femeile care ar putea fi la fel de înzestrate pentru aceasta. Dar argumentul lui Smyth se bazează pe două presupuneri greșite.

În primul rând, atât tații, *cât și* mamele trebuie să-i conducă pe copii. Orice referire din Noul Testament la tați care își conduc familia este *descriptivă* pentru lumea greco-romană, în care, dacă nu murise, un paterfamilias conducea fiecare casă. *Când căutăm însă ce prescrie Biblia (și nu doar ce descrie) cu privire la cine îi conduce pe copii, este clar că mamele și tații lucrează împreună ca lideri ai familiei lor*. În multe sectoare bisericești contemporane am auzit că „tatăl trebuie să fie capul casei" și am practicat aceasta atât de larg, încât nu ne-am dat seama că de fapt nu are sprijin în Scriptură.

Soțul poate fi capul soției (deși am văzut în capitolul 8 că probabil aceasta nu se referă oricum la autoritate), dar el trebuie să conducă casa numai *împreună cu soția lui*: „Copii, ascultați în Domnul de părinții voștri, căci este drept. «Să cinstești pe tatăl tău *și pe mama ta*»."[832] La fel, în nu mai puțin de patru locuri, Scriptura afirmă conducerea în doi a mamei și a tatălui prin formula: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de nevasta sa."[833] Această formulă arată un fiu care părăsește o familie condusă de ambii părinți ca să întemeieze (presupunem) o familie nouă, condusă din nou de ambii părinți.[834] În loc să o înfățișeze pe mamă ca pe un lider de nivelul al doilea, așezat la jumătatea structurii de autoritate dintre tată și copii, Biblia prescrie ca mama și tatăl să lucreze împreună ca „un singur trup" în conducerea casei. Experiența mea personală întărește această idee: există un singur lucru mai bun decât un tată care își conduce copiii – un tată *și o mamă* care lucrează împreună ca să-și conducă copiii.[835]

832. Efeseni 6:1

833. Vezi Geneza 2, Marcu 10, Matei 19, Efeseni 5

834. La fel, în Proverbe, atât mamele, cât și tații își învață și își călăuzesc copiii: „Ascultă, fiule, sfatul tatălui tău și nu lepăda învățătura mamei tale!" (Proverbe 1:8). „Ascultă pe tatăl tău, care te-a născut, și nu disprețui pe mama ta când a îmbătrânit." (Proverbe 23:22). Și în atâtea alte versete mamele și tații lucrează împreună ca să exercite conducerea în îngrijirea, formarea, disciplinarea și învățarea copiilor lor (Exodul 20:12; Leviticul 19:3; Deuteronomul 6:6-9, 21:18-21, 27:16; Efeseni 6:1-4; Coloseni 3:20; 2 Timotei 1:5; vezi și Luca 2:51).

835. În plus, chiar dacă este voia lui Dumnezeu ca tatăl să fie „capul casei", este un salt ciudat, pornind de la faptul că Pavel își închipuie o pluralitate de lideri, să spui că mai mulți tați, lucrând împreună, trebuie să fie „capul" bisericii.

Deși mulți sar în mod greșit de la ideea că soțul este capul soției la ideea că soțul este capul familiei, niciun scriitor al Noului Testament nu a făcut aceasta. Primul loc despre care avem știre în care s-a făcut această greșeală este în secolul al doilea, în a treia carte a lui Herma.[836]

În al doilea rând, Smyth folosește o metaforă pentru biserică (biserica ca familie) în așa fel încât o anulează pe alta (biserica ca trup). Totuși, Noul Testament ne dă două metafore majore care stau la baza felului în care trebuie să structurăm bisericile. Smyth minimalizează biserica ca trup cu multe funcții, asociind ideea însăși a darurilor cu o corporație sau o națiune. Este adevărat că biserica este, cum spune el, o familie bazată pe apartenență, dar este la fel de adevărat că biserica este un trup organic (și nu doar o organizație) bazat pe daruri. Deși această orientare spre daruri este ceva mult mai organic și mai condus de Duhul decât ce se poate găsi într-o afacere sau organizație laică, o biserică seamănă cel puțin într-o privință cu o companie modernă: în amândouă, recunoașterea darurilor nu are nimic de-a face cu genul cuiva.

În epistola către Timotei, imaginea nu este, cum va sugera Smyth în ce spune mai departe, „mult mai mult cea a bisericii ca familie" – de fapt, un singur verset din epistolă pune biserica direct pe picior de egalitate cu o familie.[837] Epistola lui Pavel se concentrează mai degrabă asupra bisericii din Efes ca *o colecție de case greco-romane*. Timotei este învățat să slujească cu înțelepciune diferitelor categorii de oameni din aceste case antice – bătrâni și tineri, robi și oameni liberi, bogați și săraci, bărbați și femei, văduve și femei căsătorite.

Smyth adaugă un alt strat argumentului său:

[B]iserica [este] o familie supravegheată și ocrotită de tați, [a căror] cerință principală este caracterul lor evlavios ca tați. Acest lucru este deosebit de clar în prima epistolă a lui Pavel către Timotei, unde un bărbat trebuie recunoscut ca prezbiter numai dacă este un tată bun al familiei lui biologice. Acesta este un punct care nu poate fi subliniat îndeajuns: prezbiterii trebuie să fie tați.[838]

836. În Herma, Similitudini 7.3, omului i se spune că „familia ta nu poate fi pedepsită în alt fel decât dacă tu, capul casei, ești lovit".
837. 1 Timotei 3:1
838. Alan Frow face același argument circular: „Un prezbiter este ca un tată, iar soția prezbiterului este ca o mamă. Deși ei se îngrijesc împreună de biserică, ca părinți, totuși, ca într-o familie biblică în care conduc tații, nu mamele, așa și biserica este condusă de prezbiteri. N-aș aștepta ca prezbiterii să fie femei, la fel cum n-aș aștepta ca mamele să fie tați." www.bit.ly/2ZPRZGH

Acest aspect al argumentului lui se sprijină, din nou, pe două premise greșite. În primul rând, Pavel nu se concentrează doar asupra prezbiterilor ca tați, ci ca lideri ai unei case. Înțelegând greșit contextul antic al primilor cititori ai acestei epistole, Smyth își închipuie că acești lideri aveau acasă doar o „familie biologică" – poate doi sau trei copii. Dar în 1 Timotei 3 Pavel spune că un pastor trebuie „să-și conducă bine propria casă". În acest pasaj, cuvântul grecesc (*oikos*) este mai bine tradus nu prin „familie", ci prin „casă" – care poate include robi, chiriași și alte rude. Dar dacă suntem de acord cu Smyth că, de vreme ce pastorii aveau copii ca tați, ar trebui deci să fie și tați pentru biserică, atunci trebuie să fim consecvenți și să spunem că pastorii ar trebui să fie și soți ai bisericii, stăpâni ai bisericii și proprietari ai bisericii – căci și aceste roluri țin de conducerea unei case.[839]

În al doilea rând, cum am arătat mai devreme, în capitolul 12, și o *materfamilias* s-ar califica! Competența de conducere necesară pentru a administra o casă, chiar și în lumea antică, nu era un lucru exclusiv bărbătesc. Pavel vorbește mai târziu în această epistolă despre o femeie căsătorită care își conduce casa;[840] și știm, de asemenea, că prima comunitate de credincioși pe care a întemeiat-o Pavel în Europa a fost în casa pe care o conducea Lidia.[841]

Smyth își încheie apoi argumentul: „Trebuie să însemne că ei sunt în stare să fie tați pentru biserică. Femeile nu trebuie să fie prezbiteri, pentru că femeile nu pot fi tați."[842]

După ce a redus conducerea casei la rolul de tată, Smyth folosește apoi această reducere ca să creeze o metaforă cu totul nouă pentru păstorire: paternitatea. Totuși, chiar în această epistolă îl vedem pe Pavel rupând cu norma culturală a ierarhiei din casa antică, punându-l pe un bărbat mai tânăr, Timotei, mai presus de bărbați mai în vârstă – lucru pe care l-a făcut Isus Însuși când a ales bărbați tineri ca apostoli. Contrar presupunerii lui Smyth,

839. Aceasta ne ajută să înțelegem cât de diferită este situația casei antice de familiile noastre nucleare moderne. Desigur, un aspect important al „conducerii casei" în acea cultură includea să aibă grijă ca „ai lui copii să-l asculte", dar implica și să-și conducă bine soția, precum și pe alții care puteau locui în casa lui, ca robi, rude și chiriași. De aceea, în versetul 12, Pavel separă clar cele două categorii: diaconii trebuie, pe de o parte, să-și conducă bine copiii, dar, pe de altă parte, să-și conducă bine și casa. În plus, Pavel spune același lucru despre diaconi – trebuie atunci și diaconii să fie „tați pentru biserică"?

840. 1 Timotei 5:14

841. Faptele apostolilor 16:14-15; 40

842. P.J. Smyth, Elders, cap. 12.

lui Timotei i se spune explicit să conducă spiritual nu ca un tată, ci ca un fiu față de cei mai în vârstă decât el și ca un frate față de cei de-o seamă cu el.[843] La urma urmei, metafora biblică principală pentru a fi pastor nu este cea a părintelui, ci cea a păstorului. Isus este Păstorul cel mare, iar pastorii sunt „sub-păstori".[844] Dar nicio Scriptură, nicăieri, nu sugerează că, de vreme ce Dumnezeu este Tatăl bisericii, pastorii ar trebui să fie „sub-tați".[845] De fapt, ar trebui să fim deosebit de atenți să nu-i subliniem pe prezbiterii bărbați ca tați ai bisericii, când Isus poruncește setarea implicită opusă: „Și «Tată» să nu numiți pe nimeni pe pământ, pentru că Unul singur este Tatăl vostru: Acela care este în ceruri."[846] Din punct de vedere teologic, metafora biblică a bisericii ca familie, aplicată corect, Îl așază nu pe vreun pastor pământesc, ci pe Dumnezeu ca singurul nostru Tată adevărat, iar pe liderii noștri ca frați și surori (adesea mai mari) în Hristos.

În plus, dacă acceptăm concepția lui Smyth despre biserică în primul rând ca o familie condusă de tați (și, cu tot respectul, mă îndoiesc că ar trebui), atunci are mai mult sens să avem o echipă de „părinți" – *pastori atât bărbați, cât și femei* – care lucrează împreună ca să conducă, așa cum ar face orice familie sănătoasă.

843. 1 Timotei 5:1-2
844. 1 Petru 5:1-4
845. Doar în rare ocazii Biblia numește un lider spiritual „tată" al altora: în cazul relației 1) cu succesorii apostolici (2 Timotei 1:2), 2) cu o biserică pe care au întemeiat-o de la zero (1 Corinteni 4:14-15) sau 3) cu o biserică aflată sub grija lor apostolică, mai ales dacă apostolul este acum bătrân (1 Ioan 2:1).
846. Matei 23:9

Anexa 6: De ce faptele s-ar putea să nu ne schimbe convingerile

„Cei mai mulți oameni nu vor informații exacte, ci informații care să le confirme părerile. Creșterea cere să fii deschis să te dezveți de idei care ți-au fost de folos înainte." James Clear

Când am devenit creștin și am acceptat Evanghelia ca, ei bine, adevăr evanghelic, îmi amintesc că mă gândeam: „Stați să le spun prietenilor mei necreștini ce am descoperit! Vor crede și ei toți." Minunat a fost că unii au crezut. Dar spre surprinderea mea, cei mai mulți nu au crezut.

Trebuie să recunosc o naivitate asemănătoare în felul în care am abordat la început schimbarea propriei mele convingeri (și apoi încercarea de a schimba convingerile altora) cu privire la ierarhia de gen.

În cazul meu, această trezire a fost dureroasă. Din câte puteam vedea, ceea ce crezusem timp de decenii nu era nimic mai mult decât hainele inexistente ale împăratului. De ce atunci, mă întrebam, oameni deosebiți încă văd hainele invizibile, chiar și când ele pur și simplu nu sunt acolo? Lucrul acesta m-a nedumerit foarte mult, dar până la urmă am dat de o explicație probabilă: *părtinirea cognitivă*.

S-a dovedit că felul de conversații teologice pe care le poartă multe biserici oferă condițiile perfecte pentru ca tot felul de părtiniri să lucreze. Niciunul dintre noi – nici eu – nu este atât de obiectiv pe cât credem.

Până și „raționalitatea" noastră este mânată de emoții

Ne putem spune că ne-am format convingerea doar pe baza faptelor, dar chiar și alegerile noastre cele mai obiective sunt de fapt susținute de emoții. Poate nu formulăm această subiectivitate și nici nu suntem conștienți de ea, dar ea există totuși.

În *The Righteous Mind*, Jonathan Haidt numește gândirea emoțională „intuiție". El scrie: „Rolurile relative ale intuiției și ale raționalității la oameni

sunt cel mai bine înțelese ca analoge cu relația dintre un elefant și călărețul lui. Intuiția este elefantul moral; raționalitatea, călărețul lui. Călărețul crede greșit că el conduce elefantul, când de fapt îl servește, de obicei oferind justificări ulterioare pentru judecățile intuitive ale persoanei."[847]

Cu alte cuvinte, orice rațiune este motivată emoțional. Unele idei și feluri de informații ne atrag. Altele ne îngrozesc. De aceea nu credem neapărat ce este adevărat. În cea mai mare parte, credem ce preferăm să credem. De obicei fără să ne dăm seama, ne angajăm dinainte față de o convingere și apoi producem „justificări ingenioase" sau ne agățăm de ele. Stackhouse aplică acest principiu în mod specific teologiei noastre despre gen:

Să fim limpezi cu noi înșine că nimeni nu-și formează convingerea despre un asemenea set de probleme esențiale doar pe baza argumentației teologice. Nu îndrăznim să ne măgulim că stăm pe vreo culme intelectuală, cântărind calm fiecare element în balanța intelectelor noastre fin calibrate și a sufletelor noastre pe deplin sfințite. Suntem cu toții implicați, fără scăpare și până în adânc, într-un anumit set de presupuneri despre gen, oricare ar fi acesta. Suntem cu toții prinși în structuri sociale care ne răsplătesc sau ne pedepsesc din cauza părerilor noastre. Pur și simplu nu putem fi dezinteresați când hotărâm în privința acestui set uriaș și uriaș de important de probleme. Așadar … să ne întrebăm: ce vreau eu de fapt să cred despre gen?

Părtinirea de confirmare

Părtinirea de confirmare este căutarea selectivă, inconștientă, a dovezilor care ne confirmă convingerile actuale, în loc să căutăm informații care ne pun convingerile la încercare. La nivel subconștient, umflăm dovezile care ne confirmă și evităm, aruncăm sau minimalizăm informațiile contrare. Îmbrățișăm din toată inima argumentele pentru poziția noastră chiar și atunci când ar putea fi argumente slabe – de fapt, suntem orbi față de posibilitatea ca ele să fie slabe. Le „vrem" puternice chiar și când nu sunt.

Cum spune economistul J.K. Galbraith: „Puși în fața alegerii între a-și schimba convingerea și a dovedi că nu e nevoie să o facă, aproape toți se

847. Jonathan Haidt, The Righteous Mind, p. 32.

apucă de dovadă."[848]

Această părtinire de confirmare este motivul pentru care tindem să construim narațiuni prea simpliste cu informații incomplete. Apoi credem această narațiune atâta timp cât este coerentă în propria noastră minte. Problema apare când unim puncte de date sărace și poate fără legătură între ele ca să creăm un tablou mai mare care, de fapt, nu este susținut de acele câteva puncte. Desigur, este necesar să lucrăm cu informațiile pe care le avem, dar facem greșeala de a trata aceste informații ca și cum ar fi tot ce se poate ști.

Tocmai de aceea complementarismul ca narațiune avea cândva sens pentru mine. Pe urmele cărții din 1977 a lui George Knight, fondatorul ierarhiei de gen revizuite, am pus laolaltă o mână de versete din Scriptură sau, mai exact spus, deducții speculative despre acele versete, ca să alcătuiesc o narațiune. Dar când am cercetat mai intens acele puncte de date, m-a izbit cât de puține erau și cât de puțin legate între ele. Complementarismul funcționează mult ca o constelație pe cer: cineva privește cerul nopții plin de sclipiri și unește o mulțime de stele, închipuindu-și o legătură între ele (și completând pe parcurs unele puncte lipsă), apoi o numește Fecioara sau Săgetătorul. Constelațiile, ca și complementarismul, există în ochiul privitorului.

Odată ce am unit punctele într-un anumit fel, este aproape imposibil să „nu mai vedem" constelația. Lev Tolstoi a scris odată: „Subiectele cele mai grele pot fi explicate omului celui mai încet la minte dacă nu și-a format deja nicio idee despre ele; dar lucrul cel mai simplu nu poate fi lămurit omului celui mai inteligent dacă este ferm convins că știe deja, fără umbră de îndoială, ce i se pune înainte." Într-adevăr, a vedea ce nu este acolo este un fel ciudat de orbire. De exemplu, odată ce „vedem" conducere–supunere la Adam și Eva dinainte de cădere, în Geneza 2, suntem orbi față de adevărata frumusețe a egalității și reciprocității lor.

Unul dintre motivele pentru care părtinirea de confirmare înflorește nu este doar că o folosim ca să susținem ce credem deja, ci și că nu ne place să ne punem la îndoială propriile concluzii. În funcție de tipul nostru de personalitate, mulți dintre noi au o nevoie mai mare de a închide o chestiune – de a ajunge la o hotărâre definitivă. Fiind făcuți așa, nu ne plac ambiguitatea și nici punerea la îndoială a concluziilor noastre anterioare.

848. John Galbraith, Economics, Peace and Laughter

Suntem nerăbdători cu procesele lungi de discuție despre o chestiune. Tindem să gândim în alb și negru și ne bucurăm să auzim doar o parte a chestiunii. Dacă ni se pare convingătoare, suntem bucuroși (în virtutea nevoii noastre de a închide chestiunea) să ne angajăm de partea aceea.

Nimic nu ne deformează gândirea ca teama de pierdere

Elefantul mânat de emoții despre care vorbește Haidt evită în esență amenințările și urmărește oportunitățile. Totuși, dintre aceste două impulsuri emoționale, teama de amenințare este mai mare decât perspectiva răsplății. Nu ne temem atât de schimbare, cât de pierdere. Într-un fenomen numit *părtinirea negativității* (sau *părtinirea status quo-ului*), creierul nostru este făcut să dea o greutate mai mare la ceea ce am putea pierde decât la ceea ce am putea câștiga.

De exemplu, într-o biserică sau într-o căsnicie se pot câștiga atât de multe când mutualismul bărbat–femeie înlocuiește ierarhia bărbat–femeie. Dar omul obișnuit nu se concentrează asupra a ceea ce se poate câștiga. În schimb, se fixează asupra a ceea ce s-ar putea pierde. Când explorează o nouă poziție teologică, nu se întreabă în primul rând: „Este adevărat?", ci, subconștient: „Dacă aș crede aceasta, ce aș putea pierde?" Chiar dacă schimbarea convingerii ar putea aduce pe termen lung roade extrem de pozitive, aceste câștiguri sunt micșorate de posibilitatea unei pierderi pe termen scurt, făcută cu atât mai izbitoare de înclinația firească a celor mai mulți oameni de a evita schimbările drastice.[849]

Poate că nu există o teamă de pierdere mai mare decât teama de a-ți pierde locul în trib. Cum observa Stackhouse: „Suntem cu toții prinși în structuri sociale care ne răsplătesc sau ne pedepsesc din cauza … părerilor noastre despre gen."[850] În cea mai mare parte, credem ce crede tribul nostru, cercul nostru principal de relații, că este corect și adevărat. Teama de a dezamăgi un lider a cărui aprobare o prețuim sau groaza de a nu mai fi în ton cu cercul nostru de aliați este o teamă motrice care pătrunde toată gândirea noastră. Până nu

849. Un mod în care am ajuns să-mi înțeleg propria fire și pe a altora este prin „curba lui Rogers" – în timp ce eu fac parte din cei 16% dintre oameni care tind să fie inovatori și adoptatori timpurii atunci când raționamentul mi se pare solid, cei mai mulți oameni au nevoie să ezite și să cântărească mult mai mult.

850. John Stackhouse, Finally Feminist, p. 102.

recunoaștem aceasta, nu vom putea niciodată să ne apropiem de o gândire corectă, iar faptele nu ne vor schimba niciodată convingerile.

Un psiholog de la Harvard a spus-o astfel: „Oamenii sunt îmbrățișați sau condamnați după convingerile lor, așa că o funcție a minții poate fi aceea de a ține acele convingeri care îi aduc celui care le ține cel mai mare număr de aliați, ocrotitori sau ucenici, și nu convingerile care au cele mai mari șanse să fie adevărate."[851] De aceea oamenii țin atât de mult la convingerile care le marchează identitatea – acestea sunt cele cerute pentru a fi incluși într-un cerc de relații. Tot de aceea încercarea de a schimba convingerea cuiva este de fapt procesul de a încerca să-l convingi să-și schimbe tribul. Din prima clipă în care își regândesc convingerile existente, oamenii evaluează dacă schimbarea convingerii îi va face să-și piardă legăturile sociale. Stackhouse sugerează o dinamică la fel de interesantă care lucrează în multe grupări complementare:

Pentru unele grupări creștine, întrebările despre gen au devenit marcaje de „graniță" și de „identitate", legate de chestiuni și mai fundamentale, precum autoritatea religioasă, metoda teologică și împotrivirea față de lumesc. Ca atare, întrebările despre gen devin aproape imposibil de mari pentru a fi supuse unei reexaminări serioase – și astfel nici nu sunt.[852]

După ce au hotărât dinainte că convingerile grupului lor sunt corecte, tot ce trebuie să facă este să se întoarcă la documentele de apărare ale comunității pentru convingerea lor sau să le ceară „cercetătorilor de frunte" ai mișcării sau ai denominației să răspundă la această nouă amenințare – ceea ce aceștia fac inevitabil. Problema este că nimeni nu este mai înrădăcinat într-un grup decât „experții" care îi definesc și îi apără profesional convingerile și, prin urmare, nimeni nu are mai mult de pierdut dacă recunoaște defectele gândirii sale. În afară de un miracol, bănuiesc că foarte puțini dintre acești cercetători vor fi măcar în stare să-și schimbe convingerea. Prețul – pierderea respectului cercului lor și probabil pierderea slujbelor lor – este prea mare.

Nu doar cercetătorii din mișcările complementare sau cei care formulează învățătura în bisericile complementare se vor ridica să apere doctrina; multe femei – mai ales soțiile liderilor bărbați – se vor ridica și ele s-o apere. Deși unele dintre aceste femei sunt convinse doar de fapte (așa cum le văd ele),

851. Steven Pinker, Language, Cognition and Human Nature
852. John Stackhouse, Finally Feminist, p. 103, nota 35.

bănuiesc că în multe cazuri lucrează ceva puțin mai subconștient. Cum spune Kevin Giles:

În orice ideologie dominantă, un procent dintre cei lipsiți de putere susțin întotdeauna starea de fapt. În sistemul hindus al castelor și în aristocrațiile clasice, de exemplu, unii dintre cei mai puternici susținători ai ordinii sociale ierarhice dominante sunt cei de la bază. Ceea ce se întâmplă este că ei interiorizează această ordine; cred că cei de deasupra lor îi stăpânesc pe drept și că statutul lor inferior este dat de Dumnezeu.[853]

Dacă stăm să ne gândim, s-ar putea să existe un motiv foarte ușor de înțeles pentru care ele apără ierarhia: ca soții complementare, s-au angajat demult să sprijine slujirea (și părerile) soților lor. A o contesta va cere un curaj enorm și poate chiar va amenința armonia comunității lor principale, propria căsnicie.

A gândi ca un soldat

Când convingerile care ne marchează identitatea sunt puse sub semnul întrebării, trecem ușor în modul soldat. Confruntați cu un set incomod de fapte, tindem cu toții să ne încăpățânăm și mai mult în poziția actuală, în loc să recunoaștem că s-ar putea să greșim. Pentru că această discuție despre o teologie a genului este atât de amenințătoare pentru atât de mulți (și-ar putea pierde slujba dacă și-ar schimba convingerea), este de înțeles (și totuși tragic) că este doborâtă atât de repede.

Într-adevăr, mulți dintre cei care încearcă să aducă această conversație în bisericile lor au răni care o dovedesc. Aceasta pentru că este enorm de greu să-l separi pe cel care aduce ideea amenințătoare de ideea însăși. În cele mai rele momente ale noastre, s-ar putea nu doar să-l împușcăm pe mesager, ci să-l și manipulăm psihologic: durerea lui, ne spunem, nu poate fi din cauză că noi am greșit. Mai probabil, a fost din cauză că el ne-a greșit nouă. Sau așa credem.

Totuși, cu o doctrină complementară atât de controversată, cei mai mulți lideri complementari experimentați au acum o listă lungă de oameni din bisericile lor care și-au schimbat convingerea în această privință și au plecat de la ei în consecință. Cu atâtea victime, te întrebi de ce acești lideri nu se

853. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, p. 225.

opresc mai des ca să-și revadă cu grijă teologia. Răspunsul vine din nou sub forma unei părtiniri cognitive, cel mai evidentă în război: *cu cât prețul pe care l-am plătit deja ca să apărăm o linie este mai mare, cu atât este mai probabil să continuăm să plătim același preț*. În bătălia de la Verdun din 1916, care a durat un an, francezii și germanii au ales o linie la care aproape un milion de oameni au fost uciși sau grav răniți. Deși ar fi fost mai bine ca una sau ambele tabere să-și abandoneze pur și simplu tranșeele, cu cât se pierdeau mai multe vieți, cu atât erau dispuși să continue să piardă mai multe.

În plus, când noi, ca grup, suntem amenințați de cei din afara grupului care ar putea avea o părere diferită, cedăm mai ușor *gândirii de grup* (groupthink), o părtinire colectivă care garantează că unghiurile noastre moarte rămân de neatins. Când ne apărăm părerea colectivă și respingem prematur părerile alternative, luăm decizii proaste. Există destule exemple publice care să servească drept avertisment: fie decizia administrației Bush de a invada Irakul pe baza convingerii greșite, necontestate, că acesta avea arme de distrugere în masă, fie cercurile de actori financiari care au alimentat prăbușirea derivatelor ipotecare. Ambele cazuri de *gândire de grup* catastrofală au implicat grupuri izolate de factori de decizie care au ignorat „datele care le infirmau convingerile, într-o spirală descendentă de autoconfirmare”.[854]

Din fericire, există o cale mult mai bună decât trecerea automată în modul soldat:

Portari și cercetași

Desigur, noi, cei care conducem biserici, care stăm la porți, trebuie să ocrotim învățătura bisericii noastre. Dar nu suntem chemați să fim soldați care trag în oricine se apropie de zidurile cetății. Ca prezbiteri buni la poarta cetății, nu ne angajăm dinainte să nu lăsăm nimic să intre: mai degrabă evaluăm fiecare vizitator și marfa lui, ca să vedem dacă are ceva de care am putea avea nevoie. Nu suntem zidurile Ierihonului, care închid înăuntru ce credem deja și închid afară ce nu credem. Ar trebui mai degrabă să arătăm atât deschiderea minții față de posibilitatea de a greși în unele lucruri, cât și o evaluare critică a chestiunii.

854. Daniel Goleman, Focus: The Hidden Driver of Excellence, cap. 7.

Istoria teologiei creștine este istoria interacțiunii ei cu o cultură în continuă evoluție. La o extremă sunt bisericile care cred că cultura greșește întotdeauna. La cealaltă extremă, unii par să presupună că cultura are întotdeauna dreptate. Cei mai mulți dintre noi stăm undeva la mijloc, ceea ce înseamnă că suntem, cel puțin teoretic, deschiși la idei noi. De aceea, deși poate exista o vreme pentru a fi soldat, nu ar trebui să trăim mereu în modul defensiv. Julia Galef, într-o conferință TED, susține că ar trebui să învățăm să trăim și să gândim și în modul cercetaș: „Treaba cercetașului nu este să atace sau să apere. Treaba cercetașului este să înțeleagă. Cercetașul vrea să știe ce este cu adevărat acolo, cât se poate de exact. Și într-o armată reală, adevărată, atât soldatul, cât și cercetașul sunt esențiali."[855]

Când mintea noastră este în modul soldat, suntem mânați de un simț al apărării și al tribalismului, spune Galef, pe când

Cercetașii sunt curioși. Este mai probabil să spună că simt plăcere când află informații noi sau că simt o mâncărime să rezolve o enigmă. Este mai probabil să se simtă intrigați când întâlnesc ceva ce le contrazice așteptările [și] mai probabil să spună că socotesc o virtute să-ți pui la încercare propriile convingeri, și e mai puțin probabil să spună că cineva care își schimbă convingerea pare slab.

Cu alte cuvinte, a fi cercetaș este o strategie împotriva părtinirii. În miezul ei stă convingerea smerită că concluziile noastre anterioare s-ar putea să fie greșite și că s-ar putea să ne scape ceva – aceasta poate fi ceea ce Petru numește a fi „smeriți".[856]

Schimbarea de paradigmă

În istoria științei, a filozofiei și a teologiei, descoperirile-cheie și schimbările de paradigmă au venit datorită acestui fel de deschidere a minții. Timp de secole, un domeniu poate fi guvernat de o paradigmă bine stabilită, care domină presupunerile tuturor. Apoi unii oameni încep să observe niște anomalii serioase. Misiologul Alan Hirsch explică bine aceasta:

855. www.bit.ly/3BKjApP
856. 1 Petru 3:8

Dinăuntrul paradigmei se dezvoltă un sentiment tot mai puternic de anomalie, senzația că ceva nu este în regulă. Sau, cel puțin, modul dominant de gândire nu poate rezolva toate problemele cu care se confruntă paradigma însăși. Paradoxal, cei care au stăpânit paradigma dominantă sunt cel mai adesea primii care rup consensul – de exemplu, Einstein și Heisenberg în știință sau Calvin și Barth în teologie. Adevărații experți sunt cei mai capabili și mai înclinați să observe când lucrurile nu sunt în regulă! Astfel începe ceea ce Kuhn numește „o rătăcire a minții", un nou sentiment de libertate de a aborda anomaliile fără să recurgi la presupunerile dinainte stabilite și la setul de soluții.[857]

Exact așa stau lucrurile cu ridicarea mutualismului din paradigma ierarhismului. Aceasta descrie și ceva din propria mea călătorie spre un parteneriat mai deplin între sexe – când m-am apucat să dovedesc complementarismul, cercetând mai adânc numeroasele lui argumente de sprijin, m-am simțit puțin ca Neo, care întâlnește, nu din alegerea lui, tot mai multe defecțiuni în matrice. Cu cât puteam explica mai temeinic de ce credeam, ca complementar, ceea ce credeam, cu atât mai puțin puteam să cred.

O parte a acestui proces a fost că am învățat să citesc Scriptura ca un cercetaș, nu ca un soldat. În cartea lui, *Models for Interpretation of Scripture*, John Goldingay avertizează împotriva tratării Bibliei ca pe un document de apărare care să ne susțină convingerile existente: *„Un test pentru a vedea dacă este așa este să ne întrebăm când ne-am schimbat ultima dată convingerea (sau, mai bine, comportamentul) din cauza a ceva ce am citit în Scriptură. În general, cu toții folosim Scriptura ca să [ne] confirme mai degrabă decât ca să [ne] confrunte [convingerile], doar ca să «ne reproducem pe noi înșine»."*

Este firesc să preferăm sentimentele de încredere și de certitudine în locul sentimentului tulburător și umilitor de a ne da seama că am greșit în ceva. De fapt, chiar și atunci când suntem expuși la dovezi puternice că sentimentul de încredere în convingerile noastre ar putea fi greșit, ne este greu să scăpăm de senzația că convingerea noastră este totuși corectă. Cei care studiază părtinirea cognitivă numesc acest fel de părtinire *iluzia validității*.

Hirsch explică cum vechea paradigmă, odinioară apărată cu atâta înverșunare de toată lumea, începe să se destrame. „Încet, tot mai mulți

857. Alan Hirsch, On the Verge, cap. 2.

oameni recunosc că ceva nu este în regulă în concepția dominantă despre lucruri; în cele din urmă se ajunge la un punct de cotitură."[858]

De obicei însă, când răsare noua paradigmă, cea veche se reafirmă cu o împotrivire puternică. A avea dreptate nu este de ajuns ca să garanteze o schimbare rapidă a opiniei. (De exemplu, Galilei și-a salvat pielea doar renunțând la „erezia" unei realități cu Soarele în centru.) Hirsch explică că aceasta este „pentru că unii și-au investit simțul propriei identități în paradigmă și astfel își primesc legitimitatea din ea".[859]

Totuși, după un timp suficient, noua paradigmă o înlocuiește în cele din urmă pe cea veche. Cum afirma filozoful german Arthur Schopenhauer în secolul al XIX-lea: „Orice adevăr trece prin trei etape: în primul rând, este ridiculizat. În al doilea rând, i se opune rezistență. În al treilea rând, este acceptat ca evident." Când am dat prima dată, cu decenii în urmă, de o interpretare mutualistă a Scripturii, impresia mea de atunci era că ea se afla la granița dintre a fi ridiculizată și a i se opune rezistență. Când mă uit în jur acum, ea oscilează între a i se opune rezistență și a fi evidentă. În ciuda temerii bisericii evanghelice din SUA față de liberalism, care o face să se orienteze spre interpretarea cea mai conservatoare a lucrurilor, deja un sfert dintre cele mai mari biserici din SUA admit acum femei pastor și predicatoare.[860] Punctul de cotitură a fost deja depășit, firicelul de apă a devenit deja șuvoi și bănuiesc că acum nu mai există cale de întoarcere.

Încă un lucru despre părtinire, care se aplică mai ales celor dintre noi care au trecut de la ierarhism la mutualism: feriți-vă de *părtinirea retrospectivă*. Aceasta este felul în care, odată ce ne schimbăm convingerea, ne pierdem atât de repede înțelegerea față de cei care cred ce credeam noi înainte. Când oamenii își schimbă convingerile în lumina unor informații noi (o ispravă rară!), le este apoi greu să-și amintească ce cuprindeau vechile lor convingeri, ceea ce îi face să creadă că au înclinat dintotdeauna spre concepția corectă. Când lucrează această părtinire, amintirea istoriei convingerilor noastre este deformată. De fapt, nu este oare *părtinirea retrospectivă* explicația spiritului critic prea des prezent în multe mișcări sociale din ultimii mulți ani? Cu mai puțin de un an în urmă, cineva poate credea altceva, acum și-a schimbat convingerea și este gata să-i denunțe cu vehemență pe „bigoții" care încă mai

858. Alan Hirsch, On the Verge, cap. 2.
859. Alan Hirsch, On the Verge, cap. 2.
860. www.bit.ly/3COXZxW

cred ce credea el anul trecut! De aceea este atât de important să rămâneți smeriți chiar și după ce smerenia minții v-a făcut să vă schimbați convingerea.

Cu aceasta îmi închei cartea și rezum o convingere pe care cea mai mare parte a vieții mele de slujire nu am avut-o, dar pe care acum, după ce am cercetat Scriptura cât am putut de bine, o am, o concepție pe care v-o încredințez spre cântărire:

Mutualismul bărbat–femeie este poziția teologică, întemeiată pe Scriptură, potrivit căreia bărbații și femeile sunt distincți și totuși egali, creați ca să slujească și să fie parteneri unii alături de alții în toate sferele vieții. Autoritatea, darurile și competența date de Dumnezeu fiecărei persoane pot și trebuie să fie recunoscute și prețuite, indiferent de genul ei.

Mulțumiri din inimă

Cele mai mari mulțumiri le aduc familiei și echipei mele celei mai apropiate – Julie, Eli, Fynn, Ivy, Charlie și Sam –, voi ați răbdat un soț și un tată care a dedicat mult prea mult din mintea, inima și timpul lui acestei cărți. Orice impact bun ar avea ea, l-am realizat împreună.

Mulțumiri socrilor mei, Joy și Keith, și celei de-a doua familii a mele de la Nest Deli. Cu cea mai bună cafea în mână, cu priveliști uimitoare spre munți și cu oameni buni în jurul meu, acolo am avut spațiul sigur și larg de care aveam nevoie ca să scriu această carte.

Celor care s-au rugat pentru mine – în special Shae Walton și Edwina Hanslo –, vă mulțumesc, vă mulțumesc. Nu voi uita niciodată ziua în care mă simțeam atât de singur, tastând întruna, și apoi a venit mesajul vostru vocal: „Domnul te-a pus pe inima noastră, Terran. Orice lucrezi acum, mergi mai departe! El este cu tine în timp ce faci aceasta și te încurajează."

Nenumăraților cercetători biblici care mi-au deschis calea spre o citire mai bună a Scripturii – de exemplu, Dr. Lucy Peppiatt, Jamin Hübner, William Witt, Alice Mathews, Derek Morphew, Katia Adams – le voi fi veșnic recunoscător. După umila mea părere, există în special patru cercetători biblici care merită premii pentru întreaga carieră, pentru că au fost atâta vreme voci profetice singuratice: Dr. Cynthia Westfall, Craig Keener, Philip Payne și Kevin Giles. Fiind uneori tratați ca eretici pentru că ați susținut adevărul, sunteți cu adevărat eroi ai bisericii. Într-o zi, mult mai mulți oameni Îi vor mulțumi lui Dumnezeu pentru dragostea voastră față de biserică, pentru darurile voastre de intelect și de discernământ, pentru adâncimea curajului vostru și pentru toate lacrimile pe care probabil le-ați semănat. Ostenelile voastre n-au fost în zadar.

Ryan Botha, îți mulțumesc că ți-ai pus talentul excepțional de designer, dat de Dumnezeu, în slujba copertei și a pictogramei acestei cărți. Soției mele, Julie, lui Christine Van Wyk și lui Craig McKellar pentru priceperea în redactare și corectură – vă sunt foarte recunoscător. Și, în sfârșit, prietenilor care m-au încurajat și s-au rugat pentru mine – Paul Van Coller, Sarah și Steve Binos, David Child, Jen Pedersen, Gareth și Angela Marillier, Julian și

Katia Adams, Kelly și Guy Chennells, Sue și Ant Ryan, Mike Day, Tom și Jess Basson și fraților mei, Mandy și Richard –, fără voi aș fi renunțat demult la acest proiect.

Bibliografie selectivă

Barr, Beth Allison, 2021, "The Making of Biblical Womanhood: How the Subjugation of Women Became Gospel Truth." Brazos Press

Bartlett, Andrew, 2020: "Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts." Intervarsity Press.

Beck, James R. (ed), 2005: "Two Views on Women in Ministry (Counterpoints: Bible and Theology)." Zondervan

Bessey, Sarah, 2013: "Jesus Manifesto: An Invitation to Revisit the Bible's View of Women." Howard Books

Davidson, Richard, 2012, "Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament." Baker Academic

Frymer-Kensky, Tikva, 1992, "In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth." Ballantine Books

Giles, Kevin, 2019: "What the Bible Actually Teaches on Women." Cascade Books

Gregoire, Sheila; Lindenbach, Rebecca; Sawatsky, Joanna, 2021: "The Great Sex Rescue." Baker Books

Grudem, Wayne, 2012: "Evangelical Feminism and Biblical Truth: An Analysis of More Than 100 Disputed Questions." Crossway

Hübner, Jamin, 2013: "A New Case For Female Elders: An Analytical Reformed-Evangelical Approach." PhD Thesis *www.bit.ly/3BNaSY8*

Hübner, Jamin, 2015: "Translating Authentein in 1 Timothy 2:12a." *www.bit.ly/3EKqWM8*

Keller, Kathy, 2012: "Jesus, Justice and Gender Roles: A Case for Gender Roles in Ministry." Zondervan

Keller, Timothy and Kathy, 2016: "The Meaning of Marriage." Penguin Group

Knight III, George, 1977: "The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women." Baker Books

Köstenberger, Andreas: Köstenberger, Margaret, 2014: "God's Design for Man and Woman: A Biblical-Theological Survey." Crossway

Köstenberger, Andreas; Schreiner, Thomas, 2016: "Women in the Church: An Analysis and Application of 1 Timothy 2:9-15." Baker Academic

Mathews, Alice, 2017: "Gender Roles and the People of God." Zondervan

Payne, Philip, 2015: "Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters." Zondervan Academic

Peppiatt, Lucy, 2019: "Rediscovering Scripture's Vision for Women." IVP Academic

Pierce, Ronald; Groothuis, Rebecca; Fee, Gordon (eds), 2005: "Discovering Biblical Equality: Complementarity without Hierarchy." IVP Academic

Piper, John; Grudem, Wayne (eds), 2021: "Recovering Biblical Manhood and Womanhood: A Response to Evangelical Feminism." Crossway

Stackhouse, John, 2005 "Finally Feminist: A Pragmatic Christian Understanding of Gender." Baker Academic

Storkey, Elaine, 2018: "Scars Against Humanity: Understanding and Overcoming Violence against Women." IVP Academic

Westfall, Cynthia, 2016: "Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ." Baker Publishing Group

Westfall, Cynthia, 2014: "The Meaning of Authentein in 1 Timothy 2:12." *www.bit.ly/3EL7OgM*

Witt, William, 2020: "Icons of Christ: A Biblical and Systematic Theology for Women's Ordination." Baylor University Press

Wojtyła, Karol, 2002: "Mulieris Dignitatem: On the Dignity and Vocation of Women." Catholic Truth Society

Pașii următori pentru biserici: resurse recomandate

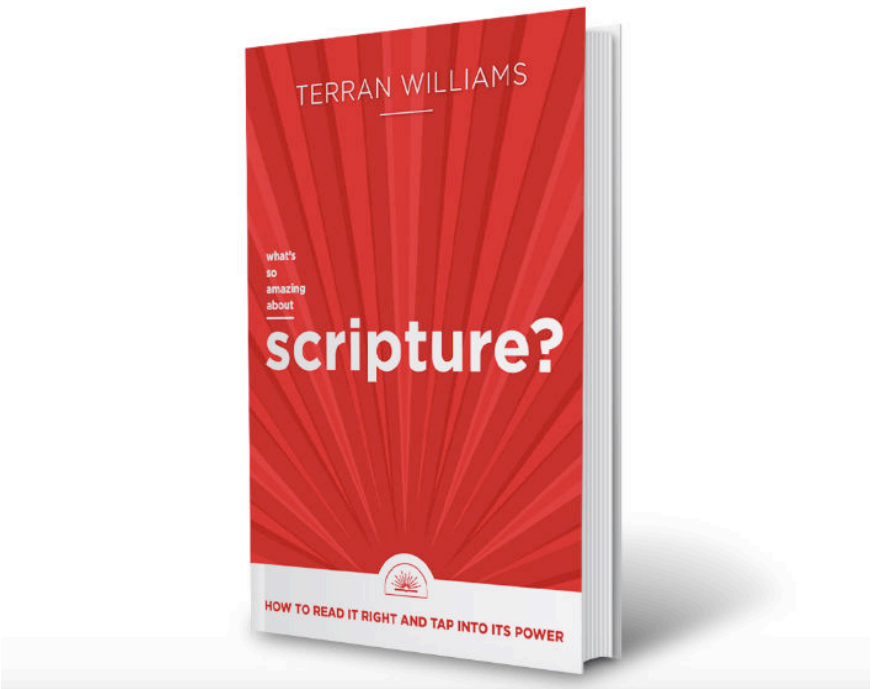
Cole, Kadi, 2019: "Developing Female Leaders: Navigate the Minefields and Release the Potential of Women in Your Church." Thomas Nelson

Dixon, Rob, 2021: "Together in Ministry: Women and Men in Flourishing Partnerships." IVP Academic

Williams, Terran, 2022: "How God Sees Women: End of Patriarchy, 10 Session Group Study Guide." Parcurgeți împreună cu alții această carte într-o călătorie de 10 întâlniri; descărcați gratuit acest *Study Guide* (ghid de studiu) de la *www.bit.ly/37FBBfQ*

Alte cărți de Terran Williams

What's So Amazing About Scripture? How To Read It Right And Tap Into Its Power

Terran Williams scrie cu profunzime sub aparența simplității. Cartea este ușor de citit și de înțeles, dar în spatele ei se află o lectură la zi a celei mai importante literaturi teologice. El scrie și cu pasiune. Se simte în fiecare capitol că pur și simplu își iubește subiectul. Iubește Biblia, iubește marea istorie și iubește eroul ei central. Mă rog să vă „molipsiți" de pasiunea lui pentru Scriptură în timp ce citiți.

—Dr. Derek Morphew, autorul cărților Breakthrough și The Kingdom Reformation și fondatorul Vineyard Bible Institute internațional

Ca pastor care încearcă să-i ajute pe oameni să se apropie de Scriptură, am căutat cartea care să lămurească ce este Biblia și despre ce este, de ce și cum ne vorbește încă, cum a luat naștere, cum s-o citim și s-o aplicăm și cum să ne apropiem de Dumnezeu prin ea. O carte scrisă pentru cititori experimentați ai Bibliei și pentru pastori ca mine, dar și pentru începători și pentru cei care se îndoiesc. O cerință mare, dar în sfârșit am găsit-o!

—Grant Clark, pastor la One Harbour

Terran Williams face o muncă genială când sintetizează viu și accesibil lucrările complicate ale cercetătorilor biblici. Pregătiți-vă pentru cea mai mare aventură a vieții voastre, găsind inspirație să săpați în Scripturi și fiind echipați să descoperiți singuri Biblia.

—Minah Koela, pastoriță și director general (CEO) al Beautiful Gates

Cele mai multe cărți despre Biblie sunt simple și captivante, dar nu reușesc să trateze dinamica biblică mai complexă; sau sunt complexe și academice, dar nu reușesc să-l ajute pe cititorul obișnuit. Această carte rară și remarcabilă le face pe amândouă.

—Stephen Pohlman, autorul cărții The Reason For Everything.

Cred că suntem martorii ridicării unui gânditor, vorbitor și scriitor foarte important în persoana lui Terran. El are o capacitate uimitoare de a comunica exact adevărul lui Dumnezeu într-un stil foarte captivant și profetic, atât de necesar în cultura noastră „post-adevăr".

—Craig Botha, formator de pastori

„What's So Amazing About Scripture? How to Read it Right and Tap Into Its Power" este disponibilă ca volum broșat pe Amazon și ca carte electronică Kindle.

www.terranwilliams.com